FRANCISCI
Robortelli Vtinensis, in librum Aristotelis de arte Poëtica, explicationes.

QVI AB EODEM EX MANVSCRIPTIS LIBRIS, MVLTIS IN LOCIS EMENDATVS *fuit, ut iam difficillimus, ac obscurissimus liber à nullo antè declaratus, facilè ab omnibus possit intelligi.*

Cum Indice rerum & uerborum locupletissimo.

ἐν τριόδῳ εἰμί.

Nihil arduum fatis.

BASILEAE, PER IOANNEM HERVAGIVM IVNIOREM, ANNO M. D. LV.

COSMO MEDICI FLORENTINORVM DVCI II. POTENTISSIMO, FRANCISCVS ROBORTELLVS VTINENSIS, S. D.

AFFERO tibi, MAX. DVX. pro meo officio, ac summa obseruantia, qua me tibi maximis tuis beneficijs, & liberalitate perpetuò deuinxisti, Aristotelis de arte poëtica librum meis explicationibus auctum: haud scio an etiam illustratū dicere debeam: ac timidè sanè, uerecundeq; affero, ueritus, ne multi me reprehendant, quòd putent debuisse me potius silentio magnitudinē tuorum erga me beneficiorum testari, quàm tenui hac significatione longè me pro ijs uel gratijs tibi tantummodo agendis imparem ostendere. Sed ego, magis timui, ne tacendo ingratus uiderer, quàm si, quocunq; modo possem, tuam singularem erga me humanitatē ac liberalitatē prædicarem: & testatam relinquerē apud homines hoc genere scribendi, imprudens, audaxq;. Nam hoc copiarū est, illud uoluntatis, nec ego, etiam si possim (quod tamen nullus possit) uelim tantam habere in dicendo facultatē, quanta ne gratiarū quidem actioni satis sit: non quidē, quòd optabilis mihi nō esset futura facultas hæc, sed tùm quia tam magna est, ut eam neq; sperare, neq; optare ausim: tū quia malo tibi perpetuò arctissimo uinculo deuinctus esse, q̄ ulla ratione aliquando, nō sol ui quidem (nam hac re nihil miserius mihi, neq; acerbius in uita accidere posset) sed ne ab ulla quidem parte laxari. Amabilissimus enim est mihi nodus hic tuorum erga me meritorū, quo tibi sum astrictus: nihilq; mihi maius ad laudē, aut illustrius contingere posse puto, q̄ si homines intelligent, me in fide tua, ac clientela esse. Nec maiorē uim illud quoq; habuit ad me deterrendū, quòd sciebam alios uiros doctissimos longè maiora, ornatioraq; de maximis rebus scripta uolumina ad te attulisse, q̄ ad cohortandum: meum hoc perpetuū, ardensq; desideriū significandi, quantum tibi debeā: libenter enim illis laudē maioris doctrinæ & ingenij concesserim, modò fateantur nullū tibi propter maxima, plurimaq; beneficia deuinctiorem esse q̄ ego. Ac sanè FRANC. CAMPANUS, uir propter singularē sapientiam & uirtutē, atq; admirabilem doctrinā omni memoria dignus, si uiueret, OPTIME DVX, quòd is mihi in clientelam tuā primus aditū patefecit: quo uno officij genere me illi, uel mortuo, tantū debere puto, quantū mihi semper exoptatissimū antè fuit in tuam fidem, ac clientelam uenire, optatiusq; nunc est in ea permanere: ille, inquā, si uiueret adhuc, fidē tibi facere posset, q̄ ardenti studio, postq̄ me tibi totū tradidi, in Academia Pisana onus mihi impositū sustinere, munusq; meum exequi ab omni parte conatus fuerim, in quo exequēdo, & si, ut tibi satisfacerem quantū oportuit, certò scio me pro ingenij mei imbecillitate assequi nō potuisse, affirmo tamē me usq; ad extremū non minore studio in eo onere sustinēdo laborasse, q̄ spe, antè susceperā. Ab hinc igitur tribus annis, dum uiueret, cum ei, quē sciebam à te Academiæ Pisanæ præfectū

fuisse, dixissem, cupere me in ea, ueluti arena quadam, uirium mearũ periculum facere in interpretando Aristotelis libro hoc, de Arte poëtica, quẽ nũc ad te affero, atq; omninò statuisse cõmentationes quasdã meas, quas animò diu inclusas tenuerã, in lucẽ proferre, ut si fortè auditoribus peritissimis, qui illic multi erant, probarentur, illorũ acre, certumq; iudiciũ exquirere maluisse, q̃ meo ipsius stare, uiderer: nam etsi suo cuiq; in suis scriptis ac cõmentationibus tùm conficiendis, tùm elimandis utendũ est: utilissimũ tamẽ semper putaui aliorũ stare iudicio, sæpè enim secus, ueriusq; quàm nos iudicant, atq; acutius omnia perspiciunt. Is nõ modò me deterruit, sed peramanter etiã hortatus est, ac propè rogauit, ut id omninò q̃primũ efficerẽ, statim igitur librũ hunc Aristotelis aggressus fui, atq; meditationes meas, quas domi ante multos annos seruarã, cum alijs multis cõmunicare cœpi. Nec uerò mirũ OPT. DVX tibi uideri debet (de literis enim aliquantisper tecũ loquar) Aristotelẽ summũ in omni genere scientiarũ de Poëtica quoq; arte librũ scripsisse. Cum enim Athenis eam philosophiæ partem, quæ naturę uim, & rerũ causas scrutatur, multos annos, magna cum laude diligentius, & apertius, q̃ cæteri, qui antè in ea fuerant uersati, tractasset, uideretq; Isocratẽ, qui omissis reliquis omnibus philosophiæ partibus, in eo totus erat, ut artẽ bene dicẽdi explicaret, & tanquã cos quædam aliorũ ingenia ad eloquentiã exacueret, quodq; ea docendi ratio ad ciuitatis mores erat nõ parum accõmodata, multũ propterea sibi gloriæ pararet, in omniũq; esset ore: Isocratis laude cõmotus pomeridianis horis cœpit eas artes docere, quæ ad bene apteq; dicendũ pertinent. Et quoniã omnium scientiarũ, & artium Philosophia parens est, & procreatrix: facilè potuit maximus, & doctissimus philosophus, qui omnium rerũ cognitiõe erat instructiss. cuiusq; ingeniũ, q; esset multo usu, & tractatione scientiarũ exercitatissimũ, ueluti ex altissima specula uno intuitu oĩa suis locis disposita uidebat, & agnoscebat: arteis eas, quæ antea ab alijs cõfuse, ac perturbatè tractatæ fuerunt, ad certã quandam rationẽ ac seriem redigere: ita autẽ redegit, ut cum aliorũ de eadem re cõmentationes cum Aristotelis scriptis conferas, prorsus uideas, neq; eodem modo ijsdem de rebus fuisse cogitata, & scripta: sed illos perspicias omnia ex uulgi sensu, ac populari quadam fece collegisse: hunc summo consilio, ac singulari industria ea perquisiuisse, quæ in penitissimis artium partibus latent, & remotissima sunt à uulgi cognitione. De dialectice nõ loquor, nam cum ea ueluti instrumentũ quoddam sit, quo homines utũtur ad ueritatẽ dignoscendam, fuerat ab Aristotele, qui philosophiæ omne genus erat tractaturus, multò antè descripta, sed rhetoricen, & poëticen, quæ duæ artes & maximæ sunt, & præclarissimæ: Dij boni, quàm aptè, quàm distinctè, quàm doctè, & sapienter nobis scriptas reliquit: Solebat Aristoteles disputationes has appellare λόγους ἐξωτερικούς, quasi notiores & uulgatiores: uel quæ magis in foro & luce hominum uersarentur. Huiusmodi Aristotelis libros, qui de Rhetorice & Poëtice circunferũtur, nõ uideo ab ijs, qui no-

ſtra hac ætate Ariſtotelei philoſophi uocantur, multum legi, aut tractari, neq; uerò propter obſcuritatem crediderim, multò enim obſcuriora illu/ſtrant, ſed aut quòd leuiora putant, quàm ut in ijs operā ſuam ponere ue/lint, aut quòd nonnullarū rerum cognitione, & ea quidem permediocri, cōtenti, ea negligūt, quæ ad ornatū cultiorem, & pompam ueluti quandā theatralem, & forenſem pertinent. Quàm rectè, ipſi uiderint: ego ſemper exiſtimaui turpe eſſe in liberalibus artibus, quæ inter ſe connexione qua-dam arctiſſima coniunctæ ſunt, tantillum cōpendij quærere tàm magno cum diſpendio. Sed nimirū noſtra hac ætate omnia ad quæſtum referun tur, neq; iam liberales, ſed cauponariæ, & mercenariæ artes appellari de/bent. Quotus enim quiſq; eſt, per Deos immortales, qui eo flagret amo=re ſcientiarū, quo ueteres omnes flagrarunt, ſanctiſſimo & caſtiſſimo, ac nō potius illas amet amore turpi, & quæſtuoſo. Pulchrū quidem eſt noſ/ſe motionū principia, & quietis, cœli circumuolutiones, & ſyderū: elemen/torum qualitates, & quæ huiuſmodi ſunt. At turpiſſimū quoq; antiquita/tem ignorare omnē, & eas non attingere artes, quæ in medijs cœtibus re/gnant, quæ mentibus hominū dominantur, & in eorū intimos ſenſus ita peruadunt, ut non alia ratione tàm diuerſas uoluntates, tam diuerſa ſtu/dia, tàm diſſimiles animos moderari quiſpiā poſſit, & quò uoluerit, per/ducere. Quòd ſi in hac aliquando fuiſſent ſentētia homines, neq; omnia ad lucrū retuliſſent, nec libri hi tàm diu neglecti in tenebris ſitu penè ob/ſiti iacuiſſent: neq; tàm multas labes, quibus nunc fœdati ſunt, contraxiſ/ſent. Quo nomine in primis deplorandus erat liber de arte poëtica, quem ego mihi interpretandum, & emendandū propoſui. Iam uerò ſi quæras, OPT. DVX, cur ego mihi potiſſ. hunc ſumpſerim laborem, ſcias uelim, cum duobus annis prioribus, poſt Academiæ reſtitutionē, magna ex par te ea ſemper expoſuiſſem, quæ ad rhetoricen ſpectant, noluiſſe cōmittere me, ut poëticen, quæ cum illa multū eſt coniuncta, negligere uiderer, cum præſertim ad me in primis ſpectet duas has artes pro uiribus explicare. Id cum apud me eſſet ſtatutū, non habui, quem maiorē, aut certiorem ſe-querer ducem, quàm Ariſtotelem ipſum, qui totam hanc poëtarū facul/tatem aptè, diſtinctè, ordinatè deſcripſit. Communicaui igitur cum audi toribus ea, quæ in hunc librum ante fueram cōmentatus. nam quòd Ho/ratij deſcriptione ſatis mihi fore exiſtimarem ad tam præclaram artē in/terpretandā, nihil erat: cum ipſius de poëtice ſermo præceptiones potius quaſdam confuſe in unum collectas contineat, quàm rectam aliquam & certam uiam, ac rationē docendi complectatur. Verum de hac re poſtea copioſius. Nunc illud unum MAX. DVX plane tibi affirmo, in hoc diffi/cillimo, obſcuriſſimoq; Ariſtotelis libro interpretando, cum ſine duce, ac gubernatore, incerto prope curſu per medios ſcopulos eſſet nauigandū: naufragium me ſępe (ingenuè loquor) extimuiſſe, antequàm curſum con ficerem: & omnes meas cogitationes, nō ad paruulam aliquam Cynoſu/ram, ſed ad te ſummum Principem, ueluti ad Elicen, & clariſſimos ſepten

 triones

triones sic direxisse. Quare factum est, ut te, uirtutemq; tuam summã re-spiciens, non modò commodè, sed etiam strenuè nauigarim: nunquàm e-nim in maximis difficultatibus animus mihi defuit: te unum intuenti, & ea una cogitatio uires meas, & ingenium mirabiliter exacuere mihi uide-batur. Quid uerò mirum? cum totus ex te pendeam, te unũ habeam meo rum studiorum fautorem honoris, laudisq; amplificatorem, uitæ deniq; meæ certissimum tutissimumq; præsidium. Quo nomine in primis mihi lætandum, & exultandum, quòd te Maximum Optimumq; Principem nactus fuerim, sub cuius tutela eas artes, quas olim puer adhuc adamare cœpi, excolerem, & exercerem: uberiores enim fructus, solidioremq; lau-dem mihi ex laboribus meis capere uideor: quis enim est hac nostra æta te Princeps, qui aut prudentia, ac sapientia in rebus agendis, aut fortitudi ne, & clementia, aut continentia, & liberalitate tecum conferri possit? Præ-clara quidem, ac uerissima uox est illa, quam sæpè exaudio, omnium He-truriæ populorum, qui tuo parent imperio, te sibi diuinitus datũ, qui tot ipsorum malis medelam afferres. Quis enim præter te unum, diuersarum studia partium, ac factiones, unde indignissimæ, maximæq; cædes factæ sunt, sustulit? Quis rursus, præter unum te, homines est magis nefarios ul tus ocij, pacisq; perturbatores, qui in cæde, & ex cæde semper uixerant. Quid dicam? quàm prudenter impendentia mala, perditissimis his tem-poribus, hominumq; moribus, semper prospexeris, fortiterq; propulsa-ris? urbes, atq; oppida munieris, militiæ disciplinam illam ueterem fortis-simi, clarissimiq; patris tui (quem honoris causa nomino) IOANNIS ME-DICIS uestigia secutus, qui unus, si uixisset, Italiæ multis malis afflictæ mederi facilè potuisset, renouaris, atq; institueris? ut nõ alibi milites, aut fortiores, aut magis sine ui, tumultusq; studio, & uoluntate fiant. Verùm hæc multò maiore ocio egent, maiorisq; cuiusdam facultatis, ac ingenij sunt, quàm ego in meipso agnoscam. Atq; utinam, pro mea uoluntate, & tua summa uirtute, maximisq; in me meritis possem ornatè, apteq; res tuas gestas exprimere. Sed non deerunt alij uiri doctissimi, qui hæc uber-rimè scripta literis mandent, ut annis permaneant apud posteros innu-merabilibus. Illud nunc magis ad institutum meum spectat, ut sciant ho-mines, quàm magnis sumptibus præclaram hanc Pisanam, quæ iam con ciderat, Academiam instauraris, ubi tàm liberaliter XL selectos ex tota Hetruria adolescentes, qui ingenio, indoleq; sint præclara, alendos curas: ut cum propter inopiam se sustentare non possint, non deserant uirtutis, scientiarumq; uiam, quam semel sunt ingressi. Magna hæc sunt ac præcla ra, in quibus nomen tuum, ac gloria perpetuo uigebit. Artes uerò inge-nuæ post longum ueluti exilium reuocatæ à te in præclarissimam, & anti-quissimam Hetruriæ urbem reuenerunt. Abripuerant enim se illinc cele-ri fuga uirgines castæ unà cum matre Philosophia, ut ea se ratione incolu mes, tutasq; à ui, & impetu bellorum, asperrimis temporibus, conserua-rent: quærũt enim illæ ocium, & exhorrescunt arma. Vidisse mihi uideor

philo-

philosophiam,qualia optima mater in tali fortuna facere solet, miserè affectam,atque lugentem, non sua tantum, sed etiam aliarum artium, quas ipsa peperit,aluit,atque perpetuò fouit,damna,& calamitatem,quæ cum indies maior esset, prostrata ad pedes tuos OPTIME DVX, non sine multis lachrymis ostentans filiarum sordes,atque illuuiem ex longo exilio collectam,omneque malorum genus explicans, quæ unà secũ pertulerant, te orare cœpit ut aliquando suam cómiserareris fortunã. hic uerò longissima oratione cõmemorare,quot, quãtisque beneficijs fuisset affecta à tuis maioribus uiris summis, atque clarissimis, quo primum tempore, Græcia ab immanissimo Christiani nominis hoste deuicta, in Italiam ueniens ab illis recepta,ac post tot mala,& tantam cladem recreata fuit.Eam tu æquissimis oculis,animoque respexisti,atque cõmiseratus es, neque tantũ commiseratus,sed etiam complexus,atque ita complexus, ut singulari illam sis liberalitate prosecutus,sedemque ei posueris in uetustissima hac,& pulcherrima urbe,in qua,quòd olim à Græcis hominibus exędificata fuit,& peropportuno quidem,atque amœno loco, perquàm libẽti uersantur animo. Hoc uero cum gratum omnibus fuerit, nemini tamẽ nouum, aut mirum accidit: quis enim ignorat MEDICEAE familiæ Principum hanc propriam esse laudem,& gloriam,ut perpetuo, prolixoque amore prosequantur eruditos omnes:nihilque malint, quàm ut bonæ artes plurimũ ubique uigeant. Amens ego prorsus sim,si,quòd ignota esse credam,omnia explicare uelim,quæ à maioribus,& proauis tuis facta fuerunt, ut aliquãdo in corpore,& uultu bonarum artium,quæ contabuerant,parumque ab interitu aberãt:fucus aliquis,& uenustus color ex bonæ ualetudinis habitu existeret. LAVRENTIVS ille, ille inquàm LAVRENTIVS Magnus omnes certè,qui uel antè ipsum fuerunt,uel alijs posthac annis erunt, hoc genere laudis superauit. Vastitas fœda antè hunc in Italia erat rei literariæ, paucique reperiebantur, qui Latinas callerent literas, nam Græcas, uix unus, aut alter norat:librorum uerò tanta erat paucitas, ut nullum ex ueteribus monimentis præclarum,aut rarum haberetur in manibus.Huic igitur rei primus opem tulit, misit enim in Græciam homines certos, qui omne librorum genus perquirerent.Sic è ruderibus Gręcię,atque ruinis eruta quàm plurima uolumina.Sic è teterrima seruitute multo auro præclarissimorũ hominum monimenta,atque ab ipso interitu uindicauit.Sic domi instituit præclaram illam bibliothecam omni librorum genere refertissimam, sacrarium ueluti quoddam bonarum omnium disciplinarum.Mox ea ętas tulit Ficinos,Argyropylos, Crinitos, Laurentianos,Halcyonios, Picos, Politianos,& alios multos:cumque ob librariorũ inscitiam, tàm multæ maculæ essent conspersæ ueterum uoluminibus,ut uix intelligi possent: non aliunde nitorem suum acceperunt, quàm ex hac Bibliotheca : cuius ope, omnes maculæ abstersæ,& sanata uulnera,quæ fuerãt imposita,sanabunturque multò (uti spero) indies plura.Tales nobis,tantasque commoditates attulit Medicæa uestra Bibliotheca,quæ à Magno olim LAVRENTIO

instructa fuit. Ptolemæum Ægyptiorũ regem accepimus olim, cum suam illam ornare cuperet bibliothecam, petijsse ab Atheniensibus, ut sibi liceret Sophoclis, atque Euripidis tragœdias ex ipsorum met manuscriptis libris, quos accuratè, uigilanterque publicè asseruabant Athenienses, describere: cumque id regi pernegassent, aliquot annis post illum ita Athenienses, ultũ: magna erat annonę caritas in Attica regione: cumque ex Ægypto exportare uellent frumentũ, id illis nõ concessit Ptolemæus: sic illi inopia frumenti, ac propè esurie cõpulsi libros duorum illorum poëtarũ αὐτογράφους ad regem miserunt: tunc is Atheniensibus permisit, ut sine portorio frumentũ exportarent: ex qua re facilè intelligi potest, quantum antiquis, manuque optimorũ librariorũ scriptis libris sit tribuendum: quantopereque laudandi maiores tui, qui tanto studio eos ubique conquisiuerũt, ut omnibus bonarũ artium studiosis prodessent. Quid? Taceam'ne LEONEM X. ac CLEMENTEM VII, è Medicæa familia PONTT. MAXX. (quos dignitatis causa nomino) quid uterque non egit? ille in summa tranquillitate totius orbis, hic in maxima rerum omnium confusione, quamlibet occupatissimus, ut in Italiam, arcemque imperij sui Romam bonas artes reuocaret. Vterque eruditis hominibus maxima & dignitatis & pecuniæ præmia proposuit. LEO etiam suis sumptibus, ingeniosos adolescentes aliquot erudiri iussit: è Græcia Marcum Musurum, Ioannẽ Lascarem, aliosque doctissimos uiros euocauit: Academiam Florentiæ instituit, magna est omnes bonos & doctos liberalitate prosecutus: sic factum est, ut tum primũ bonæ reuixerint artes, pristinumque aliqua ex parte nitorẽ receperint. Tu quoque MAX. DVX, maiorũ tuorum uestigia secutus incredibili studio doctos uiros omnes prosequeris, propositisque pręmijs amplissimis iuuẽtutem ad bonarũ artium studia excitas, inopesque tuo sumptu alis, ac subleuas ad scientiam, & uirtutem: nihilque non facis, ut in summo ocio Academia hęc tua Pisana uigeat, floreatque omni scientiarũ genere. Memini ego, ac sanè iuuat meminisse (quotiescunque enim eius temporis occurrit mihi recordatio, toties mihi in mentem uenit diuinæ tuæ uirtutis) maximam illam rerum turbulentiam. Quis enim non audiuit eo ipso anno, quo Academiã restituisti, maximas classes ædificari, atque ornari? Quis nõ uidit immanissimos Christiani nominis hostes à nostris regibus huc euocatos, ut furiosius ac intemperantius in nos sæuirent? Quis non eorũ impetũ extimuit? cum se in proxima effudissent litora, cum facibus, ferroque, agros ut depopularentur, oppida igni absumerẽt, armenta, & greges abigerẽt, homines aut cæderent, aut in seruitutẽ raperent. Italiam mehercle mihi tum exaudire eiulantẽ uidebar, ac proscisso capillo miserè afflictã, quasi alumnam ac matrẽ, è cuius sinu dulcissima fortissimorũ uirorũ soboles, quam ipsa sibi procrearat, atque educarat, à crudelissimis hostibus ad uerbera, ad cædem, ad diuturnam & teterrimam seruitutem, quæ omni morte peior est existimanda, in longinquas maximè regiones abducebatur. Adde fœdum illud prælium, in quo tam multi occubuere: mitto urbiũ obsidiones,

agrorum

agrorum populationes, leuia certamina, in quibus maxima militum pars desiderata fuit. Huc accedunt miserorum hominum, qui aut filios in prælio amiserant, aut paternos agros eiecti ab hostibus, & orbitas, & luctus, & calamitas. Horrificum sanè quoddam, ac nefarium omni odio imbutũ bellum, acre, & magnum terra, mariq; concitatum illud fuit: commotum ab uno, confirmatum ab alio, à potentissimis Regibus coniunctũ, ab agitatis nationibus renouatum, à magnis ducibus administratum. Nec conuerti sanè tantarum rerum orbis minore cum exitio poterat. Tunc uerò, ne in summo quidem metu, ac tumultu nobis unquàm in hac Academia summum defuit ocium, ac maximè tranquillum à te suppeditatum, cuius tanta asperrimis illis temporibus extitit animi fortitudo, & sapiẽtia, ut & procul ab imperij tui finibus bellum propulsaris, & missis quàmprimum equitibus, ac peditibus selectis in Insubriam, ubi res gerebatur, post cladem illam maximam afflictas opes CAESARIS magna ex parte releuaris. Dij modo consilia tua fortunent, resq; omnes ita secundent, ut in summo ocio & tranquillitate bonas artes perpetuò fouere, ac tueri possis: per te enim, cum in antiquissimam & nobilissimam totius Hetruriæ urbem è toto orbe conuocatæ, magnisq; præmijs adductæ colonæ ueluti nouę habitatum uenerint: habebunt quoq; firmissimam sedem, firmioremq; q̃ ullo in loco antè, liberæq; ab omni metu uberrimos edent eruditorũ hominum fœtus, sobolemq; innumerabilem posteritati propagabunt. Verùm de his hactenus. De me uerò sic habeto MAX. & OPT. DVX. Ego, cum me in clientelam tuam, pro tua singulari humanitate receperis, asciuerisq; in numerum eorum, qui in Academia tua Pisana ingenuas artes, ac scientias profitentur, atq; maximo tuo beneficio cumularis, ac ornaris: spondeo me tibi, donec uiuam, deuinctissimum fote, daturumq; operam ut intelligas, me in eo munere, quod impositũ à te est, exequendo diligentem esse, nullumq; tempus bonarum literarum studiosos, qui huc se conferent, iuuandi prætermittere: ac nihil malle, quàm tibi, quacunque re potero, satisfacere. Te illud unum in præsentia oratum uelim, ut librum hũc nostrum, uel tuum potius, quem in ocio à te mihi liberaliter & perhonorificè suppeditato scripsi, foueas: ut cum cæteri intelligent tibi non ingratũ fuisse, libentius legant, existimentq;, cũ à te sapientissimo Principe fuerit probatus: uel ob hoc ipsum non esse contemnendum. Vale, Pisis, Calend. Iunijs.

M. D. XLVIII.

AD LE-

Voniam semper insita fuit in omnium animis sententia, librum hunc Aristotelis de arte Poëtica obscurissimum esse adeo, ut à nullo posset satis intelligi: ueritus aliquando sum, dum explicationes has cõmentabar, & scribebã, ne malam de me homines opinionẽ imbiberẽt, quod, quæ alij reiecerãt propter obscuritatẽ, ea ego illustrare me posse confiderẽ: cũ præsertim præuio carerẽ interpretis alicuius lumine. Magni sane negocij esse uidetur librũ aliquẽ interpretari, quem alij non fuerint interpretati: nam etiam si priores interpretes lapsi sunt aliquando: adiuuant tamen suo errore, & lapsu cæteros, monentq́; ut diligentius sibi caueant, & accuratius omnia perspiciant. Ideo Aristot. ait, multũ se ueteribus philosophis, quãuis falsa scripserint, debere: occasionẽ enim præbuerũt indagandæ & inueniendæ ueritatis. Adde quod qui libros explicat ab alijs ante expositos: uidet quo loco plurimũ sibi sit laborandũ & insistendũ, ac rursus quæ leuiter attingenda. Habet præterea, excogitatas quæstiones, nam eas apte effingere, ac constituere maximi est iudicij, cum sæpe periculũ sit, ne inanes, aut leuiores, minusq́; ad rẽ de qua agitur, pertinere uideãtur: aliundeq́; enasci, q̃ ex authoris proposito. Postremo libri totius, omniumq́; disputationũ partitionẽ, quæ mirifice illustrant omnia, habent in promptu, quã sequantur, ut ad eius normã ueluti quandã totam methodũ perpendere possint. Cum contra ijs, qui prioris alicuius interpretis uestigia nõ habent, quæ sequãtur, maximus sit tum in partiendo libro, tum in perpendenda methodo propositus labor. Has ego, multasq́; alias incõmoditates omnes noram, anteq̃ librũ hunc aggrederer interpretari, neq; unquã imprudentem, ignarumq́; tantorũ periculorũ hanc prouinciam me suscepisse dicam. Sed quia rem nõ satis perspexi, quam perspexisse omnino mihi uidebar: nihil enim nisi quod certissimũ, uerissimumq́; putaui, protuli. Si erraui, nõ difficultatis ignoratiõe, sed iudicio plane erraui: atq; id ingenue fateor, malo enim in re perspicienda parũ ingeniosus, q̃ in suscipienda audax, & imprudens uideri: nam in eo me iure reprehendere tantum docti poterũt: in hoc etiã indoctis, maleuolisq́; nugari, atq; obtrectare licuisset, quod iam non licebit, quia coguntur locũ monstrare, in quo fuerim lapsus, & rationẽ explicare, cur sim lapsus, ne temere loqui uideantur. Quod libellus hic Aristotelis difficilis & obscurus sit, id in primis mihi uidetur esse in causa: Fuit ab eo uiro conscriptus, qui cum posset omnia apertissime proferre, maluit tamen ita scribere, ut tardos desidesq́; homines à suorũ librorũ lectione deterreret, defatigaret, reijceret, retunderet. Ingeniosos autẽ & acutos magis oblectaret, inuitaret, incitaret, exacueret. Obscuritatem auget desuetudo earum rerum, quæ olim usitatissimæ erant apud ueteres in pangendo, & recitando omni poëmatũ genere, quæ enim nos ignoramus, ea ueluti passim cognita profert Aristot. Accedit huc, quod in suis confirmandis præceptionibus multa citat ex uetustissimis poëtis, quæ si extarent, multũ in re tota perspicienda adiuuaremur. Adde, quod liber hic habebat ãnte multas dictiones librariorũ culpa deprauatas, quæ quid sibi uellent, si ita legères, non satis intelligeres, si

immutare

immutare uelles, nõ auderes: si interpretari cuperes, uerendũ erat, ne quid parũ prudẽter proferretur: quã ego, in literis præsertim, infamiã magnopere fugiendã censeo. Illud quoq; permagnũ est. Iacuit liber hic neglectus, ad nostra fere hæc usq; tẽpora, neq; ullus eum, aut ex Latinis, aut ex Græcis conatus est suis interpretationibus illustrare. Vnus Auerroes paucula quædã scripsit, quæ ego neq; magnopere laudare neq; reprehendere satis possum: sunt enim perperã in Latinũ uersa, & Aristot. obscura loca nõ illustrãt. Bis fuit liber hic in Latinũ cõuersus à Georgio Valla primũ uiro docto & bene perito totius antiquitatis. Verũ ei cõtigit, quod glaciem perambulantibus contingere solet: locorũ lubricitate sæpe lapsus est. Subleuauit hominẽ aliquando Alexander Paccius, qui rursus latinũ fecit librũ hũc. Sed & ille dum lapsum subleuat, sæpe labitur, dignißimus certe uterq;, non uenia modo, sed etiã lau: denõ enim sine periculo eorũ, qui primũ iter pertentãt durũ, & alijs uiã præmonstrant, aditus ad difficilia loca patefieri potest. Neq; ego is sum, qui polliceri audeã me nunꝙ lapsum. Lapsos ego eos ostendam multis in locis, labar & ipse. Vtinã non desit, qui mihi parẽ gratiã aliquando referat, & placide lapsum subleuet. Sciebam equidẽ in tanta rerũ obscuritate homine in primis opus esse sagace, ac bene nauo, qui nuspiã dormitaret, oĩa diligenter perscrutaretur, subodoraretur, perquireret: methodũ Aristot. quã in hoc libro cõscribendo seruauit sedulo obseruaret: Antiquitatẽ omnẽ teneret scenicam præsertim, diligenter lectitaret, aut lectitasset potius, omnia ueterũ poëtarũ scripta. Et ꝗuis ingenij mei imbecillitatẽ optime nossem, conatus tamẽ sum, quicquid uigilantia, & labore potui aßiduo assequi in ueterũ lectione, in qua nõ inficior me multos annos uersatũ, id totũ in mediũ afferre. Si quo loco ex antiquis authoribus loca citantur, perquisiui diligẽter, ac multa sane inueni, alijs quæ inuenire nõ potui: ꝗuis pauca sunt, ex nõ dißimilibus lucẽ addere conatus sum. Loca deprauata ꝗplurima correxi (uti mihi uideor) ex manuscriptorũ librorũ lectione, & sententia doctiß. authorũ, qui de eadem re scripserunt. Quatuor enim ego usus sum libris, tribus manuscriptis: quorũ duo sunt in Medicæa bibliotheca: alter quidem Politiani manu descriptus: alter uero multo uetustior: plurimũ aũt tribuendũ & illi puto, propter Politiani singularẽ doctrinã, & acre iudiciũ, uiri mehercle cum antiquis conferendi: præter hos duos magnũ mihi adiumentũ præbuit perantiquus liber in mẽbranis descriptus, de quo mihi libẽtißime, sicuti de alijs multis accõmodauit Paulus Lacisius Veronensis, uir græcarũ, latinarumq; literarũ, etiam Hebræarũ peritißimus. Accessit his quartus, impressus ille quidẽ, sed ex uetustorũ librorũ fide multis in locis emendatus: in eo appositæ sunt lectionis uarietates ab accurato, doctoq; homine, his notis V.C.F.L. quibus uetustũ codicẽ, et Florentinã lectionẽ significari puto: multa enim cũ Medicæis quæ cõueniunt, habet. Locũ unũ, aut alterũ, quẽ sanare nõ potui, signaui ueluti fractũ, & tanꝗ ulcerosum religandũ putaui, ut dignoscatur. His ego rationib. adiumentisq; usus fui in hoc Aristotelis libro explicando: nam quin integer sit, plane nihil dubito, quatenus ad Methodi, disputationumq; seriem pertinet: quid fuerim assecutus, docti iudicabũt: nam ego præter summam diligentiam, & uigilantiam, nihil mihi arrogabo unquam.

IN FRANCISCI ROBORTELLI
librum GEORGII TRIVVL-
TII Io. Firmi F. Carmen.

I liber, & morsus genuini despice dentis.
Oris uiperei nulla uenena time.
Offendes multos, qui te lacerare parabunt:
Et laudes cupient carpere sæpe tuas:
Sed te quando parat magnus defendere Κόσμος,
Serpentum metuas ne furiale malum.

A FRANCISCI ROBORTELLI VTINENSIS EXPLICATIONES IN LIBRVM ARISTOTELIS, QVI inscribitur de Poëtica.

De materie, & fine Poëticæ facultatis.

ANTEQVAM contextum aggredior explicandum libelli huius, uidetur esse necessarium, ut perquiramus, Qualis sit poëtica facultas, & quam habeat uim: Quem finem propositum: Quam materiem subiectam, ex qua opus suum conficiat: Atq; hoc postremũ primo loco, nam cætera commodius consequentur. Subijcitur tanquàm materies poëticæ facultati oratio, sicuti & alijs omnibus, quæ circa orationem uersantur. Eæ autem sunt quinq; numero, Demonstratoria (sic enim ἀποδεικτικὴν licet appellare) dialectice, rhetorice, sophistice, poëtice: nam de grammatice, quæ minutiora quædam considerat, non est in animo quidpiam dicere. Omnes hæ subiectam sibi habent orationẽ: Verùm, quoniam oratio diuersam accipit uim, & formam, tùm ex genere rerũ, quas tractat: tùm ab eo, qui ipsa utitur ad aliquid edisserendum, & probandum: ideò diuersam quoq; omnium oportet esse orationem: Orationis maximè proprium, & genuinum munus est, proferre id, quod uerum est, & quia aliter sese habere non potest, necessarium. Quantum autem orationis quodq; genus à uero recedit, tantò propius accedit ad id, quod est falsum. Inter uerum sanè, & falsum medio quodam interuallo posita sunt, τὸ ἔνδοξον, τὸ πιθανὸν, τὸ φαινόμενον: quæ sic libet Latinè proferre: probabile, suasorium: & apparens uerum: seu probabile quod uidetur. Ex his quælibet facultas unum arripit genus. Demonstratoria uerum. Dialectice probabile. Rhetorice suasoriũ. Sophistice id, quod probabilis, sed uerisimilis habet speciẽ.
B Poëtice falsum, seu fabulosum. Talem igitur orationem suscipit poëtice: Quòd si rursus ea, quæ à me dicta sunt, cõsideres, Necessarium, & uerum ad demonstratoriam solam spectat: Reliquæ uerò & necessarij participes quidem sunt, aliæ magis, aliæ minus. Dialectice maximè omnium, nam proximè abest à demonstratoria. Rhetorice aliquantò minus, quàm dialectice: nam longius abest à demonstratoria. Sophistice perpausillum quidpiam, nam & posterior est rhetorice, & maiore distat interuallo à magistra ueritatis. Poëtice uerò minimè omnium, ac nihil prorsus, nam est ueluti alterum extremum prorsus primo dissimile. Dialectice medium obtinet locum inter demonstratoriam, & rhetoricen. Rhetorice medium inter sophisticen, & dialecticen. Sophistice medium occupauit inter poëticen & rhetoricen. Et quoniam demonstratoria optimè id, quod uerum est, cernit, ac dignoscit: ideò occulatissima dici potest: Dialectice non tam procul prospicit: Rhetorice minus oculata, quàm dialectice: Sophistice lusciosa est, & parum cernit: Poëtice lippos habet oculos, & prorsus cæca est: imò uerò oculatissimæ omnes. sed præter demonstratoriam, quæ docet tantùm: dialectice decipit, & ludificatur eos, qui non longissimè prospiciunt. Rhetorice deludit minus oculatos: Sophistices illusiones non perspiciunt ij, qui minimum cernunt: Poëtice eos decipit, qui prorsus cæci sunt. Hinc est ab Aristotele dictum in Top. καὶ σμικρὰ συνορᾶν δυναμένοις κατάδηλος ἡ τοῦ ψεύδους φύσις. & in Rhet. ad Theodecten libro primo, ἐν τοιούτοις ἀκροαταῖς οἳ οὐ δύνανται διὰ πολλῶν συνορᾶν, οὐδὲ λογίζεσθαι. Quoniam uerò sermonis duo sunt genera: Alterum quod in ore dicitur nasci. Alterum, quod in imis gignitur cordis, & animi penetralibus: seu, si magis libet Græcis nominibus uti: quibus Philoponus utitur. Alterum προφορικὸν: Alterum ἐνδιάθετον: Demonstratoria arripit suam ἀπόδειξιν ἀπὸ ἐνδιαθέτου: nihil enim nisi meditatum, & cogitatum profert. Reliquæ omnes sua tum epicheremata, tum enthymemata, tum sophismata: tum fabulas, ἀπὸ προφορικοῦ. Vnde politissime, & ingeniosissime est ab Aristotelis interprete, quamuis Arabs fuerit: dictum. Rhetoribus, qui ἐκ προφορικοῦ λόγου suas deducunt argumentationes, ideò per clepsydram fuisse olim præscriptum dicendi spatium: nam nunquàm inter se conuenirent, neq; finem dicendi facerent, quia προφορικὸς λόγος semper confutari aliquo modo potest: &, ut ipsius utar uerbis, multas recipit instantias. Idem uerò affirmat Aristot. lib. primo τῶν ὑστέρων ἀναλυτικῶν, cum ait: οὐ γὰρ πρὸς τὸν ἔξω λόγον ἡ ἀπόδειξις, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἐν τῇ ψυχῇ. ἐπεὶ οὐδὲ συλλογισμός. ἀεὶ γὰρ ἔστιν ἐνστῆναι πρὸς τὸν ἔξω λόγον: ἀλλὰ πρὸς τὸν ἔσω

ἐκ ἀσ. Ex his omnibus, opinor, iam satis patet qualem quæq; facultas orationem habeat sibi subiectam tan A
quàm materiem, qualemq; ipsa poëtice. Cum igitur poëtice subiectam sibi habeat pro materie orationem
fictam & fabulosam: patet ad poëticen pertinere, ut fabulam, & mendacium aptè confingat: nulliusq; alte-
rius artis proprium magis esse: mendacia comminisci, quàm huius. Homerum, à quo omnis poëtice deriuata
est, testatur Aristoteles primum docuisse, qua ratione esset mendacium aptè dicendum. nihil uerò hoc esse
aliud, quàm paralogismum, de quo plura illic nos quoq; opportuniore loco explicabimus. Summatim au-
tem ut dicam: in poëticis mendacijs principia falsa pro ueris assumuntur. atq; ex his ueræ eliciuntur conclu
siones: Neque enim est, quòd quisquàm putet omnes fabulas ad poëticen spectare. Nam poëtice loquitur de
ijs tantum rebus, aut quæ sunt, aut quæ esse possunt. aut quas uetus est apud homines opinio, esse. Indiuidua
uerò, quæ reipsa non existunt, neque confingit: neque nomina ijs imponit: nam cum imitari poëtice studeat
in primis: nisi id quod est, & agit aliquid, imitari nullo pacto potest. Quòd siquis mihi Cerberum tricipi-
tem, triformem chimæram & reliqua inferorum monstra obijciat: iam à me dictum est poëticen etiam ea
referre, quæ opinantur homines esse, nihiloq; minus in his suam uim obtinere, quàm si ea tractaret, quæ ue-
rè sunt: Iam satis (uti puto) declaratum est, qualem habeat sibi subiectam materiem poëtica facultas: oratio
nem scilicet falsam, seu fabulosam, & mendaciorum plenam. Satis quoque expositum, qua ratione à poëtis
mendacia confinguntur, & quæ fabulosa sequantur, & quæ uitent. Nunc illud consequi uidetur, quod an-
tea fuerat à me propositum, ut de fine facultatis huius aliquid dicamus. Poëtice, si quis diligenter attendat,
omnem suam uim confert ad oblectandum, & si prodest quoque. Nulla uerò inter homines maior uoluptas,
quæ quidem liberali homine digna sit, quàm quæ mente, & cogitatione percipitur: imò sæpè contingit, ut
quæ horrorem, & terrorem incutiunt hominibus, dum in propria natura sunt, extrà naturam posita in
quapiam similitudine, dum repræsentantur, multum oblectent: Toruum os leonis: cornu ferientem taurum,
repentem chelydrum nemo sine horrore spectat. At eadem aut oratione expressa: aut saxo, & ære efficta,
aut coloribus picta magna cum uoluptate spectantur: Neque alia ratione marmoria, æraria, pictura, &
poëtice, omniq; sermone, qui in descriptionibus uersatur, homines utuntur. Quem igitur alium finem poë-
tices facultatis esse dicemus, quàm oblectare per repræsentationem, descriptionem, & imitationem omniũ
actionum humanarum, omnium motionum, omnium rerum tum animatarum, tum inanimatarum? Et quo-
niam imitatio, & repræsentatio hæc per orationem fit: dicimus in poëtice finem esse, sermonem imitantem, B
» sicut in rhetorice sermonem persuadentem. Hinc à Cicerone præclarè de comœdia dictum fuit, quod tamen
» ad totam poëticen referri potest, eam esse imitationem uitæ, speculum consuetudinis, imaginem ueritatis.
» Quòd autem oratio repræsentationem rerum efficiat, hac ratione satis patet, quæ uerißima est & firmißi-
ma. Rerum imagines cogitatio recipit. Cogitationis imagines exprimit oratio, & uox, quare colligi potest
ab oratione seu scripta, seu prolata repræsentationem omnium rerum fieri. Oratio autem poëtica non re-
præsentat quidem interiores habitus aut uirtutum, aut uitiorum: sed actiones ipsas, quæ ex quolibet habitu
proficiscuntur. cum enim habitus in ipsis animis delitescat, neque oculis cernatur, non alia potest ratione
repræsentari, quàm per actiones, quæ & cerni & dijudicari ab omnibus possunt. Repræsentatio autem nõ
tantum poëtica est, sed & histrionica: differunt tamen inter se: nam histriones habent facultatem, & uim
imitandi, & repræsentandi mores: motiones, personas, & actiones hominum accõmodatè ad fidem, & per-
suasionem audientium, & spectantium. Poëta uerò uim suam omnem tantùm exercet in significandis, & de
scribendis moribus hominum: ut hic mutam faciat ueluti quandam repræsentationem in oratione positam:
ille loquentem, & exprimentem, uoce, ore, uultu, gestu idipsum, quod est repræsentandum. Et si histrioni-
ca (sicuti patet) poëtices ministra est. Vtraque autem in eo uersatur hæc, ut animi legentium: illa ut animi
audientium apti fiant ad imaginem eius rei recipiendam, quam repræsentare conantur. Repræsentatio e-
nim, seu actio Scenica coniungit, nescio quo modo, cum cogitatione, & phantasia hominum imaginem rei,
quæ repræsentatur, & agitur quasi rem ipsam cum sensu. Magnam autem habet uim huiusmodi repræsen-
tatio in commouendis, & inflammmandis hominum animis, tum ad iram, & furorem: tum ad mansuetudi-
nem reuocandis, & emolliendis, tum concitandis ad commiserationem, ad fletum & lachrymas: tum ad ri-
sum, & lætitiam. Quamuis autem poëtice nullis egeat adiumentis, ut suam aptè conficiat imitationẽ, aliun
de petitis: ueluti, sonis, cantilenis, metris, gestu, uultu, reliquisq; omnibus, quæ theatralia dici possunt. Adhi
bet tamen aliquando & sonos, & personas, & gestum: multaq; alia: quoniam adiumenti non parum affe-
runt ad inducendum in animos hominum affectionis, & perturbationis omne genus. Ideò est ab Aristotele
» præclarè dictum: sonos, metra, & cætera id genus, esse partem quandam, seu instrumentum poëticæ facul-
» tatis. Atque id sanè meritò contingit: Res enim ex quibus artes omnes constant, & augentur, partim eiusmo
di sunt, ut necessariæ dici debeant: partim eiusmodi, ut quamuis sine his ars esse poßit: si tamen accesserit, ars
ipsa

ipsa multò fiat uberior, & accumulatior, munusq; suum commodius exerceat. Verùm redeo ad repræsentationem, A quæ per orationem fit: Eam inducere in mentem auditorum non cuiusuis est hominis. nam cum nihil sit difficilius factu, quàm ut homines aliquid audientes ita cogitatione idipsum complectantur, ac si oculis cernerent. Hoc ipsum, nisi doctus, sapiens, acutus, & ingeniosus præstare nemo potest, qui alienos mores ipse induat, & diuersorum hominum personam suscipiat, quasi suimet ipsius oblitus. Hinc puto factum, ut diceret Plato in libro de furore Poëtico, poëtas non arte ulla instrui, sed afflatu Apollinis, & musarum impelli, neque poëtas tantum, sed etiam recitatores, & interpretes poëtarum, non secus ac magnete cathenati anuli trahi solent: cum ipsa primum moueat usque ad extremum: Extremum uerò anulum Plato ait esse interpretem primum ipsum Deum, qui afflat, medium autem poëtam: neque quicquam canere posse poëtam, priusquàm Dei plenus sit, & à mente prorsus alienatus sua. Idem de Maratho Syracusano testatum reliquit Aristoteles in Problematibus: cum in scribendis uersibus mente ita abalienari solitum, ut non suo, sed Dei ore alicuius loqui uideretur, quod ipsum satis cognosci potest ex Carcini poëtæ interitu, de quo idem Aristoteles in Ethicis meminit: nam illum Aristotelis interpres Eustratius scribit, cum nimis attentè fabulam, quam erat scripturus, meditaretur, à serpente præmorsum interijsse. Ex attentißima igitur optimorũ poëtarum meditatione satis licet cognoscere, difficillimum esse alienos mores præsertim tam diuersos imitari, ac repræsentare: necesseq; omnino esse, ut suis exuti alienos induant sensus. Recitationes autem, & imitationes poëticæ ut sunt multiplices, ita multiplicem afferunt hominibus utilitatem: Nam si recitatio, atque imitatio uirtutum fit, & laudum præclari alicuius uiri: incitantur homines ad uirtutem: Si rursus uitia repræsentantur, ab his homines multum deterrentur: maioreq; quadam ui repelluntur, quàm si alia quauis hortatione utaris. Quòd si horribilium rerum, & periculorum imitatio, & recitatio in scena fiat: comminuitur hominum amens audacia, & temeritas. Sin autem commiseranda fuerint acta, eorum, qui audiũt mentes ad mansuetudinem, & commiserationem inflectuntur. Quid multis? imitatio omnis, & recitatio poëtica cum actione coniuncta hominum animos peruellit, emollit, urget, incitat, frangit, inflammat: Ideo Strabo libro primo, ubi multa disserit contra Eratosthenem, qui poëtas delectare quidem, at non prodesse affirmabat, poëtas ait esse uitæ magistros, & correctores, appellatosq; olim à ueteribus σωφρονιστάς. Illud unum certè satis constat poëticam olim fuisse quandam philosophiam, quæ homines suis fabulis paulatim lactaret, & enutriret, donec aptiores essent ad percipienda ea, quæ in philosophia difficillima habebantur: nam aspera, B & dura cum essent, facilè à tam laudato studio homines deterreri potuissent. Hoc ipsum copiose scribit Maximus Tyrius in ea oratione, in qua poëticen laudat: & cum philosophia comparat, atque eandem esse affirmat: ipsaq;, quæ tunc extabat, antiquiorem: Et sanè multò ante solutam orationem extitisse poëticam satis explicat Strabo libro primo, quam Aristoteles quoque ἐκ τῶν αὐτοσχεδιασμάτων ortam refert: quod sic ferret ea agrestium mortalium ætas, qui nondum artificiosè quippiam aut dicerent, aut facerent. Sed mihi non est in præsentia animus, neque enim huius est loci, aut temporis, laudes poetices sigillatim persequi: Illud unum cæteris lucem afferre potest, quod scribit Cicero. Orationem rhetorum ad uulgi sensum esse scriptam: poëmata autem poëtarum paucorum iudicio censeri: Vnde Antimachum illum doctißimum poëtam uno auditore Platone se contentum esse dixisse accepimus: cum cæteri eum recitantẽ reliquissent. Si qui uerò sunt, qui poëticen incusant, id ferme omnes faciunt authoritate Platonis adducti: qui poetas, & omnem poëticen, quæ imitatur è sua rep. eijci iubet. Sed de hac re aliàs copiosius. Nunc breuiter colligo ea, quæ à me dicta sunt. Explicatum fuit à nobis: qualis sit poëtica facultas, & quam habeat uim: quemq; sibi propositum finem. Atque qualis illi sit subiecta materies: multaq; alia interim exposita. Reliquum est ut exponamus quali sit usus Aristoteles methodo in hac poëtica facultate describenda: sed prius breuiter considerandum: sit liber hic integer, néc ne. Videtur autem non esse integer. quod probari potest tribus rationibus. Pollicetur ab inicio, se dicturum de Tragœdia, Epopœia, Comœdia, & reliquis partibus poëtice. De Tragœd. loquitur: & Epopœia, de Com. & alijs ne uerbum quidem. Altera ratio sumi potest ex libro tertio Rhet. ad Theod. ait enim illic sub finem, ubi loquitur περὶ γελοίων se de his in poëtice pertractasse copiosius, cum tamen nihil extet de ea re scriptum: ex quo cognoscas librum alterum deesse, credibile enim est Aristotelem tractasse περὶ γελοίων, ubi loquebatur de comœdia, nam ad eam in primis spectant, & hæc nos impulit ratio, ut disputationem de salibus alijsq; poëticis disputationibus adderemus. Tertia ratio est hæc: testatur Laertius duos libros de facultate poëtica ab Aristotele conscriptos. neq; tamen extat alter. Nunc qualis sit methodus (utor enim Græco uerbo ad rem facilius explicandam) perspiciamus. sed primum exponendum est quid sit methodus, & cur inuenta. Philoponus libro II. Post. Aristot. ait μεθόδους esse quiddam ἐννοηματικόν per quod mens hominum proprias uniuscuiusque rei quæstiones percipit. Inuentæ autem fuerunt methodi, ut essent ueluti uiæ quædam menti cogitationiq; hominum,

ut idem ait, πρὸς τὴν τῶν ἀφανῶν εὕρεσιν. Cum igitur Arist. esset pertractandum de poëtice quæ ab alijs μεθοδικῶς non fuerat ante tractata: necesse fuit ut in ea describenda, methodo uteretur. Alioqui omnia fuissent confuse tradita. Methodi igitur ac rationes artificiose ordinateq; scribendi. ut summatim dicā, quatuor sunt, per quas paratur πᾶσα διδασκαλία, καὶ μάθησις (hæc enim sunt ipsius uerba) ὑφηγημονικῇ & sic sese ordine habent: nō quidē, ut ex eo dignitas, & præstantia sit dijudicanda sed qualis usus, quæ nam ipsarum prius, quæ posterius, quæ deinceps nobis præbeat in rebus scribendis, ac cognoscendis, ἀναλυτική, διαιρετική, ὁριστική, ἀποδεικτική, quas ita latinè nominare liceat. Methodus resoluens, diuidens, definiens, demonstrans. Duæ sunt tanq̄ primariæ. Duæ aūt tanquā secundariæ, & pedissequæ. inseruiunt enim prioribus. Videndum aūt quid quælibet ipsarū polliceatur efficiatq;. Resoluens methodus progreditur à singularibus, ad ea, quæ uocantur à Græcis εἰδικώτατα, à nobis ultimæ species uocari possunt, & ab ijs postea ad genera ὑπάλληλα & sic deinceps: semper à posterioribus ad priora, quasi per inductionē quandam. Diuidens methodus accipit genera (ut Philop. ait) ἀδιάρθρωτα, καὶ διαρθροῖ ταῖς διαφοραῖς, & fabricatur ipsa apta ad formā definitionis. Definiens genera excipit, & illa aptè inter se cōpaugens facit suam definitionē. Demonstrans methodus definitionē arripit tanquā mediū, & facit suam demonstrationē. ex quibus patet, duas esse tanq̄ ministras: Resoluentē & diuidentē. Definientē esse (ut Græci uocant) ipsam per se αὐτοτελῆ, quia rerum naturam, & substantiam explicat: adiuuatq; demonstrantem: ipsi medium, qua utatur, subministrans. Duæ autē illæ inseruiunt his, sicuti πρισικὴν (nam hoc utitur exemplo Philop.) uidemus inseruire ἀρχιτεκτονικῇ, μεταλλικὴν χρυσοχοϊκῇ, subministrantes illis materiam aptam, ex qua opus suū conficiunt. Cum igitur ita sese habeant methodi, applicemus ea, quæ dicta sunt, ad rem. Erat Aristoteli pertractanda poëtice ordinatim, ac μεθοδικῶς: nō poterat autem ita pertractari, nisi declarasset τὸ τί ἐστι, allata definitione. Et quoniam definitio nō erat satis nota, fuit illi inuestiganda, eo plane modo, quo ipse docet libro Posteriorum II. Primū enim exquirit genus, deinde differentias, nam definitio sine his constare non potest. Exquirere autem genus non poterat, nisi per methodum ἀναλυτικὴν quæ ut diximus progreditur à singularibus, ad unum uniuersale commune omnibus: exquisiuit igitur genus, sic. Epopœia, Tragœdia, Comœdia, Legum poësis, Auletice, Citharistice imitatur. Ergo poësis habet genus, imitationem. Inuento genere per resoluentem methodum: erat ipsum transmittendum ad diuidentem. Quæ distinguens ipsum genus, differentijs aptum reddit ad uarias partium ipsius definitiones. Habet igitur Aristot. in hoc libello tres simul methodos: Resoluentem, diuidentem, definientē, quæ in ipso libelli contextu facillime possunt perspici. B

Περὶ ποιητικῆς αὐτῆς τε, καὶ τῶν εἰδῶν αὐτῆς ἥντινα δύναμιν ἕκαστον ἔχει, καὶ πῶς δεῖ συνίστασθαι τοὺς μύθους, εἰ μέλλοι καλῶς ἕξειν ἡ ποίησις, ἔτι δὲ ἐκ πόσων, καὶ ποίων μορίων ἐστίν. ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων, ὅσα τῆς αὐτῆς ἐστι μεθόδου, λέγωμεν.

De poëtica, eiusq; generibus, quam facultatē singula habeant, & quo pacto, ut rectè poësis se habeat, cōponi fabulas oporteat: ex quot etiam, quibusq; partibus constet, de omnibus item, quæcunq; ad hanc uiam, & rationem pertinent, dicamus.

De Poëtica, ipsiusq; generibus. Nullo utitur exordio, de more suo, Arist. quod tanti est ponderis, ut uel ex hoc uno multi dijudicarint ipsius libros, & asseruerint lib. Rhet. ad Alex. nō esse Arist. ob hoc ipsum etiam, quia prolixū habet prooemiū. quāuis ex alijs multis cōiectare fortasse possimus Anaximenis antiqui Rhetoris esse de quo sæpe meminit. Quintil. Prooemij igitur loco, utitur dicendorū propositione. quæ huiusmodi est. Pollicetur se locuturū, de Poëtica, deq; ipsius partibus sigillatim quomodoq; sint fabulæ constituendæ, & ex quot, qualibusq; partibus cōstet quælibet poësis, præterq̄ quòd proponit: docet etiā, quo ordine in tradenda hac arte uti uelit, cū ait: Incipientes primū à primis: sicuti etiā in physicis tradendis, prius rationē, & ordinē, quo uellet uti, exposuit. Liber hic unus, quem habemus de Poëtice, cōmodißimè mihi uidetur in partes treis diuidi posse. Primū enim inuestigat definitionē poëtices: inuento genere, & distincto per differentias: ut posit applicari ad singularū partiū poëtices definitionē. Deinde agit de Tragœdia: & eius partibus, de fabula, in primis, nam & de eo copiose loquitur, postremò de Epopœia: & comparat hāc cū Tragœdia: utra scilicet præstantior sit. atq; sic sanè se habet libri diuisio. In propositione aūt eorū, de quibus tractandū est: nō temere est appositū, sibi esse dicendū etiam de fabulæ constitutione, quia fabula est materies ueluti quædam, ex qua opus suū conficit poeta: & sine fabula cum poëtice esse nō poßit, est ueluti forma

A *ma ipsius. Quòd si rectè nõ constituta fuerit fabula, multũ peccatur in toto poëmate. imò inde omnis error proficiscitur. Nec frustra additũ est ἐκ ποίων, καὶ πόσων μορίων. nã in fabula considerantur partes, & particulæ. tum ex qualitate, tum ex quantitate. Partes tragœdiæ ex qualitate desumptæ ab Arist. postea enumerantur hæ. Mores, Dictio, Sententia, Apparatus, Melodia. Ex quantitate autem desumptæ hæ. Prologus, Episodium, Exodus, Choricum. nam neq; nimium prolixam, nec admodum breuem decet esse fabulam: quod etiam docuit Horat. in sua poëtice.*

Ἀρξάμενοι πρῶτον ἀπὸ τῶν πρώτων.

Initio secundum naturam sumpto, primum à primis.

Ordinem naturæ in dicendo pollicetur se seruaturum. Videamus igitur qualis hic sit ordo: Duplex sanè in omnibus rebus tractandis est ordo: Alter qui à simplicioribus ad magis confusa, & concreta progreditur. Alter, qui à magis confusis, & concretis ad simpliciora perducit. Verba Aristot. in cõtextu sunt. Ac primum à primis secundum ordinem naturæ. Oritur hoc loco dubitatio non leuis. Vult Aristoteles inuestigare definitionem artis poëticæ, utitur methodo resoluente. Resoluens progreditur à singularibus ad commune aliquod, & uniuersale per inductionem. Sic. Epopœia, Tragœd. Comœd. Dithyr. imitantur: ergo omnis poëtice imitatur. patet hoc esse uerum. Sed cum dicit se uelle uti ordine naturæ primum à primis sibi repugnat. nam resoluens non incipit à primis iuxta ordinem naturæ, ut patet. Exemplum resoluentis est in domo ædificanda. proponit sibi aliquis ædificandam domũ, utitur resolutione hac. Causa cur sit ædificanda domus est, ut frigus posit arcere, imbrem, æstum. opus est igitur tecto. tectum consistere non potest sine parietibus, & laquearibus, hæc non consistunt sine fundamentis. Ergo hæc primum iacienda. Sic est facta resolutio. Iam uero ubi cessat resolutio, ibi incipit enasci compositio. sic iaciuntur fundamenta, ædificantur parietes: laquearia, tectum, quibus extructis omnibus arcetur frigus, imber, æstus. Hæc est igitur dubitatio, quã exposuimus. Sed tolli ita potest. Arist. etsi utitur resoluente methodo: subest tamẽ alia methodus, quæ in primis proposita illi est, definiens, sed quoniam definiens non potest progredi sine compositione, quæ retrogrado progreditur ordine: ac resoluens: postquàm resoluente usus est, imò dum utitur, simul clàm adhibet componentem ad inueniendum genus. At componens à simplicioribus, & primis, secundum naturam, progreditur. Habita igitur ratione definitionis: quam inuestigabat & uolebat componere: ideò dixit uelle se ordinẽ

B *naturæ sequi: genus enim in definitione est quiddam maximè simplex. Non poterat autem inuestigare genus in definitione, nisi per resolutionem, quæ progreditur à particularibus ad uniuersale. Si igitur resoluente tantummodo uteretur, esset falso illud dictum: PRIM. à primis secundum ordinem naturæ. Verum quia utitur resoluente ut ea subseruiat componenti: per quam componat definitionem poëtices, ideo rectè est, & uerissimè ab Aristot. dictum, uelle se ordinẽ naturæ sequi, qui est ut primum à prim. ordiamur: nam componens methodus primum à primis progreditur. ut patet. Rem totam hanc uidetur doctè & breuiter explicare Philoponus lib. I. Physicorum, cum ait: CVM VNIVERSALE sit rationi, & intellectui notius: ex notioribus ordiendum est, ex hisce enim uniuersalibus principium doctrinæ. Porrò Rhetores primum disserunt de communibus rerum capitibus, ab hisq; sumunt initium: deinde hoc modo de proprijs uniuscuiusq; speciei tractant: facile enim ex communibus propria comprehendimus. Hæc ille. Definitio debet fieri per priora, & notiora: nam eam adhibemus, ut rem inuolutam explicemus, & notiorem efficiamus: cognoscimus enim non ex quibusuis, sed ex notioribus tantum: notiora autem alia hominibus alia naturæ dicuntur. Notius naturæ est id, quod est prius posteriore. ut punctum linea: & linea superficie: & superficies solido, uel ut elementum syllaba: Hominibus autem aliquando. secus accidit: nam percipiunt ea, quæ magis cadunt sub sensum, ut solidum magis quàm superficiem, & hanc magis quàm punctũ. ideò uerò, ALIQVANDO apposuit Arist. in Top. quia homines bene eruditi, & qui fœcunda mente (ut ipse ait) præditi sunt, ac ingenio subtili, facilius percipiunt ea, quæ à sensu remota sunt, & nota naturæ: uulgus autem, & multitudo ea tantum cognita habet, & perspecta, quæ sensu percipi possunt. Cum igitur ita notiora dicantur, definitioq; ex ijs fiat: contingit ut aliquando ex prioribus, & notioribus naturæ conficiatur: aliquando ex posterioribus, & ijs, quæ nobis cognita sunt. Aliquando ex prioribus quidẽ, sed ijs, quæ æquè nota nobis sunt, ac ipsi naturæ. Si ex ijs, quæ natura magis nouit deducatur definitio, ea quidem rectè sese habet, sed nobis non est accommodata. Si ex posterioribus: aptè fortasse eiusmodi dici potest esse confecta definitio, si rudiũ hominum, & indoctorum habeatur ratio. Sin autem ad scientiæ uim, & exactam cognitionem respicias: ea quidem non erit probanda: nam cum unius rei una tantum sit natura, unam quoque esse definitionem oportet. Iam uerò si ex Posterioribus conficiatur, uidebis continuò existere eiusdem naturæ, & rei uarias definitiones, nam hoc erit huic homini, illud alteri magis notum ac perspicuum, neque enim omnes homines ru-*

des idem notius habent, & magis perspectum, sicuti patet. Reliquum est igitur, ut definitio conficiatur ex ijs, quæ simul naturæ, & nobis perspecta sunt: huiusmodi enim sunt genera, & differentiæ: Genus enim notius naturæ, quia prius: patet uerò ita esse, quia perimit speciem, si ipsum tollatur: sed ipsum non perimitur. si species tollatur. Ideò inquit Alexand. lib. VI. Top. συναναιρεῖ ἀλλ' οὐ συναναιρεῖται. Nobis quoque genus ideò notius est: quoniam si cognoscimus speciem, statim cognoscimus etiam genus: Sed cognito genere, non cognoscimus speciem. quod ita declarat Alexan. eodem loco. πολλοὺς γοῦν ὁρῶντες τῶν οὐ συνήθων ἰχθύων, καὶ ὀρνίθων, ὅτι μὲν ἕκαστον ὄρνις, καὶ ἰχθὺς οἴδαμεν, τί δὲ οὐχ οἷοί τε ἐσμὲν λέγειν. Sed cognoscere ea, quæ priora sunt, & notiora naturæ: hominis est tantum docti, & ingeniosi, non autem cuiusuis. Ideò Alex. Aristot. uerba exponens, ait: τὰ δὲ πρῶτα τῇ φύσει, ἀκριβοῦς, καὶ ἐπιστήμονός ἐστι διανοίας γνῶναι, καὶ περιττῆς, ἤγουν δυναμένης καὶ τὰ μὴ ῥᾴδια καταλαβεῖν. Paulò post: ἐπεὶ δὲ αὐτῷ καὶ ἐνὶ ἄλλοτε ἄλλα εἰσὶ γνώριμα· ἐξ ἀρχῆς μὲν γὰρ μειρακίῳ ὄντι τινὶ τὰ μὲν αἰσθητὰ ἄγνωστα δοκεῖ εἶναι, καὶ ἐν συνεχεῖ ῥύσει. τὰ δὲ νοητὰ καὶ λίαν γνώριμα, ὡς ἑστῶτα, καὶ μόνιμα. Non aũt semper ordiendum est à prioribus, & notioribus naturæ, sed tunc solummodo, cum eos alloquimur, aut ijs scribimus, qui ingenio bene constituti sunt: quod facit Arist. in hoc libro Poëtices, tum etiam in Elenchis fortasse eadem ratione: nam ordo doctrinæ huiusmodi esse debet, nisi forte commodiore aliqua de causa immutetur. Verum de his hactenus: nam locus hic, nisi fallor, iam satis apertus est. Satius enim fuerit, ut relictis his, quæ spinosiora alicui uideri possint: consideremus significatum, antiquitatẽ, & consuetudinem. Epopœiæ, Dithyrambicæ, Auleticæ, & Citharisticæ poëseos. nam de Tragica, & Comica, quoniam notissimæ sunt, nihil nunc est dicendum. A

Ἐποποιία δὴ, καὶ ἡ τῆς τραγῳδίας ποίησις: ἔτι δὲ κωμῳδία, καὶ ἡ διθυραμβοποιητική, καὶ τῆς αὐλητικῆς ἡ πλείστη, καὶ κιθαριστικῆς, πᾶσαι τυγχάνουσιν οὖσαι μιμήσεις τὸ σύνολον.

Epopœia sane, Tragœdiæque poësis, Comœdia insuper, ac Dithyrambica: tum pleræque illarum, quas ad tibias, citharas'ue accommodamus: omnes prorsus in hoc uno conueniunt, ut imitatio sint.

Epopœia est illa pars poëseos, quæ in Heróum rebus gestis tractandis uersatur. Eustathius Homeri interpres in proœmio Iliados ait ἔπος, & si uerbum propriè significat, tamen ἰδιάζεσθαι ἐπὶ τῶν ῥαψῳδούντων περί τι ἐξαίρετον. Sed homines cõponentes ἔπος cum uerbo, ποιεῖν, ὀνομάσαι ἐποποιοὺς, τοὺς ἐν ἑξαμέτρῳ τόνῳ ἡρωΐζοντας. Idem testatur Hexametrũ inuentum primũ à Phemonoë, quæ Apollinis sacerdos fuit, & προφῆτις, ἐφευρηκέναι πρώτη τὸ ἔπος κληθὲν οὕτω παρὰ τοὺς παλαιούς. Apud ueteres autẽ ποιεῖν erat ἐμμέτρως ᾄδειν, quod idem Eustathius comprobat eo uersu, ἐποίησας ποτὲ ὦ Εὐριπίδη, id est, ἔγραψας. unde poëtarum nomen est deductum. Huiusmodi poëtas, qui Heroum res gestas scribunt, Cicero Epicos uocat in libello de Optimo genere oratorũ. de hac re possent alia multa dici: sed hæc satis rem totam declarant. NVNC dicamus de Dithyrambice. Dithyrambice est illa poëseos pars, qua ueteres utebantur in laudando Baccho: qui ab antiquis διθύραμβος uocabatur, quòd sit in antro enutritus διθυρείτῃ. uel quòd temulentorũ hominũ efficiat os patens, loquax & δίθυρον. quo nomine etiam uinum aliquando apud Græcos cognominatur. uel ab ea uoce, quæ iactari consueuerat in Bacchi natali die λῦθι ῥάμμα. assutus enim fœmori fertur Iouis, cum Semele immaturum edidisset fœtum. de his copiose legere est apud Lycophronis interpretẽ, legere quoque est apud Athenæ. lib. XIIII. διθυραμβεῖν pro eo, quod est furere. ibi citãtur uerba Philochori, οἱ παλαιοὶ σπένδοντες οὐκ ἀεὶ διθυραμβοῦσιν, ἀλλ' ὅταν σπένδωσι μὲν Διονύσῳ ἐν μέθῃ, ἀλλὰ καὶ μεθ' ἡσυχίας. Archilochi quoque extat uersus hic, ὡς Διωνύσοιο ἄνακτος καλὸν ἐξάρξαι μέλος οἶδα διθύραμβον, οἴνῳ συγκεραυνωθεὶς φρένας. Vtebãtur olim Dithyrambici poëtæ uerbis longis, compositis, & ornatis, qualia uerba Horat. in Poëtice uocat sesquipedalia. legere est apud Aristophanem in Nebulis. νεφέλαι βροντησικέραυνοι. πένθος βαρύβρομον. itidem in Ranis. κομποφακελορήμονα. itidem & illud πομφολυγοπαφλάγματα, hinc apud ueteres dici solitũ, Dithyrambice loqui. Aristot. in Rhetoricis lib. III. ait: διὸ χρησιμώταται ἡ διπλῆ λέξις τοῖς διθυραμβοποιοῖς. Horat. in Odis audaces uocat dithyrambos ob id sanè quod innouarẽt, & cõplicarent multas dictiones. Aristot. in Problematibus ait debere dithyrambos cõcini Phrygijs modis: nec posse accõmodari ad aliud harmoniæ genus. Vnde Philoxenus, cum Doricè tentasset nihil profecit. Verũ de dithyrambis hæc satis dicta sunt. Nunc consequitur, ut dicamus de Auletice, & Citharistice. Antiquissima utraque, & usitatissima apud ueteres. Adagiũ celebre est apud antiquos, Aulœdus sit, qui Citharœdus esse non possit. ex quo cognoscere licet præstantiores habitos olim fuisse Citharœdos Aulœdis: Vtitur

Cic.

A Cic. eo adagio in oratione pro Muræna, sicuti satis notum est. Poësis alia scenica, alia lyrica: hæc habet species tres: Pyrrhicã, Hyporchematicam, Gymnopædicẽ. quod declaratur ab Athenæo lib. XIIII. Pyrrhica, quæ & χειρονομία appellabatur, ut idem affirmat. Hyporchematice est in qua ὁ χορὸς ἄδων χορεύεται. Gymnopædice est in qua pueri exercebantur, antequàm ad Pyrrhicam uenirent. Auletice, & ipsa pars poëseos est eiusmodi, nam imitabatur, & faciebat saltationẽ. Ea dicta est ἀπὸ τῶν αὐλῶν, id est à tibijs. Instrumenta musica duplici sub genere sunt, ut declarat Pollux lib. IIII. alia sunt ἐμπνευστὰ, alia sunt κρουόμενα: ἐμπνευστὰ sunt αὐλοὶ σύριγγες. Tibiæ olim fiebant ex calamo, ære, loto, buxo cornu, oßibus ceruorum, ἐκ δάφνης χαμαιζήλου, ramo, exerta medulla. Hæc apud Pollucem ibidem leguntur. Hor. in Poëtice asserit fieri solitas etiam ex orichalco. Tibiarum uerò multa erant genera, & diuersæ appellationes: nam alia erat præcentoria, alia Vasca, alia lydia, alia Gingrina. de qua quia quæri uideo apud Latinos, pauca dico. Habebant ueteres in Auletice imitationem multorum affectuum (ut testatur ibidem Iul. Poll.) nam canebãt προσωδιακὸν, πομπικὸν, ἐνόπλιον, πυῤῥιχιστικὸν, σπονδεῖον, γαμήλιον, θρηνητικόν. Athenæus quoq; idem asserit lib. XIIII. sic: διόπερ ἦσαν ἴδιοι κατ᾽ ἑκάστην ἁρμονίαν αὐλοὶ, καὶ ἑκάστοις αὐληταὶ ὑπῆρχον αὐλοὶ ἑκάστῃ ἁρμονίᾳ πρόσφοροι ἐν τοῖς ἀγῶσι. Erat autem γίγγρας: ut Pollux declarat, species αὐλίσκου qui uocẽ emittebat γοώδη, καὶ θρηνητικήν: genus aũt hoc tibiæ in Phœnicia primũ inuentũ. nam Phœnicũ lingua γίγγρας uocabatur ὁ Ἄδωνις. Hinc dicta tibia, Gingrina, qua ueteres utebãtur in festo Adonidis. Primus pronomus Theban. ηὔλησεν ἀπὸ τῶν αὐλῶν τὰς ἁρμονίας, ut Athen. ibidẽ explicat. De tibijs à Pallade abiectis, & falsis super ea re dicterijs, uide eundem Athen. lib. XIIII. item Aristot. lib. VIII. Polit. Tibiarum harmoniæ erant diuersæ δωριστὶ, φρυγιστὶ, λύδιος, ἰωνική. Earum sono ueteres Lacedæmonij in prælijs utebantur, ut scriptũ reliquit A. Gell. & alij quàmplurimi, & illud μέλος, castorium uocabant. Tibiarũ sono utebantur Romani in comœdijs, ut patet ex inscriptionibus Comœd. Ter. ubi legas tibias pares, impares. dextras, & sinistras quæ quales essent, explicat Donatus Terentij interpres. Idem refert olim ueteres ita assuefactas habuisse aures harmonijs, ut ex concentu tibiarum ante prologũ cognoscerent, quale esset futurũ genus Comœdiæ, aut graue, aut iocosum. Cic. in Lucullo hoc ipsum ait: Quàm multa, quæ nos fugiunt in cantu, exaudiunt in eo genere exercitati, qui primo inflatu tibicinis Antiopa esse aiunt, aut Andromachen: cum id nos ne suspicemur quidem. Iulius Poll. lib. IIII. ait: Tibiarum concentum adhiberi consueuisse in nuptialibus Epithalamijs, & appellat γαμήλιον αὔλημα. idem

B refert nuptiales tibias duas fuisse, alteram maiorẽ altera. & quoniam etiam compotationibus, & conuiuijs adhibebantur tibiæ: recenset eas fuisse æquales, quoniam æqualitas maxime apta conuiuijs uidebatur. uerba ipsius hæc sunt: παροίνιοι δ᾽ αὐλοὶ μικροὶ μὲν, ἴσοι δ᾽ ἄμφω, τὴν γὰρ ἰσότητα τῶν συμποσίων πρέπειν, huc ego putauerim respexisse doctißimũ poëtam Horatium in Odis: cum ad conuiuia iocosa postulat tibiarum sonum, cum ait: Cur Berecynthiæ cessant flamina tibiæ. De auletice nimis fortasse multa uideri alicui possum dixisse, sed unum addo, quod maxime dignum est cognitu, præterea nihil. Recenset Iulius Poll. ibidem, fuisse apud ueteres, πυθικὸν νόμον αὐλητικόν. Nam νόμους uocabant Græci præscriptas quasdam formulas canendi diuersa cantilenarũ genera: leges opinor à Lat. rectè dici poßint, & Horatius forsan hoc significauit in Odis, ubi de Pind. loquitur, cum ait: Numerisq; fertur lege solutis. Verum redeo ad rem. Eius Pythici certaminis erãt partes quinque, πεῖρα, κατακελευσμὸς, ἰαμβικὸν, σπονδεῖον, καταχόρευσις, significabant autem hac quinque partita cantilena pugnam ab Apolline commissam cum Pithone serpẽte. ἐν πείρᾳ, ὁ θεὸς διορᾷ εἰ τόπος ἐστὶν ἄξιος τοῦ ἀγῶνος. ἐν κατακελευσμῷ. προκαλεῖται τὸ δράκοντα. ἐν τῷ ἰαμβικῷ. μάχεται ὁ Ἀπόλλων. in iambico admiscebãt etiã σάλπιγγα, & cantilenam tibicinũ uocatã ὀδοντισμὸν, quæ omnia, quoniã politißima sunt, diligenter sunt consideranda. ἐν σπονδείῳ significatur ἡ νίκη τοῦ θεοῦ. ἐν καταχορεύσει. Deus Apollo uictor τὰ ἐπινίκια χορεύει, atq; hoc modo sese habebat olim poësis Auletica: sicq; imitabatur, ut iã cognoscamus, nõ temere ab Aristot. poni inter genera poëtices. Hinc quoq; licet perspicere quãto artificio ueteres hãc poëtices facultatẽ tractarent: & nos nostra ætate (dij boni) tunc nos poëtas esse appellãdos credimus, cum unũ, aut alterũ uersum, malè, ut ille ait, tornatũ facimus. Hactenus de Auletice: Nunc de Citharistice dicendũ. Citharistice eadẽ est, quæ et lyrice. nam Iul. Poll. ait. λυρῳδοὺς, κιθαρῳδοὺς, κιθαριστὰς idẽ significare, & uerba inde deduci λυρίζειν, κιθαρίζειν, βαρβιτίζειν. Athenæus quoq; lib. XIIII. κιθαρίζειν retulit ad lyrã, cũ ait: Clinias Pythagoreus, εἴ ποτε ἐχαλέπαινε διὰ τὴν ὀργὴν, ἐκιθάριζε τῇ λύρᾳ. Ad citharã canere antiquiß. fuit mos. Hinc Phemius apud Homer. Iopas apud Verg. & Hor. in Odis ab Apolline precatur: Nec Cithara carentẽ senectã. Quin etiã cõuiuijs Græcorũ cithara, & lyra adhiberi cõsueuerat, sicuti satis est notum. Quòd aũt in poësi citharistica caneretur ad Citharam, patet ex eo loco, quem citat Iulius Pollux ex Platone, cum asserit τὰς πρὸς κιθάραν ᾠδὰς, uocatas olim προσῳδίας: itidem ex Aristophane, qui citharistam

uocat, μελῳδούς, & προσῳδούς. Eos ni fallor, Cicero uocat Melieos in libro de Optimo genere oratorũ. citharæ uox quædam erat ficta apud ueteres, qua significabatur cantilena θρεττανελῶ. de qua Suidas, & Aristophanes in Pluto. eiusq; interpres. Philoxenus, sicuti testatur Athenæus, plurimum citharisticen exercuit. Ea Cretenses in bello utebantur. Idem Athenæus libro XIIII. refert ex Theopompo Getas barbaros τὰς ἐπικηρυκείας edere solitos πρὸς κιθάραν, & αὐλοὺς, ut emollirent animos audientium, & præpararent, ad legẽ æquo animo accipiendam. In citharistice insignis fuit Terpander, à quo νόμος τερπάνδρειος. Cuius hæ partes recensentur fuisse à Iulio Poll. ἔπαρχα. ἐπαρχεῖα, μέταρχα, κατάτροπα, μετακατάτροπα: ὀμφαλὸς, σφραγὶς, ἐπίλογος: quas ego libenter hic apposui, ut unusquisq; perspiciat, quanto ueteres in hoc genere poësis artificio uterentur. Canebantur ad citharam, ut ait Iulius Poll. hymni, pæanes, παροίνια, amatoria, & iocosa quædam. huc opinor, respiciens Horatius ait: Desine magnis modis attenuare paruis. Idem alibi: Non hæc iocosæ conueniunt lyræ.

,, Διαφέρουσι δὲ ἀλλήλων τρισίν: ἢ γὰρ τῷ γένει ἑτέροις μιμεῖσθαι, ἢ τῷ ἕ-
,, τερα, ἢ τῷ ἑτέρως, καὶ μὴ τὸν αὐτὸν τρόπον.

,, Tribus autem differunt inter se: Aut quòd genere diuersis, aut quod res
,, diuersas, aut quòd modo diuerso imitantur.

Postquam Aristoteles inuenit genus commune omnium partium Poëticæ, inuestigat uniuscuiusque differentias. per eas enim quælibet definiri potest, nam, non, nisi apposita propria differentia, conficitur definitio. Differentias tres in omni genere poëseos Aristot. inuenit: Inuenit autem per inductionem. Sic: Epopœia, Dithyrambice, Tragœdia, Comœdia, Legum poësis, Auletice, Citharistice sunt Poëtices partes, neque præter has ulla est. Epopœia imitatur sermone, Dithyrambice, legum poësis, Tragœdia, Com. imitantur sermone, rhythmo, & harmonia. Citharistice, Auletice imitantur harmonia & numero. Ergo tres in singulis diuersæ apparent differentiæ. Hoc autem magis explicari ita potest. Omnis ars, quæ imitatur, repræsentat & agit aliquid, actio illa ad cogitationem nostram transmittit id, qud agitur: non potest autem aliter transmitti, quàm per sensus. Duo autem sunt sensus qui transmittunt omnem repræsentationem & actionem ad phantasiam: Visus, & auditus. prior transmittit repræsentationem quantitatis, & qualitatis, quæ ad materiem attinet: posterior transmittit repræsentationem qualitatis, quæ attinet ad formam. Aristoteles libro tertio Ethicorum. Sed repræsentatio & actio aut fit per idem ab alio, aut per aliud ab alio. per idem ab alio: ut histrionica ars per sermonem histrionis agit, ac repræsentat alterius mores. per aliud ab alio: ut harmonica per harmoniam, Saltatio per gesticulationem, agunt & repræsentant mores, & sermones hominum. Hoc etiam patere potest ex hac ratione. Actio seu repræsentatio alia muta est, alia adhibet sermonem. Muta est, quæ fit per harmoniam, & gesticulationem: nam tacitè repræsentat mores animi sine sermone. Quæ adhibet sermonem: fit per orationem, quæ repræsentat, & mores animi, & sermonem ipsum. Tertia ratio accommodata ad id probandum, huiusmodi est. Actio, seu repræsentatio, alia est morũ animi tantum: alia est sermonis, & morum. prior fit per harmoniam, & saltatoriam gesticulationem. posterior fit per sermonem. Quarta etiam ratio huiusmodi excogitari potest ad id ipsum confirmandum: In imitatione poëtica quatuor sunt. Id quod agitur: SPECTATOR, siue auditor: per quod agitur, agens. Id quod agitur, tria continet: mores, actiones, sermones. In spectatore unum inest, phantasia scilicet ipsa: & cogitatio, qua percipit ea, quæ recitantur & aguntur. Id per quod agitur, duo continet, uisum, & auditũ. Agens tria in se habet: sermonem, harmoniam, rhythmũ. Sermonem, & harmoniam auribus attribuimus: Rhythmum oculis. Est autem duplex agendi ratio, primaria & secundaria: primaria ea est, quæ proximè agit: secundaria ea est, quæ non proximè agit, nam actio per sermonem repræsentat proxime auditoribus mores animi: actio autem quæ fit per harmoniam, & rhitmum agit quidem, sed non proxime eosdem: nam repræsentat primum sermonem, à quo repræsentantur mores animi. Tres igitur ita inuestigauit, atque exposuit Arist. differentias, per quas singulæ partes poëticæ pòterunt commode definiri, non enim alia de causa inuentæ sunt differentiæ hæ. Videtur autẽ Arist. eas inuenisse, dum uideret, quid esset uniuscuiusque proprium: Exempli causa, uidebat in Epopœia nihil aliud esse præter sermonem. in Tragœdia sermonem esse, harmoniam & rhythmum: & sic in cæteris, non secus ac in animantibus. nam in alijs inest uegetatio tantum. in alijs, uegetatio motus, & sensus. in alijs autem præter illa, etiam ratiocinandi uis.

,, ὥσπερ γὰρ καὶ χρώμασι, καὶ σχήμασι πολλὰ μιμοῦνταί τινες ἀπεικάζον-
,, τες, οἱ μὲν διὰ τέχνης, οἱ δὲ, διὰ συνηθείας. ἕτεροι δὲ, διὰ τῆς φωνῆς, οὕτω κἀν
,, ταῖς εἰρημέναις τέχναις, ἅπασαι μὲν ποιοῦνται τὴν μίμησιν ἐν ῥυθμῷ, καὶ λόγῳ.

A καὶ ἁρμονία. τούτοις δὲ χωρὶς, ἢ μεμιγμένοις, οἷον, ἁρμονίᾳ μὲν, καὶ ῥυθμοῖς χρώμεναι μόνον ἥ τε αὐλητικὴ, καὶ ἡ κιθαριστικὴ, κἂν εἴ τινες ἕτεραι τυγχάνωσιν οὖσαι τοιαῦται τὴν δύναμιν, οἷον ἡ τῶν συρίγγων.

Vt enim coloribus, atque figuris pleraque quidam æmulantes imitantur (hi quidem arte, consuetudine illi) nonnulli etiam uoce: ita quoque & in dictis artibus accidit. etenim omnes imitationem exercent numero dico, sermone, harmonia, hisque uel separatim, uel promiscue: uerbi gratia: harmonia simul & numero tantum utuntur illæ, quæ ad tibias quæue ad citharas pertinent: tum si quæ aliæ sint, quæ facultatē huiusmodi sortiantur, ut est illa fistularum.

Sequitur similitudo quædam ducta à pictura, sculptura, & histrionica, sicuti declarabimus postea, per quam uult probare id quod antè expositum fuit. Hic locus, & si primò legentibus facilis uideri potest, est tamen perplexitus, & difficilis: me quidem certè multum, diuque torsit, neque adhuc ex uerbis potui certum, qui mihi satisfaciat, sensum elicere. Similitudo huc spectat, ut probet, sicut in alijs artibus imitàntibus partim nonnulla esse, quæ conueniunt, partim aliqua quæ non conueniunt: quia excedunt uno, aut pluribus: sic in singulis poëtices partibus (quod est superius declaratum) Aliquando plures, aliquando pauciores cerni ex illis tribus differentijs, quæ expositæ fuerunt. Coloribus & figuris imitatur, & repræsentat pictura, figuris tantum, id est σχήμασι sculptura: nam figuras exprimit, & personas, sine coloribus. Histrionica figuris, seu habitu personarum, coloribus, & uoce imitatur: Illa uno, altera duobus, tertia tribus, imitationem conficit suam, nam hæc loquendo imitationem facit: illæ imitationem habent mutam. differunt igitur inter se, quia illæ paucioribus, hæc pluribus instructa est ad imitationem exprimendam. Iam uerò colligi potest quomodo inter se dißimiles sint, & qua in re conueniant. Prima differentia tria complectitur illa: colorem. figuram seu habitum. & uocem. Secunda differentia modum significat. nam alij per artem, alij per consuetudinem idem efficiunt. Conueniunt autem sic. pictura conuenit cum sculptura, quia repræsentat habitum, seu figuram. hoc habet plus pictura, quia adhibet colores. Conuenit histrionica cum utraque, quia

B *imitatur, figura, seu habitu: cum pictura separatim conuenit, coloribus: ipsa uerò, quod cæteris duabus non inest, hoc habet: quia imitatur uoce. nam illæ mutæ sunt, ut dictum est antè. Quare colligendum est has artes, etiam si conueniunt, quòd eandem rem imitentur: differre tamen inter se. uel quòd hæc plura, illa pauciora habeat. uel etiam quoniam diuersa ratione idipsum efficiant. Notanda uerba in contextu Græco ὥσπερ γὰρ καὶ χρώμασι, καὶ χήμασι πολλὰ μιμοῦνταί τινες ἀπεικάζοντες. (οἱ μὲν διὰ τέχνης, οἱ δὲ διὰ συνηθείας) ἕτεροι δὲ διὰ φωνῆς. Verterunt interpretes sic, ea uerba, quæ in medio sunt. alij ex arte, alij ex consuetudine, nonnulli ex uoce: Si ita legas non uideo, quomodo concinnari poßit uox cum arte, & consuetudine. nam ars, & consuetudo perbellè sibi respondent, & opponuntur. Ego igitur conclusis his uerbis intra parenthesis signa sic, (οἱ μὲν διὰ τέχνης, οἱ δὲ διὰ συνηθείας) legerem postea separatim ἕτεροι δὲ τῇ φωνῇ. ut referantur ad priora illa. χρώμασι, καὶ χήμασι, quasi sensus sit. nonnulli imitantur coloribus & figuris, ἕτεροι δὲ καὶ τῇ φωνῇ: alteri autem horum adhibent præter illa duo etiam uocem, & hoc modo histriones significet. Sic etiam Plato de imitatione quæ per uocem fit locutus est. libro tertio de Legibus. οὐκοῦν τό γε ὁμοιοῦν ἑαυτὸν ἄλλῳ, ἢ κατὰ φωνὴν, ἢ κατὰ σχῆμα μιμεῖσθαί ἐστιν ἐκεῖνον, ᾧ ἄν τις ὁμοιοῖ. Huic meæ explicationi si suffragaretur aliquis codex antiquus manuscriptus, qui haberet τῇ φωνῇ, nihil esset hoc loco apertius, nam quin id significare uelit Aristoteles nihil prorsus est dubitandum: quod patêre potest ex ijs, quæ consequuntur. nam adaptat ea ad similitudinē prius expositam. sic. quemadmodum in tribus his artibus, pictura, sculptura, & histrionica quædam sunt omnibus communia, quædam peculiaria: quia plura continent: ita contingit in partibus poëticæ: nam ex his tribus numero, sermone, harmonia, aliæ unum, aliæ duo, aliæ tria arripiunt, quibus suam imitationem conficiant. probat autem exemplo, cum ait: Harmonia & numero utuntur auletice, & citharistice, & lyrice: itidem, & quæ fistulis utitur. Eustratius libro Ethicorum primo in illa uerba, ὥσπερ οὐδ' ἐν τοῖς δημιουργουμένοις. ait: ἴδε γὰρ ὅτι ἓν εἶδος ἐστὶ τέχνης τὸ μιμητικὸν ἀνθρώπου μορφῆς ἢ ἄνθρωπος. διαιρεῖται δὲ εἰς εἴδη διάφορα κατὰ τὰς τῶν ὑποκειμένων διαφοράς. καὶ πρῶτον μὲν εἰς ζωγραφικὴν καὶ ἀνδριαντοποιητικήν. ἡ δὲ εἰς κηροπλαστικὴν, γλυφικὴν, τεκτονικὴν, λιθοξοϊκήν. ἀλλ' ὁ μὲν γραφικὸς πλέον ἀπαιτεῖται τὸ ἀκριβὲς τῆς μιμήσεως, διὰ τὸ τῆς ὑποκειμένης αὐτῷ ὕλης εὐεικτον. ὁ δὲ κηροπλάστης κηρῷ, καὶ πηλῷ, καὶ τοῖς τοιούτοις χρώμενος, ἧττον μὲν*

ἐκείνου,

ἰκανῶς, μᾶλλον δὲ τῶν λοιπῶν. ὁ δὲ τέλειος, καὶ γλύπτης λιθοξόου μᾶλλον τῶν προτέρων λε- A
πόμενον εἰς ἀκρίβειαν. ὁ δὲ λιθοξόος τῶν λοιπῶν, ἔχων πάντων δυσμεταχειριστότερον τὸ
αὐτῷ ὑποκείμενον. quæ quoniam ualde loci huius sententiam illustrant, apponenda putaui. De omnibus autem his quoniam antè copiosè exposuimus: quæcunque ad ipsarum spectabant antiquitatem, & usum: par est, ut de ea poësi aliquid dicamus, quæ fistulis utitur. Fistula, quæ à Græcis uocatur σύριγξ, est instrumentum ἔμπνευστον. dicas autem ex ore in ipsam διαπέρειν τὸ πνεῦμα, ut ait politè Iulius Pollux lib. IIII. describitur autem ibidem. sic: ἡ μὲν οὖν καλάμων ἐστὶ συνθήκη λίνῳ, καὶ κηρῷ συνδεθεῖσα. ἦγε αὐτοσχέδιος. αὐλοὶ πολλοὶ ἕκαστος κατὰ μικρὸν ὑφ' ἑκάστῳ ὑπολήγοντες εἰς τὸν ἐλάχιστον ἀπὸ τοῦ μεγάλου, ἀνισότητα ἔχοντες, ὡς ὄρνιθος πτέρυγι ἐοικέναι. Eam politissime effinxit Theocritus uersibus tum longioribus, tum breuioribus. sed de ea Iulius Pollux paulò post etiam ita scribit: ἡ δὲ σύριγξ ἐκ καλάμων τοῖς κελτοῖς πρόσκει, καὶ τοῖς νησιώταις ἐν ὠκεανῷ: quasi ipsorum fuerit inuentum. Vergilius Fistulam ait in Bucol. Septem compactam cicutis. obseruare est apud Homerum in Iliade libro XX. mentionem de syringe fieri: ubi Agamemnonem inducit ἀκούειν αὐλῶν συρίγγων τ' ἐνοπῆς. Illum locum declarat Athenæus libro primo, ubi ait: αὐλοῖς καὶ σύριγξιν ἐχρῶντο ἥρωες. τοῖς γε βαρβάροις ταῦτ' ἀποδίδωσι. παρὰ Τρωσὶν οὖν ἦν αὐλῶν συρίγγων τ' ἐνοπή.

,, Αὐτῷ δὲ τῷ ῥυθμῷ μιμοῦνται χωρὶς ἁρμονίας οἱ τῶν ὀρχηστῶν. καὶ γὰρ οὗτοι
,, διὰ τῶν σχηματιζομένων ῥυθμῶν μιμοῦνται καὶ ἤθη, καὶ πάθη, καὶ πράξεις.

Numero uerò ipso seorsum ab harmonia imitari, saltantiũ est: quandoquidem hi gesticulationis numerosa uarietate mores, perturbationes, actionesq́; imitantur.

Postquàm de ijs dixit poëtices partibus, quæ simul harmonia, & numero imitantur: nunc de ijs loquitur, quæ numero tantum imitantur: hæ sunt autem saltationes omnes. Saltationes partim poëticæ sunt, partim gymnasticæ. hæ carent repræsentatione. poëticæ autem eæ sunt, quæ à poëtis institutæ fuerũt ad repræsentandum, & imitandum mores animi. has uerò saltationes uocabant olim ὑπορχήματα. declarat hoc Athenæus libro XIIII. cum ait: ἐξ ἀρχῆς συνετάττοντο οἱ ποιηταὶ τοῖς ἐλευθέροις τὰς ὀρχήσεις, καὶ ἐχρῶντο τοῖς σχήμασι σημείοις μόνον τῶν ᾀδομένων, τηροῦντες ἀεὶ τὸ εὐγενὲς ἐν αὐταῖς, καὶ τὸ συγγενές: ὅθεν καὶ ὑπορχήματα ταῦτα ἐκάλουν. Saltationes autem hæ magno habebantur in honore, quòd erant ueluti exercitationes quædam, quæ bellicas motiones aptè imitabantur: Vnde Socrates ἐν ποιήμασι, quod ibidem narrat Athenæus, dixit: οἳ δὲ κάλλιστα χορεύοντες ἄριστοι τὰ πολέμια. οἱ δὲ χοροῖς κάλλιστα θεοὺς τιμῶσιν ἄριστοι. ἐν πολέμῳ. Ostendebat enim saltatio hæc non tantum εὐταξίαν: sed etiam τὴν τῶν σωμάτων ἐπιμέλειαν. Testatur idem eodem loco statuas à ueteribus statui consueuisse peritis saltatoribus, eiusmodi, ut expressas præ se ferrent motiones corporis aptas, & diuersas. Vnde ait obseruatione quadam deductam τὴν χειρονομίαν. Erat autem χειρονομία (quod declarat uerbi etymologia) ars, quæ docebat aptè, & decorè manus mouere, id est gesticulari: itidem & reliquum totum corpus in saltatione, adeò ut sub muta illa motione manuum, & corporis subesset tacita significatio morum, & affectuum animi. Saltationes hæ poëticæ primum per se fieri ceptæ: mox in choros translatæ: demum in palæstras deductæ. quod idem Athenæus testatur. Differebant inter se saltationes hæ, quòd aliæ erant σπουδαιότεροι, aliæ ποικιλώτεροι. Varia autem erãt ipsarum nomina. περσική, φρύγιος, νικατισμὸς θρᾴκιος, καλαβρισμός, μακεδονική, μολοσσική, μορφασμός, γλαύξ, κρεῶν ἀρπαγή, ἀλφίτων ἐκχύσεις, ἐπαγκωνισμός. Formas omnium saltationum uidere est apud Iulium Pollucem libro quarto. γέρανος saltatio erat in qua κατὰ πλῆθος ὠρχοῦντο ἕκαστος ἐφ' ἑκάστῳ κατὰ στίχον, τὰ ἄκρα ἑκατέρωθεν ἡγεμόνων ἐχόντων. Exprimebatur per hanc exodus Thesei ex Labyrintho. quod testatur Iulius Pollux libro quarto. Erat & saltatio quædam dicta ἄνθεμα. Sed fiebat, addito sermone: ποῦ μοι τὰ ῥόδα, ποῦ μοι τὰ ἴα. ποῦ μοι τὰ καλὰ σέλινα. Illud quoque pulchrum scitu: Vtra motio, an pedum, an manuum in saltatione prius inuenta fuerit. Et pedum sanè. nam antiqui magis exercebant pedes in uenationibus. Vnde Homerus Achillẽ uocat ποδώκην. Habebant ueteres ὀρχηστοδιδασκάλους. de quo Iulius Pollux lib. septimo. Verum de hac saltationũ antiqua consuetudine satis dictum est. Nunc uidetur considerandum, cur Aristoteles in contextu tria dixerit exprimi in saltatione. ἤθη, πάθη, πράξεις. Ratio aut paret, aut imperat: si imperat, parent cupiditates. Si paret, imperant cupiditates. Ex priore habitu, existunt ἤθη. Ex altero existunt πάθη. quæ tria etiam leguntur apud Clementem Alexandrinum, nam ab his librum suum qui Pædagogus inscribitur, auspicatur: τριῶν ὄντων

τῶν

A τῶν τῶν ἀνθρωπικῶν, πράξεων, παθῶν. Cicero uocat libro quarto Tusc. quæst. perturbationes, quæ oriuntur aut ex opinatis bonis, aut ex opinatis malis. aut præsentium, aut futurorum. si præsentium bonorum, lætitia: si futurorum, libido. si præsentium malorum, ægritudo. si futurorum, metus. Ex utroque autem habitu existunt πράξεις. si ex priore, bonæ. si ex posteriore, malæ. Hactenus de saltatoria poësi, quæ utitur numero, seu rhythmo separatim.

ἡ δὲ ἐποποιΐα μόνον τοῖς λόγοις ψιλοῖς, ἢ τοῖς μέτροις, καὶ τούτοις, εἴτε μιγνῦσα μετ' ἀλλήλων, εἴθ' ἑνί τινι γένει χρωμένη τῶν μέτρων τυγχάνουσα μέχρι τοῦ νῦν. οὐδὲν γὰρ ἔχοιμεν ὀνομάσαι κοινὸν τοὺς Σώφρονος, καὶ Ξενάρχου μίμους, καὶ τοὺς Σωκρατικοὺς λόγους, οὐδὲ εἴ τις διὰ τριμέτρων, ἢ ἐλεγείων ἢ τῶν ἄλλων τινῶν τοιούτων ποιοῖτο τὴν μίμησιν. πλὴν οἱ ἄνθρωποί γε συνάπτοντες τῷ μέτρῳ τὸ ποιεῖν, τοὺς μὲν ἐλεγειοποιούς, τοὺς δὲ ἐποποιοὺς ὀνομάζουσιν, οὐχ ὡς τοὺς κατὰ τὴν μίμησιν ποιητάς, ἀλλὰ κοινῇ κατὰ τὸ μέτρον προσαγορεύοντες. καὶ γὰρ ἂν ἰατρικὸν, ἢ μουσικόν τι διὰ τῶν μέτρων ἐκφέρουσιν οὕτω καλεῖν εἰώθασιν. οὐδὲν δὲ κοινὸν ἐστὶν Ὁμήρῳ, καὶ Ἐμπεδοκλεῖ πλὴν τὸ μέτρον, διὸ τὸν μὲν ποιητὴν δίκαιον καλεῖν, τὸν δὲ φυσιολόγον μᾶλλον, ἢ ποιητήν, ὁμοίως δὲ κἂν εἴ τις ἅπαντα τὰ μέτρα μιγνύων ποιοῖτο τὴν μίμησιν, καθάπερ Χαιρήμων ἐποίησεν ἱπποκένταυρον, μικτὴν ῥαψῳδίαν ἐξ ἁπάντων τῶν μέτρων, οὐκ ἤδη καὶ ποιητὴν προσαγορευτέον.

Nudis autem sermonibus, siue metris solummodò epopœia utitur, metrorum quidem hactenus siue mixtis aliquibus inter se, siue generis eiusdem alicuius. Nam quod Sophronis, & Xenarchi Mimis commune dicamus, sermonibusq; Socraticis, aliud prorsus habemus nihil: nec itē, B si quis trimetris, elegis, alijs'ue talibus aliquibus imitationē fecerit. Quanquam homines, ipsi metro fingere adiungentes, elegorum fictores hos: hexametrorum illos nominant, non quidem secundum imitationem, sed communiter secundum metrum poëtas ipsos appellātes. Etenim si quid medicum, harmonicum'ue numeris efferunt, hac sanè ratione appellare consueuerunt. Homero quoq;, atq; Empedocli nihil planè præter metrū commune est. quamobrem legitimus quidem ille poëta, hic physicus potius quàm poëta, merito uocandus est. Similiter quoq; si quis metra permiscens uniuersa, imitationem tamē minime fecerit, ut ipse Chæremon, qui Hippocentaurum omnifariam numerorum mixtum centonem edidit, non iam poëta appellandus.

Nudis autem sermonibus utitur epopœia tantum, uel metris, atque ex his, seu miscens aliqua inter se, seu generis eiusdem, λόγοις ψιλοῖς. *Ego uerterem in Latinum, soluta oratione. non sicuti interpres. nudis sermonibus. quod patebit apertius postea. Legi apud Eustathium Homeri interpretem, consueuisse recitari epopœica poëmata Homeri Odyss. quidem* ἐν ἀλουργοῖς ἐνδύμασιν. *Iliadem uero* ἐν φοινικοῖσι. *Eius uero rei causam ipse ibidem exponit in proœmio Iliados. Metris mistis) quod reprehendit Horatius in Poet. nam ait res gestas regum heroico debere scribi uersu: quod primum fecit Homerus. Sed Aristoteles animaduerterat nonnullos miscuisse: id hoc loco neque reprehendit, neque laudat. Sed explicemus locum hunc commodius. Verba Græca sunt:* ἡ δὲ ἐποποιΐα μόνον τοῖς λόγοις ψιλοῖς, ἢ μέτροις, καὶ τούτοις εἴτε μιγνῦσα μετ' ἀλλήλων, εἴθ' ἑνί τινι γένει χρωμένη τῶν μέτρων τυγχάνουσα μέχρι τοῦ νῦν. οὐδὲν γὰρ ἂν ἔχοιμεν ὀνομάσαι κοινὸν τοὺς σώφρονος, καὶ ξενάρχου μίμους καὶ τοὺς σωκρατικοὺς λόγους. *Alexander Paccius ita uertit. Nudis autem sermonibus, siue metris solummodo epopœia utitur, metrorum quidem hactenus siue mistis aliquibus. & quæ sequuntur. Valla sic: Tenuibus orationibus epopœia utitur, & metris. Ego primum quid Paccius per nudos sermones uoluerit, non satis intelligo: nisi*

talem

talem eliciat sensum. Nudis sermonibus. quasi epopoeia simplici quadam ratione imitetur: per sermonem, A seu metra tantummodo, exclusis & rhythmo, & harmonia. Sed quomodo concinnabuntur cum his ea quae sequuntur, cum ait Aristoteles. Nam quòd Sophronis, & Xenarchi mimis, & Socraticis sermonibus commune dicamus, non habemus quicquàm. Nullo planè modo. Considerandus igitur hic est locus diligenter. Multo minus intelligo, quid sibi uoluerit Valla, cũ dixit tenues sermones, quî enim tenues heroici dici possunt? Declaremus igitur nos sic. Postquam Aristoteles tria dixit esse in omni poësi, sermonem, rhythmum, harmoniam: & haec aut separatim, aut coniunctè: probabat paulatim id quod dixerat. sic. Harmonia & rhythmo simul utuntur auletice, & citharistice poësis. Numero, seu rhythmo tantum utitur saltatoria poësis. Reliquum erat, ut probaret etiam, quae'nam uteretur tantummodo sermone: dicit igitur ἡ δὲ ἐποποιία μόνον ἢ τοῖς ψιλοῖς λόγοις ἢ μέτρῳ χρωμένη. haec ita sunt uertenda. Epopoeia autem utitur solummodo aut soluta oratione, aut metro, & hoc quidem aut misto, aut unius tantum generis. Id quod sequitur, talem habet sensum, & coniungitur cum illis. nam nihil aliud habemus, quod commune dicamus Sophronis, & Xenarchi mimis, sermonibusq; Socraticis. in his uerbis est alter error interpretis. nam illa uerba οὐδὲν γὰρ ἂν ἔχοιμεν debebant ita uerti, nihil enim haberemus nominare commune. Est enim sensus: si epopoeica imitatio non fieret tum per solutam orationem, tum per metra: atque si Socratici sermones: hoc est, dialogi, non essent sub genere imitationis poëticae, non possemus dicere, quidpiam commune esse dialogis solutae orationis, & Mimis Sophronis, & Xenarchi cum epopoeia, (nam hi suas comoedias soluta oratione cõscripserunt) metro enim cum non conueniant: nulla in re conuenirent: si in dialogis Socraticis, & mimis illorum non inesset imitatio: sed cum insit: hoc quidem cum epopoeia habent commune, quòd imitantur: hoc differunt, quòd hi soluta oratione, illa metro scripta est. Quòd autem Sophron mimos scripserit oratione soluta: patet ex Suida, qui id ipsum aperte testatur. ait enim illum scripsisse Mimos mares, & foeminas.

PERturbat etiam sensum illa interpretis conuersio, cum ait. sic. NVdis sermonibus, siue metro solummodo epopoeia utitur: nam illud uerbum μόνον transpositum est. adeò, ut alium faciat sensum. debet autem uerti sic. ἡ δὲ ἐποποιία μόνον ψιλοῖς λόγοις ἢ μέτροις, Epopoeia autem solum (nam hoc non faciunt reliquae poëses) utitur, aut soluta oratione, aut metro. Quòd autem per ψιλοὺς λόγους Graeci intelligant orationem solutam: id quidem etsi satis apertum est: apponam tamen hic exempla ex Aristotelis libro Rhet. tertio, ubi ait: τῶν μὲν οὖν τῶν μέτρων πολλά τε ποιεῖ ταῦτα, καὶ ἁρμόττει ἐκεῖ, πλέον γὰρ ἐξέστηκε. περὶ ἃ, καὶ περὶ οὗ ὁ λόγος, ἐν δὲ τοῖς ψιλοῖς λόγοις πολλῷ ἐλάττοσι. Licet intueri in his B uerbis, quomodo Aristoteles ψιλοῖς λόγοις opponat μέτρα. id quod facit etiam in hoc loco poëtices. Idẽ Aristo. paulò post eodem lib. III. Rhet. ita ait. τὸ δὲ κύριον, καὶ τὸ οἰκεῖον, καὶ μεταφορὰ μόναι χρήσιμοι πρὸς τὴν τῶν ψιλῶν λόγων λέξιν, σημεῖον δ᾽ ὅτι τούτοις μόνοις πάντες χρῶνται. Aliquando Aristo. solutam orationem λόγους uocat, ut lib. III. Rhet. ad Theod. his uerbis: πόσα εἴδη μεταφορᾶς. καὶ ὅτι τοῦτο πλεῖστον δύναται καὶ ἐν ποιήσει, καὶ ἐν λόγοις αἱ μεταφοραὶ εἴρηται καθάπερ ἐλέγομεν ἐν τοῖς περὶ ποιητικῆς. Idem paulò post: ἐν μὲν γὰρ ποιήσει πρέπει γάλα λευκὸν εἰπεῖν, ἐν δὲ ψιλῷ λόγῳ τὰ μὲν ἀπρεπέστερα. uerum quoniam iam locus hic satis patet: reliquum est, ut ueluti per epilogum eliciamus ex hoc loco aliquot conclusa. Primum est, epopoeiam uti tantũ sermone. Alterum est. epopoeiam uti sermone, aut soluto: aut metris incluso. Tertium conclusum est. sub solutae orationis epopoeia contineri dialogos omnes. sub metrica, heroicos trimetros, elegos uersus, & si qui eiusmodi sunt: modo in ijs insit imitatio. Vulgi quidem opinio alia est: nam uulgus nihil putat sub poëseos nomine contineri, quod non proferatur metris. Vnde epicos poëtas uocat, qui hexametro utuntur: elegos, qui elegis. Sed falso id opinatur. nam ex metris, non ex imitatione eos putat poëtas esse appellandos. Ex quo elicimus quartum conclusum. Poëtas appellari ab imitatione, non à metro. Vnde patet uulgi error: quia eos appellat poëtas, qui metris scribunt aliquid ἰατρικὸν, aut μουσικὸν, aut ἱστορικόν. simplici utentes narratione, & explicatione rerum. nam ij poëtae non sunt appellandi, quia non imitantur. Idem probat Arist. alio exemplo. Homerus imitatur. ergo poëta. Empedocles non imitatur, quàmuis uersu scripserit res physicas. Ergo non est poëta. Empedoclem uersu scripsisse satis patet ex Laërtio, praeterquàm quòd Aristoteles multis in locis citat ipsius uersus. Vrget iterum alia ratione, quasi sic dicat. Quid multis? non modo una species metrorum satis esse uidetur ad efficiendum: ut quispiam poëta uocetur. uerum ne omnes quidem simul mistae. cuiusmodi mistionem fecit Chaeremon in suo Hippocentauro. Sed adhuc ab initio hunc contextũ percurrentes eliciamus nonnulla, quae spectant ad secundum conclusum apertius explicandum. nam per Socraticos sermones cum Aristoteles intelligat sermones eos, qui uocantur Dialogi: explicandus est eorum usus, & antiquitas omnis. Profert Athenaeus haec uerba libro undecimo. ubi reprehendit Platonem, quòd in sua Politia. ἐκβάλλει τὸν ὅμηρον, καὶ τὴν μιμητικὴν ποίησιν, αὐτὸς δὲ μιμητικῶς γράφει διαλόγους.

A γυς, ὧν τῆς ἰδέας οὐδ' αὐτὸς εὑρετής ἐστι. Ex quibus uerbis patet dialogos imitationis poëtice nomine contineri. Plutarchus etiam libro septimo cap. octauo Symposiac. scribit olim à pueris recitari solitos Platonis dialogos, sicuti ab histrionibus in scena tragœdias, his uerbis: ἴστε γὰρ ὅτι τῶν πλάτωνος διαλόγων διηγηματικοί τινές εἰσιν, οἱ δὲ δραματικοί. τούτων οὖν τῶν δραματικῶν τοὺς ἐλαφροτάτους ἐκδιδάσκονται παῖδες, ὥστε ἀπὸ στόματος λέγειν. πρόσεστι δὲ ὑπόκρισις πρέπουσα τῷ ἤθει τῶν ὑποκειμένων προσώπων, καὶ φωνῆς πλάσμα, καὶ σχῆμα, καὶ διαθέσεις ἑπόμεναι τοῖς λεγομένοις. ταῦθ' οἱ μὲν αὐστηροί, καὶ χαρίεντες ἠγάπησαν ὑπερφυῶς, οἱ δὲ ἄνανδροι, καὶ διατεθρυμμένοι τὰ ὦτα δι' ἀμουσίαν, οὓς φησιν ἀριστόξενος χολὴν ἐμεῖν, ὅταν ἐναρμονίου ἀκούσωσιν, ἐξέβαλλον. patet quoque in ipsum Platonem primum fuisse inuētorem imitationis, quæ per dialogos fit. quis autem ille fuerit, declarat ibidem Athenæus: πρὸ γὰρ αὐτοῦ τοῦθ' εὗρε τὸ εἶδος τῶν λόγων ὁ τήιος ἀλεξαμενός. atque id probat testimonio. Niciæ Niceæi. Soterionis, & Aristotelis. citat autem Aristotelem in libro περὶ ποιητῶν, qui non extat. ille uerò locus quia egregius est, & accommodatus ad huius, quem præ manibus habemus, declarationem: à me transcriptus fuit, uti sese habet: Ἀριστοτέλης ἐν τῷ περὶ ποιητῶν. οὕτως γράφει. οὐκοῦν οὐδὲ ἐμμέτρους τοὺς καλουμένους Σώφρονος μίμους μὴ φῶμεν εἶναι λόγους, καὶ μιμήσεις: ἢ τοὺς ἀλεξαμενοῦ τοῦ τηΐου τοὺς πρώτους γραφέντας τῶν Σωκρατικῶν διαλόγων. in his uerbis perspici potest, idem quod in hoc loco poëtices. nam & Sophronis Mimos nominat, & affirmat, cum in his sit imitatio, esse appellandos nomine poësis. ex eo loco declarantur etiam illa uerba. „ Socratici sermones. nam testatur Socratis sermones primum descriptos fuisse sub dialogi forma ab Alexamene: ne quis putaret esse intelligendum de Platone tantum, qui & ipse, sed aliquantò pòst Socraticos sermones expreßit per dialogū. Patet igitur multò magis dialogos quodammodo contineri sub specie poësis, & simul patet, à quo primum ea ratio scribendi fuerit excogitata. Aristoteles libro Rhet. tertio, ubi de morata oratione loquitur, ait: διὰ τοῦτ' οὐκ ἔχουσιν οἱ λόγοι μαθηματικοὶ τὰ ἤθη, ὅτι οὐδὲ προαίρεσιν, τὸ γὰρ οὗ ἕνεκα οὐκ ἔχουσιν, ἀλλ' οἱ Σωκρατικοί. περὶ τοιούτων γὰρ λέγουσι. En, ut Socraticos uocat sermones dialogos Platonis, uel aliorum, qui Socratem fecerunt loquentem de moribus & uirtutibus. Imitatus est apud nos hanc rationē scribendi M. Cicero in Tusc. quæst. in Lucullo, in libro de Amicitia, & reliquis omnibus, qui dialogi speciem expressam habent. in libro de Senectute etiam, de qua inducit differentem Catonem, & ait: se ideo talem induxisse imitationem, quia maxi-

B mè conueniebat personæ Catonis. neque uerò ibidem probat Aristonem Chium, qui de senectute induxerat loquentem Tithonum. id enim nimis fabulosum est. Verba Ciceronis hæc sunt. omnem autem sermonem tribuimus non Tithono, ut Aristo Chius, sed M. Catoni seni, quo maiorem authoritatem haberet oratio, apud quem Lal. & Scipionem facimus admirantes. notandum illud uerbum, FACimus, nam poëticum est: & denotat illam de qua loquimur, imitationem. Idem Cicero paulò post. Quòd si eruditius uidebitur disputare, quam consueuit ipse in suis libris: attribuito Græcis literis, quarum constat ipsum perstudiosum fuisse in senectute. Hæc adiecit, quoniam uerebatur, ne quis putaret à Cicerone parum esse seruatum τὸ πρέπον in imitatione illa. Est enim in primis in omni imitatione poëtica seruandum τὸ πρέπον: in dialogis itidem, nam habent speciem poësis. Est & alter Ciceronis locus adnotandus in epistolis ad Att. Cum enim Cicero in libris de Orat. induxisset loquentem cum Crasso, Antonio, & reliquis Scæuolam in libro primo. Eiusdem Scæuolæ persona non apparet uspiam in libro secundo & tertio. declarat igitur, qua id à se sit ratione factum. his uerbis, libro quarto Epist. ad Att. Erat primi libri sermo non alienus à Scæuolæ studijs, reliqui libri τεχνολογίαν habent (ut scis) Huic ioculatorem illum senem, ut noras, interesse sanè nolui. Id uero ait se fecisse exemplo Platonis, qui alicubi summouet personam Socratis. Cicero igitur, Plato, item Lucianus in Dialogis mirifici quidam sunt poëtæ, quia imitantur: & dialogus, quatenus imitatur sermone tantum, continetur sub poesi epopœica. Lucianus in eo sermone, qui habetur πρὸς τὸν εἰπόντα, προμηθεὺς εἶ ἐν λόγοις. uidetur se excusare, quòd dialogorum imitationem commutasset, & traduxisset ad comicam, id est iocularem, & mordacem imitationem. Cum ante dialogi inseruirent graui cuidam imitationi, inter se se disputantium philosophorum. Vide locum, ubi sunt hæc uerba. οὐ πάνυ γοῦν συνήθη ἐξ ἀρχῆς ἦν ὁ διάλογος καὶ κωμῳδία. Et quæ sequuntur. Hunc ego Aristotelis locum ita interpretatus sum, nec sanè defuturos puto, qui mirentur uoluisse me dialogos redigere ad poëticen, ex Aristotelis his uerbis, cum Socratem satis constet etiam poëmata scripsisse. Id quidem me non latebat, nam & paulò ante ex Athenæo retuli uersum ipsius. Sophronem quoque sciebam Mimos uersu scripsisse: sed uti planè sentiebam locū hunc intelligendum: ita libere sententiam meam protuli, ijs rationibus confirmatum, quibus unusquisque uidere potest. nec sanè ego posthac pugnax fuero in mea sententia, si quis ueriora excogitarit ad uerba Aristotelis explicanda. Quantum uerò attinet ad Sophronem. Testatur Quintilianus Platonem huius Mimographi

poëmata semper in manibus habuisse, adeò ut etiam moriens, suppositum eum librum capiti haberet. Eiusmodi enim perhibentur fuisse Sophronis Mimi, ut maximè legentes inflammarent ad uirtutem. Dem. Phalereus (si modo eius liber est qui circumfertur) una in hac re eum repræhendit, quod immodicus esset in proferendis prouerbijs. De Xenarcho nihil habeo dicere, præter hoc unum, quòd Mimorum scriptor fuit, & sæpe eius poëmata citantur ab Athenæo. Chæremon & ipse poëta comicus fuit. de eo mentionem facit Theophrastus libro quinto de Plantis, ubi de fumosis loquitur arboribus, & palma in primis, quæ à Chæremone fuerat appellata fumosa. scripsit hic rhapsodias. Declarat Eustathius quid sit ῥαψῳδία his uerbis: ῥαψῳδίαι καλοῦνται διὰ τὸ κατὰ συνθήκην τεχνικὴν ῥάπτεσθαι οἷον τὴν ᾠδήν. *Paulò post:* ὅτι δὲ καὶ παρὰ τὴν ῥάβδον ἡ ῥαψῳδία εἴρηται οἱονεὶ ῥαβδῳδία τις οὖσα φασὶ καὶ τότι οἱ παλαιοὶ ἀκολουθοῦντες τῷ καλλιμάχῳ εἰπόντι. A

τὸν ἐπὶ ῥάβδῳ μῦθον ὑφαινόμενον.

δαφνίνη δὲ ἦν ἡ ῥάβδος, ἣν κατέχοντες ἐποιοῦντο τοιαύτας τὰς ᾠδάς. *Paulò post:* πινδάρῳ δὲ ἀρέσκει οὐκ ἀπὸ ῥάβδου ἀλλ' ἐκ τοῦ ῥάπτειν τοὺς ῥαψῳδοὺς λέγεσθαι, περιφράζων γὰρ τοὺς ῥαψῳδοὺς ῥαπτῶν ἐπέων ἀοιδοὺς αὐτοὺς λέγει. *Itidem Athenæus lib. XIIII. cum ait:* οὐκ ἀπελιμπάνοντο δὲ ἡμῶν τῶν συμποσίων οὐδὲ ῥαψῳδοί, ἔχαιρε γὰρ τοῖς ὁμήρου ὁ λαρήνσιος. ὅτι δὲ ἐκαλοῦντο οἱ ῥαψῳδοὶ καὶ ὁμηρισταὶ ἀριστοκλῆς εἴρηκεν ἐν τῷ περὶ χορῶν· τοὺς δὲ νῦν ὁμηριστὰς καλουμένους πρῶτος εἰς τὰ θέατρα παρήγαγε δημήτριος ὁ φαληρεύς. χαμαιλέων δὲ ἐν τῷ περὶ στησιχόρου καὶ μελῳδηθῆναί φησιν, οὐ μόνον τὰ ὁμήρου, ἀλλὰ καὶ τὰ ἡσιόδου, καὶ ἀρχιλόχου καὶ μιμνέρμου. καὶ φωκυλίδου. κλέαρχος δὲ ἐν τῷ προτέρῳ περὶ γρίφων τὰ ἀρχιλόχου φησίν, ὁ σιμωνίδης ὁ ζακύνθιος ἐν τοῖς θεάτροις ἐπὶ δίφρου καθήμενος ἐρραψῴδει. λυσανίας δ' ἐν τῷ πρώτῳ περὶ ἰαμβοποιῶν μνασίωνα τὸν ῥαψῳδὸν λέγειν ἐν τοῖς δείξεσι τῶν σιμωνίδου τινὰς ἰάμβων ὑποκρίνεσθαι, τοὺς δὲ ἐμπεδοκλέους καθαρμοὺς ἐρραψῴδησεν ὀλυμπίασι κλεομένης ὁ ῥαψῳδός· ἡγησίαν δὲ κωμῳδὸν ἐν ἀλεξανδρείᾳ ἐν τῷ μεγάλῳ θεάτρῳ ὑποκρίνασθαι τὰ ἡροδότου.

περὶ μὲν οὖν τούτων διωρίσθω τοῦτον τὸν τρόπον. εἰσὶ δέ τινες, αἳ πᾶσι χρῶνται τοῖς εἰρημένοις. λέγω δὲ οἷον ῥυθμῷ, καὶ μέλει, καὶ μέτρῳ ὥσπερ ἥτε τῶν διθυραμβικῶν ποίησις, καὶ ἡ τῶν νόμων· καὶ ἡ τραγῳδία, καὶ ἡ κωμῳδία. διαφέρουσι δὲ, ὅτι αἱ μὲν ἅμα πᾶσιν, αἱ δὲ κατὰ μέρος. B

De his igitur hunc in modum determinatum sit. Sunt uerò, qui his omnibus promiscuè utantur, numero harmonia, metro, ut Dithyramborum, Mimorum'ue poësis, tragœdia insuper atque comœdia: quæ tamen hoc differunt, quòd illæ quidem simul omnibus, hæ uero particulatim utuntur.

Ex hoc contextu eliciuntur duo conclusa. Sed prius connectenda hæc sunt cum superioribus. Postquàm Aristoteles declarauit alias partes poëticæ uti, ex illis tribus, aut separatim uno, aut duobus, uti dictum est: nunc declarat ultimum quiddam: quod est primum conclusum, huiusmodi. Tribus illis simul uti, Dithyrambicen, Legum poësin, Comœdiam, & Tragœdiam. Alterum conclusum est: Cum tribus hæ utantur omnes, alias ex his, ut dithyrambicen & legum poësin, (nam sic est legendum) sicuti postea declarabimus uti omnibus simul. Alias autem, Tragœdiam scilicet & Comœdiam uti illis, particulatim, nec eodem tempore, aut simul. Sunt igitur nobis explicanda duo hæc conclusa, in primo. Corrigendus contextus, & demonstrandus error Alexandri Paccij in uertendo. Quòd dithyrambice uteretur his, dictum est antè, ubi antiquitatem eius omnem exposuimus. Mimorum poësis, quomodo spectet ad hunc locũ, sicuti sensisse uidetur interpres, non uideo, cum Mimus comœdiæ sit species, & debeat contineri sub altera parte diuisionis, ubi etiam comœdia collocatur. sed dicendum breuiter aliquid de Mimis. ut sciamus quale hoc fuerit comœdiæ genus, & perspiciamus de ea uoluisse hoc loco significare Aristotelem. Mimus (ut ait Donatus) imitabatur leuissimas quasque personas exactissimè in omnibus dictis, motionibus, & actionibus, etiam cum lasciuia. Planipedes huiusmodi fabulæ à ueteribus appellabantur. Eiusq; rei rationem explicat Sextus Pompeius. M. Cicero libro secundo de Oratore, ubi loquitur de salibus, monet mimicos iocos debere uitari ab oratore, quòd lasciuiæ essent plenissimi. Plutarchus libro septimo, capite octauo Symposiac. μῖμοι τινές εἰσιν ὧν τοὺς μὲν, ὑποθέσεις, τοὺς δὲ, παίγνια καλοῦσι, ἁρμόζει δὲ οὐδέτερον τῷ συμποσίῳ, αἱ μὲν ὑποθέσεις

διὰ

A διὰ τὰ μήκη τῶν δραμάτων, καὶ τὸ δυσχορήγητον: τὰ δὲ παίγνια πολλῆς γέμοντα βωμολοχίας, καὶ σπερμολογίας, οἱ δὲ πολλοὶ καὶ γυναικῶν συγκατακειμένων. καὶ παίδων ἀνήβων ἐπιδεικνύουσι μιμήματα. Mimorum comœdiarum, nominat aliquot Athenæus, & Pollux, ἱλαρῳδοί. hi utebantur uestibus albis, & coronis. σιμῳδοί, κιναιδολόγοι, μαγῳδοί. hi muliebribus utebantur uestibus. Tanta uerò fuit histrionum fœditas in his turpibus rebus repræsentandis, ut infames sint habiti: & ideò Aristoteles causam explicet, cur omnes fermè histriones improbis sint moribus. etsi apud Rom. Aesopus, & Roscius magno in honore fuerunt habiti. Verũ de Mimis hactenus, quas fuisse quasdam Comœdias constat. Nunc demonstro errorem interpretis: est in contextu Græco, ἡ νόμων ποίησις. Sed interpres uidetur legisse μίμων. Si ita legeres, bis idem dixisset Aristoteles. nam cum Mimus species una sit Comœdiæ: continetur proculdubio & ipsa sub genere Comœdiæ, de qua meminit in altera diuisionis parte. Deinde cum tradat differentiam hanc, inter Dithyrambicen, Legum poësin, & Tragœdiam, atque Comœdiã: quod illæ simul, & eodem tempore utuntur harmonia, sermone, numero. Hæ uerò Comœdia scilicet & Tragœdia, utuntur quidem, sed separatim, & diuerso tempore: confunderentur ea, quæ dicit, nam connumeraret Mimos separatim a Comœdia, cum sint ipsius species una. Est igitur legendum νόμων. Sed considerandũ, quæ, qualisq; fuerit legum poësis. Antiqui legum latores leges suas uersibus descripserunt. de Solone quidem id pro uero accepimus. nam elegis scripsit suas leges. Eorum elegorum multos citat Laërtius in eius uita. recitat etiam Demosthenes in oratione περὶ τῆς παραπρεσβείας, Aristot. in probl. sectione XIX. probl. XXVIII. quærit cur multæ leges cantilenæ uocantur? respondetq; homines priusquàm literas perciperent, leges decantare consueuisse, ne ex animo effluerent, id quod ab Agathyrsis factitatum recenset. Athenæus libro decimoquarto, ubi recenset cantilenarum appellationes, ait, ᾖδον δὲ Ἀθήνησι καὶ Χαρώνδου νόμοι παρ᾽ οἶνον, ὡς Ἕρμιππός φησιν ἐν ἕκτῳ περὶ τῶν νομοθετῶν. Sequitur alterum conclusum, quod ex contextu eliciebatur. Tragœdiam scilicet & Comœdiam tribus uti. harmonia, rhythmo, sermone, sed diuerso tempore, nec simul, sed separatim. Athenæus libro primo, multisq; alijs in locis ait, tres olim fuisse saltationes: Tragicam, Comicam, Satyricam, quæ Sicinnis uocabatur. Saltatio Comica appellabatur κόρδαξ. Tragica uocabatur ἐμμέλεια. Dithyrambica τυρβασία, ut legere est apud Iulium Pollucem libro quarto. Tragicæ saltationis primus εἰσηγητὴς fuit Bathyllus Alexandrinus: fuit autem egregius saltator Bathyllus: itidem & Pylades: saltatio Bathylli erat ἱλαρωτέρα. Pyladis autem ὀγκώδης, παθητική, καὶ

B πολύηχος. Hæc asserit Athenæus libro primo. Plutarchus quoque libro sexto. Sympostac. cap. octauo, ἀπέπεμπω δὲ τὸ ὀρχήσεως τὴν Πυλάδειον ὀγκώδη, καὶ παθητικὴν καὶ πολυπρόσωπον οὖσαν. Idem eodem loco meminit de Bathyllo & eius saltatione. δέχομαι τὴν Βαθύλλειον αὐτόθεν πέζαν τοῦ κόρδακος, ἁπτομένην ἠχοῦς ἤ τινος Πανός, ἢ Σατύρου σὺν Ἔρωτι κωμάζοντος ὑπορχήματος ἀντιτιθεμένην. Idem quoque affirmat Aeschylum poëtam Tragicũ: πολλὰ σχήματα ὀρχηστικὰ εὑρεῖν. & ipsum primum σχηματίσαι τοὺς χορούς ὀρχηστοδιδασκάλοις οὐ χρησάμενον. nam mos erat eos adhibere, quod notat etiam Pollux in eadem uoce. in choris autem erat χοροδιδάσκαλος, δεξιοστάτης, ἀριστεροστάτης, λαυροστάτης τριτοστάτης, ut idem Iulius Pollux explicat. nominat Athenæus libro primo, Τελέστην ὀρχηστοδιδάσκαλον inuenisse πολλὰ σχήματα, ἄκρως ταῖς χερσὶ τὰ λεγόμενα δεικνύοντας. Erat autem Telestes adeò peritus saltandi, ut in saltatione tantum apertißimè exprimeret. Oppugnationem illam insignem Thebarum factam à septem ducibus. Olim etiam quidam poëtæ fuerunt ὀρχηστικοὶ appellati: Thespias, Cratinus. Phrynichus, non solum quia sua Poëmata scribebant apta ad recitationem saltatoriam. Sed etiam quoniam præter peritiam scribendi poëmatis, docebant etiam ipsimet, & profitebantur artem saltandi. Vsqueadeo se exhilarabant, & profundebant in omnes affectus poëtæ. Hæc uolui pauca hoc loco exponere de more saltationum poëticarum: ut quæ dicturus sum postea, apertius intelligantur. Verum quoniam Aristot. ait Comœdiam, Tragœdiam, & legum poësin, uti consueuisse separatim. & ut ipsius utar uerbis, κατὰ μέρος, sermone, rhythmo, & harmonia, non ab re fuerit breuiter explicare ueterem totam illam rationem recitandorum huiusmodi poëmatum, ut quomodo imitatio per sermonem, harmoniam, & rhythmum fieret unusquisq; perspicere poßit. In Scena Comica, & Tragica cum triplici modo fieret repræsentatio, necesse est quoque fuisse triplex hominum genus, qui repræsentarent, Erant autem hi: Histriones, qui sermone imitabantur. Saltatores, qui saltatione. Cantatores, & harmonici, qui cantu & harmonia. Talem fuisse morem apertè demonstrabo postea ex ueterum scriptis. Sed antequàm de his dico, sciendum. Cum ueteres uarijs quibusdam modis nonnulla in Tragœd. & Comœd. repræsentarent, & inducerent quæ erant supra captum humanum: necesse fuit, ut ad ea exprimenda uarias etiam res excogitarent. Atque ut hoc facilius intelligatur, explico. Exprimebant tonitrua, inducebãt Deos ἐκ μηχανῆς. imitabantur fulmina, habebant igitur sub scena βροντεῖον. in altiore scenæ parte κεραυ-

b 2 κεραυ-

νοσκόπειν. Supra scenam θεολογεῖον. itidem & γέρανον, quo aliquẽ in sublime rapiebant, ut de Memnone ab Aurora: & Endymione à Luna accepimus. ἐκκύκλημα quoq; quod circumuolutum ostentabat, quæ intus agerentur, utputa dilacerationem, & cædem filiorum à Medea patratam: fœdos concubitus, & eiusmodi quædam, quæ spectari ob fœditatem non possunt, neque debent, sicuti præclare monuit in Poët. Horatius. De instrumentis autem his, & machinis copiose qui uolet, legat apud Iulium Pollucem lib. quarto. & Vitruuium. Quoniam autem Græci triplici ratione, sicuti dictum est, imitabantur, ampliorem quoque scenam eos habuisse par est. habebant (ut scribit Pollux) ὀρχήστραν, in qua erat θυμέλη, seu pulpitũ, & ara. hinc comicorum histrionum alij Thymelici, alij scenici appellati. In scena recitari, mos erat, per sermonem. In pulpito, & orchestra saltabant saltatores, idemq; ipsum saltatione exprimebãt, quod fuerat expressum sermone ab histrionibus. In remotiore scena fiebat harmonia, per quam etiam illa eadem exprimebantur. Omnia autem hæc tria agebantur separatim, & ut inquit Aristoteles, κατὰ μέρος. Pulcherrimè & aptißimè declarat hoc Lucianus in libello περὶ ὀρχήσεως. ait enim olim eosdem fuisse, qui cantarent, & saltarent. Sed quoniam anhelitu, qui ciebatur ex motu saltantium, interrumpebatur uox cantantium: usum obtinuisse, ut separatim canerent & saltarent. Ea maxima erat saltatorum laus, ut se aptè conformarent ad personas, quas expressuri erant. Luciani uerba sunt hæc: πάλαι μὲν γὰρ αὐτοὶ καὶ ᾖδον, καὶ ὠρχοῦντο, εἶτ' ἐπειδὴ κινουμένων τὸ ἆσθμα τὴν ᾠδὴν ἐπετάραττεν, ἄμεινον ἔδοξεν ἄλλους αὐτοῖς ὑπᾴδειν. αἱ δὲ ὑποθέσεις κοιναὶ ἀμφοτέροις καὶ οὐδὲν τι διακεκριμέναι τῶν τραγικῶν αἱ ὀρχηστικαί, πλὴν ὅτι ποικιλώτεραι αὗται καὶ πολυμαθέστεραι, καὶ μυρίας ἔχουσαι μεταβολάς. Idem Lucianus in eodem libello paulò ante, ubi alterum inducit reprehendentem quendam, qui anteponebat Tragœdiam & Comœdiam, saltationibus, ita ait: δοκεῖς δέ μοι, ὅταν κωμῳδίαν, καὶ τραγῳδίαν ἐπαινῇς, ἐπιλελῆσθαι, ὅτι καὶ ἐν ἑκατέρᾳ ἐκείνων ὀρχήσεως ἴδιον τι εἶδός ἐστιν. οἷον τραγικῇ μὲν ἡ ἐμμέλεια, κωμῳδικῇ δὲ ὁ κόρδαξ, ἐνίοτε δὲ καὶ τρίτη σίκιννις προσλαμβανομένης. Ex quo loco cognoscimus, qualis fuerit saltatio in Trag. & Com. Exprimebant autem saltationes hæ singulas animi affectiones, adeo ut loqui uiderentur. hinc illud apud eundem Lucianum legere est, quod quia uidetur perlepidum subscripsi. Demetrius (de quo Lucianus) saltationem appellabat quiddam πάρεργον, quod cum audisset egregius quidam saltator, qui Neroni erat charis. dicitur illum rogasse, ut se saltantem spectaret sine tibijs, & cantu: ipse uerò saltauit Martis & Veneris concubitum, qualem describit Homerus. ita uerò Solem qui dolos patefecerat, Martem coeuntem, Venerem cum eo irretitam opera Vulcani, Deos inspectantes, & ridentes expreßit, ut Demetrius admirans dixerit ἀκούω ὦ ἄνθρωπε ἃ ποιεῖς, οὐ μόνον ὁρῶ, καί μοι δοκεῖς αὐταῖς χερσὶν λαλεῖν. Multa huiusmodi præclara apud Lucianum legi possunt, quæ ego breuitatis causa prætermisi. Sicuti autem erant, olim saltatores periti: ita etiam cantores erant, qui diuersis modulationibus omnia exprimerent. Earum autem modulationum cum essent diuersa genera: erant auditoribus quàmlibet rudibus notißima. Nam nullus olim ferè fuit, qui Musicen nõ nosset. Musicen enim ignorare probro dabatur, ex quo indocti uulgò ἄμουσοι uocabantur. Hinc est à nobis dictum, ante recitationem fabularum, consueuisse Harmoniam fieri, ex qua cognoscerent auditores, quale esset futurum fabulæ genus. Possem alia quàmplurima dicere de choricis cantilenis, & saltationibus. Sed hæc suo loco aptius dicentur: cum scilicet de Choro & eius usu loquemur. Nunc ut opinor, satis declarata fuerunt ea Aristotelis uerba, quibus significat olim comœdiam, & tragœdiam particulatim, seu, ut ipsius apponam uerba, κατὰ μέρος, uti consueuisse sermone, harmonia, saltatione. Sed non est omittendus Plato. locus, qui est lib. 3. de Repub. ubi hoc apertè declarat his uerbis: τὸ μέλος ἐκ τριῶν ἐστὶ συγκείμενον. λόγου τε καὶ ἁρμονίας, καὶ ῥυθμοῦ. Paulò post: καὶ μὴν τήν γε ἁρμονίαν, καὶ ῥυθμὸν ἀκολουθεῖν δεῖ τῷ λόγῳ. πῶς δ' οὔ. ἀλλὰ μὴν θρήνων τε καὶ ὀδυρμῶν ἐν λόγοις οὐδὲν προσδεῖσθαι. οὐ γὰρ οὖν. τίνες οὖν θρηνώδεις ἁρμονίαι, λέγε μοι σὺ γὰρ μουσικός. μιξολυδιστὶ ἔφη. καὶ συντονολυδιστί. καὶ τοιαῦταί τινες. potest quiuis, opinor, in his uerbis facilè perspicere, Harmoniam, & Rhythmum accommodari consueuisse ad sermonem, qui prius recitatus fuisset ab Histrionibus. Eandem rem adhuc apertius idem Plato paulò post, his uerbis explicat: ἑπόμενον ταῖς ἁρμονίαις, ἔφη, ἡμῖν εἴη τὸ περὶ ῥυθμοὺς μὴ ποικίλους αὐτοὺς διώκειν, μήτε παντοδαπὰς βάσεις, ἀλλὰ βίου ῥυθμοὺς ἰδεῖν κοσμίου τε καὶ ἀνδρείου, τίνες εἰσίν, οὓς ἰδόντα τὸν πόδα τῷ τοιούτῳ λόγῳ ἀναγκάζειν ἕπεσθαι, καὶ τὸ μέλος, ἀλλὰ μὴ λόγον ποδί τε, καὶ μέλει. Oportet igitur Harmoniam & Rhythmum sermonem sequi, non autem Sermonem accommodari ad Rhythmum. Volens uerò Plato explicare in Rhythmo esse saltationẽ, aït, τῷ ποδί, sicuti nos copiose paulò post exponemus, cum opus fuerit, & locus postularit.

ἐπεὶ δὲ μιμοῦνται οἱ μιμούμενοι πράττοντας, ἀνάγκη δὲ τούτους ἢ σπουδαίους,

A δαίους, ἢ φαύλους εἶναι, τὰ γὰρ ἤθη σχεδὸν ἀεὶ τούτοις ἀκολουθεῖ μόνοις, κακίᾳ γὰρ καὶ ἀρετῇ τὰ ἤθη διαφέρουσι πάντες, ἤτοι βελτίονας, ἢ καθ' ἡμᾶς, ἢ χείρονας ἀνάγκη μιμεῖσθαι. ὥσπερ οἱ γραφεῖς, Πολύγνωτος μὲν κρείττους, Παύσων δὲ χείρους, Διονύσιος δὲ ὁμοίους εἴκαζε.

Quoniam uerò qui imitantur, agentes ipsos imitantur: hos autem uel improbos esse oportet, ut quos duntaxat ferè semper ipsi mores concomitentur, etenim per uitium, atque uirtutem moribus omnes differunt, necesse est, quod etiam Pictores faciunt, uel meliores, uel deteriores imitari: Polygnotus quidem meliores, Pauson deteriores, Dionysius uerò similes effingebat.

Connectenda hæc sunt cum superioribus, postea declaranda. Cum uellet Aristoteles Poëticæ definitionē componere, & partium ipsius: fuit illi necessariò inueniendum genus, deinde differentiæ: nam ex harum attributione species inter se poëtices distinctæ definiri poterunt. Inuenerat uerò ante differentias tres, οἷς, ἃ, ὡς. Ad primam differentiam accommodata sunt illa tria, Sermo, Harmonia, Numerus, & simul expositum est, quomodo aut separatim una, aut duabus simul, aut tribus, tum separatim, tum simul, & hæc & illa poësis species uteretur. Nunc aggreditur explicandam secundam differentiam, quæ materiem demonstrat, aut quasi materiem quandam, ex qua poëtice suum opus, id est imitationem conficit. hanc nos differentiam superius uocabamus. REPRAESENTATVM siue quod agitur. Placent mihi magnopere ea, quæ hoc loco ab Auerroe dicuntur, & si fortasse alicui rudia uideri possunt, id autē uitio interpretis factum est. Ego qualiacunq; illa sunt, ita subscribam, uti sese habent: Satis enim fuerit sententiam percipere. Imitatio, seu (ut illius utar uerbo) assimilatio est, per quam intenditur conuenientia assimilati cum suo assimilabili propter ostensionem decentis, aut turpis, id est uirtutis, & uitij. Ex quo consequitur, necesse esse, ut imitentur aut bonos, aut malos. Idem paulò post sic ait: Omnes repræsentatores, & assimilatores habent hoc sibi propositū,
B ut incitent ad quasdam actiones, quæ circa uoluntaria consistunt, & retrahant à quibusdam. Erunt igitur necessariò ea, quæ intendunt per suas repræsentationes aut uirtutes, aut uitia. Omnis enim actio, & omnis mos non uersatur, nisi circa alterum istorum, uidelicet uirtutem, & uitium. Hoc ipsum ait Aristoteles in cōtextu. Omnis poësis, quæ imitatur, imitatur agentes. hi autē sunt (ut uerba apponam Aristotelis) aut σπουδαῖοι, aut φαῦλοι τὰ γὰρ ἤθη σχεδὸν ἀεὶ τούτοις ἀκολουθεῖ μόνοις: nam mores duplici hac differentia distinguuntur. quod ita probari potest, & apertissimè demonstrari. Virtus medium obtinet locum inter duo extrema. quæ sunt, alterum ex defectu, alterum ex abundantia: ut copiose declarat in Ethicis Aristoteles. Vnde præclare est ab Horatio dictum. Virtutem esse medium uitiorum utrinque redactum. Virtus autem, & uitium in homine insunt per habitum, ex quo actiones existunt omnes. A uirtute uerò boni: à uitio mali appellantur. & quoniam qualitates hæ augentur, & imminuuntur. κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, ideo in contextu ait Aristot. imitationem fieri, aut meliorum, & præstantiorum, aut deteriorum. Est quiddam in contextu adnotandum, cum ait: ἤτοι βελτίονας, ἢ καθ' ἡμᾶς, ἢ χείρονας ἀνάγκη μιμεῖσθαι, ὥσπερ οἱ γραφεῖς. nam alterum non satis expresse uertit Paccius. hoc scilicet, uel meliores, uel similes, uel deteriores, quod Aristot. ita profert, καθ' ἡμᾶς, expressius est: nam sensus est huiusmodi: imitamur aut præstantiores, quàm ætate nostra uiuant: aut eos, qui instar sunt nostri. & qui tales sunt, quales qui nostra ætate uiuunt. nam est inueterata opinio, fuisse olim quandam Heróum ætatem, qui multò sapientiores erāt, & præstantiores, quàm homines nostræ ætatis. Cuiusmodi, Hercules, Achilles, Aeneas, Nestor, & alij tam multi, de quibus ueteres locuti sunt. Altero loco peccat Georg. Valla: nam ubi Aristoteles habet hæc uerba: ὥσπερ οἱ γραφεῖς. uertit ille, ut scriptores. Cum γραφεῖς hoc loco dicantur pictores: patet, nam ij, quos nominat Aristot. Polygnotus, Pauson, Dionysius pictores fuerunt. Sumit igitur similitudinem à pictoribus Aristoteles, quod sæpè facit. Sicut etiam Horat. in sua Poëtice. Ea uerò ita sese habet. Poëtæ id efficiūt, quod pictores: nam hi aut imitantur præstantiores, aut similes hominibus nostræ ætatis, aut deteriores. Polygnotus præstantiores: Dionysius similes suæ ætatis hominibus, Pauson deteriores imitabatur. Pictores effingūt præstantiores, cum aut Heroas, aut eos uiros exprimunt, cuiusmodi ætate nostra non reperiuntur. Sicuti adhuc his temporibus faciunt plerique pictores, qui maximè excellunt in imaginibus sanctorum hominū, qui è uita excessere, pingendis, qui tamen in alijs pingendis operam infeliciter ponunt suam. Alij rectè pingunt ea, quæ communis quidam ætatis suæ usus fert: ut habitum personarum, Armaturam, Cincturam, Equi

tationem. Alij politè deteriora pingunt, ea scilicet quæ speciem habent rerum malarum & turpium. Cuiusmodi sunt pictores qui coëuntes homines pingunt, aut distorquentes os & inflantes buccas. Per deteriores tamen possunt etiam uiles & ignobiles intelligi. Aelianus lib. 4. suæ uariæ historiæ, scribit legem olim fuisse apud Thebanos περὶ τεχνιτῶν, καὶ γραφέων, καὶ πλαστικῶν, ut imitarentur, & effingerent εἰκόνας εἰς τὸ κρεῖττον. Erat autē pœna ijs constituta τοῖς εἰς τὸ χεῖρον, ἢ πλάσασιν, ἢ γράψασι. Ibidē Aelianus meminit Pausonis pictoris. ait enim Socratis sermones esse persimiles picturæ Pausonis. Nam is in exigua tabella equum currentē, & frenatū expreßit. Cumq; ille, cuius gratia opus fuerat confectum, indignaretur, quòd frenum addidisset, respondit, angustiam tabellæ fuisse in causa, & ideo in paruo spatio equū frenare oportuisse. Sic Socrates sæpe ænigmaticè, & subobscurè loquebatur, ac nimium angustè. Idē Aelianus mentionē facit Polygnoti, & Dionysij pictorū: πολύγνωτος ὁ θάσιος, καὶ διονύσιος ὁ κολοφώνιος γραφεῖς ἤστην, καὶ ὁ μὲν πολύγνωτος ἔγραφε τὰ μεγάλα, καὶ ἐν τοῖς τελείοις εἰργάζετο τὰ ἆθλα. ἡ δὲ τοῦ διονυσίου πλὴν τοῦ μεγέθους τὴν τοῦ πολυγνώτου τέχνην ἐμιμεῖτο εἰς τὴν ἀκρίβειαν πάθος, καὶ ἦθος καὶ σχήματος χρῆσιν, ἱματίων λεπτότητας, καὶ τὰ λοιπά. A

» Δῆλον δὲ, ὅτι καὶ τῶν λεχθεισῶν ἑκάστη μιμήσεων ἕξει ταύτας τὰς διαφορὰς. καὶ ἔσιν ἑτέρα, τῷ ἕτερα μιμήσασθαι τοῦτον τὸν τρόπον. καὶ γὰρ ἐν ὀρχήσει, καὶ αὐλήσει, καὶ κιθαρίσει ἔστι γενέσθαι ταύτας τὰς ἀνομοιότητας.

» Ex quo liquidò apparet imitationū supradictarum unamquãque tales differentias sortiri, planeque diuersam euadere, quod res diuersas ad hunc modū imitetur. Etenim tum in saltatione, tum in tibiarū, cithararumúe modulatione huiusmodi dissimilitudines fieri contingit.

Quoniam omnis poësis imitatur, & imitatur agentes. hi uero aut boni, aut mali: nam his duobus differunt inter se hominum mores. Necesse est, omnem poësin uel hos, uel illos imitari: sicuti etiam faciunt pictores, qui aut præstantiores, aut uiliores, aut eos, qui instar sunt suæ ætatis hominum, imitantur. patet igitur hanc differentiam, quæ sumitur ex materie, & rebus subiectis distinguere species poëseωn inter se. Id uerò probatur singillatim per inductionem. Auletice, Citharistice, Dithyrambice, Epopœia, Saltatoria, Tragœdia, Comœdia differunt inter se pro diuersitate rerum, hominum & actionum quas imitantur, patet igitur conclusio. Debet autem hoc exemplis dilucidius ostendi. Saltatoria primum, tum ipsa ab alijs, tum à semetipsa hac distinguitur differentia. Quandoq; enim uiles, quandoque præstantes, quandoque honestas, aliquando turpes exprimebat saltatio hominum actiones, ut ex ijs, quæ ante à me dicta fuerunt, intelligi potuit. Auletice quandoque: nam & ipsa uiles ferè semper, aliquando tamen etiam graues imitabatur actiones, ut satis ex superiore nostra disputatione colligi potest. Citharistice, seu lyrice, cum & ipsa adhiberetur, tum ad hymnos & pæanas, tum ad iocos, & amores: patet utraque eam differētia distingui. Dithyrambice, Bacchi quæ continebat laudationem, magna ex parte præstantiores exprimebat actiones. B

» καὶ περὶ τοὺς λόγους δὲ καὶ τὴν ψιλομετρίαν, οἷον ὅμηρος μὲν βελτίους, Κλεοφῶν δὲ ὁμοίους ἡγημὼν δὲ ὁ θάσιος ὁ τὰς παρῳδίας ποιήσας πρῶτος, καὶ Νικόχαρις ὁ τὴν δηλιάδα, χείρους.

» Similiter etiam, & quæ circa sermones, & nuda carmina uersantur. Exempli causa, Homerus præstantes effingit, Cleophon similes, Hegemon uerò ille Thasius, qui primus Parodias scripsit: nec non Nicocharis qui Deliadem, uiles.

Hæc ita cum superioribus connecti debent. Aristot. adhuc inductione utitur, enumeratq; omnes poëseos partes, atque demonstrat, in Epopœia etiam eandem cerni differentiam, quæ ex materie, & genere rerum sumitur. innuit autem Epopœia, cum dixit, quæ uersantur περὶ λόγους καὶ ψιλομετρίαν. Postremam dictionem uertit Valla ineptißimè (ut multa solet) tenuitatem sermonis. Paccius nuda carmina. Expreßius dictum fuisset. Quæ uersibus tantum, & metro imitationem suam conficiunt. nam hic est Aristot. sensus. Sed redeo ad rem. Sub Epopœia collocantur Dialogi, quatenus imitantur, ut ante declaratum est, quod multò apertius significauit Aristot. hoc loco, cum ait: λόγους καὶ ψιλομετρίαν. nam cum ait λόγους, ipsos intelligit Dialogos, qui sermone imitantur soluto. Aristot. in Rhetoric. lib. 3. ita sæpe appellat. cum uerò, inquit ψιλομετρίαν, innuit Heroicum poëma, quale est Homericū utrunq; & Vergilianū, nam in sermone im-

A ne incluso metris conficitur imitatio. Dialogis igitur accommodari potest eadem differentia. nam & praestantes, & uiles imitantur. Pulcherrimus est ille Luciani locus, quem etiam superius citaui, ex eo opusculo, quod inscribitur, προμηθεὺς εἶ ἐν λόγοις. declarat enim quantum intersit inter Dialogum & Comœdiã: differebant autem materie rerum, quas tractabant. nam Comœdia uiliores imitabatur, cum maledicentia. Dialogus uero disputationes tantum philosophorum exprimebat. Quare reprehẽdebatur Lucianus, quòd abuteretur Dialogis, & ad eos accommodaret materiem, quae Comœdiae erat propria. Verba sunt haec: καὶ ὅμως ἐτόλμησα μὲν ἡμᾶς τὰ οὕτως ἔχοντα πρὸς ἄλληλα ξυναγαγεῖν, καὶ ξυναρμόσαι οὐ πάνυ πειθόμενα, οὐδὲ εὐμαρῶς ἀνεχόμενα τὴν κοινωνίαν. δέδια τοίνυν μὴ αὖθις ὅμοιόν τι τῷ προμηθεῖ τῷ σῷ πεποιηκὼς φαίνωμαι, τὸ θῆλυ τῷ ἄρρενι ἐγκαταμίξας. ἢ δὴ αὐτὸ δίκην ὑπόσχω. Metrica Epopœia imitatur & praestantes, & τοὺς καθ' ἡμᾶς, & χείρους. probat autem exemplis antiquorum poëtarum. Sic Homerus praestantes, Cleophon similes, Hegemon uiles, & Nicocharis imitantur. Homerus reges, & heroas effingit, Agamemnonem, Menelaum, Aiacem, Nestorem, Achillem, & Vlyssem in primis: hunc quidem in Iliade, illum uerò in Odyssea. Quare Plutarchus utriusque poëmatis dignitatem extollens ait: ἡ μὲν ἰλιὰς ἔχει τὰς ἐν ἰλίῳ πράξεις ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων, ἡ δὲ ὀδύσσεια τὴν ὀδυσσέως ἀνακομιδὴν εἰς τὴν πατρίδα ἐξ ὧν δῆλος ὅτι παρεῖσας, διὰ μὲν τῆς ἰλιάδος ἀνδρείαν σώματος, διὰ δὲ τῆς ὀδυσσείας ψυχῆς γενναιότητα. de Cleophonte hoc, nusquam legi. Suidas quidem alterum Cleophontem nominat, quem & Atheniensem, & Tragicum uocat. sed non puto hunc esse. Exprimebat hic de quo loquitur Aristoteles, τοὺς ὁμοίους. De Hegemone multa legi possunt apud Athenaeum libro XV. ubi de Parodis agit. Is ab antiquis dictus fuit φακῆ cognomento, id est lenticula. Scripsit Φιλινναν Comœdiam ueterem, de qua Athenaeus ibidem meminit. primus hic parodias induxit in scenam, & pulpitum, nam ita habet Athenaeus, εἰς θυμέλην, ut recitarentur. Sed dicamus breuiter de hoc genere poëmatis. Quantum ego perspicere potui: Ii poetae uocabantur ab antiquis Parodi, qui uilissima tractabant argumenta, & maledicentiae plenissima. Athenaeus, ubi loquitur de Eubœo Parodo, qui uixit temporibus Philippi regis Macedonum, ait: ἐνδοξότατος ἦν ἐν παρῳδίαις, καὶ ἀθηναίοις ἐλοιδόρησε, καὶ ἔτι σώζεται αὐτοῦ παρῳδιῶν βιβλία τέσσαρα. Parodi iocis, & salibus utebantur in suis Parodijs. declarat hoc ibidem Athenaeus ex uerbis Polemonis, qui scripsit librum περὶ τῶν τὰς παρῳδίας γεγραφότων. cuius haec erant uerba: τοὺς δὲ τὰς παρῳδίας γράψαντας λογίους ἂν φήσαιμι διὰ τὸ παίζειν ἀμφιδεξίως. Inuentor autem Parodiarum primus fuit Hipponax Iamborũ

B scriptor. Hegemonem hunc saepe in recitatione parodiarum uicisse, ibidem testatur Athenaeus: Eundemq; scripsisse γιγαντομαχίαν. Ex illius uerò Parodijs multos citat uersus. Hesychius declarans uerbum hoc παρῳδοῦντες, ait: παρατραγῳδοῦντες, χλευάζοντες: ex quo satis apparet, quale fuerit hoc poëmatis genus. Quod autem ait Aristoteles in contextu primum Hegemonem Thasium parodias scripsisse, non satis patet: nisi fortè ita sit intelligendum. primum illum apud Athenienses, aut primum, quoniam πρῶτος εἰσῆλθεν εἰς τοὺς ἀγῶνας θυμελικούς. Patet uerò satis ibidem in Parodijs fuisse tractationem rerum uilium. Est ibidem legere apud Athenaeum in Parodijs fuisse tractatum περὶ τῆς τῶν βαλανείων μάχης: itidem de contentione κουρέως τῷ κεραμεῖ γυναικὸς χάριν. Nicocharis quoque Atheniensis Comicus uiles est imitatus. Eius fabulas enumerat Suidas Galateam, Herculem Choragum: ἐγχειρογάστορας, & alias multas: hoc in loco Aristot. Deliadem. Nominat δηλιάδα σήμου Athenaeus libro tertio, ubi loquitur de pane tabarite. Eundem σῆμον citat in Deliade libro quarto: σῆμος δὲ ἐν τετάρτῳ δηλιάδος δελφοῖς φασὶ παραγινομένοις εἰς δῆλον παρέχειν δήλιοι ἅλας, καὶ ὄξος, καὶ ἔλαιον, καὶ ξύλα καὶ στρώματα. Ex quo apparet Deliadem, fuisse opus à Semo conscriptum de rebus gestis, seu antiquitate, & moribus Deliorum.

ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τοὺς διθυράμβους, καὶ τοὺς νόμους. ὡς πέργας, καὶ κύκλωπας τιμόθεος καὶ φιλόξενος μιμήσαιτο ἄν.

Pari ratione & qui per Dithyrambos, & Mimos ut fatuos, & Cyclopas, Timotheus, & Philoxenus utiq; imitatur.

Haec alia pars est inductionis, per quam probat singillatim in omni genere poëseos eam cerni differentiam, quae à materie, & rebus sumitur. Sic, idem facit Dithyrambice, idem faciunt Mimi. Errauit etiam hoc loco interpres Paccius, nam νόμους habet contextus Graecus: & de poëmate legum est intelligendum, quoniam Mimus est Comœdiae species, & sub ea collocatur. Dithyrambice imitatur Deos. Legũ poësis magnos imitatur uiros, & ciues, & legumlatores: ipsamq; legũ sanctitatẽ, qua nil maius, nihil praestantius, nihil augustius, aut magis diuinũ. Est in cõtextu, ὡς πέργας, καὶ κύκλωπας ut fatuos, uertit Paccius, Vt pergas,

uertit Valla. nam in dictione μίμους *agnouit erratum, uiditq́; esse legendum* νόμους. *Sed quæ amentia est Dij boni? dicere: leges pergas, quis unquam de his mentionem fecit? aut quæ sunt? aut quomodo ita potest concinnari hic contextus.* πέργας *autē significare fatuos homines, uti uertit Paccius, nusquam legi apud Græcos, neque puto quempiam doctum agnoscere hoc uerbum Græcum. quare legendum est, ut est in manuscripto codice:* πέρσας καὶ κύκλωπας. *Nam Cyclopas ab hoc scriptos testatur Athenæus libro primo, ubi de Philoxeno multa recenset:* ἐπεὶ δὲ τὴν ἐρωμένην γαλάτειαν ἐφωράθη διαφθείρων εἰς τὰς λατομίας ἐνεβλήθη, ἐν αἷς ποιῶν τὸν κύκλωπα συνέθηκε τὸν μῦθον εἰς τὸ περὶ αὐτὸν γινόμενον πάθος. τὸν μὲν διονύσιον κύκλωπα ὑποστησάμενος. τὴν δ' αὐλητρίδα γαλάτειαν, ἑαυτὸν δὲ ὀδυσσέα. *de hac re quoque mentio fit ab Aristophanis interprete in Pluto, ubi ait:* θρεττανελὼ τὸν κύκλωπα. *Qui uoluerit, uideat locum diligenter ibi descriptum. Philoxenum Hymenæum cecinisse in nuptijs testatur Athenæus. cuius erat tale exordium.* γάμε θεῶν λαμπρότατε. *Timotheum quoq; musicum fuisse, & dithyrambicum satis patet, & nos de eo superius multa diximus. Hunc uerò scripsisse* πέρσας, *satis liquet, nam Suidas scribit. Verum fabulam hanc à multis alijs scriptam legi. & probabilem mihi eius inscriptionis rationem afferre posse uideor. Persarum luxus adeò omnibus notus est: ut nihil sit necesse de eo quidpiā recensere. nam & apud eos ex lege præmiū nouæ uoluptatis inuentoribus propositum testatur Athenæus lib. 4. his uerbis:* οἱ περσῶν βασιλεῖς ὑπὸ τρυφῆς προκηρύττειν τοῖς ἐφευρίσκουσι τινα καινὴν ἡδονὴν ἀργυρίου πλῆθος, *eosdē ebriosos fuisse, ac uoluptatib. deditos, satis idē copiose narrat ubi de illorum agit moribus, & apparatu cœnarū, de quibus etiam Horat. in Odis:*

Persicos odi puer apparatus.

Eosdem inter pocula maximis de rebus consultasse testatur Herodotus. Athenæus, interpres quoq; Aristophanis in eo uersu: οἴκου γ' εὕροις ἂν τι πρακτικώτερον. *Ideò factū puto, ut de ijs iocosas scriberēt ueteres poëtæ fabulas, quæ multū habebant salis in reprehendendis eorū uitijs, & luxu notando. Thuriopersas Metagenis Comici citat Athenæus, ubi loquitur lib. 6.* περὶ τηγάνου. *legendus est ille locus, nam ibi de Esculentis loquitur Comicus poëta. itidem eodē libro citantur uersus Pherecratis,* ἐν πέρσαις τίς δ' ἔθ' ἡμῖν τῶν σῶν ἀρότων, ἢ ζυγοποιῶν χρεία. ἢ δρεπανουργῶν, ἢ χαλκοτύπων, ἢ σπέρματος ἢ χαρακισμοῦ. αὐτόματοι γὰρ διὰ τῶν τριόδων πόταμοι λιπαροῖς ἐπὶ πάσοις ζωμοῦ μέλανος. *& quæ sequūtur. Ab eodem Athenæo animaduertes citari de esculētis in Persis Metagenē. itidem Naucratē Comicū. in Perside, cuius ille narratur uersiculus,* ἐν ἀττικῇ δασύποδ' εὑρεῖν οὐκ ἔστι ῥάδιον. *Ex his, & alijs multis locis apud eundē colligo Persas fuisse comœdiæ nomē, seu poëmatis, in quo ueteres, dū carpebāt luxū Persarū, de uilib. quibusdā rebus, & culinarijs loquebantur.*

ἐν αὐτῇ δὲ τῇ διαφορᾷ καὶ ἡ τραγῳδία πρὸς τὴν κωμῳδίαν διέστηκεν. ἡ μὲν γὰρ χείρους, ἡ δὲ βελτίους μιμεῖσθαι βούλεται τῶν νῦν.

Qua etiam dissimilitudine tragœdiam à comœdia differre dicimus: hæc enim humiliores, illa uerò præstantiores imitatur quàm qui modo sunt.

Suscipit etiam tragœdia & comœdia differentiam eam, quæ est ex subiecta rerū materie desumpta: nam tragœdia cum uersetur in imitatione, & repræsentatione calamitatum & miseriarum regis, aut herois alicuius: præstantiores utique imitatur. illorum uerò potißimum miseriam explicat, qui insignes sunt, quoniā ex horum persona maior cietur commiseratio, quàm si eorum recenseatur calamitas, qui ignobiles sunt ac uiles. Comœdia uerò actiōes imitatur hominū humiliores, & uiliores, ut satis in ipsorū scriptis perspici potest. et ex hac re inter sese differūt, et comœdia, et tragœdia, nō ex eo, quod paßim exposuerūt grāmatici nescio qui imperiti, quorū sentētia, quoniā perridicula est, præsertim in tragœdia, ideò à me prætermittitur.

Ἔτι δὲ τούτων τρίτη διαφορὰ τὸ, ὡς ἕκαστα τούτων μιμήσαιτο ἄν τις. καὶ γὰρ ἐν τοῖς αὐτοῖς, καὶ τὰ αὐτὰ μιμεῖσθαί ἐστιν, ὁτὲ μὲν ἀπαγγέλλοντα, ἢ ἕτερόν τι γιγνόμενον, ὥσπερ ὅμηρος ποιεῖ, ἢ ὡς τὸν αὐτὸν, καὶ μὴ μεταβάλλοντα ἢ πάντας ὡς πράττοντας, καὶ ἐνεργοῦντας τοῖς μιμουμένοις.

Tertia præterea in his differentia est, quo quisq; modo singula imitetur. fieri enim potest, ut eisdem eadem, diuersa tamen ratione imitemur: aliquando quidem narrantes nos, idq; modo alienam personam induti (quod Homerus facit) modo ut ijdem ipsi non mutati, aliquando uerò quasi negociantes omnes, & agentes introducentes.

Hæc

A Hæc ita uertit Paccius. Valla autem sic. Istorum tertia est differentia, ut horū singula quispiam sit imitatus, nam in iisdem est quoq; eadem imitari: cum imitantur annunciantem, aut quidpiam aliud factum, uelut Homerus fecit, uel eundem, & non mutantem, aut omnes, ut agentes, & exercentes imitando. Si considéres hanc Vallæ uersionem: ea quidem optima est, sed ex qua non facilè poßis elicere sensum, secutus est enim ipsa uerba Græca. credo, quòd ei uideretur lubricus locus, neq; perspiceret certam sententiam. Paccius multum à uerbis discessit, non tantum mihi ubiq; satisfacit: nam ubi ait, iisdem eadem, diuersa tamen ratione imitamur, requirebam, ut apponeret. IN. Sic in iisdem, nam est sensus. Sæpe contingit, ut in iisdem hominibus eadem imitemur, diuerso tamen modo, quod declarat, cuiusmodi sit: nam habet cōtextus hæc uerba: ὅτε μὲν ἀπαγγέλλοντα, ἢ ἕτερόν τι γινόμενον. Paccius ita uertit. Aliquando quidem narrantes nos, idq; modo alienam personam induti. Hanc uersionem si diligenter consideres, neq; recta fortasse est, & est obscura. Nam est Aristotelis sensus. Licet imitari aliquem, tanquàm nunciantem, & alterius subinde personam suscipientem, id quod facit Homerus. Nam Homerus imitatur Vlyssem nunciantem, & narrantem Alcinoo regi omnia: quæ dum narrat Vlysses, sæpe alterius suscipit personam. Exempli causa. Refert, ut adnauigarit ad Sirenum scopulos. Vt effugerit periculum, quod sibi à Polyphemo impendebat. Hæc dum narrat subinde suscipit personam Sirenum, suorum sociorum, ipsius Polyphemi: & refert imitando ipsius met personæ uerba. Idem facit Vergilius apud nos lib. II. Aeneid. & III. nam Vergilius Aeneam imitatur nnnciantem, seu narrantem Didoni reginæ excidium Troianum: quod dum facit sæpe se in alterius transmutat personā. Exempli gratia. Vbi refert de Sinone, de Hectore, de Pantheo, de Anchise, Creusa, & Heleno. Hæc dum narrat, suscipit ipsemet nuncians, & narrans Aeneas personam Sinonis, Hectoris, Anchisæ, Creusæ & reliquorum, quorū omnium ita uerba refert, ac si ipsi loquerentur. Hic est uerus (ut opinor) Aristotelis sensus in illis uerbis: ὡς ἀπαγγέλλοντα, ἢ ἕτερόν τι γινόμενον. ut illam dictionem ἀπαγγέλλοντα, & reliqua referas ad personam, quam imitatur poëta, non ad poëtam, sicuti retulit Paccius, cum ait: Aliquando quidē narrantes nos. Consequuntur etiam illa uerba: ἢ ὡς τὸν αὐτὸν, καὶ μὴ μεταβάλλοντα. quorum hic est sensus, uel licet poëtæ imitari aliquem, ut ipsum tantummodo per se separatū, cum illius met exprimit personam, neq; eundem transmutat in alias personas. utputa in superioribus narrationibus, de quibus dixi, Homericis, & Vergilianis, Vlysses, & Aeneas dum referunt, & nunciant res gestas: subinde mutant seipsos in aliorū personas, ut patet. Sed alter etiam imitandi modus est, cum poëta aliquem non inducat immutatum

B sæpe in diuersas personas, sed unius personā perpetuo ordine eandem seruet, & alias itidem, quæ cum ipso collocutæ fuerint: quod facit Homerus in posterioribus Odyssææ libris, & tota Iliade. Vergilius uero libro quarto, quinto, sexto, & reliquis deinceps, in quibus non narrantem acta, & dicta inducit Aeneam, sed re ipsa agentem, & colloquentem unà cum alijs, quorum inducit personas, inducit autem in hunc modum: Sic ait Aeneas, ita respondit Sibylla. Sic locutus est Anchises, ita Latinus, Turnus, Ascanius, ut quilibet separatim loquens inducatur à poëta: & huiusmodi sanè imitatio differt à priore sicuti patet, quia diuerso fit modo. Hic est Aristotelis sensus, utputo qui uolet, conferat cum cōtextu singula, quæ à nobis dicta sunt, & perspiciet omnia esse uerißima. Consequitur in illis uerbis ἢ πάντας ὡς πράττοντας, καὶ ἐνεργοῦντας τοὺς μιμουμένους. Sensus est, uel imitatur poëta, dum inducit omnes tanquàm agentes & euidenter, ac perspicue exprimentes eos, quorum imitantur sermonem, aut actionem. nam ita debent uerti illa uerba, καὶ ἐνεργοῦντας τοὺς μιμουμένους, nam ἐνεργεῖν est reipsa, & euidenter aliquid exprimere. Vnde ἐνέργεια à Cicerone in Lucullo, perspicuitas & euidentia. Paccius & Valla non expresserunt hunc sensum, uidere est in ipsorū translationibus. Sed optimū fuerit si quicquid est ante à nobis dictum, breuiter collegerimus. Modus imitandi, qui constituit differentiam inter poëmata, triplex est. primus modus est, cum poëta inducit unius personam narrantis & explicantis alicui res actas, quasi agantur, tunc enim necesse est, ut ille diuersorum suscipiat personas, & exactè illorum referat sermonem, & collocutionē: atque, uti patet, in primo hoc modo inest una tantum persona, subinde se mutans in aliam. Alter modus est, cum ipse poëta intermiscet paucula quædam ex sua persona, utpotè. Sic ait Aeneas. Talia uerba refert. Sic inquit. In hoc secundo modo plures insunt personæ, & singulæ suas, cum decoro, & uenustate, exprimunt partes. Tertius modus est, cum poëta prorsus nihil ex sua persona profert, sed exprimit, atq; imitatur ipsas personas, non secus, ac si tunc agerent, & loquerentur. hoc uerò obseruant comici, & tragici poëtæ: qui ipsas statim personas inducunt loquentes: ipsi autē nihil proferunt ex se. Priores illi duo modi ad epopœiam in primis, & alias aliquot species poëmatum pertinent. Hic postremus ad comœdiam, & tragœdiam, fortasse etiam ad aliquod aliud poëmatis genus. Hæc uerò omnia desumpsit Aristoteles ex Platone, nam ille quoq; copiosè de his imitādi modis poëticis loquitur. Non est autem locus hic Platonis prætermittendus, tum ut facilius intelligantur ea, quæ sunt ab Aristotele dicta breuiter fortasse nimis, & obscurè: tùm ut unusquisque perspiciat, quàm ingeniosè

èscriptis

e scriptis Platonis præceptoris sui, sicuti alia multa, ita & hæc transtulerit. Esset nimirum res admiratione digniss. omnemq́; superaret fidem, si quis assereret Aristotelem omnia non solum in philosophia, sed etiam in rhetorice & poëtice describenda suo ingenio excogitasse, tamq́; artificiose literis mandasse: dormitasse enim planè, ac nihil in literis uidisse cæteri uidentur, si illorum scripta cum Aristotelis scriptis de eadem re conferantur. ita ille noua quadam ratione, & ordine omnia collocauit, disposuit, & cuncta complexus est. Sed facilè adducor aliquando, ut credam, summorum uirorum scripta illum sibi proposuisse in omni disciplinarum genere scribendo: atque illorum cogitationes amplificando, & suis locis collocando aptè illustrare conatum. Hæc pauca è re nata dicere uolui, quia perspexi, ut ea quæ oculis cerni solent, totam istam μέθοδον poëticæ facultatis desumptam fuisse ab illo ex præceptoris sui Platonis disputationibus, quæ adhuc extant libro tertio de Legibus. Conatur ibi Plato: dum ciuitatem rectè institutam nobis proponere uult; leges sancire, de tollendis poëtarum recitationibus, quarum imitatione expressa in theatris corrumpi ciuium mores existimabat. Enumerat igitur imitationes poëticas treis, atque post longam explicationem colligit his uerbis: δῆλον οὖν ὅτι τῆς ποιήσεως τε, καὶ μυθολογίας ἡ μὲν διὰ μιμήσεως ὅλη ἐστὶν ὥσπερ σὺ λέγεις, τραγῳδία τε, καὶ κωμῳδία. ἡ δὲ δι᾽ ἀπαγγελίας αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ, εὕροις δ᾽ ἂν αὐτὴν μάλιστα που ἐν διθυράμβοις: ἡ δ᾽ αὖ δι᾽ ἀμφοτέρων ἔν τε τῇ τῶν ἐπῶν ποιήσει. *Primus imitandi modus est, qualis uisitur in tragœdia, & comœdia. Secundus est, qualis olim fuit in poësi Dithyrambica, nam in ea, omnia narrabat ipse poëta, neque alios faciebat loquentes. Tertius modus est qui conflatur ex superioribus duobus, qualis in epico, seu heroico poëmate cernitur. Hæc si ita se habent, poterunt simpliciore etiam quadam ratione superiora Aristotelis uerba explicari. ut illa uerba,* ὅτε μὲν ἀπαγγέλλοντα ἢ ἕτερόν τι γιγνόμενον, *referantur ad poëtam, qui narrat ipse, & mox induit alienam personam: atque hic sit primus modus epopœiæ proprius: illa autem uerba,* ἢ ὡς τὸν αὐτὸν, καὶ μὴ μεταβάλλοντα. *referantur itidem ad ipsum poëtam, qui aliquando ipse semper narrat, neque alios facit loquentes. sicuti de dithyrambice scriptum reliquit Plato, qui etiam eiusmodi poëmatum genus potissimū probat, quòd multiplicem non habeant imitationem, qua putabat ille corrumpi hominum mores. Et sic erit appellandus hic Secundus modus imitandi, seu potius scribendi poëmata. & hanc ideo Plato uocat libro de Legibus tertio* ἁπλῆν διήγησιν *his uerbis:* ἆρα οὖν οὐχὶ ἤτοι ἁπλῇ διηγήσει, ἢ διὰ μιμήσεως γιγνομένῃ ἢ δι᾽ ἀμφοτέρων περαίνουσι, *in quibus tres simul explicat imitandi modos. Nam tertius est* διὰ μιμήσεως. *Aristoteles uerò post multis in locis epopœiam uocat* διηγηματικὴν ποίησιν. *Sed idem in definitione tragœdiæ, ut paulò post explicabimus, ait,* οὐ δι᾽ ἀπαγγελίας, *quæ propria est epopœiæ. declarat rem totam copiose Plato libro tertio de Legibus his uerbis:* καί μοι εἰπέ, ἐπίστασαι τῆς Ἰλιάδος τὰ πρῶτα: ἐν οἷς ὁ ποιητὴς φησὶ τὸν μὲν Χρύσην δεῖσθαι τοῦ μὲν Ἀγαμέμνονος ἀπολῦσαι τὴν θυγατέρα, τὸν δὲ χαλεπαίνειν, τὸν δὲ, ἐπειδὴ οὐκ ἐτύγχανε, κατεύχεσθαι τῶν Ἀχαιῶν πρὸς τὸν θεόν. ἔγωγε. οἶσθα οὖν ὅτι μέχρι μὲν τούτων τῶν ἐπῶν. „ καὶ ἐλίσσετο πάντας Ἀχαιούς

Ἀτρείδα δὲ μάλιστα δύω κοσμήτορε λαῶν.

λέγει τε αὐτὸς ὁ ποιητής, καὶ οὐδ᾽ ἐπιχειρεῖ ἡμῶν τὴν διάνοιαν ἄλλοσε τρέπειν, ὡς ἄλλος τις ὁ λέγων, ἢ αὐτός, τὰ δὲ μετὰ ταῦτα, ὥσπερ αὐτὸς ὢν ὁ Χρύσης λέγει, καὶ πειρᾶται ἡμᾶς ὅτι μάλιστα ποιῆσαι, μὴ Ὅμηρον δοκεῖν εἶναι τὸν λέγοντα, ἀλλὰ τὸν ἱερέα πρεσβύτην. καὶ τὴν ἄλλην δὴ πᾶσαν σχεδὸν οὕτω πεποίηται τὴν διήγησιν περί τε τῶν ἐν Ἰλίῳ, καὶ ἐν Ἰθάκῃ. οὐκοῦν διήγησις μὲν ἐστὶ, καὶ ὅταν τὰς ῥήσεις ἑκάστοτε λέγει, καὶ ὅταν τὰ μεταξὺ τῶν ῥήσεων. ἀλλ᾽ ὅταν τινὰ λέγῃ ῥῆσιν, ὥς τις ἄλλος ὤν, ἆρ᾽ οὐ τότε ὁμοιοῦν αὐτὸν φήσομεν, ὅτι μάλιστα τὴν αὐτοῦ λέξιν ἑκάστῳ, ὃν ἂν προείπῃ ὡς ἐροῦντα. *Hæc uerba mirificè explicant totum Aristotelis locum. nam cum ait Aristoteles,* μεταβάλλοντα αὐτόν. *Plato idem significauit, cum inquit,* ὥς τις ἄλλος ὤν. *Reliqua breuitatis causa prætermitto, legat qui uolet, & conferat cum Aristotele: & animaduertet inde, quod ab initio diximus, totam hanc explicationis partem ab Aristotele fuisse desumptam.*

ὥστε τῇ μὲν ὁ αὐτὸς ἂν εἴη μιμητὴς Ὁμήρῳ Σοφοκλῆς, μιμοῦνται γὰρ ἄμφω σπουδαίους. τῇ δὲ Ἀριστοφάνει, πράττοντας γὰρ μιμοῦνται καὶ δρῶντας ἄμφω: ὅθεν καὶ δράματα καλεῖσθαί τινες αὐτά φασιν, ὅτι μιμοῦνται δρῶντας.

Quo sanè fit, ut ab Homero Sophocles aliquo pacto imitatione non discrepet, quòd uterque præstantes imitetur: nec item ab Aristophane, quòd uterq; negociantes & agentes: unde dramata, id est actus ipsos, nónulli ab agentium imitatione appellari dicunt.

Postquam

A Postquam Aristoteles declarauit tres differentias, quibus distingui possunt omnes poëseos species: demonstrat conuenientiam etiam reperiri posse aliquam, & similitudinem inter duo poëmata: rursus & discrepantiam perspici. nam si differunt aliqua Modo, conueniunt materie, si differunt materie, conueniunt modo: & sic facile fuerit unicuique perspicere ex his differentijs, quid inter hanc & illam poëseos speciem differat. Ego hoc loco collegissem conuenientiam & discrepantiam, sicuti facit Porphyrius inter quinque illas uoces generales. sed necessarium non est mihi magnopere uisum. potest enim quilibet per se hoc ipsum efficere. Habet in contextu Aristoteles exempla, & collationem trium poëtarum, Homeri, Sophoclis, Aristophanis. Homerus conuenit cum Sophocle materie, nam uterque præstantes imitatur. Sophocles cum Aristophane conuenit modo, nam uterque negociantes, & agentes imitatur. uerba Græca sunt πράττοντας, καὶ δρῶντας: à quo uerbo δρᾶν nonnulli putant esse uocata δράματα, id est actus, seu fabulas. ij uerò qui in hoc genere uersantur, Dramatici à ueteribus appellabantur. Hæc probatio deducta est ab etymo dictionis: atque eò spectat, ut probet eos poëtas imitari agentes, & negociantes. nam δράματα, & δραματικοὶ dicuntur ἀπὸ τοῦ δρᾶν.

Διὸ καὶ ἀντιποιοῦνται τῆς τε τραγῳδίας, καὶ τῆς κωμῳδίας οἱ δωριεῖς. τῆς μὲν κωμῳδίας οἱ μεγαρεῖς. οἵ τε ἐνταῦθα, ὡς ἐπὶ τῆς παρ' αὐτοῖς δημοκρατείας γενομένης καὶ οἱ ἐκ σικελίας. ἐκεῖθεν γὰρ ἦν Ἐπίχαρμος ὁ ποιητής, πολλῷ πρότερος ὢν χωνίδου, καὶ μάγνητος, καὶ τῆς τραγῳδίας ἔνιοι τῶν ἐν πελοποννήσῳ ποιούμενοι τὰ ὀνόματα σημεῖον. οὗτοι μὲν γὰρ κώμας τὰς περιοικίδας καλεῖν φασίν, ἀθηναῖοι δὲ δήμους, ὡς κωμῳδοὺς, οὐκ ἀπὸ κωμάζειν λεχθέντας, ἀλλὰ τῇ κατὰ κώμας πλάνῃ ἀτιμαζομένους ἐκ τοῦ ἄστεως. καὶ τὸ ποιεῖν, αὐτοὶ μὲν δρᾶν, ἀθηναίους δὲ πράττειν προσαγορεύειν. περὶ μὲν οὖν τῶν διαφορῶν, καὶ πόσαι, καὶ τίνες τῆς μιμήσεως, εἰρήσθω ταῦτα.

Quamobrem tragœdiam, atque comœdiam Dorienses sibi uendicant, Comœdiam quidem Megarenses, tam hi qui hic sunt, ut eo tempore inuentam, quo populari administratione eorum respublica regebatur, quàm qui ex Sicilia: siquidem ab his poëta Epicharmus prodijt, multo sanè prior Chonnida, atque Magnete: Tragœdiam uerò quidem in Peloponneso, eiusque rei indicium illi uocabula esse uolunt: cum ipsi quidem κώμας, uicos appellari dicant: Athenienses uerò δήμους, quasi comœdos, non à κωμάζειν hoc est à comessando, sed tanquā errantes per comas, id est uicos in urbe despectui habitos, dictos existimāt. rursus hi quidem facere δρᾶν, Athenienses uerò πράττειν dicunt. Ac de imitationis hactenus differentijs, quod uidelicet, & quales, hæc dicta sint.

B

Sensus horum omnium est hic. Dorienses asserere se comœdiæ, & tragœdiæ inuentores fuisse. Comœdiam quidem inuenerunt Megarenses, qui in Doride habitabant. hi autem asserebant eo tempore apud se inuentam, quo eorum florebat respub. & administratio popularis, atque id sanè non ab re dictum uidetur. nam tunc excitantur, & inueniuntur omnes quidem artes, at ingenuæ præsertim, & liberales: cum libertate & ocio fruuntur ciuitates: nam liberæ urbes alunt homines nescio quo modo ingeniosiores, & cupidiores honoris ac uirtutis. Athenienses olim in primis libertate diu potiti sunt: atq; hoc in causa fuit, ut perpetuò apud ipsos bonæ uigerent artes, & eorum ciuitas omnium disciplinarum mater, & altrix fuerit. de Megarensibus legere est apud Strabonem. alios in Doride fuisse, alios in Sicilia: atque eos quidem, qui Doridē incolebant, è Sicilia uenisse. nam olim in Græcia ob frequentiam hominum, cogebantur sæpè aliò transmigrare, & nouas quærere sedes. hoc copiose declarat Thucydides libro primo, asseritq; in Atticam nō fuisse unquam commigratum, quia erat λεπτόγεως. atq; id fortasse in causa fuit, quòd se αὐτόχθονας appellarent. Sed (ut redeam unde digressus sum) Megarenses, tam hi, quàm illi comœdiam sibi uendicabant: nam apud Megarenses Siculos, extitit poëta comicus Epicharmus, qui multò ante Chionidem & Magnetem uixit: nam hos duos antiquißimos apud se affirmabant fuisse, Athenienses. Tota igitur argumentatio

ducitur

ducitur à uetustate poëtarum. Sic. Epicharmus prior Chionide fuit, & Magnete: Epicharmus fuit, ut alij tradiderunt Syracusanus, ut nonnulli autem putarunt Megarensis. Cicero in Tusc. eum Siculum uocat, itidem & Horatius. Citat eius uersiculos Cicero. Alterum in Epist. ad Q. fratrem, νᾶφε καὶ μέμνασο ἀπιστεῖν. *alterum uerò, quem Latine profert, in Tusc. quæst. prima. Emori nolo, sed me mortuum esse nihil æstimo. de eo, qui uolet, plura leget apud Suidam. Magnes adhuc iuuenis conterebatur iam cum Epicharmo sene: nam nonaginta septem totos annos eum uixisse testatur Lucianus in libro* περὶ μακροβίων. *Auium uoces præclarè imitatus fuit in suis Comœdijs Magnes, sicuti etiam Aristophanes, de eo plura Suidas, Athenæus, & alij. Chionides (non Chonnidas) sic enim scribit Suidas, Atheniensis fuit, & scriptor ueteris comœdiæ. de eo etiam Athenæus meminit. Secunda ratio, qua probat Aristoteles Megarenses comœdiæ inuentores fuisse, est ab ipsa proprietate, & usu dictionis ducta. Megarenses, uicos uocant* κώμας. *Athenienses* δήμους. *Sed comœdiam patet esse dictam* ἀπὸ τῶν κώμων. *Rationem hanc ita refellebant Athenienses, ut gloriam eam inuentæ comœdiæ præriperent Megarensibus, nō* ἀπὸ τῶν κώμων. *Sed à uerbo* κωμάζειν, *quod est lasciuire, & procliuem esse in libidinem. Sic utitur Theocritus, cum ait:* κωμάσδω ποτὶ τὰν Ἀμαρυλλίδα. *Megarenses uerò* ἀπὸ τῶν κώμων *uolebant deductam appellationem comœdiæ. uel quòd primùm in uicis & compitis, inter rusticanos homines agi cœpit. uel quòd comici eiecti ab urbe errabant per uicos, & pagos, quam sententiam etiam ipse Varro confirmat. Athenienses aūt* ἀπὸ κωμάζειν, *quia obscena, & lasciua magna ex parte continebat comicum poëma. Notanda quædam in contextu uerba: Tragœdiam uero quidam in Peloponeso: nam etiam tragœdiam, sicuti comœdiam uendicabant sibi Dorienses, qui in Peloponeso habitabant. Sed ea unde dicta, & quomodo, & à quo primùm fuerit inuenta, fortasse postea copiosius explicabimus, si opus fuerit. Tertia ratio, qua idem probat Aristot. etiam est ab Etymo ducta. Megarenses dicunt* δρᾶν, *Athenienses* πράττειν, *patet igitur res tota. Notanda illa uerba hoc loco:* καὶ τὸ ποιεῖν αὐτοὶ μὲν δρᾶν. *nam interpretes* τὸ ποιεῖν *uerterunt simplici quadam prolatione, Facere. at ego uertissem libentius, Scribere uersus, & poëmata pangere. nam hoc significat quandoque* ποιεῖν. *Aristoteles libro Rhetor. tertio:* σιμωνίδης οὐκ ἤθελε ποιεῖν. *Vnde poëtæ dicti: & hoc sanè superius declarauit ipsemet Aristoteles, ubi* ἐλεγειοποιοὺς *ait ob id uulgo appellatos.*

Ἐοίκασι δὲ γεννῆσαι μὲν ὅλως τὴν ποιητικὴν αἰτίαι δύο τινὲς, καὶ αὗται φυσικαί, τό, τε γὰρ μιμεῖσθαι σύμφυτον τοῖς ἀνθρώποις ἐκ παίδων ἐστὶ, καὶ τούτῳ διαφέρουσι τῶν ἄλλων ζώων, ὅτι μιμητικώτατόν ἐστι, καὶ τὰς μαθήσεις ποιεῖται διὰ μιμήσεως τὰς πρώτας, καὶ τὸ χαίρειν τοῖς μιμήμασι πάντας. σημεῖον δὲ τούτου τὸ συμβαῖνον ἐπὶ τῶν ἔργων, ἃ γὰρ αὐτὰ λυπηρῶς ὁρῶμεν, τούτων τὰς εἰκόνας τὰς μάλιστα ἠκριβωμένας χαίρομεν θεωροῦντες, οἷον θηρίων τε μορφὰς τῶν ἀγριωτάτων, καὶ νεκρῶν. αἴτιον δὲ καὶ τούτου, ὅτι μανθάνειν οὐ μόνον τοῖς φιλοσόφοις ἥδιστον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ὁμοίως. ἀλλ' ἐπὶ βραχὺ κοινωνοῦσιν αὐτοῦ. διὰ γὰρ τοῦτο χαίρουσι τὰς εἰκόνας ὁρῶντες, ὅτι συμβαίνει θεωροῦντας μανθάνειν, καὶ συλλογίζεσθαι, τί ἕκαστον. οἷον, ὅτι οὗτος ἐκεῖνος. ἐπεί, ἐὰν μὴ τύχῃ προεωρακὼς, οὐ διὰ μίμημα ποιήσει τὴν ἡδονὴν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀπεργασίαν, ἢ τὴν χροιάν, ἢ διὰ τοιαύτην τινὰ ἄλλην αἰτίαν. B

Cæterum à duabus causis, & quidem naturalibus uidetur poëtica habuisse originem. Nam & insitum est à natura hominibus à pueris imitari: & differunt à cæteris animantibus, tum quòd aptissimi ad imitationē sunt, tum quòd primas disciplinas imitando acquirunt, & unusquisq; iuxtà imitationibus gaudet. Cuius rei, quod in operibus accidit, argumentum sit. Etenim quæ ipsi cum molestia aspicimus, eorum imagines affabre factas gaudentes intuemur: ut ferarum formas truculentarum, cadauerum ue. Huius uerò ratio sit, quòd non solùm philosophis, sed etiam cæteris mortalibus addiscere iucundissimum est: quanquàm modicè in hoc hi communicent, ideoq; huiusmodi imagines inspicientes gaudent,

A quoniam ex illarum contemplatione accidit, ut & discant unumquodque, & in eis, quòd hoc ipsum sit illud, probè ratiocinentur. alioqui si ueras formas neutiquàm inspexissent, nullam omnino uoluptatem præberet imitatio, præterquàm uel opificio, uel colore, uel tali aliqua ratione.

Postquàm differentias illas treis inuenit, exposuit, & accommodauit ad singulas poëtices partes, ut ex ijs intelligere possimus, quid quælibet proprium habeat, quidq; sit, quo ab alijs differat: agit de origine poëtices, perquiritq; causas ex quibus enata sit hæc facultas: causas, inquã perquirit. Alteram quidem, & priorem efficientem. Alteram uerò, quæ ducitur à fine, patet uerò hoc: nam ait in contextu ἐοίκασι δὲ γεννῆσαι μὲν ὅλως τὴν ποιητικὴν αἰτίαι δύο τινὲς, καὶ αὗται φυσικαί. hæc ut facilius intelligantur, repeto breuiter quædam, ad quæ mihi uidetur respexisse Arist. In hominibus uis quædam est, quam Græci φαντασίαν uocant: eam nos cogitandi uim appellare possumus, hæc imagines à sensibus ad se peruenientes recipit, retinetq;: atque ad simplicem mentem, quam intellectum uocant, transmittit: quas cum simplex illa, ac pura mens receperit, ac distinxerit, uocantur ἔννοιαι seu ἐννοήματα, à nostris notiones. differt autem phantasia à sensu ut declarat Alexander Aphr. in libris de Anima, tum quoniam sensus excitatur: dum res ipsæ adsunt, illa autem cùm absunt, tum quia sensus uigilantibus inest. Phantasia etiam dormientibus, postremò, quia sensus in nostra potestate non est: phantasia autem est, hæc in omnibus quidem inest animãtibus, at in homine maior, magisq; distincta: nam homines post multum etiam temporis rem aliquam animo & cogitatione comprehendunt, cum exacta quadam iudicatione temporis, horæ, & puncti temporis: & quoniam in homine uehemens est, & apte distincta, ideò memoriam & reminiscentiam in eo gignit, quod præclare est ab Aristotele traditum in libro περὶ μνήμης, καὶ τοῦ μνημονεύειν. nam aliter, hoc est magis confusa, ac perturbata gignitur memoria in brutis. Homines igitur cum hac phantasia maximè efficaci sint prædití: apti sunt ad imitandum quicquid uoluerint: nam retinentes animo, & cogitatione ea, quæ uiderunt, & audierunt, omnia facilè imitari possunt: hinc fit ut pueri etiam ipsi imagines & simulacra quædam effingant ex cera, & limo, cuiusmodi à se puero efficta narrat Lucianus in prima Narratione ἀποξέων ἂν τὸν κηρὸν, ἢ βόας, ἢ ἵππους καὶ νὴ Δί᾽ ἀνθρώπους ἀνέπλαττον εἰκότως, ὡς ἐδόκουν τῷ πατρί, καὶ ἔπαινος ἦν εἰς τὴν εὐφυΐαν. Satis uerò patet ex illa tam apta & uehementi

B *phantasiæ ui homines impelli ad imitandum, imitantur pueri uoces, & actiones: cantus auium, & quadrupedum uoces: omniaq; redigunt ad quandam σκιομαχίαν, nullum uerò ex animantibus hoc facit, præter hominem, & ideo differt à cæteris brutis: & propterea Aristoteles ait in contextu differre homines ab alijs animantibus: quoniam aptißimi sunt ad imitandum, uelut referam Græca uerba ipsius, ὅτι ζῷον ἐστὶ μιμητικώτατον. cuius rei causam explicat doctißime ipsemet Aristoteles in Probl. Sect. XXX. probl. VII. his uerbis: διὰ τί ἀνθρώπῳ πειστέον μᾶλλον, ἢ ἄλλῳ ζῴῳ, πότερον, ὥσπερ Πλάτων Νεοκλεῖ ἀπεκρίνατο ὅτι ἀριθμεῖν μόνος ἐπίσταται, ἢ ὅτι θεοὺς νομίζει μόνος, ἢ ὅτι μιμητικώτατον, μανθάνειν γὰρ δύναται διὰ τοῦτο. Ad illud confirmandum Aristoteles adducit hanc rationẽ, quia homo τὰς μαθήσεις ποιεῖται διὰ μιμήσεως τὰς πρώτας, id est disciplinas sibi efficit primas ex imitatione, nam non placet mihi illa uersio Paccij, qui ait homines acquirere primas disciplinas imitando, nam etiam si aliquo modo probari potest, non tamen exprimit Aristotelis sententiam, cum enim ait Aristoteles πρώτας μαθήσεις, significat ni fallor, Mathematicas sciẽtias, quas primas matheseis appellare possumus, eò quòd in ijs primum exercebantur olim puerorum ingenia, priusquàm ad philosophiam accederent: has uerò primas disciplinas confecerunt homines per imitationem: nam cernentes oculis triangulum, circulum, semicirculum, & reliquas huiusmodi figuras, in materie aliqua positas, & inclusas, sublatasq; ex oculis, cum animo earum formam retinuissent, in tabella rursus describebãt, & oratione apta exprimebãt: exempli causa: si quis dicat, omnis triangulus habet tres, quem mox describat: ista autem declaratio, simul & descriptio fit ex imitatione illius trianguli, quem antea uiderat inclusum auri, aut æris materie. Potest etiam iste locus ita exponi, ut idem significet, quod declaratum est libro primo ἀναλυτικῶν ὑστέρων. sic, omnis qui alterum docet, habet aliquid ante cognitum, animoq; comprehensum, itaq; docet ut ab uniuersali aliqua re progrediatur, quam ex multis singularibus paulatim collegerit ac perspexerit, utpote si quis doceat Leonem esse animal quadrupes, magnum, fuluum, iubatum, paruis auriculis, cauda oblonga, unguibus curuis, breuibus cruribus, agile, & uelox: non posset talia docere, nisi antea Leonem uidisset, & postea retenta cogitatione, & animo eius formam, & magnitudinẽ non expreßisset oratione, quæ imitatur ipsum Leonem: docet igitur ille per imitationem sicuti patet. Qui uerò discit, & audit docentem, aut ante leonem inspexit, aut inspiciet postea. Si ante inspexerit: in illius oratione imitationem agnoscit, & discit. Si postea*

uiderit, quam ab illo audierit: memor illius descriptionis: cernit singula in leone esse, quæ audierat, ac perspicit in eius uerbis quandam illius animantis imitationem, atque ea ratione discit. Huiusmodi loquendi genere usus est etiam Aristoteles libro tertio Rhetoric. cum ait: ὥστε ὅσα τῶν ὀνομάτων ποιεῖ ἡμῖν μάθησιν ἥδιστα id est, omnia nomina quæ nobis gignunt, afferuntq; cognitionem, & intelligentiam aliquã, sunt iucundissima. Nam hoc significat ποιεῖν μάθησιν. Patet iam igitur, quomodo sit ab Aristotele dictũ homines discere per imitationem. Habet quiddam scitu dignum Auerroes in sua enarratione huius loci. Ait enim homines per imitationem discere: ideò nos in nostro sermone uti exemplis, ut citius & facilius intelligant auditores id, de quo loquimur. Exempla uerò nihil aliud esse, quàm similitudines quasdam rerũ, quæ iam multò ante ceciderint sub sensum, hinc illud est, quod Aristot. ait libro primo Rhet. ad Theod. Oratorũ alios esse ἐνθυμηματικοὺς, alios autem παραδειγματώδεις, illorum sermonem turbulentiorem esse, ac maiore cum impetu ferri. Horum, quoniam utuntur exemplis, quæ suapte natura planissima sunt, quietiorem, & rem magis explicare, atque ob oculos ponere. Ideò quoque putarim, quoniam homines per imitationem discunt, factum, ut poëtæ translationibus utantur: similitudine, ac comparatione, quæ sumuntur ex notioribus, ut cum audio illud Vergilianum in Georg. Vndantem segetem. statim cadit mihi sub sensum id, unde sumpta est ista imitatio, & similitudo, & ita facilius, maioreq; cum uoluptate illud percipio. Secunda causa exprimitur illis uerbis, καὶ τὸ χαίρειν τοῖς μιμήμασι πάντας, nam quamuis homines essent μιμητικώτατοι, nisi tamen perciperent quoq; ex tali imitatione uoluptatẽ nonnulli, frustra homines imitarentur. Est autem & hæc posterior causa quam affert Aristoteles, naturalis ad ostendendam poëtices originem, sumpta à fine: nam homines imitatione delectantur. Finem enim duplicem habet sibi propositũ poëtice, alterũ altero priorem: prior est imitari. Alter uero est, oblectare. Vterq; sanè naturalis: nam homines apti nati sunt ad imitandum, & omnibus à natura insitum est, uoluptatẽ percipere ex imitatione, seu ex rebus expressis per imitationem. Auerroes in suis enarrationibus, aliter partitur duas has causas: nam priorem collocat in primis uerbis, & in ijs, quæ deinceps consequuntur. Alteram constituit in ijs, quæ aliquanto post proferentur. Cum uerò natura nobis insita sint: imitatio, numerus, harmonia. Ego illius partitionẽ ideò nõ sum secutus, tũ quòd mihi expressior ac probabilior uidebatur ea, quã attuli: tum quòd in illis uerbis uidetur potius epilogus esse superiorum. Quòd si quis obijciat. At quomodo in epilogum colligit harmoniam, & numerum, cum ante de his mentionem non fecisset? Respondeo duo illa contineri sub nomine uno imitationis: nam etiam per illa imitamur, ideò satis erat dixisse uno uerbo, ipsam imitationem. In epilogo uerò explicauit partes omnes ipsius, cum addidit harmoniam, & numerum: itidem & metrum. Nam si uoluisset asserere Aristoteles, secundam causam sumi ex harmonia & metro: reddidisset rei huius rationem, & attulisset in medium signa aliquot, ex quibus id possit cognosci, esse uerum, sicuti facit in hac causa: quæ ex mea partitione, secunda erit. Ait enim καὶ τὸ χαίρειν τοῖς μιμήμασι πάντας, hæc est causa, quæ una communi continetur propositione: huiusmodi autem est, omnes homines gaudent, & delectantur imitationibus, quamuis μιμήματα res dicantur ipsæ, expressæ per imitationem. Affert signum, id est quidpiam notissimum nobis, ex quo probat id, quod non erat satis notum. Est autem signũ hoc. Homines in imaginibus, quas aut sculptores, aut pictores expresserint intueri etiam horribilia cum uoluptate: illa uero μιμήματα esse, sicuti & poëtica. Argumentatur autem Aristoteles à maiori, in hunc modum: si homines in pictis & sculptis figuris cum uoluptate intuentur, etiam ipsa horribilia, quantò maiore cum oblectatione intuebuntur poëticam actionem, in qua imitatio quidem est, at non horribilium rerũ: nam poëtica non exprimit aut ponit ob oculos ipsas cædes, uulnera, dilacerationes fœdas membrorum, sicuti præclare monuit Horatius in sua Poëtica, cum ait: Neu Medea ferox, & quæ sequuntur. Quòd si quis rationem exquirat, cur formidabilia, & horribilia illæ imitatrices artes duæ imitantur: una hæc imitatrix, poëtice scilicet, & histrionum ars, non exprimit: ita responderi ad id facilè potest, in illis mutam quandam & emortuam esse imitationem, quæ in eadem non exprimit natura & substantia id, quod est exprimendũ. sed in poëtica & histrionica: & si imitatio est, sicuti in illis: est tamen uiua, & eadem ferè, hoc uno excepto, quòd non ab ijsdem fit, nam si ab ijsdem fieret, non esset imitatio: sicuti satis patet. Aristoteles libro tertio Ethic. διαφέρει δὲ τῶν παθῶν ἕκαστον περὶ ζῶντας ἢ τελευτήσαντας συμβαίνειν, πολὺ μᾶλλον ἢ τὰ παράνομα καὶ δεινὰ προϋπάρχειν ἐν ταῖς τραγῳδίαις, ἢ πράττεσθαι, quem locum Eustratius non uidetur satis intellexisse. Plutarchus libro quinto Sympos. cap. I. copiose disserit, Cur horribilia imitatione expressa oblectent tantopere homines. καὶ περὶ τῶν θεαμάτων ὅμοια πεπόνθαμεν. ἀνθρώπους μὲν γὰρ ἀποθνήσκοντας. καὶ νοσοῦντας ἀνιαρῶς ὁρῶμεν, τὸν δὲ γεγραμμένον Φιλοκτήτην, καὶ τὴν πεπλασμένην Ἰοκάστην ἡδόμεθα, καὶ θαυμάζομεν. Idem paulò post: ἀλεκτορὶς γὰρ βοῶσα συνεχῶς, καὶ κορώνης λυπηρὸν ἄκουσμα καὶ ἀηδές ἐστιν. ὁ δὲ μιμούμενος ἀλεκτο-

ρίδα

A εἴδα βοῶσαν καὶ κορώνην ὃ φραίνει, καὶ φυσικὸς μὲν ὁρῶντες δυσχεραίνομεν, ἀνδριάντας δὲ καὶ γραφὰς φυσικῶν ἡδέως θεώμεθα διὰ τὴν διάνοιαν ὑπὸ τῶν μιμημάτων ἀγεσθαι. Sed redeo ad communem illam propositionem, & signum, quod attulit Aristoteles, hoc idem solet ab Aristotele fieri multis in locis, unũ ego proferam, qui est lib. I. Metaph. Omnes homines scire desiderant, signum est, quia sensus amant. Postquam signum exposuit, affert rationem, seu, ut Græci aiunt αἰτιολογίαν signi, est autẽ hæc. Quia non solum philosophis, sed etiam cæteris mortalibus iucundißimum est discere: quanquam parum cum his conueniunt. Tria innuit hoc loco Aristoteles. Primum quomodo discunt philosophi. Deinde quomodo discunt cæteri mortales. Tertio quid hi cum illis habeant cõmune. Discunt philosophi eo, quo docet ipse modo, lib. primo ὑστέρων ἀναλυτικῶν, aut simul omnia, aut alia quidem prius scientes, alia uerò ignorãtes. scientes quidẽ cõmunia & generalia, ignorãtes aũt singularia. Recognoscendi, seu (ut utatur uerbo Græco τὸ γνωρίζειν, sicuti ait Philoponus: modi duo sunt: unus, cum in præcognitum quidpiam rursus relabimur: obliuione aut intercedente, aut non intercedente. Si enim intercesserit obliuio: uocatur Reminiscentia. si autem nõ intercesserit, uocatur Cognitio seu inuentio, ut cum percepi commune aliquid, & generale à dicente, & postea incidi in ipsum singulare: nam hæc cognitio gignitur, dum applicatio fit communium, ad singularia, ut patere potest per exempla. Habent autẽ uulgares homines hunc in se addiscendi modum, nam recognoscunt rursus in picta seu sculpta imagine id quod per imitationem fuerit expressum. Et sicuti dum generalia adaptat, & inflectit ad singularia omnia in rebus ipsis recognoscit. Sic etiã homo uulgaris in re per imitationem expressa singula recognoscit, quæ antè percepit sensu oculorũ. Et quemadmodum philosophus coniungens generalia cum singularibus colligit ratiocinationem, quid sit quidlibet, sic quoque uulgaris aliquis, & rudis homo, dum hoc & illud, quod antea sensu comprehenderat in re ipsa ad id accommodat, quod apparet per imitationem expressum: ratiocinatur, huncce illum esse, qualem inducit Aeneæ personam Vergil. lib. I. ubi intuentem facit in templo depictas res Troianas. Differt autem cognitio philosophi à cognitione illa uulgari, quoniam philosophus applicat uniuersale ad singularia: & sic colligit ac recognoscit res ipsas. differt etiam, quoniam in philosopho inest utraq; cognitio, & quæ per reminiscentiam, & ea simul, quæ per inuentionem paratur: in uulgari autem homine est tantum reminiscentia, sicuti patet: nam ut etiam in contextu ait Aristoteles, nisi ueras rerũ formas uidissent homines, nullam ex pictura caperent uoluptatem: præterquàm ex colore, & artificio, quæ sanè leuis est uoluptas, si cum ea conferatur, quæ ex recognitione per imitationem paratur. Idem uidetur asserere Aristoteles lib. Rhet. I. ubi de
B uoluptate loquitur, his uerbis: ἐπεὶ δὲ τὸ μανθάνειν τε ἡδὺ, καὶ τὸ θαυμάζειν, καὶ τὰ τοιαῦτα, ἀνάγκη ἡδέα εἶναι. τότε μεμιμημένον, ὥσπερ γραφικὴ, καὶ ἀνδριαντοποιία, καὶ ποιητικὴ, καὶ πᾶν ὃ ἂν ἡ μεμιμημένον, καὶ ἐὰν μὴ ἦ ἡδὺ αὐτὸ τὸ μίμημα, οὐ γὰρ ἐπὶ τούτῳ χαίρει, ἀλλὰ συλλογισμὸς ἐστὶν ὅτι τοῦτο ἐκεῖνο, ὥστε μανθάνειν τι συμβαίνει, καὶ αἱ περιπέτειαι, καὶ τὸ παρὰ μικρὸν σώζεσθαι ἐκ τῶν κινδύνων, πάντα γὰρ θαυμαστὰ ταῦτα. Habet Græcus contextus huiusmodi uerba: ἐπεὶ ἐὰν μὴ τύχῃ τις προεωρακὼς οὐχὶ μίμημα ποιήσει τὴν ἡδονήν. ea sic Latinè uerti possunt: si quis ante non præuiderit rem, simulacrum rei effictæ, aut pictæ non afferet illi ullam uoluptatem.

κατὰ φύσιν δὲ ὄντος ἡμῖν τοῦ μιμεῖσθαι, καὶ τῆς ἁρμονίας, καὶ τοῦ ῥυθμοῦ, τὰ γὰρ μέτρα, ὅτι μόρια τῶν ῥυθμῶν ἐστὶ, φανερὸν, ἐξ ἀρχῆς οἱ πεφυκότες πρὸς αὐτὰ μάλιστα, κατὰ μικρὸν προάγοντες ἐγέννησαν τὴν ποίησιν ἐκ τῶν αὐτοσχεδιασμάτων.

Cum uerò nobis natura insita sint imitatio, harmonia, numerus (metra enim numeri partes esse, satis apparet) ab initio ad hæc maximè facti, ea paulatim promouentes, ex ipsis quidem extemporarijs, poëticam genuerunt.

Hic ueluti Epilogus est superiorum omnium. patet igitur (inquit) cum imitari nobis à natura insitum sit, itidem & harmonia, & numerus, ita ortam fuisse poëticen. Oriuntur in his Epilogi uerbis, si nostram sequaris partitionem, duæ dubitationes non contemnendæ. Prior est hæc, si duas causas esse superius dixit: tùm quòd hominibus insitum est à natura imitari, tùm quod omnes mortales delectentur simulacris exprimentibus, & imitantibus aliquid, cur nunc in epilogo eas simul ambas non colligit, sed unam tantum, priorem scilicet? ait enim: Cum igitur imitari nobis à natura sit insitum, ad hoc ita respondendum putarim. CVM uelit Aristoteles ostendere à quibus inuenta fuerit Poëtice, & ueluti primum genita (nam in contextu eo utitur uerbo γεννῆσαι) & hoc mox sit facturus, Epilogoq; hoc non ea ratione utatur, ut colligat tantùm superius dicta, quod proprium est epilogi: sed ut breuiter superiora, quæ magis ad disputationem

sibi propositam pertinent, repetens, ex ijs deduceret consequentem disputationem, & tractationem rerũ: iure optimo unam prætermittit causam, eam scilicet quæ à fine ducitur, & arripit tantum priorem, hoc est efficientem. Ea autem est hæc, quoniam hominibus insitum est imitari: ideò genuerunt, & creauerunt quodammodo poëticen. Altera dubitatio enascitur ex uerbis Aristotelis, cum ait: Cum igitur imitatio, præterea & harmonia, & rhythmus nobis à natura insita sint. Nam superius probauit quidem Aristoteles insitum esse hominibus imitari, & id multis, ac firmißimis signis, ac rationibus confirmauit. Sed non confirmatum est ulla ratione in hominibus insitam esse harmoniam, & rhythmum. Cur igitur in epilogo de ijs facit mentionem unà cum imitatione, non secus ac si de ijs quoque firmam aliquam attulisset probationem? Respondeo omnia rectè, & summo cum consilio ab Aristotele esse facta: nam cum declaratum esset genus, non erat necesse declarare partes generis. probarat enim imitationem hominibus esse insitam. Sed cum harmonia, & numerus imitationes quædam sint, ex eo satis poterat intelligi, etiam de his satis firmam esse allatam probationem. Atque ea ne uideretur prætermisisse, in epilogo diducit, ac partitur ipsum genus in suas partes, & eas singillatim nominat. Vbi uerò ait: METRA enim numeri partes esse satis apparet, uidetur suspicari, nequis aliquando diceret, cum in omni ferè poësi metra sint, ea esse à se prætermissa. ideo ipse ait: Metra sunt partes, seu, si sequaris contextum Græcum, qui habet μόρια particulæ quædam rhythmi. Sed quomodo metra rhythmi partes sunt? Rhythmus saltatio ipsa est, quæ differt à seipsa, tum propter tarditatem, tum propter celeritatem motus. Tarditatem, & celeritatem demonstrant ipsa metra: sicuti spondæus, trochæus, ex quo satis patet metra esse particulas quasdam rhythmi. Vtrunque uerò apertißimè explicat ** *Suidas, cuius uerba, quoniam ad rem spectant, subscripsi:* ῥυθμός ἐστι τάξις ἐμμελὴς ἀκολούθου ἁρμονίας. διαφέρει δὲ ῥυθμὸς μέτρου τῷ τὸν μὲν γενικώτερον εἶναι, τὸ δὲ μέτρον ὑπάρχειν εἶδος τοῦ ῥυθμοῦ, θεωρεῖται γὰρ ὁ ῥυθμὸς, καὶ ἐπὶ κροτούντων ταῖς χερσὶ καὶ τοῖς ποσίν, ὅταν γὰρ ἡ ταχεῖα, καὶ βραδεῖα τῶν ποδῶν ἄρσις, καὶ θέσις λόγον ἔχωσι πρὸς ἄλληλα, ῥυθμὸς γίνεται, καὶ ἐντεῦθεν ἐπὶ μεταφορᾶς τούτων ἡ τοιάδε τῶν συλλαβῶν συμπλοκὴ ἣν παραλαμβάνομεν πρὸς τὴν τῶν μέτρων γένεσιν, πόδες ἐκλήθησαν. *Adhuc oritur alia dubitatio. Dicat enim aliquis. probatione sua Aristoteles complectitur harmoniam, & rhythmum: sed excludit, missumq́; facit sermonem: nam aliqua poësis (sicuti epopœia) simplici tantum utitur oratione. Respondeo tamen, sub nomine imitationis sermonẽ in primis contineri, nam per sermonem ea in primis fit: atque talis imitatio, ut ante à nobis declaratum fuit, primaria est: Aliæ autem secundariæ, nam sermo imitatur animi motiones, & affectiones, id est ea, quæ insunt in hominum animo. harmonia autem, & rhythmus imitantur ea, quæ insunt in uoce, & sermone. Verùm de his hactenus. harmoniam, & numeros insitos esse in animis hominum declarat* ** *Cicero in Oratore ad Brutum, his uerbis: Nihil est tam cognatum mentibus nostris, quàm numeri, & uoces, quibus, & excitamur, & incendimur, & lenimur, & languescimus.* B

» Διεσπάσθη δὲ κατὰ τὰ οἰκεῖα ἤθη ἡ ποίησις. οἱ μὲν γὰρ σεμνότεροι τὰς καλὰς ἐμιμοῦντο πράξεις, καὶ τὰς τῶν τοιούτων, οἱ δὲ εὐτελέστεροι τὰς τῶν φαύλων, πρῶτον ψόγους ποιοῦντες ὥσπερ ἕτεροι ὕμνους, καὶ ἐγκώμια.

» In diuersa uerò abijt pro uniuscuiusque natura. Vt enim actiones honestas digniores, taliumque fortunas imitabantur, ita prauas humiliores, sanè primum conuitijs agentes, quemadmodum superiores hymnis laudationibus'ue.

Poëtica, siue respicias ad imitationem, quæ fit per sermonẽ, aut ad eam, quæ fit per harmoniam & rhythmum, originem ducit ex naturalibus causis, uti hactenus declaratum fuit. Sed si quæras quomodo genita sit, & à quibus: sciendum est, non ab omnibus quidem eam potuisse gigni mortalibus: nam quàmuis omnibus insitum sit imitari, non tamen omnes aptè imitantur. Et alij aptius, quàm alij imitantur, differunt enim hominum ingenia, quòd alia acutiora, & perspicatiora sunt, alia hebetiora. homines quidem rudes parum imitantur, neque aptè. homines autem ingeniosi multò aptius, multoq́; plura imitantur. Aristoteles igitur ait poëticen inuentam ab ijs, qui sunt apti nati ad ipsam: uel, ut ipsius utar uerbis: οἱ πεφυκότες πρὸς αὐτὴν. *Idem uerò in Poëtice cõtigit, quod in alijs artibus, & facultatibus: nam omnes paulatim incrementum capiunt, cum ex tenui oriantur principio. Vnde præclarè est à Cicerone dictum, nihil simul inuentum, & perfectum. Id uerò magis confirmat, cum ait illam esse ortam* ἐξ αὐτοσχεδιασμάτων. *Dicuntur uerò* αὐτοσχεδιάσματα, *subitæ, & fortuitæ orationes, quæ ex tempore proferuntur. Consueuerãt enim olim proferre uersus quosdam rudes, ac parum expolitos, sine ulla meditatione, & cogitatione. Eo uerbo utitur*

Cicero

A Cicero in Epist. ad Atticum, ubi ait: Te enim sequor αὐτοσχεδιάζοντα. Idem uerò testatur Quintilianus, in eo loco, quem & ante protulimus: poëticen extitisse ex imperito quodam initio. Cum igitur ita inuenta fuerit, & genita olim poëtice: paulatim aucta fuit: ab extemporarijs enim deuentum est ad elimatos, atque ex arte promptos uersus. Sic etiam Cicero in procemio Rhetoricorum, quæ uulgò de Inuentione inscribuntur, eloquentiæ originem, & incrementum. Hactenus, quomodo orta, & aucta fuerit, poëtice declaratum fuit. nunc aliud explicandum aggreditur, quomodo scilicet diuersas formas susceperit, eiusq; rei exponit causas: simul autem ostendit quomodo unumquodque genus ipsius extiterit, ac fuerit inuentum: hoc enim unum iure optimo uidebatur consequi: diuersam, & dissimilem dicimus esse factam poëticen propter materiem rerum diuersarum, quas tractat, & imitatur. Sed & ista naturalis causa est: quia uidetur in imitantibus posita. Nam homines pro captu sui quisque ingenij: sese uel ad harum, uel ad illarum rerum imitationem applicabant. Homines enim aut sunt σεμνότεροι, aut εὐτελέστεροι. ij σεμνότεροι dicuntur, qui grauiori præditi sunt mente, & seueriore. εὐτελέστεροι, qui aliquantò leuiores sunt, & tenuiores, proniq; ad res leues & inanes. illi imitantur res graues, & actiones honestas, ac seueras. hi exprimunt actiones leues, humiles, ridiculas, & prauas. ita eodem tempore extiterunt duo poëmatum genera, alterum conuitiosum, alterum honestum, & graue. Verba in contextu hæc sunt: πρῶτον ψόγους ποιοῦντες, ὥσπερ ἕτεροι ὕμνους, καὶ ἐγκώμια. hæc ita uertit Paccius. Sanè primùm conuitijs agentes, quemadmodum superiores hymnis, & laudationibus. Superiores Græcè scribitur ἕτεροι, ut referas ad σεμνοτέρους. Sensus enim est, εὐτελέστεροι illi, qui imitabantur actiones τῶν φαύλων, primùm imitari cœperunt ψόγους ποιοῦντες. σεμνότεροι autem, qui imitabantur actiones præclaras, primùm cœperunt imitari ποιοῦντες ὕμνους, καὶ ἐγκώμια. cùm ὕμνους ait, in honorem deorum intelligit scripta fuisse eiusmodi poëmata, cum ἐγκώμια in honorem hominum. Potest enim quispiam alia quadam ratione imitari τὰ φαῦλα, quàm ποιῶν ψόγους. itidem alia quædam ratio excogitari potest imitandi τὰ καλὰ, quàm per ὕμνους, & ἐγκώμια. media scilicet aliqua uia, ut neque hæc laudet, neque reprehendat illa, sed exprimat tantum, qualia qualia illa fuerint: ut fit in comœdijs & tragœdijs, in quibus neque laudatio est, neque reprehensio ulla, sed tantum ipsa rerum, aut turpium, aut honestarum repræsentatio. Notanda illa uerba quæ sunt in Paccij contextu. Vt enim actiones honestas digniores, taliumq; fortunas imitabantur, ita prauas humiliores. Nam præterquàm quòd obscurius conuersæ sunt: Græcus quoque contextus non habet eas dictiones, quas ipse inseruit.
B TALIVMQVE FORTVNAS. Videre est in Aristotelis contextu ipso, & rem totam dijudicare. Hymnorum poësis tàm apud Græcos, quàm apud Romanos antiquissima fuit, declaratur hoc tum multis alijs rationibus, tum quia satis constat apud Romanos, multò antequàm existeret ullus poëta fuisse quosdam uersus in usu saliares dictos, qui à Salijs sacerdotibus Martis inter sacrificandum concinebantur, tum alios multorum generum. Cicero libro tertio de Orator. ait: Numerorum uis aptior est in carminibus, & cantibus, non neglecta à Numa Pompilio rege doctissimo, maioribusq; nostris. Vt epularum solennium fides, & tibiæ, saliorumq; uersus indicant. de his etiam Horatius meminit in Epistolis, cum ait: Disceret unde preces, uatem ni musa dedisset.

Docet autem Strabo libro primo, uersu multò ante scribi cœpisse: quàm soluta oratione. Illud unum quoq; rem hanc satis demonstrat, quòd ueteres sæpe usurpant uerbum hoc ἐξαμάξαι, & ἐξ ἁμάξης λαλεῖν. Hoc uerò inde deductum est, quòd olim mos erat apud Athenienses in pagis: ut rusticani homines de plaustris mutuò conuitia in seipsos proferrent. Ad hunc morem respexit Horatius in Poëtice, cum ait:

Dicitur & plaustris uexisse poëmata Thespis.

Τῶν μὲν οὖν πρὸ Ὁμήρου οὐδενὸς ἔχομεν εἰπεῖν τοιοῦτον ποίημα. εἰκὸς δὲ εἶναι πολλούς, ἀπὸ δὲ Ὁμήρου ἀρξαμένοις ἔστιν, οἷον ἐκείνου ὁ Μαργείτης, καὶ τὰ τοιαῦτα. ἐν οἷς καὶ τὸ ἁρμόττον ἰαμβεῖον ἦλθε μέτρον. διὸ καὶ ἰαμβεῖον καλεῖται ὅτι νῦν, ἐν τῷ μέτρῳ τούτῳ ἰάμβιζον ἀλλήλους. καὶ ἐγένοντο τῶν παλαιῶν οἱ μὲν ἡρωικῶν, οἱ δὲ ἰάμβων ποιηταί.

Ante uerò Homerum nullum omnino tale poëma habemus, tametsi plura extitisse credere par est. Extat autem ipsius Homeri (ut ab eo initium sumamus) Margites, & huic consimilia: quibus insuper, quod maximè congrueret, iambicum metrum accessit: iambicum'que propterea nunc appellatur, quòd his plerunque numeris ueteres ἰαμβίζειν, id

 est con-

est conuiciari, inuicem soliti sint. E ueteribus aliqui heroici, aliqui iambici poëtæ extitere. A

Tùm in superioribus, tùm in his, quæ consequuntur, duo sibi proposuit declaranda Aristoteles: primū quis fuerit ortus poëtices generatim iuxtà naturæ præscriptū. Deinde, quæ primū apud ueteres extiterit poësis, atq; id iuxta naturæ ordinē. De primo satis multa ante dicta sunt. nunc dicamus de altero. Necessariò demonstrat duo primùm extitisse poëmatum genera, Laudatiuum, & Reprehensiuum. Demonstrat autem tum ex natura, & habitu hominum τῶν πεφυκότων πρὸς τὸ μιμεῖσθαι. *qui apti nati sunt ad imitandum. Tùm ex duplici materie subiecta, quæ itidem sumitur ex natura, & moribus hominum: ut patet ex ijs, quæ superius declarata fuerunt. expositis uerò ijs omnibus, quoniam secundum naturā satis patebat iam rem ita sese habere, sequebatur iure optimo quæstio hæc.* ECQVANDO *autem* PRIMVM EXTITERVNT *talia poëmata* LAVDATIVVM, *&* REPREHENSIVVM? *Respondet igitur Aristoteles ex Homero id posse cognosci. Sed dicat adhuc aliquis. Iam uerò si ex natura homines imitantur, & Homerus tàm proximè abest à nostris temporibus. Cum præsertim mundus, ex Aristotelis sententia, semper fuerit, æternusq; sit, nunquàm interiturus, absurdum est, si initium sumpsit poëtice primum ab Homero. Respondet Aristoteles: Credibile quidem esse ante Homerum multos extitisse alios poëtas, qui imitationis poëticæ studiosi ita scripserint: sed non posse id pro certo afferri, quòd nullus iam extaret, qui prior Homero dici posset. Homerum accepimus uixisse, eodem tempore quo Hesiodus, dum Albæ regnarent Syluij post captam Troiam annos centum. ante Romam conditam* CLX. *hoc uerò scriptum reliquit Aulus Gellius libro decimoseptimo, & libro secundo capite undecimo. Plutarchus quoque in Symposiacis uidetur innuere Hesiodum, & Homerum eadem uixisse ætate, cum ait inter eos ortum certamen recitationis cuiusdam poëticæ in funere Oelyci Thessali. Ante Homerum fuisse duos recenset Aelianus libro de Varia historia undecimo, capite secundo:* ὅτι ἦν ὀροιβαντίου τροιζηνίου ἔπη πρὸ ὁμήρου, ὥς φασιν οἱ τροιζήνιοι λόγοι. καὶ τὸν φρύγα δὲ δάρητα οὗ φρυγίαν ἰλιάδα ἔτι καὶ νῦν ἀποσωζομένην οἶδα πρὸ ὁμήρου καὶ τοῦτον γενέσθαι λέγουσι μελίσανδρος ὁ μιλήσιος λαπιθῶν, καὶ κενταύρων μάχην ἔγραψε. *Sed quamuis ante Homerum, qui uixerit poëta, nullius extent scripta, ex ipso tamen uno potest cognosci, uerißimum esse, quod dixit Aristoteles de duplici natura hominum, & duplici materie, ex qua duplex confectum est poëma. quod enim secundum naturam est, semper sese necessariò ita habet, & aliter contingere non potest. De ijs uerò, qui à poëtis, quorum scripta interierunt, ante Homerum laudati fuerunt, illud Horatianum ex libro quarto Od. proferri potest:* B

Vixere fortes ante Agamemnona Multi, sed omnes illacrymabiles
Vrgentur: ignotiq; longa Nocte, carent quia uate sacro.
Paulùm sepultæ distat inertiæ Cœlata uirtus.

Idem quoque de ipsis poëtis dici potest. Multos quidem ante Homerum extitisse credendum est, sed eorum nomen obliuione obscuratum interijt. EXTAT AVTEM IPSIVS HOMERI *(ut ab eo initium sumamus)* MARGITES. *Quoniam interierunt scripta ab ijs, qui uixerunt ante Homerum, nullumq; ipso antiquiorem habemus: necesse est, ut ex illius scriptis probetur duplex extitisse genus poëmatis, alterum conuitiosum, & humile, alterum laudatiuum, & graue. Et quoniam de laudatiuo, & graui satis constabat, omnes enim norant Odysseam, & Iliada: quæ paßim ab omnibus legebantur. Vnde accepimus à Plutarcho, Alcibiadem, cum ad Grammaticum aliquando accesisset, rogassetq;, ut sibi afferret Homeri Iliadem: & Grammaticus respondisset, se eam non habere: hominem percußisse pugno, & discesisse, quòd putaret hominem nequam, & indoctum, qui Homeri libros non legisset, quoniam, inquam, satis id constabat, ideò non probat: probat uerò alterū: ait enim,* EXTAT HOMERI MARGITES, ET HVIC SIMILIA. *Ideò illud addit, quia multa huiusmodi leuia scripsit Homerus: ut dicere poßimus Homerum fuisse &* σεμνότερον, *&* εὐτελέστερον: *duplicìq; fuisse præditum natura: nam & uiles, reprehendendo: & graues, laudando imitatus est actiones, quare non immeritò parens, & fons totius poëticæ ab antiquis est appellatus: in ea una re damnatū accepimus ab Athenienfibus, quòd belligerantes induxisset Deos. Et Cicero idipsum innuit in Tusc. pri. cum ait: Homerus, qui humana ad deos retulit, mallem diuina ad nos. Sed redeo ad rem. Quatenus Homerus naturam habuit hominis* εὐτελεστέρου *scripsit Margiten. Valerius Harpocration ait ab Homero scriptum Margiten: & Callimachum eum librum in delitijs habuisse. Addit, idem Margiten significare fatuum, & stolidum: ideo Demosthenes in Orationibus appellare Alexandrum Margiten. Aristot. lib. Ethic. sexto, ubi de sapientia loquitur, citat ex Homeri Margite uersus hos sic:* εἶναι δέ τινας σοφοὺς οἰόμεθα ὅλως, οὐ κατὰ μέρος, οὐδ' ἄλλο τι σοφοὺς ὥσπερ ὅμηρος φησὶν ἐν τῷ μαργίτῃ,

A γείτῃ, τὸν δ' οὔτ' ἂρ σκαπτῆρα θεοὶ θέσαν, οὔτ' ἀροτῆρα, οὔτ' ἄλλως τι σοφόν. ὥστε δῆλον ὅτι ἡ ἀκριβεστάτη ἂν τῶν ἐπιστημῶν εἴη ἡ σοφία. De Margite etiam meminit Plato in Alcibiade secundo: οὐ γὰρ δή που Ὅμηρόν γε τὸν σοφώτατόν τε, καὶ θειότατον ποιητὴν ἀγνοεῖν δοκεῖς, ὅτι οὐχ οἷόν τε ἦν ἐπίστασθαι κακῶς, ἐκεῖνος γάρ ἐστιν ὁ λέγων τὸν μαργίτην πολλὰ μὲν ἐπίστασθαι, ἀλλ' αἰνίττεται οἶμαι παράγων τὸ κακῶς μὲν ἀντὶ τοῦ κακοῦ, τὸ δὲ ἠπίστατο ἀντὶ τοῦ ἐπίστασθαι. ὅ ἐστι δὲ ὃ βούλεται, ὡς πολλὰ μὲν ἠπίστατο ἔργα, κακῶς δὲ ἦν αὐτῷ ἐπίστασθαι ταῦτα πάντα. δῆλον οὖν ὅτι, εἴπερ ἦν αὐτῷ κακὸν τὸ πολλὰ εἰδέναι, φαῦλός τις ὢν ἐτύγχανεν.

ET HVIC SIMILIA) nam alia multa scripsit Homerus eiusdem argumenti, quo continebantur res uiles, & futiles. Athenæus libro secundo ait, Homerum librum edidisse, qui inscribebatur ἐπικιχλίδες. ἔτυχε δὲ ταύτης τῆς προσηγορίας διὰ τὸ τὸν ὅμηρον ᾄδοντα αὐτὰ τοῖς παισὶ κίχλας δῶρον λαμβάνειν. Scripsit etiam Homerus βατραχομυομαχίαν, qua nihil lepidius, & humilius: extat autē, & legi potest. Scripsit præterea γερανομαχίαν, quæ non extat: & alia multa, quæ recenset Suidas. Sed quærat aliquis hoc loco, cum Homerus Margiten conuitiosum poëma scripserit, quo genere uersuum usus sit? nam conuitiosa iambico scribuntur, reprehendendum igitur esse Homerum, qui iambico non sit usus metro. Respondet Aristoteles in contextu non eo genere, sed hexametris: ijs enim tantum usus est Homerus. postea inuentum est iambicum metrum, neq; sanè ab initio ita appellatum: postea enim hoc nomen inditum fuit, à uerbo antiquißimo, quod in frequente erat usu deductum: nam ueteres dicebant ἰαμβίζειν maledicere, & conuitiari. Tunc uerò primum fortasse alijs appellabatur nominibus illud genus metri, sicuti aliquando scimus à numero pedum dictum δίμετρον, & Archilochium postea ab Archilocho poëta. Paulò post cum unus duobus additus fuisset pes, τρίμετρον, inde τετράμετρον, σκάζον, & χωλίαμβον, quod etiam hipponactæum dictum est, quia eo potißimum esset usus Hipponax. Est igitur iambus dictus παρὰ τὸ ἰαμβίζειν, non autem, quod fortasse putaret aliquis ἰαμβίζειν παρὰ τῶν ἰάμβων. sæpè enim attendendum in nominum deductionibus, utra prior. Ideò aliàs adnotauimus errorem Erasmi non leuem in apophthegmatis Diogenis uertēdis, & explicandis: ait enim ille ἀθλητὰς esse dictos παρὰ τὸ ἀθλεύεσθαι, infelices esse, ego uero τὸ ἀθλεύεσθαι παρὰ τῶν ἀθλητῶν. Interpres Nicandri in Alexiphar. non illepidum quiddam recenset, unde dictum sit iambicū metrū. Sic: ἰάμβη δούλη μετανείρας τῆς ἱπποθόωντος γυναικός, ἥ τις τὴν δήμητρα λυπουμένην ἰδοῦσα ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τῆς περσεφόνης εἶπέ τινα ἔμμετρα
B γελοιώδη ἐπὶ τῷ παραμυθήσασθαι, ἐξ ἐκείνης οὖν καὶ τὸ μέτρον ἰάμβειον. Ibidem apertius eadem res explicatur his uerbis: ἰάμβη δὲ δούλη ῥαθυμοῦσαν τὴν θεὸν ὁρῶσα γελοιώδεις λόγους καὶ σκώμματά τινα πρὸς τὸ γελάσαι τὴν θεὸν ἔλεγεν. ἦσαν δὲ τὰ ῥηθέντα ὑπ' αὐτῆς ἰαμβικῷ μέτρῳ ἐῤῥυθμισθέντα, ὅπερ αὐτὴ πρῶτον εἶπεν, ἐξ ἧς καὶ τὴν προσηγορίαν ἔλαβον ἴαμβοι λέγεσθαι. ἰάμβη δὲ θυγάτηρ ἠχοῦς, καὶ πανὸς θρᾷσσα τὸ γένος. Consequuntur in contextu Aristotelis uerba, quæ sunt loco Epilogi: καὶ ἐγένοντο τῶν παλαιῶν οἱ μὲν ἡρωϊκῶν οἱ δὲ ἰάμβων ποιηταί. Non placet illud interpunctum, quo hæc separat à prioribus, interpres Paccius. nam prætermisit illam particulam καὶ, qua coniunguntur hæc cum illis: est enim sensus, & sic, cum Homerus in Margite imitationem fecerit rerum humilium, ac uilium, in Iliade uerò & Odyssea rerum præstantium & magnarū, patet ex eo deriuata fuisse duo poëtarum genera, Heroicorum, & Iambicorum.

ὥσπερ δὲ καὶ τὰ σπουδαῖα, μάλιστα ποιητὴς ὅμηρος ἦν. μόνος γὰρ οὐχ ὅτι εὖ, ἀλλ' ὅτι καὶ μιμήσεις δραματικὰς ἐποίησεν.

At uerò ipse Homerus, quēadmodū præcipuè heroicus fuit (solus enim hic nó modo rectè, sed actionū imitationibus referta poëmata condidit)

Locum hunc ita uertit Paccius. At uerò ipse Homerus quemadmodum præcipuè Heroicus (solus enim hic non modo rectè, sed actionum imitationibus referta poëmata condidit) sic etiam comœdiæ primus normam tradidit: non quidem probris, sed ridiculis in actuum formam collatis. Conferat hæc cum Græco contextu qui uolet, nos contextum declarabimus. Homerum laudat Aristoteles, quasi fuerit eius ingenium forma quædam, & exemplar ipsius inet naturæ in effingenda, & generanda poëtice, nam cum ex ipsa natura necessariò probasset imitationem poëticam diuersam fieri ex proprijs, & genuinis hominum, qui scribūt, moribus: eos autem homines aut esse σεμνοτέρους, aut εὐτελεστέρους: inde enatum duplex poëma, alterum, quod in laude, alterum, quod in conuitio, & uituperatione alicuius uersatur: quoniam σεμνότεροι imitantur actiones honestas. εὐτελέστεροι autem uiliores & tenuiores. Patet uerò in antiquißimo omniū poëtarum Homero, qui Typus est ipsius naturæ ueluti quidam, quatenus ad poëticen spectat. Nam quòd Margiten scripsit, & alia similia, conuitiosum enatum est poëma. Margiten enim imitati sunt postea

homines alij natura εὐτελέστεροι, & conuitiosa scripserunt poëmata: quæ quoniam receperunt aliquanto post iambum uersum ita dictum ἀπὸ τοῦ ἰαμβίζειν, quod est maledicere, effecerunt, ut ab eo genere uersus, poëtæ iambici uocarentur. Quòd autem Iliada scripsit, & Odysseam heroico uersu (nam ita postea dictus fuit) ab eo genere uersuum Heroici poëtæ dicti fuerunt. & sic patet hactenus, quomodo Homerus utrũque pro diuersa ac duplici sui ingenij natura, tractauit poëma. patet etiam quomodo ab eo primum effluxerint duo genera poëtarum secundum naturam, Heroicorum scilicet, & Iambicorum. His inuentis, & probatis adhuc perquirit, quomodo extiterint. alia poëseos genera, & poëtarum ordinatè alterum post alterum, ueluti unum ex altero enascens. Id uerò etiam ex Homero demonstrat sic. Quemadmodum Homerus in rebus grauioribus imitandis præcipuè poëta fuit, & eo nomine est in primis appellandus. Nam hic est A

» *sensus, cum ait: μάλιστα ποιητὴς ἦν. Poëta is uere dicitur, qui ποιεῖ, id est, fingit, & imitatur, sicuti declaratum est antè, ab imitatione eos uocari poëtas: probat uerò propter duas causas, quæ explicantur in parenthesi. sic (μόνος γὰρ, subintelligendum poëta est hoc nomine uerè dignus, οὐχ ὅτι εὖ, non quoniam*
» *tantum benè, decorè, & aptè scripsit: ἀλλ' ὅτι καὶ δραματικὰς μιμήσεις ἐποίησε. sed quia dramati-*
» *cas etiam imitationes fecit) Dramata uocari superius diximus ipsa poëmata exprimentia res, non per narrationem: sed ut geri solent, ab ipsis met hominibus: ideò Homerum fecisse ait dramaticas imitationes, quia homines in sua poëmata induxit δρῶντας, id est negociantes, ut in communi conuictu inter se solent. Hac de causa in primis solum Homerum asserit Aristoteles dignum fuisse, qui poëta diceretur, nam & decorum*
» *personarum, & mores expreßit: & καὶ γὰρ τὸ εὖ (ut ipse ait) uersus descripsit de multis rebus: imitationem præterea fecit dramaticam Homerus ante omnes. Atque sic (ni fallor) declaratus locus, alioqui difficillimus & ualde obscurus: quem neque aptè, neque uerè uertit Paccius, ut quilibet iam intueri per se potest.*

» Οὕτω καὶ τὰ τῆς κωμῳδίας σχήματα πρῶτος ὑπέδειξεν, οὐ ψόγον, ἀλ-
» λὰ τὸ γελοῖον δραματοποιήσας, ὁ γὰρ Μαργείτης ἀνάλογον ἔχει, ὥσπερ ἰλιὰς
» καὶ ὀδύσσεια πρὸς τὰς τραγῳδίας, οὕτω καὶ οὗτος πρὸς τὰς κωμῳδίας. οἱ δὲ
» ἐφ' ἑκατέραν τὴν ποίησιν ὁρμῶντες, κατὰ τὴν οἰκείαν φύσιν οἱ μὲν ἀντὶ τῶν ἰάμ-
» βων, κωμῳδοποιοὶ ἐγένοντο, οἱ δὲ ἀντὶ τῶν ἐπῶν, τραγῳδοδιδάσκαλοι, διὰ τὸ
» μείζω καὶ ἐντιμότερα τὰ σχήματα εἶναι ταῦτα ἐκείνων. τὸ μὲν οὖν ἐπισκοπεῖν, B
» εἰ ἄρα ἔχει ἤδη ἡ τραγῳδία τοῖς εἴδεσιν ἱκανῶς, ἢ οὔ, αὐτό, τε καθ' αὑτὸ κρι-
» νόμενον, καὶ πρὸς τὰ θέατρα, ἄλλος λόγος.

» Sic etiam comœdiæ normam primus tradidit, non quidem probris,
» sed ridiculis in actuum formam collatis. Et sanè similis in Margite ratio.
» hic enim ita se ad comœdiam habet, ut ad tragœdiam Iliàs, atque Odys-
» sea. Alij uerò pro uniuscuiusque ingenio impulsi, ad alteram tantum poëti-
» cæ huius partem animum applicuerunt: sicque nonnulli loco iamborum
» comici, nonnulli loco hexametrorum tragici, ut qui circa sublimiorẽ, ho-
» noratiorem'ue dicendi characterem uersati sint, Tragœdiæ doctores ex-
» titerunt. An uerò tragœdia, quatenus attinet ad ipsa genera, satis adhuc
» sit absoluta, necne, cum id per se iudicando, tum ad theatra referendo, alia
» considerandi ratio est.

Sic etiam Homerus, primus comœdiæ figuras, & habitus ostendit, seu ὑπέδειξε. quod est, obiter, uti
» *ita dicam, seu aliud agens clàm subdemonstrauit. sic etiam loquitur lib. III. Rhetor. ὅπερ καὶ Εὐριπίδης*
» *ποιεῖ καὶ ὑπέδειξε πρῶτος. & lib. Ethic. III. ἡ γὰρ προαίρεσις μετὰ λόγου, καὶ διανοίας, ὑ-*
» *ποσημαίνειν δ' ἔοικε καὶ τοὔνομα, ὡς ὂν πρὸ ἑτέρων αἱρετόν. Huius dictionis uim, quæ magni ponderis est ad sensum Aristotelis declarandum non expreßit Paccius. Hoc igitur est declarandum, quomodo Homerus normam subdemonstrauit primus comœdiæ, & tragœdiæ. Homerus & quatenus ad formam spectat, & quatenus ad materiem, præscripsit occulta quadam ratione comœdiæ & tragœdiæ modum: quatenus ad formam, quia dramaticas fecit imitationes, quæ in comœdia necessariò esse debent. Quatenus ad materiem, quia res iocosas & uiles, ac ridiculas est imitatus, quod in Margite apparet. utrunque uerò expressit ijs*

A *sit ijs uerbis: οὐ ψόγον, ἀλλὰ τὸ γελοῖον δραματοποιήσας. in quibus uidetur Aristoteles clàm reprehendere morem ueteris comœdiæ, quæ tota in maledicendo & obtrectando uersabatur: & approbare id, quod postea usitatum fuit in noua comœdia, è qua omnis maledicentia sublata fuit. Posteri igitur animaduertentes in Homero utrunque simul, inuenerunt comœdiæ normam: ideò autem dixi, utrunque simul, scilicet materiem uilium, & ridiculorum, atq; formam dramaticæ imitationis, quia separatim antea obseruarant. Separatim autem sumpta materies uilium, & ridiculorum effecerat poëma iambicum & conuitiosum, unde poëtæ extiterunt dicti Iambici. Separatim quoque sumpta materies grauium, & honestorum, effecerat poëma heroicum, & laudatiuum: unde Heroici poëtæ appellati. Coniunctè uerò, & simul sumpta materies ridiculorum & forma dramaticæ imitationis, constituerunt ipsam comœdiam. & sic patet quomodo primum comœdia fuerit inuenta. Coniunctè quoque sumpta materies grauium & honestorum, & forma dramaticæ imitationis constituerunt ipsam tragœdiam: & sic patet, quomodo inuenta fuerit tragœdia. Analogia uerò quædam, & proportio est inter poëmata Homerica, & comœdiam & tragœdiam, quam sic demonstrat Aristoteles. Iliàs, & Odyß. analogiam habent cum tragœdia. Margites cum comœdia. Sumitur autem analogia ratione materiæ, & formæ. nam Iliàs & Odyssea res tractant graues, & heroicas, itidem & tragœdia: illæ quoque, & hæc dramaticè imitantur. declaratur uerò analogia hæc ijs uerbis: ὁ γὰρ μαργείτης ἀνάλογον ἔχει, ὥσπερ ἰλιὰς, καὶ ὀδύσσεια πρὸς τὰς τραγῳδίας, οὕτω καὶ οὗτος πρὸς τὰς κωμῳδίας. Facta est autē transmutatio quædam poëmatis in poëma κατὰ τὴν οἰκείαν scribentium naturam, qualis est superius declarata. εὐτελέστεροι, qui imitabantur iocosa ac uilia, facti erant iambographi: hi rursus transmutati sunt in comicos, & ex iambographis facti sunt comici. & pro materie quidem diuersa non est facta mutatio, nam eadem permansit apud comicos, quæ ante fuerat apud iambographos, quòd uterq; in conuitijs uersatur, & maledictis: sed ex forma tantum, nam iambographi hoc differunt à comicis: quoniam comici dramaticam faciunt imitationem, iambographi nō faciunt. Hoc declarat Aristoteles ijs uerbis: οἱ δὲ ἐφ᾽ ἑκατέραν τὴν ποίησιν ὁρμῶντες, κατὰ τὴν οἰκείαν φύσιν, οἱ μὲν ἀντὶ τῶν ἰάμβων κωμῳδοποιοὶ ἐγένοντο. Facta est etiam altera poëmatum mutatio, σεμνότεροι, qui imitabantur res graues, & serias, facti erant heroici, seu epopœici. hi rursus mutati sunt in tragicos, & ex heroicis facti sunt postea tragici: propter materiē quidem nequaquàm, nam eadem retinuerūt tragici, quæ ante erant apud heroicos, sed propter formam. nam heroici hoc differunt à tragicis, quoniam alia est imitatio tragica, alia epica, & heroica.*

B *Tragica enim fit per actionem, & repræsentationem rerum, utut geruntur: Epica autem, ut gestæ fuerunt, per narrationem enim multa inducit, sicuti patet. nam superius hæc à nobis copiosè declarata fuerunt, hoc explicat Aristoteles, cum ait: οἱ δὲ ἀντὶ τῶν ἐπῶν τραγῳδοδιδάσκαλοι, διὰ τὸ μείζω, καὶ ἐντιμότερα τὰ σχήματα εἶναι ταῦτα ἐκείνων. Duas uerò affert causas, cur talis sit facta mutatio. Prior est, quia dramata tragica, & σχήματα sunt maiora epicis, non quidem quòd epopœia non sit prolixior, quàm tragœdia. nam epopœia multarum rerum ac diuersarum repræsentationem, & imitationem continet, ut patet ex Homero. Sed unam rem simplicem copiosius, & latius imitatur tragœdia, quàm epopœia. Altera est, quia dramata tragica & σχήματα sunt magis honorifica, quia imitantur res, utut geri solent. hoc autem non facit epopœia: nam inducit narrationem, per quam imitatur. hæc uerò declarata sunt ante. Quærere potuisset hoc loco aliquis, an tragœdia adhuc sit absoluta: id uerò quæri duobus potest modis, uel ex ratione ipsius met tragœdiæ: ut sit ueluti quoddam corpus integrum & absolutum: uel ex ratione theatri, & apparatus, quæ duo extrinsecus posita sunt. Respondet Aristoteles, hoc non spectare ad præsentem disputationem, sed alterius esse & loci, & sermonis in præsentia enim, cum sibi proposuerit quærere, qualis fuerit origo poëtices, & poëmatum singulorum, sat habet, si demonstrarit quomodo enata sit tragœdia & aucta.*

Γενομένης οὖν ἀπ᾽ ἀρχῆς αὐτοσχεδιαστικῆς, καὶ αὐτὴ, καὶ ἡ κωμῳδία, καὶ ἡ μὲν ἀπὸ τῶν ἐξαρχόντων τὸν διθύραμβον, ἡ δὲ ἀπὸ τῶν τὰ φαλλικὰ, ἃ ἔτι καὶ νῦν ἐν πολλαῖς τῶν πόλεων διαμένει νομιζόμενα, κατὰ μικρὸν ηὐξήθη προαγόντων, ὅσον ἐγίγνετο φανερὸν αὐτῆς.

Cùm igitur à principio rudes essent, planeq; informes Tragœdia atque Comœdia, illa quidem ab ijs qui Dithyrambum, hæc autem (quantum se ipsa aperiebat) ab ijs qui Phallica produxerunt, quæ nostra etiam tempestate in urbibus non paucis in consuetudinem ex lege recepta sunt: paulatim auctæ fuere.

Prima uerba ita uertit Paccius. Cum igitur à principio rudis, informisq; esset. Rectè quidem, si sensum respicias, sed uerba sonant hoc. Cum ab initio extemporauea esset. nam hoc ipsum uerbum αὐτοσχεδιάζειν *significat, sine meditatione ulla aliquid scribere. Sed de hac dictione superius satis multa dicta sunt. Qualis igitur fuit origo totius poëtices* ἐξ αὐτοσχεδιασμάτων, *id est, subitis, & extemporaneis metris: talis fuit & singularum partium ipsius origo: ideò necesse est, ut tragœdia & comœdia, sicuti cæteræ omnes partes, fuerint* αὐτοσχεδιαστικαί. *Docet igitur, quomodo fuerint auctæ, & ex quibus poëmatis ad ipsas sit facta accessio. Tragœdia à dithyrambis incrementum sumpsit. Comœdia ex phallicis. sed cur ex his? Vtrunque poëma in honorem Bacchi institutum fuit: nam & dithyrambice tota primum in eo uersabatur, & inde nomen accepit. Phallica quoque ad Bacchum respiciebant, sicuti declarabimus postea. Est quoque notissimum in recitatione tragœdiarum hircum mactari: seu præmium recitantibus dari consueuisse: itidem in comœdia. ideò apud Terentium mentio est aræ, cum ait: Ponito hic uerbenas, quem locum apte exposuit Donatus. Horatius quoque in Poëtice:* A

Carmine qui tragico uilem certauit ob hircum.

Quare politissimè & uerissimè est ab Aristotele dictum tragœdiam, & comœdiam inde tanquàm duos amnes suscepisse incrementum ex duobus riuis, & fontibus in ipsos influentibus. De dithyrambice dictum est ante, ideo nihil repeto. De phallis profero, quæ legi apud ueteres. Bacchi sacra tam apud Græcos quàm apud Latinos legere est celebrata fuisse magna cum fœditate, & turpitudine, atque obscœnitate. Vnde testatur Liuius ea de causa Romæ ex S. C. bacchanalia fuisse sublata. Celebrabantur etiam ἀσκώλια, *de quibus legere est apud Aristophanem, & eius interpretem. nam inde deductum est uerbum* ἀσκωλιάζειν. *quòd expreßit Vergilius in Georg. cum ait:*

Vnctos saliere per utres.

Celebrabantur & Phallica, de quibus meminit Plutarchus in libro de Cupid. diuitiarum, cum ait: Patrium quoddam agi solitum festum Bacchanalium magna cum lætitia à toto populo, pompam fuisse: Amphoram uini, deinde hircum, qui trahebatur: eum sequebatur quidam cophinum magnum caricarum plenum gestans. Postremo loco erat Phallus. At ista, inquit, nunc negliguntur: nam circunferuntur in pompa uasa aurea, & preciosæ uestes. Nominat Phallum hoc loco Plutarchus, & ait festum fuisse in Bacchi honorem celebratum. nihil præterea, nam quid sit Phallus, non explicat. Athenæus libro decimoquarto, ubi de Hilarodia loquitur, & Magodia, illam παρὰ τὴν τραγῳδίαν σεμνὴν εἶναι, *hanc* παρὰ τὴν κωμῳδίαν ἀσελγῆ. *Magodus enim repræsentabat* μοιχούς, μαστρωπούς, μεθύοντας, γυναῖκας, *& habebat tympana. ex quibus omnibus satis patet, quanta in eo fuerit obscœnitas. Erant autem hæc, & alij similes comici lusus, sic enim uocat Athenæus,* κωμικαὶ παιδιαί, *ut non immeritò dicat Aristoteles ex his adauctam comœdiam. Narratur ibidem etiam aliud genus* κωμικῆς παιδιᾶς, *apud Lacedæmonios, sed ego breuitatis causa prætermitto. Eos uerò homines, qui agebant hos comicos lusus, ait uocatos à Lacedæmonijs* δικηλιστάς, *seu* μιμητάς. *ab alijs* αὐτοκαβδάλους. *ab alijs* σοφιστάς. *ab Italis* φλύακας. *à Sicyonijs* φαλλοφόρους, *&* ἰθυφάλλους. *ab his phallica celebrabantur. describit Athenæus eorum repræsentationem, qualis erat, sic:* προσωπεῖον μεθυόντων ἔχουσι, καὶ ἐστεφάνωνται χειρίδας ἀνθινὰς ἔχοντες, χιτῶσι δὲ χρῶνται μεσολεύκοις, καὶ περιέζωνται ταραντίνιον καλύπτρον μέχρι τῶν σφυρῶν. σιγῇ δὲ διὰ τοῦ πυλῶνος εἰσελθόντες, ὅταν κατὰ μέσην τὴν ὀρχήστραν γένωνται, ἐπιστρέφουσιν εἰς τὸ θέατρον. λέγοντες, ἀνοίγετε, εὐρυχωρίαν ποιεῖτε τῷ θεῷ. ἐθέλει γὰρ ὁ θεὸς ὀρθὸς ἐσφυρωμένως βαδίζειν διὰ μέσου. οἱ δὲ φαλλοφόροι προσωπεῖον μὲν οὐ λαμβάνουσι, προπόλιον δὲ ἐξ ἑρπύλλου περιτιθέμενοι, καὶ παιδέρωτας ἐπάνω τούτου ἐπιτίθενται, στέφανον τε δασὺν ἴων, καὶ κιττοῦ προέρχονται. ἐν ῥυθμῷ βαίνοντες, καὶ λέγοντες.

σοὶ Βάκχε τάνδε μοῦσαν ἀγλαΐζομεν.

Deinde προστρέχοντες ἐτώθαζον οὓς ἂν προέλοιντο. ὁ δὲ φαλλοφόρος ἰθὺ βαδίζων καταπλησθεὶς αἰθάλῳ. *& quæ sequuntur. Hæc habet Athenæus. sed apertius adhuc declarat Hesychius, quid esset Phallus, his uerbis:* φαλλὸς τὸ ξύλινον αἰδοῖον ἀνδρεῖον. *Declarat & Lucianus in libro de Syria Dea, fuisse quasdam imagunculas hominum ex ligno deformatas, magnis pudendis prominentibus, uocari autem* νευρόσπαστα. *huc respexit Columella in hortis, cum ait:* Sed truncum forte dolatum

Arboris antiquæ numen uenerare Ithyphalli.
Terribilis membri, medio qui semper in horto,
Inguinibus puero, prædoni falce minatur.

Ad huiusmodi phallos puto respexisse Vergil. libro secundo Georg. cum ait:

Nec non Ausonij Troia gens missa coloni
Versibus incomptis ludunt, risuq; soluto,

A *Oraq; corticibus sumunt horrenda cauatis.*
Et te Bacche uocant per carmina læta, tibiaq;
Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu.

Super his uersibus eam maximè probo sententiam, quam affert Seruius postremo loco, cum ait: Alij dicunt oscilla esse membra uirilia de floribus facta, quæ suspendebantur per intercolumnia, ita, ut in ea homines acceptis clausis personis impingerentur. & ea ore cillerent, id est mouerent, ad risum populo mouendum. Iam satis, opinor, patet, quid nam sit phallus, & quæ fuerint poëmata phallica. Ab his igitur auctam comœdiam asserit Aristoteles: est enim quædam cognatio inter utrunque poëma. Sed quærat aliquis, utra prior, an phallice poësis, an comœdia extiterit. Videtur innuere Aristoteles in contextu, prius quidem extitisse comœdiam, sed cum postea è re nata, imò ex legibus instituta fuissent phallica sacra, & ideò in lucem prodijssent phallici uersus obscenitatis plenißimi, ex ijs deriuatis, & deductis eò, adauctam comœdiam, ait enim: Cum comœdia & tragœdia essent αὐτοσχεδιαστικῆς, *tragœdia quidem aucta fuit ex dithyrambice, quæ se cum illa coniunxit. postquàm è re nata prodijt, ad sacra Bacchi facienda. Sic etiam comœdia,* ἀπὸ τῶν τὰ φαλλικὰ, ἃ ἔτι καὶ νῦν ἐν πολλαῖς τῶν πόλεων διαμένει νομιζόμενα κατὰ μικρὸν ηὐξήθη. προαγόντων ὅσον ἐγίνετο φανερὸν αὐτῆς. *Notanda illa uerba,* τῶν προαγόντων τὰ φαλλικὰ, *id est, ab ijs qui primũ produxerunt phallica. Notanda itidem illa uerba,* ὅσον ἐγίνετο φανερὸν αὐτῆς. *hæc ita uertit Paccius. quantum sese ipsa aperiebat. Videtur tamen hic esse sensus. Comœdia paulatim aucta fuit ab ijs, qui phallica tractabant, ad tantam usque magnitudinem, quantam nunc cernere est: quasi innueret adhuc augeri posse, & expoliri: id quod factum est, cum comœdia ex uetere facta est noua, quæ multo probatior, & integrior fuit. Alij legunt* ὅσον ἐγίνετο φανερὸν αὐτοῖς. *ut scribant* αὐτοῖς, *& referant, sicuti patet, ad phallographos. Sed prior lectio magis placet. Georgius Valla sequitur posteriorem. De eo iamdudum nulla est à me mentio facta, nam adeò peruersa est eius conuersio hucusque mihi uisa, ut eam prorsus reiecerim. Quòd si in reliquis, quæ interpretaturi sumus, ita sese gesserit, reijciemus prorsus, & tanquàm de re abiecta nihil cogitabimus.*

καὶ πολλὰς μεταβολὰς μεταβαλοῦσα ἡ τραγῳδία ἐπαύσατο, ἐπεὶ ἔσχε τὴν ἑαυτῆς φύσιν. καὶ τότε τῶν ὑποκριτῶν πλῆθος ἐξ ἑνὸς εἰς δύο πρῶτος Αἰσχύ-
B λος ἤγαγε, καὶ τὰ τοῦ χοροῦ ἠλάττωσε, καὶ τὸν λόγον πρωταγωνιστὴν παρεσκεύασε.

Sicq; tragœdia diuersis mutationibus uariata, quoad proprios numeros impleret, tandem quieuit. Tunc enim histrionum numerum, ex uno uidelicet in duos, Aeschylus primus auxit, & ea quæ circa chorum sunt, imminuit, sermonemq; primarum partium instituit.

Postquàm est ab Aristotele declaratũ comœdiam à phallicis, tragœdiam à dithyrambicis auctam, eo, quo diximus, modo, De tragœdia, ait. Post multas mutationes eam tandem ad propriam naturam deuenisse: ita, ut nihil in ea desiderari amplius poßit. Exponit uerò sigillatim incrementum tragœdiæ: & à quibus fuerit aucta, & à quibus singula fuerint inuenta. Aeschylus insignis poëta, prius tria inuenit, τὸ ὑποκριτῶν πλῆθος. τὰ τοῦ χοροῦ ἠλάττωσε. λόγον πρωταγωνιστὴν παρεσκεύασε. *Is, ut testatur Pausanias, per somnium à Baccho monitus cœpit tragœdias scribere. De eo Quintil. hæc scribit. Tragœdias primus in lucem Aeschylus protulit, sublimis, & grauis, atque grandiloquus sæpè usque ad uitium: sed rudis in plerisque, & incompositus: propter quod posterioribus concesserunt Athenienses, ut correctas eius fabulas recitarent, & coronarentur. Id uero ab Euphorione eius filio factum sæpè, accepimus. Philostratus in uita Apollonij sophistæ ait, Aeschylum tragœdiam, cum antea esset confusa, in ordinem redegisse: & cum esset immitis, & crudelitatis plenißima, ab eo fuisse mitigatam: nam uetuit, ne cædes in conspectu spectatorum, fierent in theatro. & ab Atheniensibus honoris causa uocatum tragœdiæ parentem. Athenæus quoque libro primo ait:* καὶ Αἰσχύλος δὲ οὐ μόνον ἐξεῦρε τὴν τῆς στολῆς εὐπρέπειαν, καὶ σεμνότητα. ἀλλὰ καὶ πολλὰ σχήματα ὀρχηστικὰ ἀντεδίδου τοῖς χορευταῖς. Χαμαιλέων γοῦν πρῶτον αὐτὸν φησὶν σχηματίσαι τοὺς χορούς. ὀρχηστοδιδασκάλοις οὐ χρησάμενον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τοῖς χοροῖς τὰ σχήματα ποιοῦντα τῶν ὀρχήσεων καὶ ὅλως πᾶσαν τὴν τῆς τραγῳδίας οἰκονομίαν εἰς αὐτὸν περιϊσᾶν. *Aristoteles igitur ait, Aeschylum primũ duos inuenisse histriones, cum ante adhiberetur tantũ unus, de qua re superius locuti fuimus ex Luciani loco, quẽ protulimus: ubi barbarus ille dicebat, unũ histrionẽ plures habere animas. Imminuit etiã chori multitudinẽ: nã olim in choro adhibebantur plurimi homines. In choro*

comico τέτταρες καὶ εἴκοσι χορευταί. In choro tragico πέντε καὶ δέκα. declarat hoc Iulius Pollux copiose libro quarto his uerbis: Μέρη δὲ χοροῦ (de tragico loquens) στοῖχος ζυγός, καὶ τραγικοῦ μὲν χοροῦ ζυγὰ πέντε ἐκ τριῶν, καὶ στοῖχοι τρεῖς ἐκ πέντε, πεντεκαίδεκα γὰρ ἦσαν ὁ χορός. Paulò post: ὁ δὲ κωμικὸς χορὸς τέτταρες, καὶ εἴκοσι. ζυγὰ ἕξ, ἕκαστον γὰρ ζυγὸν ἐκ τεττάρων, στοῖχοι δὲ τέτταρες ἓξ ἄνδρας ἔχων ἕκαστος ζυγός. Inuenit etiam Aeschylus λόγον πρωταγωνιστὴν. Vertit Paccius sermonem primarum partium. Donatus Terentij interpres ait, primas partes in ea intelligi persona, quæ plurima loquitur, secundas, & tertias, & sic deinceps. Histriones, quantum ego obseruare potui, à ueteribus appellabantur πρωταγωνισταί, δευτεραγωνισταί, τριταγωνισταί, πρωταγωνισταὶ histriones erant primi ordinis, quibus maximum onus fabulæ recitandæ committebatur. δευτεραγωνισταί, quibus secundæ partes. τριταγωνισταί, quibus tertiæ. Necesse autem erat, ut πρωταγωνισταὶ essent peritiores secundis, & secundi tertijs. Ideò legere est apud Demosth. in oratione περὶ παραπρεσβ. Aeschinem ab eo sæpe uocari per probrum τριταγωνιστὴν, quasi innuat illum, tùm, quòd fuerit histrio, uilem fuisse, tùm quod histrio tertiarum partium, multò uiliorem. Verba sunt hæc: ἐξεβάλλετε αὐτὸν, καὶ ἐξεσυρίττετε ἐκ τῶν θεάτρων, καὶ μόνον οὐ κατελεύετε οὕτως ὥστε τελευτῶντα τοῦ τριταγωνιστεῖν ἀποστῆναι. Appellat eundem Demosthenes προδότην δευτεραγωνιστὴν, quasi secundarium. Cicero in Bruto per quandam similitudinem ait: Q. Arrius idem faciebat M. Craßi secundarius. De his, qui uolet, legat copiose etiam apud Budæum in Comm. Locus est alter apud Horatium in Epist. libro primo, epist. ultima ad Lollium.

> Vt puerum sæuo credas dictata magistro
> Reddere, uel partes mimum tractare secundas.

Eum locum exponens, quod ad mimum pertinet secundarum partium. Porphyrion ait: Secundarum partium actores omnia summisse agunt. Declarat hoc Cicero apertißimè in Diuinatione in Verr. Vt in actoribus, inquit, Græcis fieri uidemus, sæpè illum, qui est secundarum, aut tertiarum partium: cum poßit aliquãdo clarius dicere, quàm ipse primarum, multum summittere, ut ille princeps quàm maximè excellat. Sic faciet Hallienus, tibi seruiet, tibi lenocinabitur, minus aliquanto contendet, quàm potest. Innuit hoc ipsum etiam Plautus in prologo Amphitryonis, cùm ait:

> Vt conquisitores fierent histrionibus,
> Qui sibi mandassent delegati ut plauderent, B
> Qui ue quò placeret alter fecisset minus.

Hæc ante me animaduertit & explicauit doctißimus uir superioris ætatis Cælius Rhodiginus libro quinto suarum Antiquitatum.

Τρεῖς δὲ, καὶ σκηνογραφίαν Σοφοκλῆς.
Quos Sophocles ipse cum scenæ ornatu ad tertias usque producit.

Declarauit adiumenta, quæ attulit tragœdiæ Aeschylus. Nunc declarat, quæ attulerit Sophocles. Is duo inuenit: Vnum addidit histrionem, effecitq; ut essent tres. Scenographiam quoque excogitauit. Cum tres histriones adhiberentur, factus est sermo τριταγωνιστής. Nam hæc sunt nomina πρός τι. Cœpit appellari πρωταγωνιστής, quo primum tempore Aeschylus duos adhibuit histriones ratione secundarij. ut sit præclarè ab Aristot. ante dictum Aeschylum inuenisse sermonem πρωταγωνιστὴν. Per id enim denotat etiam δευτεραγωνιστὴν. Sicuti patet. Fuit etiam consuetudo hæc apud oratores in caußis forensibus agendis, ut aliquis primas ageret, alter secundas, tertius tertias. Declaratur hoc apud Demosth. in oratione πρὸς Λεπτίνην. Nam ait interpres, eam esse δευτερολογίαν. Aphepsioni autem ὡς πρεσβυτέρῳ concessam fuisse πρωτολογίαν. Reliqua illic uide copiosius. itidem apud Ciceronem in oratione pro Cor. Bal. in princip. ubi ait: succedo ei orationi, quæ non est præteruecta aures uestras. Habuit enim compatronos Cic. in ea causa Crassum & Pompeium. Itidem hoc legere est apud eundem in oratione pro L. Murœna. Testatur Plutarchus totam noctem desudasse Ciceronem in ea oratione meditanda, & scribenda, quia in ea causa compatronum habebat Hortensium maximum oratorem, quo cum de laude in dicendo certabat. Sed redeo ad rem. Treis histriones adhibuit primus Sophocles. Fuit is in scribendis uersibus grauis, ac prudens. rem ridiculã, sed ex qua percipias rem seriam, narrat Lucianus. Solitum quendam expendere uersus Sophoclis & Euripidis libra. Et uersus Sophoclis sursum, Euripidis deorsum delatos, tanquam leuiores, & magis inanes. Idẽ à ueteribus ob suauitatem sermonis, Attica siren est appellatus. narrat Pausanias, cum Lysander rex Lacedæm. Athenas obsideret, monitum in somnis à Libero patre, ut pateretur humari Atticam sirenem delitias suas. Eum uero intellexit Lysander postea Sophoclem fuisse, qui eo die erat humandus. Scenographiã quoq;

inuenit

A inuenit Sophocles. Scenarum triplex genus fuit, in quibus poëmata recitabantur scenica. Triplex etiam igitur scenographia necessariò fuit, Tragica, Comica, Satyrica. Tragicam scenam Vitruuius ait, columnis, signis, regalibusq; ornamentis fuisse instructam. Comicam priuatorum ædificiorum, & domorum speciem præ se ferre consueuisse. Satyricam uerò arboribus, speluncis, montibus & alijs agrestibus rebus ex topiario opere ornari solitam. Tota uerò scenographia architecturæ ratione describitur, ac eius cognitione continetur. Et sic à Vitruuio definitur. Vt sit frontis, ac laterum abscedentium adumbratio, ad circiniq; centrū omnium linearum responsus.

Ἐπεὶ δὲ τὸ μέγεθος ἐκ μικρῶν μύθων καὶ λέξεως γελοίας, διὰ τὸ ἐκ σατυρικοῦ μεταβαλεῖν ὀψὲ ἀπεσεμνύνθη. “

Ad hæc ad magnitudinem ab exiguis fabulis, & ab ridicula dictione satyris exclusis ad grauem habitum prouecta, sero tandem quieuit. “

Duo explicat Aristot. hoc loco: primum Tragœdiam paulatim ad iustam magnitudinem peruenisse. Deinde, Tragœdiam ad quandam maiestatem & grauitatem serò euectam, reiecta omni ridicula oratione, quam sumpserat à satyris. Quatenus ad primum spectat, sciendum est, olim, cum extemporaria esset poësis, & nuper nata, recitari consueuisse quædam ποιημάτια, id est, breuia poëmata, quæ breuem unius rei admodum leuis imitationem continerent. Cuiuscemodi nobis exemplo esse possunt æglogæ. Breuem enim illæ imitationem habent alicuius rei de qua inter se sermonem habent Rusticani pastores. Non pauci uerò in eiusmodi genere poëmatis uersati sunt, atque inde Bucolici poëtæ dicti. Quales Theocritus, Bion, Moschus. Apud Latinos Vergil. Tragœdia igitur, cum & ipsa ab initio breue quoddam esset poëma ad iustam demū magnitudinem paulatim peruenit. Quatenus ad secundum spectat, sciendum est, Satyricum poëma apud ueteres fuisse lasciuum, ridiculum, & mordax. Inducebantur autem personæ satyricæ Dij agrestes, petulci. Siluanus, Silenus, Satyrus. Sed de personis satyricis copiose Pollux. Nos quoque alibi commodiore loco de satyris copiosius locuti fuimus. Nunc breuiter repeto, quod facit ad rem. Poësis antiquorū partim erat scenica, partim lyrica. Declarat hoc Athenæus lib. XIIII. Scenica erat triplex, Tragica, Comica, Satyrica. Lyrice itidem triplex: gymnopædice, hyporchematice, pyrrhice. Fuisse etiam satyricen poësin scenicam per se, cognosci potest ex superiore loco, quem citaui ex Vitruuio. Sed labentibus aliquot annis, satyrice, etiam
B si, ut patet, per se recitabatur, & erat comica & tragica, sicuti alibi est à me probatum, antiquior: coniunxit tamen se cum tragœdia. In causa uerò hoc fuit. Tragœdia atrocitate & seueritate rerū, quas tractabat, animos defatigabat spectatorum. Poëtæ igitur optimum esse existimauerunt: si iocos satyricos intermiscerent, quibus spectantium animi relaxarentur. Hoc ipsum ita fuisse factum, declarat aperte Horatius in Poëtice, cum ait:

> Carmine qui tragico uilem certauit ob hircum. “
> Mox etiam agrestes satyros nudauit, & asper “
> Incolumi grauitate iocum tentauit, eò quod “
> Illecebris erat, & grata nouitate morandus “
> Spectator.

Dat igitur ibidem præceptum Horatius, dicacitatem & lasciuiam satyrorum, qui intermiscebantur tragicæ recitationi, esse temperandam, ne ridicularum nimis, & lasciuarum rerum commistio fiat cum grauibus, & seueris. Cum ait:

> Verum ita risores, ita commendare dicaces “
> Conueniet satyros: ita uertere seria ludo “
> Ne quicunque Deus. & quæ sequuntur.

Licet igitur conijcere ex his, olim & ab Aeschylo, & à Sophocle intermistas in tragœdijs satyricas recitationes, quæ adhibebantur ueluti quiddam ἀπροσδιόνυσον, & aduentitium, & ideò non extant cū scriptis tragicis coniuncta. Hæc omnia ita sese habere, & uerissima esse: præterquàm quod ex Horatij uerbis cognosci potest, perspicitur etiam ex ijs, quæ dicit hoc loco Aristot. διὰ τὸ μεταβαλεῖν ἐκ σατυρικοῦ ἀπεσεμνύνθη. Sensus enim est hic. Tragœdia serò ad maiestatem, & dignitatem peruenit suam, reiectis è medio recitationis, satyris, qui intermiscebantur relaxationis gratia. Id uerò factum ætate ipsius fortasse, nam ait ὀψὲ, id est, sero: quasi innuat id ætate Sophoclis, & Aeschyli non fuisse in usu, nam inducebantur tunc ad relaxandos animos satyricæ recitationes. Atque sic patet, quomodo paulatim ad iustam magnitudinem ac decoram dignitatem peruenerit tragœdia.

Τό, τε μέτρον ἐκ τετραμέτρου ἰαμβεῖον ἐγένετο, τὸ μὲν γὰρ πρῶτον τετρα- “

» μέτρῳ ἐχρῶντο διὰ τὸ σατυρικὴν καὶ ὀρχηστικωτέραν εἶναι τὴν ποίησιν. λέξεως δὲ
» γινομένης, αὐτὴ ἡ φύσις τὸ οἰκεῖον μέτρον εὗρε. μάλιστα γὰρ λεκτικὸν τῶν μέ-
» τρων τὸ ἰαμβεῖόν ἐστι. σημεῖον δὲ τούτου. πλεῖστα γὰρ ἰαμβεῖα λέγομεν ἐν τῇ
» διαλέκτῳ τῇ πρὸς ἀλλήλους, ἑξάμετρα δὲ ὀλιγάκις καὶ ἐκβαίνοντες τῆς λε-
» κτικῆς ἁρμονίας. A

» Senariumq́ metrum ex octonario adoptauit, hoc enim antea metro
» utebantur, quòd satyrica, magisq́ saltatoria poësis esset. Itaq; elocutioni
» iam constitutæ natura ipsa proprium adinuenit metrum. Maximè enim
» sermonibus aptum alternis iambicum esse, argumento sit, quòd in disse-
» rēdo plurimi sanè iambici, rarissima uerò hexametra mutuo in sermone
» à nobis proficiscūtur. licet etiam colloqui ipsius harmoniā excedentibus.

» *Hæc ita uertit Paccius. Senariumq; metrum ex octonario adoptauit, hoc enim antè metro utebantur,*
» *quòd satyrica magis, ac saltatoria esset poësis. Adhuc explicat Aristot. quomodo tragœdia paulatim aucta,*
exornata, atque expolita ad suum nitorem peruenerit, agit autem de metrorum genere, quibus ante uteban-
tur, nam immutata postea sunt. Quoniam tragœdia magis erat satyrica, & saltatoria, opus fuit quoq; adhi-
bere numeros saltatorios. Cum uerò ait tragœdiam fuisse satyricam, intelligit, fuisse magis lasciuā, minusq;
grauem, quàm tunc erat. Saltatoriam, quia cum saltatione & mobilitate repræsentabatur, similem satyri-
cæ saltationi. Eam uero ueteres σίκιννιν *uocabant, ut declarat Athenæus. Postquam autem tragœdia de-*
posuit omnem illam lasciuiam, & mobilitatem satyricam, necesse etiam fuit, ut immutarentur numeri me-
trorum: ex tetrametris igitur iambica, id est trimetra, recepta sunt in usum. Tetrametra dicuntur, quæ octo
constant pedibus. Trimetra, quæ sex: nam singulæ iuncturæ binos habent pedes. Sed quærat aliquis, cur tra-
gici trimetra, & iambica assumpserunt sibi reiectis tetrametris. Respondet Aristot. Postquam omnia pau-
latim composita fuerant & expolita in tragœdia, sicuti declaratum est ante. Suscepta quoque est cura eius,
quòd erat in poëmate aduentitium, metri scilicet & numeri. Octonarius est reiectus, quia satyricus, & sal-
tatorius: quòd esset prolixior, & numerosius ex eo saltare possent saltatores magna & uaria cum mobili-
tate, quæ requirebatur in lasciuo satyrorum poëmate. Ex octonario igitur factus est senarius, & iambicus, B
breuior ut esset, & aptior ad tragicum poëma. de qua Aristoteles copiose agit libro Rhetoricorum tertio,
» *his uerbis:* δηλοῖ δὲ τὸ συμβαῖνον, οὐδὲ γὰρ οἱ τὰς τραγῳδίας ποιοῦντες ἔτι χρῶνται τὸν αὐτὸν
» τρόπον. ἀλλ᾽ ὥσπερ καὶ ἐκ τῶν τετραμέτρων εἰς τὸ ἰαμβεῖον μετέβησαν διὰ τὸ τῷ λόγῳ
» ὁμοιότατον τῶν μέτρων ὁμοιότατον εἶναι τῶν ἄλλων. *Ille autem numerus aptus est, qui imitatur communem lo-*
quendi usum, quo inter nos utimur quotidianum. Eiusmodi uerò iambus est. Et ideo in cōtextu ait Aristot.
» γινομένης λέξεως αὐτὴ ἡ φύσις τὸ οἰκεῖον μέτρον εὗρε, μάλιστα γὰρ λεκτικὸν ἐστιν ἰαμβεῖον.
Quæ sic uertit Paccius: Elocutioni iam constitutæ proprium metrum inuenit natura ipsa. Notandū quo-
modo dixit αὐτὴ φύσις. *Ne quis fortasse crederet industria hominum id tantummodo factum: quamuis id*
quidem effecerint homines sua industria, sed sequentes naturæ ipsius uestigia. Omnes enim numeri ea ra-
tione constituti, & excogitati fuerunt. Significat igitur Aristot. cum etiam in hoc aduentitio metro omnia
sint referenda ad naturam, facilè posse cognosci totam poëticen ex caussis naturalibus esse ortam. Illa uerba:
» μάλιστα γὰρ λεκτικὸν ἐστιν ἰαμβεῖον. *Ita uertit Paccius, maxime enim sermonibus aptum alternis iam-*
bicum est. Recte quidem. Sed sensus est: si ad uerbum referas, huiusmodi. Iambus est maximè dictionalis (ut
» *ita dicam) id est maxime, & sæpissimè cadit in nostras dictiones, quas communicantes inter nos familiari-*
» *ter proferimus. uel sic: Vt plurimum in nostro sermone, qui à natura proficiscitur, si quis attendat, animad-*
» *uertet intermistos esse iambos, quia in eos sæpe exit noster sermo quotidianus. Idem ait paulopost:* ἐν τῇ
» πρὸς ἀλλήλους διαλέκτῳ πλεῖστα λέγομεν ἰαμβεῖα, ἑξάμετρα δὲ ὀλιγάκις, καὶ ἐκβαίνοντες
» τῆς λεκτικῆς ἁρμονίας. *Hæc ita uertit Paccius: In differendo plurimi iambi, sed non uideo qualis hic sit sen-*
» *sus. apertior igitur fuerit, si dixeris: In mutua collocutione nostra familiari multos proferimus iambos. Re-*
» *liqua ita uertit Paccius: Hexametra autem raro in mutuo sermone à nobis proficiscuntur. Licet etiam col-*
» *loqui ipsius harmoniam excedentibus. Prior pars rectissimè est conuersa. Posterior uerò pessimè, ac longis-*
» *simè abest à sensu Aristot. imò nullus ex ea sensus elicitur. quòd si elicitur, est tamen perobscurus. intueatur*
» *quilibet per se, & conferat cum Græco contextu. Ego ita explico: Hexametra raro à nobis in mutua collo-*
» *cutione proferuntur: quòd si tamen aliquando proferimus, id facimus præter naturā, & harmoniam nostri*

quotidiani

A *quotidiani sermonis. Multò melius, & si rudioribus uerbis hunc locum uertit Georgius Valla, ait enim: Nam præ cæteris metris iambeum sermocinationibus est maximè accommodatum, hinc sanè exploratum, quòd inter sermocinandum inter nos iambea plurima proferimus: at rariuscule hexametra, sermocinalem quoque harmoniam excedentes. Verum omißis his. Quatenus spectat ad iambum, quodq; eo frequenter utamur in communi sermone, testatur Cic. in eo lib. qui inscribitur Orator, cum ait: Sequitur ergo, ut, qui maxime cadant in orationem aptam numeri, uidendum sit: sunt enim qui iambicum putent, quòd sit orationi simillimus, qua de causa fieri, ut is potißimum propter similitudinis ueritatem adhibeatur in fabulis, quòd ille dactylicus numerus hexametrorum magniloquentiæ sit accommodatior. Hic locus Cic. planè refert ad uerbum locum hunc Arist. ideò diligenter adnotandus. Idem Cic. in Orat. Magnam partem Iambos proferimus in sermone. Quatenus ad hexametra spectat, quòd his in communi sermone non utamur, aut rarò, atq; tunc excedentes naturam sermonis communis: hoc idem probatur in ultimis uerbis loci superius citati, cum ait: Dactylicus ille numerus hexametrorum magniloquẽtiæ est accommmodatior. Idem paulò post exprimit Cic. ex Aristot. Sed ex III. lib. Rhetoricorum his uerbis, quod longè Aristot. uidetur secus, qui iudicat heroum numerum grandiorem, quàm desideret soluta oratio. Iambum autem nimis è uulgari sermone. Ita neque humilem, neque abiectam orationem, nec nimis altam, & exaggeratam probat: plenam tamen eam esse uult grauitatis: ut eos, qui audient, ad maiorem admirationem poßit traducere. Aristot. in ijs, quæ citat Cic. eo loco, loquitur de Oratione oratoria. Sed differt oratio oratoria à poëtica, quantum ad numeros spectat: oratoria, quoniam per se soluta est debet exornari, & uinciri numeris quibusdam, ut grandior appareat, & admirabilior. Poëtica quoniam numerosa est per se, debet aliquando sese humilem reddere pro ratione rerum, quas imitatur: ut in imitatione appareat magis similitudo ueritatis. Exempli causa. In tragœdia & comœdia collocutiones fiunt inter personas: debent illæ collocutiones poëticæ imitari collocutiones quotidianas: at hæ nõ fiunt turgido numero, utpote herôo, sed humiliore, iambo scilicet. Herous igitur neq; oratoriam neque poëticam orationem (tragicam nunc aut comicam intelligo) ingreditur, quoniam nimis elatus est, & inflatus. Vnde est à Rhetoribus traditum, in oratione soluta maximum esse uitium, si appareat metrum. Id uerò de herôo præsertim debet intelligi. Est locus adnotandus qui huc spectat in Epist. ad Att. lib. VII. Flabat ab Epiro lenißimus auster initis, in his uerbis: quia uersu præter morem usus erat, subiungit: Hunc σπουδάζοντα, si cui uoles τῶν νεωτέρων pro tuo uendito. Ex tetrametris uero trimetra facta scribit idem Arist. lib. III. Rhet. his uerbis: οὐδὲ γὰρ οἱ τὰς τραγῳδίας ποιοῦντες ἔτι χρῶνται τὸν αὐτὸν τρόπον, ἀλλὰ ὡς ἐκ τῶν τετραμέτρων εἰς τὸν ἰαμβεῖον μετέβησαν.*

Ἔτι δὲ ἐπεισοδίων πλήθη, καὶ τὰ ἄλλα ὡς ἕκαστα κοσμηθῆναι λέγεται. περὶ μὲν οὖν τούτων τοσαῦτα ἔστω ἡμῖν εἰρημένα. πολὺ γὰρ ἂν ἴσως ἔργον εἴη διεξιέναι καθέκαστον.

Ad hæc Episodia quoque plura, cæteraq;, ut singula exornata fuisse dicuntur. De his igitur satis: nimis enim fortasse operosum sit, in singulis immorari.

Ad exornandam tragœdiam, ait Aristoteles, inuenta quoq; fuisse episodia. Suidas ait episodium uocari παρὰ τὸ διαγώνιον πρᾶγμα. Nam quicquid præter rem, modo cum re coniunctum sit: affertur ad augendam fabulam, & amplificandum poëma, eo appellatur nomine. Exemplũ sumi potest ex Virgilio, nam quicquid de Didonis amore narratur, præter rem est, & tamen inseritur, poëmatis adaugendi gratia. Episodia igitur in poësi assumuntur ornatus, & amplificationis causa. Sicuti loci communes apud oratores. Verùm de Episodijs copiosius postea commodiore loco loquemur. His dictis, Aristoteles epilogum facit superiorum omnium, ait enim: De his quidem hactenus. Cum enim sibi proposuisset demonstrare, ex causis naturalibus enatam poëticen, & singulas ipsius partes: id singillatim demonstrauit in Comœdia, & Tragœdia. Atque quidem hactenus incrementum quomodo acceperit tragœdia, declarauit. Explicare autem singula separatim, magni esset laboris, & longiore narratione opus foret.

Ἡ δὲ κωμῳδία ἐστὶν ὥσπερ εἴπομεν, μίμησις φαυλοτέρων μὲν, οὐ μέντοι κατὰ πᾶσαν κακίαν, ἀλλὰ τοῦ αἰσχροῦ ἐστι τὸ γελοῖον μόριον. τὸ γὰρ γελοῖόν ἐστιν ἁμάρτημά τι, καὶ αἶσχος ἀνώδυνον, καὶ οὐ φθαρτικὸν, οἷον, εὐθὺς τὸ γελοῖον πρόσωπον αἰσχρόν τι, καὶ διεστραμμένον ἄνευ ὀδύνης.

Comœdia autem est (ut diximus) peiorum quidem imitatio, non ta-

men ſecundum omne uitij genus, quanquam ridiculum à turpi proficiſci tur. Ridiculum enim aliquo pacto peccatum eſt, & turpitudo ſine dolore, minimeq́ noxia: perinde ac ridicula ſtatim appareat deformis facies, diſtorta ſine dolore. Hæc ita uertit Paccius. A

Comœdia autem eſt, ut diximus, peiorum imitatio: nõ tamen ſecundũ omne uitij genus: quanquam RIDIculũ à turpi proficiſcitur. Hæc nõ ſatis aptè cõuerſa ſunt, nam ita debebant uerti, & connecti cum prioribus. Sed ſecundum ridiculum, quod eſt turpitudinis particula. Reliqua rectè ſe habent. Ridiculũ enim aliquo pacto peccatũ eſt, & turpitudo ſine dolore noxia: perinde ac ridicula ſtatim appareat deformis facies diſtorta ſine dolore. Quod Paccius uertit, Noxia. Eſt in Græco cõtextu, φθαρτικὸν quod cõſiderabimus poſtea, quale ſit. Connectuntur hæc cum ſuperioribus. Sic. Declarauerat Ariſtot. qualis fuiſſet origo tragœdiæ, & comœdiæ. Mox erat inquirendum quomodo auctæ. De incremẽto igitur, & abſolutione tragœdiæ hactenus egit. Nunc uerò erat agendũ de incremento comœdiæ. Sed antequã agat, breuiter repetit ex ſuperioribus, qualis ſit comœdia. Ait igitur comœdiam eſſe imitationẽ peiorũ. Habet græcus contextus, φαυλοτέρων, homines mali appellantur ex uitijs. Vitia uerò, & peccata nõ omnia paria ſunt: ſed alia leuiora, alia grauiora. Comœdia igitur & ſi ſubiectam ſibi materiem habet κακίαν, id eſt, uitioſitatem hominũ: nõ tamen omnẽ, ſed eam, quæ talis eſt: ac tàm fœda, ut riſum moueat potius, quàm indignationem, aut commiſerationem. Hoc quale ſit declaro & breuiter, & facilè. Turpe eſt aliud φθαρτικὸν, aliud non φθαρτικὸν, φθαρτικὰ, ut inquit Ariſtot. lib. 2. Rhet. ſunt: uerbera, cædes, uulnera, cibi inopia, corporis afflictiones, ſenectus, morbi. Quæ patienti dolorem afferunt, uidenti aũt commiſerationẽ. Non φθαρτικὰ, ſunt illa, quæ patienti non dolorẽ, ſed luborẽ, & pudorẽ afferunt. Ea qualia ſint, declarat idem Ariſtot. lib. 2. Rhetor. Pudor, inquit, eſt dolor, & moleſtia quædã animi, orta ex peccatis, per quæ ſubeunda ſit ignominiæ nota alicuius. Vt deſerere locũ in acie. Abijcere clypeũ. Nam hæc olim magno dabantur probro. Hinc ait Horatius: Relicta nõ bene parmula. Demoſth. quoq; ita ſe excuſauit, ut refert Plut. ὁ φεύγων πάλιν μαχήσεται. Habet ibidem Ariſto. minimis quibuſq; lucris capi. ſordidas exercere artes, ſpoliare cadauera, repulſam tuliſſe. De ſeipſo nimis magnifice loqui. Coire cum quibus nõ licet, quod Cic. ſæpe Clodio obijcit, quòd coiuiſſet cum ſororibus, quarũ una quadrantarià dicebatur. Itidem ea, propter quæ ueremur eos, qui aliena explorant uitia, cuiuſmodi ſunt, ſubſannatores, Satyri, comici, nam omnes hi maledicentiſſimi ſunt. Hoc uerò perbellè conuenit cum hoc loco poëtices, ubi de Comœdiæ ſubiecta materie loquitur. Vt licet intueri. B *Nam comici cum ſint deriſores, riſum captant ex alienis peccatis. Vt Ariſtoph. riſum captat in Nebulis, ex Socratis perſona, cum ait illũ docere, quomodo dimetiri oporteat pulicis ſaltũ. Itidem, quomodo inſecta bombũ emittant. Quæ illic legi poſſunt. Hæc enim turpia ſunt nõ φθαρτικὰ, & habent in ſe, ut Ariſto. ait: αἶσχος ἀνώδυνον. Ideò ridicula. Affert uerò ipſemet Ariſtot. exemplũ, cum ait: ut ſi quis rideat intuens faciẽ alicuius diſtortã & deformẽ. Cuiuſmodi ridetur apud Homerũ lib. 2. Iliados Therſites. Cuiuſmodi Cicero explicat lib. 2. de Orat. Gallum illũ. Cuiuſmodi erat Socrates naribus ſimis, de qua re Xenophon in Conuiuio, his uerbis: τῶν δὲ ῥινῶν ποτέρα καλλίων ἡ σὴ, ἢ ἡ ἐμή. ἐγὼ μὲν, ἔφη, οἶμαι τὴν ἐμὴν, εἴπερ γε τοῦ ὀσφραίνεσθαι ἕνεκεν ἐποίησαν ἡμῖν ῥῖνας οἱ θεοί, οἱ μὲν γὰρ σοὶ μυκτῆρες εἰς γῆν ὁρῶσιν, οἱ δὲ ἐμοὶ ἀναπέπτανται, ὥστε τὰς πάντοθεν ὀσμὰς προσδέχεσθαι. & quæ ſequũtur. Nam multa ibi lepide, ac ridiculè, de ea re narrantur. Pulchra eſt, & facit ad rem Ciceronis illa diuiſio lib. 2. de Orat. ubi de ſalibus oratorijs loquitur. Ait enim, miſeriam nõ mouere riſum, nam miſeros cõmiſeramur potius: crudelitatis uerò ſummæ eſt riſum ex aliena miſeria captare: neq; ualde turpia, & nefaria, nam hæc mouent indignationẽ, & maiore quadã ui urgeri uolũt. Ergo ſubturpicula riſum mouẽt: ſic enim appellat ea, quæ uocat hoc loco Ariſtot. peccata nõ φθαρτικά, & ſimul oſtendit ex turpitudine riſum enaſci. Spectat ad hunc locũ Ariſtotelis, etiã illa diuiſio Cic. cum ait: Ridiculorũ, quæ ex ſubturpiculis naſcũtur, alia eſſe in re, alia in uerbo. uerũ de hac re ſatis: reliqua qui uolet, petat ex eodẽ Cicer. & Quintilia. lib. 6. ubi de facetijs oratorũ agit. Narrat Athen. lib. 14. Olim Athenis fuiſſe ἑξήκοντα ſubſannatores, ac deriſores qui eadẽ uixerũt ætate. Videat ibi qui uolet rem planè lepidã, ac dignã cognitu: ex huiuſmodi enim maledictis, & riſu enata eſt comœdia.*

Αἱ μὲν οὖν τῆς τραγῳδίας μεταβάσεις, καὶ δι' ὧν ἐγένοντο, οὐ λελήθασιν. ἡ δὲ κωμῳδία διὰ τὸ μὴ σπουδάζεσθαι ἐξ ἀρχῆς, ἔλαθεν. καὶ γὰρ χορὸν κωμῳδῶν ὀψέποτε ὁ ἄρχων ἔδωκεν, ἀλλ' ἐθελονταὶ ἦσαν. ἤδη δὲ σχήματά τινα αὐτῆς ἐχούσης, οἱ λεγόμενοι αὐτῆς ποιηταὶ μνημονεύονται. τίς δὲ πρόσωπα ἀπέδωκεν, ἢ προλόγους, ἢ πλήθη ὑποκριτῶν, καὶ ὅσα τοιαῦτα, ἠγνόηται.

Igitur

A Igitur de promotione Tragœdiæ, & per quos, satis constat: secus uerò de comœdia: siquidem initio, quòd parum sui studiosos habuerit, latuit: sero enim ab Archonte comœdorum chorus, ut quisque sese obtulisset, inductus est. Eius uerò professores, ubi iam aliquam speciem præ se tulit, memorantur. Quis autem personas, prologos, histrionum multitudinē, cæteraque huiusmodi protulerit, prorsus obscurum.

*Hæc ita uertit Paccius. Igitur de promotione tragœdiæ, & per quos satis constat, secus uero de comœdia: siquidem ab initio quòd parum sui studiosos habuit, latuit. Serò enim ab Archonte comœdorū chorus, ut quisque se obtulisset, est inductus. Eo libentius Paccij uerba ascripsi, quia maximus est mihi illius error demonstrandus: coniunguntur hæc cum superioribus, sic. Tragœdiæ origo, & incrementum iam satis patet: nam sigillatim omnia declarata sunt. Comœdiæ uerò incrementum quale, quando, quomodóue factum sit, prorsus ignoratur. Cuius rei causam hanc affert Aristot. διὰ τὸ μὴ σπουδάζεσθαι, cum enim liuoris esset plena, & maledicentiæ, erat omnibus inuisa: & unusquisque sibi ab ea metuebat, præter admodum paucos. Nam Diogenes Laer. de Socrate ait: ἔλεγε δὲ τοῖς κωμικοῖς δεῖν ἐπιτηδὲς ἑαυτὸν διδόναι, εἰ μὲν γάρ τι τῶν προσόντων λέξειαν διορθώσοντας, εἰ δ' οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. Hæc res etiam effecit fortassis, ut pauci poëtæ in scribendis operam ponerent suam, quòd satis populo nō placere animaduerterent. Id uerò facile perspici potest, uel ex eo, quòd serò admodum Chorus dari Athenis cœpit à Magistratu. Cum enim uiderent Athenienses malum hoc latius indies serpere, neque alia ratione maledicentiam illam cohibere posse, legem sanxerunt, qua cauebatur, ne ullus comicus poëta Fabulam populo daret, nisi prius eam Magistratus, penes quem erat summa potestas omnium rerū in ciuitate, approbasset, indicassetque; eiusmodi esse, ut neque legibus aduersaretur, neque mores corrumperet. Declarat hoc ipsum Plato lib. de Legibus VII. νῦν οὖν ὦ παῖδες μαλακῶν μουσῶν ἔκγονοι ἐπιδείξαντες τοῖς ἄρχουσι πρῶτον τὰς ὑμετέρας παρὰ τὰς ἡμετέρας ᾠδάς, ἂν μὲν τὰ αὐτά γε ἢ καὶ βελτίω τὰ παρ' ὑμῶν φαίνηται λεγόμενα, δώσομεν ὑμῖν χορόν, εἰ δὲ μὴ ὦ φίλοι οὐκ ἄν ποτε δυναίμεθα. Ideò Aristoteles in cōtextu ait, ὀψὲ γὰρ ὁ ἄρχων χορὸν ἔδωκε. Quæ uerba quid sibi uellent, cum non intelligeret Paccius: tam ineptè uertit ut

B satis mirari non possim, uirum alioqui doctum, rem adeo alienam à sensu Aristotelis protulisse. Sed omnino in hunc errorem lapsus est, quòd ignoraret ueterem illam consuetudinem Atheniensium. De qua etiā apud Stobæum in cap. XLIII. legere est, ex Hierone: καὶ γὰρ ὅταν χοροὺς βουλώμεθα ἡμῖν ἀγωνίζεσθαι, ἆθλα μὲν ὁ ἄρχων προτίθησιν, ἀθροίζειν δὲ αὐτοὺς προστέτακται χορηγοῖς, καὶ ἄλλοις διδάσκειν. Consequuntur autem hæc in contextu Aristot. uerba: ἀλλ' ἐθελονταὶ ἦσαν. Quæ Paccius uertit. Vt quisque se obtulisset. Sed quid sibi uelit per hæc uerba, non satis intelligo. Sensus Aristotelis est. Voluntarios fuisse choros, & unumquemque pro suo arbitratu priuatim, sed non in theatro, & scena, iocos comicos maledicentiæ plenos protulisse. Demosth. in Midiam ita utitur hac dictione: κἀγὼ μὲν ἐθελοντὴς οὐδεμίαν αὐτῷ δίκην δικαίως ἂν τίς ἔνων οὗτος δὲ καταστὰς ἐξ ἀντιδόσεως τότε, οὐ χάριν ἔχει. Hæc quidem ita sese habent, ex quibus satis patet, cur ea, quæ ad comœdiam pertinent, quomodo inuenta & aucta sint prorsus ignoretur. Nam comœdiæ scriptores, si qui insignes extiterunt, eo demum tempore extitēre, quo omnia iam erāt adaucta & exornata. Ignoratur etiam, quis primus in comœdijs personas, prologos, histrionum multitudinē & cætera huiusmodi protulerit. Lucianus in Menippo, ab initio ostendit exiguum fuisse histrionum numerum, his uerbis: οἶμαι δὲ καὶ τῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς πολλάκις ἑωρακέναι σοὺς τραγικοὺς ὑποκριτὰς τούτους πρὸς τὰς χρείας τῶν δραμάτων, ἄρτι μὲν Κρέοντας, ἐνίοτε δὲ πριάμους γιγνομένους, ἢ ἀγαμέμνονας, καὶ ὁ αὐτός, εἰ τύχοι, μικρὸν ἔμπροσθεν, μάλα σεμνῶς, τὸ τοῦ κέκροπος, ἢ ἐρεχθέως, σχῆμα μιμησάμενος, μετ' ὀλίγον οἰκέτης προῆλθεν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ κεκελευσμένος, ἤδη δὲ πέρας ἔχοντος τοῦ δράματος ἀποδυσάμενος ἕκαστος αὐτῶν τὴν χρυσόπαστον ἐκείνην ἐσθῆτα πένης, καὶ ταπεινὸς περιέρχεται. Personas intelligit, quas refert Iulius Pollux, hoc habitu in comicos actus induci solitas. Libro quarto: κωμικὴ δὲ ἐσθὴς ἐξωμίς, ἔστι δὲ χιτὼν λευκός, ἄσημος, κατὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν ῥαφὴν οὐκ ἔχων, γερόντων δὲ φόρημα ἱμάτιον. καμπύλη φοινικίς, ἢ μέλαινα. πορφυροῦν ἱμάτιον φόρημα νεωτέρων. πορνοβοσκοῖς δὲ μελαίνη, ἢ φαιὰ ἐσθής. Aut personas, quibus obtecti ora recitabant histriones. De quibus meminit Horat. in Poët. cum ait:*

Quæ canerent, agerentque; peruncti fæcibus ora,
Post hunc personæ, pallæque; repertor honestæ

Aeschylus. Et Lucianus in Menippo cum ait, loquens de histrionibus: καὶ τὸ προσωπεῖον ἀφῃρημένος, καὶ καταβὰς ἀπὸ τῶν ἐμβατῶν. *Prologus à Græcis non adhibetur in comœdijs, si eo modo accipias, quo Latini solent. Nam, ut ait Donatus, est antecedens ueram fabulæ compositionem locutio. Et propriè quidem ait, prologum uocari, in quo poëta excusatur, aut fabula. Prologium autem, in quo argumentum tantummodo describitur. Sciendum igitur aliter ab Aristot. accipi prologū. Nam aliquanto post, ubi diuidit tragœdiam in partes, quæ respiciunt quantitatem, has enumerat. Prologum, Episodium, Exodum, Choricum, Prologum uerò esse ait eam tragœdiæ partem, quæ est ante chori ingressum. Ex quo loco satis patet, prologū partem esse ipsius fabulæ cum cæteris necessariò coniunctam: Fabulæ, si idipsum, quod agitur, tantūmodo respicias, breues sunt, at longiores fiunt addito prologo, & episodijs. Innuit igitur Aristot. ignorari, à quo primum aucta fuerit comœdia addito prologo, cum ante breuis esset, & concisa.* A

Τὸ δὲ μύθους ποιεῖν, Ἐπίχαρμος, καὶ Φόρμις ἦρξαν. τὸ μὲν οὖν ἐξ ἀρχῆς, ἐκ Σικελίας ἦλθε. τῶν δὲ Ἀθήνησιν Κράτης πρῶτος ἦρξεν, ἀφέμενος τῆς ἰαμβικῆς ἰδέας, καθόλου ποιεῖν λόγους, ἢ μύθους.

Cæterùm confingere fabulas, quod quidem à Sicilia primum manauit, Epicharmus, & Phormis cœperunt: sicuti quoque ex Atheniensibus Crates iambica prorsus ratione omissa in uniuersum sermones, uel fabulas confinxit.

Omnia, quæ ad comœdiæ originem, & incrementum pertinent, ignorantur præterquàm unum: quis scilicet primus confinxerit fabulas. Id uero duplici explicat modo: nam & apud quos primum ex reliquis nationibus fuerint inuentæ fabulæ, & apud Athenienses præcipuè. Vt si dicam ego primū fabulas scripsisse Liuium Andronicum, id intelligi debet, apud Romanos tantum, & sic diuersis in locis alij, & alij extiterūt, eiusdem rei primi authores, & inuentores. Hoc, quod modò narrat, superius quoque declaratum fuit, apud Siculos scilicet, qui è Græcia eò uenerant habitatum, ab Epicharmo inuentam fabulam: de qua re superius satis multa dicta sunt, ubi de Epicharmo quoque plura locuti fuimus. PHORMIS. *Vide, an sit legendum* PHORMVS. *Nam ita appellat Athenæus lib.* XIIII. καὶ Φόρμος ὁ κωμικὸς ἐν Ἀταλάντοις. *Itidem & Suidas. Fuit hic Syracusanus, & charissimus Geloni Siciliæ tyranno. Inuenisse fertur primus talarē uestem, qua ueteres in scena utebantur. Ad quam allusit Horat. cum ait: Traxitq; uagus per pulpita uestem.* B *Præterea contexuit, & ornauit totam scenam pellibus puniceis. Diogenes Laërtius Protagoram ait cognomento fuisse appellatum* φορμοφόρον. πρῶτος τὴν καλουμένην τύλην, ἐφ᾽ ἧς τὰ φορτία βαστάζουσιν εὗρεν, ὥς φησιν Ἀριστοτέλης ἐν τῷ περὶ παιδείας, φορμοφόρος γὰρ ἦν, ὥς καὶ Ἐπίκουρός πού φησι. καὶ τοῦτον τὸν τρόπον ἤρθη πρὸς Δημόκριτον, ξύλα δεδεκὼς ὀφθείς. *Crates Atheniensis fuit de quo Laërtius, sic:* γεγόνασι δὲ Κράτητες δέκα, ὧν ὁ πρῶτος ὁ τῆς ἀρχαίας κωμῳδίας ποιητής. *Fuit etiam alter Crates Thebanus philosophus, & poëta tragicus, qui, ut testantur Suidas & Laërtius, fabulas grauibus rebus, ac philosophicis refertas scripsit: & multas quidem soluta oratione, quod eò libentius adscripsi, quia de hac re etiā superius locuti fuimus. Sed Comicū hoc loco intelligit Atheniensem Aristoteles, qui cum antè Iambographus esset, omissis iambis, se totū contulit ad scribendas comœdias. Hic uerò locus adnotandus diligēter, nā declarat ea quæ superius dicta sunt, ex Iābicis scilicet Comicos factos poëtas. Facile aūt fuit, ut hi ex illis deriuarentur: quia maledicentia tam horū, quàm illorū propria est. Hoc uno differunt quòd Iambographi non imitantur, Comici uero imitantes maledicunt, ut patet.*

Ἡ μὲν οὖν ἐποποιΐα τῇ τραγῳδίᾳ μέχρι μόνου μέτρου μετὰ λόγου μίμησις εἶναι σπουδαίων ἠκολούθησεν. τῷ δὲ τὸ μέτρον ἁπλοῦν ἔχειν, καὶ ἀπαγγελίαν εἶναι, ταύτῃ διαφέρουσιν, ἔτι δὲ τῷ μήκει, ἡ μὲν ὅτι μάλιστα, πειρᾶται ὑπὸ μίαν περίοδον ἡλίου εἶναι, ἢ μικρὸν ἐξαλλάττειν. ἡ δὲ ἐποποιΐα ἀόριστος τῷ χρόνῳ καὶ τούτῳ διαφέρει. καίτοι τὸ πρῶτον ὁμοίως ἐν ταῖς τραγῳδίαις τοῦτο ἐποίουν, καὶ ἐν τοῖς ἔπεσι.

Itaq; tragœdiæ epopœia duntaxat similis esse apparet, quòd metrico sermone præstantiū imitatio est, hoc differt, quod simplici utitur metro, quodq; enarratio est, longitudine præterea, quoniā tragœdiæ quidē intra unius potissimum Solis, uel paulo plus minus'ue, periodum actio est: quam

A quandoquidem Epopœia temporis ſpatio non urgetur, qua ſanè liberta- "
te in tragœdijs perinde ac in hexametris à principio uſi ſunt. "

Hæc ita uertit Paccius. Itaque tragœdiæ epopœia duntaxat ſimilis eſſe apparet, quòd metrico ſermone præſtantium imitatio eſt. hoc differt, quòd ſimplici utitur metro, quodq; enarratio eſt. longitudine præterea, quoniam tragœdiæ quidem intrà unius potiſſimum Solis, uel paulò plus minus ue periodū actio eſt. Epopœia uerò temporis ſpatio non urgetur, qua ſanè libertate in tragœdijs, perinde ac in hexametris à principio uſi ſunt. Vbi Græcus contextus habet ἐν τοῖς ἔπεσι, uertit Paccius, in hexametris. Sed Ariſtoteles apertius intellexit epopœiam: ſæpè uerò, & paulò poſt Paccius uertit hexametra, ubi Ariſtoteles ſcripſit epopœiam. Rectè ſanè, nam epopœia hexametris utitur, ſed apertior erit ſenſus, ſi tu epopœiam dicas. Connectuntur hæc cum ſuperioribus, ſic. Poſtquàm Ariſtoteles expoſuit originem poëtices, & omnium ipſius partium: incrementum quoque tragœdiæ, & comœdiæ demonſtrauit. Colligit ex ijs, quæ ſuperius dicta & declarata fuerunt: quid commune habeat epopœia cum tragœdia, & quid diuerſum. Planè id ipſum facit, quod Porphyrius in ſuo illo libello de V. uocibus. is enim poſtquàm explicauit ſingularum propriam uim, & definitionem: colligit poſtea quid commune, quidq; diuerſum, ac diſcrepans ſit ſeparatim. hoc uerò fit in omni methodo, optima ſanè ratione, ut in ſingulis rebus ſimilitudo, & differentia perſpiciatur. Quantum ego perſpicere potui in contextu. Ariſtoteles ſtatuit duo, quæ communia ſunt epopœiæ, cum tragœdia: treis uerò differentias explicat, quas ſigillatim declaro. Prima ſimilitudo eſt deſumpta ex materia: nam utraque imitatur τὰ σπουδαῖα, id eſt, præſtantia, grauia, & ſeria. ſicuti ſatis patet. Secunda eſt ſumpta à ratione formæ: quia utraque ſuam imitationem conficit per ſermonem metricum, ſicuti apertè uideri poteſt. Prima autem differentia eſt, qua differt epopœia à tragœdia: quòd epopœia ſimplici utitur metro: quod quidem ita eſt intelligendum, non quidem quòd epopœia tantum utatur hexametro: tragœdia uerò iambo, & alijs breuioribus, ut uidere eſt apud Sophoclem, & Euripidem, in choris præſertim: ſed quia præter metrum adhibet etiam harmoniam, & ſaltationem: ſeparatim tamen, ut eſt ante declaratum. Altera differentia eſt, quòd in epopœia narratio eſt. Græcus contextus habet ἀπαγγελία. id eſt annunciatio. In tragœdia uerò non eſt ἀπαγγελία, ſed imitatio eiuſmodi, ac ſi tum res ageretur. Hæc omnia ſuperius copioſe declarata à nobis fuerunt, ſed repeto paucis unum hoc. epopœia habet ἀπαγγελίαν, tum

B *quia poeta ipſe uidetur ἀπαγγέλλειν ex ſua perſona, ſicuti ex Platone ſuperius eſt declaratum, tùm quia ſæpè inducuntur perſonæ nunciantes, & narrantes res aliquot geſtas, quibus interfuerint, ita, ut & ſermonem, & actionem referant ſingularum perſonarum, ac ſi ipſæ loquerentur, quod facit Aeneas apud Virgilium libro ſecundo & tertio Aeneidos apud Didonem narrans res geſtas in expugnatione Iliaca: nam & Sinonis, & Laocoontis, & Priami, & Panthū & Creuſæ, & Anchiſæ ſermones refert: ipſorum omnium induens perſonam. Tertia differentia inter epopœiam, & tragœdiam conſtituitur ex ratione longitudinis, & ſpatij temporis: nam repræſentatio tragica, non excedit imitationem rerum geſtarum ſpatio longiore, quàm circuitu unius Solis. uerba Græca ſunt, μίαν περίοδον ἡλίου, quæ etſi ambigua uideri poſſunt, ſignificent ne diem naturalem à mathematicis aſtronomis uulgò uocatum, an artificialem: putarim tamen ego ab Ariſtotele intelligi artificialem, quia cum tragœdia imitatio ſit actionis unius, quæ quàmprimum producitur ad exitum: neque poëta quicquàm ſuæ narrationis intermiſceat, quod in epopœia longiſſimo poëmate fit, & ad ſpectatores tota eius referatur imitatio: maximè æquum eſt, ut actionis imitatio ſit, quæ uno die uideatur abſoluta: noctu enim homines conquieſcunt, indulgentq; ſomno: neque quidpiam agunt, aut ulla de re inter ſe colloquuntur. hæc uerò, quæ à me dicuntur, ueriſſima eſſe, obſeruare poterit unuſquiſque in ueterum ſcriptis. atque id ut facilius fiat, conabor ego ex Sophoclis Oedipode tyranno normā præſcribere. Mane ſacrificantes inducit Thebanos ob auerruncandam Deorum iram, nam peſtilentia urbem inuaſerat. Oedipus rex eos ſolatur, hortaturq; ut bono ſint animo: ſe enim omnia facturum, quare Dij placari poßint. ideoq; Creontem à ſe miſſum ad Apollinis oraculum & mirari magnopere, quod tam diu cunctaretur. Atque hæc dum loquitur Oedipus: aduentantem uident Creontem. quo in loco obſeruare licet Sophoclis poëtæ induſtriam in ſcribendo eo poëmatis genere: cum enim intelligeret, uno die abſolui debere actionis tragicæ imitationem: ſemper ad exitum feſtinat, & quæ proxima ultimis ſunt, refert, nam ſi huius ratio non fuiſſet habita, quid erat, quòd tam opportunè aduentantem induceret Creontem, nullo interiecto temporis ſpatio? Paulò poſt uidere eſt magno artificio properantem ad exitum Sophoclem. nam cum Tireſia opus eſſet uate ad oraculum Apollinis explicandum: ſe iam miſiſſe ad illum Creontem, Oedipus refert: atque dum id ipſum loquitur, aduentantem facit Tireſiam. Aliquantò poſt, ubi Iocaſten loquentem facit cum Oedipode, referentemq; quomodo Laius fuerit interfectus, & nonnulla*

indicia comprobatione egerent serui illius, qui incolumis effugerat: tunc autem in suburbano habitabat greges pascens regios. accersendus ille fuit: tantum igitur moræ interijcit, quantum sit satis: dum enim cum superueniente nuncio ab urbe Corinthia loquitur Oedipus, aduentat Seruus, exquirensq; ab eo omnia, quæ interim audierat à nuncio, rem totam statim perspicit. His omnibus in locis, cum aliqua mora inijci posset: uidere est summo artificio festinantem poëtam, ut uno die actionis tragicæ illius absolueret imitationẽ. Verùm de his iam satis multa diximus. Rem totam hanc poterit quilibet diligenter perscrutari in antiquorum scriptis, quæ extant, tum Græcorũ, tum Latinorũ. quod uerò de tragœdia dicitur, id etiam ad comœdiã est omnino referendum: nam non longiore spatio suam imitationem conficit comœdia, quàm tragœdia. A

Μέρη δ' ἐστὶ τὰ μὲν ταὐτά, τὰ δὲ ἴδια τῆς τραγῳδίας. διόπερ, ὅστις περὶ τραγῳδίας οἶδε σπουδαίας, καὶ φαύλης, οἶδε καὶ περὶ ἐπῶν. ἃ μὲν γὰρ ἐποποιΐα ἔχει, ὑπάρχει τῇ τραγῳδίᾳ. ἃ δὲ αὐτῇ, οὐ πάντα ἐν τῇ ἐποποιΐᾳ.

Circa uerò partes, ut hæ ambæ in aliquibus inter se nõ discrepant: ita propriæ nonnullæ, atq; peculiares huius sunt. Quo fit, ut qui de Tragœdiæ uirtute, ac uitio dijudicare nouerit, idem quoq; & de hexametris nouerit: siquidem quæ hexametrorum sunt, in Tragœdia prorsus inesse apparet: quæ uerò Tragœdiæ, in his non omnino.

Hæc ita uertit Paccius. Circa uerò partes, ut hæ ambæ inter se non discrepant: ita propriæ nonnullæ, atque peculiares huius sunt. In Græco contextu uerba ita sese habent. Partes uerò aliquæ quidem eædẽ sunt, et communes epopœiæ, & tragœdiæ: aliquæ uerò peculiares, ac propriæ tantum ipsius tragœdiæ. Reliqua sic uertit Paccius. Quo fit, ut qui de tragœdiæ uirtute, ac uitio dijudicare nouerit, idem quoque etiam de hexametris nouerit, in Græco contextu ita scriptum est. Quamobrem quicunque scierit dignoscere tragœdiam aptè, & seuerè scriptam, & tenuem, ac malè scriptam, idem quoque sciet dijudicare epopœiam. Et illa quæ sequuntur ita uertit Paccius. Siquidem quæ hexametrorum sunt, in tragœdia prorsus inesse apparet, quæ uerò tragœdiæ, in his non omnino. in Græco ita sese habent. Quæcunque enim epopœia in se habet, insunt tragœdiæ. Quæ autem tragœdia habet, nõ omnia quidem epopœiæ insunt. Sed iam declarandus est contextus. Postquàm Aristoteles quid diuersum, quidq; commune sit inter tragœdiam, & epopœiam declarauit, adducit in medium quædam conclusa, quæ tum ad epopœiam, tum ad tragœdiam pertinent. Primum est, partes utriusque partim quidem easdem esse, partim uerò non esse: nam quædam sunt propriæ ipsius tragœdiæ: quod ita debet intelligi. pauciora cum sint in epopœia, plura uerò in tragœdia, non esse inter se æquales, sed superari epopœiam à tragœdia hoc modo. Partes, ut declarabimus postea, in poëmate aliæ sunt essentiales (profert enim hoc uerbum Quintilianus) aliæ quæ quantitatis sunt (utar autem hoc uerbo aliquando rei explicandæ gratia) de ijs quæ ad quantitatem spectant, nunc non loquitur Aristoteles: nam maiorem longitudinem, sicuti est antè dictũ, habet epopœia: sed intelligit essentiales, quæ sunt hæ, ut ipsemet postea enumerat. Fabula, Mores, Dictio, Sententia, Apparatus, Melodia. Harum quatuor tantũ habet epopœia. Fabulam, Mores, Sententiam, Dictionem, tragœdia uerò omnes, sicuti satis patet. Secundũ conclusum est, quod ex priore deducitur. Sic. Quamobrem, quicunque nouit dijudicare tragœdiam, an sit σπουδαία, an sit φαύλη, idem quoque nouit dijudicare epopœiam. Rationem uerò ipse explicat: quia quæcunque in epopœia sunt, insunt etiam in tragœdia, sed non è contrario, unde elici potest Tertium conclusum, quod est, non posse adæquari tragœdiam epopœiæ, quia non possunt adæquari plura paucioribus ab omni parte: sed adæquari epopœiam tragœdiæ tantum ab aliqua parte, nam pauciora adæquantur pluribus, non tantum undequaque. B

Περὶ μὲν οὖν τῆς ἑξαμέτρου μιμητικῆς, καὶ περὶ κωμῳδίας ὕστερον ἐροῦμεν. περὶ δὲ τραγῳδίας λέγωμεν, ἀναλαβόντες αὐτῆς ἐκ τῶν εἰρημένων τὸν γινόμενον ὅρον τῆς οὐσίας.

De hexametri igitur imitatione, atq; Comœdiæ post dicemus. nunc autem de Tragœdia: cuius essentiæ definitionem, ueluti iam enatam ex his quæ dicta sunt iterum sumentes, hanc esse dicimus.

Hæc ita uertit Paccius: De hexametri igitur imitatione, & comœdia postea dicemus. In Græco contextu est. de hexametrica igitur imitatoria poësi. epopœiam enim his uerbis descripsit. Reliqua cõtinent pro posi-

A positionem eorum, quæ mox dicturus est, in quibus simul tradendis, qualem seruaturus sit ordinem demonstrat sic. Primum de tragœdia. Deinde de epopœia. Tertio loco de comœdia. In toto hoc libello de tragœdia & epopœia copiose loquitur. De comœdia nihil, ex quo facilè licet cognoscere alium adiunctum huic (sicuti testatur Laërtius) fuisse librum ab Aristot. scriptum de Poëtica facultate, quem omnino interijsse credendum est. Pollicetur autem Aristoteles se traditurum tragœdiæ definitionem essentialem. quæ scilicet essentiam ipsius intimam penè declaret, & explicet: nam nonnullæ sunt descriptiones potius, quàm definitiones, quæ essentiam non explicant, sed per circunstantias quasdam rem demonstrant. EX PRAEDICTIS. nam superius ideo perscrutatus est genus, & differentias poëseos: ut postea adaptans (id quod in præsentia facit) ad singulas species, eas definire facilius posset. Definit igitur sic.

ἔστιν οὖν τραγῳδία μίμησις πράξεως σπουδαίας, καὶ τελείας, μέγεθος ἐχούσης, ἡδυσμένῳ λόγῳ χωρὶς ἑκάστου τῶν εἰδῶν ἐν τοῖς μορίοις δρώντων, καὶ οὐ δι᾽ ἐπαγγελίας, ἀλλὰ δι᾽ ἐλέου, καὶ φόβου περαίνουσα τὴν τῶν τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν.

Tragœdia est imitatio actionis illustris, absolutæ, magnitudinem habentis, sermone suaui, separatim singulis generibus in partibus agentibus, non per enarrationem, per misericordiam uerò atq; terrorẽ perturbationes huiusmodi purgans.

Omnis definitio constat ex genere, & differentijs. Genus in hac definitione est. Imitatio. Erat autem inuentum genus ab initio, & comprobatum per inductionem: ideo ex prædictis repetit, ACTIONIS. Quoniam omnis poësis imitatur hominum actiones, quod ante fuit probatum. PRAESTANTIS. Ita uertit Paccius. In Græco est σπουδαίας, quod tu cõmodius uertas Seriæ. Seueræ. Grauis. hoc quoq; ex prædictis sumit, sicuti patet & seiungit tragœdiã à comœdia, quæ imitatur res leues. PERFECTAE, τελείας, id est integræ. Hoc duplici de causa additũ est, tum quia cũ ante extemporaria & subita essent poëmata: exigua erant, neq; integra. Tùm quia per hoc uult segregare tragœdiã ab epopœia: in qua nõ unius tantũ, sed multarũ actionũ imitationẽ est cernere, per plurima Episodia: cum tamen unã sibi proponat tanquã scopũ. Sicuti patet ex Homero, ex Vergil. & nos cõmodiore loco declarabimus: nã de hac loquitur aliquanto pòst
B Aristot. hoc igitur est in Epopœia: tragœdia uero è multis Epopœiæ imitationibus unam imperfectã arripit, & perfectã facit, quia in ea una uersatur. PERfecta uerò tunc est, cum in ea apparet principiũ, mediũ & finis: de quibus postea ipse Aristot. MAGNITVDINEM HABENTIS. Aliud est, si dicas PERFECTAE. Aliud, si dicas, MAgnitudinẽ HAbentis. Nam aliquid potest esse perfectũ, quod tamen magnitudinẽ nõ habeat, ut apparet etiam in rebus naturalibus. Pulex exiguus est, at perfectus, & reliqua eiusmodi. Addidit igitur Aristoteles MAgnitudinẽ HAbentis, quia, ut antè docuit, cùm ageret de incremento tragœdiæ, paulatim ab extemporarijs, & bréuibus quibusdam poëmatibus peruenit ad iustam magnitudinẽ. SERMONE SVAVI. Ita uertit Paccius, Græcus contextus habet, ἡδυσμένῳ λόγῳ, quod expreßius dicas, si Latiuè poßit referri, SVAVI FACTO SERMONE. Cum enim imitatio fiat tribus, sermone, rhythmo, harmonia: omnia hæc adhibet tragœdia sed, ut ante dictũ est, ἔχει μέγεθος. Ideo ἡδυσμένον λόγον dixit, & subiũxit ferè explicãdi causa uerba hæc. SEPARATIM SINGVLIS GENERIBVS in partibus agentibus. χωρὶς ἑκάστου τῶν εἰδῶν ἐν τοῖς μορίοις δρώντων. Quòd tũ ea de causa dixit: tùm propter choros, in quibus alia proferebantur ore, alia concinebantur, sicuti postea suo loco copiosius exponemus. NON PER NARRATIONEM. Verba Græca sunt, οὐ δι᾽ ἀπαγγελίας, id est (si ad uerbum reddas) NON PER ANNVNCIATIONEM. Hoc additũ est, ut separaret tragœdiã ab epopœia. Nam hæc (ut ante declaratũ est) à tragœdia differt, quia utitur annunciatione. Qualis aũt sit, dictũ est prius nõ semel, copiose, & apertè. SED PER MISERICORDIAM, & TERROREM. cõficiens taliũ perturbationũ PVRGATIONEM. Cũ enim tragœdia cõtineat res lugubres, & atroces: inde enascatur oportet cõmiseratio, & terror: sicuti risus & lætitia ex comœdia, quoniã tractat res hilaritatis plenas. Aristot. lib. 8. Polit. sub finẽ, ait tribus de causis oportere musice uti: ubi de hac quoq; loquitur purgatione, his uerbis: πλειόνων χάριν χρώμεθα μουσικῇ. παιδείας, καθάρσεως (τί δὲ λέγομεν τὴν κάθαρσιν, νῦν μὲν ἁπλῶς, πάλιν δ᾽ ἐν τοῖς περὶ ποιητικῆς ἐροῦμεν σαφέστερον) τρίτον δὲ πρὸς διαγωγὴν, πρὸς ἄνεσίν τε, καὶ πρὸς τὴν τῆς συντονίας ἀνάπαυσιν. In quo loco licet perspicere Aristot. de purgatione hac copiosius uoluisse loqui. At certè in hoc libro, qui extat, ne uerbũ quidẽ ullũ postea, nisi fortè in altero, quẽ nos suspicamur interijsse, de ea, plurib. est locutus. Quomodo au-

do aũt hæc purgatio fiat, qualisq; sit ibidem declarat Aristot. ὃ γὰρ περὶ ἐνίας συμβαίνει πάθος ψυχὰς ἰσχυρῶς, τοῦτο ἐν πάσαις ὑπάρχει, τῷ δὲ ἧττον διαφέρει, καὶ τῷ μᾶλλον. οἷον ἔλεος, καὶ φόβος, ἔτι δ' ἐνθουσιασμός. καὶ γὰρ ὑπὸ ταύτης τῆς κινήσεως κατακώχιμοί τινες εἰσίν. ἐκ δὲ τῶν ἱερῶν μελῶν ὁρῶμεν τούτους, ὅταν χρήσωνται τοῖς ἐξοργιάζουσι τὴν ψυχὴν μέλεσι καθισταμένους ὥσπερ ἰατρείας τυχόντας, καὶ καθάρσεως. ταυτὸ δὴ τοῦτο ἀναγκαῖον πάσχειν καὶ τοὺς ἐλεήμονας, καὶ τοὺς φοβητικούς, καὶ τοὺς ὅλως παθητικούς, τοὺς δὲ ἄλλους καθόσον ἐπιβάλλει τῶν τοιούτων ἑκάστῳ, καὶ πᾶσι γίνεσθαι τινὰ κάθαρσιν, καὶ κουφίζεσθαι μεθ' ἡδονῆς. ὁμοίως δὲ καὶ τὰ μέλη καθαρτικὰ παρέχει χαρὰν ἀβλαβῆ τοῖς ἀνθρώποις. *Planè enim idem contingit ijs, qui commiseratione, & metu detinentur grauißimis animi perturbationibus: ut leuentur, & purgentur cum uoluptate: non secus ac deuoti, ac supplices homines, cum carminibus sacris expiantibus animum utuntur. Sed multò apertius hæc omnia declarat Aristoteles paulò ante eodem libro, ubi ait: Virtutem in nulla alia re consistere, quàm ut homines discant lætari rectè, amare, odisse, nullaq; in re magis oportere homines exerceri, quàm ut assuescant iudicare rectè: & lætari mansuetis, ac probis moribus, laudatisq; actionibus. Esse autem in rhythmis & melodijs, Similitudines maximè accedentes ad ueram naturam iræ, mansuetudinis, fortitudinis, ac temperantiæ. Præterea assuetudinem dolendi, & lætandi, quæ ex similibus fit: hanc uim habere, ut idem efficiat in ueris: quod patet, nam si quis imaginem Socratis, aut Platonis intuens lætatur, necesse est, ut idem multũ gaudeat intuitu ueri Platonis, & Socratis. Verba, quibus hæc explicantur, putaui apponenda, ut magis unicuique sint in promptu:* ἔτι δὲ ἀκροώμενοι τῶν μιμήσεων γίνονται πάντες συμπαθεῖς, καὶ χωρὶς τῶν ῥυθμῶν, καὶ μελῶν αὐτῶν, ἐπεὶ δὲ συμβέβηκεν εἶναι τὴν μουσικὴν τῶν ἡδέων, τὴν δ' ἀρετὴν περὶ τὸ χαίρειν ὀρθῶς, καὶ τὸ χαίρειν τοῖς ἐπιεικέσιν ἤθεσιν, καὶ ταῖς καλαῖς πράξεσιν. ἔστι δὲ ὁμοιώματα παρὰ τὰς ἀληθινὰς φύσεις ἐν τοῖς ῥυθμοῖς, καὶ τοῖς μέλεσιν ὀργῆς, καὶ πραότητος. ἔτι δὲ ἀνδρείας, καὶ σωφροσύνης, καὶ πάντων τῶν ἐναντίων τούτοις, καὶ τῶν ἄλλων ἠθικῶν, μεταβάλλομεν γὰρ τὴν ψυχὴν ἀκροώμενοι τῶν τοιούτων. ὁ δὲ ἐν τοῖς ὁμοίοις ἐθισμὸς τοῦ λυπεῖσθαι, καὶ χαίρειν. *Et quæ sequuntur. Quòd si quis roget, qualis sit Aristotelis sententia de tragœdia. Respondeo, existimare illum, eius recitatione, & inspectione purgari perturbationes has duas, commiserationem, & metum. Dum enim homines intersunt recitationibus, audiuntq; & cernunt personas loquentes & agentes ea, quæ multum accedunt ad ueritatem ipsam: assuescunt dolere, timere, commiserari: quo fit, ut cum aliquid ipsis humanitus acciderit, minus doleant, & timeant: necesse est enim prorsus, ut qui nunquam indoluerit ob aliquam calamitatem uehementius postea doleat, siquid aduersi præter spem acciderit. Adde quòd sæpè homines perperàm dolent, ac timent: dum autem poëtæ in recitationibus suarum tragœdiarum offerunt personas, ac res dignißimas commiseratione, quasq; iure unusquisque, uel sapiens, extimescat: discunt homines qualia sint ea, quæ iure commiserationem cieant, & luctum, quæq; metum incutiant. Postremò auditores, & spectatores tragœdiarum hanc capiunt utilitatem, quæ prorsus maxima est, cum enim communis sit omnium mortalium fortuna, nullusq; sit, qui calamitatibus non sit subiectus: facilius ferunt homines, si quid aduersi acciderit, eoq; se solatio planè firmißimo sustentant, quòd alijs etiam idem accidisse meminerint. De hac re Timocles pulcherrimè disseruit, ut refert Athenæus libro sexto, his uerbis:* Τιμοκλῆς δ' ὁ κωμῳδοποιὸς κατὰ πολλὰ χρήσιμον εἶναι λέγων τῷ βίῳ τὴν τραγῳδίαν, φησὶν ἐν Διονυσιαζούσαις.

ὦ τᾶν ἄκουσον, ἤν τί σοι μέλλω λέγειν.
ἄνθρωπός ἐστι ζῶον ἐπὶ πόνον φύσει.
καὶ πολλὰ λυπηρ' ὁ βίος ἐν ἑαυτῷ φέρει.
παραψυχὰς οὖν φροντίδων ἀνεύρατο
ταύτας. ὁ γὰρ νοῦς τῶν ἰδίων λήθην λαβὼν
πρὸς ἀλλοτρίῳ τε ψυχαγωγηθεὶς πάθει,
μεθ' ἡδονῆς ἀπῆλθε παιδευθεὶς ἅμα.
τοὺς γὰρ τραγῳδοὺς πρῶτον, εἰ βούλει, σκόπει,
ὡς ὠφελοῦσι πάντας. ὁ μὲν γὰρ ὢν πένης
πτωχότερον αὐτοῦ καταμαθὼν τὸν Τήλεφον
γενόμενον, ἤδη τὴν πενίαν ῥᾷον φέρει:
ὁ νοσῶν δὲ μανικῶς, Ἀλκμαίων' ἐσκέψατο.
τέθνηκε τῳ παῖς, ἡ Νιόβη κεκούφικε.
χωλός τις ἐστι. τὸν Φιλοκτήτην ὁρᾷ.
γέρων τις ἀτυχεῖ, κατέμαθε τὸν Οἰνέα

ἅπαντα

ἅπαντα γὰρ τὰ μείζον' ἢ πέπονθέ τις
A ἀτυχήματ' ἄλλοις γεγονότ' ἐννοούμενος
τὰς αὐτὸς αὑτοῦ συμφορὰς ῥᾷον φέρει.

Proclus doctißimus philosophus in suis quæstionibus poëticis, excerptis ex libro tertio Platonis de legibus, animaduertit de hac re magnam esse dissensionem inter Aristotelem & Platonem. & ideo ipse referēs primo Aristotelis sententiam, mox conatur refellere. optimum igitur fuerit, si uerba ipsius adscribam, nam explicant locum hunc Aristotelis: διὰ τραγῳδίαν, καὶ κωμῳδίαν δεῖν ἐμμέτρως ἀποπιμπλάναι τὰ πάθη, καὶ ἀποπλήσαντα ἐνεργὰ πρὸς τὴν παιδείαν ἔχειν, τὸ πεπονηκὸς αὐτῶν θεραπεύσαντες. τοῦτο δ' οὖν πολλὴν καὶ τῷ Ἀριστοτέλει παραχὸν αἰτιάσεως ἀφορμήν, καὶ τοῖς ὑπὲρ τῶν ποιήσεων τούτων ἀγωνισαῖς τῶν πρὸς πλάτωνα λόγων. Confutat autē Aristotelis sententiam Proclus his fermè rationibus. Omne (ut ipse ait) μιμητικὸν uariorum morum facilè illabens in audientiū animos, cum propter imitationem multijugem ipsos magnoperè offendat, ac perturbet à recta uirtutis uia, & institutione, nam qualia fuerint ea, quæ imitatione exprimuntur, necesse quoque est talia effici ea quæ illorum ut impulsa huc & illuc permouentur. Alienißimum autem est, quia uirtus est quiddam simplex, & ipsi Deo maximè simile. propterea dicimus maximè excellere τὸ ἕν. Oportet igitur eum, qui assequi uoluerit hoc (quod uocamus) simplex, fugere eam, quæ illi contraria est, ποικιλίαν quòd si insit in animis, expurgandi omnino fuerint. Tragœdia igitur, & comœdia, cum uariarum rerum sint imitationes, fugiendæ: nam replent uitam ijs malis, quæ ex uaria imitatione proueniunt: καὶ ἀντὶ δὴ πρὸς τὰ πάθη μετρίας ἀφοσιώσεως, ἕξιν πονηρὰν ἐντήκουσι ταῖς ψυχαῖς, καὶ δυσέκνιπτον. τὸ ἕν, καὶ τὸ ἁπλοῦν ἀφανίζουσαν. ἡ μὲν κωμῳδία τὸ φιλήδονον ἐρεθίζουσα, καὶ εἰς τελετὰς ἀτόπους ἐξάγουσα, ἡ δὲ τραγῳδία τὸ φιλόλυπον παιδοτριβοῦσα, καὶ εἰς θρήνους ἀγεννεῖς καθέλκουσα. ἑκατέρα δὲ τρέφουσα τὸ παθητικὸν ἡμῶν. Oportet autem τὸν πολιτικὸν διαμηχανᾶσθαί τινας τῶν παθῶν τούτων ἀποβράσεις, sed illæ recitationes, quæ immoderatam habent affectuum permotionem, eas affectiones magis excitant, neque utiles sunt ad purgationem. nam ἀφοσιώσεις (notanda uero hæc uerba diligenter, nam ipsa sunt, quæ oppugnant Aristotelis sententiā) οὐκ εἰσὶν ἐν ὑπερβολαῖς, ἀλλ' ἐν συνεσταλμέναις ἐνεργείαις σμικρὰν ὁμοιότητα ἐχούσαις πρὸς ἐκεῖνα ὧν εἰσιν ἀφοσιώσεις. Si igitur non oportet reddere homines φιλοθρήνους, καὶ φιλογέλωτας, non oportet quoque admittere tragœdiarum aut comœdiarum imitationem, & recitationem. Duæ autem causæ (ut summatim dicamus) impulerunt Platonem, ut eas reijceret. Altera quidem διὰ τὸ ποικίλον. Altera uerò quia plus nimio perturbationes concitant: debet enim unusquisque pro uirili affectiones animi contrahere. Illa autem, quam sæpe nominamus, ποικιλία intelligitur, cum imitamur tam bonos quàm malos: & continentes, & incontinentes simul. nam Plato non probat ποικιλίαν, quia si poësis respicit ad utilitatem, & institutionem hominum: non est necesse imitari ullum, præter bonos, & sapientes uiros. nam (ut Proclus ait in quæstione prima) homines suapte natura gaudent imitationibus: & ideò omnes sumus φιλόμυθοι: quod si assuefacti fuerimus συνήθη μιμήμασι ποικίλοις, καὶ παντοδαποῖς, ὁμοιούμεθα αὐτοῖς διὰ τὸ προσπάσχειν, καὶ γινόμεθα ποικίλοι τὰ ἤθη, διὰ τὸ χαίρειν τοῖς ποικίλοις. Est quidem illa ποικίλη imitatio iucundißima, sed nō est utilis institutioni hominū. Sex. Empiricus quoq;, ubi de poëtice differit, refert eam ab Epicureis improbatam, his uerbis: ἀνωφελὴς τῷ βίῳ, καὶ βλαβερωτάτη, οἷον ἐπιτείχισμα γὰρ ἀνθρωπίνων παθῶν ἡ ποιητικὴ καθέστηκε, καὶ ὡς γέρων γέροντι γλῶσσαν ἡδίστην ἔχει, οὕτως οἱ μὲν ἐρωτομανεῖς, καὶ μέθυσοι τὰς ἀλκαίου, καὶ ἀνακρέοντος ποιήσεις ἀναγνόντες προσεκκαίονται, οἱ δὲ ὀργίλοι ἱππώνακτα, καὶ ἀρχίλοχον ἀλείπτας ἔχουσι τῆς περὶ αὐτοὺς κακίας. Verū idem Sex. Empiricus Epicureos refellens ita ait: ἡ ποιητικὴ πολλὰς ἀφορμὰς δίδωσι πρὸς σοφίαν, καὶ εὐδαιμονίαν δῆλον δὲ ἐκ τοῦ ὄντως κρατίστην, καὶ ἠθοποιὸν φιλοσοφίαν ἀπὸ τῆς παρὰ τοῖς ποιηταῖς γνωμολογίας τὴν ἀρχὴν ἐρριζῶσθαι, καὶ διὰ τοῦτο τοὺς φιλοσόφους, εἴποτε παραινετικῶς τι λέγοιεν, ταῖς ποιητικαῖς φωναῖς ἀπερεὶ σφραγίζεσθαι τὸ ὑπ' αὐτῶν λεγόμενον. Hæc ita à ueteribus philosophis in utranque partem, dicta sunt: quæ dijudicare quidem qualia sint haud fuerit difficile, cum præsertim Plutarchus doctè, & sapienter decreuerit, qualis, quatenus, quando ue sit poësis audienda, aut non audienda.

Λέγω δὲ ἡδυσμένον μὲν λόγον τὸν ἔχοντα ῥυθμόν, καὶ ἁρμονίαν, καὶ μέλος, τὸ δὲ χωρὶς τοῖς εἴδεσι τὸ διὰ μέτρων ἔνια μόνον περαίνεσθαι, καὶ πάλιν ἕτερα διὰ μέλους.

Sermonem suauem appello, in quo numerus, harmonia, & melos inest: id uerò separatim genere distinctū cum metro tantùm quædam absoluantur, quædam rursum melodia.

B

Vertit

Vertit Paccius. dico autem sermonem suauem, in quo numerus, harmonia, & melos inest. τὸ δὲ χωρὶς τῶν εἰδῶν. τὸ διὰ μέτρων ἔνια μόνον περαίνεσθαι καὶ πάλιν ἕτερα διὰ μέλους. *Id uerò separatim genere distinctum, cum metro quaedam absoluantur, quaedam rursus melodia. In hoc contextu Aristoteles facit id, quod sui moris est ubique, post definitionem declarat quasdam uoces ignotas, ostenditq; quomodo accipiendae sunt ipsarum significationes. Duo autem declarat. Primum, quod apposuerat in definitione* ἡδυσμένον λόγον*: implicitè enim protulerat: explicat igitur (nam sub eo latent tria) harmoniam rhythmum & melos. Quid per rhythmum intelligat satis notum est, itidem quid per harmoniam, melos uerò distinguit hoc loco ab harmonia, quia per id intelligit cantilenas uocaleis. Ego eam dictionem uerterem* CANTICVM. *Sic enim in comoedijs appellari docet Donatus. Haec uerò omnia adhibebantur in recitatione tragoediarum. Secundum, quod apposuerat in definitione, & uidebatur egere declaratione aliqua, est* τὸ χωρὶς ἑκάστου εἰδῶν. *Declarat igitur afferens distinctionem hanc:* τὸ διὰ μέτρων ἔνια μόνον περαίνεσθαι, ἕτερα δὲ διὰ μέλους. *Hoc duplici de causa uidetur dictum: primum quidem propter recitationem totius tragoediae, separatim enim fit: seu (ut ipsius utar uerbis)* κατὰ μέρος, *sermone, rhythmo, harmonia, uti paulò antè copiosè exposuimus. Deinde uerò propter chorum tragicũ, in quo nonnulla proferuntur uoce, & sermone loquentium: nonnulla cantantur, sicuti cognosci potest ex Iulio Polluce, ubi disserit* περὶ χορικῶν ἀσμάτων, *& nos suo loco apertè declarabimus.* A

Ἐπεὶ δὲ πράττοντες ποιοῦνται τὴν μίμησιν.

Quoniam uerò tota imitatio in actione uersatur.

Paccius locum hunc non uertit aptè, cum ait: Quoniam uerò tota imitatio in actione consistit, nam sensus est. QVONIAM *uerò agentes faciunt imitationem. per hos enim intelligit histriones, qui agendo imitationem faciunt in scena.*

Πρῶτον μὲν ἐξ ἀνάγκης ἂν εἴη τι μόριον τραγῳδίας ὁ τῆς ὄψεως κόσμος, εἶτα μελοποιία, καὶ λέξις. ἐν τούτοις γὰρ ποιοῦνται τὴν μίμησιν. λέγω δὲ, λέξιν μὲν αὐτὴν τὴν τῶν μέτρων σύνθεσιν, μελοποιίαν δὲ, ὃ τὴν δύναμιν φανερὰν ἔχει πᾶσαν. ἐπεὶ δὲ πράξεώς ἐστι μίμησις, πράττεται δὲ ὑπό τινων πραττόντων οὓς ἀνάγκη ποιούς τινας εἶναι κατά τε τὸ ἦθος, καὶ τὴν διάνοιαν. διὰ γὰρ τούτων καὶ τὰς πράξεις εἶναι φαμὲν ποιάς τινας, πέφυκεν αἴτια δύο τῶν πράξεων εἶναι, διάνοιαν, καὶ ἦθος, καὶ κατὰ ταύτας καὶ τυγχάνουσι, καὶ ἀποτυγχάνουσι πάντες. ἔστι δὲ τῆς μὲν πράξεως ὁ μῦθος μίμησις. λέγω γὰρ μῦθον τοῦτον, τὴν σύνθεσιν τῶν πραγμάτων, τὰ δὲ ἤθη, καθ᾽ ὃ ποιούς τινας εἶναι φαμὲν τοὺς πράττοντας, διάνοιαν δὲ ἐν ὅσοις λέγοντες ἀποδεικνύουσί τι, ἢ καὶ ἀποφαίνονται γνώμην. ἀνάγκη οὖν πάσης τραγῳδίας μέρη εἶναι ἕξ, καθ᾽ ἃ ποιά τις ἐστὶν ἡ τραγῳδία. ταῦτα δ᾽ ἐστὶν μῦθος, ἤθη, καὶ λέξις, καὶ διάνοια, καὶ ὄψις, καὶ μελοποιία. οἷς μὲν γὰρ μιμοῦνται δύο μέρη ἐστὶν, ὡς δὲ μιμοῦνται ἕν, ἃ δὲ μιμοῦνται τρία. καὶ παρὰ ταῦτα οὐδέν. τούτοις μὲν οὖν οὐκ ὀλίγοι αὐτῶν, ὡς εἰπεῖν, κέχρηνται τοῖς εἴδεσι. καὶ γὰρ ὄψις ἔχει πᾶν, καὶ ἦθος, καὶ μῦθον, καὶ λέξιν, καὶ μέλος, καὶ διάνοιαν ὡσαύτως. B

Primum quidem apparatum ipsum, partem tragoediae ponere necesse est, mox melodiam, & dictionem utpote ex quibus imitationem conficiant: dictionem appello illam quidem metrorum compositionem: melodiam, cuius omnino uis per se ipsa satis apparet. Sed quoniam actionis imitatio est, agiturq; ab agentibus quibusdam, quos tum moribus, tum sententia tales esse omnino oportet, sicuti quoq; & actiones aliquas tales dicimus: manifestum est harum actionum duas esse causas, sententiam, & mores: per quas planè uel uoti compotes, uel minimè cõpotes omnes fiunt. Ad haec actionis imitatio fabula est. Fabulam uerò rerum ipsam composi-

A compoſitionem appello: mores, ſecundũ quos agentes tales eſſe dicimus: ſententiam ex quocunque dicentes, uel aliquid declarant, uel mentẽ propriam aperiunt. Neceſſe eſt igitur cuiuslibet tragœdiæ ſex eſſe partes, ſecundum quas talis eſſe nuncupetur. Hæ uerò ſunt, fabula, mores, dictio, ſententia, apparatus, melodia. Quarum duæ ad ea pertinent, quibus imitantur: una tantùm ad id, quo pacto imitantur: cæterà uerò tres ad ea, quę imitantur, præter has nulla. His itaq; illorum non pauci partibus (ut ſic dixerim) utuntur. etenim & apparatus totum ipſum continet, mores uidelicet, fabulam, dictionem, melodiam, ſententiamq; ſimiliter.

Paccius uertit, APPARATVM ὄψεως κόσμον. *omnino rectè. Sed ſi ad uerbum referas, dicas, uiſionis ornatum: uel ornatum, qui oculis ſpectatorum inſeruit. Idem Paccius uertit.* ILLAM *quidem metrorum compoſitionẽ. Rectius dixeris* IPSAM. *Vbi uerò græcè ſcribitur,* μελοποιίαν. *Vertit* MELODIAM. *Explicanda nobis eſt hoc loco Methodus, qua utitur Ariſtoteles, uidetur igitur uti primùm Methodo reſoluente. Deinde uerò componẽte. Tertio loco, definiente. Reſoluens progreditur à notioribus, & magis extrinſecis. Sunt autem* APPARATVS, MELODIA. *Deinceps uerò* DICTIO, SENTENTIA, MORES, FABVLA. *Sicuti etiam in Rhetorice, ſi eodem ordine progrediaris. Sic erũt partes conſtituendæ,* PRONVNCIATIO, MEMORIA, ELOCVTIO, DISPOSITIO, INVENTIO. *Singulas autem partes probans, demonſtrat ita ſeſe habere. Hiſtriones agunt, & imitantur tribus his, harmonia, ſaltatione, ſermone. Eſt igitur opus primũ apparatu ipſo. Deinde* MELODIA. *Tertio loco.* DICTIONE. *Sed id quod agunt imitando Hiſtriones, refert ueras actiones agentium hominum: hos uerò diſsimiles inter ſe eſſe oportet, tum moribus, tum ſententia: ſeu, ut græci aiunt,* διάνοια. *Ratio affertur hæc:* διὰ γὰρ τούτων καὶ τὰς πράξεις ποίας τινὰς εἶναι φαμέν. *Quarè cum duæ ſint cauſæ ex quibus omnes hominũ actiones proficiſcuntur,* τὸ ἦθος. ἡ διάνοια. *Neceſſe eſt cuiuſmodi fuerint mores, & διάνοια, eiuſmodi etiam exiſtere actiones: cum uerò hiſtriones imitentur agentes, neceſſe eſt duas alias conſtitui partes tragœdiæ,* ἦθος *ſcilicet, &* διάνοιαν. *Et ſic per hanc methodum reſoluentem iam*
B *inuentæ ſunt quinq; partes.* SEXTA *eſt ipſa* FABVLA, *cuius ratio ita ſeſe habet.* FABVLA *continet ipſas res, & actiones actas ab hominibus, quos imitantur hiſtriones: at ſi illæ non conſtituantur, imitatio fieri nulla prorſus poteſt ratione. Definit autẽ Fabulam Ariſtoteles in cõtextu, ſic:* ἔστι δὲ τῆς μὲν πράξεως ὁ μῦθος μίμησις. *Et quoniam Fabula multis modis accipi poſſe uidebatur, & aliter definiri: declarat per hæc uerba, quomodo accipiat poëticæ fabulæ appellationem:* λέγω γὰρ μῦθον τοῦτον τὴν σύνθεσιν τῶν πραγμάτων. *Declarat etiam, quomodo accipiat* διάνοιαν *his uerbis:* διάνοια δὲ ἐν ὅσοις λέγοντες ἀποδεικνύουσί τι, ἢ καὶ ἀποφαίνονται γνώμην, *id eſt: Verſatur autẽ* διάνοια *in omnibus iis, quæ homines loquentes demonſtrant aliquid, uel etiam quoquo modo aperiunt animi ſui ſententiam. Notandum in hac deſcriptione* διανοίας *duo eſſe dicta ab Ariſtotele, quia* διάνοια *partim ineſt in prudentibus, & ſapientibus, partim in ſtultis, & inſipientibus. Sermo qui proficiſcitur* ἐκ διανοίας *ſapientum, demonſtrandi uim habet, græci* ἀποδεικτικὸν *uocant. Sermo autẽ qui proficiſcitur* ἐκ διανοίας *ſtultorũ aut non ualde ſapientũ: eſt quoquo modo ſignificans, & oſtendens ſententiam ipſorũ. Neq; uero aliter accepit* διάνοιαν *libro primo Poſteriorũ. Colligit uerò, poſtquàm ſingula declarata ſunt & probata, neceſſariò tragœdiæ partes eſſe ſex,* καθ᾽ ἃ ποία τις ἐστὶν ἡ τραγῳδία. *nam cum ex his partibus ſex conficiatur tragœdia, & ex his ſumat eſſentiam naturamq; ſuam, partes ipſius eſſentiales uocantur, ſicuti antè dictũ eſt. Sunt autẽ hæ,* μῦθος, ἤθη, λέξις, διάνοια, ὄψις, μελοποιία, FABVLA, MORES, DICTIO, SENTENTIA, APPARATVS, MELODIA. *Probat uerò alia quadam ratione eſſe ſex, per tres uidelicet notas illas differentias, quæ in principio libri appoſitæ fuerunt, & declaratæ. Sunt autem hæ,* οἷς, ὡς, ἅ. *Per primam differentiam ſcilicet* οἷς, *quæ inſtrumentum ſignificat uelut quoddam. Per ſecundam differentiam ſcilicet* ὡς, *quæ modum ſignificat, ex quo imitatio diuerſitatem ſumit. Per tertiam differentiam ſcilicet* ἅ, *quæ ſubiectam materiem ſignificat, in qua uerſatur imitatio tragœdiæ. Ex prima differentia duæ exiſtunt partes,* APPARATVS, MELODIA. *Ex tertia una pars tantũ.* FABVLA. *Ex ſecunda tres partes,* DICTIO, MORES, SENTENTIA. *Sed quærat aliquis adhuc & obiiciat: aſſerens, ex his ſex partibus, duas eſſe præſertim, quæ nõ uidentur neceſſariæ,* APPARATVM, & MELODIAM, *ſuapte enim natura tragœdia etiam ſine his conſtat: quia cum in ea inſit actionũ imitatio, ſatis eſt apponere illas quatuor partes reliquas. Sed reſpondendum puto, duplici modo conſiderari*

imitationem tragicam, aut quatenus fit à Poëta scribente, aut quatenus fit ab histrione recitante. Si priore modo consideretur, partes esse tantum quatuor: nam ad scriptionẽ opus est FABVLA, MORIBVS, SENTENTIA, DICTIONE, *nulla alia prætérea. Si posteriore modo, partes esse necessariò, aut quinque, aut sex. Quinque quidem, si tollatur* MELODIA, *nam recitari ab histrionibus potest per sermonem, absq;* MELODIA. *Sex autẽ, si addatur Melodia. additur uerò, quia usus ita postulat: ideo habet in cõtextu Aristot. hæc uerba:* τούτων μὲν οὖν, οὐκ ὀλίγοι αὐτῶν, ὡς εἰπεῖν, κέχρηνται τοῖς εἴδεσι. *Quare colligi potest ex partibus tragœdiæ maximè essentiales esse quatuor,* FABVLAM, MORES, SENTENTIAM, DICTIONEM. *Duas minus essentiales, sed ita uocari etiam ipsas, quia ab usu receptæ sunt* APPARATVM, & MELODIAM. *Sed Aristot. ab initio, cum partes tragœdiæ explicare uellet, dixerat:* ἐπεὶ δὲ πράττοντες ποιοῦνται τὴν μίμησιν. *Ex quibus uerbis apparet intellexisse illum imitationem tragicam, quatenus ab histrionibus exprimitur: & à poëtis efficta ulterius tendens, ad mimos deducitur pronuncianda. His in hũc modum expositis, probat adhuc apertiore ratione, cur totidem, id est sex partes sint, sed pendet ex priore. Quòd tragœdiæ partes sint sex, patet ex usu: nam usus obtinuit, ut scenica fieret imitatio ab histrionibus, quæ quidem fieri non potest sine apparatu. Hoc uero dato, reliqua etiam dari necesse est, donec ad unũ deuentũ sit, ultrà quod progredi non est, sic. Apparatus est ad quẽ, ueluti ad finem deducitur imitatio tragica: sed imitatio fit etiam per* MELODIAM. *Ergo ea secundo loco ponenda post apparatum. Sed eadem imitatio confici non potest, nisi exprimatur per sermonem, sermo autem ex dictionibus fit, Ergo tertium obtinet locum* DICTIO. *Sed & dictio inanis est, nisi exprimat animi sententiam. ergo quarto loco statuenda* διάνοια, *seu sententia. Ipsa quoque nulla prorsus fuerit, nisi ex moribus effingatur. quinto igitur loco necesse est ponere* MORES. *Sed ex moribus actiones proficiscuntur. Ergo sexta pars necessariò* FABVLA *est, quæ nihil aliud est quàm actionis unius, aut plurium constitutio quædam. Cum igitur, sicuti patet omnia ad apparatũ referantur, dicimus apparatu contineri* MELODIAM, DICTIONEM, SENTENTIAM, MORES, FABVLAM. *Hoc declarat Aristoteles, cum ait:* καὶ γὰρ ὄψις ἔχει πᾶν, καὶ ἦθος, καὶ μῦθον, καὶ λέξιν, καὶ μέλος, καὶ διάνοιαν. *Iam uerò si quis adhuc quærat, cum sint tragœdiæ partes sex, quæ nam omnium sit maxima, & in primis necessaria. Respondet Aristoteles facilè hoc posse cognosci. Sed notandũ hoc loco Aristot. iam redigere ad methodum componentẽ ea, quæ inuenit per methodum resoluentẽ, ut singula postea ex ordine naturæ definiat & explicet. Verùm redeo ad priora. Ea secundum ordinẽ naturæ præcedunt, quæ maxima sunt, & ualde necessaria. At eiusmodi est* FABVLA. *Ea igitur inter partes maxima est, & omnium maximè necessaria.* B *Quod autem* FABVLA *maxima sit, multis probat rationibus. Prima est à fine ducta, sic. Finis in omni re maximũ quiddam est, utpote ad quem omnia referuntur, & cuius gratia omnia fiunt. Finis in tragica imitatione est actio, nam tragœdia imitatur actiones: Fabula uerò continet actiones, ergo Fabula finis est, & omniũ maximũ in tragœdia. Obijciat se hoc loco aliquis, & dicat: Finem tragœdiæ nõ esse imitari actiones, sed homines ipsos, sicuti patet, sed respondendum putarim: tragœdiam quidem imitari homines, sed non, quatenus homines tantummodo sunt: sed quatenus homines agentes. Rursus dicat quispiam paulò acutior. Non uidetur tragœdiæ finis esse, imitari actiones, sed uitam, felicitatem, & infelicitatem hominum potius exprimere. Huic quoque respondendum: Vitam, atque felicitatem hominum ex actionibus pendêre: & ut ut aliquis uel honesta uel turpia egerit, uocari aut felicem aut infelicẽ. Tertio loco alius occurrat, dicatq;: Finem tragœdiæ non esse imitari actiones, sed mores hominũ: eos enim ubiq; exprimere conatur, & huic ita responsum uelim, in tragœdia quidem exprimi mores, sed non per se, sed per actiones: nam ex his dignoscuntur posteà mores, quales sint, At non hoc in primis conatur efficere tragœdia, ut mores exprimat, sed imitetur homines agentes, & ideò felices aut infelices. Finis enim (ut Aristot. ait in contextu)* οὐκ ἔστι ποιότης, ἀλλὰ πρᾶξις, *id est, non est qualitas, sed actio, nam si finis in tragœdia esset* ποιότης, *exprimeret nihil aliud, præter habitum: nam habitus qualitas est. Sed habitus per se separatim exprimi nõ possunt: exprimuntur igitur per actiones: ex quo patet in tragœdia finem esse imitari actiones: non habitum aut mores. Probatur uerò huiusmodi conclusum, sic. In tragœdia habemus perspicere hominẽ aut felicem, aut infelicẽ. At felicitas & infelicitas ex actione pendet, nam pro actionũ genere homines aut felices, aut infelices uocantur: non autẽ ex moribus, nam hi faciũt, ut homines uel tales, uel tales appellentur: exempli causa: à iustitia iustus, à temperantia temperatus, à fortitudine fortis. Sed adhuc apertius locus hic declarari potest: uolebat Aristoteles ex ordine primo, qui naturam sequitur, constituere ordinem inter sex tragœdiæ partes, ut eo constituto, de singulis deinceps loqueretur, sicuti facit. Sed in constituendo ordine uidebatur ambiguum, an primo loco essent collocandi mores, an Fabula: quæ ipsam actionem continet. Sic enim potuisset aliquis insurgens in Arist. sententiam dicere: Mores primũ locum inter partes tragœdiæ obtinent, quia ex moribus*

A *actiones prosequuntur. Vt igitur tolleret ambiguitatem hanc, ait: Finem in tragœdia, quod superius in de=*
finitione est declaratū, esse imitari actionem, uitam, felicitatem, seu infelicitatem hominū. Notandum uerò,
ut etiam ante diximus, tragœdiæ imitationem duplici modo considerari: aut quatenus scenica est, & ab hi=
strionibus agitur, aut quatenus à poëta fit scribente. Si quatenus à scribente poëta intelligas, dicimus prima
rium in tragœdia finē esse imitari, habitū animi, & mores hominum per orationē scriptam: ex qua descri=
ptione homines cerni possunt an felices, an uerò infelices sint. Si quatenus histrio agens eam refert, sumas.
(nam sic semper, dum de ea loquitur Aristoteles, accipit) dicimus maximū ac potissimum finem esse ipsam
actionem, ex qua homines dijudicantur aut felices, aut infelices. In scriptione & imitatione poëtarum talis
ordo constituitur, si naturam sequaris. MORES, ex quibus FELICITAS, aut INFELICITAS. In
actione uerò scenica recitantium histrionū, huiusmodi. ACTIO, ex qua FELICITAS, aut INFELI=
CITAS. Sed ille est maximus finis in tragœdia, qui proximè, per se, & statim ac, ut uulgò aiunt, immedia=
tè exprimit felicitatem, & infelicitatem: sed si tragœdiæ imitatio accipiatur, ut agitur in scena, sicuti sem=
per Aristoteles accipit, proximè, & immediatè exprimit felicitatem, seu infelicitatem ipsa actio. Colligitur
ergo in hunc modū res tota. Finis tragœdiæ est exprimere homines aut felices, aut infelices: ergo in tragœ=
diæ finis est ipsa actio non mores, nam hi exprimunt homines, uel tales, uel tales, non autem felices aut infe=
lices, quod tragœdia sibi proponit, semper faciendum in sua imitatione. Ac ne quis iniiceret scrupulū, quòd
superius diximus poëtam exprimere mores, non actionē, ita intelligi uolumus: quod poëta, dum scribit, re=
spicit ad mores, & homines uel ex horū, uel ex illorum morū formula describit. Non enim me latet, poëtam
tragicū Dramaticè scribere, & homines inducere agentes, atq; ideò poëtam dici posse, exprimere actiones
& res. Sed actio non cernitur in oratione muta tàm apertè, quàm in actione scenica: & si aliquis legēs ser=
monem à poëta scriptum sub forma dramatica: uidetur sibi intueri quodammodo homines agentes, ex quo
consequitur ipsum poëtam imitari actionem, sed occultiore quadam ratione, scriptione scilicet dramatica.
Hæc quæ hactenus à me declarata sunt, eliciuntur ex his uerbis Aristotelis.

Μέγιστον δὲ τούτων ἐστὶν ἡ τῶν πραγμάτων σύστασις. ἡ γὰρ τραγῳδία μίμησις ἐστὶν οὐκ ἀνθρώπων ἀλλὰ πράξεων, καὶ βίου, καὶ εὐδαιμονίας, καὶ κα-
B κοδαιμονίας. καὶ γὰρ ἡ εὐδαιμονία ἐν πράξει ἐστί. καὶ τὸ τέλος πρᾶξίς τίς ἐστιν, οὐ ποιότης. εἰσὶ δὲ κατὰ μὲν τὰ ἤθη, ποιοί τινες, κατὰ δὲ τὰς πράξεις εὐδαίμονες, ἢ τοὐναντίον. οὔκουν ὅπως τὰ ἤθη μιμήσονται, πράττουσιν. ἀλλὰ τὰ ἤθη συμπεριλαμβάνουσι διὰ τὰς πράξεις, ὥστε τὰ πράγματα, καὶ ὁ μῦθος τέλος τῆς τραγῳδίας.

Horum uerò maximum est, rerum constitutio: cum non hominū imitatio sit Tragœdia, sed actionis, atque uitæ, tum felicitatis, infelicitatis'ue. Quippe felicitas ab actione pendet, finisque ipse, actio quædam est, non qualitas. Aliqui uerò per mores fiunt tales, at per ipsas actiones, sanè felices uel infelices. Non ergo ut imitentur mores, in actione uersantur, sed per actiones mores complectuntur. Quapropter actiones, & fabula, tragœdiæ finis esse dicuntur.

Hæc ita uertit Paccius, ut nihil magnopere uideatur esse immutandū. Ego uerò uerba hæc Aristot. interpretãs postposui, ne orationis meæ cursum in tã artificiosa methodo explicanda cogerer sæpe interrūpere.

Τὸ δὲ τέλος μέγιστον ἁπάντων ἐστίν. ἄνευ μὲν γὰρ πράξεως, οὐκ ἂν γένοιτο τραγῳδία. ἄνευ δὲ ἠθῶν, γένοιτ' ἄν. αἱ γὰρ τῶν νέων τῶν πλείστων ἀήθεις τραγῳδίαι εἰσί, καὶ ὅλως ποιηταὶ πολλοὶ τοιοῦτοι. οἷον καὶ τῶν γραφέων Ζεῦξις πρὸς Πολύγνωτον πέπονθεν. ὁ μὲν γὰρ Πολύγνωτος ἀγαθῶν ἠθογράφος. ἡ δὲ Ζεύξιδος γραφὴ οὐδὲν ἔχει ἦθος.

Omnium autem maximum, finis est, etenim sine actione Tragœdia quidem fieri non potest: sine moribus potest, siquidem iuniorum non pau-

paucæ, morum expertes inueniuntur. Tum poëtarum plerique tales omnino sunt: ut etiam ex pictoribus Zeuxim à Polygnoto differre dicimus. Polygnotus enim morum optimus expressor fuit: contrà Zeuxidis pictura mores minimè referre uidebatur. A

Innuit Aristoteles eum indicandum esse uerum, ultimumq; finem. Ad quem omnia referantur alia. Eiusmodi uerò esse fabulam, seu actionem: nam cætera eò respiciunt, mores etiam ipsi: nam mores non exprimit tragœdia, nisi propter actionẽ, & fabulam. His declaratis, consequitur secunda ratio, per quam probat primo loco fabulam constitui debere, non autem mores. Est autẽ hæc. ILLVD Maximum debet iudicari, & primarium, sine quo cætera constare non possunt. At fabula, cum sit finis tragœdiæ, est eiusmodi censenda, non autem mores: est igitur omnium partium prima, ac maxima. Quòd eiusmodi sit, probat hac ratione. Sine moribus tragœdia constare potest: sine fabula autem & actione non potest. Quod sine moribus constet, (nam hoc erat probandum) probat adhuc, sic: ἄνευ μὲν γὰρ πράξεως οὐκ ἂν γένοιτο τραγῳδία, ἄνευ δὲ ἠθῶν γένοιτ᾽ ἄν. αἱ γὰρ τῶν νέων τῶν πλείστων ἀήθεις τραγῳδίαι εἰσὶ καὶ ὅλως ποιηταὶ πολλοὶ τοιοῦτοι. *Probationis summa est. Recentiorum poëtarum tragœdiæ ferè omnes carent moribus: & tamen tragœdiarum numero censentur. Nunc uidendum breuiter, quid per MORES Aristoteles intelligat in tragœdia, & quæ nam morata, quæ uerò non morata dicatur. MORES paulò antè ita definiuit Aristoteles,* ἤθη *sunt* καθ᾽ ἃ ποιούς τινας εἶναί φαμεν τοὺς πράττοντας. *Nec multò post his uerbis, & apertius:* ἔστι δὲ ἦθος τὸ τοιοῦτον, ὃ δηλοῖ τὴν προαίρεσιν, ὁποία τις ἐν οἷς οὐκ ἔστι δῆλον, ἢ προαιρεῖται, ἢ φεύγει ὁ λέγων, διόπερ οὐκ ἔχουσιν ἦθος ἔνιοι τῶν λόγων. *Est autem* προαίρεσις *in hominibus electio à recentioribus uocata, quæ facit, ut hoc eligant, uel illud fugiant. de hac sæpe mentio fit in Ethicis, & in ipso statim initio libri primi, ab Aristotele. est enim ueluti fundamentum quoddam, seu fons omnium humanarũ actionum:* πᾶσα προαίρεσις ἀγαθοῦ τινος ἐφίεσθαι δοκεῖ, διὸ καλῶς ἀπεφήναντο, τἀγαθὸν, οὗ πάντα ἐφίεται. *& de ea peculiari loco copiose agit lib. tertio Ethic. Orationem igitur moratam intelligit Aristot. in qua apparet expressa illa* προαίρεσις. *Aristot. quoq; libro Rhet. tertio, ubi de narratione loquitur, ait: Narrationem debere esse ualde moratam, & refertam affectionibus animi diuersis, id autem esse facilè factu, quid sit illud, quod moratam efficiat orationem. Patet uerò Mathematicorum orationẽ non esse moratam, quia cum in ea non insit* τὸ οὗ ἕνεκα, *nullam potest præ se ferre* προαίρεσιν. *Oratio quoque demonstratoria (*ἀποδείξεις *intelligo) & Enthymematibus contexta crebris,* B *quali utũtur oratores. Morata autem oratio (ut eodem loco tradit Aristoteles) conficitur ex ijs rebus, quæ hominũ mores consequi solent, ut si dicas: Ille ambulans uociferatur. His enim uerbis significatur homo audax, & agrestis. Morata quoque oratio est, in qua aliquis aut ratione, aut cupiditate ductus exprimitur: ut si dicas, aut potius exprimas aliquem lucri causa omnia agentem, illum uerò honestatis gratia. Morata præterea oratio est, cum in narratione signa aliqua omnibus nota afferuntur: ut, ore personabat, intonabat, uoce minitabatur, manus concutiebat, nam hoc exemplum refert ex Aeschine Aristoteles libro tertio Rhetoricorum. uel cum clàm aliquid significamus, exempli causa, si dicas illum expalluisse, hunc rubore suffusum. Poëmata igitur, in quibus talis oratio est, quæ mores exprimat diuersorum hominum, morata dicuntur, in quibus uerò non inest, ea non sunt morata dicenda. Mores in poëmate, ut aptè exprimantur, quatuor seruanda sunt. Sed de his postea suo loco copiose. Dionysius Halicarnasseus in suis Rhet. reprehendit tùm eos, qui orationem moratam non conficiunt: tùm eos, qui mores non aptè miscent, & inspergunt orationi, his uerbis:* οἱ μὲν ἠθῶν ἀμοίρους τοὺς λόγους ποιοῦνται, οἰόμενοι τοῦ πράγματος εἶναι τὸν ἀγῶνα, τὸ δὲ ἦθος ἐν παρέργῳ τιθέμενοι. οἱ δὲ περὶ τὴν κρᾶσιν τῶν ἠθῶν οὐ σπουδαίως ἔχουσι, *& quæ sequuntur. Paulò post idem ait:* ἀγῶνες εἰσὶ τῷ ῥήτορι δύο, ὁ τοῦ πράγματος, καὶ ὁ τοῦ ἤθους. πρεσβύτερος δὲ τοῦ ἤθους, καὶ κυριώτερος, καὶ ὡς εἰπεῖν, τῷ ῥήτορι μόνος ὁ τοῦ ἤθους ἀγὼν ἐστὶ, τὸ γὰρ πρᾶγμα οἰκείαν ὕλην εἰς χορηγίαν παρέχει. *Hæc ille quamuis scripserit de Rhetorica facultate loquens: possunt tamen etiam poëtis magno usui esse, & similia planè sunt ijs, quæ ab Aristotele dicuntur hoc loco, quod uerò prolatum est de poëtis: quorum alij morata, alij non morata scribunt poëmata, probat exemplo pictorum Zeuxidis, & Polygnoti, ait enim:* πολύγνωτος ἀγαθῶν ἠθογράφος ἦν. *Vertit Paccius: Optimus morum fuit expressor. Sed est sensus. Exprimebat Polygnotus mores bonorum uirorum: nam pictores, & proborum, & improborum mores exprimunt. Zeuxidis pictura* οὐδὲν *(inquit)* ἔχει ἦθος, *nam exprimebat quidem imagines hominum, sed nulla in ijs apparebat* προαίρεσις. *Aristoteles libro octauo Politicorum Polygnotum uehementer probat: eiusq; tabulas spectari uult à bene institutis adolescentibus, quòd incitarent ad uirtutem. Pausonis uerò imagines reprehendit, his uerbis:* δεῖ δὲ

μὴ τὰ

μὴ τὰ τοῦ παύσωνος θεωρεῖν τοὺς νέους, ἀλλὰ τὰ πολυγνώτου, κἂν εἴ τις ἄλλος τῶν γραφέων,
A ἢ τῶν ἀγαλματοποιῶν ἐστὶν ἠθικός.

ἔτι ἐάν τις ἐφεξῆς θῇ ῥήσεις ἠθικὰς, καὶ λέξεις, καὶ διανοίας εὖ πεποιημένας, οὐ ποιήσει, ὃ ἦν τῆς τραγῳδίας ἔργον, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ἡ καταδεεστέροις τούτοις κεχρημένη τραγῳδία, ἔχουσα δὲ μῦθον, καὶ σύστασιν πραγμάτων.

Si quis præterea ordine moratos sermones, dictiones, sententiasq́ue bene formatas afferat, non quidem penitus negocium, quod est ipsius Tragœdiæ proprium, assequitur. id quod illa tragœdia multò melius præstiterit, quæ talibus utetur, perinde ac secundo loco necessarijs: cum iam fabulam rerumq́ue contextum habuerit.

Consequitur alia ratio, per quam probat, neq; mores, neq; reliquas partes constituere posse tragœdiã, ex qua re quiuis cognoscere potest, illis in hac methodo non esse aßignandum primũ locum. Hac, sicuti diximus, probatione uidetur explicare Aristot. fabulam non modò anteponendam MORIBVS, *sed etiam alijs partibus* λέξει, καὶ διανοίᾳ, *sic autem sese habet. Ea maiora sunt, priora, ac potiora censenda: quæ maiorẽ habent uim, ac facultatẽ conficiendi id, quod est proprium tragœdiæ. Fabula uerò hoc magis potest efficere, quàm aut* διάνοια, *aut* λέξις, *hæc igitur primo loco iure est collocanda, quòd poßit hoc efficere, adhuc tali argumentatione demonstratur. Quamuis aliquis utatur oratione longa bene morata, intexatq́;* τὰς διανοίας, & λέξεις *ualdè expolitas, atq; exornatas: non tamen confecerit, quod est tragœdiæ proprium. Sed rursus, si quis diuersa utens ratione, fabulam egregiè cõponat, & argumentum rerũ, & actionũ aptè constituat, etiam si aliæ partes abundè non fuerint cõpletæ, magis hic uidebitur confecisse, quàm prior ille, quod est tragœdiæ proprium munus. Ex his facilè perspici potest, quantum Aristoteles tribuat fabulæ, seu argumento. Isocrates etiam in Euagora, quamuis de alia re loquens, ait uerba & sententias in poëtis nullam per se habere uenustatem si careãt metro:* καταμάθοι δὲ ἄν τις ἐκεῖθεν τὴν δύναμιν αὐτῶν, ἢν γάρ τις τῶν ποιημάτων τῶν εὐδοκιμούντων τὰ μὲν ὀνόματα, καὶ τὰς διανοίας καταλίπῃ, τὸ δὲ μέτρον διαλύσῃ, φανήσεται πολὺ καταδεέστερα τῆς δόξης, ἧς νῦν ἔχομεν περὶ αὐτῶν.
B *Nõ dißimili ratione lib. III. Rhet. ad Theod. ait,* λέξεις *plus posse in oratione cõcinnas, ἄνευ διανοίας, quàm* διάνοιαν *bene cõpositam & aptam, sine dictione ornata,* οἱ γοῦν γραφόμενοι λόγοι μεῖζον ἰσχύουσι διὰ τὴν λέξιν, ἢ διὰ τὴν διάνοιαν. ἤρξαντο μὲν οὖν κινῆσαι τὸ πρῶτον ὥσπερ πέφυκεν, οἱ ποιηταὶ, τὰ γοῦν ὀνόματα μιμήματα ἐστίν. *Verba illa:* ἡ καταδεεστέροις τούτοις κεχρημένη. *ita uertit Paccius, quæ talibus utetur, perindè ac secundo locò necessarijs. Sed Aristotelis hæc est uerborũ sententia, ea tragœdia, quæ utetur his magis aliquantò defectis: seu, in qua parcius appositæ fuerint reliquæ partes, modo habeat aptam* σύστασιν τῶν πραγμάτων, *erit tamen tragœdia. nam illa dictio* καταδεεστέροις *ita debet accipi apud Græcos, ut etiam perspici potest in postremis uerbis Isocratis paulò ante recitatis. ex quo satis patet, potißimam, primariamq́; partem tragœdiæ esse fabulam.* ἐφεξῆς. *deinceps, per longam seriem. sic etiam lib. III. Rhet. ait:* οὐ δεῖ δὲ ἐφεξῆς λέγειν τὰ ἐνθυμήματα. ῥῆσιν *uocat Aristoteles longam narrationẽ alicuius rei. Lucianus in Menippo quoq; cum ait:* ῥῆσίν τινα μακρὰν διαλέγων, ἧς οὐ σφόδρα κατήκουον. διάνοιαν *appellat Aristot. quam Aristides in libro* περὶ λόγου πολιτικοῦ, & *Hermogenes in libro* περὶ ἰδεῶν *appellant* γνώμην. λέξιν *uerò* ἀπαγγελίαν. *his uerbis aũt utitur Aristides:* γνώμην λέγω τὸν νοῦν, καὶ τὰ ἐνθυμήματα, ἐν οἷς εὑρίσκει τὰ πράγματα. ἀπαγγελία δ' αὐτὴ ἡ λέξις, δι' αὐτὴν γὰρ ἀπαγγέλλεται τὰ ἐνθυμήματα. *Rursus adnotandum, cum in contextu ait:* μῦθον, καὶ σύστασιν τῶν πραγμάτων. *nam* σύστασις τῶν πραγμάτων, *est ipsa fabula, quæ complectitur res, de quibus agitur in tragœdia.*

Πρὸς δὲ τούτοις τὰ μέγιστα, οἷς ψυχαγωγεῖ ἡ τραγῳδία, τοῦ μύθου μέρη ἐστὶν, αἵ τε περιπέτειαι, καὶ ἀναγνωρίσεις.

Ad hæc, quibus maximè mortaliũ animos Tragœdia delectat, Fabulæ quidẽ partes peripetiæ, id est euentus in contrariũ, & agnitiones sunt.

Hæc alia est ratio, qua idem probat, quod superius, sic autem sese habet. Ea maxima, & potißima sunt censenda, quibus tragœdia oblectat, uoluptatemq́; affert audientibus, at hæc sunt, fabulæ partes peripetia, & agnitio: quare satis patet uel ex hoc ipso, fabulam primariam esse tragœdiæ partem. Omnia, quæ insperatum habent euentũ, aut commutationẽ, homines magnopere oblectant. quia, ut inquit Aristot. lib. Rhet.

» primo ad Theod. ϰ τὸ μεταβάλλειν ἡδύ. ὅθεν εἴρηται, μεταβολὴ πάντων γλυκύ. Præterea disce- A
» re & admirari magna cum uoluptate homines solent. hæc uerò insunt in agnitione. idem Aristot. eodem lo
» co ait: ϰ τὸ θαυμάζειν, καὶ τὸ μανθάνειν, ἡδὺ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ἐν μὲν γὰρ τῷ θαυμάζειν τὸ ἐπιθυ-
» μεῖν ἐστίν, ὥστε τὸ θαυμαστὸν ἐπιθυμητόν, ἐν δὲ τῷ μανθάνειν εἰς τὸ κατὰ φύσιν καθίστασθαι. Paulò
» post Aristot. ipse persequens sigillatim ea, quæ iucunda solent esse, etiam ipsas περιπετείας nominat in-
» ter iucunda, his uerbis: ϰ αἱ περιπέτειαι, ϰ τὸ παρὰ μικρὸν σώζεσθαι ἐκ τῶν κινδύνων, πάντα γὰρ
» θαυμαστὰ ταῦτα. Qualis autem sit περιπέτεια, copiosius etiam quàm nunc declarabimus postea suo
» loco. ψυχαγωγεῖν uerò oblectare significat. Isocr. ad Nicoclē: δεδείχεται τοῖς ἐπιθυμοῦσι τῶν ἀκροω-
» μένους ψυχαγωγεῖν.

» Ἔτι σημεῖον, ὅτι καὶ οἱ ἐγχειροῦντες ποιεῖν, πρότερον δύνανται τῇ λέξει,
» καὶ τοῖς ἤθεσιν ἀκριβοῦν ἢ τὰ πράγματα συνίστασθαι. οἷον, καὶ οἱ πρῶτοι ποιη
» ταὶ σχεδὸν ἅπαντες.

» Eius præterea rei signū est, quòd qui cōficere aggrediuntur, exactū il-
» lud nō ante queunt dictione, atque moribus attingere, quàm actiones con
» stituerint. id quod ueteres poëtarum fermè omnes facere consueuerunt.

Sensum horum uerborū Aristot. neque intellexisse, neque expreßisse satis uidetur Paccius, nam ita sese habet. Illud est natura primùm, quod minus sese à principio offert nobis in omni re, sed postremū est, quod nos homines sensu statim percipimus, semper existimandum. Fabulæ uerò eiusmodi est constitutio, ut nō primum sese nobis offerat, neque sit in promptu. probat uerò hoc tali argumentatione, quæ ualde probabilis est. primi illi poëtæ, qui ab initio poëmata scribere cœperunt, poterant quidem orationem effingere politam, & moratam, sed constitutionem rerum, hoc est ipsam fabulam, ut certo quædam esset ordine disposita: non tam facilè effingere potuerunt. hoc igitur postremum fuit, quod homines effecerunt, paulatim perspicientes, quid rectum aptumq; esset. quo confecto, nihil iam reliquum fuit, quod desiderari ab ullo iure posset. Quod si postremum hoc fuit, quod homines perspicerent, efficerentq;. Erit necessariò natura primum. hunc uerò ordinem ipse sequi se profitetur ab initio in methodo artis huius scribendæ. Non dißimili ratione utitur Aristot. lib. Rhet. III. primū natura extitisse ornatam dictionē in oratione, & poëticam: mox cæ- B
» tera inuenta paulatim ab hominibus, his uerbis: ἐπειδὴ δὲ οἱ ποιηταὶ λέγοντες εὐήθη, διὰ τὴν λέ-
» ξιν ἐδόκουν πορίσασθαι τὴν δὲ τὴν δόξαν, διὰ τοῦτο ποιητικὴ πρώτη ἐγένετο λέξις. οἷον ἡ γοργίου καὶ
» νῦν ἔτι οἱ πολλοὶ τῶν ἀπαιδεύτων τοὺς τοιούτους οἴονται διαλέγεσθαι κάλλιστα. Poëtæ inquit olim parum graues res tractantes, ac ferè pueriles, excellere tamen uidebantur, quòd ornatis uterentur uerbis. Dictio illa in contextu ποιεῖν significat poëma scribere, quod superius etiam est à me declaratū. & Arist. lib. Rhet. III. ait. σιμωνίδης οὐκ ἤθελε ποιεῖν, ὡς δυσχεραίνων εἰς ἡμιόνους ποιεῖν. ἀκριβοῦν est exactè aliquid efficere, idem Arist. lib. Rhet. III. ὥστε φανερὸν ὅτι οὐχ ἅπαντα, ὅσα περὶ λέξεως ἔστιν εἰπεῖν, ἀκριβολογητέον ἡμῖν. id est exactè dicere non est necesse. Paulò post: ἀλλ᾽ ὅσα περὶ τοιαύτης, οἵας λέγομεν. περὶ δὲ ἐκείνης εἴρηται ἐν τοῖς περὶ ποιητικῆς. Hæc ego uerba apposui, etiā si ad id, quod probare uolumus, nō spectāt, quia satis uenuste ostendit se de dictione locutū in libris his de Poëtica, quæ omnia extant, & à nobis paulò post suo loco copiosè explicātur. Aristot. quoq; lib. primo de Anima, his uerbis disputationē suam exorditur: τῶν καλῶν, καὶ τιμίων τὴν εἴδησιν ὑπολαμβάνοντες, μᾶλλον δὲ ἑτέραν ἑτέρας, ἢ κατ᾽ ἀκρίβειαν, ἢ τῷ βελτιόνων τε, καὶ θαυμασιωτέρων εἶναι, διὰ ἀμφότερα ταῦτα τὴν περὶ ψυχῆς ἱστορίαν εὐλόγως ἂν ἐν πρώτοις τιθείημεν, quæ dictio ἀκρίβεια magnas excitauit turbas inter Latinos (si modo Latini sunt appellandi) seu recentiores potius barbaros Aristotelis interpretes: nam dum conantur tueri Aristotelem: quem putant dixisse, scientiam de anima excellere, quod certior sit. frustra desudant, ac ridiculi sunt, sententia enim Aristotelis est, ideo præstare cæteris scientiam aliquam, tum quia à ueteribus omnibus exactè literis mandata fuerit, quòd in omnium ore uersatur, tum quia res graues, plurimiq; faciendas, ac præstanteis complectatur. Demosthenes in oratione Olynth. secunda: εἰ δέ τις πταίσει, τότε ἀκριβῶς αὐτοῖς πάντα ἐξετασθήσεται.

» ἀρχὴ μὲν οὖν, ϰ οἷον ψυχὴ ὁ μῦθος τῆς τραγῳδίας, δεύτερον δὲ τὰ ἤθη. πα-
» ραπλήσιον γάρ ἐστι ϰ ἐπὶ τῆς γραφικῆς. εἰ γάρ τις ἐναλείψειε, τοῖς καλλίστοις
» φαρμάκοις χύδην, οὐκ ἂν ὁμοίως εὐφράνειεν, ϰ λευκογραφήσας εἰκόνα.

» Est igitur principium, ac uelut anima Tragœdię, fabula: secundo uerò
loco

A loco mores: in quo etiam picturæ similis esse apparet, si quis enim fucis pulcherrimis tabulam fusim illinat, non æquè sanè delectabit, ac si imaginem albo tantum distinxerit.

Postquàm tam multas rationes attulit, ut probaret Fabulam inter cæteras tragœdiæ partes primum obtinere locum: concludit demum, principium, ac ueluti animam tragœdiæ esse Fabulam. Principium ideo dixit, quia, sicuti ex principiis cætera manant, atque existunt, sic ex Fabula tragœdia tota pendet. Non minus uerò polita similitudine Fabulam tragœdiæ animam appellauit, nam sicuti anima forma est ipsa, & ἐντελέχεια corporis, ita Fabula forma est, & absolutio quædam ipsius tragœdiæ, & sicuti animal per animam mouetur, ac spirat: ita tragœdia per fabulam uiget, spiratq; quodam modo. Et sicuti sine anima corpus planè emortuum est, & cadauer fit, ea sublata, ita sine fabula prorsus emortua est, & instar cadaueris, tragœdia. Secundo loco statim post fabulam in methodo hac poëtica, MORES sunt collocandi, hoc uerò etiam probat aptißima similitudine, quæ magnam uim habet ad eam rem probandam. Duciturq; à pictoribus, & pictura: quod iam sæpè est ab Aristotele factum, quia his duabus artibus nihil est inter se conuenientius. Ideò Horatius quoque ait.

Vt pictura poësis erit, quæ si propius stes,
Te capiet magis, & quædam si longius abstes.
Hæc amat obscurum, uolet hæc sub luce uideri,
Iudicis argutum, quæ non formidat acumen.
Hæc placuit semel, hæc decies repetita placebit.

εἰκόνα uertit Paccius, tabulam. Tu rectius dixeris imaginem. Sensus autē est, duplex esse picturæ genus: aliud, quod lineamentorū conformatione tantum constat. Aliud quod est uarijs coloribus dispersim distinctum. Media inter has pictura est laudanda; quæ neque simplici constat lineamentorū circunductione, neque nimium conspersa est coloribus: sed ita aptè distincta, ui mire spectantes poßit oblectare. Primo generi picturæ similis est ea tragœdia, quæ fabulam quidem tantum habet aptè compositam, sed reliquis partibus non est admodum ornata, mores enim & dictiones instar in oratione sunt colorum. Alterum genus picturæ cōparari potest, cum ea tragœdia, quæ moribus, orationisq; coloribus sit mirifice conspersa: non tamen
B *distinctè positis, sed dispersim fusis, nullo cum artificio, cum fabula non subsit reliquarum partium firmißimum fundamentum: elegans uerò, perituśq; pictarum imaginum spectator, ac iudex rudem illam lineamentis tantùm quibusdam descriptam alteri anteponet, quòd nimia illa colorū ac fortuita inspersio nullam uenustatem habet, aut artificium. Sic quoque poëmatum dijudicandorum benè peritus tragicorum: illud existimabit esse laudabilius, quod fabulam habeat aptè constitutam, etiam si cæteris careat ornamentis. Atque sic patet iam, potißimum sibi locum uendicare in tragœdia fabulam, atque in methodo describenda reliquis partibus esse anteponendam. ADNOTANDA uerò illa uerba, τοῖς καλλίστοις φαρμάκοις. Hæc Cicero uocat pigmenta libro de Diuinatione secundo, cum ait: Aspersa temere pigmenta in tabula oris lineamenta effingere possunt. Hæc autem uerba eò libentius adscripsi, quòd simillima sunt ijs, quibus utitur Aristoteles, & si Cicero de fortuita imagine, quæ existit ex colorum, seu pigmentorum conspersione loquitur. Aristoteles uerò de conspersione parum artificiosa, λευκογραφεῖν uerò (qua dictione utitur hoc loco Aristoteles) est alba circunducere lineamenta, atque ijs, absque ullo pigmento, figuram aliquam effingere. Notandus uerò Ciceronis locus in Bruto, ubi ait: Intelliges nihil illius lineamentis, nisi eorum pigmentorum, quæ inuenta nondum erant, florem, & colorem defuisse, nam de oratione loquens eadem usus est similitudine, qua utitur hoc loco Aristoteles: mirificeq; exprimit uerbum illud λευκογραφεῖν. ut facilè uidere quilibet potest per se. Neque uerò prætermittendum etiam hoc (& si de ea re superius satis locuti fuimus) uidere mihi Aristotelem, cum uellet ostendere, omnem tragœdiæ uim esse in fabula positam: aptè usum similitudine illa, οἷον ψυχὴ. Nam & Epicharmus olim (ut ait Cicero ad Q. Fratrem scribens) cupiens significare plurimum momenti esse τὸ δὲ ἀπιστεῖν protulit similitudinem ductam ab artubus, seu articulis, in quibus magna uis, roburq; corporis totius inest, sic: ταῦτα γὰρ ἄρθρα φρενῶν. Non dißimili ratione Cicero in oratione pro lege Manil. (quod tamen est à Demosthene sumptum) dixit uectigalia, reipub. ciuitatisq; neruos esse. Et in Epistolis ad Atticum conqueritur ciues Romanos, amisisse omnem sanguinem, succumq; reip. similitudines hæ à corporis partibus ductæ ostendunt, quantum in ea re sit momenti: multò uerò magis, cum ψυχὴν tragœdiæ inquit esse fabulam, nam (ut idem inquit Aristoteles libro secundo de Anima) Est autem anima causa, principiumq; corporis uiuentis. Verba Græca sunt αἰτία καὶ ἀρχὴ σώματος ζῶντος. Sic igitur & fabula causa, principiumq; poëmatis est.*

ἔστι τε μίμησις πράξεως, καὶ διὰ ταύτην μάλιστα τῶν πραττόντων. A

Itaq; actionis imitatio est tunc per hanc potissimum agentium.

Hæc ita uertit Paccius, sed apertius dicas sic: Estq; imitatio actionis eorũ, qui agunt per hanc in primis. Alia ratione adhuc conatur probare Aristot. Fabulam anteponendam esse Moribus, quæ est huiusmodi. Id in tragœdia primũ uidetur obtinere locum, quo continetur actio eorũ, qui agunt, quosq; imitari studet poëta. Sed actio tota fabula ipsa continetur, nõ moribus: ij enim actionẽ distinguunt potius, atq; exornant. Poeta autem in primis exprimere imitando conatur ipsam actionem, qualis fuerit ut intelligant auditores: patet igitur fabulam, quæ actionem complectitur primo loco statuendam esse, Mores uerò secundo loco.

Τρίτον δὲ ἡ διάνοια, τοῦτο δέ ἐστι τὸ λέγειν δύνασθαι τὰ ἐνόντα, καὶ τὰ ἁρμόττοντα, ὅπερ ἐπὶ τῶν λόγων τῆς πολιτικῆς καὶ ῥητορικῆς ἔργον ἐστίν. οἱ μὲν γὰρ ἀρχαῖοι πολιτικῶς ἐποίουν λέγοντας, οἱ δὲ νῦν ῥητορικῶς.

Tertio sequitur sententia, hæc autem est posse explicare quæ instant, atque quadrant: id quod in soluta oratione facultatis ciuilis, atque Rhetoricæ propriũ munus est, sanè ueteres ciuiliter dicentes confingebant, nostri uerò rhetoricè.

Postquàm multis rationibus sententiam suam confirmãs Aristoteles, decreuit fabulam moribus esse anteponendam, Mores uerò secundum sibi uendicare locum, tertium aßignat τῇ διανοίᾳ, *nec dißimili ratione Dionysius Halicar. & Hermogenes in suis rhetoricis describendis hanc* ἔννοιαν, *&* διάνοιαν *uocant. Hermogenes libro primo* περὶ ἰδεῶν ἅπας τοίνυν λόγος ἔννοιαν ἔχει πάντως τινά, ἢ ἐννοίας, καὶ μέθοδον περὶ τὴν ἔννοιαν. *Paulò post:* ἔστω γὰρ βούλεσθαι ἡμᾶς ποιῆσαι γλυκύτητα. οὐκοῦν ἔννοιαι μὲν γλυκύτητος αἵ τε μυθικαὶ, καὶ αἱ ταύτῃ ὅμοιαι, καί τινες ἕτεραι. *Idem paulò post cap.* περὶ σεμνότητος. ἔννοιαι τοίνυν εἰσὶ σεμναὶ μάλιστα μὲν αἱ περὶ θεῶν λεγόμεναι. *Et hæc est ratio, qua usus est in tradendis præceptionibus ornatè scribendi Hermogenes, sicuti satis patet in eo libro. Dionysius Halicarnass. in libro* περὶ συνθέσεως ὀνομάτων *ait:* δεῖ τοίνυν πᾶσαν λέξιν, ᾗ σημαίνομεν τὰς νοήσεις, ἢ μὲν ἔμμετρος ἢ δὲ ἄμετρος ὧν ἑκατέρα καλῆς μὲν ἁρμονίας τυχοῦσα καλὸν οἵα τε ἐστὶ ποιεῖν τὸ μέτρον, καὶ τὸν λόγον, ἀνεπισκέπτως δὲ, καὶ ὡς ἔτυχε B ῥιπτομένη προσαπόλλυσι καὶ τὸ ἐν τῇ διανοίᾳ χρήσιμον. *ex quibus satis patet omnem dictionem & orationem accõmodari* πρὸς τὴν διάνοιαν. *ea enim est tanquam fundamentum quoddam totius orationis. Idem paulò post:* ὥσπερ γὰρ οὐδὲν ὄφελος διανοίας ἐστὶ χρηστῆς, εἰ μή τις αὐτῇ κόσμον ἀποδώσει καλῆς ὀνομασίας. *Vtrũque enim requirit ornata oratio, & artificiosa, &* διάνοιαν, *ut ipse uocat,* χρηστὴν, *&* καλὴν ὀνομασίαν. *De ea igitur agit in præsentia Aristot. mox acturus de dictione: quæ ipsam sequitur* διάνοιαν: *officium illius est proferre (ut ait Aristot.)* τὰ ἐνόντα καὶ τὰ ἁρμόζοντα *id est ea quæ in rebus insunt, & quæ ipsis rebus conueniunt. Nam Paccius locũ hunc nõ satis expreßit, cum uertit* τὰ ἐνόντα, *ea, quæ instant. Dionys. Halicar. in uita Lysiæ:* εὑρετικὸς γάρ ἐστι τῶν ἐν τοῖς πράγμασιν ἐνόντων λόγων ὁ ἀνὴρ οὐ μόνον ὧν πάντες εὕροιμεν, ἀλλὰ καὶ ὧν μηδείς. *Omnes uerò facultates quæ à Græcis uocãtur* διανοητικαὶ *&* λογικαὶ, *in eo uersantur, ut explicẽt id quod antè homines habẽt mẽte cõprehensum. Nam* διάνοια *uis est quædam mentis, quæ cõponit, diuidit, ratiocinatur, contẽplatur, simplicia apprehendit, affirmat, negat, argumẽtatur, demonstrat. Atq; hinc enascũtur facultates illæ, siue artes, quæ numero quinq; sunt, à nobis in proœmio libri huius declaratæ: & quoniam in oratione alia sunt, quæ significãt, alia quæ significãtur, id est res, & uerba, omnes hæ, explicant* τὰ ἐνόντα, *sicuti patet, nã Demõstratoria, & dialectice arripiũt suas argumẽtationes ab ijs, quæ insunt in ipsis rebus, illa quidẽ ab ijs quæ insunt suapte natura, & cũ ipsa materie prorsus sunt cõiuncta, nec ab ea separari possunt: hæc uerò ab ijs, quæ insunt quidẽ, & inhærẽt rebus, sed nõ necessariò ac euidẽter, probabili uerò tantũ modo: declarat hoc copiose Arist. lib. I.* ὑστέρων ἀναλυτικῶν, *cũ ait:* ἔστι δὲ πᾶς συλλογισμὸς διὰ τριῶν ὅρων, καὶ ὁ μὲν δεικνύναι δυνάμενος, ὅτι ὑπάρχει τὸ α τῷ γ διὰ τὸ ὑπάρχειν τῷ Β. καὶ τοῦτο τῷ γ. ὁ δὲ στερητικὸς τὴν μὲν ἑτέραν πρότασιν ἔχων, ὅτι ὑπάρχει τι ἄλλο ἄλλῳ, τὴν δὲ ἑτέραν ὅτι οὐχ ὑπάρχει. φανερὸν οὖν ὅτι αἱ μὲν ἀρχαὶ, καὶ αἱ λεγόμεναι ὑποθέσεις αὗταί εἰσι. λαβόντα γὰρ ταῦτα οὕτως ἀνάγκη δεικνύναι, οἷον ὅτι τὸ α τῷ γ ὑπάρχει διὰ τοῦ Β. πάλιν δὲ ὅτι τὸ α τῷ Β δι᾽ ἄλλου μέσου. καὶ ὅτι τὸ Β τῷ γ ὡσαύτως. κατὰ μὲν οὖν δόξαν συλλογιζομένοις, καὶ μόνον διαλεκτικῶς, δῆλον ὅτι τοῦτο μόνον σκεπτέον, εἰ ἐξ ὧν ἐνδέχεται ἐνδοξοτάτων γίνεται ὁ συλλογισμός, ὡς εἰ καὶ ἔστι τι τῇ ἀληθείᾳ τῶν α Β μέσον, δοκεῖ δὲ μὴ εἶναι, ὁ διὰ τούτου συλλογιζόμενος συλλελόγισται διαλεκτικῶς,

πρὸς

A πρὸς δ' ἀλήθειαν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων δεῖ σκοπεῖν, ἔχει δὲ οὕτως, ἐπειδὴ ἔστιν ὃ αὐτὸ μὴ κατ' ἄλλου κατηγορεῖται μὴ κατὰ συμβεβηκός. & quæ sequũtur. Hæc igitur sunt, quæ inhærẽt quidẽ, sed ita ut ueritas ipsius non ulterius pertingat, quàm eò, ut prædicatum inhærere ipsi subiecto, uerè aliquo modo sine repræhensione ulla dicere poßimus. Ac planius ut locum hunc explicemus per uerba illa τὰ ἐνόντα, expreßit Aristoteles tres illos modos τοῦ ὑπάρχειν simul omnes una generali uoce complexus, de quibus loquitur libro primo περὶ προτέρων ἀναλυτικῶν, his uerbis: ἐπεὶ δὲ πᾶσα πρότασις ἐστὶν ἢ τοῦ ὑπάρχειν, ἢ τοῦ ἐξ ἀνάγκης ὑπάρχειν, ἢ τοῦ ἐνδέχεσθαι ὑπάρχειν. Primus modus continet τὰ ὑπάρχοντα. Secundus modus τὰ ἐξ ἀνάγκης ὑπάρχοντα. Tertius τὰ ἐνδεχομένως ὑπάρχοντα. omnia uerò simul dicuntur hoc loco ab Aristotele uno nomine ἐνόντα. necesse est enim, ut omnis nostra oratio aliquid horum explicet, proferatq́;. & ideò eleganter, atque ingeniose ait hoc loco Aristot. διάνοιαν explicare τὰ ἐνόντα. Quòd si quis quærat quæ nã sint illa ὑπάρχοντα primi modi, respondeo me prorsus assentiri in hac re sententiæ REMIGII Meliorati Philosophi doctiß. familiaris mei, qui unus hac nostra ætate dialecticen, quam superiorum hominum barbaries fœdarat, expoliuit, enodauit, ac illustrauit: sicuti omnes sciunt qui illum Patauij, postea Pisis multos annos præclaram eam facultatem interpretantem audierunt. is igitur elegantißimè, reiectis aliorum sententijs, ostendit in ea disputatione, quam edidit propositionem inhærentem, hoc est περὶ τοῦ ὑπάρχειν. eam esse qua utũtur dialectici. Tertiam uero illam, quæ dicitur περὶ ἐνδεχομένως ὑπάρχειν, oratoriæ esse facultatis propriam, nam de secunda nemo ambigere potest. Hæc ille uerè, & doctè, sicuti cætera omnia explicasse mihi uidetur. Aristoteles quoque libro primo Top. ubi loquitur περὶ συμβεβηκότος, mox declaraturus, quæ, qualiaq́; ex eo existant problemata, ait: συμβεβηκὸς δέ ἐστιν ὃ μηδὲν μὲν τούτων ἐστί, μήτε ὅρος, μήτε ἴδιον, μήτε γένος. ὑπάρχει δὲ τῷ πράγματι, ἢ ὃ ἐνδέχεται ὑπάρχειν ὁτῳοῦν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ, καὶ μὴ ὑπάρχειν, οἷον τὸ καθῆσθαι ἐνδέχεται ὑπάρχειν τινὶ τῷ αὐτῷ, καὶ μὴ ὑπάρχειν, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ λευκόν, οὐδὲν γὰρ κωλύει ὅτε μὲν λευκόν, ὅτε δὲ μὴ λευκὸν εἶναι. in his uerbis satis patet ambas propositiones, & eam, quæ dicitur τοῦ ὑπάρχειν, & eam, quæ dicitur τοῦ ἐνδεχομένως ὑπάρχειν ex accidentibus deduci: sed priorem esse firmiorem, alteram uero imbecilliorem, utpotè quæ ducitur ex accidentibus, quæ facilè & adesse & abesse possunt: uel quæ modò adsunt, modò absunt. qualia sunt, iacere, stare, sedere, dormire, & quæ his sunt similia. quòd si aliquis dicat poëtam, cum fabulosa sectetur, exprimere quidem τὰ
B ὑπάρχοντα ἐνδεχομένως. sed non τὰ ὑπάρχοντα simpliciter, neq; τὰ ὑπάρχοντα ἐξ ἀνάγκης, respondeo, si hoc uerum esset, poëtam loqui tantũ fabulosa, ne illa quidem quæ dicuntur ἐνδεχομένως ὑπάρχοντα, prolaturũ fuisse. Sed prorsus poëta res exponit accõmodatè ad persuasionem hominũ, & fidem, neque falsa unquam profert, nisi eo, quo postea declarabimus modo. patet igitur uerè esse dictũ ab Arist. διάνοιαν in poëtica facultate esse eam, qua proferimus τὰ ἐνόντα omnia, quæ triplici insunt modo, ut declaratum fuit. Aeschines in orat. περὶ παραπρεσβ. ἴσως γὰρ οὐδὲν τῶν ἐνόντων εἰπεῖν ὥς γε οἶμαι παραλιπών. quo loco ἐνόντα ait ueritatem significans se dixisse. & quoniam alia insunt rebus, alia insunt personis: utpotè, Socrati, Platoni, Alcibiadi. Dialecticus quidem ea tantũ, quæ priore loco dicta sunt considerat. Poëta uerò, sicuti etiam orator, & quæ rebus insunt, & quæ personis explicat, ideo addidit Aristot. καὶ τὰ ἁρμόζοντα. Idem Aristot. quale hoc sit explicauit lib. Rhet. tertio, his uerbis: καὶ ἠθικὴ δὲ αὕτη ἡ ἐκ τῶν σημείων δεῖξις, ὅτι ἀκολουθεῖ ἁρμόττουσα ἑκάστῳ γένει, καὶ ἕξει, λέγω δὲ γένος μὲν καθ' ἡλικίαν, οἷον παῖς ἢ ἀνήρ, ἢ γέρων, καὶ γυνή, ἢ ἀνήρ, καὶ Λάκων ἢ Θετταλός. ἕξεις δὲ καθ' ἃς ποιός τις τῷ βίῳ, οὐ γὰρ καθ' ἅπασαν ἕξιν οἱ βίοι ποιοί τινες. uerùm ex his uerbis suspicionẽ aliquis ducẽs, dicat fortasse, nõ ad διάνοιαν, sed ad alteram partẽ, hoc est τὰ ἤθη pertinere, exprimere τὰ ἁρμόζοντα, quod ipsum etiã affirmat Dionys. Halicar. in suis Rhet. cũ ait, τὰ ἤθη esse, καθ' ἃ τοὺς πρέποντας, καὶ προσήκοντας λόγους περὶ τῶν ὑποκειμένων πραγμάτων ποιοῦμεν τοῖς λέγουσι, τοῖς ἀκούουσι, καὶ περὶ οὗ ὁ λόγος, καὶ πρὸς οὓς ὁ λόγος. Respondendũ putarim, uerũ quidẽ id esse, sed mores nihil exprimere per se, διάνοια enim est quæ exprimit, et cõficit orationẽ, mores igitur sunt qui diffusi per orationẽ eam moratã faciũt, & ἁρμόττουσαν, sed oratio exprimitur hæc morata: per ipsam διάνοιαν, & sic patet, quatenus moratã orationẽ profert διάνοια, loqui ipsam etiã τὰ ἁρμόζοντα. Colligo igitur, διάνοια duplicẽ cõficit sermonẽ, aliũ, qui uerus est ac necessarius: aliũ qui uerisimilis & probabilis, τὰ ἐνόντα cũ exprimũtur priorẽ conficiũt. τὰ ἁρμόζοντα alterũ. Et quoniã magnã habẽt affinitatẽ inter se duæ hæ facultates rhetorice, & poëtice, & utraq; διάνοιαν habet exprimentẽ τὰ ἐνόντα καὶ τὰ ἁρμόζοντα. Aristot. loquẽs περὶ διανοίας, quæ in poëtica est facultate, eam declarauit per διάνοιαν, quæ est in rhetorica, conueniunt enim fermè in omnibus rebus: hoc uno differunt, quod hæc utitur metris, illa soluta oratione, ideò Aristoteles in contextu ait: ὅπερ ἐπὶ τῶν λόγων τῆς ῥητορικῆς, καὶ πολιτικῆς ἔργον ἐστί.

Duo

A

Duo alia maximi momẽti, ac dignißima scitu in paucis his uerbis sunt consideranda. Primùm quidem quòd *coniunctè protulit* Politicen, & Rhetoricen, *cum ait*: τῆς πολιτικῆς καὶ ῥητορικῆς. Politice est *ratio, & facultas administrandæ ciuitatis, ad hanc, tanquam ad finem referuntur aliæ multæ facultates, & artes.* Declarat hoc Aristoteles *libro primo* Ethicorum, *sicuti (inquit)* ὑπὸ τὴν ἱππικὴν χαλινοποιητική, καὶ ὅσαι ἄλλαι τῶν ἱππικῶν ὀργάνων εἰσίν, αὕτη δὲ, καὶ πᾶσα πολεμικὴ πρᾶξις ὑπὸ τὴν στρατηγικήν, τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἄλλαι ὑφ' ἑτέρας, ἐν ἁπάσαις δὲ τὰ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν τέλη πάντων ἐστὶν αἱρετώτερα τῶν ὑφ' αὐτά. τούτων γὰρ χάριν κἀκεῖνα διώκεται. Paulò post: δόξειε δ' ἂν τῆς κυριωτάτης, καὶ μάλιστα ἀρχιτεκτονικῆς. τοιαύτη δὲ καὶ ἡ πολιτικὴ φαίνεται, τίνας γὰρ εἶναι χρεὼν τῶν ἐπιστημῶν ἐν ταῖς πόλεσι, καὶ ποίας ἑκάστους μανθάνειν, καὶ μέχρι τινὸς αὕτη διατάσσει, ὁρῶμεν δὲ καὶ τὰς ἐντιμοτάτας τῶν δυνάμεων ὑπὸ ταύτην οὔσας, οἷον στρατηγικήν, οἰκονομικήν, ῥητορικήν. Rhetorice *igitur subseruit* politicæ, *hinc præclarè est ab* Aristotele *in* Rhetoricis *ad* Theod. *libro primo dictum, eam esse quoddam* παραφυὲς τῆς πολιτικῆς, καὶ διαλεκτικῆς. *Nec alia ratione adductus ait* Cicero *libro primo de* Inuent. *Ciuilis quædam ratio est, quæ multis, & magnis rebus constat: eius magna pars est artificiosa eloquentia, quam* Rhetoricen *uocant: hinc factum, ut nonnulli, quod scribit* Quintilianus *libro secundo, capite decimosexto:* Rhetoricen, *uocarent ciuilitatem.* Ideò Hermogenes *ubique profitetur se traditurum præceptiones* λόγου πολιτικοῦ, *quod etiam* Aristides Rhetor *apertius facit: nam talem ipsius liber præ se fert inscriptionem, sicuti omnes sciunt.* Alterum *est in illis uerbis*: οἱ μὲν γὰρ ἀρχαῖοι πολιτικῶς ἐποίουν λέγοντας, οἱ δὲ νῦν ῥητορικῶς. Politicè *loqui, est accommodatè ad uerum, & ad id quod utile est, æquum, & honestum, ex legibus dicere.* Rhetoricè *loqui est probabilia sectari sæpè obscurando ea quæ uera sunt, & honesta. quasi innuat hoc loco* Aristoteles *corruptos fuisse mores antiquorum, optimos sua ætate: illi enim singula ita moderabantur, ut uellent in primis rationem haberi æquitatis, & honestatis: illorum igitur auribus inseruientes poëtæ politicè personas faciebant loquentes, hoc est, grauiter, castè, uerecundè. Sed posteà* Rhetoricè *magis loqui cœperunt, ridicula, & parum uera proferentes: hinc uerò factum, ut tam malè postea audierint oratores, quod apertè demonstrat* Aristophanes *in* Pluto, *cum ait*: ῥήτορες συκοφάνται, *quasi eodem ordine sint censendi.* Idem *quoque in* Nebulis, *ubi* περὶ δυοῖν λόγοιν *loquitur, alterum enim appellat* μηδὲν ἀκριβοῦντα. Demosthenes *etiam ipse in oratione in* Midiam. *diluit crimen oblatũ à* Midia, *quòd esset orator, his uerbis*: καὶ ῥήτωρ ἐστὶν οὗτος ἴσως ἐμὲ φήσει λέγων, ἐγὼ δ' εἰ μὲν ὁ συμβουλεύων ὅτι ἂν συμφέρει ἡμῖν ἡγῆται, καὶ τοῦτ' ἄχρι τοῦ μηδὲν ἡμῖν ἐνοχλεῖν, μηδὲ βιάζεσθαι, ῥήτωρ ἐστίν, οὔτε φύγοιμ' ἂν, οὔτε ἀπαρνοῦμαι τοὔνομα, εἰ μέν τοι ῥήτωρ ἐστίν, οἵους ἐνίους τῶν λεγόντων ἐγώ, καὶ ὑμεῖς δὲ ὁρᾶτε, ἀναιδεῖς, καὶ ἀφ' ὑμῶν πεπλουτηκότας οὐκ ἂν εἰμὶ οὗτος ἐγώ. Paulò post: καίτοι πῶς ἐστὶ δίκαιον τοὔνομα μὲν τοῦτο, ὡς ὄνειδος προσφέρειν ἐμοί, διὰ ῥητόρων δὲ ἀξιοῦν σωθῆναι. *Interpres* Demosthenis *locum hunc explicans aptè in hanc sententiam ait*: εἰδὼς δὲ πολλὰς οὔσας διαφορὰς ῥητόρων, καὶ τὸν μὲν ὄντα ἀληθῆ ῥήτορα, καὶ πολιτικόν, τὸν δὲ ἐξ ἐμπειρίας, οἷον βούλεται τὸν Αἰσχίνην εἶναι, διὰ τοῦτο τὴν σημασίαν κέχρηται, καί φησιν, εἰ μὲν ἐκεῖνον λέγει ῥήτορα τὸν συμβουλεύοντα τὰ κράτιστα, τουτέστι τὸν πολιτικόν, δέχομαι τὸ ὄνομα, εἰ δὲ ἕτερον λέγει τὸν πρὸς χάριν δημηγοροῦντα, οὐκ ἂν εἴη ἐκεῖνος ῥήτωρ. *Sed redeo ad poëtas. ipsi quoque partim politicè, partim rhetoricè faciunt loquentes personas,* Platonis *locus est adnotandus libro tertio de* Rep. *ubi ait, poëtas eos esse reijciendos, qui quidpiam loquuntur contra leges publicas. Illud* Platonis *dictum ego ita puto accipiendum. Cum in legibus habeatur ratio uirtutum omnium, religionis, æquitatis, ueritatis, fortitudinis, pietatis, & honestatis, ea poëmata nõ esse accipienda, aut probanda, quæ quidpiam referant, aut imitentur, quod sit aduersans legibus.* B

Ἔστι δὲ ἦθος μὲν τὸ τοιοῦτον, ὃ δηλοῖ τὴν προαίρεσιν, ὁποία τις ἐστὶν ἐν οἷς οὐκ ἔστι δῆλον ἢ προαιρεῖται, ἢ φεύγει ὁ λέγων. διόπερ οὐκ ἔχουσιν ἦθος ἔνιοι τῶν λόγων.

Mos uerò talis est, quo uidelicet qualis uoluntas sit in his rebus, in quibus non satis liquet, sectetur ne quid, an fugiat ipse dicens, declaratur: quo fit ut sermones interdum moribus careant.

Sunt autẽ mores (inquit Aristot.*) qui significãt, qualis sit* προαίρεσις, *id est electio. Coniungũtur hæc cum superioribus sic. Inter tragœdiæ partes primũ locum obtinet fabula: Secundum mores: Tertiũ sententia.* Nunc

A ia. Nunc his ita constitutis, uidetur Aristoteles uelle apertius declarare, qui sint MORES, quæ sit SENTENTIA, seu διάνοια, ut perspiciamus quantũ hi ab illa distent, & quomodo ἐκ τῆς διανοίας sermo conficiatur affirmans, & negans: ex moribus autem sermo fiat moratus, qui dißimilis priori uidetur esse. In animis hominum (ut declarat Aristoteles libro sexto Ethicorum, sub initium ferè) insunt appetitus, & electio: illam ὄρεξιν, hanc προαίρεσιν uocat: appetitus quidem electionis ipsius principiũ est. electio autem est principium actionis, nam nihil aliud est electio, quàm, ut idem ait eodem loco, ὄρεξις βουλευτική, unde omnis actio emanat. Hinc Cicero libro primo Offic. ait: Animorum duplices sunt motus, alteri cogitationis, alteri appetitus: cogitatio in uero exquirendo maximè uersatur, appetitus impellit ad agendum. Sed redeo ad rem. uirtus, aut uitium ἠθικὸν est in electione positum, nam sunt ἕξεις προαιρετικαί. hæc ita refert etiam Cicero libro primo Offic. Duplex est uis animorum, & naturæ, una pars in appetitu posita est, quæ est ὁρμὴ græce, quæ hominem huc & illuc rapit: altera in ratione, quæ docet, & explanat, quid faciendum fugiendumq; sit. Si igitur Mores, aut ex uirtute boni, aut ex uitio mali proficiscuntur, & uirtus, ac uitium sunt habitus τῆς προαιρέσεως, id est electionis: præclarè est hoc loco, & uerißimè ab Aristot. dictũ. Mores eos esse, in quibus significatur qualis sit electio. Consequuntur illa uerba, ἐν οἷς οὐκ ἔστι δῆλον, ἢ προαιρεῖται, ἢ φεύγει ὁ λέγων. Duo in his uerbis sunt consideranda. Primum, cum ait, seligetur ne aliquid, an fugiat. nam προαίρεσις, cum sit (ut libro sexto ait Ethic. Aristot.) ὄρεξις βουλευτική, appetit, decernitq; ea, quæ expetit appetitus ipse, deliberat autem, an sequi, fugereue debeat, in appetitu enim duo insunt hæc. Ideo Aristoteles libro sexto Ethic. ait: ἔστι δὲ ἐν ὀρέξει δίωξις, καὶ φυγή. Idem quoque libro primo Topic. ait, loquens de problemate dialectico: πρόβλημα δ' ἐστὶ διαλεκτικὸν θεώρημα τὸ συντεῖνον ἢ πρὸς αἵρεσιν, καὶ φυγὴν, ἢ πρὸς ἀλήθειαν, καὶ γνῶσιν. Dionysius Halicar. in suis Rhet. ait: oportere in oratione extare, præter cæteros, unum aliquod morum genus, cui reliqui subseruiant, ut omnes cognoscant qualis sit qui loquitur, quid probet, quid'ue non probet: exempli causa. sit graue, ac seuerum dicendi genus: quod in primis extet urbanitatem, iracundiam, inuidentiam, lentitudinem, & cæteros mores ita primario illi generi commisceri oportet, ut aptè inde omnes dependere uideantur. Id uerò fieri à Platone & à Demosthene idem declarat Halicar. Verba autem illius sunt hæc: ὥσπερ γὰρ ἐν ψυχῇ δεῖ τὸν λογισμὸν κρατεῖν, θυμὸν δὲ καὶ ἐπιθυμίαν τούτῳ ὑπακούειν, καὶ ὅσα γε θυμῷ πράττομεν μετὰ λογισμοῦ θυμοῦσθαι, ὅσα δὲ ἐπιθυμίαις χαριζόμεθα, μὴ ἄγαν ἀλογίστως χαρίζεσθαι,
B οὕτω δὲ δεῖ κἀν τῷ λόγῳ, ἐν μὲν ἦθος ἐκεῖνο τὸ μέγιστον ὥσπερ λογισμὸν ὑποκεῖσθαι τῷ λόγῳ, τὰ δὲ ἄλλα ἐπάγειν τὰ θυμικὰ λέγω, καὶ οἰκτρὰ, καὶ τὰ ἀστεῖα, καὶ τὰ πικρὰ, καὶ τὰ ἐπίφθονα, καὶ ἀλλήλοις συγκεκραμένα πρὸς τὸν τῆς χρείας λόγον. ὥσπερ δὲ ἦθος Πλάτων ὑποθέμενος, καὶ τὰ τῶν σοφιστῶν, καὶ τὰ τῶν πολιτικῶν, καὶ τὰ τῶν δημιουργῶν, καὶ τὰ τῶν μειρακίων, καὶ τὰ τῶν ἀνδρῶν, καὶ τὰ ἐλευθέρων ἤθη πρὸς λόγον τούτῳ συνέπλεξε. ὥσπερ καὶ Δημοσθένης ὑποθέμενος διόλου μεγαλοπρεπὴς ἐστὶν ἐν τοῖς λόγοις, ὁμοίως τε ἐν τοῖς συμβουλευτικοῖς τὸ τοῦ πολιτικοῦ ἦθος ὑποθέμενος, καὶ τὸ τοῦ κολακεύοντος τούτῳ συμπλέκων συναγωνίζεται πρὸς μίμησιν τοῦ Πλάτωνος. idē Dionysius Halicar. in disputatione περὶ λόγων ἐξετάσεως. requirit ut in morata oratione extent uestigia τῆς προαιρέσεως huius, de qua hoc loco loquitur Aristoteles, ait enim: ἀλλὰ γίνεται τὰ μὲν τῶν πρεσβυτέρων ἤθη μαλακώτερα, τὰ δὲ τῶν νεωτέρων ἀκμαιότερα. ὡσαύτως καὶ εἰ ἀδελφὸν λέγοις, καὶ εἰ γυναῖκα λέγοις, καὶ εἰ ἄνδρα, καὶ εἰ υἱὸν ἐνταῦθα τὸ οἰκεῖον πάθος τῆς προαιρέσεως ἐξετάζεται. φιλόστοργος, σκληρὸς, φιλάργυρος, ἀνειμένος, ἡ προαίρεσις γὰρ συντρέχει παντὶ ἤθει. Alterum, quod considerandum uidetur, est in illis uerbis positum, ἐν οἷς οὐκ ἔστι δῆλον. nam inter hominum actiones aliæ ita honestæ, turpes'ue sunt, utiles, inutiles ue, ut de ijs ambigere nullus poßit. utpotè si dicas. Patrem alere, patrem perimere, propagare fines imperij, amicos habere, & quæ his contraria sunt. Aliæ sunt eiusmodi, ut uel ratione sui, uel ratione alterius ambiguitatem afferant: an sint eligendæ, uel fugiendæ: an hæ magis, quàm illæ eligendæ aut fugiendæ: ut, oppetere mortem pro patria, diuitem esse satius sit, an doctum. Hinc apud Aristotelem libro primo Rhetor. dantur præceptiones περὶ αἱρετῶν, καὶ αἱρετωτέρων. Hùc igitur respiciens Aristot. ait hoc in loco. In quibus non satis liquet, an quispiam aliquid fugiat, aut sequatur. Verum, ut propius iam accedamus ad rem, breuiter colligo Aristot. sententiã. Facultas poëtica, quatenus uersatur in tragœdia (nam de ea in præsentia loquimur) arripit mores, & efficit orationem moratam, attribuitq; diuersis personis, quæ dum illam proferunt, hoc significant, se uel aliquid sequi, uel aliquid fugere: sicuti patere potest per exempla ex tragicis poëtis, quæ ego, quoniam in promptu omnibus esse possunt, ne longior sim, prætermitto, ALIQVI ENIM SERMONES morati non sunt: hoc quale sit, quomodoq; debeat intelligi, tum ex Aristot. lib. III. Rhet. tum ex Dionys. Halicar. copiose superius declaratum est.

Διάνοια

Διάνοια δέ, ἐν οἷς ἀποδεικνύουσί τι, ὡς ἔστιν, ἢ ὡς οὐκ ἔστιν, ἢ καθόλου τὶ ἀ- A
ποφαίνονται.

Sententia in his uersatur, quæ quomodo aliquid est, uel non est, osten
dunt, uel uniuerse enunciant.

*Hæc ita uertit Paccius: sed omnino ita debebant uerti. Sententia est in ijs, in quibus homines demonstrãt
aliquid esse, aut non esse: uel generaliter aliquid declarant, ut docet Aristot. quantum differret* διάνοια *à
moribus, has attulit explicationes amborum, ne quis fortasse putaret eandem esse* διάνοιαν *cum mori-
bus. Verbum illud* ἀποδεικνύουσιν *non temerè profertur ab Aristotele, nam innuit sermonem ab ipso uo-
catũ* ἀποδεικτικὸν *quo utũtur Demonstratores, cum ex ueris & necessarijs conficientes, sicuti ipse docet
in libris* ἀναλυτικῶν ὑστέρων. *Sciendum uerò omnem sermonẽ, quo homines utuntur, uel necessarius sit,
uel probabilis, oriri* ἀπὸ τῆς διανοίας, *quatenus animæ uis est quædam, & ideò ita orditur librum suum
Aristot.* πᾶσα διδασκαλία, καὶ πᾶσα μάθησις διανοητική. *cum uerò dixit in contextu Aristot.*
ἢ καθόλου τὶ ἀποφαίνονται, *significauit aliud quoduis genus sermonis, qualis est probabilis, quo utuntur
dialectici, & Rhetores: qui cum sit falsus, tamen uidetur esse uerus: & qui fabulosus est, quo utuntur sophi
stæ, & poëtæ. hi enim omnes non ἀποδεικνύουσι quidem, sed proferunt sermonem* ἀπὸ τῶν ἐνδόξων, *&*
φαινομένων, *sicuti alibi copiose declarat Aristo. Verum de hac re satis etiam superius dictũ fuit. Nunc re-
deo ad explicationem* διανοίας, *quam hoc loco profert Aristot. sciendum non dißimili quoque ratione
eandem proferri ab eo libro sexto Ethicorum, his uerbis:* ἔστι δ' ὅπερ ἐν διανοίᾳ κατάφασις, καὶ ἀ-
πόφασις, τοῦτ' ἐν ὀρέξει δίωξις, καὶ φυγή. *Paulò post:* αὕτη μὲν οὖν ἡ διάνοια καὶ ἡ ἀλήθεια
πρακτική, τῆς δὲ θεωρητικῆς διανοίας, καὶ μὴ πρακτικῆς, μηδὲ ποιητικῆς τὸ εὖ, καὶ κακῶς,
τ' ἀληθές ἐστι, καὶ ψεῦδος, τοῦτο γάρ ἐστι παντὸς διανοητικοῦ ἔργον, τοῦ δὲ πρακτικοῦ, καὶ δια-
νοητικοῦ ἡ ἀλήθεια ὁμολόγως ἔχουσα τῇ ὀρέξει τῇ ὀρθῇ. *Nec uerò me latet* διάνοιαν *duo significare,
tùm uim illam ac facultatem animorum nostrorum, per quam ratiocinamur, ac colligimus uerum, aut fal-
sum: tùm ipsum sensum, ac sententiam, quam proferimus in oratione. Sed hæc significatio ab illa ducitur,
itaque Rhetores & poëtæ usurparunt. Sciendum uerò Aristotelem hoc loco* διάνοιαν *ita definijsse, ut sim
plex tantum ipsius officium demonstrarit, quod est affirmare, uel negare, aliquid esse, non quidem, quòd or
natior non sit, etiam apud poëtas, sed ut ea ratione distingueret à moribus, altera parte tragœdiæ. Rheto-* B
res uerò non simplici sub hac tantum forma proferunt διάνοιαν, *sed (ut ipsi uocant)* ἐσχηματισμένην.
hinc apud illos circunferuntur σχήματα διανοίας, *non enim satis est in Rhetorica facultate docere, quo
modo aliquid uel negamus, uel affirmamus, sed alia multa quoq; qua ratione ornatius proferri poßint, tra-
di necesse est. hinc Alexãder Rhetor Græcus in lib.* περὶ σχημάτων *ait, nihil aliud esse* σχῆμα διανοίας,
quàm μετάπλασιν διανοήματος ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν πλάττουσαν πρὸς τὸ χρησιμώτερον τὴν
ἀναγκαίαν διάνοιαν. *Appellat necessariam* διάνοιαν *Rhetor hic doctißimus, quæ tantum sensa ani-
mi effert, sine ullo ornatu quæque tantum affirmat, aut negat, quo prorsus modo hoc loco descripta fuit ab
Aristot. Hinc grauis extitit olim inter Rhetores quæstio. artificióne ipsorum continerentur* τὰ σχήματα
διανοίας, *an potius ab ipsa natura proficisceretur omnis sermo* ἐσχηματισμένος, *quæstionem hanc to-
tam aptè, breuiterq; soluit idem Alexander Rhetor, his uerbis:* εἰ μὴ ἦν διανόημα, τὸ μὲν κατὰ φύσιν
τὸ δὲ ἐσχηματισμένον, οὐκ ἂν τῶν ἰδιωτῶν οἱ ῥήτορες διέφερον, οὔτ' ἀλλήλων. ταῦτα οἱ ἁπλού-
στερον, καὶ ἄνευ κόσμου τινὸς μετὰ λόγου λέγοντες, οἱ δὲ ἐναργέστερον, καὶ οὐ μετ' ἀκοσμίας. δῆ-
λον γὰρ ὅτι τοῦ ἰδιώτου ὁ ῥήτωρ δεῖ, τοὺς μὲν ἐπ' ὀλίγον, καὶ ἀκαιρότερον, τοὺς δὲ πλεῖον, καὶ
κατὰ καιρὸν τοῖς σχήμασι χρῆσθαι. *Ex his uerbis quis facilè cognoscere potest duplicem esse* διάνοιαν,
alteram (ut uerbis ipsius utar) κατὰ φύσιν, *quam paulò ante uocarat* ἀναγκαίαν, *alteram* ἐσχηματισ-
μένην. *Aristoteles igitur hoc loco de priore locutus est, non quidem quòd non maxime egeat altera etiam
poëtica ipsa facultas, ut postea suo loco commodius dicemus: sed quia aptius ea ratione uisus est sibi posse
ostendere, quantum inter mores, &* διάνοιαν *esset discrepantiæ: si definitionem ab ipsius primario, ac
naturali officio deduxisset.*

Τέταρτον δέ, τῶν μὲν λόγων ἡ λέξις. λέγω δὲ ὥσπερ πρότερον εἴρηται, λέ-
ξιν εἶναι, τὴν διὰ τῆς ὀνομασίας ἑρμηνείαν. ὃ καὶ ἐπὶ τῶν ἐμμέτρων καὶ τῶν λό-
γων ἔχει τὴν αὐτὴν δύναμιν.

Quarto sermonum dictio, appello autem quemadmodum diximus à
principio

A principio, Dictionem, per uerba sensus explicationem, id quod in metris æqué ac in soluta oratione eandem uim habet.

Hæc ita uertit Paccius. Sed commodius & apertius ita uerti possunt, nam non satis expreßit illa uerba, διὰ τῆς ὀνομασίας. Quartum, quod attribuitur sermoni, dictio est: appello autem dictionem, explicationem, seu interpretationem eam, quæ fit per prolationem nominis alicuius, seu appellationem rei per nomē. Coniunguntur hæc cum superioribus sic. Postquam Aristot. tres explicauit partes tragœdiæ, seu totius poëticæ, ex quibus ipsa suum opus conficit. FABVLAM, MORES, SENTENTIAM: *quarto loco enumerat dictionem, explicatq́; qualis sit, qualeq́; sit ipsius officium. Sic. Dictio est quarto loco statuenda, quoniam per eam explicantur priores tres partes, definitur autem hoc loco ab Aristotele dictio pulcherrimè ac doctißimè, cum ait esse ἑρμηνείαν διὰ τῆς ὀνομασίας. Hæc quæ uocatur ἑρμηνεία duplex est: aut enim fit per simplicia ac disiuncta uerba, in quibus neque falsum neque uerum inest. Aut per coniuncta, in quibus est illa, quam uocat Aristoteles in libro περὶ ἑρμηνείας, ἀπόφανσιν, id est Enunciationem, seu pronunciatum, & proloquium, in quo inest aut uerum, aut falsum Neque alia ratione librum suum inscripsit περὶ ἑρμηνείας. Ideò uerò dixit in contextu ὀνομασίαν, quia dictio est, per quam statuitur appellatio uniuscuiusque rei propriæ, hinc libro tertio Rhet. ait: τῶν δ' ὀνομάτων, καὶ ῥημάτων σαφῆ μὲν ποιεῖ τὰ κύρια, μὴ ταπεινὴν δέ, ἀλλὰ κεκοσμημένην τἆλλα ὀνόματα, ὅσα εἴρηται ἐν τοῖς περὶ ποιητικῆς. Idem Aristoteles libro primo Top. ubi loquitur de propria appellatione θέσεων, καὶ προβλημάτων, ait: σχεδὸν δὲ νῦν πάντα τὰ διαλεκτικὰ προβλήματα, θέσεις καλοῦνται, διαφερέτω δὲ μηδὲν ὁπωσοῦν λεγόμενον, οὐ γὰρ ὀνοματοποιῆσαι βουλόμενοι διείλομεν οὕτως αὐτά, ἀλλ' ἵνα μὴ λανθάνωσιν ἡμᾶς τίνες αὐτῶν τυγχάνουσιν αἱ διαφοραί. Ait Aristoteles noluisse se nouam confingere appellationem, hoc enim est ὀνοματοποιῆσαι, reliqua patent. Aristides Rhetor in suis libris περὶ λόγου πολιτικοῦ dictionem uocat ἀπαγγελίαν, de qua re etiam superius diximus, quia δι' αὐτῆς ἀπαγγέλλεται τὰ διανοήματα. Cum uerò Aristoteles in cōtextu ait, eandem esse uim dictionis in metro, & soluta oratione, ita intelligi debet: tantundem significare dictionem in metro, ac in sermone soluto: nec minus uim suam hic, quàm illic exercere, nam in reliquis partibus dißimilem esse dictionem poëticam, ei, qua utimur in pedestri oratione, nemo dubitat, & Aristot. ipse libro tertio Rhetoricorum declarat, cum ait: ποιητικὴ πρώτη ἐγένετο λέξις, οἷον ἡ Γοργίου, καὶ νῦν ἔτι οἱ πολλοὶ τῶν ἀπαιδεύτων τοὺς*

B *τοιούτους οἴονται διαλέγεσθαι κάλλιστα, τοῦτο δὲ οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἑτέρα λόγου, καὶ ποιήσεως λέξις ἐστί. Idem eodem libro: ἡ γὰρ λέξις ποιητικὴ ἴσως οὐ ταπεινή, ἀλλ' οὐ πρέπουσα λόγῳ, id est solutæ orationi. Idem paulò post: propriū dictionis esse significare rem aliquam, his uerbis declarat: καὶ ὡρίσθω λέξεως ἀρετὴ σαφῆ εἶναι, σημεῖον γάρ, ὅτι ὁ λόγος, ἐὰν μὴ δηλοῖ, οὐ ποιήσει τὸ ἑαυτοῦ ἔργον.*

Τῶν δὲ λοιπῶν πέντε, ἡ μελοποιΐα μέγιστον τῶν ἡδυσμάτων. ἡ δὲ ὄψις, ψυχαγωγικὸν μέν, ἀτεχνότατον δέ, καὶ ἥκιστα οἰκεῖον τῆς ποιητικῆς. ἡ γὰρ τῆς τραγῳδίας δύναμις καὶ ἄνευ ἀγῶνος, καὶ ὑποκριτῶν ἐστίν. ἔτι δὲ κυριωτέρα περὶ τὴν ἀπεργασίαν τῶν ὄψεων ἡ τοῦ σκευοποιοῦ τέχνη τῆς τῶν ποιητῶν ἐστί.

Reliquarum uerò quinque partium sic Melodia suauissima est, ut spectaculum gratissimum. quod tamen nec artificiosum est, nec ipsius Poëticæ proprium, siquidem Tragœdiæ uirtus extra quoque scenam ac sine histrionibus consistit. Ad hæc ars struendorum apparatuū propria magis chorago, quàm poëtis est.

Reliquæ duæ partes tragœdiæ sunt hæ, MELODIA, APPARATVS: *quamuis Paccius hoc loco, nescio qua adductus ratione ὄψιν uertat,* SPECTACVLVM. *sed aptius est, uti etiam superius semper, apparatum uocare. Cum igitur de his duabus nunc loquatur partibus Aristoteles, affert, sicuti mihi uidetur, quatuor conclusa. seu decreta. Primum est, quòd μελοποιΐα sit μέγιστον τῶν ἡδυσμάτων. Vertit Paccius, quòd Melodia suauiß. est. Sed notandum est, Aristotelem hic proferre μελοποιΐαν, non μέλος, respexit enim (ut opinor) ad ipsam artem: nam μελοποιΐα est, quæ conficit μέλος, seu μελῳδίαν. Ea igitur est maxima τῶν ἡδυσμάτων, id est cætera omnia oblectamenta poëtica superat: respicit uerò ad id, quod superius in definitione tragœdiæ dictum est, λόγον ἡδυσμένον. Plato lib. III. de rep. ait: τὸ μέλος ἐκ τριῶν ἐστὶ συγκείμενον λόγου τε, καὶ ἁρμονίας, καὶ ῥυθμοῦ. & idem eodem libro rursus: μέλος ἐστὶ λόγος ᾀδόμενος. Secundum conclusum est, quòd ὄψις, seu apparatus est quiddam ψυχα-*

γωγικὸν, nam ψυχαγωγεῖν est animos allicere, & oblectare: apparatus igitur etsi ualde oblectat, nõ tamen est ualde artificiosum quiddam dicendum in tragœdia, sed prorsus ἀτεχνότατον, nam sensus est corũ uerborum: prorsus hanc partem artificio poëtæ non concludi: parumq; egere arte, nec spectare ferè ad officium poëtæ, minimeq; omnium, poëticæ facultatis esse propriam. Paccij conuersiones non admodum placent. Poëtica igitur facultas, etiam si requirit ὄψιν seu apparatum minimum tamen artis ponit in hoc efficiendo. Aristot. lib. III. Rhet. καὶ ἔστι φύσεως τὸ ὑποκριτικὸν εἶναι, καὶ ἀτεχνότερον, nam sicuti in poëtica facultate apparatus minime eget artificio, ita in Rhetorica, pronunciatio, & actio, quæ à natura proficiscitur, nec tradi ullis præceptionibus potest. Non dissimili ratione Aristoteles libro primo Rhetoricorũ. Argumenta quædam, quibus utitur orator, uocat ἄτεχνα, atque sic explicat: ἄτεχνα δὲ λέγω, ὅσα μὴ δι' ἡμῶν πεπόρισται, ἀλλὰ προϋπῆρχεν, οἷον μάρτυρες, βάσανοι, συγγραφαί. Rursus artificialia, quæ ipse uocat ἔντεχνα qualia sint, declarat his uerbis: ἔντεχνα δὲ ὅσα διὰ τῆς μεθόδου, καὶ δι' ἡμῶν κατασκευασθῆναι δυνατὸν, ὥστε δεῖ τούτων τοῖς μὲν χρήσασθαι, τὰ δὲ εὑρεῖν. has explicationes si quis referat ad partes tragœdiæ artificiales: & ad apparatum, qui est inartificialis, perbellè cum ijs uidebit conuenire. Tertium conclusum est positum in ratione, & confirmatione superioris, est aũt hoc. Quòd tragœdiæ uis tota perspicitur, etiamsi tollatur certamen poëtarum, & recitatio histrionum, quæ fit in scena. Verba Græca sunt ἄνευ ἀγῶνος, καὶ ὑποκριτῶν. quo loco sciendum ueteres poëtas in Theatro gloriæ causa inter se certare consueuisse recitatione poëmatum. de hac re loquitur Aristophanis interpres in prooemio, his uerbis: οἱ μὲν οὖν τῆς ἀρχαίας κωμῳδίας ποιηταὶ οὐχ ὑποθέσεως ἀληθοῦς, ἀλλὰ παιδείας εὐτραπέλου γενόμενοι ζηλωταὶ τοὺς ἀγῶνας ἐποίουν. Aristoteles quoque ipse lib. tertio Rhetoricorum ait, quatenus spectat ad histriones, sic: τοῦτο δὲ τούτων ὃ δύναμιν μὲν ἔχει μεγίστην, οὔπω δὲ ἐπικεχείρηται τὰ περὶ τὴν ὑπόκρισιν, καὶ γὰρ εἰς τὴν τραγικὴν, καὶ ῥαψῳδίαν ὀψὲ παρῆλθεν, ὑπεκρίνοντο γὰρ αὐτὰς τὰς τραγῳδίας οἱ ποιηταὶ τὸ πρῶτον. δῆλον οὖν ὅτι καὶ περὶ τὴν ῥητορικήν ἐστι τὸ τοιοῦτον, ὥσπερ καὶ περὶ τὴν ποιητικήν. Idem paulò post de consuetudine certandi in Theatris, ita scribit: τὰ μὲν οὖν ἆθλα σχεδὸν ἐκ τῶν ἀγώνων οὗτοι λαμβάνουσι, καὶ καθάπερ ἐκεῖ μεῖζον δύνανται τῶν ποιητῶν οἱ ὑποκριταί, καὶ ἐπὶ τοὺς πολιτικοὺς ἀγῶνας διὰ τὴν μοχθηρίαν τῶν πολιτῶν. Ex quibus patet, poëtas ipsos sua poëmata recitantes inter se certasse de laude scribendi poëmatis. mox adhibitos qui histriones recitarent, qui multum sua peritia efficere poterant, ut laudabile uideretur aliquod poëma. Hinc Demosthenes in oratione in Midiam conqueritur à se calliditate Midiæ abductum Tibicinem, & magistrum saltationis, cuius peritia plurimum nitebatur spes uincendi, his uerbis: καὶ τὸν διδάσκαλον διέφθειρέ μου τοῦ χοροῦ, καὶ εἰ μὴ Τηλεφάνης ὁ αὐλητὴς ἀνδρῶν βέλτιστος περὶ ἐμὲ τότε ἐγένετο, καὶ τὸ πρᾶγμα αἰσθόμενος τὸν ἄνθρωπον ἀπελάσας αὐτὸς συγκροτεῖν, καὶ διδάσκειν ᾤετο δεῖν τὸν χορὸν, οὐδ' ἂν ἠγωνισάμεθα ὦ ἄνδρες ἀθηναῖοι, ἀλλ' ἀδίδακτος ἂν εἰσῆλθεν ὁ χορὸς, καὶ πράγματα αἴσχιστ' ἂν ἐπάθομεν. Cum igitur ita res sese habeat, utitur tali probatione Aristoteles. Ea, sine quibus tragœdiæ uis, ac præstantia qualis, quantaq; sit perspicitur, inartificialia sunt. Eiusmodi uerò sunt apparatus scenici, & melodia. Nec sanè hoc secus est in Rhetorica facultate, nam oratio scripta oratorum satis uim suam præ se fert, etiam si non recitetur in foro, ex quo patet artificiales non esse Rhetorices partes, memoriam, & pronunciationem. Quartum conclusum est. Quòd apparatus omnis potius spectat ad artem σκευοποιοῦ, id est eius, qui apparatum scenicum conficit, utpotè uestes, aulæa, cothurnos, & reliqua eiusmodi. Paccius non uidetur satis aptè uertisse illam dictionem σκευοποιὸν, cùm ait Choragum, nam Choragus, id est χορηγὸς appellabatur à Græcis is, qui sumptum faciebat in ludos. Demosthenes in oratione in Midiam: ἐπειδὴ γὰρ οὐ καθεστηκότος χορηγοῦ τῇ πανδιονίδι φυλῇ τρίτον ἔτος τουτὶ, παρούσης δὲ τῆς ἐκκλησίας, ἐν ᾗ τὸν ἄρχοντα ἐπικληροῦν ὁ νόμος τοῖς χοροῖς τοὺς αὐλητὰς κελεύει, λόγων καὶ λοιδορίας γιγνομένης, καὶ κατηγοροῦντος τοῦ μὲν ἄρχοντος τῶν ἐπιμελητῶν τῆς φυλῆς, τῶν δ' ἐπιμελητῶν τοῦ ἄρχοντος, παρελθὼν ὑπεσχόμην ἐγὼ χορηγήσειν ἐθελοντής. Erat igitur σκευοποιὸς is, qui apparatum scenæ conficiebat omnẽ. Qualem Demosthenes nominat, sed alia appellatione, χρυσοχόον in eadem oratione, his uerbis: τὴν γὰρ ἐσθῆτα τὴν ἱερὰν (ἱερὰν γὰρ ἔγωγε νομίζω πᾶσαν, ὅσην ἄν τις ἕνεκα τῆς ἑορτῆς παρασκευάσηται, τέως ἂν χρησθῇ) καὶ τοὺς στεφάνους τοὺς χρυσοῦς, οὓς ἐποιησάμην ἐγὼ κόσμον τῷ χορῷ, ἐπεβούλευσεν ὦ ἄνδρες ἀθηναῖοι διαφθεῖραί μου νύκτωρ ἐλθὼν ἐπὶ τὴν οἰκίαν τὴν τοῦ χρυσοχόου, καὶ διέφθειρεν, οὐ μέντοι πάντας γε. οὐ γὰρ ἐδυνήθη. His declaratis in hunc modum, hoc loco libet mihi apponere quandam explicationem excerptam ex commentario, seu paraphrasi Auerrois, quæ spectat ad superiorem locum, quem exposuimus, ubi Aristoteles Mores, & Sententiam definiebat, ac declarabat: posset enim inijcere scrupulum alicui Aristoteles, quòd bis

explicet

A explicet MORES, & SENTENTIAM. referam autem ipsius Auerrois uerba qualiacunq; sunt, aut paulò secius, hoc est minus barbarè, quàm legũtur in paraphrasi, quam habemus, in Latinam linguam conuersam. Postea eliciã sensum. PARS tertia tragœdiæ est dianœa, & hæc est potentia repræsentandi rem sic esse, aut non sic esse: hoc uerò est simile ei, quod conatur efficere Rhetorice per sermonem suasorium, nã idem studet efficere poëtice per sermonem repræsentantem, & imitantem. Et hæc repræsentatio reperitur etiam in sermonibus politicis: nam ueteres contenti fuerunt ad firmandas suas rationes, & inducendas in animos auditorum, sermonibus policitis, quousque posteriores cœperunt inuenire uias Rhetoricas. Ac differentia inter sermonem poeticum incitantem ad credendum, et sermonem poëticum incitantem ad mores, idest: moratum, hæc est, nam ille qui moratus est, incitat ad agendum aliquid, aut ad uitandum, aut ad fugiendum. Sermo uerò qui incitat ad fidem, & persuasionem, incitat tantummodo ad credendum, aliquid esse, uel non esse: non autem ad sequendum ipsum, aut fugiendum, & respuendum. Hæc ille totidem ferè uerbis. Videtur autem posteriorum uerborum, nam prior ad ea, quæ superius dicta sunt, spectant, sensus hic esse: tantundem inter se differre τὰ ἤθη, & διάνοιαν, ut ex MORIBVS fiat sermo moratus, in quo exprimitur aliquis uel sequens, uel fugiens aliquid: ex dianœa autem fiat sermo, uel affirmãs, uel negans aliquid; quem nos audientes uel credimus, uel reijcimus.

Διωρισμένων δὲ τούτων λέγωμεν μετὰ ταῦτα, ποίαν τινὰ δεῖ τὴν σύστασιν εἶναι τῶν πραγμάτων ἐπειδὴ τοῦτο καὶ πρῶτον καὶ μέγιστον τῆς τραγῳδίας ἐστί.

His absolutis, deinceps dicendum, qualem omnino esse deceat rerum contextum. Hoc enim primum, maximumq; in Tragœdia est.

Vel sic, & fortasse aptius, & apertius. His declaratis, dicamus, qualem oportet esse constitutionem rerum, id est fabulam. idem enim est dicere μῦθον, & σύστασιν τῶν πραγμάτων: nam sicuti dictum est ante, μῦθος est σύστασις τῶν πραγμάτων; & sic ponit hoc loco Aristoteles ipsam definitionem, pro eo, quod definitur. Cum hactenus dictum fuerit ab Aristotele, quid sit tragœdia, & quot sint ipsius partes, ex quibus conficitur: & quæ illæ sint, & quo ordine collocandæ, cumq; declaratum, primo loco debere collocari fabulam, ab ea primùm exorditur, tanquam à primaria & maxima parte. Has partes omnes ait
B Auerroës appellari principia (utar enim ipsius uerbo) existendi, quòd uidelicet ex ijs tanquam principijs existant tragœdiæ, libuit apponere uerbum hoc, quia frequens est apud recentiores nostros philosophos, qui barbarè, Auerroem secuti, aut eius interpretes potius, loquuntur.

Κεῖται δ' ἡμῖν, τὴν τραγῳδίαν, τελείας, καὶ ὅλης πράξεως εἶναι μίμησιν, ἐχούσης τι μέγεθος. ἔστι γὰρ ὅλον, καὶ μηδὲν ἔχον μέγεθος. ὅλον δέ ἐστι τὸ ἔχον ἀρχὴν, καὶ μέσον, καὶ τελευτήν, ἀρχὴ δ' ἐστὶν, ὃ αὐτὸ μὲν ἐξ ἀνάγκης μὴ μετ' ἄλλο ἐστὶ, μετ' ἐκεῖνο δ' ἕτερον πέφυκεν εἶναι, ἢ γίνεσθαι. τελευτὴ δὲ τοὐναντίον, ὃ αὐτὸ μετ' ἄλλο πέφυκεν εἶναι, ἢ ἐξ ἀνάγκης, ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, μετὰ δὲ τοῦτο ἄλλο οὐδέν. μέσον δὲ καὶ αὐτὸ μετ' ἄλλο, καὶ μετ' ἐκεῖνο ἕτερον.

Propositumq; semel nobis, Tragœdiam imitationẽ esse actionis perfectæ, totiusq;, magnitudinem quidem aliquam habentis, siquidem & totum datur magnitudine carens, totum uerò est, quod principium, mediũ, atq; finem habet. Principium illud esse dicimus, quod nõ necessariò post aliud est: contrà posterius aliquod esse, uel fieri natum est, Finem, huic contrarium, illud ipsum, quod post aliud natum est esse necessariò, uel plerunq;, Medium, quod aliquo posterius, aliquo prius est.

Disputaturus Aristoteles de constitutione rerum, id est de fabula, repetit quædam ante declarata in definitione ipsius tragœdiæ, quibus innititur, tanquam fundamentis. Sunt autem hæc: primum quidem, tragœdiam actionis esse imitationem. Alterum uerò: Actionem illam, quàm imitatur tragœdia, debere esse integram & absolutam. Notandum hoc loco apponi dictionem hanc ὅλης, quæ in superiore definitione non fuerat apposita: nam ibi tantummodo erat dictũ τελείας, sed hic altera ponitur, tùm ut ea, quæ prior est, magis exponatur: tùm etiam, ut quæ dicenda postea sunt, facilius intelligantur. Totũ illud, quod requiritur

in tragœdia debet habere magnitudinem. Nam, ſicuti declarat in contextu Ariſtoteles, totum quoddam eſt, quod magnitudinem non habet: declarauimus ante hoc quale ſit, ſicuti pulex, formica, & eiuſmodi, ut igitur differat ab illo, additur rurſus hoc loco. MAGNITUDINEM Habentis. declarat totũ huuc locum apte, & ingenioſe Auer. in ſua paraph. Verba illius, qualia refert interpres, hæc fermè ſunt. Oportet ut tragœdia in aſsimilatione & repræſentatione pertingat ad finem, ad quem poteſt pertingere, ſecundum ſuam naturam, & hoc erit per aliqua, quorum unum eſt, ut ſit ei, quod habeat magnitudinem quandam determinatam, per quam ſit totum, & completum: totum autem, & completum eſt id, quod habet principiũ, medium, atque ultimum. Hæc ille. Definit uerò in contextu, quid ſit principium, ſic: ἀρχὴ δέ ἐστιν ὃ αὐτὸ μὲν ἐξ ἀνάγκης μὴ μετ' ἄλλο ἐστί, μετ' ἐκεῖνο δ' ἕτερον πέφυκεν εἶναι. Hæc ita uertit Paccius. Principiũ illud eſſe dicimus, quod non neceſſariò poſt aliud eſt, contrà poſterius aliquod eſſe, uel fieri natum eſt. Sed aptius ſic, & apertius uerti potuiſſent. Principium eſt, quod ipſum neceſſariò non eſt poſt aliud: poſt illud autem aliud eſſe contingit. Auerroës hæc ita retulit in ſua paraphraſi. Principium eſt, quod ante rem eſt, nec oportet, ut ſit cum ijs, quibus eſt principium. Vltimum eſt cum eis, quibus eſt ultimum, neque eſt ante. Medium autem eſt ante ea, & cum illis. Ipſum ergo medium ineſt utrique extremo, cum ſit medium in loco, qui eſt inter id, quod eſt ante, & id quod eſt poſt. omnia hæc Auerrois uerba uolui adſcribere, tùm quia ingenioſe uidentur prolata, & ualde exprimãt Ariſtotelis ſententiam, tùm quia mihi propoſitum eſt uelle omnia, quæ in mutila, ac deprauata conuerſione eius paraphraſis intelligi poſſunt, colligere, atque huic noſtræ interpretationi inſerere, ut uideant homines cui uſui, & adiumento inſeruire illa poſsint, nec prorſus reijciant. Verba Ariſtot. per quæ definit. VLTIMUM, ſiue FINEM, ſunt hæc: τελευτὴ δὲ τοὐναντίον, ὃ αὐτὸ μετ' ἄλλο πέφυκεν εἶναι, ἢ ἐξ ἀνάγκης, ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. hæc ita uertit Paccius. FINEM huic contrariũ illud ipſum, quod poſt aliud natũ eſt eſſe, uel neceſſariò, uel ut plurimũ. Notanda illa uerba, ἢ ἐξ ἀνάγκης, ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. Duplex enim eſt finis, aut in re, aut in mẽte & cogitatione noſtra, ſi in re fuerit, ſemper neceſſariò ultimus: ſi in cogitatione noſtra, antequã aliquid agamus, nõ ultimus quidem eſt, ſed primus, qui appellatur τινὸς ἕνεκα, id eſt cuius gratia, & quoniam plures ſunt res naturales, in quibus finis ultimum locum obtinet, quàm eæ, in quibus ponitur primo loco, in cogitatione ſcilicet agentium hominum, ideò dictũ eſt ab Ariſtotele ἐπὶ τὸ πολύ. Verba Ariſtotelis, per quæ explicat MEDIUM, ſunt hæc: μέσον δὲ καὶ αὐτὸ μετ' ἄλλο, καὶ μετ' ἐκεῖνο ἕτερον. quæ ita uertit Paccius, Medium eſt, quod aliquo poſterius, aliquo prius eſt. Poſſent etiam ſic aptè uerti: Mediũ eſt, quod eſt poſt aliud, & poſt ipſum aliud. B
Ariſtot. lib. I. Priorum ἀναλυτικῶν, non diſsimili ratione dixit: μέσον μὲν ἐστιν, ὃ καὶ αὐτὸ ἐν ἄλλῳ καὶ ἄλλο ἐν τούτῳ ἐστὶν, ὃ καὶ τῇ θέσει πρότερον γίνεται. Nam mediũ eſt inter duo extrema, & ipſa utrinq; medij, alterum hinc, alterũ illinc partem ſibi uendicant. His ita expoſitis, duo tradit præcepta Ariſtot. quorum alterum ad ordinem, alterum ad magnitudinem Fabulæ ſpectat. Vt enim optima ſit rerum conſtitutio in Tragœdia, duo hæc requiruntur, primum ut ordinatè omnia collocentur. Deinde, ut magnitudinem habeant decentem. Primum præceptum ineſt in ui dictionis illius τελείας καὶ ὅλης poſitum, ſicuti patet: alterum in illis dictionibus, μέγεθος ἐχούσης. Ariſtot. lib. Rhet. III. ubi loquitur de periodo in oratione, habet quiddam, quod ſimillimum eſt his uerbis, quibus utitur nunc in declarando, quid ſit ὅλον. ait enim: λέγω δὲ περίοδον λέξιν ἔχουσαν ἀρχὴν, καὶ τελευτὴν αὐτὴν καθ' αὑτὴν, καὶ μέγεθος εὐσύνοπτον. De principio autem loquitur Ariſtoteles, quod magnitudinis principium uocatur, de quo libro ſecundo de Cœlo: nam diſsimile eſt principio, quod appellatur temporis. Præterea principiũ hoc, quod quærimus in fabula eſt, quod ὅρος ab eo alibi uocatur: nam omne principium eſt terminus, quamuis non omnis terminus ſit principium, hæc & alia multa afferri in medium poſſent, ſed iam ſatis patet locus Ariſtot.

Δεῖ ἄρα τοὺς συνεστῶτας εὖ μύθους, μήθ' ὁπόθεν ἔτυχεν ἄρχεσθαι, μήθ' ὅπου ἔτυχε, τελευτᾶν. ἀλλὰ κεχρῆσθαι ταῖς εἰρημέναις ἰδέαις.

Decet autem ritè contextas fabulas minimè temerè undelibet initium ſumere: nec item temerè ubilibet terminari: uti uerò ſemper, ſupradictis partibus.

Hæc ita uertit Paccius, ſed aptius fortaſſe, ſic. Decet igitur (nam ita debet uerti locus hic, quia Ariſtot. habet in contextu ἄρα, deducitq; concluſionem ex prius dictis, huiuſmodi) benè conſtitutas fabulas: minimè unde ſors tulerit, incipere: neque ubilibet finire, uti uerò ſemper prædictis figuris. his uerbis continetur prior illa, de qua paulò antè diximus, præceptio, quæ ſpectat ad ordinem. Sic autem ſeſe habet. Quoniam oportet tragœdiam eſſe abſolutam, & totam, ſeu integram, totum autem conſtat principio, medio, & fine,

opor-

A oportet ipsam ita esse constitutam, ut tria illa suis locis disposita ac collocata aptè appareant, ex quo consequatur, neque undelibet exordiendum, neque ubilibet finiendum. ne media primis, ultima medijs anteponantur: quare maximè conuenit seruare prædictas ἰδέας (sic enim uocat) id est formas, seu malis dicere partes, principiū scilicet, medium, & finem. Habet Auerroes in sua paraphrasi uerba quædam ingeniose excogitata, & aptè prolata ad locum hunc explicandum. Medium est, quod componitur ex extremis, & ex quo non componuntur extrema: ex quo colligi potest necessariò talem in fabulis esse seruandum ordinem, qualem diximus: nam si principium componeretur ex medio, liceret principio anteponere medium. & sic opinor, iam patet, tota ratio, & præceptio Aristotelis de ordine, de quo multa etiam præcepta dat Horatius in sua de Poetice & poetis epistola ad Pisones, sic enim potius uocanda, quàm Ars poëtica.

Ἔτι δ' ἐπεὶ τὸ καλὸν καὶ ζῷον, καὶ ἅπαν πρᾶγμα, ὃ συνέστηκεν ἔκ τινων, οὐ μόνον ταῦτα τεταγμένα δεῖ ἔχειν, ἀλλὰ καὶ μέγεθος ὑπάρχειν μὴ τὸ τυχόν. τὸ γὰρ καλὸν, ἐν μεγέθει, καὶ τάξει ἐστί.

Ad hæc pulchrum siue animal, siue quodcunq; ex aliquibus compositum, non ordine tantum, uerumetiam congruenti magnitudine, constare debet, siquidem ex magnitudine ordineq; pulchrum oritur.

Altera præceptio (de qua superius loquebamur) hæc est, quæ explicatur ab Aristotele, & spectat ad magnitudinem, ita autem sese habet. Pulchrum duobus constat, ordine, & magnitudine: oportet igitur fabulam præter ordinem, habere etiam conuenientem magnitudinem, probatur hoc similitudine ducta à pulchritudine animalium, & omnium rerū, quæ corpore aliquo constant, sic. Sicuti in animantibus decoram, conuenientemq; inesse oportet magnitudinem, ut pulchra sint: ita quoque in poëmate, nam omnis pulchritudo est non solùm ἐν τάξει, sed etiam ἐν μεγέθει. Aristot. lib. tertio Rhet. alijs quidem, ac diuersis uerbis, sed idem significantibus pulchritudinem descripsit: κάλλος δὲ ἕτερον καθ' ἑκάστην ἡλικίαν ἐστί. νέου μὲν οὖν κάλλος τὸ πρὸς τοὺς πόνους χρήσιμον ἔχειν τὸ σῶμα, τούς τε πρὸς δρόμον, καὶ πρὸς βίαν, ἡδὺν ὄντα ἰδεῖν πρὸς ἀπόλαυσιν. Plato quoq; in Symposio multis in locis corporis pulchritudinem ait esse quandam συμμετρίαν coniunctam cum quadam colorum suauitate. Symmetria autē utrunq; habet

B & μέγεθος, & τάξιν. Idem Plato in Symposio, ubi loquitur de pulchritudine Cupidinis, ait illum esse aptè compositum, & nitidum: quatenus enim aptè compositum dixit, significauit ordinem, & magnitudinem: quatenus uerò nitidum dixit, splendorē, & colorē corporis significauit. Aristot. quoq; ipse lib. Ethic. IIII. pulchritudinē in magnitudine uersari ait: ἐν μεγέθει γὰρ ἡ μεγαλοψυχία, ὥσπερ καὶ τὸ κάλλος ἐν μεγάλῳ σώματι, οἱ μικροὶ δ' ἀστεῖοι, καὶ σύμμετροι. Quòd autē à pulchritudine corporum ad pulchritudinē poëmatum ducatur aptè similitudo, eiusdem Platonis exemplo demonstrari potest, ubi ait in Phædro, oportere orationem omnem, tanquam animal quoddam constitui, ut formam, & collocationē partium talem habeat: qualem corpus, quod neq; capite, neq; pedibus careat: quodq; habeat membra sibimet ipsis, totiq; corpori cōuenientia, & sit dissimilis ei epigrammati, quod de Mida scriptum olim fuit. Verba Platonis sunt hæc: ἀλλὰ τόδε γε οἶμαί σε φάναι ἄν, δεῖν πάντα λόγον ὥσπερ ζῷον συνεστάναι σῶμά τι ἔχοντα αὐτὸν αὑτοῦ, ὥστε μήτε ἀκέφαλον εἶναι, μήτε ἄπουν, ἀλλὰ μέσα τε ἔχειν, καὶ ἄκρα πρέποντα ἀλλήλοις, καὶ τῷ ὅλῳ γεγραμμένα. ΦΑΙ. πῶς γὰρ οὔ; ΣΩ. σκέψαι τοίνυν τὸν τοῦ ἑταίρου σου λόγον, εἴτε οὕτως, εἴτε ἄλλως ἔχει, καὶ εὑρήσεις τοῦ ἐπιγράμματος οὐδὲν διαφέροντα ὃ Μίδᾳ τῷ Φρυγὶ ἐπιγέγραπται. Hermogenes quoque lib. primo περὶ ἰδεῶν, ait: de pulchritudine sermonis loquens, Platonisq; locum hunc referens, sic: κάλλος δὴ τοίνυν τὸ ἐν λόγῳ κυρίως μὲν εἴη ἂν τὸ ἐκ πάντων τῶν ποιούντων τὰς ἰδέας αὐτοῦ πασῶν, οἷον ἐννοιῶν, μεθόδων, λέξεων, καὶ τῶν λοιπῶν εὐάρμοστον, καὶ σύμμετρον μετά τινος ἐμφαινομένης δι' ὅλου τοῦ λόγου ποιότητος ἤθους μιᾶς πρεπούσης τῇ ἰδέᾳ, καθάπερ ἐν σώματι χρῶμα. Paulò post: ἐπειδὴ γὰρ καθόλου τὸ κάλλος ἐστὶ συμμετρία μελῶν, καὶ μερῶν μετ' εὐχροίας, δι' ὧν λόγος τις γίνεται ἰδεῶν μιγνυμένων. ταῦτα γὰρ οἷον μέλη, καὶ μέρη ἐστὶν αὐτοῦ, δεῖ δήπουθεν, εἰ μέλλοι καλὸς ἔσεσθαι, συμμετρίαν ἔχειν τούτων, ὅ ἐστιν εὐαρμοστίαν, καί τινα ἐπανθεῖν αὐτῷ οἷον εὐχροιαν τὴν ἐμφαινομένην διόλου μίαν τοῦ ἤθους ποιότητα, ἣν δὴ καὶ φύσει τινὲς χρῶμα λόγου ὀνομάζουσιν. εἰ καὶ ταῦτα (hæc uerò in primis adnotanda) ἐστὶ τὸ κάλλος, ὅμοιοι δοκεῖ, καὶ ὁ Πλάτων εἰπεῖν, φάσκων δεῖν ἔχειν τὸν λόγον, κεφαλήν τε, καὶ ἄκρα, καὶ μέσα πρέποντα ἀλλήλοις τε καὶ ὅλῳ σώματι, ἀλλὰ μὴ χωρὶς ἕκαστα βεβλῆσθαι, εἰ καὶ καλὰ εἴη καθ' αὑτά. οὐ γὰρ δύνασθαι ποτὲ οὕτω γενέσθαι καλὸν λόγον. Ac planè instar regiæ pulchritudinis, ac formæ debet esse poëma: qualem exprimit

Aristot. orbem ait esse instar animalis, et ha

bere membra, &c. 2. Cæl. Cō. 42. itē 12. Metaph. Com. 14

Porphyrius in libro de Quinque generalibus uocibus, ubi loquitur de specie: πρῶτον μὲν εἶδος ἄξιον τυραννίδος. tunc enim accipi debet εἶδος ἀντὶ μορφῆς. quem locum eò libentius adnotandum putaui, quia uersus ille à Porphyrio sumptus est ex Euripide, quod multi ignorantes, immutare, ac deprauare conati sunt, ut satis omnes sciunt. rem totam explicat Athenæus lib. XIII. his uerbis: ἡρακλείδης ἱστορεῖ ὅτι κατὰ τὴν σπάρτην θαυμάζεται μάλιστα ὁ κάλλιστος, καὶ ἡ γυνὴ καλλίστη, διό φασι περὶ ἀρχιδάμου τοῦ βασιλέως γυναικὸς αὐτῷ καλῆς φαινομένης, ἑτέρας δὲ αἰσχρᾶς, καὶ πλουσίας ὡς ἀπέκλινεν ἐπὶ τὴν πλουσίαν, ζημιῶσαι τοὺς ἐφόρους αὐτὸν, ἐπιλέγοντας ὅτι βασιλισκοὺς ἀντὶ βασιλέων τοῖς σπαρτιάταις γεννᾶν προαιρεῖται. εὐριπίδης τε ἔφη, πρῶτον μὲν εἶδος ἄξιον τυραννίδος. In quibus uerbis, præter lepidam consuetudinis Spartanorum recitationem, licet etiã perspicere iocum suauißimum, atque ingeniose prolatũ, qui est in illis dictionibus, βασιλισκοὺς ἀντὶ βασιλέων. Ambigi enim potest, dicat'ne reges paruos, an basiliscos, qui inter serpentes connumerantur. Verùm (ut redeam ad rem) pulchritudo eiusmodi debet inesse in poëmate, cuiusmodi est antè declarata. Nam alioqui existeret, quale declarat Horatius, monstro simile, cum ait: A

Humano capiti ceruicem pictor equinam
Iungere si uelit, & uarias inducere plumas. Paulò post:
Vt nec pes, nec caput uni
Reddatur formæ.

Nec uerò prætermittendus est Aristotelis locus, qui est lib. septimo Physicorum, ubi ait: ὑγίειαν, καὶ εὐεξίαν ἐν κράσει, καὶ συμμετρείᾳ θερμῶν, καὶ ψυχρῶν τιθέμεν ἢ αὐτῶν πρὸς αὐτὰ τῶν ἐντὸς, ἢ πρὸς τὸ περιέχον, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ κάλλος, καὶ τὴν ἰσχὺν καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς, καὶ κακίας. Ecce quomodo Aristoteles ait se ponere pulchritudinem ἐν τῇ συμμετρείᾳ, quæ complectitur τάξιν, & μέγεθος, cum sit proportio quædam inter membra media & extrema. Illi uerò contraria est à Græcis appellata ἀσυμμετρεία, ex qua omnis existit turpitudo, ac deformitas.

Διὸ οὔτε πάμμικρον ἄν τι γένοιτο καλὸν ζῶον, συγχεῖται γὰρ ἡ θεωρία ἐγγὺς τοῦ ἀναισθήτου χρόνου γινομένη. οὔτε παμμέγεθες, οὐ γὰρ ἅμα ἡ θεωρία γίνεται, ἀλλ' οἴχεται τοῖς θεωροῦσι τὸ ἓν, καὶ τὸ ὅλον ἐκ τῆς θεωρίας. οἷον, εἰ μυρίων σταδίων εἴη ζῶον. B

Nam sicuti fieri non potest, ut perexiguum omnino animal, pulchrũ appareat, quandoquidem quæ insensibili tempore speculatio fit, confunditur: pari ratione nec illud, quod omnino sit permagnum. ipsa enim speculatio simul fieri non potest: illudq; totum, & unum è contemplantium consideratione potius elabitur: ceu, si decẽ millium stadiorũ esset animal.

Postquàm Aristoteles declarauit magnitudinem requiri in poëmate: eius rei affert probationẽ ductam ex similitudine eadem, quæ spectat ad animantum corpora. Ac ne quis immensam magnitudinem rursus putaret à se requiri: altera similitudine modum statuere conatur. Deducitur igitur ex his duplex conclusum. seu præceptum, quod ad artificium tragœdiæ spectat. Primum est huiusmodi. Rei ualde exiguæ, utpotè animalis nullam esse pulchritudinem posse, quia inspectio eius momento temporis breuißimo fit, ac statim confunditur. Confunditur autem, tum quia nulla interponitur mora in spectando, tum quia res exiguæ non habent proportionem ullam, aut συμμετρείαν, quæ spectantibus contemplandi occasionem, & singula cum singulis conferendi præbeat. ἀναισθήτῳ καιρῷ cum ait, id esse uidetur, quod ita profert Aristophanes in Pluto. ἐν ἀκαρεῖ χρόνῳ. Alterum præceptum est. Neque ualde magnas res, aut animalia, quæ nimis uasto, ac immenso sint corpore: pulchra esse existimanda. quia simul inspectio eorum fieri non potest, & simul arripi oculis intuentium res magnæ nequeunt, quia illud τὸ ὅλον, & τὸ ἓν subterlabitur intuentium oculos ac mentem, dum singulis partibus, quæ per se ualde magnæ sunt, inspiciendis sunt intenti. Ex his omnibus facilè colligere possumus ea pulchritudinem præ se ferre, in quibus intueri simul licet omnia. hoc est magnitudinem totius corporis, & symmetriam singulorum membrorum, ex quibus corpus est compactum. Hæc sicuti alia satis aptè explicat Auerroës in sua paraphrasi. Videat, qui cupit, ne ego cogar tàm multa interserere, cum præsertim barbarè in Latinum conuersa sint: quòd si aliquando interseram, id planè coactus faciam: uel aptioribus uerbis proferre conabor doctißimi illius uiri sententiam. Dionysius Halicarnass. in suis Rhetoricis, ubi dat præcepta περὶ ἀκολουθίας in oratione seruandæ ait: τὴν ἀναγκαίαν ἀκολουθίαν οὐχ ὁρῶ-

A ἐχόρωμεν, ἀλλ' φησὶ δεῖν πλάτων περιεῖναι τοῖς λόγοις, ὃ χύδην ὡς ἔτυχε βεβλῆσθαι τὰ ἐνθυμήματα, ἀλλ' εἶναι τὸν λόγον ἐοικότα σώματι ἐκ κεφαλῆς ἐπὶ πόδας ἔχοντι τὰ μέρη, καὶ τὰ μέλη ἀλλήλοις τε πρέποντα, καὶ τῷ ὅλῳ συστήματι τοῦ σώματος. Idem paulò post: τὸν δὲ τὸν ἔλεγχον τοῦ μὴ ἐπίστασθαι τὴν ἀναγκαίαν ἀκολουθίαν μόνος δημοσθένης ἐξέφυγε. Verba hæc ego apposui, tum quia mirifice explicant locum Aristotelis, tum quia ex Platonis Phædro (uti nos superius diximus) uidentur esse desumpta. Consideranda illa uerba, quibus Aristoteles uastum corpus significare uoluit: οἷον εἰ μυρίων σταδίων εἴη ζῶον, respexit enim ad campum, seu planitiem, quam iacentia uasta corpora solent occupare, sicuti ueteres in fabulis de Tityo narrarunt. ea uerò dictio μυρίων apte posita ex usu ueterũ. Demosthenes in orat. in Midiam, μυριάκις τεθνάναι ἄξιος. Homerus quoq; οὐδ' εἰ μυρία δοίη. Demosthenes quoque in oratione περὶ στεφάνου ait: περὶ τοῦ γε ἐν τῷ θεάτρῳ κηρύττεσθαι, τὸ μὲν μυριάκις μυρίους κεκηρῦχθαι παραλείπω. Verùm ipse Aristoteles paulò post de hac loquendi forma loquitur, qualis igitur sit, suo loco copiose dicemus. sed Paccius omisit ea uerba, quod miror, debent igitur uerti, ut si animal sit, quod innumerabilium stadiorum planitiem occupet.

ὥστε δεῖ καθάπερ ἐπὶ τῶν σωμάτων, καὶ ἐπὶ τῶν ζώων ἔχειν μὲν μέγεθος, τοῦτο δὲ εὐσύνοπτον εἶναι: οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν μύθων ἔχειν μὲν μῆκος, τοῦτο δὲ εὐμνημόνευτον εἶναι τὸ μῆκος.

Quapropter sicut tum in corporibus, tum animantibus magnitudinẽ inesse decet, eam dico, quam probè oculis usurpemus: ita & in fabulis longitudo inerit, quam quidem memoria facile complectamur.

Colligit Aristoteles omnia ea, quæ superius dicta sunt, & similitudinem ductam ab animantibus, & rebus, quæ aut aliqua sunt magnitudine uasta, aut mediocri, accommodat ad magnitudinem, & pulchritudinem fabulæ tragicæ. ait enim, quemadmodum igitur in corporibus animantum non uastam quidem magnitudinem, sed tantam esse oportet, quanta oculis arripi simul commode, ac comprehendi facile potest: atque (ut ipsius utar uerbo) quæ est εὐσύνοπτος, sic in fabulis tantam oportet esse longitudinem, quanta facilè memoria possit complecti, & (ut ipsius proferam dictionem) sit εὐμνημόνευτος. Vocamus uerò εὐσύνοπτα ea, quæ simul eodem tempore oculis perlustrare possumus. Vtitur hac dictione Aristot. seu Theophrastus potius (eius enim esse opinor) in libro περὶ χρωμάτων, cum ait: τὰ δ' ἄλλα ἐκ τούτων εὐσύνοπτα. Idem Aristot. lib. tertio Rhet. ubi loquitur de Periodo, profert hæc uerba, quæ, etiamsi superius quoque alia de causa à me apposita fuerunt, rursus adscribentur: quia utitur hac dictione, & loquitur de magnitudine, sicuti facit etiam hoc loco in Poëtice, ait igitur: λέγω δὲ περίοδον λέξιν ἔχουσαν ἀρχὴν καὶ τελευτὴν αὐτὴν καθ' αὑτήν, καὶ μέγεθος εὐσύνοπτον. ἡδεῖα δὲ ἡ τοιαύτη, καὶ εὐμαθής, ἡδεῖα μὲν διὰ τὸ ἐναντίως ἔχειν τῷ ἀπεράντῳ. Vocat ἀπέραντον infinitum Aristoteles, & quod habet inmensam longitudinẽ, sicuti igitur infinitæ quæ sunt longitudinis prorsus iniucunda sunt: ita quoq; ualde oblectant ea, quæ mediocria sunt, hæc uerò magnopere explicat locum hunc in Poët. sicuti patet. Vocamus autem εὐμνημόνευτα ea, quæ facilè animo complecti possunt, & in memoriam reuocari. Vtitur hac eadem dictione Aristot. in libro περὶ μνήμης, καὶ τοῦ μνημονεύειν, ubi ait: καὶ ἔστιν εὐμνημόνευτα ὅσα τάξιν τινὰ ἔχει ὥσπερ τὰ μαθήματα τὰ δὲ φαύλως, καὶ χαλεπῶς. Ex quibus uerbis licet etiam percipere quiddam, quod ad rem nostram spectat: nam si ea sunt εὐμνημόνευτα, quæ ordinem habent, ut Mathemata (nam alia ex alijs theoremata in illis deducuntur) fabula quoque ea facilius inhæret animis, quæ ordinem aptum habuerit. Idem Aristot. lib. tertio Rhet. ubi reddit rationem, quare periodus non admodum prolixa facilius percipiatur, ait: εὐμαθὴς δὲ, ὅτι εὐμνημόνευτος, τοῦτο δὲ ὅτι ἀριθμὸν ἔχει ἡ ἐν περιόδοις λέξις, ὃ πάντων εὐμνημονευτότατον, διὸ καὶ τῶν μέτρων πάντες μνημονεύουσι μᾶλλον τῶν χύδην, ἀριθμὸν γὰρ ἔχει, ᾧ μετρεῖται. Hæc uerba si quis consideret, uideat apertè, quantum lucis afferant huic loco, qui est in Poëtice. Sed ut redeam ad Aristotelis contextum, comparatur τὸ εὐσύνοπτον πρὸς τὸ εὐμνημόνευτον. sic. Sicuti εὐσύνοπτον oculis, ita εὐμνημόνευτον mente comprehenditur: & sicuti τὸ εὐσύνοπτον conuenienti oportet esse magnitudine, ut aptè perspiciatur, ita εὐμνημόνευτον conuenienti longitudine, ut facilius memoria comprehendatur.

B

τὸ δὲ μῆκος ὅρος πρὸς μὲν τοὺς ἀγῶνας, καὶ τὴν αἴσθησιν οὐ τῆς τέχνης ἐστίν. εἰ γὰρ ἔδει ἑκατὸν τραγῳδίας ἀγωνίζεσθαι, πρὸς κλεψύδραν ἂν ἠγωνίζοντο, ὥσπερ ποτὲ καὶ ἄλλοτέ φασιν.

Longitudinis autem præfinitio, quantum ad ipsos ludos, planeq́ ad sensum spectat, minimè artis est. Etenim, si in ludis haberi centum Tragœdias opus fuerit, utique ad Clepsydram, ut olim non semel factitatum dicunt, haberi poterunt. A

Postquam similitudine apta in medium allata probauit Aristoteles, oportere fabulam habere conuenientem magnitudinem, seu longitudinē: consequitur iure optimo, ut inquiratur, qualis debeat esse certus quidam terminus eius longitudinis, quæ requiritur in fabula. Et quoniam terminus tragicæ fabulæ alius est artificialis, alius inartificialis, dicendus est, qualis uterque sit, & de quo nobis in primis agendum. Terminus artificialis ille est, qui ipsius poëmatis naturam sequitur: ipsiq́; poëmati insitus est, atque ex ipso deducitur. Inartificialis uerò est, qui extrinsecus sumitur à cõsuetudine certandi in theatricis recitationibus poëmatū. Non alio planè modo, quàm ἔντεχνοι & ἄτεχνοι dicuntur πίστεις ab Aristot. lib. Rhet. I. de qua re paulò antè alia de causa locuti fuimus. nam in Poëtice terminus inartificialis est, qui sumitur, nõ quidem ex natura fabulæ, sed extrinsecus, à concertationū & ludorum consuetudine, tùm etiam à sensu eorum, qui audiunt recitationem poëmatum: hic uerò non consideratur ab Aristotele, quia ad artem non spectat. Hoc loco adnotanda primùm est consuetudo, quæ olim fuit apud Athenienses, ut poëtæ in theatro inter se de laude certarent recitationibus tragœdiarum, comœdiarum, aliorumq́; poëmatum, de qua re etiam si superius locuti fuimus, nonnulla tamen adijciemus, ut res tota facilius intelligatur. Aeschylum accepimus in ludis, qui celebrabantur ab Atheniensibus, quo tempore Thesei ossa receperant, recitatione tragœdiarum certasse, & uictum, præ pudore in Siciliam statim secessisse. usqueadeò magnam laudem in ea re sibi proponebant ueteres poëtæ. de huiusmodi concertatione mentionem facit paulò post Aristot. in hoc eodem libello, his uerbis: ἀγωνίσματα γὰρ ποιοῦντες, καὶ παρὰ τὴν δύναμιν παρατείναντες μῦθον, πολλάκις διαστρέφειν ἀναγκάζονται τὸ ἐφεξῆς, qui locus etiam hunc declarat, nam antiqui in concertationibus prolixiores efficere studebant fabulas, quàm res ipsa postulabat, ut plura dixisse uiderentur. Demosthenes in oratione περὶ στεφάνου ait: καὶ ἀναγορεῦσαι τὸν στέφανον ἐν τῷ θεάτρῳ Διονυσίοις τραγῳδοῖς καινοῖς, in his uerbis patet & nomen ludorum, & genus poëmatis, quo erat concertandum. Idem in oratione in Midiam ait: λέγε τὸν νόμον, ὃν Εὐήγορος εἶπεν, ὅταν ἡ πομπὴ ᾖ τῷ Διονύσῳ ἐν Πειραιεῖ, καὶ οἱ κωμῳδοὶ, καὶ οἱ τραγῳδοὶ, καὶ ἡ ἐπὶ Ληναίῳ πομπὴ καὶ οἱ τραγῳδοὶ καὶ οἱ κωμῳδοὶ, καὶ τοῖς ἐν ἄστει Διονυσίοις ἡ πομπὴ, καὶ οἱ παῖδες, καὶ ὁ κῶμος, καὶ οἱ κωμῳδοὶ, καὶ οἱ τραγῳδοὶ, καὶ ὁ Θαργηλιὼν τῇ πομπῇ καὶ τῷ ἀγῶνι μήτε ἐξεῖναι ἐνεχυράσαι, μήτε λαμβάνειν ἕτερον ἑτέρου. Adnotandum etiam illud, cùm ait olim ad Clepsydram recitari consueuisse poëmata tragica: pluresq́; uno die actas fuisse fabulas concertantium inter se poëtarum, Clepsydra uas erat in quo per instillationem aquæ dinumerabant ueteres singulas horas: eo autem plurimum usi fuerunt etiam in iudicijs publicis, in quibus mos erat accusatori ac defensori horas præscribere: quod declarat etiā Cic. in Bruto, & Asconius in argumento orationis pro Milone: nam lege Pompeia tres horæ defensori, duæ accusatori datæ fuerunt. Hanc consuetudinem sæpe exprimit Demosthenes in suis orationibus. locus est in primis adnotandus in oratione περὶ παραπρεσβ. cum ait: ἀναστὰς ἐν τῷ ἐμῷ ὕδατι εἰπάτω. Plinius in suis epistolis totum hoc institutum improbat. Martialis de eo ita meminit in Epigr. ad Cæcilianum: B

Septem Clepsydras magna tibi uoce petenti,
Arbiter inuitus Cæciliane dedit.

Apuleius, quamuis cõtemnendus linguæ Latinæ author, aptè tamen satis Clepsydram nobis descriptā reliquit his uerbis: Accusator quidam ad dicendum assurgit, & ad dicendi spatium uasculo quodam in uicem colli perforato, ac graciliter fistulato, atque per hoc guttatim defluo infusa aqua ad populum sic orat. Cic. quoq; lib. II. Tusc. quæst. ait: Cras ergo ad Clepsydram dicemus. Athenæus etiam lib. 2. cap. 2. uide. Appellabatur aūt à ueteribus ἡμέρα διαμεμετρημένη, de qua Aeschines in oratione in Ctesiphontē, his uerbis loquitur: εἰς τρία μέρη διαιρεῖται ἡ ἡμέρα, ἐγχεῖται γὰρ τὸ μὲν πρῶτον ὕδωρ τῷ κατηγόρῳ, καὶ τοῖς νόμοις καὶ τῇ δημοκρατίᾳ. τὸ δὲ δεύτερον ὕδωρ τῷ τὴν γραφὴν φεύγοντι, τὸ δὲ τρίτον τῇ τιμήσει. Demosthenes quoque in oratione περὶ παραπρεσβ. ait: ὃς γὰρ ἀγῶνας καινοὺς ὥσπερ δράματα, καὶ τούτους ἀμαρτύρους πρὸς διαμεμετρημένην ἡμέραν αἱρεῖς διώκων, qui locus mirificè declarat hunc in poëtica. nam illudit Aeschinem, qui ante, cum esset histrio, in huiusmodi se exercebat certaminibus scenicis. Auerroës in sua Paraphrasi locum hunc apertè, & doctè explicat, ait enim: Sermones autem Rhetorici, quorum usus in controuersia est, quæ suscipitur contra aduersarios, non habent longitudinem præscriptam secundum naturam: & propterea opus est, ut homines metiantur tempus contro-

A *controuersiæ inter aduersarios, per instrumentũ, per quod paulatim aqua distillat, ut mos erat apud Græcos, cum ipsi in caussis probandis inniterentur tantum enthymematibus. Ideo si tragœdia esset in concertatione posita: opus esset in ea spatium temporis eodem modo metiri per distillationem aquæ, aut per aliud quoduis instrumentum, sed cum secus sit, oportet ut non tragœdia solum, sed omnis poësis habeat terminũ naturalem, qualis est in rebus naturalibus, quæ sunt secundum naturam, quemadmodum enim omnes res, quæ gignuntur quando non impediuntur interuentu aliquo fortuito, perueniunt ad magnitudinem præscriptam à natura, sic oportet, ut sese habeat in rebus poëticis.*

Ὁ δὲ καθ᾽ αὐτὴν τὴν φύσιν τοῦ πράγματος ὅρος, ἀεὶ μὲν ὁ μείζων, μέχρι τοῦ σύνδηλος εἶν, καλλίων ἐστὶ κατὰ τὸ μέγεθος. ὡς δὲ ἁπλῶς διωρίσαντας εἰπεῖν, ἐν ὅσῳ μεγέθει, κατὰ τὸ εἰκὸς, ἢ τὸ ἀναγκαῖον, ἐφεξῆς γιγνομένων συμβαίνῃ εἰς εὐτυχίαν ἐκ δυστυχίας, ἢ ἐξ εὐτυχίας εἰς δυστυχίαν μεταβάλλειν, ἱκανὸς ὅρος ἐστὶ τοῦ μεγέθους.

Quę uerò secundum actionis naturam fuerit, illa quidem semper, quę longius protrahetur, donec tota simul in aperto sit, in magnitudine quidem decentior erit. Vt autem simpliciter præfiniamus quantam esse fabulam uel deceat, uel necesse sit: tunc sanè dicimus legitimum huic fore magnitudinis terminum, cum siue ad commodam fortunam ex incommoda, siue ex commoda ad incommodam perpetua serie mutata fuerit.

Hæc ita uertit Paccius: quæ, ne sigillatim reprehendã, partim enim obscurè, partim malè conuersa sunt. apponam hic ego uersionem meam, quam multò aptiorem, uerioremq; esse puto. TERMINVS *autẽ rei secundum ipsius met propriam naturam semper quidem maior, magisq; excrescens, donec appareat esse pulchrior, ut autem summatim dicam. In quanta magnitudine secundum id quod uerisimile, uel necessariũ est in rebus, quæ deinceps fiunt, contingit in felicitatem ex infelicitate, uel ex felicitate, in infelicitatẽ trans-*
B *mutari: hic ipse est idoneus aptusq; terminus magnitudinis. Habet Auerroës in sua Paraphrasi quiddam, quod spectat tum ad hæc, tum ad ea quæ superius dicta sunt, declaranda. eius autem uerba paulò secius apponã, ac se in uersione habent Latina.* IDEO SI *consisteret tragœdia in collatione altercantium, egeret mensura temporis, aut per horas ex distillatione aquæ, aut ex alia re præscriptas. sed cum aliter sese res habeat, oportuit, ut haberet ars poëtica terminum naturalem, sicuti se habet in quantitate naturali rerum humanarum naturalium. Quemadmodum enim omnia ea, quæ genita sunt, si non impediantur interuentu rei alicuius contrariæ, ad magnitudinem iustam perueniunt à natura præscriptam, sic oportet, ut se habeat in sermonibus poëticis, quousque fiat repræsentatio ac mutatio contrarij in contrarium. Hæc ille. Nunc explico contextum Aristotelis. Reiecto termino tragœdiæ inartificiali, duobus modis conatur Aristoteles præscribere certum terminum tragœdiæ. Ac primo quidem modo, sic: Poëma debet tragicum secundum suam ipsius naturam protrahi, donec excrescens in magnitudinem uidebitur esse pulchrius, ac uenustius. demonstrat enim ueluti quoddam signum Aristoteles: ex quo cognoscere possimus, satisne ad iustam magnitudinem excreuerit poëma, nec ne, signum est huiusmodi, cum magis, magisq; uenustum apparebit poëma, potest adhuc magis, ac magis augeri: at cum primum illa uenustas, decorq; deperire cœperit, tunc etiam erit desistendum à scribendo poëmate, & finis debebit statim imponi, ut deducatur ad exitum: altero modo, & apertiore multò præscribit Aristoteles terminum tragœdiæ, sic: Magnitudo in poëmate tragico tunc iusta fuerit existimanda, cum transmutatio rerum fieri uidebitur. Transmutatio autem in tragœdia duplex: aut ex felicitate in infelicitatem, aut ex infelicitate in felicitatem: qua Aristotelis sententia satis refellitur (sicuti patet) eorum opinio, qui tragœdiam semper rebus infelicibus, atque aduersis claudi, ad exitumq; deduci debere aiunt. Exemplum mutationis felicitatis in infelicitatem peti potest, etiam me tacente, ex Oedipode tyranno Sophoclis. Exemplum uerò mutatæ infelicitatis in felicitatem ex eiusdem Sophoclis Electra, & Euripidis Electra quoque, quamuis melior multò, ac laudatior œconomia est in Sophoclea. Consideranda illa uerba in contextu:* κατὰ τὸ εἰκὸς, ἢ τὸ ἀναγκαῖον ἐφεξῆς γιγνόμενον, *nam progressus totius fabulæ fit aut ex ijs, quæ uera sunt, & ita narrantur, uti acta fuerunt, nam hæc appellantur* ἀναγκαῖα *in poëtice, aut ex ijs, quæ acta quidem ita non fuerunt, sed probabile est ut dicantur eo modo acta. Verùm de his postea copiosius.*

Μῦθος

Μῦθος δ' ἐστὶν εἷς, οὐχ ὥσπερ τινὲς οἴονται, ἐὰν περὶ ἕνα ᾖ. πολλὰ γὰρ καὶ A
ἄπειρα τῷ γένει συμβαίνει, ἐξ ὧν ἐνίων οὐδέν ἐστιν ἕν, οὕτω δὲ, καὶ πράξεις ἑνὸς
πολλαί εἰσιν, ἐξ ὧν μία οὐδεμία γίνεται πρᾶξις.

Vna nanque est fabula: non autem (ut nonnulli putant) si circa unum
aliquem sit. Multa enim, minimeq; determinata genere accidunt, ex qui-
bus sanè quædam nullum constituunt unum. simili ratione unius multæ
actiones sunt, ex quibus una nunquam actio fiet.

*Fabula autem est una, & simplex, non quemadmodum nonnulli putant, si circa nnum hominem uerse-
tur, multa enim & infinita genere accidunt, ex quibus aliquando nullum confici potest unum, & simplex
corpus, sic etiam & actiones unius multæ sunt, ex quibus nulla unquam, una, & simplex actio fiet. Auer-
roes in sua paraphrasi etiam locum hunc doctè uidetur mihi interpretari, apponam igitur uerba illius:
OPORTET, ut ars imitetur naturam, uidelicet, ut omnia, quæ agit, agat secundum unum sibi proposi-
tum finem, & ad eum omnia referat. in tragœdia igitur efficiendum est, ut repræsentatio, & imitatio unũ
respiciat finem, id est, ut per ea unum tantummodo, quod sibi sit propositum, efficere studeat. Venusta enim
ea est poëmatis structura, in qua multarum rerum, quæ superuacaneæ sunt, narratione facta, res longius
quàm oportet non trahitur, nam uidentur nonnulli poëtæ sæpe in ea re peccare, dum una relicta, ad aliam
transiliunt rem tractandam. Hæc ille. Consequitur nunc ut hæc, quæ sunt in contextu, declaremus, conne-
ctamusq; cum superioribus. Quoniam, uti dictum est superius, tragœdia est imitatio actionis integræ, &
magnitudinem habentis, constareq; eum oportet principio, medio, & fine, unam quoque, ac simplicem, ma-
ximeq; consentaneam esse opus est. Et sic (ut opinor) patet, quomodo ex superioribus deducatur hoc præ-
ceptum, ualde enim attentè legenda sunt, quæ ab Aristotele scribuntur, & consideranda in primis est series,
contextus rerum, quem qui diligenter animaduertit, facilè dijudicare potest, an aliquid desit, necne. Hoc
ideò à me dictum est in præsentia, quia multos esse scio, qui hactenus iactarunt nimis etiam fortasse liberè li-
bellum hunc esse mancum, ac mutilum multis in locis. Ego, ut id magnopere non negem, ualde equidem non
affirmo uerum esse, nam integer mihi ferè semper uisus est intuenti rerum contextum, in quo multum, sem-
per laborare coniungendo scio Aristotelem solere. Quòd si mancus fuerit, ipsi demonstrabunt aliquando, si B
poterunt: ego interim ex ipso rerum contextu inter se aptè cohærentium conabor semper legentibus o-
stendere, uti hactenus feci, libellum hunc integrum esse: quòd si aliquo loco interruptum uidero conte-
xtum, non dubitabo etiam ego id affirmare. Hæc est igitur ratio ineunda ad totam hanc rem dijudican-
dam: cum præsertim omnes manuscripti libri, quos ego quidem legerim, quatenus ad contextum seriemq;
rerum spectat, nullo loco sint interrupti. Quòd si posthac aliquis extiterit manuscriptus liber, ex quo co-
gnoscam aliquando me deceptum, non tam dolebo de iudicio meo aliquid detractum, quàm lætabor stu-
diosos literarum bonarum tantum cœpisse fructus. Sin minus, perspicient omnes rem aliter sese non habe-
re, multoq; indies magis totum hunc laborem nostrum probabunt, quem maximum planè suscepi, ut qui-
bus rebus poteram, studiosos bonarum artium iuuarem. Verùm de his hactenus. Nunc redeo ad insti-
tutum sermonem nostrum. Deducitur ex superioribus eiusmodi præceptum, cuiusmodi paulò ante expo-
suimus, fabulam unam, simplicemq; esse oportere. Sciendum uerò aliquid unum dici duplici modo, aut
cum per se est solum quidpiam, ac separatum à cæteris: aut cum compositum quidem est ex pluribus, sed
unum iam confectum est: cuiusmodi sunt omnia ea, quæ ex pluribus commiscentur. Priore illo modo fa-
bula dici non potest una, quia si ex una, solaq; actione prorsus ab omnibus alijs separata constaret, ni-
mium esset breuis, & concisa: atque hoc esset præter id, quod antè dictum est: oportere fabulam habe-
re magnitudinem. Altero igitur modo, fabula dicitur una, composita quidem ex pluribus actionibus, sed
tendentibus ad eundem finem, atque inter se ita quadrantibus, ut una ex pluribus fiat. Quod attinet ad
compositionem actionum tragicarum: probatur similitudine ducta à rebus naturalibus, sic: Natura-
lium rerum aliæ sunt, quæ componi inter se, & redigi in unam possunt: aliæ, quæ non possunt, quia con-
trariæ sunt, uel sic. Res naturales, & si infinitæ sunt, redigi tamen possunt omnes ad unum genus: non om-
nes quidem ad unum, sed quæ eiusdem generis sunt, & inter se quadrant, quælibet ad separatum suum ge-
nus. Hoc enim modo ab Aristotele generales illæ decem uoces, quæ κατηγορίαι uocantur, constitutæ fue-
runt: in quibus quidem ea, quæ qualitatis sunt, ad quantitatem referri non possunt, quia sunt diuersa, sic in
alijs quoq; eodem modo. Nec dissimilis ratio est in actionibus humanis, quas imitantur poëtæ, tàm diuersæ
enim sæpè sunt, ut ex pluribus ijs una constitui non posit: Poëta quippe unam arripit actionem, quam ex-*

primat

A primat imitatione, sed non priore modo (ut est antè declaratum) dictam, uerùm altero modo, compositam scilicet ex partibus pluribus inter se conuenientibus, & aptis.

Διὸ πάντες ἐοίκασιν ἁμαρτάνειν, ὅσοι τῶν ποιητῶν ἡρακληΐδα, καὶ θησηΐδα, καὶ τὰ τοιαῦτα ποιήματα πεποιήκασιν. οἴονται γὰρ, ἐπεὶ εἷς ἦν ὁ ἡρακλῆς, ἕνα καὶ τὸν μῦθον εἶναι προσήκειν. "

Quapropter omnes hi peccasse uidentur poëtæ, quicunque uel Heracleida, uel Theseida, cæteraq; id genus poëmata confinxére: ut qui, unus cum sit Hercules, unam quoque ipsius debere esse fabulam, existimauerunt. "

Cum igitur hæc ita sese habeant, patet maximus eorum error poëtarum, qui putantes fabulam, nō quæ unam simplicemq; actionem, sicuti diximus, contineret, sed quæ circa unam personam uersaretur, suū poëma conficiebant ex narratione omnium rerum gestarum, omniumq; euentuum ipsius. Refelluntur autē sic. Fabula una & simplex uocatur, non quæ circa unam personam uersatur, sed quæ circa unam unius personæ actionem. Huius rei hæc est ratio. Ab una enim persona, innumerabiles, ac diuersæ inter se actiones possunt proficisci, quæ, quia propter dissimilitudinem, quam habent, cohærere simul non possunt: unam, simplicemq; quam quærimus, non constituunt fabulam. Quarè poëtæ illi, qui sua poëmata uocarunt HERACLEIDEM, aut THESEIDEM, perperam ea sic uidentur inscripsisse, eò quòd omnes res gestas & & Herculis & Thesei illo poëmate complexi fuerunt, quæ cum diuersæ sint, neque simul coniungi possint: una fabula, unoq; poëmate comprehendi quoque non possunt. Hercules & Theseus uiri præstantissimi, ac fortissimi Herôes fuerunt, multaq; præclarè gesserunt, quæ à ueteribus poëtis decantata fuisse credibile est: nam nullum huiusmodi nostra ætate extat poëma. Videtur hoc innuere Isocrates in sua institutione ad Demonicum his uerbis: ῥᾴδιον δὲ σοι καταμαθεῖν ὅτι ἔκ τε τῶν ἡρακλέους ἄθλων καὶ τῶν θησέως ἔργων, οἷς ἡ τῶν τρόπων ἀρετὴ τηλικοῦτον δόξης χαρακτῆρα τοῖς ἔργοις ἐπέβαλεν, ὥστε μηδὲ τὸν ἅπαντα χρόνον δύνασθαι λήθην ἐμποιῆσαι τῶν ἐκείνοις πεπραγμένων. Citat Athenæus Ariani ἡράκλειαν libro tertio, Posset aliquis hoc loco ambigere: Cum Aristoteles ueterum poëtarum inscriptiones has, Heracleidem, Theseidemq; reprehendat, an Vergilius quoque rectè, perperam'ue suum poëma Aeneida inscripserit? similis enim hæc inscriptio illis esse uidetur. Sed ita breuiter respondendum puto. Quamuis inscriptio Vergiliana similiter desinat, & à nomine Aeneæ deducta sit, quoniam tamē in suo poëmate Vergilius unam tantum, ac simplicem actionem, cuiusmodi superius exposuimus, sibi proposuit explicandam, non plures, inscriptionem illam non posse reprehendi. Non enim est quòd quisquam putet διὰ τὸ ὁμοιοτέλευτον debere improbari: huc enim non respexit Aristoteles, sed potius id quod diximus iam sæpè. Vnam autem esse actionem declarabimus postea, & si satis res tota per se cognosci potest.
B

ὁ Ὅμηρος, ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα διαφέρει, καὶ τοῦτ' ἔοικε καλῶς ἰδεῖν ἤτοι διὰ τέχνην, ἢ διὰ φύσιν. ὀδύσσειαν γὰρ ποιῶν οὐκ ἐποίησεν ἅπαντα, ὅσα αὐτῷ συνέβη. οἷον πληγῆναι μὲν ἐν τῷ παρνασῷ, μανῆναι δὲ προσποιήσασθαι ἐν τῷ ἀγερμῷ. "

Homerum uerò, qui ut in alijs etiam excellit, ita in hoc quoque, siue id artis, siue naturæ fuerit, oculatissimum fuisse apparet: quandoquidem Odysseam confingens, non sanè cuncta, quæ Vlyxi acciderunt, in eam compegit: uerbi gratia: saucium fuisse in Parnaso, & in ducum collectione simulasse insaniam. "

Postquam Aristoteles præceptionem dedit, Fabulam oportere unam esse, non quæ circa hominem unū uersetur, sed quæ circa unam actionem tantùm. in quam & si aliæ multæ concurrunt, concurrunt tamen Episodice, sicuti declarabimus postea, & cum illa ita iunguntur, ut iam diuersæ non sint: sed appareat una tantum, simplexq; actio proponi in toto poëmate. Postquàm etiam Aristoteles nonnullos poëtas reprehendit, qui Heracleidem & Theseidem scripserant, res gestas Herculis, & Thesei sigillatim narrantes. Homerum laudat, qui optimè οἰκονομίαν, hoc est dispositionem, ordinemq; sui poëmatis instituit: Homerus sanè nihil in poëmate pangendo prætermisit, quod uel necessarium esset, uel decorum, nullus'que

unquam

unquam post tot secula inuentus est, qui ipsum iure ulla in re potuerit reprehendere, adeò, ut norma rectè scribendi poëmata ab eo uno fuerit desumpta à cæteris, qui aut scripserunt, aut artem tradiderunt rectè, apteq; scribendi. Hoc admiratur igitur in Homero Aristoteles, quomodo potuerit id efficere. sed effecit omnino aut per artem, aut per naturam, (nam sic ipse ait, ἢ διὰ τέχνην, ἢ διὰ φύσιν) Si ante ipsum alij extiterunt (ut credere par est) poëtæ, fortasse διὰ τέχνην: nam cum ars ex obseruatione constituatur, longo eget tempore, ars enim nihil aliud est, quàm naturæ ipsius diligens quædam obseruatio, sic enim sese habent, ordineq; sunt collocata. Natura, inuestigatio, obseruatio, ars. Si ante ipsum nullus extitit poëta, fortasse per naturam, quod multò magis est admirandum: nihil enim (ut ait Cic.) simul inuentum, & perfectũ. Homerus igitur Odysseam scribens non deduxit fabulam ab ijs, quæ circa personam unius uersantur, id est Vlyßis: nam cùm multa, & diuersa inter se genere, acciderint Vlyßi, non potuisset unius fabulæ ex tàm diuersis rebus compositio existere: sumpsit igitur ex tàm multis unam tantùm actionem, sicuti postea dicemus ubi de Epopœia loquemur. Quòd non omnia, quæ Vlyßi acciderunt, scripserit Homerus, patet. Nam, quòd plagam acceperit ab apro in Parnaso, quodq; insaniam simularit, ne cogeretur Troiam proficisci, alterum quidem uno tantum, atque altero uersu exposuit, alterum prorsus siluit. De simulatione insaniæ legitur apud Philostratum in Palamede, ubi ait: τὸν δὲ λόγον, ὃς πολλοῖς τῶν ποιητῶν εἴρηται, ὡς στρατεύοι μὲν ἐπὶ τὴν τροίαν ἡ ἑλλάς, ὀδυσσεὺς δ' ἐν ἰθάκῃ μανίαν πλάττοιτο, καὶ πρὸς ἀρότρῳ εἴη βοῦν ἵππῳ ξυμβαλών, παλαμήδης τε αὐτὸν ἐλέγξειε διὰ τοῦ τηλεμάχου, οὔ φησιν ὑγιᾶ εἶναι, προθυμότατα γὰρ δὴ τὸν ὀδυσσέα ἐς αὐλίδα ἐλθεῖν. De hac eadem re Cic. lib. de Off. III. his uerbis loquitur: Vtile uidebatur Vlyßi, ut quidam poëtæ tragici prodiderunt: nam apud Homerum optimum authorem, talis de Vlysse nulla suspicio est, sed insimulant eum tragœdiæ simulatione insaniæ militiam subterfugere uoluisse: non honestum Consilium: at utile (ut aliquis fortasse dixerit) regnare, & Ithacæ ociose uiuere cum parentibus, cum uxore, cum filio. Plutarchus quoque in libro de Audiendis poëtis, his uerbis: γράφουσι δὲ καὶ πράξεις ἀτόπους ἔνιοι. καθάπερ τιμόμαχος τὴν μηδείας τεκνοκτονίαν, καὶ θέων τὴν ὀρέστου μητροκτονίαν, καὶ παρράσιος τὴν ὀδυσσέως προσποίητον μανίαν. Refert his uerbis Plutarchus Parrhasium pinxisse simulatam insaniam Vlyßis, quæ numeratur ab eodem Plutarcho inter actiones absurdas: non mirum igitur, si de ea Homerus mentionem non fecit. de plaga uerò, seu uulnere illato ab apro in monte Parnaso Vlyßi, dum uenaretur, meminit Homerus in Odyssea lib. XIX. ubi agnitionem confingit ex cicatrice, sic: B

αὐτίκα γὰρ κατὰ θυμὸν ὀΐσατο, μή ἑ λαβοῦσα ,, οὐλὴν ἀμφράσσαιτο, καὶ ἀμφαδὰ ἔργα γένοιτο.
νίζε δ' ἄρ' ἆσσον ἰοῦσα ἄναχθ' ἑόν, αὐτίκα δ' ἔγνω
οὐλὴν, τήν ποτέ μιν σῦς ἤλασε λευκῷ ὀδόντι
παρνησόνδ' ἐλθόντα, μετ' αὐτόλυκόν τε, καὶ υἷας.

Sed hoc Homerus non ita narrat, quasi proprium in suo poëmate, quodq; sibi in primis esset propositum: posset enim uel ex ea una re, actio una integra constitui ad poëma scribendum.

ὧν οὐδὲν θατέρου γενομένου ἀναγκαῖον ἦν, ἢ εἰκὸς θάτερον γενέσθαι, ἀλλ' ἀ περὶ μίαν πρᾶξιν, οἵαν λέγομεν τὴν ὀδύσσειαν, συνέστησεν, ὁμοίως δὲ, καὶ τὴν ἰλιάδα.

Quorum cum alterum euenerit, minimè neceſſarium fuit, uel uerisimile, eueniſſe alterum, quippe qui unam dumtaxat actionem, qualem dicimus, Odyſſeam uidelicet, itemq; Iliadem conſtituit.

Quæ paulò ante exposita sunt, Duo, quæ acciderunt Vlyßi, adeò diuersa sunt, ac dißimilia, ut cohærere non poßint, neque ad talem ordinem redigi, ut secundum uerisimile, & secundum necessarium alterum ex altero pendeat. Sed ut facilius intelligantur hæc, nonnulla breuiter mihi sunt explicanda. Aristot. in Rhetoricis ad Theod. libro primo, quo loco agit de ijs, ex quibus constant enthymemata, ait in rebus alia inesse ἐξ ἀνάγκης, alia esse συμβαίνοντα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ex illis duci τὰ σημεῖα, ex his duci τὰ εἰκότα. à signis, id est, ἐκ τῶν σημείων tunc argumentamur, cum necessario res illa signa consequitur, ut si dicas, lac habet, ergo peperit. A coniecturis (nam sic appello τὰ εἰκότα) tunc argumentamur, cum non necessariò quidem, sed probabiliter res consequitur, ut si dicas: pallet ergo amat, comptus est, ergo adulter: nam possunt non tantum ad id, sed etiam ad alia referri, uerba Aristotelis sunt hæc libro primo Rhet. τῶν δὲ σημείων τὸ μὲν οὕτως ἔχει, ὡς τῶν καθ' ἕκαστόν τι πρὸς τὸ καθόλου, τὸ δὲ ὡς τῶν καθόλου τι πρὸς τὸ κατὰ μέρος. τούτων δὲ τὸ μὲν ἀναγκαῖον τεκμήριον, τὸ δὲ μὴ ἀναγκαῖον ἀνώνυμόν ἐστι κατὰ τὴν

διαφο-

A διαφοράν, ἀναγκαῖα μὲν οὖν ταῦτα. καὶ μὴ ἀναγκαῖα. Paulo post ἔστι δὲ τῶν σημείων τὸ μὲν ὡς τὸ καθ' ἕκαστον πρὸς τὸ καθόλου. ὧδε. οἷον, εἴ τις εἴποι σημεῖον εἶναι, ὅτι σοφοὶ δίκαιοι, Σωκράτης γὰρ καὶ σοφὸς ἦν, καὶ δίκαιος. τὸ δὲ. οἷον εἴ τις εἴπειε σημεῖον ὅτι νοσεῖ, πυρέττει γάρ, ἢ τέτοκεν ὅτι γάλα ἔχει, ἀναγκαῖον, ὅπερ τῶν σημείων τεκμήριον μόνον ἐστίν. μόνον γάρ, ἂν ἀληθὲς ᾖ, ἄλυτόν ἐστι. τὸ δὲ ὡς τὸ καθόλου πρὸς τὸ κατὰ μέρος ἔχον, οἷον εἴ τις εἴποιεν, ὅτι πυρέττει, σημεῖον εἶναι, πυκνὸν γὰρ ἀναπνεῖ. λυτὸν δὲ καὶ ἐὰν ἀληθὲς ᾖ, ἐνδέχεται γὰρ καὶ τὸν μὴ πυρέττοντα πνευστιᾶν. Appellãtur hæc consequentia naturæ à Boetio in Topicis, quæ necessariò consequuntur, hæc uerò de quibus in præsentia loquimur sunt consequentia facti, de quibus idem Boetius copiosè. Aristoteles igitur in hoc loco, cum loquitur de Vlysse, & ijs, quæ ipsi acciderunt in Parnaso, & congregatione Ducum, ait considerandum, consequantur ne actiones se mutuo uel secundum necessarium, uel secundum uerisimile. Exempli causa. Vergilius actionem hanc, quæ una est & simplex, sibi proposuit in Aeneide. Aeneas, expugnato Ilio, in Italiam uenit ab oraculo monitus, nouamq; urbem condidit. Iam uerò Aeneas tempestate iactatur in Africam, ubi cum Didone multa colloquitur. Ardet ipsius amore Dido: nec desiderium absentis cum posset ferre, se ipsam perimit: Aeneas in Italiam properat. Actio hæc Africana (ut ita dicam) diuersa est, sed tàm aptè coniungitur cum primaria actione, secundum uerisimile, ut uideatur omnino ex ipsa pendere. Nam res aut cohærent: aut non cohærent. uel sibimet ipsis facta sunt ὑπάλληλα, uel non sunt, si cohærunt, & sunt ὑπάλληλα, id quoque duplici contingit modo, aut necessario, aut uerisimiliter, necessariò quidem, cum ea actio ad eundem respicit finem: ad quem primaria illa: ut ne ad alium quidem detorquere ipsam possit aliquis, etiamsi uelit. Verisimiliter autem, cum actio aliqua ad alium quidem finem non respicit: sed facile potest detorqueri: uel eiusmodi est, ut cum respiciat quidem aliò, ita tamen constitui potest, ut respiciat ad eundem finem, sicuti patet in superiore exemplo allato ex Vergilij Aeneide. Quod igitur Vlysses plagam acceperit in Parnaso, insaniamq; in collectione Ducum simularit, hæc sanè cohærent, neque sunt ὑπάλληλα. nam prior illa actio alterum respicit finem, posterior alterum, ac plane diuersum, quod cum ita sese habeat, alterum ex altero, neque probabiliter, neque necessariò pendet: neque alterum alterum consequitur. Colligimus igitur, cum sint diuersa ad unam non posse redigi actionem, quod in Fabula requiritur. Atque hæc est, opinor, sententia Aristotelis, cum ait in contextu: ex his duobus si alterũ concedas, ac sumas, non cõsequitur alterum, neq; necessariò,
B neq; probabiliter: ergo diuersa, disiunctaq; sunt, si autem talia fuerint, ex ijs una actio conflari non potest.

χρὴ οὖν, καθάπερ ἐν ταῖς ἄλλαις μιμητικαῖς ἡ μία μίμησις ἑνός ἐστιν, οὕτω καὶ τὸν μῦθον, ἐπεὶ πράξεως μίμησίς ἐστι μιᾶς τε εἶναι, καὶ ταύτης ὅλης: καὶ τὰ μέρη συνεστάναι τῶν πραγμάτων οὕτως, ὥστε μετατιθεμένου τινὸς μέρους, ἢ ἀφαιρουμένου διαφέρεσθαι, καὶ κινεῖσθαι τὸ ὅλον, ὃ γὰρ προσὸν, ἢ μὴ προσὸν μηδὲν ποιεῖ ἐπίδηλον, οὐδὲ μόριον τοῦ ὅλου ἐστί.

Decet igitur quemadmodum una unius imitatio est in alijs imitatricibus artibus: ita & fabulam, uidelicet, quæ actionis imitatio sit, unius eiusdemq; integræ esse, sicq; rerum inter se partes cohærere, ut ne ulla quidem uel transferri, uel subtrahi queat, quin totum illud uarietur planeq; immutetur. Quod enim uel additum, uel subtractum, totum non immutare uidetur, nulla quoq; eius erit pars.

Elici possunt ex hoc contextu duo conclusa. Primum est. Fabulam, quoniam actionis est imitatio, unam tantùm rem, atque actionem, & eam totam, ac integram debere complecti. Alterum est, non pertinere ad poetam, narrare res gestas, uti gestæ sunt, sed quales fieri debuerint, & potuerint secundùm uerisimile, ac necessarium. Primum illud conclusum continet quatuor, unam similitudinem, primo loco positam, quæ id magis declarat, quod antè dictum fuit: Deinde præceptum, quod spectat ad constitutionem, & coniunctionem rerum, ac partium omnium ipsius fabulæ, tertio loco alterum præceptum, de non transponendis, & non auferendis partibus, ex quo colligitur quoque, qualis debeat esse partium fabulæ constitutio: Postremò quid requiratur in aliquo, ut uocetur pars, seu particula: Quatuor igitur hæc sigillatim explicanda sunt ac primum similitudo ita sese habet: quemadmodum in alijs artibus, quæ imitantur uidemus exprimi unam tantum, ac simplicem unius rei imitationem: sic in fabula inesse oportet unius tantum rei, & integræ imitationem. Alias artes imitatrices, (sic enim ait Aristoteles ἐν ἄλλαις μιμητικαῖς.) puto in-

telligi, artem pingendi, sculpendi, saltandi, Figlinam quoque ipsam, & histrionicam, & eam quæ per harmoniam imitatur: & si Saltatoria, Histrionica, & Musice, quæ harmoniam continet, poeticæ facultati subseruiunt, Pictores suis in imaginibus unam tantùm exprimunt actionem, quia imitationem facit suis coloribus, sensusq; prorsus omnis expertem. utpotè, Aiacis seipsum perimentis, Antigones eiulantis, Herculis ferientis Cacum, aut hydram. Poetæ quoque in constitutione fabulæ unam tantùm imitari debent actionem, sed obijciat se hoc loco mihi aliquis, dicatq; , similitudinem hanc non satis esse aptam, quòd pictura, etiam in una actione, non potest efficere id, quod efficit poema. multò enim plura explicantur in poemate quàm in pictura: fatendum quidem est, hoc esse uerißimum. nam pictura præsefert unam tantum motionē, quæ est particula exigua totius actionis, in qua plures motiones necessariò insint oportet: certamen Herculis cum Hydra uarium est, & multiplex, multasq; habet motiones utriusque: pictor tamen unam tantum exprimit, utpotè Herculem attollentem clauam, Hydram insurgentem in Herculem: Sed hoc conueniunt similitudines hæ inter picturam, & poesin, quòd utraque unam exprimit actionem. quamuis exactius, & prolixius, hæc imitetur singula: Verum & hoc aliquo modo fortasse efficere poßit pictura, si singulæ actionis partes, ac singulæ motiones separatim coloribus effingantur. De similitudine autem hæc hactenus dicta A

2 *sint, Consequitur præceptum, in quo agitur de constitutione, seu connexione rerum, ac partium omnium fabulæ: est autem huiusmodi, pendetq; ex superioribus. Quoniam una & integra oportet ut sit fabula: debent quoque partes omnes inter se cohærere: Fabula est* ὅλῃ *idest tota. Totum autem est id, quod habet principium, medium, & finem: oportet igitur ut ijs omnibus constet fabula. & quoniam illa tria mutuò inter se connexa sunt (nam ex principio pendet finis, & ex utroque medium) facilè unusquisque perspicere potest: arctam quandam connexionem partium esse oportere: explicanda igitur paulo post est nobis*
3 *necessariò tota hæc connexio, copulatioque qualis esse debeat. Alterum præceptum agit de transpositione & ablatione partium, sic autem sese habet. Ita omnes fabulæ partes cohærere oportet, ut nulla ipsarum transponi, aut auferri poßit, quin totam corrumpi, soluiq;, ac mutari fabulam statim uideamus.* μετάθεσις*, seu transpositio, fit quotiescunque mutatur locus in collocatione, & ordine partium. Ablatio seu* ἀφαίρεσις *est, quotiescunque aufertur pars, & totum illud, ablata parte, imminuitur, mancumq; remanet, neque sanè aliter usurparunt has appellationes in suis figuris declarandis Grammatici, quæ sunt in dictionibus positæ. Sciendum omne, quod totum est, quatenus tanquam cohærens, coniunctumq; consideratur, duobus his tantùm modis commutari, ac corrumpi posse, ita ut postea eandē non præseferat formā: Fabula igitur, quoniam est quiddam totum, atque integrum, ut sæpè diximus, quod simul cohæret ex multis partibus compactum, non alio modo, quàm aut transpositione, aut ablatione immutari potest uariaq; fieri quam obrem cauendum est, ne talis sit fabulæ constitutio, ut in ea poßit aliquid transponi, atque auferri, sine detrimento & commutatione totius. Nam si fieri poterit, seu transpositio, seu ablatio partium, sine detrimento totius, fabula illa non fuerit benè constituta: atque hæc est certa ratio fabularum constitutionis dijudicandæ. Si enim transponi, aut auferri pars ulla non poterit, quin tota labefactetur fabula: mancaq; fit: fuerit fabula tunc optimè cōstituta. Hoc igitur ueluti signū quoddā esto, ex quo rectè, uel perperā constitutam fabulā cognoscamus. Verùm oritur hoc loco dubitatio nō leuis: quā paucis expono. Fabulas constat omnes, seu Tragicæ, seu Epicæ, seu Comicæ fuerint, recipere Episodia at Episodia extrinsecus desumuntur, nam sunt (ut paulò post exponemus ex Suida)* πράγματα ἐξαγώνια*, idest præter rem, de qua agitur: patet igitur Episodia posse tolli sine detrimento, & mutatione fabulæ. Episodia apud Vergilium in Aeneide hæc sunt: Aneā diuertere apud Didonem: Explicare Ilij expugnationē: Amore capi illius Didonem: & præ impatientia doloris seipsam perimere: loqui Aneā cum Heleno, ad Elysios cāpos descendere per inferorum loca ut nepotes recenseat, colloquens cum Anchise patre. Quòd si ex poemate Vergilij, tollas unum, aut alterum ex his, nō imminuetur tamen totum. Totum appello actionem primariam, quæ proposita est poetæ. ea autem est hæc. Aeneas profugus post multas iactationes, ac naufragia in Italiam uenit Oraculo monitus, nouamq; urbē condit. Quare si hæc ita sese habent, uidentur omnino aduersari sententiæ Aristotelis, neque ipsa satis fuerit uera, aut firma. Sed ita prorsus respondendum, omnisq; dubitatio tollenda, Episodia quidem narrationes sunt præter rem, de qua agitur, & ante quàm cum actione coniungantur primaria (coniunguntur aūt secundum uerisimile) aliò respiciunt: uerùm, post quàm connexa fuerunt cum actione, necesse est, ut eodem respiciant, quo respicit ipsa actio primaria: & cum ea ita sint coniuncta, ut iam separari non poßint, quin totus fabulæ ordo interrumpatur: ac perturbetur. Consequitur*
4 *quartum illud præceptum, quod priore concluso continebatur: quid scilicet requiratur, ut aliquid debeat alterius appellari pars, requiruntur autem duo. ut additum cum fuerit, perspiciant homines, rem illam cui illud accesserit, magis auctam: deinde ut sublatum cum fuerit, cognoscant, rem illam, unde fuerit illud sublatum*

A ſublatum, non eſſe integram. Hammonius in Comment. ſuis εἰς τὰς δέκα κατηγορίας Ariſtotelis, ubi diſſerit, an Logice ſit pars, uel inſtrumentum philoſophiæ: hæc attribuit parti, quæ efficiunt, ut pars appelletur. τῷ μὲν γὰρ μέρει ὑπάρχει τὸ δι' ἑαυτὸ γεγονέναι, καὶ μὴ δι' ἄλλο. Idem paulò poſt. ἐπειδὴ πᾶν μέρος τὴν αὐτὴν ὕλην ἔχει, καὶ τὸ αὐτὸ τέλος τῷ ὅλῳ. Paulò poſt. ἔτι τὸ μέρος συντιθέμενον μετὰ τῶν ἄλλων μερῶν συμπληροῖ τὸ ὅλον, ἀφαιρούμενον δὲ κολοβοῖ. Poſtremum hoc ualde pertinet ad locum hunc Ariſtotelis, ſicuti patet, explicandum: eadem ferè recitat Alexander in Com. in libros προτέρων ἀναλυτικῶν. quæ ego prætermitto, ne longior ſim. Iàm uerò ſi aliqua pars cohæreat, coniunctaq; ſit cum toto, & eiuſdem ſit generis, patet, ea ſublata, totum illud imminui, mancumq; apparere. Nec alia ratione adductus ab hinc aliquot annos Franciſcus Campanus Collenſis, uerſus illos, in quibus Vergilius lib. II. Aeneid. facit iraſcētem Helenam, in priſtinam ſedem reduxit: ſi enim uti Critici leui de cauſa exiſtimarunt, amoti fuerint ſuo loco uerſus illi multa erunt manca in toto poemate, ſicuti uir ille ſummus copioſè in ſua diſputatione, quam edidit, demonſtrat: ac niſi importuna morte nobis fuiſſet ereptus, multò ſanè plura haberemus, quibus doctè explicata fuiſſent omnia, quæ ad artificium tàm præclari poëtæ ſpectant, (nam multa reliquit, ut audio, incohoata) quicquid enim ocij illi, è maximis occupationibus ereptum, ſupererat, ad ſcribendum aliquid conferebat, cum eſſet Græcarum, Latinarumq; literarum, omniumq; bonarum diſciplinarum peritiſſimus: nam à pueritia ipſa apud Principes Mediceæ familiæ (quam honoris cauſa nomino) altus, atque educatus: illis ſemper, in maximis rebus agendis, conſilio, & opera præſtò fuit: ac poſtremò ALEXANDRO, COSMOQVE illuſtriſsimis, maximiſq; Florentinorũ Ducibus, talem ſe præbuit in omnibus rebus agendis, ut cùm difficillimis temporibus, ſæpe ſapientiſsimis Ducibus uirtutem prudentiamq; ſuam ſingularem probaſset, ijs chariſsimus ſemper uixerit: poſtremoq; moriens COSMO maximum ſui deſiderium reliquerit. Verùm de his hactenus, non poſſum enim tàm breui ſpatio, præterq; inſtitutum ſermonem, tanti uiri laudes complecti, & illius ſumma pluримaq; erga me beneficia prædicare. ſatis igitur erit in præſentia doctiſsimi uiri diſputatione ſententiam noſtram in Ariſtotelis hoc loco explicando confirmaſſe. Alterum concluſum, ſeu præceptum, quod elicitur ab Ariſtotele ex ſuperius dictis, eſt, quod conſequentis contextus uerbis explicatur.

Φανερὸν δὲ ἐκ τῶν εἰρημένων, καὶ ὅτι οὐ τὸ τὰ γινόμενα λέγειν, τοῦτο ποιητοῦ ἔργον ἐστίν. ἀλλ' οἷα ἂν γένοιτο, καὶ τὰ δυνατὰ κατὰ τὸ εἰκὸς, ἢ τὸ ἀναγκαῖον.

B Sanè conſtat ex ſupradictis, non poëtæ eſſe, facta ipſa propria narrare: ſed quemadmodum uel geri quiuerint: uel ueriſimile, uel omnino neceſſarium fuerit.

Sed apertius ſic potuiſſent uerti. Et poëtæ non eſſe proprium narrare res geſtas, ſed quales fieri oportet, aut poßibile eſt, ſecundum uériſimile: uel neceſſarium. Præceptum hoc, quod ſecundum eſt, elicitur ex eo, quod eſt antè dictum: Poëtas, qui Heracleida, & Theſeida ſcripſerunt, recenſentes omnes res geſtas Herculis, et Theſei, eſſe reprehendendos, quia poëſis unam tantum imitari debet actionem, non plures, ac diuerſas inter ſe, Si igitur poëta non debet narrare res geſtas eo modo, conſequitur, debere illum narrare, ut geri debuerint, uel potuerint. Sed oritur hoc loco dubitatio huiuſmodi. Dictum eſt paulò antè, oportere poëtã unam tantum ſumere actionem, ex qua totum ſuum conficiat poema: nunc uerò ait Ariſtoteles, poëtam non narrare res factas, uti factæ ſunt, ſed ut debuerint, potuerint ue fieri, hoc uerò aduerſatur priori præceptioni, & dicto Ariſtotelis, nam ſi poëta unam arripit alicuius actionem, eam eſſe ueram neceſſe eſt. Exempli gratia. Vlyſſem decem annos poſt profectionem à Troia erraſſe, antequam Ithacam appelleret, narrat Homerus. Vergilius quoque illum imitatus: Aeneam poſt multas iactationes in Italiam perueniſſe. Iam uerò ſi debet poëta rem narrare, non ut fuerit geſta, ſed ut geri potuerit, aut debuerit, patet hæc eſſe repugnantia. Sed reſpondendum putarim, Poëſin, cum ſit multiplex: uidelicet, Comica, Iambica, Tragica, Epica, aliquam harum, totum id, quod ſcribit, comminiſci, & nomina perſonis omnibus imponere. Quòd ſi nomina confinguntur, quæ perſonis ſunt imponenda: patet perſonas etiam ipſas confingi. Quòd ſi perſonæ confinguntur, etiam res, & actiones: faciunt autem hoc comica, & iambica poëſis, nam ex ueriſimili nomina imponentes, perſonas faciunt loquentes in ſuis narrationibus. Aliqua uerò harum non totum comminiſcitur, ſicuti poeſis epica, & tragica, nam utraque ex his ueram retinet aliquam actionem, & nomina igitur uera ut conſequantur neceſſe eſt, ut paulò antè diximus, & ſuo loco copioſius declarabimus, quamuis autẽ ipſam actionem non comminiſcatur epopœia, neque trágœdia: reliqua tamen, ideſt epiſodia omnia pro arbitratu comminiſcitur, ſecundum ueriſimile. Cum igitur in iambica, & comica poëſi prorſus omnia fingantur: & cum in epica, & tragica quoq; maxima pars fingatur, præclarè, uereq; eſt ab Ariſtotele dictum,

poetam non narrare res gestas, ut gestæ sunt, sed ut geri debuerint. Hæc apertius declarat Aristoteles in ijs, quæ consequuntur: innuit enim proprium esse poetæ, uel arripere actionem ueram: uel confingere, quòd si arripit ueram actionem, non tamen narrat, ut fuerit gesta, sed ut geri potuerit, uel debuerit. Quòd si confingit ipse: debet confingere secundum possibile (sic enim libet appellare τὸ δυνατόν) aut necessarium, aut probabile, & uerisimile: quamuis fortasse ex necessario nihil fingatur, ex eo enim pendent actiones ueræ. Est aliud quiddam diligenter considerandum in contextu, cum ait Aristoteles, καὶ τὰ δυνατὰ κατὰ τὸ εἰκός, ἢ τὸ ἀναγκαῖον. Poëta debet omnia narrare, sicuti fieri potuerint, uel debuerint, putet igitur poëtã non insistere ueritati, nã si eo narrat modo, cõfingat ex se ipso necesse est: sicuti Xenophon olim in Cyro rege describendo, non qualis fuit sed qualis esse potuit, uel debuit optimus Rex. quã ratione in suo Oratore describendo secutus est Cicero: Platonẽ imitatus. qui & ipse eodem modo rempub. expressit suam Elici igitur ex his potest, poëtam fingere præter id, quod est, uerum si poëta hoc facit: ea tamen lege facere debet, ut narret tantùm τὰ δυνατὰ idest quæ fieri possunt. Adnotandum igitur in primis præceptum illud, quod ex hoc loco elicitur: Poëtam mentiri quidem & fingere, sed κατὰ τὸ δυνατόν. Duplex est aũt norma ueluti quædã, qua metimur, ac dijudicamus τὰ δυνατὰ uel κατὰ τὸ εἰκός. uel κατὰ τὸ ἀναγκαῖον, nam possibilia, si sunt aut sunt necessaria, aut probabilia: rursus quoque è contrario, Necessaria sunt possibilia, & probabilia quoq; sunt possibilia sicuti patere potest in his exemplis. Necesse est me semel mori, Ergo possibile est me mori. Probabile est aliquem pallescere propter amorem, ergo possibile est aliquem pallescere propter amorem, omne igitur probabile est possibile, & omne possibile est probabile. Sed hæc non ἀντιστρέφειν. nam omne necessarium est possibile, sed non omne possibile est necessarium. Hæc omnia optimè nosse, ac dijudicare oportet poëtas, si quid aliquando confingunt: non secus ac Dialectici, quibus inseruiens Aristoteles in libro περὶ ἑρμηνείας hæc omnia diligenter declarauit: ut aptius possent conclusiones conficere ueras, falsasq; internoscere. Sed oritur alia dubitatio hoc loco, Cum Aristoteles dicat poëtam à ueritate discedere, hac tamen lege, ut nihil fingat præter possibile, necessarium, & uerisimile, uidetur hoc Aristotelis dictum non esse uerum: & ostendi potest multis rationibus, atque exemplis. Homerus, cæteriq; poëtæ scribunt: Deos uesci ambrosia, & potare nectar. Deos uulnerari, ut Venerem. Deos inter homines uersari. Patere ad inferos descensum, ut apud Vergilium. Esse Cyclopas, esse Sirenas. Loqui Nebulas, ut apud Aristophanem. Cerberum esse tricipitem, ut apud Vergilium. A Circe conuerti, mutariq; homines in uarias formas ferarum: ut apud Homerum. Respondeo igitur duplici modo fingere, & mentiri B poëtas, aut in rebus secundum naturam, aut in rebus præter naturam. Si in rebus præter naturam, id quoq; duplici modo, aut in ijs rebus, quæ receptæ iam sunt in opinionem uulgi, aut in rebus non antè unquam auditis aut narratis ab alio. Si id fiat secundũ naturam, hoc est in omniũ qui scribunt, uoluntate, arbitrioq; positũ: modo seruetur illud τὸ εἰκὸς et ἀναγκαῖον. Si præter naturam fiat, hoc non est cuiusuis: neq; licet omnino, sed ex paralogismo tantùm figmẽta deducere, Ex paralogismo autem in primis deducuntur, quotiescunque falsa pro ueris sumuntur, quod declarabimus postea copiose. Atq; ut insistam superioribus exemplis. Si Dij uescuntur ambrosia, potantq; nectar, hoc quidem est præter naturam, sed ex paralogismo ductum, quia ita receptum est in opinionem uulgi. Deos quoque uulnerari, & colloqui cum hominibus: quoniam omnia humana dijs fuerant olim attributa: & ideo Cicero libr. primo Tusc. quæstionum, accusat Homerum, qui humana ad Deos transtulit: Mallem (inquit) diuina ad nos. Reliqua quoque eodem modo omnia sese habent. Quamuis tragœdia, & comœdia non admittant ea, quæ huiusmodi sunt, etiam si fuerint opinione hominum confirmata, ideo dictum est ab Horatio in Poëtic. Aut in auem Progne uertatur: Cadmus in anguem. Quodcunque ostendis mihi sic, incredulus odi: Ratio uerò hæc afferri potest, quia in tragœdia, & comœdia imitatio est hominum agentium aliquid secundum naturam, Epopœia aliqua admittit, quale illud, quod narratur de Circe, de Sirenibus, de Cyclopibus, tragœdia hæc non recipit, quia non δι᾽ ἀπαγγελίαν id est annunciationem fit, sicuti Epopœia, in annunciatione autem, multa quàmlibet θαυμαστά, et præter fidẽ hominũ possunt narrari, quæ alioqui agi ab agentib. corã spectantib. non possunt in scena. Eodem modo hæc se habent in comœdia q̃uis comœdia, ne ea quidem admittat, quæ admittit tragœdia: quales sunt, collocutiones cum Dijs, uel ἐκ μηχανῆς, uel alio modo habitas, loquor autem de comœdia quæ noua appellata fuit, nam uetus recipiebat ea omnia, quòd si quis quærat, cur noua nõ admittat, respondendum putarim, comœdiam nouam reiecisse omnia figmenta, & exprimere cœpisse tantum uiles hominũ actiones. Epopœia igitur plura recipit, quàm tragœdia: & tragœdia plura, quàm comœdia, nam comœdia prorsus nullum recipit figmentum, præter τὸ ἀναγκαῖον & εἰκός. Sed ut redeam ad priora, loqui nebulas figmentum est quidem apud Aristophanem præter naturam, receptum tamen, quia tanquàm Deas ipsas in Socratica comœdia loquentes facit: Dij enim Deæq; loquentes uisebantur in uetere comœdia: & sic

non

A non uideri debet absurdum. Ex ijs, quæ dicta sunt hactenus, patet Vergilium non satis posse excusari: quòd uirgulta enasci, ac efflorescere dixit ex cadauere Polydori, quod sensu præditum non est. quodq; narrauit nonnulla de ramo aureo, quæ ueritati non sunt consentanea: Etsi allusisse uolunt nonnulli Vergilium ad hastam Romuli, quæ dicitur in Albano monte fronduisse & floruisse. De ramo aureo affert nonnulla ex ueterum scientia Petrus Crinitus libro Decimo capite Sexto, sed satis mihi frigere uidentur: neq; poëtam possunt satis excusare. Multo minus uidetur recipere excusationem posse, quod est dictum, de conuersione, ac mutatione nauiū in nymphas. Seruius doctus interpres, tùm hæc tū illa errata poëtæ animaduertit aliquantum libro Tertiò, & Nono Aeneidos, sicuti uidere quilibet potest. Iā patet opinor, quomodo cōfingant aliquid præter ueritatē poëtæ, & quid cuiq; liceat, & non liceat, quomodoq; singula sint dijudicanda. Vnum reliquūest, quod explicemus, quomodo aliqua ex figmentis habeantur pro receptis, ut ex ijs possit fieri paralogismus. Cum dictum sit Epopœiam recipere figmenta poëtica præter τὸ ἀδύνατον, declaratumq; fuerit id fieri per paralogismum, cum scilicet aliquid iam receptum est in opinionem uulgi, consequitur, ut etiam declaremus, quomodo hæc uulgi opinio confirmarit. Triplex fuit olim philosophandi docendiq; ratio, qua ueteres usi fuerunt: Primùm enim nominibus Deorum Dearumque appellationibus omnia inuoluerunt: Affinitatemq; inter ipsos constituerunt, qualis inter elementa ipsa, resq; naturales cernitur: hinc Saturnus Iouis pater dictus, Hinc Rhea Saturni uxor. Iuno coniunx, sororq; Iouis. Minerua è capite Iouis prognata: Saturnus uorare filios, Venus è mari orta dicta fuit: Sicq; tota extitit illa ueterum θεογονία, qualis explicatur ab Hesiodo. Philosophi quoque, cum perturbationes, affectionesq; animi declarare uellent, Cocyti, Tartari, Phlegetontis, Lethesq; nomina excogitarunt. Aristoteles in libro de Animalium motione uersus Homeri recitans, in quibus Iupiter ait, se tantam habere firmitudinem, ut quamuis in ipsum omnes ruant Dij, & cœlo trudere conentur, non poßint tamen: inquit, quod enim immobile est in nullo moueri potest, cœli igitur structuram dissolui non posse, quia ex immobili pendet principio. Idem Aristoteles libr. μετεώρων secundo reprehendit Socratis sententiam in Phædone, existimabat enim ille Tartarum locum sub imo positum, aquarum esse principium ac fontem omnium, sed contingeret, inquit Aristoteles, si id uerum esset, ἀνωφερεῖν τοὺς ποταμούς. Sed si diligenter, æquoq; animo considere-

B res, quale fuerit Socratis dictum, qualiq; uteretur philosophandi ratione, prorsus non reprehendendum patet, nam per Tartarum intimas terræ partes intellexit, è quibus scatent aquæ, atque emanant: Verum planè Aristoteles studuit totum hoc philosophandi genus tollere: primusq; cœpit proprietate nominum uti: ut ne metaphoram quidem ullam pati poßit in sermone philosophorum: Idem Aristoteles eodem libro, ubi loquitur de tonitru, & coruscatione, ait à nonnullis Vulcani, Vestæq; risum uocari: ab alijs utriusque minas dici. Vsurpauit nimirum eo loco Aristoteles ueterum philosophorum dictum ex eo philosophandi genere sumptum. Vulgus hominum itaque Deos Deasq; innumerabiles colebat ea ratione introductas à philosophis: philosophi tamen, doctiq; uiri, quid per ea nomina in disputationibus philosophiæ esset intelligendum, optimè callebant. Hinc Cicero libro primo Tusc. quæst. An tu hæc portenta inferorum esse credis? & alia quàm plurima in libris de natura deorum explicat, ex quibus patet, quod uolumus. Altera philosophandi ratio fuit numeris inuolata, perq; figuras geometricas tradita: quali usus fuit Pythagoras, quiq; eum secuti sunt: Eius philosophiæ uestigia extant apud Platonem in Timæo, & Proclum Platonis interpretem. Tertia ratio, modusq; philosophandi fuit, quali usus est Aristoteles, proprijs uerbis, apertisque rē demōstrantibus. Declarat hoc Simplicius in proœmio libri τῶν κατηγοριῶν. his uerbis διττῆς γὰρ οὔσης ἐναργείας εἰς πίστιν, τῆς μὲν ἀπὸ νοῦ, τῆς δὲ ἀπὸ αἰσθήσεως, τοῖς μετ' αἰσθήσεως ζῶσι διὰ λεγομένους τὰς ἀπὸ τῆς αἰσθήσεως προτιμᾷ. Paulò post. οὐ μὴν οὐδὲ μύθοις οὐδὲ συμβολικοῖς αἰνίγμασιν, ὡς τῶν πρὸ αὐτοῦ τινες, Ἀριστοτέλης ἐχρήσατο, ἀλλ' ἀντὶ παντὸς ἄλλου παραπετάσματος τὴν ἀσάφειαν προετίμησεν. Nec tamen crediderim ueteres alia ratione, aut numeris, aut appellationibus Deorum Philosophiam inuoluisse, quàm ut ne paßim ea, tanquam arcana, etiam rudibus, ac prophanis hominibus innotescerent: religionem enim sibi maximam, ac sanctitatem in tractatione rerum philosophicarum proponebant: quod idem Simplicius ibidem declarat his uerbis τῶν γὰρ παλαιοτέρων νομιζόντων μὴ δεῖν καὶ τοῖς σκυτοτόμοις τὴν ἑαυτῶν σοφίαν προτιθέναι εἰς πάρεργον ἀντίληψιν διὰ τὴν προφαινομένην σαφήνειαν, οἱ μὲν μύθοις, οἱ δὲ συμβόλοις αὐτὴν ἀπέκρυψαν ὡς ἐν τοῖς παραπετάσμασι τὰ ἀπορρητότερα τῶν ἱερῶν. Cum igitur animis hominum uulgò insita esset opinio de Dijs, inferisq; ex appellatione nominum excogitata à philosophis, ut commodius de quauis re disserere possent: poëtæ narrationes suas inde sumpserunt: & sic paralogismo uti cœperunt, postquam illa opinione hominum confirmata fuere, Verum de hac re satis: nunc persequor reliqua.

ὁ γὰρ ἱστορικὸς, καὶ ὁ ποιητὴς οὐ τῷ ἢ ἔμμετρα λέγειν, ἢ ἄμετρα διαφέρουσιν. εἴη γὰρ ἂν τὰ Ἡροδότου, εἰς μέτρα τεθῆναι, καὶ οὐδὲν ἧττον ἂν εἴη ἱστορία τις μετὰ μέτρου, ἢ ἄνευ μέτρων. ἀλλὰ τούτῳ διαφέρει τῷ, τὸν μὲν τὰ γενόμενα λέγειν, τὸν δὲ, οἷα, ἂν γένοιτο. διὸ καὶ φιλοσοφώτερον, καὶ σπουδαιότερον ποίησις ἱστορίας ἐστίν

Haud enim historicum, atque poëtam carmen, & soluta oratio designant. Quippe (quod alioqui facilè factu sit) si Herodoti historia carminibus pangatur: ęque nihilominus, ac prius sine carmine, erit historia: sed hoc differunt, quòd hic quidem res gestas, ille ut geri potuerunt exponit. quo fit, ut sapientius atque præstantius poësis historia sit:

Hæc ego sic aptius, dilucidiusq; uerterem. Historicus enim, et poëta non propter hoc inter se differunt, quòd uel metrica, uel non metrica proferant: liceret enim Herodoti scripta ad metrum redigere, & nihilò tamen minus historia fuerit metro inclusa, quàm metro carens, quare fit, ut magis philosophicum quiddam, & graue sit poësis, quàm historia, quia illa circa uniuersale plurimum uersatur, hæc circa particulare. Coniunguntur hæc cum superioribus, sic. Poëtæ non est proprium narrare res gestas, sed ut fieri debuerint, atq; poßibilia fuerint secundum uerisimile, aut necessarium. Duo enim (ut antè dictum est) efficere debet poëta, uel narrare actionem ueram, non quidem, ut acta fuerit, sed ut agi debuerit: uel eam confingere secundum poßibile necessarium, aut poßibile probabile. nam si proprium esset poëtæ narrare res gestas, non satis perspiceremus, quid differret historicus à poëta: quoniam etiam historicus narrat res gestas. Explicatur igitur utrumq;, & quid sit proprium poëtæ, quidq; sit proprium historici. sic enim facilius cognosci potest, quantum intersit inter officium poëtæ & Historici, Proprium Historici est narrare res gestas ut gestæ fuerint. Proprium Poëtæ est narrare res, ut geri debuerint, si non confingit: quod si confingit ut geri potuerint, secundum probabile, aut uerisimile. In altero prorsus Poëta est dißimilis Historico: nam nihil confingit Historicus. In altero uidetur poëta aliquantũ similis esse historico, nam quatenus poëta non confingit, sed unam explicat aliquam actionem uerã, hoc habet commune cũ historico. Quòd siquis obijciat se mihi, dicatq; historicum non unam actionem narrare, sed plures, uti antè declarauimus: respondeo, uerum quidem id esse, sed aliquando etiam aliquem historicum unam explicare actionem: ut Salustius Catilinæ coniurationem: habet igitur hoc commune cum historico poëta, & si non prorsus (ut idem ait Aristoteles) nam in actione narranda, quæ uera sit, nihil immutat historicus, sed id tantũ narrat, quod factum est, Poëta aũt actionẽ mutat, auget, minuit, exornat, amplificat, narrat demũ potius, ut agi debuerit, quàm ut acta fuerit. Sed oritur hoc loco maxima dubitatio. M. Cicero lib. II. de Orat. ostendit multis rationibus pertinere ad oratorem conscribere historiam, quod quidem uerum uidetur esse tum propter ornatum dicendi genus, & elocutionem politam, ac nitidam: tum propter probabilia, ac uerisimilia, quæ historicus quoque sicuti orator, arripit. Aristoteles autem hoc in loco ait, historicum narrare res gestas, ut gestæ fuerint: Poëtam uerò, ut geri debuerint. repugnant igitur sibi Ciceronis, & Aristotelis sententiæ: aut si uerum est, quod asserit Aristoteles tantum: consequitur in Ciceronis dicto quiddam maximè absurdum: ut ad historicum pertineat probabiliter, nõ uerè rem narrare, quod tamen est contra historiæ legem. Sin autem uerum est, quod affirmat Cicero: Aristoteles nõ uidebitur rectè distinxisse hoc loco historicũ à poëta: nam si historicus quoque res narrat, ut debuerint geri (quod ait Aristo. proprium esse poëtæ) non uideo, quid reliquum habeat poëta, quod ipsius proprium dici poßit, ac peculiare. Respondendum puto, Historicũ duo in suis narrationibus explicare: res gestas, dictaq;, & orationem, seu sermones hominum. In rebus gestis narrandis nihil debet immutare Historicus, sed prorsus ita narrare uti gestæ fuerunt. Quatenus autem homines diuersorum morum, ac nationum facit loquentes, potest eos pro suo arbitratu effingere secundum probabile, ac uerisimile: non quidem ut locuti fuerint, sed ut loqui debuerint. Hinc patet, totum ferme artificium historiæ in sermonibus exprimendis esse positum. neque profectò ulla in re magis desudarunt antiqui historici, quàm in sermonibus, concionibusq; effingendis, quod licet intueri apud Thucydidem, Dionysium Halicar. Herodotum: Liuium, Salu. eas quòd omisit Cæsar, ideò commentarios dixit se scribere, qui tamen Ciceroni adeò uidentur uberes, ut non reliquerint locum alijs, si qui interpositis, oratorio more, concionibus, uoluissent amplificare, & exornare, atque ex illis historiam describere. Cum igitur omne ferè artificium scribendæ historiæ in dictis, sermonibus hominum, concionibusq; effingendis uersetur:

A tur: planè patet Ciceronem ingeniosè id protulisse, quod superius est dictum, rursus Aristotelem, cum res gestas sentiret esse narrandas uti gestæ sunt, neque de fictis concionibus loqueretur, rectè sensisse. Verùm redeo ad rem. Postquam Aristoteles declarauit, quid sit poëtæ, & historici proprium: refellit uulgi opinionem: Existimãt enim uulgò homines: id omne appellari poema, quod metris est contextũ. probat uerò Aristoteles secus esse. sic Herodotus historicus censetur, quia res gestas scripsit, uti gestæ fuerunt, Si igitur Herodoti scripta redigas ad metrorum normam, nihilò minus erit historia, quia res non erunt immutatæ neque ulla imitatio inerit, nec ulla poëtices facultatis uis ac proprietas, Superius quiddam simile de Empedocle dictum fuit, qui etiam si metro scripsit, quòd tamen sine imitatione, quæ propria est poëtarum, scripsit, non est censendus poëta. Existit igitur hoc loco dubitatio, An metra efficiant, ut aliquis poëta dicatur, nec ne. respondeo breuiter: nequaquam, nam metra non pertinent ad naturam, uim, & essentiam poëseos: sed imitatio potius ipsa, ex qua tota poëseos uis pendet? Rursus oritur alia dubitatio, nam quæri potest etiam: an imitatio sine metro efficiat poësin: declaratũ est quidem antè Dialogos quoniam imitantur censeri ab Aristotele nomine poëseos eius, quæ uocatur Epopœia, & sanè maximam habet uim imitatio, cum metra ne tantillam quidem potestatem huius rei efficiendæ habeãt. Sciendum tamen poësin ex duobus propriè conflari debere: ex imitatione scilicet, & metro. Si dicas igitur, Metrum efficere poësin: refelli quidem, ac negari id potest: nam imitatio hoc efficit: si rursus asseras, imitationẽ efficere poësin, hoc quidem uerum fuerit, nam est aliqua poësis, quæ caret metro, & imitatione tantum constat. Sed uerius, magisq; propriè appellatur poësis, quæ & imitatione, & metro conflata fuerit. Colligo igitur sic. poësis aliquando est tanquã quoddã simplex: aliquãdo, tanquam quoddam compositum, seu conflatum dicere malis (aggregatum uulgò uocant.) Si simplex, ex imitatione, non ex metro: nam imitatio separatim poësin constituit: sed non metrum. maxima enim uis ipsius est in imitatione. Si conflatum quiddam compositumq; fuerit: ex utroq;, imitatione scilicet, & metro conflanda erit. Marcellinus in Thucydide, ubi refellit nonnullos, qui Thucydidem ideò censebant debere poëtam uocari, quòd usus esset multis dictionibus, ac metaphoris poëticis: ait poëtam non esse appellandum, quia metro non est usus: Verba illius hæc sunt: δῆλα γὰρ οὖν τὸ ὑψηλὸν ὁ Θουκυδίδης, τὸ ποιητικῶς πολλάκις ἐχρήσατο λέξεσι, καὶ μεταφοραῖς τισι. περὶ δὲ B πάσης συγγραφῆς ἐτόλμησάν τινες ἀποφήνασθαι, ὅτι αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς συγγραφῆς, οὐκ ἔστι ῥητορικῆς, ἀλλὰ ποιητικῆς καὶ ὅτι μὲν οὐκ ἔστι ποιητικῆς δῆλον ἐξ ὧν οὐχ ὑποπίπτει μέτρῳ τινι, εἰ δέ τις ἡμῖν ἀντείποι, ὅτι οὐ πάντως ὁ πεζὸς λόγος ῥητορικῆς ἐστιν, ὥσπερ οὐδὲ τὰ Πλάτωνος, λεγόμενον ὅτι ἡ συγγραφὴ κεφαλαίοις διαιρεῖται). & quæ sequũtur: postrema hæc uerba adnotãda, in quibus innuit Platonis dialogos, quòd imitarentur cõnumeratos inter poëmata, de qua re nos superius copiosè. sed redeo ad rẽ. Ex superius aũt omnibus, quæ hactenus exposita fuerũt deducitur ab Aristotele conclusio hæc, quæ continetur his uerbis. διὸ καὶ φιλοσοφώτερον, καὶ σπουδαιότερον ποίησις ἱστορίας ἐστίν, ἡ μὲν γὰρ ποίησις μᾶλλον τὰ καθόλου ἡ δὲ ἱστορία τὰ καθ' ἕκαστον λέγει. Quamobrẽ & magis philosophicum quiddam, ac graue poësis est, quàm sit historia: habet contextus Aristotelis, φιλοσοφώτερον. hanc dictionem uertit Paccius, Sapientius, ego tamen, eo quo dictum est modo uerterem, nam Aristotelis sententia est hæc. Poësin Philosophicum quiddam magis in se habere, quàm historiam. hoc est, philosophiæ magis esse similem, quia poësis exprimit, ac sectatur uniuersalia: historia autem particularia. Oritur hoc loco dubitatio, quæ est huiusmodi: Dictum est antè, poëtam, uel ex se fingere, uel arripere unam actionem ueram. Quatenus arripit actionem unã alicuius personæ ex qua suum conficit poëma, non uidetur uersari circa uniuersale, ut exemplo patere potest homeri, qui in Odyßea circà unã uersatur Vlissis actionem, Vergilij quoque, qui circà unam Aeneæ uersatur actionem: idem quoque in fabulis Comicorum, ac Tragicorum perspici potest. Respondeo igitur, utrunq; uerum esse, & poëtam uersari in una unius personæ actione describenda: in ea tamen describẽda: uersari circa uniuersale, quod nihil aliud est, quàm respicere ad generale quoddam, & commune. ut si sit effingendus prudens in rebus agendis Vlysses, non qualis ipse sit esse considerandum: sed relicta circunstantia, transeundum ad uniuersale, & effingendum esse, qualis prudens, callidusq; ab omni parte absolutus describi solet à philosophis. Hinc Plato in Sophista de pictoribus ait, oportere illos semper ad Ideam respicere, & pulchriora omnia pingere, quàm sint. Verè igitur dictum est, poëticen magis esse similem philosophiæ, quia uersatur circa uniuersale ipsa Philosophia. Hinc refert Porphyrius Platonis dictum, qui iubebat quiescere, cum deuentum esset ad indiuidua, & singularia: cum enim sint innumerabilia, scientia non possunt complecti. Ideò Hammonius doctißimus Porphyrij interpres ait, cum uiderent philosophi singularia infinita esse, & aßiduè corrumpi, ac gignĩ rursus, ideóque ignorari: scientiam autem complecti tantum res, quæ sempiternæ sunt, eodemq; permanent statu, transtulisse se à singularibus ad uniuersalia, quæ semper eodem sunt statu: non enim omnes

A

(inquit Hammonius) equos uult cognoſcere philoſophus, ſed equum tantum, hoc eſt ipſam ſpeciem, quæ generalis eſt. Verba ipſius Hammonij apponerem, ſed quia omnibus ſunt in promptu, prætermiſi. Nulla igitur ars, aut ſcientia cōſiderat particulare: ut medicina, nō quid Socrati, quid Alcibiadi: ſed quid homini, uel ſic, uel alio modo ſeſe habenti ſit conducibile cogitat. Declarat hoc docte, & copioſe Ariſtot. lib. 1. Rheto. ad Theod. his uerbis. οὐδεμία δὲ τέχνη σκοπεῖ τὸ καθ᾽ ἕκαστον, οἷον ἰατρικὴ τί Σωκράτει τὸ ὑγιεινόν ἐστιν, ἢ Καλλίᾳ, ἀλλὰ τί τῷ τοιῷδε, ἢ τοῖς τοιοῖσδε, καθάπερ καὶ ἡ διαλεκτική. *et quæ ſequūtur Poëtice quoq;, quoniam eiuſmodi eſt, non conſiderat ſingularia, ſed uniuerſalia tātum. Hiſtoria uerò, quia nihil fingit, ſed narrat tantum, uti res geſtæ fuerint, & quamuis effingat dicta, ſermonesq́;, ita tamen fingit, ut non diſcedat à natura eorum hominum, quorū effingit ſermones, & circa quos uerſatur: propterea particulare ſectatur. Declarat autem Ariſtoteles quid uniuerſale, quid ſingulare his uerbis.*

,, ἡ μὲν γὰρ ποίησις μᾶλλον τὰ καθόλου, ἡ δ᾽ ἱστορία τὰ καθ᾽ ἕκαστον λέγει. ἔστι
,, δὲ καθόλου μὲν τῷ ποίῳ τὰ ποῖ᾽ ἄττα συμβαίνει, λέγειν ἢ πράττειν κατὰ τὸ εἰκός, ἢ
,, τὸ ἀναγκαῖον, οὗ στοχάζεται ἡ ποίησις ὀνόματα ἐπιτιθεμένη. τὰ δὲ καθ᾽ ἕκαστον,
,, τί Ἀλκιβιάδης ἔπραξεν, ἢ τί ἔπαθεν. ἐπὶ μὲν οὖν τῆς κωμῳδίας ἤδη τοῦτο δῆλον
,, γέγονεν, συστήσαντες γὰρ τὸν μῦθον διὰ τῶν εἰκότων, οὕτω τὰ τυχόντα ὀνόματα
,, ἐπιτιθέασι, καὶ οὐχ, ὥσπερ οἱ ἰαμβοποιοὶ περὶ τῶν καθ᾽ ἕκαστον ποιοῦσιν.
,, Siquidem illa circa ipſum uniuerſale plurimū uerſatur: hæc uerò ſingu
,, lare ſectatur. Eſt autem uniuerſale, quæ cui cōueniat, dicere, uel facere, ue-
,, riſimiliter quidem, ſeu neceſſario, id quod ſpectat poëſis, cum nomina im
,, ponat. Contrà ſingulare, quid ipſe Alcibiades fecerit, tuleritue. Iam uerò
,, & apud comicos id manifeſtū: ut qui fabulas ex ueriſimilibus conſtituen
,, tes, nomina interim pro arbitrio cōminiſcantur, non quidem ipſa ſingu-
,, laria quemadmodum iamborum compoſitores facere ſolent.

Adnotanda illa uerba κατὰ τὸ εἰκὸς καὶ τὸ ἀναγκαῖον, οὗ στοχάζεται ἡ ποίησις ὀνόματα ἐπιτιθεμένη *Ait enim Ariſtot. Poëticē reſpicere ad ueriſimile, & neceſſarium, quia nomina imponit. Hic locus autem ita uidetur intelligi debere. Poëtice conſiderat uniuerſale, quod uel ex eo patet, quia nomina imponit ſecundū ueriſimile, aut neceſſarium. imponit nomina poëtice ipſis perſonis, quas facit loquentes. Eas enim cum effingat, quæ nunq̄ fuerunt, nomina imponit ex ſe, ac ſi fuiſſent: quòd ſi fuerunt, quamuis nomina, non imponat (ea enim quæ ſunt, fueruntúe, per ſe ſua habent nomina) præter id tamen, quod eſt, fingit ſecundū probabile, & neceſſarium. probatur hoc exemplo comicorū, nam hi fabulas conſtituunt, & confingunt ex ſe ſecundum ueriſimile, & ideò nomina etiā imponūt, qualia ſunt apud Terent. in Adelph.* MITIO, DEMEA: PHAEDRIA *quoq;, &* THRASO *in Eunucho. Iambici præterea poëtæ nomina imponunt, ſed non eo modo, quo comici, nam comici ex ueriſimili nomina imponunt, & effingunt ſimul fabulā, ac perſonas, quibus nomina imponunt ſecundum ueriſimile, quod deducitur, ex ea re, de qua agunt. Iambici uerò poëtæ, cum maledicta proferant, habent quidem ſibi propoſitam certam perſonam, in quam ſcribāt: ſed ne nomine uero compellent (id enim lex aliquando uetat) nomen uerum perſonæ mutant: aliudq́; confingūt, quod ei perſonæ ſit accommodatum. differunt igitur, quoniam illi perſonas confingunt in comœdia, hi nō confingunt in iambis: ſed earum tantum mutant nomina, noua quædam imponentes, dum uniuerſale quidam intuentur, ac conſiderant, ut aptius conuenientiusq́; nomen imponatur: ad circunſtantiam tamen prius reſpicientes aliquā eius perſonæ, cuius nomen mutāt. Exemplo nobis ſit Callimachus antiquiſſimus poëta, qui (ut teſtatur Suidas) poëma maledictis refertum conſcripſit in Apollonium Rhodium, & appellauit*

,, *illū Ibin. Verba illius ſunt hæc:* Ἶβις· ἔστι δὲ ποίημα ἐπιτηδευόμενον εἰς ἀσάφειαν, καὶ λοιδορίαν εἴς
,, τινα Ἶβιν γενόμενον ἐχθρὸν τοῦ Καλλιμάχου, ἦν δὲ οὗτος ὁ Ἀπολλώνιος ὁ γράψας τὰ Ἀργοναυτικά.
,, *De* IBI *multa Cicero narrat libro ſecundo de Natura Deorum. Auem enim ait eſſe uaſto corpore, quæ ſer*
,, *pentibus ueſcatur. Ouidius apud Latinos Callimachi, opinor, exemplum ſecutus, eodem modo ſuum poëma inſcripſit, & hominem, in quem profert conuitia, & execrationes diras appellauit Ibin, quem multi ſuſpicantur fuiſſe Mecœnatem. Mutationem nominis habet etiam Catullus in ſuis amoribus deſcribēdis: nam* LESBIAM *amicam uocat, ut multi putant, pro* CLODIA. *Eandem mutationem nominis cernere eſt apud Horatium, Tibullum, Propertium. Notandum uerò, cum Ariſtot. dixit in Comœdia nomina perſonis imponi à poëta: id quidem uerum eſſe in comœdia, quæ appellatur* νέα, *ſicuti patet, nam quamuis non exa*

B

titiſſet

A titisset adhuc temporibus Aristotelis comœdia noua, eam tamen ipse complectabatur animo, qualis esset, ueterem enim non probabat, in hac igitur quæ ἀρχαῖα dicta est, non prorsus uerum est, cognosci autem hoc potest ex Aristophane, nam in Nebulis nominat Socratem ipsum, nomine non mutato, & in Equitibus Euripidem. Et uno, aut altero retento reliqua imponebantur pro arbitratu. Cùm uerò (siquis fortè rationem huius rei quærat) comœdia uetus maledictis esset referta, & conuitijs, necesse omnino fuit: ut uerum personæ alicuius nomen retineretur, quam illudendam, uexandamq́; poëta sibi proposuißet.

ἐπὶ δὲ τῆς τραγῳδίας τῶν γενομένων ὀνομάτων ἀντέχονται, αἴτιον “
δ' ὅτι πιθανόν ἐστι τὸ δυνατόν. τὰ μὲν οὖν μὴ γενόμενα οὔπω πιστεύομεν εἶ- “
ναι δυνατά. τὰ δὲ γενόμενα φανερόν, ὅτι δυνατά. οὐ γὰρ ἂν ἐγένετο εἰ “
ἦν ἀδύνατα. “

In Tragœdia autem uera nomina retinentur: cuius ratio est, quoni- “
am credibile quidem illud est, quod fieri potest: quæ uerò nondum fa- “
cta fuisse scimus, fieri quidem posse parum credimus, quæ uerò facta, fie- “
ri certò potuisse ambigit nemo: nam si fieri nequiuissent, nunquam pro- “
fectò extitissent. “

Posset aliquis ita sese obijcere Aristoteli hoc loco. Dixit, cum uellet probare poëticen sectari uniuersalia, id exemplo Comicorum patere, qui cum fabulam, actionemq́; confingant, nomina etiam imponunt. Verum quidem hoc est in Comicis actionibus. Sed in Tragœdia secus: nam uera retinentur nomina: & ideo non satis fuisse probatum uidetur ab Aristotele: Poëticen uersari circa uniuersalia: quod nomina imponat. Respondet ipsemet Aristoteles uerißima quidem hæc esse omnia: sed non temerè in Tragœdia uera retineri personarum nomina, quia cum in ea insit imitatio, & repræsentatio agentium rem, uti acta fuit, uerisimilem, ac probabilem non modo esse oportet, sed etiam ueram exprimiq́; uera nomina ipsarum personarum, à quibus actio illa primùm uerè acta fuit: nõ est enim quòd aliquis credat fabulas tragicas esse à poëtis fictas, sed planè desumptas à maximis calamitatibus, quæ Heroibus, Regibusq́; acciderunt. Ideo pauca esse tragœdiarum argumenta paulò post ait Aristoteles, raro enim eiusmodi accidunt. Quòd siquis ratio-
B nem quærat Cur in tragœdia uera retineantur nomina? hæc omnino est. Habet sibi propositum tragœdia mouere duas maximas perturbationes animi commiserationem, & metum, multo uero difficilius est, has mouere, quàm reliquas, quæ iucundius perturbant, qualis est spes, risus, & huiusmodi. sunt enim suapte natura homines ad iucundas res proni, ab iniucundis autem alieni: non facile igitur ad luctum possunt impelli. necesse est igitur, ut sciant prius rem ita cecidisse, quod si fabula tragica actionem contineat, quæ nõ acta sit, neq; sit uera, sed ab ipso poëta fuerit efficta secundum uerisimile, commouebit fortasse animos audientium, at minus certe. nam uerisimilia si nos oblectant, oblectatio omnis inde prouenit, quòd in ueris inesse ea scimus, & omnino, quatenus uerisimile ueritatis est particeps, uim habet mouendi, ac persuadendi. Argumentatione igitur utitur Aristoteles, à maiori sic. si nos uerisimilia mouent, multo magis uera mouebunt. Verisimilia nos mouent, quia fieri potuisse credimus, ita rem accidisse. Vera nos mouent, quia scimus ita accidisse, quicquid igitur uis est in uerisimili, id totum arripit à uero. Habet Aristoteles in contextu has dictiones τὸ πιθανὸν, id est credibile. τὸ δυνατὸν, id est quod fieri potest. τὸ ἀδύνατον. id est impossibile. complicat igitur ex his suas rationes. sic. omne quod est poßibile, est credibile, quia si est poßibile, necesse est, ut aliquando acciderit, aut eiusmodi sit, ut uideatur posse aliquando accidere, nam poßibile est aliquid etiam, antequam factum sit, quia exit semper in actum (ut uulgò loquũtur nostrates philosophi) poßibile ab aliquo agente. & (ut ijdem aiunt) posse præcedit ipsum facere, quod enim est impoßibile, nõ fit unquam. Poßibile quidem aliquid si confingatur a Poëta tragico, non uideri poterit impoßibile, etiam si factum non sit unquam: falsum potius dicetur, quòd non factum sit. Hinc Hammonius in librum περὶ ἑρμηνείας, in hanc sententiam multa disserit. quod poßibile est esse, & contingit aliquando esse, ridiculum fuerit, siquis dicat esse impoßibile: repugnantia enim loqueretur. quod aũt non poßibile est esse, neq; esse cõtingit, ut nõ poßibile est, neque cõtingit Centauros esse, ergo impoßibile est esse. Hæc ille. Impoßibile non est πιθανὸν, quia non modo factum est unquã, sed ne fieri quidẽ potest. hoc igitur ad fabulã tragicã nõ spectat. Poßibile est πιθανὸν quia fieri potest, ut ita factũ sit, aut aliquãdo fiat. Hoc igitur spectat ad fabulam tragicã, quia poëtæ sæpè cõfingunt actiones, ex poßibili, & uerisimili: id si faciũt: nomina quoq; personarum confingant est necesse. Ea quæ facta non sunt, omnium maximè poßibilia dici possunt, quia si

possibilia

poßibilia non fuissent, non facta essent. Ergo eadem sunt πιθανώτατα, quis enim non credat id, quod factum esse scit? cum aliquando credat ea, quæ facta quidem nõ sunt, sed fieri posse uidentur? Hæc si fuerint in fabula tragica, magis erunt credibilia magisq; mouebunt auditores, quia ita facta esse scient, in ueris igitur actionibus his nomina non confinguntur personarum, quid enim necesse est, si actæ ita sunt? sed proferuntur uera ipsarum nomina personarum. A

,, Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς τραγῳδίαις ἐνίαις μὲν ἓν, ἢ δύο τῶν γνωρίμων
,, ἐστὶν ὀνομάτων, τὰ δὲ ἄλλα πεποιημένα, ἐν ἐνίαις δὲ οὐθέν, οἷον ἐν τῷ ἀγά-
,, θωνος ἄνθει. ὁμοίως γὰρ ἐν τούτῳ, τά τε πράγματα, καὶ τὰ ὀνόματα πεποίη-
,, ται. καὶ οὐδὲν ἧττον εὐφραίνει.

,, Tum tamen Tragœdiarum aliquæ sanè ex notis nominibus, uno uel
,, duobus ad summum assumptis, reliqua deinceps confingant: aliquę rur-
,, sus, quemadmodum Agathonis flos, planè omnia, in quo, tametsi cum
,, nominibus res ipsæ pariter confingantur, nihilominus delectant.

Dictum est in tragœdia nomina non confingi personarum, sed uera retineri, eiusq; rei ratio omnis diligenter explicata, quæ similis est, imò eadem, cum insigni illa topica propositione, propter quod unumquodq; tale, & illud magis (est enim in omnium ore.) Si fabula tragica conficta ex poßibili, & uerisimili, fidem acquirit, etiam si ficta fuerint personarum nomina, cum credibile uideatur, rem ita agi potuisse, quantò magis credibile fuerit, id quod uerè actum sit, nam uerisimile, quantamcumque uim habet persuadendi (uti ante dictum est) totam accipit à uero. Nunc exceptiones duas affert in medium Aristoteles, per quas omnino probat in tragica fabula confingi nomina personarum, uel si fictæ fuerint, uel si omnino ueræ sint actiones illæ. Nam esto, ueram aliquam esse actionem, non tamen omnia nomina uera apponentur, quia cum episodijs opus sit ad augendam fabulam, ea necesse est deduci ex uerisimili, confingiq; personas aliquas, quas credibile sit potuisse simul actionem illam agere. Hinc in Electra Sophoclis ὁ παιδαγωγός. In Oedipode sacerdos. in omnibus ferè nuncij aliunde uenientes. Patet igitur, cum hæc ita se habeant, atque in tragœdia, quamuis actionem ueram contineat, aliquot personarum nomina tamen confingantur, uerißimum esse, quod ante dictum est, in omni poësi respici solere ad uniuersalia: hacq; re in primis differre poëtam ab historico. Exceptio prior est huiusmodi, in nonnullis tragœdijs, posse nos intueri, à ueteribus poëtis, uno uero nomine, aut duobus, tribusúe ad summum retentis, cætera confingi. Altera exceptio est. Omnia nomina personarum in tragœdia aliquando confingi: hoc uerò fit in eo genere tragœdiarum quæ actionem continent non ueram, sed quæ ex uerisimili fuerit conficta, quales sunt omnes actiones in comœdijs. probat uerò Aristoteles hoc exemplo Agathonis poëtæ, qui in tragœdia, quam inscripsit ἄνθος, omnia nomina confinxit. De Agathone tragico meminit Athenæus Libro Decimo, ubi eius lepidos recenset uersiculos, in quibus homo quidam rudis, prorsus imperitus literarum inducitur exprimere literas, quæ sunt in nomine THESEVS, ex figuris rerum sibi notarum, sunt autem hi, sed refero primum uerba Athenæi. τὸ δ' αὐτὸ πεποίηκε καὶ ἀγάθων ὁ τραγῳδοποιὸς ἐν τῷ τηλέφῳ. ἀγράμματός γάρ τις κἀνταῦθα δηλοῖ τὴν τοῦ θησέως ἐπιγραφὴν, οὕτως. B

,, γραφῆς ὁ πρῶτος ἦν μεσόμφαλος κύκλος,
,, ὀρθοί τε κανόνες, ἐζυγωμένοι δύο.
,, σκυθικῷ τε τόξῳ τρίτον ἦν προσεμφερές,
,, ἔπειτα τριόδους πλάγιος ἦν προσκείμενος,
,, ἐφ' ἑνός τε κανόνος ἦσαν ἐζυγωμένοι δύο.
,, ὅπερ δὲ τρίτον ἦν, καὶ τελευταῖον πάλιν.

Agathonis uerò tragœdia hæc, quam ait Aristoteles fuisse appellatam ἄνθος, meminit Lucianus in eo libello, qui inscribitur ῥήτωρ. his uerbis. ἢ αὐτὸν ἀγάθωνα τὸν τῆς τραγῳδίας ἐπέραστον ἐκεῖνον
,, ποιητὴν, λέγω δὲ ὡς ἀπὸ τούτων γνωρίζοις αὐτὸν, μηδὲ σε οὕτω θεσπέσιον χρῆμα, καὶ φίλον ἀ-
,, φροδίτῃ καὶ χάρισι διαλάθοι. *& quæ sequuntur. De eodem Agathone, eiusque tragœdijs Aelianus*
,, *libro decimoquarto ita ait.* πολλοῖς, καὶ πολλάκις χρῆται τοῖς ἀντιθέτοις ὁ ἀγάθων, ἐπεὶ δέ τις
,, οἷον ἐπανορθούμενος αὐτὸν ἐβούλετο περιαιρεῖν αὐτὰ τῶν ἐκείνου ἐκ τοῦ ἀγάθωνος ἀφανί-
,, ζων οὕτως ἐκόμα ὑπὲρ τούτοις ἐκεῖνος, καὶ ᾤετο τὴν αὐτοῦ τραγῳδίαν ταῦτ' εἶναι. *Quamuis autem*
in Agathonis tragœdia, quæ inscribitur, Flos: omnia nomina ficta sunt, nihilò tamen minus, oblectat
audito-

A *auditores, quàm cæteræ in quibus ueræ retinentur nomina: hæc asserit Aristoteles, ut ostendat huiusmodi tragœdias ex uerisimili ductas, non esse omnino reijciendas.*

ὥστ' οὐ πάντως εἶναι ζητητέον τῶν παραδεδομένων μύθων, περὶ οὓς αἱ τραγῳδίαι εἰσίν, ἀντέχεσθαι, καὶ γὰρ γελοῖον τοῦτο ζητεῖν, ἐπεὶ καὶ τὰ γνώριμα ὀλίγοις γνώριμά ἐστιν, ἀλλ' ὅμως εὐφραίνει πάντας. δῆλον οὖν ἐκ τούτων ὅτι τὸν ποιητὴν μᾶλλον τῶν μύθων εἶναι δεῖ ποιητήν, ἢ τῶν μέτρων, ὅσῳ ποιητὴς κατὰ τὴν μίμησίν ἐστι, μιμεῖται δὲ τὰς πράξεις. κἂν ἄρα συμβῇ γενόμενα ποιεῖν, οὐθὲν ἧττον ποιητής ἐστι. τῶν γὰρ γενομένων ἔνια οὐδὲν κωλύει τοιαῦτα εἶναι, οἷα ἂν εἰκὸς γενέσθαι, καὶ δυνατὰ γενέσθαι, καθ' ὃ ἐκεῖνος αὐτῶν ποιητής ἐστι.

Quare non omnino quærendum est, ut uulgatæ fabulæ, in quibus Tragœdiæ sunt, ad unguem retineantur, idem quærere ridiculum esset: quandoquidem illæ etiam sic notæ, paucis quidem cum notæ sint: iuxta tamē cunctos delectant. Ex his igitur patet poëtā fabularum magis, quàm carminum, esse poëtam, ut qui semper circa imitationē uersetur, actiones uerò imitatur. Si igitur & in ea quoq; quæ uerè prius fuere, fingēdo incidat non propterea à poëta discedet: quādoquidem ex his quæ gesta sunt, aliqua quidē eiusmodi esse nihil prohibet: cuiusmodi uel extitisse uerisimile sit: uel certè fieri potuerint, secundum quæ sanè horum poëta fuerit.

Continentur hoc contextu tria, quæ explicantur ab Aristotele. Primùm enim affertur præceptio una, quæ ex superioribus pendet. Secundo loco exponitur conclusio totius disputationis iam diu institutæ. Postremò profertur confutatio, ac declaratio dubitationis unius, quæ posse enasci uidebatur contrà ea, quæ di-
B *cuntur. Præceptio huiusmodi est, tragœdiarum fabulas non semper ex notis rebus, quas uerè accidisse constat, esse sumendas. Hoc uerò ab Aristotele ideo traditum fuit, ne quis putaret, quamuis actiones ueræ aptius scribuntur à tragicis, non liceret tamen aliquando desumere argumentum, ab actione quæ uera quidem non sit, sed à poëta ex uerisimili fuerit efficta: confirmat autem Aristoteles hanc sententiam suam tali ratione. Quando Argumenta tragœdiarum sumuntur à rebus, quæ acciderunt, constituunturq; ex ueris actionibus, non est planè existimandum, eas omnibus esse notas, sed paucis. Aequè tamen oblectantur earum recitatione ij, qui non norunt, ac ij qui norunt. Exempli causa. Oedipus Sophocleus ex re uera, quæ accidit, sumptus est, si illius tamen tragœdia inducatur in scenam, non omnes quidem, qui adsunt, eam Oedipi norunt calamitatem sed pauci. Iam uerò si quærat aliquis, plus ne uoluptatis capiant ex ea recitatione ij, qui antè norant, an ij, qui tunc primum audiunt, cognoscuntq; actionem totam. Respondet Aristoteles, æquè magnam percipi uoluptatem ab ijs, qui non norunt antè, ac ab ijs, qui antè norunt: ex quo patet nihil referre, an ex rebus ueris, an fictis, modo fictæ sint secundum posibile, ac uerisimile, tragœdiarum argumenta ducantur. Conclusio autem disputationis totius hæc est. Quare ex his, quæ dicta sunt, iam satis patet: poëtam magis Fabularum (fabulam uoco actionem ipsam, constitutionemq; rerum) esse poëtam, quàm metrorum.* QVATENVS *poëta est propter imitationem, nam sic debent uerti, & intelligi uerba Græca illa* ὅσῳ ποιητὴς ἐστὶ κατὰ τὴν μίμησιν. *nam Paccius non aptè uertit, neq; uidetur satis Arist. sententiam intellexisse, ait enim.* VT QVI *semper circa imitationem uersetur. Hæc conclusio deducitur ex superioribus, unde fuerat digressus Aristot. qui miro tamen artificio connectit omnia, sicuti uidere est. Omnia uerò ita sese habent. Fabula in poësi debet esse una. Vna autem nō appellatur ratione unius personæ, sed unius actionis, unde patet eos, qui Heracleidem, & Thesei dem scripserant, complexi omnes res illorum gestas non recte constituisse suum Poëma, potiusq; Historicos, quàm Poëtas esse appellandos, nam historicus persequitur singularia, poëta autem sectatur uniuersalia, sicuti antè probatum est, quia nomina imponit, neq; enim quòd metro utuntur, ideò sunt poëtæ appellandi, nam metrum non facit, ut aliquis poëta dicatur poëta enim magis propter constitutionem actionū, et rerū, quas imitatur, quàm propter metra uocatur. In uerbis illis Græcis, quæ sunt in contextu.* ὅτι τὸν ποιητὴν μᾶλλον τῶν μύθων εἶναι δεῖ ποιητὴν, ἢ τῶν μέτρων. *Hæc uidetur esse argumētatio, quæ ducitur ab Etymologia. Poëta dicitur* παρὰ τὸ ποιεῖν, *quod est fingere.* ποιεῖν *uerò nihil aliud est, quàm* μιμεῖσθαι, *id est imitari, imitatur autem poëta actiones.*

Actio-

Actiones uerò fabula continentur, consequitur ergo, poëtam potius appellari propter fabulam, & constitutionem rerum, quas imitatur, quàm propter metra. Aduotandum etiam illud uerbum μᾶλλον *idest magis nam imitatio per se absq; metro efficit, ut aliquis poëta dicatur, ut superius est declaratum: sed metrũ sine imitatione hoc non potest efficere: quamuis maximè propriè is appelletur poëta, qui metris imitatur: neque à metro imitationem seiungit: neque metrum ab imitatione. Verum si quis quærat horum duorum, quæ poëtam faciunt: an imitatio, an metrum maius habeat pondus, magisq; ad naturam poëticæ, poëtarumq; pertineat? Sciendum primas debere partes tribui in hac re, imitationi: magis enim (ut aiunt) essentialis est, quam metrum: & quamuis imitatio tantam habeat uim, non tamen propterea semper excluditur metrum: ut antea apertè demonstrauimus: imò absolutum magis fuerit opus poëtæ, si metrum accedat imitationi: Consequitur, quam tertio loco dicebamus proferri: Confutatio rationis, & Argumentationis, quæ poterat afferri contra Arist. sententiã paulò antè expositã. Dixit Arist. poëticen sectari uniuersalia, ideoq; imponere nomina personis. Hoc (dicat aliqs) partim uerũ est partim falsum: In comœdia semper ferè uerũ, noua præsertim: nam in ea & actiones, & nomina finguntur. In tragœdia, partim quidem uerum, partim non uerum: nonnullæ enim tragœdiæ arripiunt argumenta rerum, & constituunt fabulam ex ijs, quæ uerè ita contigerunt, & acta fuerunt: in his igitur, neq; nomina, neq; actiones cõfinguntur. Aliæ sunt tragœdiæ quæ arripiunt quidem actiones ueras, sed aliqua tantummodo retinent nomina uera: alia effingunt ex uerisimili. Ergo aliqua ex parte uerum id quod dictum fuit. Aliæ tragœdiæ sunt, in quibus quoniam actiones constituuntur, non quæ actæ fuerint, sed ex uerisimili ductæ, necessariò omnia confinguntur, & nomina, & res, in his tantùm patet, omni ex parte uerũ esse, quod ait Aristoteles, poëticen sectari uniuersalia: quia omnia ex se effingit secundum poßibile, & uerisimile: Respondet ad hæc Aristoteles: ita quidem rem sese habere, neq; tamen efficere, quò minus hoc quoq; uerum sit, etiam in ijs tragœdijs, quæ ueras actiones tractãt, & nomina personarum retinent, nam in quamlibet ueris licet etiam fingere. Fingitur autem, quotiescunq; res non narratur, uti gesta fuit: neq; exprimitur secundum proprium euentum, quem omnes sciunt in actione illius fuisse, sed ut potuerit agi, secundum uerisimile, & ideò in actione uera, quatenus ita fingit poëta, nihilò minus erit poëta, ac si actionem, ac fabulam totam omniaq; nomina confingeret. Verba Aristotelis sunt* κἂν ἄρα συμβῇ γενόμενα ποιεῖν, οὐδὲν ἧττον ποιητής ἐστι. *Argumentum ducitur à notatione, seu etymologia sic.* ποιητὴς *est, qui* ποιεῖ *id est fingit, quatenus igitur fingit in rebus, uerisq; actionibus, uel ipsas augens, uel exornans ex uerisimili, neq; narrans sicuti sese habent: ex hoc satis patet esse poëtam: & ita probatur superior conclusio. Poëticen semper sectari uniuersalia. Sophocles in electra ubi Clytemnestrã facit oratorio planè more declamantẽ, et accusantẽ Agamemnonẽ, quem fatetur à se peremptum sed iure, quasi in statu qualitatis uersetur, ait Menelaum cuius causa susceptum fuerat bellum duas habuisse filias, quarum altera potuit iustius mactari quam sua Iphigenia. Interpres eo loco inquit, à multis sophoclem reprehendi, quod ignorarit Menelao unicam tantùm fuisse filiam Hermionem uocatã, & quamuis excusari poßit poëta quòd etiam Hesiodus præter Hermionem Nicostratum enumerat filium Menelai, & Helenes tamen similius uerò est poëtam secutum esse probabile, quid enim uetat quo minus Menelaus credatur duos, aut plures liberos suscepisse.*

" Τῶν δὲ ἁπλῶν μύθων, καὶ πράξεων, αἱ ἐπεισοδιώδεις εἰσὶ χείρισται. λέ-
" γω δ' ἐπεισοδιώδη μῦθον, ἐν ᾧ τὰ ἐπεισόδια μετ' ἄλληλα οὔτ' εἰκὸς οὔτ'
" ἀνάγκη εἶν. τοιαῦται δὲ ποιοῦνται ὑπὸ μὲν τῶν φαύλων ποιητῶν δι' αὐτούς,
" ὑπὸ δὲ τῶν ἀγαθῶν διὰ τοὺς ὑποκριτάς, ἀγωνίσματα γὰρ ποιοῦντες καὶ παρὰ
" τὴν δύναμιν παρατείναντες μῦθον, πολλάκις διαστρέφειν ἀναγκάζονται
" τὸ ἐφεξῆς.

" Cæterùm simplicium fabularum: actionumúe Episodicæ quidem de-
" terrimæ. Episodicam appello: in qua non uerisimiliter: neque necessariò
" mutua Episodia nectantur: fiunt autem hæc tum ab ineptis uatibus suo
" uitio: tum à probatis quoque histrionum gratia. Etenim in huiuscemo-
" di certaminibus, dum fabulas plus æquo sæpenumero producunt: legiti-
" mum ordinem peruertere coguntur.

Hic primum obseruandum est, quomodo hæc contexantur cum ijs, quæ multò ante ab Aristotele dicta fuerunt, unde longo satis sermone alia declarans fuerat digressus. Dixerat enim fabulam oportere esse simplicem

A plurem, & unam, unam autem esse, quæ circa unam actionē uersatur. Consequitur modò, ut quid uitiosum in ea sit demonstret: multi enim erant poëtæ, qui unam constituebāt actionē, summo artificio, ac simplicem, sed adhuc errabant, quod præter rem multa narrabant, hos reprehendit Aristoteles. Videtur autē in præsenti cōtextu duo explicare. Primum enim declarat, quæ dicantur fabulæ episodicæ, quas maximè damnat. Deinde exponit, unde extiterit præposterus usus hic scribendi fabulas episodicas. Fabulæ episodicæ ab episodijs dictæ sunt, qualia autē sint episodia, declaratum est ante ex uerbis Suidæ. Ait igitur Aristot. hoc loco. Episodicæ fabulæ eæ sunt, in quibus τὰ ἐπεισόδια μετ' ἄλληλα οὔτ' εἰκὸς, οὔτ' ἀνάγκη εἶναι. hæ aūt maximè damnandæ, quoniam in primis oportet fabulam aptè cōtexi, eo, quo declaratū est ante, modo, ut partes omnes ita cohæreant, ut nulla ipsarum sine detrimento, & imminutione totius tolli poßit. Episodicæ autem fabulæ, cum non habeant hanc rerum connexionē ita inter sese cohærentium, multū recedunt, absuntq; ab eo, quod in primis requiritur in fabulæ structura: requiritur autē cohærens, aptaq;, & cōcinna ab omni parte rerum structura: ea fit duplici modo, aut κατὰ τὸ εἰκός, aut κατ' ἀνάγκην. Res enim & actio connectitur cum altera, aut consequitur alteram, aut ex uerisimili deducta, aut ex necessario: quod & si est antea à me declaratū, nunc tamen rursus, apertiusq; declaro, allato in medium exemplo. Clodius Interamnæ se fuisse asserebat ea nocte, qua sacra polluta fuerant Bonæ Deæ in urbe Romana. Hoc maximè (si uerū fuisset) poterat in accusatione iuuare Clodium, quoniam neque ex necessario, neque ex uerisimili potuisset ulla ab aduersarijs probatio afferri, qua significaretur Clodius ea nocte sacra Deæ polluisse. Vtrunque uerò rursus summatim ita declarari potest. Id μετ' ἀλλήλως non consequitur, neque κατ' ἀνάγκην, neque κατ' εἰκὸς· quod non pendet ex altero, exempli causa. Quicquid est præter rem, aut dißimile, alterius generis, aut non eadem ætate factum, aut non ab ijsdem hominibus, aut non ijsdem in locis, id totū facit episodicam fabulam: sed oritur hoc loco dubitatio. Dictum est antè ab Aristotele, & dicetur postea multis in locis: poemata, & fabulas debere recipere episodia, ut habeant iustam magnitudinem. Nunc uerò damnat Episodicas fabulas, nam ait esse omnium deterrimas. Repugnantia igitur loquitur Aristot. Respondeo consentanea loqui Aristot. nam res ita sese habet. Verum quidem est, Fabulas episodia recipere: & episodia πράγματα esse δι' ἀγώνια, si actiones, quæ illis continentur, per se considerentur, & separatim. Quatenus autem coniunguntur, cum actione illius personæ, ex qua fabula constituitur, iam non amplius episodia dici debent: at partes illius fabulæ, quæ ex rebus cohærentibus, coniunctisq; una, & simplex facta est uelut in

B unum corpus redacta. Sed uerè, ac propriè dicerentur episodia in fabula, si non aptè cohærerent. Et hac sanè ratione fabulæ illæ, quæ huiusmodi habent episodia non cohærentia, dicuntur fabulæ episodicæ: nam aliæ, quamuis ex episodijs compactæ sint, tamen, quia iam partes, & membra ueluti quædam fabulæ effecta sunt, nomen non retinent ductum ab Episodijs. His ita expositis, nūc consequitur, ut declaremus, unde præposterus usus episodicarum fabularum extiterit. Episodicæ fabulæ duplici de causa fiebant. Primùm propter inscitiam, atque imperitiam poëtarum. Deinde propter quandam consuetudinem, cui inseruire uolebant poetæ. Prior error multò grauior est, minusq; excusari potest: imò poëtæ illi uehemēter reprehendendi, qui poëmata aggrediuntur conscribenda, nec tamen norunt, quo artificio scribi debeant. Episodicarum quoddam fabularum genus innuit Horatius in epistola ad Pisones, ubi loquitur de satyris, quos in mediam tragœdiæ recitationem induci consueuisse scribit, ut ea ratione relaxarentur animi audientium: qui alioqui defatigati fuissent, tragicarū rerū, quæ nimis seriæ, seueræq; sunt, recitatione. Altera causa, cur cōtigerit fabulas episodicas fieri, est ipsa consuetudo, quæ ita tulit. Mos enim erat in fabularum recitationibus, ut concertatio fieret tùm inter poetas, tum inter histriones: oportebat igitur interponi episodia quædam: de hac certandi consuetudine superius multa diximus: sed hic appono alium locum ex Nebulis Aristophanis, uersus est, δυκελάδων τε χορῶν ἐρεβίσματα. Interpres illum ita exponit: ἐρεβίσματα δὲ, ἤγουν ἅμιλλαι, καὶ ὄργανα μουσικά, τοῖς γὰρ Διονυσίοις οὗτοι κυκλικοὺς χοροὺς ἵστασαν, καὶ ἠγωνίζοντο οἱ κωμικοὶ, καὶ τραγικοὶ ποιηταὶ, ἀναγορεύοντες τὰ ὑπόγυιον αὐτοῖς πεποιημένα δράματα. Fit aūt in his certaminibus, ut dum protrahere student Fabulam, peruertant seriem rerū, & illud quod uocat Aristoteles τὸ ἐφεξῆς. in quo totū est artificiū fabulæ constituendæ, in qua in primis necesse est, ut omnia aptè cohæreant, ac coniungantur, sicuti paulò ante declaratū fuit, διαστρέφειν τὸ ἐφεξῆς. uerba sunt Aristot. Illud enim ueluti norma quædā recta est, quā deprauare nō licet, sic Aristot. etiā lib. I. Rhet. ad Theod. de norma Lesbia loquēs, ait: ὅμοιον γὰρ κἂν εἴ τις ᾧ μέλλει χρῆσθαι κανόνι τοῦτον ποιήσει στρεβλόν. de ea Plutar. in lib. πρὸς ἡγεμόνα ἀπαίδευτον, quē locū ideo appono, quia mirificè illū Aristot. declarat: δεῖ δὲ ὥσπερ ὁ κανὼν αὐτὸς ἀστραβὴς γινόμενος, καὶ ἀδιάστροφος οὕτως ἀπευθύνει τὰ λοιπὰ τῇ πρὸς αὐτὸν ἐφαρμογῇ, καὶ παραθέσει συνεξομοιοῦν παραπλησίως, τὸν ἄρχοντα πρῶτον αὐτοῦ κτησάμενον τὴν ἐν αὐτῷ, καὶ κατευθύναντα τὴν ἀρχὴν, καὶ καταστησάμενον τὸ ἦθος οὕτω συναρμόττειν τὸ ὑπήκοον, οὐ γὰρ πίπτοντος ἐστιν ὀρθοῦν.

Ἐπεὶ δὲ οὐ μόνομ τελείας ἐστὶ πράξεως ἡ μίμησις, ἀλλὰ καὶ φοβερῶμ, καὶ ἐλεεινῶμ. ταῦτα δὲ γίνεται μάλιστα τοιαῦτα, καὶ μᾶλλομ, ὅταν γένηται παρὰ τὴν δόξαν δι' ἄλληλα. τὸ γὰρ θαυμαστὸμ οὕτως ἕξει μᾶλλομ, ἢ εἰ ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου, καὶ τῆς τύχης. ἐπεὶ καὶ τῶν ἀπὸ τύχης ταῦτα θαυμασιώτατα δοκεῖ, ὅσα ὥσπερ ἐπίτηδες φαίνεται γεγονέναι. οἷομ ὡς ὁ ἀνδριὰς ὁ τοῦ μίτυος ἐν ἄργει ἀπέκτεινεν τὸμ αἴτιομ τοῦ θανάτου τῷ μίτυι, θεωροῦντι ἐμπεσώμ. A

Quoniam autem imitatio nõ tantum perfectæ actionis, uerùm etiam miserabilium, terribilium'ue est, hæc autem maximè talia erunt potissimumq; pollebunt, quotiescunq; per se ipsa inuicem admiranda illa accident: nimirum hoc pacto admirabile magis sese offert, quàm si à casu, uel à Fortuna proficisci appareat, siquidem in his etiam quæ à Fortuna proueniunt, illa quidem maximam admirationem præ se ferunt, quæ ueluti suopte impulsu prouenire uideantur, ut in Argo Mityi statua, quæ super inspectantem collapsa, authorem Mityi necis interfecit.

Ex quibusdam uerbis, quæ in definitione tragœdiæ apposita fuerunt: nunc Aristoteles deducit aliã præceptionem, ea autem est huiusmodi: Oportet præterea tragicam actionem esse commiserabilem, ac terribilem. Deducitur uerò ex eo, quod est ante dictum, recitatione tragœdiarũ, purgari duas maximas animi perturbationes, commiserationem & metum. Duo igitur explicat in præsentia Aristoteles. Primùm, præceptionem quam exposuimus. Deinde quomodo singula fiant, ut aptè cieatur cõmiseratio, & incutitur metus. Hic rursus monitos uelim eos, qui prædicant ubique librum hunc Aristotelis esse mancum, ut animaduertant, quanto artificio, omnia iungat inter se Aristoteles, & ex superioribus uerbis, quæ in definitione posita fuerunt, singillatim seriem deducat totius suæ disputationis. Hanc ego seriem, cum interruptam esse animaduertam, tunc ipse quoque apertè fatebor, librum esse mancum: quid uerò hac serie pulchrius? quid aptius excogitari potest? Si igitur illi, nulla allata ratione, pergent esse molesti, aut librum hunc non satis attentè legisse, aut non intellexisse omninò uidebuntur. Primùm ita se habet. Tragœdia requirit Actionem commiserabilem, & terribilem. Duo hæc sunt, τὸ ἐλεεινόμ, τὸ φοβερόμ, quæ deducuntur ab ijs duabus perturbationibus, quæ recitatione tragœdiarum purgantur, sunt autem hæ: τὸ ἔλεος, καὶ ὁ φόβος. Neque uerò utrunque semper simul esse potest in una re, sed alterutrum aliquando separatum: hoc per exempla tragœdiarum patere poterit. In Iphigenia Euripidis, mactantur hospites, hoc est φοβερόμ. In Aiace Sophoclis inijcitur à Dijs amentia hominibus, quod prorsus terrorem incutit & metum. In Oedipode utrumque: nam quatenus fato imprudens ductus, delabitur ad magnam calamitatem, hoc est φοβερόμ, nunquam enim cautum satis cuiquam est sua prudentia, aduersus fati uim. Quatenus uerò oculis captus, miserrimus fit, cum antea felicißimus esset, summoq; gradu locatus, hoc est ἐλεεινόμ. In Electra est ἐλεεινὸμ tantùm, atque hæc demonstrasse satis sit. φοβερὸμ uerò & ἐλεεινὸμ quomodo sese inter se habeant, declarat Aristoteles libro primo Rhetoricorum, ubi ait: Amasin, cum uidisset filium suum ad cædem trahi, non effudisse lachrymas: eundem, cum uidisset emendicantem amicum propter egestatem fleuisse, quia hoc commiserabile, illud terribile est: terribile quotiescunque animum hominis inuadit, occupatq;, commiserationem omnem pellit, nam commiserabile afficit animum, antè quàm sese obijciat terribile. Verba Aristotelis sunt hæc: διὸ καὶ ἄμασις ἐπὶ μὲν τῷ υἱεῖ ἀγομένῳ ἐπὶ τὸ ἀποθανεῖμ, οὐκ ἐδάκρυσεν, ὥς φασιμ, ἐπὶ δὲ τῷ φίλῳ προσαιτοῦντι, τοῦτο μὲν γὰρ ἐλεεινόμ, ἐκεῖνο δὲ δεινόμ, τὸ γὰρ δεινὸμ ἕτερομ τοῦ ἐλεεινοῦ, καὶ ἐκκρουστικὸμ τοῦ ἐλέους. καὶ πολλάκις τῷ ἐναντίῳ χρήσιμομ. Paulò post: ὅσα ἐπ' αὐτῶν φοβοῦνται, ταῦτα ἐπ' ἄλλωμ γιγνόμενα ἐλεοῦσι. Atque hæc quidem ita sese habent: oportet autem utrumque inesse in tragœdia. Nunc consequitur, quod secundo loco fuerat propositum, ut declaremus: hæc φοβερά, & ἐλεεινά, sunt ea quæ nobis accidunt præter opinionem. quicquid enim huiusmodi est, necessariò est etiam admirabile, id est θαυμαστόμ. Omnia igitur commiserabilia, & terribilia sunt etiam admirabilia, neque unquam commiseratio, aut terror caret admiratione. Admirabilia autem huiusmodi, de quibus loquimur, tribus accidunt modis. Fortuna, casu, uicißitudine quadam mutua causarum, alia in aliam tendente: quam causarum connexionem, si liceret per Aristotelis sententiam (nam is fatum nunquam in sua philosophia concessit) appellarem prorsus ipsum fatum. Fortuna (ut declarat Aristoteles libro primo Rhetoricorum, & libro secundo Physicorum) est, quotienscunque aliqua fiunt, quorum causa proferri

A proferri non potest, nec habent τὸ οὗ ἕνεκα. Vt Iaculator, qui iaculum, ut ceruum perimat, contorquet, fortuito latentem inter arbusta perimit hominem. Casus differt à fortuna, quia in brutis, anima, sensuq; carentibus rebus est, ut cum aliquis ruina domus inter cœnandum opprimitur, quòd de Theramene narratur, uno ex XXX. Tyrannis, qui ex ruina domus, cum cæteri omnes conuiuæ obruti fuissent, solus incolumis euasit, statimq; dixisse fertur: Nimirum maiori exitio me reseruat fortuna. Ex connexione causarũ, seu mutua quadam successione rerum: ea fiunt, quæ longam habent euentuum seriem, & in quibus apparet τὸ οὗ ἕνεκα: ut, si quis exemplum quærat, Oedipodi omnia quæ acciderunt: hæc uerò ab Aristotele uocantur μετάλληλα. Iam uero cum tria hæc ita distincta sint, quærimus, quæ nam magis tragica? Ea sanè, quæ plus admirationis afferunt. Illa autem magis admirabilia sunt, quæ ex aliqua causa, insperata tamen, & occulta proueniunt, ea enim postea cognita augetur admiratio. Quòd autem τὰ μετάλληλα sint magis admirabilia, quàm ea, quæ à fortuna, casuq; proueniunt, probat Aristoteles hac ratione. Admirabile quidem est id, quod prouenit à casu, illud quoque quod à fortuna. Sed si arripias aliquid, in quo appareat casus, & τὸ μετάλληλον, de quo locuti fuimus, animaduertes hoc esse multò admirabilius. Hoc quale sit declaratur ab Aristotele huiusmodi exemplo. Argis Mityos præclari uiri erat statua, uirtutis ergò. Is peremptus postea in seditione ciuium ab improbo quodam homine. Contingit, labentibus annis, ut cum ad statuam ipsius interfector Mityos staret, cadens statua illum peremerit. Hanc eandem rem paulò secius narrat Plutarchus in libro περὶ τῶν βραδέως ὑπὸ τοῦ θείου τιμωρουμένων, his uerbis: καὶ τὸ Μίτυος τοῦ Ἀργείου περὶ στάσιν ἀναιρεθέντος ἀνδριάντα χαλκοῦν ἐν ἀγορᾷ θέας οὔσης ἐμπεσεῖν τῷ κτείναντι τὸν Μίτυον, καὶ ἀνελεῖν. Apud eundem Plutarchum aliud simile huic recensetur de quodam Callippo, qui cum amicitiæ sub prætextu, Dionem amicum suum peremisset, eodem ense aliquot annis post à suis familiaribus peremptus fuit. Verba Plutarchi sunt hæc, paulò ante: τοῦ ἐν καιρῷ καὶ τρόπῳ προσήκοντι γίνεσθαι τὰς τιμωρίας οὐ βέλτιον εἶναι τὸ ταχὺ, καὶ παράχρημα νομίζειν, οἷον δή τὸ περὶ Κάλλιππον, ᾧ ξιφιδίῳ φίλος εἶναι δοκῶν ἀπέκτεινε Δίωνα, τούτῳ πάλιν αὐτὸν ὑπὸ τῶν φίλων ἀποθανεῖν. Huiusmodi igitur euenta, & si casu facta sunt, uidentur tamen habere τὸ μετάλληλον, & τὸ οὗ ἕνεκα: & ideò ex talibus euentis pulcherrimæ fiunt fabulæ, quia habent τὸ θαυμαστὸν, τὸ φοβερὸν, τὸ ἐλεεινὸν, quæ tria habent simul maximam uim ad mouendos auditorum animos. Simile quiddam ijs, quæ superius recitauimus ex Plutarcho, narrat Cic. in libro de fato. Icadio latroni saxum ingens ex spelunca in crura incidisse,
B ait enim: Puto enim, etiam si Icadius tùm in spelunca non fuisset, saxum tamen illud casurum fuisse. Non diuersum ab his refert Theocritus in Idyllio XXVIII. quod inscribitur ἐραστὴς sub finem:

καὶ ποτὶ τὸν θεὸν ὦθε, τὸν ὕβριζε, λαϊνέας δὲ
ἵστατ᾽ ἀπὸ κρηπῖδος, ὕπερ ὕδατος ἐφύπερθεν,
ἅλλατο καὶ τ᾽ ὤγαλμα κακὸν δ᾽ ἔκτεινεν ἔφαβον
αἷμα δ᾽ ἐφοινίχθη, παιδὸς δ᾽ ἐπενάχετο φωνά.
χαίρετε τοὶ φιλέοντες, ὁ γὰρ μισῶν ἐφονεύθη,
στέργετε δ᾽ ὕμμες ἀΐτας, ὁ γὰρ θεὸς οἶδε δικάζειν.

ἔοικε γὰρ τὰ τοιαῦτα οὐκ εἰκῇ γίνεσθαι, ὥστε ἀνάγκη τοὺς τοιούτους εἶναι καλλίους μύθους.

Eiusmodi enim hęc sunt, ut nõ temere facta esse opinemur, ideoq; pulcherrimas tales fabulas euadere necesse est.

Hinc colligimus breuem epilogũ eorum omniũ quæ hactenus dicta fuerunt. Ait enim, pulcherrimas, maximeq; artificiosas fabulas eas esse iudicandas, quæ habent tria hæc, τὸ ἐλεεινὸν, τὸ φοβερὸν, τὸ θαυμαστὸν, nam quamuis hæc fortuito, casuq; fiant, uidentur tamen fato quodam, & certa ratione fieri, sed tota hæc res aliquantò copiosius declaranda uidetur. Stoici olim enixè operam dederunt, ut ostenderent in rebus humanis omnia necessitate quadam fieri, fatoq; ueluti quadam immutabili lege naturæ, regi. Ac sanè Chrysippum scimus librum de fato scripsisse, quem in primis exagitat Eusebius in lib. VI. περὶ προπαρασκευῆς. Arist. uerò, peripateticiq; omnes longe aliter sentientes, necessitatem hanc tollere ex actionibus humanis conati sunt, quibus autẽ rationibus effecerint hoc utrique, non est opinor, necesse, ut hoc loco explicem, legat igitur qui uolet, Alexandri Aphrodis. Libellum, de hac re uberrimè scriptum in hanc sententiam. Veteres autẽ poëtæ tragici aut Stoicorũ opinionẽ secuti, aut uidentes una hac ratione posse audientiũ animos cieri ad cõmiserationem, & obstringi religione, & metu deorũ: eiusmodi arripuerunt actiones, in quibus fatum illud, ac necessitas inesse uideretur, eiusmodi Oedipodis illa est. Alexander in suo libello osten

dit, philosophos assertores fati, uel ob hoc ipsum uehementer reprehendendos, quòd Deos prædicere res futuras simul dicant hominibus: simulq; illarum rerũ agendarũ imponere necessitatẽ, rem uerò totam ita narrat: πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπα περὶ θεῶν λέγουσιν, χρώντων γάρ τινων πρὸς αὐτοὺς τί δεῖ ποιεῖν, εἰ πάντα τὰ γιγνόμενα ἐξ ἀνάγκης γίνεται, αἱ παρὰ τῶν θεῶν μαντεῖαι μὴ γίνονται συμβουλαῖς ἐοικυῖαι, ὡς δυναμένων διὸ ἤκουσαν καὶ φυλάξασθαί τι, καὶ ποιῆσαι τῶν ἀκουσάντων. καὶ δὴ καὶ τὸν τῷ Λαΐῳ δοθέντα χρησμὸν παραδεχομένων δι' οὗ λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Πύθιος περὶ τοῦ μὴ δεῖν παιδοποιεῖσθαι, εἰ γὰρ φυτεύσεις παῖδα, ἀποκτενεῖ σ' ὁ φύς, καὶ πᾶς σὸς οἶκος βήσεται δι' αἵματος φασίν. ὅτι δὲ μηδὲν αὐτοῦ τοιοῦτον χρήσαντος, οὐδὲν ἔμελλε τῶν ἐπὶ τὴν περιπέτειαν τὴν περὶ τὸν Λάϊον, καὶ Οἰδίπουν γενομένων γίνεσθαι, οὔτε γὰρ ἂν ἐξέθηκεν ὁ Λάϊος τὸν γενόμενον αὐτῷ παῖδα ὡς ἐξέθηκεν, οὔτ' ἀναιρεθεὶς ὁ παῖς ὑπὸ τοῦ βουκόλου, καὶ δοθεὶς πρὸς εἰσποίησιν τῷ Πολύβῳ Κορινθίῳ, ἀνδρωθεὶς, καὶ περιτυχὼν τῷ Λαΐῳ ἐπὶ τὴν ὁδὸν, ἀγνοῶν τε, καὶ ἀγνοούμενος ἀπέκτεινεν αὐτόν, οὐ γὰρ ἄν ποτε ὡς υἱὸς ἔνδον παρ' αὐτῶν τρεφόμενος ἠγνόησε τοὺς γονεῖς, ὡς τὸν μὲν αὐτῶν ἀποκτείνειν, τὴν δὲ ἀγαγέσθαι πρὸς γάμον. ὅπως οὖν ταῦτα πάντα σωθῇ, καὶ πληρωθῇ τὸ τῆς εἱμαρμένης δρᾶμα φαντασίαν ὁ θεὸς διὰ τοῦ χρησμοῦ τῷ Λαΐῳ παρεῖχεν ὡς δυναμένῳ φυλάξασθαι τὰ λεγόμενα, καὶ ἐπεὶ μεθυσθεὶς ἐπαιδοποιήσατο, ἐξέθηκε τὸ γενόμενον παιδίον, ὡς διαφθερῶν, ἥτις ἔκθεσις αἰτία τῶν ἀνοσίων μύθων ἐγένετο, εἶτα τίς ταῦτα λέγων πῶς σώζει μαντικήν. ἡ γὰρ μαντικὴ δοκεῖ εἶναι μελλόντων προαγόρευσις εἶναι, οἱ δὲ τὸν ἀπόλλω ποιητὴν ὧν προαγορεύει ποιοῦσι. Quæ igitur oraculorum, aut diuinationis utilitas (inquit Alexander) fuerit? aut cur ea inquirant homines tanto studio, si euentura uitare non possunt? Eosdem reprehendit philosophos, quòd secuti fabulas tragicas poëtarum, fatum asserere uoluerint, his uerbis: δῆλον δὲ ὅτι κἂν ἄλλον τινὰ μῦθον πάλιν ἀκούσωσι παρά τινος τῶν τραγῳδοποιῶν, οἷς ἔργον οὐδὲν ποιεῖν τὰ τοιαῦτα πλάσματα, πιστεύουσι τοῖς μύθοις, ὡς γεγονόσι, καὶ τὴν εἱμαρμένην καὶ πρόνοιαν δι' αὐτῶν κατασκευάζουσι, καί τοι βέλτιον ἦν ἀναιρεῖν τὰς ὑποθέσεις τοιαύτας διὰ τὴν ἀτοπίαν αὐτῶν. οἱ δὲ τοῖς ἀτοπωτάτοις πιστεύουσι ῥᾳδίως, καὶ τοῦ ἐπὶ λόγον αὐτὰ γενέσθαι αἰτίας τινὰς λέγειν οὐκ ὀκνοῦσιν. Prorsus enim credendum est ipsos poëtas accommodate uoluisse loqui ad opinionem uulgi. Existimant enim homines, cum occultas non perspiciant causas rerum, atq; actionum: fato illa fieri, cum præsertim habent τὸ μετάλληλον illud, de quo superius locuti fuimus. nam seriem causarum ex sese mutuo pendentium asserebant esse fatum. Eusebius quoque in Chrysippũ inuehitur, & Democritum hac de causa in libro περὶ παρασκ. ς. cum ait: οὐκοῦν φήσειεν ἄν τις ὦ Δημόκριτε, καὶ σὺ ὦ Χρύσιππε καὶ σὺ ὦ μάντι τεκνῶσαι μὲν γὰρ ἐθελῆσαι τὸν Λάϊον, κύριον εἶναι τὸν Λάϊον, καὶ ὥσπερ ἐκπεφευγέναι τὴν ἀπολλωνίαν ὄψιν. τεκνώσαντι δ' αὐτῷ ἐπεῖναι ἀνάγκην ἄφυκτον ὑπὸ τοῦ φύντος αὐτὸν ἀποθανεῖν, οὕτως οὖν τὴν περὶ τοῦ μέλλοντος ἀνάγκην παρέχειν τῷ μάντει τὴν τοῦ γενησομένου προαίσθησιν. ἦν δέ που καὶ ὁ φὺς τῆς ἰδίας βουλήσεως κύριος, ὥσπερ ὁ φύσας, καὶ ὡς ἐκεῖνος τοῦ τεκνῶσαι καὶ μή, οὕτως οὗτος τοῦ ἀποκτεῖναι, καὶ μή. Aristoteles igitur, qui sentiebat, hæc quidem τὰ μετάλληλα non fieri fato, aut necessitate ulla, cupiebat tamen, cum loqueretur de tragœdia, inseruire, salua dignitate, ac sententia sua, poëtarum, uulgariumq; opinioni, non quidem fato ea fieri dixit, nam hoc ipsius sententiæ fuisset repugnans, sed non temerè uideri hæc fieri, uidentur enim fato fieri: atque hinc omnis error hominum, ac philosophorum quoque extitit, quòd ea, quæ apparent, approbantes, occultiores, uerioresq; causas non indagarunt. Euitauit tamen nomen fati semper, atque ideo hoc loco dixit οὐκ εἰκῇ, id est non temere, quatenus enim ita ait, & illis induit, quasi si non temerè fiant, ergo fato, prouidentiaq; Deorum, duo enim hæc consequantur simul necesse est, quod perspexit Alexander, in suo libello, cum ait: καὶ διὰ μύθων τὴν εἱμαρμένην, καὶ πρόνοιαν κατασκευάζουσι, & tamen per illa uerba οὐκ εἰκῇ, etiam significauit Aristoteles, nõnulla ex ijs, quæ ipsi fato fieri dicebant, fortuito fieri, nonnulla uerò natura. Hæc enim est ipsius sententia, sicuti declarat idem Alexander, exempla autem hæc affert. Incontinens aliquis est, ac uoluptatibus deditus, ad hasq; suapte natura propensus fertur: huic accidant necesse est ea incommoda, quæ huiusmodi solent accidere. Auarus aliquis est rapax, crudelis, omniaq; hæc insita habet à natura: in ea igitur incidat necesse est, quæ consequi tales solent. Hoc fatum ueteres uocabant Stoici. Peripatetici naturam appellant. Verba Alexandri sunt hæc: διὸ καὶ λέγοι τις ἂν εὐλόγως τὴν οἰκείαν φύσιν ἀρχὴν ἑκάστου, καὶ αἰτίαν εἶναι τῆς τῶν γινομένων ἐν αὐτῷ κατὰ φύσιν τάξεως, ἀπὸ ταύτης γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, οἵ τε βίοι τῶν ἀνθρώπων τὴν τάξιν, καὶ τὴν καταστροφὴν λαμβάνουσιν. ὁρῶμεν οὖν, ὅτι καὶ τὸ σῶμα τῷ τοιόνδ᾽ ἢ τοιόνδ᾽ εἶναι τὴν φύσιν, καὶ ἐν νόσοις, καὶ φθοραῖς ἀκολούθως τῇ φυσικῇ συστάσει γίνεται. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς εὕροι τις ἂν παρὰ τὴν φυσικὴν κατασκευὴν διαφό-

ρους γινο-

A ἐστὶ γινομένας ἑκάστῳ τάς τε προαιρέσεις, καὶ τὰς πράξεις, καὶ τοὺς βίους. ἦθος γὰρ ἀνθρώπων δαίμων κατὰ τὸν ἡράκλειτον, τουτέστι φύσις, ὡς ἐπὶ πλεῖστον γὰρ ταῖς φυσικαῖς κατασκευαῖς τε, καὶ διαθέσεσιν, τάς τε πράξεις, καὶ τοὺς βίους, καὶ τὰς καταστροφὰς αὐτῶν ἀκολούθως ἰδεῖν ἔστι. τῷ μὲν γὰρ φιλοκινδύνῳ, καὶ θρασεῖ φύσει βίαιός τις καὶ ὁ θάνατος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, αὕτη γὰρ ἡ τῆς φύσεως εἱμαρμένη, τῷ δέ γε ἀκολάστῳ τὴν φύσιν, τό τε ἐν ἡδοναῖς αὐταῖς καταγειν. οὗτος γὰρ ὁ τῶν ἀκρατῶν βίος, καὶ ἐν τοιούτοις αἱ τοῦ βίου καταστροφαὶ πάλιν εἰσὶ καθ' εἱμαρμένην, καὶ τοῖς ἀνελευθέροις δὲ τὴν φύσιν, καὶ ἀπλήστοις περὶ κτῆσιν χρημάτων, καὶ τὰ τῆς εἱμαρμένης σύμφωνα, ἐν ἀδικίαις γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁ τούτων βίος, καὶ ἡ τοῦ βίου δὲ καταστροφὴ τοῖς κατ' αὐτὰ πράττουσιν ἀκόλουθος τούτοις. *Hæc est Peripateticorũ, Aristotelisq; sententia: sed esto, hæc non temere fieri, nõ natura, sed fato ac necessitate quadam, seu prouidentia Deorũ sicuti existimasse olim Stoici uidentur, Tragiciq; poetæ omnes, secuti uulgarium sententiam hominũ: necesse est omnino omnium laudatiss. pulcherrimasq; fabulas in tragœdijs eas esse, quæ huiusmodi fuerint: ratio autem huius conclusionis est, quæ elicitur ex uerbis Aristot. quia has res homines opinantur, non fieri temere, sed fato, ac uoluntate Deorum regi: homines igitur audientes talia inuadit, occupatq; superstitio, ac religio uehemens, quæ timorem, metumq; inijcit ipsis, quòd existimãt ea quoq; sibi posse accidere, metuuntq;, ne eadem sibi aliquando accidant. Libet uerò mihi breuiter ostendere in ijs, quæ Oedipodi acciderunt, omnia posse ad naturam redigi, sicuti docuit Alexander. Laius rex prouidus, suæq; timens saluti: seruus à quo exponitur iussu regis crudelis: pastor, à quo suscipitur aliturq; infans expositus, humanus piusq;. Oedipus iam grandis natu iracundus, iniuriarumq; acerrimus ultor perspicax, prudẽs, & callidus: ideo exponi iubetur à Laio infans. Seruus ob crudelitatem nouo genere suspendij perimere uult infantem. pastor humanitate impulsus infantẽ soluit, liberat, alitq;. Occurrens Laio in uia Oedipodus præ nimia iracundia, cum iniuriam illatam sibi ferre non posset, perimit Regem, & comites. Hæc igitur ita à natura prouenerunt, præterquàm quòd multi euentus fortuiti interea misti sunt: nam cum Laius aliò tenderet cum comitibus, incidit in Oedipodem. Oedipus in Laium, illud quoque fortuitum, ut alia de causa per syluam errans pastor incideret in suspensum infantem, seruaretq;. Aristotelis igitur sententia, dicantur ista tum ex natura, tum ex fortuna ita prouenisse, ueteres autem Stoici dicerent hæc fato contigisse.*

B Εἰσὶ δὲ τῶν μύθων οἱ μὲν ἁπλοῖ, οἱ δὲ πεπλεγμένοι. καὶ γὰρ αἱ πράξεις, ὧν μιμήσεις οἱ μῦθοί εἰσιν, ὑπάρχουσιν εὐθὺς οὖσαι τοιαῦται. λέγω δὲ ἁπλῆν μὲν πρᾶξιν, ἧς γινομένης, ὥσπερ ὥρισται, συνεχοῦς καὶ μιᾶς, ἄνευ περιπετείας ἢ ἀναγνωρισμοῦ ἡ μετάβασις γίνεται. πεπλεγμένη δὲ, ἐξ ἧς μετὰ ἀναγνωρισμοῦ, ἢ περιπετείας, ἢ ἀμφοῖν ἡ μετάβασίς ἐστι.

Fabularum aliæ simplices, aliæ implexæ: quemadmodum & actiones, quarum imitationes sunt ipsæ fabulæ, talem illico speciem præ se ferunt. Simplicem actionem uoco, in qua quidem (ut dictum est) continua una, absque peripetia, agnitione'ue agendo fit mutatio: implexam, quæ uel agnitione, uel peripetia, uel etiam utraq;.

Connectuntur hæc cum superioribus, atq; ex ijs deducuntur, in hunc modum. Postquam declarauit Aristot. in tragœdijs tria inesse, τὸ ἐλεεινὸν, τὸ φοβερὸν, τὸ θαυμαστὸν, colligit ex his, duo esse fabularum tragicarum genera, nam aliæ sunt simplices, aliæ sunt implexæ. aut enim tria illa simul omnia insunt in fabula, aut aliqua separatim: si separatim, ut τὸ ἐλεεινὸν, si simul aut duo, ut τὸ ἐλεεινὸν καὶ φοβερὸν, aut tria, ut τὸ ἐλεεινὸν, τὸ φοβερὸν, τὸ θαυμαστὸν. Neque plures his quatuor modis reperiri possunt, quorum duo sunt simplices, alij duo sunt implexi. nam τὸ φοβερὸν non ponitur unquàm separatim per se: neque τὸ θαυμαστὸν, sicuti ex ijs, quæ dicta sunt antè, facilè perspici potest, & paulò post apertius patebit per exẽpla ex ueteribus allata. Probatur autẽ superior diuisio Aristot. hac ratione. Quot fuerint actionum genera, totidem etiam sint oportet genera fabularum. nam fabulæ sunt actionũ imitationes aut uerarũ, aut uerisimilium. Vt igitur aptè intelligamus, qualis sit simplex, aut implexa fabula, prius est declarandum, quæ nam dicatur actio simplex, & quæ implexa. Actio simplex his uerbis describitur ab Aristotele: ἧς γινομένης, ὥσπερ ὥρισται, συνεχοῦς, καὶ μιᾶς, ἄνευ περιπετείας, ἢ ἀναγνωρισμοῦ ἡ μετάβασις γίνεται. Vertit Paccius μετάβασιν, mutationẽ, quod alienũ est à sententia Aristot. nam non de mutatione, sed de exitu actionis, & fabulæ loquitur, mutatio autẽ in fabula non potest fieri sine agnitione, & peripetia sic

igitur sunt uertenda. Cuius, cum continua, & una sit ut antè dictum fuit, transitio fit sine ulla peripetia, & agnitione. μετάβασιν igitur uocat Aristot. inclinationem fabulæ: seu eam, quæ à nõnullis uocatur, Catastrophe, hoc est exitus rei, ea itaque fabula, in qua fit actionis declinatio sine ulla peripetia, & agnitione, dicitur simplex: quid autẽ sit peripetia & agnitio, declarabitur postea. poßit ambigere aliquis in illis uerbis, συνεχοῦς καὶ μιᾶς, ἄνευ περιπετείας, ἢ ἀναγνωρισμοῦ, an fabula dicatur una, quotienscũq; peripetiam, agnitionem'ue nõ habeat, alioqui nõ dicatur una, si fuerit in ipsa peripetia, & agnitio. sed sciendũ nõ hoc uoluisse significare Aristot. nihilò enim minus una fabula dicitur, quæ peripetiam, & agnitionẽ habet, quàm quæ nõ habet. Verùm quoniam fabula citius ad exitũ deducitur, si non interseratur ulla agnitio, aut peripetia: magisq; rectà cõtendit ad Catastrophen, quàm si se per illas partes insinuet: ideo dictũ est unam esse, cõtinuamq; fabulam, quia minus multis interrupta est episodijs, nam peripetia, & ea præsertim quæ per agnitionẽ fit, episodium unũ occupent necesse est, & quãuis episodia cum re ipsa cõiuncta sint, tamen quia fabulam protrahunt, prolixioremq; faciunt: obliquiore uia tendere ad exitũ, cum talia episodia habuerit, uidetur fabula. Exemplum peti potest ex tragœdia Sophoclis, quæ Aiax μαστιγοφόρος inscribitur. ea enim neq; peripetiã, neq; agnitionẽ ullam habet, & celerrimè deducta fuisset ad exitũ, nisi ingeniosè poëta captasset episodia, tùm à persona Tecmessæ, tum à cõtentione Menelai, & Teucri. Nũc redeo ad quatuor illos modos declarandos, quorũ duo simplices sunt, duo implexi. Prior modus simplex est, qui habet τὸ ἐλεεινὸν tantùm. qualis est in Philoctete, in Trachinijs, in Medea, in Hecuba. Alter modus simplex est, qui habet τὸ ἐλεεινὸν, καὶ φοβερὸν, qualis est in Aiace, nã hominẽ quilibet cõmiseratur, & sibi timet, ne, Deorum ira, aliquid simile accidat. Prior autẽ modus, qui implexus est, habet τὸ ἐλεεινὸν, καὶ θαυμαστὸν, qualis in Iphigenia in Tauris: nam & cõmiseratione digni sunt mactandi Hospites: & agnitio illa fortuita, ac peripetia, admirabilis esse uidetur, qualis in Electra Sophoclis: nam & ipsa lugens cõmiserationem ciet: & agnitio illa admirationẽ habet, quòd præter spem fit, & insperatũ affert cõmodum. Alter modus implexus est, qui habet τὸ ἐλεεινὸν, τὸ φοβερὸν, καὶ τὸ θαυμαστὸν, qualis Oedipus Tyrannus, nam is cõmiseratione dignus est, & ira Deorũ immissa pestis, oraculo Apollinis, uaticinioq; Tiresiæ detectum scelus, quod ab inscio fuerat patratũ, metum inijcit, ac religionẽ: præterea euentus illi rerũ, qui è fato pendere uidetur, longa quadam serie ducti, multũ afferũt admirationis. Perplexam fabulam describit his uerbis Aristoteles: ἐξ ἧς μετ᾽ ἀναγνωρισμοῦ ἢ περιπετείας, ἢ ἀμφοῖν ἡ μετάβασις ἐστι, id est, ex qua post agnitionẽ, uel peripetiam, uel utranq; exitus, catastropheq; fabulæ fit: nam aliæ sunt fabulæ, in quibus agnitio tantùm inest, qualis est Iphigenia Euripidis in Tauris. Aliæ, in quibus peripetia tantùm, qualis Antigone Sophoclis, nam Creon post peremptam Antigonen, cum speraret se lætum fore, magnaq; caritur ũ molestia, luget Eurydices coniugis interitum, quæ impatiẽs doloris, quem conceperat ex Hæmonis filij morte, suspendio finierat uitam: nam Hæmon, qui deperibat Antigonen, eius morte audita, sibimet mortẽ consciuerat. Aliæ sunt, in quibus est simul & peripetia, & agnitio, qualis Oedipus Tyrannus Sophoclis. A B

» Ταῦτα δὲ δεῖ γίνεσθαι ἐξ αὐτῆς τῆς συστάσεως τοῦ μύθου. ὥστε ἐκ τῶν προγεγενημένων συμβαίνειν ἢ ἐξ ἀνάγκης, ἢ κατὰ τὸ εἰκὸς γίγνεσθαι ταῦτα. διαφέρει γὰρ πολὺ γίνεσθαι, τάδε διὰ τάδε, ἢ μετὰ τάδε.

» Hæc uerò in ipso rerũ contextu ita astruenda sunt, ut ex his, quæ prius
» acta fuerint, necessariò sequi, aut certè uerisimiliter agi uideantur. Multũ
» enim differt, fiant hæc per hæc, an ex his.

Præceptum tradit Aristoteles, quod est huiusmodi. In fabula, quam diximus implexam uocari, ita Agnitionis, & peripetiæ est habenda ratio, ut inter se aptè cohæreant, & alterum ex altero consequatur aut necessariò, aut secundũ uerisimile, multum enim differt, inquit Aristot. an hæc per hæc fiant, aut post hæc, ita uerba sunt uertenda, quæ non aptè uertit Paccius: uerùm locus hic, quoniam adhuc obscurus est, copiosius uidetur esse declarandus: magnam ubiq; rationẽ esse habendam præcipit Aristot. in scribenda tragœdia, ordinis ac coniunctionis rerum. Cum igitur interserenda fuerit aut agnitio, aut peripetia: uidendum est, ut nõ extrinsecus, sed ab ipsa fabulæ constitutione ducatur, atque ex ipsa prorsus actione enasci uideatur, sicutĩ consequentia ex præcedentibus solent, aut effecta à suis proprijs, uerisq; caußis: indocti quippe poëtæ, ac parum periti artificij scribendarum tragœdiarũ, sæpè hæc extrinsecus à rebus longinquis petunt, quod ualde est reprehendendum. Fuit sanè etiam olim (sicuti nunc in scribendis comœdijs uidemus) genus quoddam indoctorum poëtarum, qui seriem hanc, ac connexionem rerũ non seruantes, constitutionem fabulæ distunctam ac disgregatam faciebant: atque si quando agnitionem, aut peripetiam inducere uoluissent, id minus

aptè

aptè faciebant, interrumpentes seriem fabulæ, quo enim spectat (dicam enim quale sit uitium nostratium A hominum, qui multum sibi placent in scribendis comœdijs) manus illa armatorum satellitum, seu lictorũ, qui personas in scena in carcerem rapit, magnasq; ciet turbas? quasi uerò peripetia, aut solutio fabulæ, nõ ex ipsis rebus ab ingenioso poëta deduci poßit, ita ut sit cum tota constitutione coniuncta. legant uelim hi, poëtas Græcos, obseruentq;: quali ratione ab ipsis & peripetiæ, & agnitiones inducãtur in fabulas, interseranturq;. exempla hoc loco afferrem, sed quia de agnitione paulò post copiosius agemus, tunc exemplis rem totam declarabimus: & quoniam peripetiæ ipsemet Aristoteles affert exempla, in consequenti contextu, ibi copiosius allatis exemplis hoc patefaciemus. Nunc declaro uerba illa: ὥστε ἐκ τῶν προγεγενημένων συμβαίνειν, uocat Aristot. τὰ προγεγενημένα ea, quæ antè facta fuerũt, & præcedentia, ex præcedentibus pendent consequentia. Consequentia sunt illa, in quibus est aliquid prius, aliquid posterius: atque hæc sanè huiusmodi sunt, aut quòd ita inter se sunt collocata, & posita: aut quòd eiusdem sunt generis, hæc similia inter se sunt, & alterũ ex altero gignitur: ut auus, pater, filius, semen, frutex, fructus, folia. illa uerò dißimilia, diuersorumq; generum esse possunt, & tamen situm eiusmodi sortiri, ut hoc prius, illud posterius sit. Sicuti in Panathenæis pompa, certamen tragicorum, certamen comicorũ, saltatio chori. Requirit igitur Aristoteles in fabula præcedentia, & consequentia eiusdem generis: atque peripetiam & agnitionem ait ita debere collocari inter se, & coniungi cum cæteris partibus fabulæ, ut ex ipsis enasci uideantur. Et quoniam agnitio, ac peripetia primũ locum non obtinent in fabula, sed cætera consequuntur. ideo ait ipsas deduci ἐκ τῶν προγεγενημένων, quasi innuat Aristoteles has esse posteriores, & consequi priores partes fabulæ, sicuti dicimus duo consequi unum: nõ autem unũ, duo: nam illud semper consequitur hoc. hoc semper præcedit illud. talem ordinẽ significauit multò magis Aristot. cum ait, ἢ ἐξ ἀνάγκης, ἢ ἐξ εἰκότος, quæ uerba sunt à me alio loco sæpe declarata, cum de serie, ac cõiunctione fabulæ partium, actionumq; loquerer ex Aristot. præscripto. Consequuntur alia uerba in contextu Aristotelis, quæ consideranda sunt, & explicanda diligẽtius, διαφέρει γὰρ πολὺ γίνεσθαι τάδε διὰ τάδε, ἢ μετὰ τάδε. Ea quæ dicũtur, HAEC PER HAEC, sunt effecta, quæ ex suis causis proueniũt: ea uerò, quæ dicũtur HAEC POST HAEC, sunt res, quæ diuerso fiunt tempore, altera post alteram. Aristot. in lib. τῶν κατηγοριῶν ait, alterũ altero dici prius, aut posterius quatuor, seu quinque modis. Primus modus cõtinet ea, quæ distinguuntur tempore, uerba illius sunt hæc: πρῶτον μὲν τὸ, καὶ κυριώτατα κατὰ τὸν χρόνον, καθ' ὃ πρεσβύτερον ἕτερον B ἑτέρου, καὶ παλαιότερον λέγεται. τῷ γὰρ τὸν χρόνον πλείω εἶναι καὶ παλαιότερον, καὶ πρεσβύτερον λέγεται. Cum igitur in libello hoc Poëtices ait τάδε μετὰ τάδε, id est hæc post hæc, ea significauit quæ priora sunt, seu posteriora tempore, & diuersa tamen inter se. Non hoc modo peripetiam, & agnitionem consequi cæteras partes, ijsq; esse posteriores oportet: nam essent disiunctæ ab illis, quamuis ordine eo collocarentur. Requiritur autem in primis in fabula ut omnia cohæreant, atque ita sint simul connexa, ut alterũ ex altero quodammodo enascatur, ac deducatur. sed huiusmodi non fuerint, si sint τάδε μετὰ τάδε, hoc est κατὰ χρόνον. Secundus modus, qui explicatur ab Arist. ἐν κατηγορίαις, et dicitur κατὰ τὴν ἀκολούθησιν τοῦ εἶναι, nihil confert ad rem nostram hanc, de qua loquimur, explicandam. nam ea sunt (ut inquit Hammonius) priora, uel posteriora τῇ φύσει, hoc est simpliciora, seu minus composita. Tertius modus continet ea, quæ sunt priora κατά τινα τάξιν, id est ordine. Ordo autem aliquando semper idem est, ut quæ priora sint, semper sint priora, & posteriora semper posteriora, aliquando eiusmodi, ut non semper eadem priora, & posteriora, ut elementa in dictionibus conficiendis: aliquando enim hoc prius, aliquando idem in alia dictione posterius est. Sed omnino elementum semper prius est syllaba, & syllaba prior dictione. atque hic ordo semper idem est, & eadẽ semper priora cõtinet, aliaq; semper posteriora, sicuti etiam in scientijs demonstratorijs: nam propositiones duæ apta serie inter se collocatæ altera post alteram, præcedunt conclusionem: atque ipsa conclusio ex illis deducitur, tanquàm effectum à sua causa. Eodem modo, in fabula tragica agnitionem, ac peripetiam ex prioribus deduci oportet, atque sic erunt τάδε διὰ τάδε, non secus, ac ab igni existit fumus necessariò, tanquam τόδε διὰ τόδε. Patet igitur per hæc uerba uoluisse significare Aristotelem: oportere agnitionem, ac peripetiam: non fortuitò inseri in fabula tragica, ut disiunctæ uideantur, aut alienæ à reliquis partibus, temereque interpositæ: sed connexas esse cum tota actione, ita ut ab ipsa enascantur. Quid multis? agnitionem, ac peripetiam huiusmodi tragicarum fabularum (loquor de ijs, in quibus insunt) esse partes rationis (sic enim omnes loquuntur exprimentes uerbum Aristotelis λόγον) dicendum est, id est, ex quibus sumatur ipsarum definitio: nam, sicuti bipes, ratione præditum, aptum ad ridendum, terrestre, animal, hæc omnia dicimus esse quasdam partes rationis, ex quibus scilicet tota ratio, seu definitio hominis constat: dicimus enim hominem esse animal, terrestre, bipes, ratione præditum, & aptum natum ad ridendum: sic, aliæ partes quotcunque sunt,

atque hæ si mul, agnitio, inquam, & peripetia, conficiunt rationem, seu definitionem fabulæ tragicæ: dicimus enim fabulam esse, quæ constat ex alijs, & alijs partibus (nam nunc non est necesse eas enumerare) & demum etiam ex agnitione, & peripetia: patet igitur has partes esse, ut τάδε διὰ τάδε, ualde insitas, atque annexas ipsi fabulæ. Nos ultimam hanc probationem sumpsimus ex Aristot. lib. VII. τῶν μετὰ τὰ φυσικά, ubi disputat, an partes sint priores toto. A

,, ἔστι δὲ περιπέτεια μὲν, ἡ εἰς τὸ ἐναντίον τῶν πραττομένων μεταβολὴ, καθάπερ εἴρηται. καὶ τοῦτο δὲ, ὥσπερ λέγομεν, κατὰ τὸ εἰκὸς ἢ ἀναγκαῖον, ὥσπερ ἐν τῷ Οἰδίποδι, ἐλθὼν ὡς εὐφρανῶν τὸν Οἰδίπουν, καὶ ἀπαλλάξων τοῦ πρὸς τὴν μητέρα φόβου, δηλώσας ὅστις ἦν, τοὐναντίον ἐποίησε, καὶ ἐν τῷ Λυγκεῖ, ὁ μὲν ἀγόμενος ὡς ἀποθανούμενος, ὁ δὲ Δαναὸς ἀκολουθῶν, ὡς ἀποκτενῶν, τὸν μὲν συνέβη ἐκ τῶν πεπραγμένων ἀποθανεῖν, τὸν δὲ σωθῆναι.

,, Peripetia est eorũ, quæ aguntur (quemadmodum dictum est) in contrarium mutatio: id autem (sicuti docuimus) aut uerisimiliter, aut necessariò fit, ut in Oedipode: accessit enim ille delectaturus Oedipodem, eundemq; parentis incestandæ timore liberaturus: quis autẽ esset, ubi ostendit contrariũ effecit: In Lynceo quoq; ductus ille quidem est, ueluti mox immolandus. Danaus contrà subsecutus, ut immolaret: sed accidit ex his quæ patrata sunt, ut hic necem, ille salutem sit assecutus.

Postquam Aristoteles Peripetiam, atque agnitionem in fabula ita inseri debere docuit, ut cohæreant, & coniunctæ sint cum alijs partibus eo, quo diximus, modo, nunc declarat quid sit περιπέτεια. Ea autem nihil aliud est, quàm mutatio fortunæ in contrarium, hanc uero mutationem non repentè, sed paulatim fieri oportet, ex necessario ductam, aut uerisimili. Sæpè inculcat hæc uerba Aristoteles, ut cognoscas quanti momenti sit, aptè partes fabulæ inter se coniungere, ita ut altera ex altera pendeat. Quòd si quis repentè factam mutationem inducat & peripetiam: necesse fuerit, ut causam eius mutationis nullam agnoscant auditores, totaq; narratio, ac peripetia sit ridicula, & parum uehemens: non alia igitur de causa interposuit illa uerba Aristoteles rursus, hoc loco κατὰ τὸ εἰκὸς, ἢ ἀναγκαῖον, quàm ut ostenderet paulatim ex probabili causa, quæ cum superioribus sit coniuncta, deduci. Rem totam perspiciemus paulò post in exemplo ex Sophoclis Oedipode allato. Athenæus libro decimotertio librum Nicandri citat, qui inscribebatur περιπέτειαι, his uerbis: καὶ ἄλογα δὲ ζῷα ἀνθρώπων ἠράσθη σεκούνδου μὲν τινὸς βασιλικοῦ οἰνοχόου ἀλεκτρυὼν. ἐκαλεῖτο δὲ ὁ μὲν ἀλεκτρυὼν κένταυρος, ὁ δὲ σεκοῦνδος ἦν οἰκέτης τοῦ Βιθυνῶν βασιλέως, ὡς ἱστορεῖ Νίκανδρος ἐν ἕκτῳ περιπετειῶν. puto lib. Nicandri continuisse euenta eiusmodi, quæ sæpè caderent in contrarium, atque ideo talem præ se tulisse inscriptionem. Interpres quoque Nicandri poetæ, quem habemus, in Alexipharmacis declarat quid sit περιπέτεια, his uerbis: περιπέτειαι δὲ λέγονται τὰ παρ' ἐλπίδα συμβεβηκότα πάντα, καὶ οὕτως παρὰ τραγικοῖς ἐπικαλοῦνται. Peripetia in Oedipode Sophocleo, qui Tyrannus inscribitur, est, ubi accedens ad Oedipodem Nuncius Corintho missus, ut nunciaret Regem pronunciatum illum esse à Corinthijs, sicq; illum oblectaret, mox cum Oedipus diceret se in magno metu esse incestandæ matris, quam Meropen Polybi Corinthiorum Regis uxorem putabat, nunciusq; illum hac suspicione, metuq; liberare uellet, contrarium effecit, nam metum auxit, & suspicionem non modò nõ sustulit, sed etiam iam illum cum Iocaste matre, quam nesciebat esse matrem, concubuisse, Laiumq; patrem peremisse. B *Versus Sophoclis hi sunt:*

,, ἀγ. ποίας δὲ γυναικὸς ἐκφοβεῖσθ' ὕπερ
,, οἰδ. μερόπης γεραιὲ, πόλυβος ἧς ᾤκει μέτα
,, ἀγ. τί δ' ἔστιν ἐκείνης ὔμιν ἐς φόβον, φέρον;
,, οἰδ. θεήλατον μάντευμα δεινὸν ὦ ξένε.
,, ἀγ. ἢ ῥητὸν, ἢ οὐ θεμιτὸν ἄλλον εἰδέναι;
,, οἰδ. μάλιστά γ'. εἶπε γάρ με λοξίας ποτὲ
,, χρῆναι μιγῆναι μητρὶ τἠμαυτοῦ, τό, τε
,, πατρῷον αἷμα χερσὶ ταῖς ἐμαῖς ἑλεῖν
,, ὧν οὕνεχ' ὁ κόρινθος ἐξ ἐμοῦ πάλαι
μακρὰν ἀπῳκεῖτο. *Paulò post:*

ἀγ. ὦ παῖ

A ἀγ. ὦ παῖ, καλῶς εἶ δῆλος οὐκ εἰδὼς τί δρᾷς.
οἰδ. πῶς, ὦ γεραιὲ; πρὸς θεῶν δίδασκέ με.
ἀγ. εἰ τῶνδε φεύγεις οὕνεκ' εἰς οἴκους μολεῖν. Paulò post:
οἰδ. πῶς δ' οὐχί, εἴγε παῖς τῶνδε γεννητῶν ἔφυν;
ἀγ. ὁθ' οὕνεκ' ἦν σοι πόλυβος οὐδὲν ἐν γένει.
οἰδ. πῶς εἶπας, οὐ γὰρ πόλυβος ἐξέφυσέ με;
ἀγ. οὐ μᾶλλον οὐδὲν τοῦδε τ' ἀνδρὸς, ἀλλ' ἴσον.
οἰδ. καὶ πῶς ὁ φύσας ἐξ ἴσου τῷ μηδενί;
ἀγ. ἀλλ' οὔ σ' ἐγείνατ', οὔτ' ἐκεῖνος, οὔτ' ἐγώ.
οἰδ. ἀλλ' ἀντὶ τοῦ παῖδα δή μ' ὠνομάζετο;
ἀγ. δῶρόν ποτ' ἴσθι τῶν ἐμῶν χειρῶν λαβών.
οἰδ. κᾆθ' ὧδ' ἀπ' ἄλλης χειρὸς ἔστερξεν μέγας;
ἀγ. ἡ γὰρ πρὶν αὐτὸν ἐξέπεισεν ἀπαιδία.
οἰδ. σὺ δ' ἐμπολήσας, ἢ τεκών μ' αὐτῷ δίδως;
ἀγ. εὑρὼν ναπαίαις ἐν κιθαιρῶνος πτυχαῖς.
οἰδ. ὡδοιπόρεις δὲ πρὸς τί τοὺς δὲ τόπους;
ἀγ. ἐν τοῖσδ' ὀρείοις ποιμνίοις ἐπιστάτουν. Paulò post:
οἰδ. ἦ γὰρ παρ' ἄλλου μ' ἔλαβες, οὐδ' αὐτὸς τυχών;
ἀγ. οὐκ, ἀλλὰ ποιμὴν ἄλλος ἐκδίδωσί μοι.
οἰδ. τίς οὗτος; ἦ κάτοισθα δηλῶσαι λόγῳ;
ἀγ. τῶν λαΐου δήπου τις ὠνομάζετο.
οἰδ. ἦ τοῦ τυράννου τῆσδε γῆς πάλαι ποτέ;
ἀγ. μάλιστα. τούτου τ' ἀνδρὸς οὗτος ἦν βοτήρ.
οἰδ. ἦ κἄστ' ἔτι ζῶν οὗτος, ὥστ' ἰδεῖν ἐμέ;
ἀγ. ὑμεῖς γ' ἄριστ' ἂν εἰδεῖτ' ὠν οὑπιχώριοι. *& quæ sequuntur.*

Nam paulatim agnoscit ex eius Nuncij sermone, qui illum suspicione tali liberare studebat, se cum matre Iocaste iam concubuisse, & Laium peremisse. Aliud exemplum apponit Aristoteles, ex quo cognoscamus B quid sit περιπέτεια, quomodoq; se habeat: est autem sumptum à Lynceo, talem inscriptionem tragœdiæ nusquam adhuc legi. Sed argumentum huiusmodi fuit. Danaus rex Argiuorum quinquaginta filias suas Aegisti regis fratris filijs totidem despondit, quæ iussu patris Danai maritos dormientes ferro aggressæ peremerunt. Hypermnestra è multis una insigni pietate in maritum Lynceum fuit, nam illum clàm incolumem dimisit. Danaus id audiens insectatus est Lynceum, ut perimeret, sed à Lynceo Danaus peremptus fuit. De Hypermnestra Horatius libro tertio Od. ita ait:

Vna de multis face nuptiali
Digna, periurum fuit in parentem
Splendidè mendax, & in omne uirgo
Nobilis æuum.
Surge quæ dixit iuueni marito,
Surge, ne longus tibi somnus, unde
Non times, detur, socerum, & scelestas
Falle sorores. *& quæ sequuntur.*

Pindarus quoque ode X. Nemeorum:

δαναοῦ πόλιν, ἀγλαο/
θρόνων τε πεντήκοντα κορᾶν, χάριτες,
ἄργος, ἥρας δῶμα θεοπρεπὲς, ὑμνεῖ-
τε, φλέγεται δ' ἀρεταῖς
μυρίαις ἔργων θρασέων ἕνεκεν.
μακρὰ μὲν τὰ περσέως ἀμ-
φὶ μεδοίσας γοργόνος.
πολλὰ δ' αἰγύπτῳ κατῴκισθεν ἄστη
ταῖς ἐπάφου παλάμαις.
οὐδ' ὑπερμνήστρα παρεπλάγχθη μονό-
ψαφον ἐν κολεῷ κατασχοῖσα ξίφος.

Athenæus libro decimotertio Aeschyli uersus recenset, ex tragœdia, quæ inscribebatur δαναΐδες, his uerbis: καὶ ὁ σεμνότατος δ' Αἰσχύλος ἐν ταῖς Δαναΐσιν αὐτὴν παράγει τὴν Ἀφροδίτην λέγουσαν. A

ἐρᾷ μὲν ἁγνὸς οὐρανὸς τρῶσαι χθόνα,
ἔρως δὲ γαῖαν λαμβάνει γάμου τυχεῖν,
ὄμβρος δ' ἀπ' εὐνάεντος οὐρανοῦ πεσὼν
ἔκυσε γαῖαν, ἡ δὲ τίκτεται βροτοῖς
μήλων τε βοσκὰς, καὶ βίον δημήτριον.
δενδρῶν τε τις ὥρα ἐκ νοτίζοντος γάμου
τέλειος ἐστί. τῶν δ' ἐγὼ παραίτιος.

Hos uersus libenter apposui, tùm quia lepidi sunt, tùm quia non dissimili ratione dixit Lucretius lib. I.

Postremò pereunt imbres, ubi eos pater Æther
In gremium matris Terrai præcipitauit,
At nitidæ surgunt fruges, ramiq; uirescunt
Arboribus, crescunt ipsæ, fœtuq; grauantur,
Hinc alitur porrò nostrum genus, atque ferarum.

Suidas in dictione, Lynceus, citat fabulam Aristophanis δαναΐδας, his uerbis, ὡς Ἀριστοφάνης ἐν Δαναΐσιν αἰγύπτου. Sed ut redeam ad rem, Linum alij, non Lynceum illum appellant. Athenæus libro decimoquinto citat Achæi tragici Linum, cum ait: ἀχαιὸς δὲ ἐν λίνῳ περὶ Σατύρων λέγων φησί.

ῥιπτοῦντες, ἐκβάλλοντες, ἀγνῶντες νόμους,
λέγοντες, ὦ κάλλιστον ἡρακλεῖ λάταξ.

Idem Athenæus Alexidis Linũ citàt. Sed Alter Linus hic est, musicus, poëtaq; uetustissimus: ἄλλον δ' ἐστὶν ὧν καὶ Ἄλεξις ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ λίνῳ ἱστορεῖ. ὑποτίθεται δὲ τὸν ἡρακλέα παρὰ τῷ λίνῳ παιδευόμενον, καὶ κελευσθέντα ἐκ βιβλίων πολλῶν παρακειμένων λαβόντα ἐντυχεῖν. ἐκεῖνος δὲ ὀψαρτυτικὸν λαβὼν βιβλίον ἐν χεροῖν, περισπουδάστως ἐκράτει. Verùm de his satis. In Lynceo igitur non secus cernitur peripetia, ac in Oedipode. Non temere autem putarim duo allata peripetiæ exempla ab Aristotele: nam aliquantum dissimilia sunt. puto igitur adnotandum, uoluisse Aristotelem significare, duplex esse genus peripetiæ, nam altera fit in una, & eadem persona, quæ ex felicitate labitur in infelicitatẽ, præter omnem spem. Altera autem fit in duabus personis, cùm hæc quidem felix apparet, illa uerò infelix: mox commutatione fortunæ facta: hæc infelix, illa felix. prioris peripetiæ exemplum est in Oedipodis persona. Alterius exemplum est in Lynceo & Danao. nam Danaus illum insequebatur, ὡς ἀποκτενῶν, id est interfecturus, Lynceus autem fugiebat, ὡς ἀποκτενούμενος, id est tanquàm perimendus. nam adduci non possum, ut credam, quod in sua uersione ostendit Paceius, hic fieri ullam mentionem mactationis, id est sacrificij, ita enim accipio dictionem illam. Sed Danaus præter omnem expectationem peremptus fuit, Lynceus autem, cui periculum antè impendebat, peremit, incolumisq; euasit. B

ἀναγνώρισις δ' ἐστὶν, ὥσπερ καὶ τοὔνομα σημαίνει, ἐξ ἀγνοίας εἰς γνῶσιν μεταβολὴ ἢ εἰς φιλίαν, ἢ εἰς ἔχθραν τῶν πρὸς εὐτυχίαν, ἢ δυστυχίαν ὡρισμένων. καλλίστη δὲ ἀναγνώρισις, ὅταν ἅμα περιπέτειαι γίνονται, ὡς ἔχει ἐν τῷ οἰδίποδι.

Agnitio est (ut etiam ex nomine liquet) ex ignoratione in notitiam ad amicitiam, uel inimicitiam illorum mutatio, qui seu felices, seu infelices determinantur. Pulcherrima autem fit si cum peripetia fuerit, ut in Oedipode.

Postquàm Aristot. declarauit, quid sit peripetia, declarat alteram partẽ, quæ est agnitio. Eam uerò definit, hæc enim optima est eius explicandæ ratio. Definitio autẽ ipsa sumitur ex ui nominis, nam uocatur ἀναγνώρισις. Præclarè autẽ, & aptè eam esse dixit mutationem quandã, id est μεταβολήν, nam (ut idem ait lib. VIII. Physic.) omnis φαντασία, omnisq; opinio, sunt quidam motus: quotienscunq; enim aut sententiam, & opinionẽ, aut cognitionem mutamus, motio quædam fit: nam nulla mutatio sine motione, est autem agnitio mutatio facta ex ignoratione in cognitionẽ: nam qui agnoscit aliquid per agnitionem, acquirit cognitionem eius, quod ignorabat. Adnotandum tamen est in hominibus, qui agnoscunt rem aliquam non prorsus ab omni parte mutationem fieri ex ignoratione in cognitionem, sed aliqua tantum ex parte: exempli causa: sciebam ego Socratem habere næuum in pectore, & cicatricem in crure, sed tamen ignorabam hunc esse Socratem, quo cum loquebar, antequam uidissem næuum, & cicatricem. Atque hoc sanè est, quod

A est, quod declarat Aristoteles libro primo ὑστέρων ἀναλυτικῶν, his uerbis: ὅτι μὲν γὰρ πᾶν τρίγω-
νον ἔχει δυσὶν ὀρθαῖς ἴσας, προῄδει, ὅτι δὲ τόδε τὸ ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ τρίγωνόν ἐστιν, ἅμα ἐ-
παγόμενος ἐγνώρισε. ἐνίων γὰρ τοῦτον τὸν τρόπον ἡ μάθησις ἐστὶ, καὶ οὐ διὰ τοῦ μέσου τὸ ἔσχα
τον γνωρίζεται, ὅσα ἤδη τῶν καθέκαστα τυγχάνει ὄντα, καὶ μὴ καθ' ὑποκειμένου τινός, πρὶν δ'
ἐπαχθῆναι, ἢ λαβεῖν συλλογισμὸν τρόπον μέν τινα ἴσως φατέον ἐπίστασθαι. τρόπον δ' ἄλ-
λον, οὔ. ὃ γὰρ μὴ ᾔδει εἰ ἔστιν ἁπλῶς, τοῦτο πῶς εἰδείη ὅτι δύο ὀρθὰς ἔχει ἁπλῶς, ἀλλὰ δῆλον, ὡς
ὡδὶ μὲν ἐπίσταται, ὅτι καθόλου ἐπίσταται, ἁπλῶς δ' οὐκ ἐπίσταται). Atque hic etiam est modus agnitionis,
quo utuntur poetæ tragici, comici quoque. declarat uerò apertißimè, qualis sit, Philoponus uerba Aristo-
telis exponens, his uerbis: τοῦ οὖν γνωρίζειν δύο εἰσὶ τρόποι, εἷς μὲν ὅταν προεγνωκότες τι αὖθις
αὐτὸ προσλάβωμεν, λήθης μὴ μεταλαβούσης, οἷον ὅταν πρώτως ἑωρακότες τινά, εἶτα τούτου τὴν
μνήμην ἔχοντες, πάλιν αὐτὸν ἴδωμεν, λεγόμεθα αὐτὸν γνωρίζειν. doctè adnotat Philoponus in-
ter cognitionem, & ignorationem non intercedere obliuionem: nam si intercedret, iam non esset appellan-
da agnitio, sed reminiscentia, cum inquit: εἰ δὲ λήθη μεταλάβῃ σει, εἶτ' αὖθις τὴν προτέραν αὐτοῦ
γνῶσιν ἕξομεν, οὐκ ἔτι γνωρίζειν αὐτὸν λεγόμεθα, ἀλλ' ἀναμιμνήσκεσθαι. Sed si diligenter consideres,
quamuis primus hic modus recognoscendi declaratus ab Aristotele, & Philopono, similis sit huic agnitio-
ni, quæ fit à poëtis: differre tamen uidebis aliqua ex parte, hanc ab illa: nam hæc nostra, de qua loquimur,
agnitio poëtica, paulatim fit, illa statim: quoniam à latentibus signis deducunt suam agnitionem poëtæ, quæ
nō statim percipiuntur sensu: post longū igitur tempus interiectū in colloquendo fit: planè enim poëtis ta-
li fuit opus artificio, ut magis augeretur admiratio, id est τὸ θαυμαστὸν, illud, de quo superius locuti sui-
mus, ad oblectandos animos spectatorū. Altera uerò agnitio, nulla fit interposita mora, ubi primùm faciem
aliquā aliquis est intuitus, Adde, si quærat aliquis causam rei huius, quia Poëtæ nunquā inducunt agnitionē
in sua poëmata, nisi inter eos, qui post multos annos se nō reuiserunt, neq; inter se collocuti fuerūt: præter-
ea etiam cupidos sui reuisendi, atq; nihil aliud quàm id ipsum cogitantes, & loquentes, ideoq; de absentia
illorū dolentes, ut uideri potest in Sophoclis Electra, & Euripidis Iphigenia in Tauricis. Alter modus re-
cognoscendi, qui apud Aristot. eodem loco declaratur à Philopono, nō uidetur mihi spectare ad tragœdiā.
est autē, cum aliquid uniuersale, quod antè percepimus ab aliquo, adaptamus ad singulare, quod tùm sese
nobis obtulerit, conferentes illud cum hoc, colligimus hoc illud esse. Verba Philoponi sunt, δεύτερος δ' ὡς
B ὅταν ἔχοντες τὴν καθόλου τινὸς ἔννοιαν μερικῷ τινὶ προσλάβωμεν, ὃ μὴ πρότερον ἐθεασάμεθα,
εἶτα αὐτὸ ἐφαρμόσωμεν τῷ καθόλου, οὗ τὴν γνῶσιν ἔχομεν, & quæ sequūtur. Non tamen negarim a-
liquando fortasse hunc agnitionis modū posse induci à poëtis, sed id nunquā à ueteribus factum legi adhuc,
quod quidem nunc mihi hæc scribenti ueniat in mentē. Sed si hūc posteriorē modum immutes aliquantulū,
dicasq;, cum sensu antè aliquid percepimus, menteq; arripuimus, ac reposuimus cogitatione eius formam ac
imaginem: postea incidentes in illud post multū tempus, illud conferimus cum notione nostræ mentis, colli-
gimusq; illud esse, quod antè perceperamus: fortasse ita effictus, immutatusq; modus hic pertineat ad Poë-
tas, immutatū uoco, quia differt ab eo, quē exponit Aristot. & Philoponus, quòd in eo notionē rei uniuer-
salem percipimus, antequàm rem inspexerimus, in hoc nostro, prius rem inspicimus, postea cogitatione ar-
ripimus eius notionē, quæ uniuersalis dici nō potest, sicuti illa: quia uersatur circa indiuidui unius rei acci-
dens aliquod unū particulare, ut patet in exemplo cicatricis: Philoponus in posteriore illo modo recogno-
scendi, statuit appellationē εὑρέσεως, & ζητήσεως, id est inuentionis, & inquisitionis, quorū tamen u-
trunq; fit (ut ille ait) ἐκ τινῶν προεγνωσμένων, nō enim inueniret aliquid quispiam, si nō inquireret:
neque inquireret, si nō haberet aliquid ante perceptū generale tantū, quo cum metiens, conferensq; rem,
quā ignorabat, recognoscit ipsam: ait igitur, aliquā agnitionē esse, ἄνευ ζητήσεως, καὶ ἀγνοίας μὴ προη
γησαμένης, id est, sine ulla inuestigatione, & ignoratione nō præcedente. Atq; sanè hæc agnitio prioris il
lius modi, cum statim occurrentē aliquē recognoscimus, nullo interiecto, sicuti antè diximus, tēpore, quam
his uerbis declarat Aristot. lib. I. ὑστέρων ἀναλυτ. ἔστι δὲ γνωρίζειν τὰ μὲν πρότερα γνωρίζοντα. in
hoc agnitionis modo nulla προηγεῖται ἄγνοια, sicuti patet, ἡ δ' εὕρεσις (inquit Philoponus) προηγησα
μένης ἀγνοίας καὶ μετὰ ζητήσεως γίνεται), id est præcedente ignoratione, & adhibita inuestigatione.
Si igitur cōferas hunc locū Aristot. qui in Poët. est, quē nūc declaramus, cū ait: ἀναγνώρισις ἐστὶ μεταβο
λὴ ἐξ ἀγνοίας εἰς γνῶσιν, uideas cū priore illo exposito in lib. ὑστέρων ἀναλυτ. nō conuenire, quia
hic in Poetica agnitiōe requiritur ἄγνοια, illic nō requiritur ἄγνοια: imò fit μὴ προηγησαμένης ἀγνοί
ας. Sed si interijcias morā longā, imò longißimū tēporis interuallū, ita, ut mutata forma, figuraq; oris non
amplius cōueniat cū notiōe prioris formæ figuræq; antè arreptæ, necesse omnino fuerit etiā cōsequi ἄγνοι
αν: & sic, uno hoc addito, perbellè cōueniet prior modus ille recognoscēdi expositus lib. I. ὑστερ. ἀναλ. cū
hac

hac agnitione tragica. Alter uerò conuenit satis, quoniam habet ἄγνοιαν: eo uno excepto, quod superius docuimus. A Id quoque, sicuti ostendimus, si aliquantulum immutes, mirificè poterit adaptari, tum ad agnitionem tragicam, tum definitionem allatam hoc loco ab Aristot. Hæc nos fortasse copiosius, quàm oportebat: sed necesse omninò fuit locum hunc diligenter explicare: ne quid à nobis uideretur esse prætermissum, in quo iure possemus reprehendi: iam uerò consequitur nunc, ut alia nonnulla quæ sunt in hoc contextu declaremus. ac primũ quidem, cur in Agnitionis definitione hac, addiderit Aristoteles illa uerba: ἢ εἰς φιλίαν,
,, ἢ ἔχθραν τῶν πρὸς εὐτυχίαν, ἢ δυστυχίαν ὡρισμένων. His uerbis significat Aristoteles, qui finis sit propositus poëtis tragicis in inserenda agnitione. Finis igitur, tanquam causa, duplex est, alter quidem ᾧ τινι, alter uerò οὗ τινὸς ἕνεκα. quòd si magis libet Ciceronis uti uerbis, agnitionis & officium, & finis explicatur. Nam officium agnitionis est deducere, uel ad amicitiam & coniunctionem, uel ad simultatem, & inimicitias. Finis uerò est, ut hi quidem felices, illi uerò infelices appareant. Ac sanè finis ex officio pendet: ex amicitia igitur, & coniunctione felicitas oritur, ex inimicitijs uerò, & odio infelicitas. Atque, summatim ut dicam, & aliquanto apertius. Duplex est agnitionis finis: alter quidem, qui ad amicitiam, & odium respicit, alter uerò ad infelicitatem, & felicitatem, posteriorq; ex priore pendet. Exemplum peti potest, ex Sophoclis Electra, in qua, agnitio fit Orestis εἰς φιλίαν quidem Electræ, εἰς ἔχθραν uerò Aegisthi, & Clytemnestræ: rursus εἰς εὐτυχίαν Orestis, & Electræ, δυστυχίαν autem Aegisthi, & Clytemnestræ, qui perimuntur ab Oreste. Addidit uerò Aristoteles in contextu, τῶν ὡρισμένων, quia connecti uerba huius loci debent omnia simul, sic. Agnitio tendit ad amicitiam, & simultatem eorum, qui ordinati sunt, & dispositi ad felicitatem, uel infelicitatem: nam antequam conscribat tragœdiam Poëta, secum ipse rem totam, atque actionem considerat, disponit, ac diuidit, alijsq; personis statuit felicitatem attribuendam esse, alijs infelicitatem, non pro arbitratu quidem suo, sed pro personarum dignitate ac moribus: nam probi felices, improbi uerò infelices effingi debent: neque enim imitationis ratio sibi constaret, si improbi felices, probi infelices exprimerentur, fieretq; hoc dijs, hominibusq; repugnantibus. Aliud quoque est adnotandum, cum sit duplex finis in agnitione, uti dictum est: aliquando utrunque poni, ita, ut quatuor illa singulis bina contineantur, ut in Electra, hoc uerò fieri nõ posse, nisi in dissimilibus personis, ut illic patet, & nos superius declarauimus. Aliquando alterum tantum ipsorum poni: ut in Oedipode Tyranno, nam ex ea agnitione existit felicitas Thebanorum, à quibus propulsatur ira Apollinis, & pestis, & infelicitas oritur ipsius Oedipodis: B tametsi prius illud uix apparet inesse, nam felicitas, nisi aptè attribuatur personis, uix conuenit tragœdiæ, infelicitas magis, quia luctuosa est. Aliquando ex utroque fine alterutrum utpotè amicitiam, & felicitatem, ut in Iphigenia Euripidis (semper loquor de ea, quæ inscribitur ἐν ταύροις) nam ex agnitione oritur amicitia inter fratrem, & sororem, & uterque felicitatem assequitur, hicq; furijs, & insania mentis liberatur, illa in patriam sospes redit.

,, Κάλλιστη δὲ ἀναγνώρισις, ὅταν ἅμα περιπετείᾳ γίνονται, ὡς ἔχει ἡ ἐν
,, τῷ Οἰδίποδι.

,, Pulcherrima autem fit si cum peripetia fuerit, ut in Oedipode.

Post definitionem, ac explicationem agnitionis allatam: præceptionem dat Aristoteles maximè necessariam cognitu, quæ est huiusmodi. Tunc admirabilem, iucundã, atque artificiosam magnopere uideri Agnitionem, cum fuerit annexa peripetiæ: perbelle enim hæ coniungi possunt, quod si altera ipsarum separatim magnam habet uim, quantò maiorem habebit utraque simul. Peripetia, quoniam insperatũ continet incommodum, admirationem affert, & commiserationem: quicquid enim præter spem accidit, cum spes sit timori prorsus contraria, nos ualde discruciet necesse est. Expectata, ac impendentia mala, à nobis antè prouisa minus lædunt. Non expectata, si ingruant, cum maximè nos felices futuros putabamus: uehementer animos percellunt, mouentq;. Locum uerò superius ex Aristotelis libro Rhetoricorum primo, recitauimus, ubi peripetias admirationem afferre, ait. Agnitio quoque cum fortuita sit, præterq; omnem opinionem, plurimũ moueat animos oportet. Sed non omnis Agnitio, quod diligenter est considerandum, potest cum omni peripetia coniungi, quæ enim contraria sunt, misceri non possunt. Agnitio igitur, quæ tendit ad felicitatem, non potest annecti peripetiæ, quæ tendit ad infelicitatẽ: neque è cõtrario, semper enim similes sibi esse oportet, ut aptè iungantur. Agnitio in Iphigenia tendit ad felicitatem. Peripetiæ igitur quoque simili iungitur. Agnitio in Electra tum ad felicitatem, tum ad infelicitatem diuersarum quippe personarum, quæ uel hanc, uel illam sortiuntur, peripetia etiam eiusdem generis. Agnitio in Oedipode tendit ad infelicitatem, itidem & peripetia. Sciendum uerò Agnitionem nunquam posse poni, quin consequatur peripetia, ut probatum est antea: possit igitur mirari aliquis, cur Aristoteles ait hoc loco Agnitionẽ illam pulcherrimam esse, quæ sit cum

A sit cum peripetia quasi detur ulla agnitio sine peripetia in tragoedijs. respōdeo Aristot. aptè, uereq; locutū: nam intellexit eam peripetiam: quae commutationem habet in se felicitatis in infelicitatem, exemploq; probauit, sumpto ex Oedipode Sophoclis, sicuti iam satis patet? Minus igitur laudanda Agnitio, quae fuerit coniuncta cum peripetia, quae commutationem cōtineat infelicitatis in felicitatem: qualis est in Iphigenia: Verum de hac re postea fortasse copiosius, nam alibi Aristo. optimum tragoediae specimen ostendere uolens: Iphigeniam praefert Oedipodi, hoc quale sit, postea suo loco commodius considerabimus.

εἰσὶ μὲν οὖν καὶ ἄλλαι ἀναγνωρίσεις, καὶ γὰρ πρὸς ἄψυχα καὶ τὰ τυχόντα ἐστὶν ὅτε, ὥσπερ εἴρηται, συμβαίνει, καὶ εἰ πέπραγέ τις ἢ μὴ πέπραγεν, ἐστὶν ἀναγνωρίσαι. ἀλλ' ἡ μάλιστα τοῦ μύθου καὶ ἡ μάλιστα τῆς πράξεως ἡ εἰρημένη ἐστίν. ἡ γὰρ τοιαύτη ἀναγνώρισις καὶ περιπέτεια, ἢ ἔλεον ἕξει, ἢ φόβον, οἵων πράξεων ἡ ἐν τραγῳδίᾳ μίμησις ὑπόκειται. ἔτι δὲ καὶ τὸ ἀτυχεῖν, καὶ τὸ εὐτυχεῖν ἐπὶ τῶν τοιούτων συμβήσεται.

Sunt profecto & aliae agnitiones, nam tum inanimatorum, tum quorumcunque, ut accidit, fiunt si quando (ut dictum est) euenit, ut si quid patrarit quis, uel non patrarit, agnoscamus, illa tamen, quae potissimum à fabula, quaeue ab actione pendet, est, quam diximus, Etenim huiusmodi agnitio, atq; peripetia, uel misericordiam, uel metum parabit. receptum autem est actionū imitationem esse Tragoediam: fortunatumq; insuper seu miserum fieri ex his contigerit.

In hoc contextu καὶ εἰ πέπραγέ τις uerba haec distingui debent à prioribus sic. Atq; utrum aliquis aliquid fecerit. Rursus illa uerba οἵων πράξεων ἡ ἐν τραγῳδίᾳ μίμησις ὑπόκειται. sic uertenda. Qualium actionum imitationē habet sibi propositam tragoedia. Haec siquis conferet cum Paccij uersione, B facilè perspiciet, quid minus rectè ipse uerterit, etiam me tacente. Verum his relictis, iam declaro Aristot. contextum. Exposuit Aristoteles, qualis sit agnitio tragica, qua uti debent poëtae. Quoniam uero alia multa genera agnitionum sunt, ne quis crederet Aristot. per imprudentiam ea praetermisisse, huius rei rationē affert, explicatq;, Cur praetermiserit. Deinde hanc quam exposuit, extollit, comprobatq; duabus rationibus, quas singillatim postea declarabimus. Sed primum illud explicandum est, cur alia agnitionum genera praetermiserit. Sunt nonnullae agnitiones, quae partim ad poëticen non spectant, partim uerò, etiam si spectant, non possunt connecti cum Fabula, neq; ex ijs existit ulla peripetia, sicuti requirimus in primis. Artificiose quidem, & lepidè excogitantur illae etiam, sed quia particulam potius Fabulae exornant unam, neque partes dici possunt, cuiusmodi superius exposuimus, suntq; prorsus separatae ab euentu, & peripetia, ideo non spectant ad tragoediam. Exempla duo affert Aristot. harum agnitionum, quae alienae sunt à Fabula, Prius exemplum est, ut si agnitio fiat erga res inanimatas, ueluti si aedes, urbem, uestē, monile, ensem agnoscas, aliaq; huius generis, quae sunt inanimata, quid uerò uoluptatis ex huiusmodi agnitionibus capi potest? aut quae hinc peripetia existit? nulla prorsus. Quod si quis dicat, secus rem sese habere, nam ex inanimatis rebus, quales suprà commemoraui, omnes fere tum in tragoedijs, tum in comoedijs etiam existunt agnitiones, Respondeo, uerum quidem id esse. sed non per se tunc existere tales agnitiones, sed propter aliud, per se dico, cum agnitio, percepta re illa inanimata, non ulterius progreditur. Propter aliud, cum ulterius protenditur agnitio, et respicit personam aliquam. In illo modo priore agnitionis, res inanimatae sunt tanquam finis, quò tēdit agnitio: nihil enim praeter illas, sibi habet amplius propositum. In altero modo agnitionis res inanimatae sumuntur, tanquàm signa, ex quibus ducitur agnitio ad personam aliquam. Omnis enim agnitio necessariò è signis proficiscitur: ut postea docebit Aristo. suo loco copiose. Haec uerò callidè, & prudenter significantur in illis uerbis, πρὸς ἄψυχα. Is enim modus loquendi terminum agnitionis statuit in re inanimata: tanquā in proposito ultimo fine aliquo. Quòd si uoluisset aliud agnitionis genus significare, dixisset Aristoteles ἐκ τῶν ἀψύχων πρὸς τινὰς ἀνθρώπους. Excēpla igitur agnitionis illius, quae fit πρὸς τὰ ἄψυχα non est, quòd ullus à me requirat: non enim reperiri possunt apud ueteres poëtas, cum ea usi non sint, quia minus spectabat ad artificium tragoediae. Legere quidem est apud Sophoclem in Oedipode ἐπὶ κολωνῷ. agnitionem quandā loci, quasi πρὸς τὸ ἄψυχον. (ut ait hoc loco Aristot.) cum agnoscentem inducit Oedipodem Lucum Eumenidum in Attica regione, quo peruenerat ductu filiae, cum coecus esset

ob priorem calamitatem. Versus Sophoclis in quibus agnitio hæc exprimitur, hi sunt.

οἰδ. στῆσόν με κἀξίδρυσον, ὡς πυθοίμεθα
ὅπου ποτ᾽ ἐσμέν, μανθάνειν γὰρ ἥκομεν
ξένοι πρὸς ἀστῶν ἃ ἂν ἀκούσωμεν, τελεῖν.
ἀγ. πάτερ ταλαίπωρε οἰδίπους. πύργοι μὲν οἳ
πόλιν στέγουσιν, ὡς ἀπ᾽ ὀμμάτων πρόσω.
χῶρος δ᾽ ὅδ᾽ ἱερός, ὡς σάφ᾽ εἰκάσαι, βρύων
δάφνης, ἐλαίας, ἀμπέλου, πυκνόπτεροι
δ᾽ εἴσω κατ᾽ αὐτὸν εὐστομοῦς ἀηδόνες. Paulò post.
οἰδ. ἔχεις διδάξαι με δὴ ὅποι καθέσταμεν;
ἀγ. τὰς γοῦν ἀθήνας οἶδα. τὸν δὲ χῶρον οὔ.
ἀλλ᾽ ὅστις ὁ τόπος, ἢ μάθω μολοῦσά ποι;
οἰδ. ναὶ τέκνον εἴπερ ἐστὶν ἐξοικήσιμος.
ἀγ. ἀλλ᾽ ἐστὶ μὴν οἰκητός. Paulò post.

Oedipus cum locum agnouisset ita ait.

οἰδ. ὦ πότνιαι δεινῶπες, εὖτε νῦν ἕδρας
πρώτων ἐφ᾽ ὑμῶν τῆσδε γῆς ἔκαμψ᾽ ἐγώ,
φοίβῳ τε κἀμοὶ μὴ γένησθ᾽ ἀγνώμονες.
ὅς μοι τὰ πόλλ᾽ ἐκεῖν᾽ ὅτ᾽ ἐξέχρη κακά
ταύτην ἔλεξε παῦλαν ἐν χρόνῳ μακρῷ
ἐλθόντι χώραν τερμίαν, ὅπου θεῶν
σεμνῶν ἕδραν λάβοιμι, καὶ ξενόστασιν.
ἐνταῦθα κάμψειν τὸν ταλαίπωρον βίον.

Hæc quidem est agnitio, sicuti patet, loci. Verùm, quoniam existit paulò post ex ea, in tragœdia, pulcherrima peripetia, non uidetur esse, per se, uti diximus, & πρὸς ἄψυχον: sed propter aliud. Talis quoq; agnitio est apud Sophoclem in Trachinijs. ubi Herculem ita inducit loquentem.

ἡρ. σὺ δ᾽ οὖν ἄκουε τοὔργον. ἐξήκεις δ᾽ ἵνα
φανῇς ὁποῖος ὢν ἀνήρ, ἐμὸς καλῇ.
ἐμοὶ γὰρ ἦν πρόφαντον ἐκ πατρὸς πάλαι,
πρὸς τῶν πνεόντων μηδενὸς θανεῖν ὕπο,
ἀλλ᾽ ὅστις ᾅδου φθίμενος οἰκήτωρ πέλει.
ὅδ᾽ οὖν ὁ θὴρ κένταυρος ὡς τὸ θεῖον ἦν
πρόφαντον, οὕτω ζῶντά μ᾽ ἔκτεινε θανών.

Sed ex hac quoq; agnitione existit aliquid peripetiæ: nam moriturus se ipsum paulò post in pyram coniecit. Verùm si diligenter aliquis consideret, perpusilla est omnino hæc agnitio, ex qua non pendet tota fabula, sicuti in agnitione, quam superius exposuimus, fieri diximus oportere: sed πάθος tantum quoddam breue continet. Est etiam agnitio capillorum alia apud Sophoclem in Electra, sed quia respicit ad personam Orestis, non est similis huic, quàm dixit hoc loco Aristoteles fieri πρὸς ἄψυχα. nam sicuti diximus, est potius ἐξ ἀψύχων, tanquam ex quibusdam signis, ad Orestem agnoscendum, deducta. Versus Sophoclis hi sunt.

χρυ. ὡς δ᾽ ἐν γαλήνῃ πάντ᾽ ἐδερκόμην τόπον
τύμβου προσεῖρπον ἆσσον ἐσχάτης δ᾽ ὁρῶ
πυρῶς νεωρῆ βόστρυχον τετμημένον
κεὐθὺς τάλαιν᾽ ὡς εἶδον. ἐμβαίνει τι μοι
ψυχῇ σύνηθες ὄμμα φιλτάτου βροτῶν
πάντων ὀρέστου τοῦθ᾽ ὁρᾶν τεκμήριον.

Habet uerò Agnitio hæc artificiosam peripetiam subsequentem. De hoc genere igitur agnitionum, quamuis ex inanimatis fiant, non est locutus hoc loco Aristoteles: nam hæ plurimum pertinent ad Tragicos poëtas. Iam satis, opinor, declaratum est, quomodo hæ agnitiones sint distinguendæ ab hac, de qua loquimur, prorsus inutili, & minimè apta ad tragœdiam. Nam illæ (ut rursus summatim colligamus) fiunt ἐκ τῶν ἀψύχων. hæc fit πρὸς τὰ ἄψυχα. Alia est etiam agnitio, quæ parum uidetur ad tragœdiam pertinere, quam explicat Aristoteles, his uerbis καὶ εἰ τὶς πέπραγεν, ἢ μὴ πέπραγεν, ἔστιν ἀναγνωρίσαι. idest an fecit, an non fecit. Hæc potius ad Oratores agnitio spectat, qui coniecturis quærũt, an aliquid

fecerit,

A fecerit, necne. Sed oritur hoc loco non leuis dubitatio. Nam agnitio hæc, de qua nunc loquimur, maximè propria uidetur esse tragicorum poëtarum, qualis est in Oedipode, cum quæritur, occideritne Laium patrem nécne, concubuerit cum matre Iocaste, nécne. Respondeo tamen alio modo poëtas quærere, an fecerit, nécne, ac oratores. Primùm enim persona de qua quæritur apud poëtas, ignorat se fecisse, apud Oratores non ignorat quidem, sed inficiatur. Rursus in tragœdia persona illa sponte inquirit rem, quomodo sese habeat, quòd sperat se ab omni suspicione liberatum iri, ut Oedipus apud Sophoclem. Apud oratores reus subterfugit inuestigationem omnem facti: quòd conscius est se fecisse. In tragœdijs si fecisse aliquis arguitur ex signis: admiratur, quomodo imprudens, fatoq; impulsus id fecerit. Apud Oratores & Iudices, si quis conuincatur fecisse, ægre fert suum scelus detectum esse calliditate aduersariorum: nullaq; in ipso existit admiratio. In tragœdijs excusatione, ac conmiseratione dignus est, quia imprudens fecerit. In iudicijs pœna dignus, quia improbè per scelus, id fecisse cognoscitur. Præterea in tragœdijs, cum cognitum est, an factum sit, nécne, consequitur peripetia. In iudicijs, cum constat factum, nulla peripetia consequitur, sed statim tunc ad finem deducta uidetur tota concertatio: ut nihil amplius quærendum sit. Postremò Oratores argumentationes suas ducunt ex probabilibus, quæ sunt extra rem ferè omnes: & ab educatione, natura, ingenioq; hominis, qui accusatur, aut defenditur, coniecturas ingeniose excogitantes: aut probant factum, aut non factum. Poëtæ tragici agnitionem ducunt ex signis, quæ sunt in reipsa, sicuti in Oedipode Sophoclis, ex cicatrice, & tumore pedum, ex triuio, ex comitatu, & alijs multis. His igitur modis cum distinguantur poëticæ agnitiones: patet Aristotelem hoc loco locutum de agnitione oratoria, aut aliâ quauis, quæ ad scelus, patratoremq; sceleris detegendum spectat. His declaratis, uidendum, quæ nam duæ illæ sint rationes, quibus Aristoteles agnitionem tragicam distinguit à cæteris: atq; comprobat. Ait igitur. ἀλλ' ἡ μάλιστα τοῦ μύθου, καὶ ἡ μάλιστα τῆς πράξεως ἡ εἰρημένη ἐστίν. id est, Prætermissis alijs omnibus agnitionum generibus: Ea in primis ad fabulam, actionemq; tragicam spectat, quæ superius à nobis fuit exposita. Hanc suam sententiam confirmat Aristoteles, primùm hac ratione. Talis agnitio, & peripetia uel commiserationem, uel metum necesse est habeat, quæ duæ perturbationes propriæ sunt tragœdiæ, ut in eius definitione exposuimus: propria est igitur tragœdiæ. Hic rursus adnotandum, quia res ipsa, locusq; monet, artificiose, ac peritè admodum Aristotelem protulisse utramq; simul & agnitionem, & peripetiam, cum ait, ἡ γὰρ τοιαύτη ἀναγνώρισις, καὶ περιπέτεια ἢ ἔλεον ἕξει, ἢ φόβον. nam agnitio per se nunquã ponitur in tragœdijs, sed semper coniuncta cum peripetia, ut copiose antea probatum fuit. Et perturba-

B tiones illæ potius ex peripetia, quàm ex agnitione nascũtur, sed ex agnitione quoq; dicuntur nasci, quia ex agnitione peripetia ipsa nascitur. Altera ratio, qua suam sententiã confirmat Aristot. est huiusmodi. Agnitio illa autè exposita, ideò ad tragœdiam maximè pertinet, quia ex ea fit, ut aliqui infelices, uel felices sint, dictũ uerò prius est, finem agnitionis esse εὐτυχίαν, ἢ δυστυχίαν. Animaduertendũ est aũt Aristo. nõ temerè, sed magno cum artificio prius posuisse illam dictionem ἀτυχεῖν, quàm alteram ἢ εὐτυχεῖν. nam conuenientius est ut fabula tragica desinat in infelicitatem, quàm felicitatem, tametsi utrunq; est uidere in ueterum tragœdijs: sed alterum sæpius. Nec sanè de hac re plura dicam hoc loco, tùm quia superius multa dicta fuerunt, & paulò post dicentur multò plura.

ἐπειδὴ ἡ ἀναγνώρισις τινῶν ἐστιν ἀναγνώρισις. ἔτι δὲ ἀναγνωρίσεις, αἱ μὲν εἰσὶ θατέρου πρὸς τὸν ἕτερον μόνον. ὅταν ᾖ δῆλος ἕτερος, τίς ἐστιν ὅτε δ' ἀμφοτέρους δεῖ ἀναγνωρίσαι, οἷον ἡ μὲν ἰφιγένεια τῷ ὀρέστῃ ἀνεγνωρίσθη ἐκ τῆς πέμψεως τῆς ἐπιστολῆς, ἐκείνῳ δὲ πρὸς τὴν ἰφιγένειαν ἄλλης ἔδει ἀναγνωρίσεως.

Quoniam uerò Agnitio quorundam agnitio est, alia quidem alterius ad alium tantum fit: cum quis hic sit, illi notus est: alia rursus mutua indiget notitia, ut Iphigenia ex epistolæ illius missione ab Oreste quidem agnita: ut tamen ipsum agnosceret, alia quoque agnitione opus fuit.

Postquam Aristo. reiectis alijs agnitionibus, unam in primis tragœdiæ propriam esse dixit, declarat nunc agnitionem hanc tragicam duobus modis fieri. deducit autẽ diuisionẽ hanc ex re maximè nota, ac necessaria. cum ait. Si agnitio fit in tragœdia, ad aliquem referatur oportet: nam, nisi aliquis agnosceretur, & aliquis agnosceret, agnitio nulla foret. uerba illa ἡ ἀναγνώρισις τινῶν ἐστιν ἀναγνώρισις puto tum ad eum debere referri, qui agnoscit, tùm ad eum, qui agnoscitur. Atque sanè inter relata connumerari potest. Cum igitur hoc sit uerissimũ. Duplex quoque, necesse est: ut sit agnitio. altera quidem simplex, & separata. Altera uero duplex, seu malis mutuam uocare. Simplex fit altero sciente, & altero ignoran-

i 2 te uel

te ut cum alteri quis nam hic sit notum est, alter uero se illi notum esse nescit. exemplum huius agnitionis peti potest ex Homero. lib. XVIII. XIX. & in alijs deinceps. ubi Vlyssem inducit cognoscentem alios, illos uero ignorantes prorsus ipsum. Sed mox agnoscētes. Eumæum, Eurycleam, Telemachum, Penelopen, quæ omnia illic facile legi possunt, nam ego, ne longior sim, uersus non appono, satis igitur fuerit loca monstrasse. Omnes hæ agnitiones simplices sunt, eo quo diximus, modo. Huius quoq; agnitionis exemplum uidere est apud Sophoclem in Electra. nam cognoscebat Electram Orestes, sed illum ignorabat Electra. Agnitio igitur fit tantum θατέρου εἰς τὸν ἕτερον μόνον, *ut ait Aristoteles. Versus Sophoclis hi sunt.* A

» ὀρέ. φεῦ φεῦ τί λέξω ποῖ λόγων ἀμηχανῶν
» ἔλθω, κρατεῖν γὰρ οὐκέτι γλώσσης σθένω.
» ἠλέ. τί δ' ἔσχες ἄλγος; πρὸς τί τοῦτ' εἰπὼν κυρεῖς;
» ὀρέ. ἦ σὸν τὸ κλεινὸν εἶδος ἠλέκτρας τόδε,
» ἠλέ. τόδ' ἔστ' ἐκεῖνο, καὶ μάλ' ἀθλίως ἔχον.
» ὀρέ. οἴμοι ταλαίνης ἄρα τῆσδε συμφορᾶς.
» ἠλέ. τί δή ποτ' ὦ ξέν' ἀμφ' ἐμοὶ στένεις τάδε.
» ὀρέ. ὦ σῶμ' ἀτίμως, κἀθέως ἐφθαρμένον.
» ἠλέ. οὔτοι ποτ' ἄλλην, ἢ 'μὲ δυσφημεῖς ξένε.
» ὀρέ. φεῦ τῆς ἀνύμφου, δυσμόρου τε τῆς τροφῆς.
» ἠλέ. τί δή ποτ' ὦ ξέν' ὧδ' ἐπισκοπῶν στένεις.

In his uersibus licet perspicere Orestem cognoscentem Electram, illam uero ignorantem. Paulò post igitur agnitio fit alterius tantum erga alterum, cum ait.

» ἠλέ. ποῦ δ' ἔστ' ἐκείνου τοῦ ταλαιπώρου τάφος;
» ὀρέ. οὐκ ἔστι. τοῦ γὰρ ζῶντος οὐκ ἔστι τάφος.
» ἠλέ. πῶς εἶπας ὦ παῖ;
» ὀρέ. ψεῦδος οὐδὲν ὧν λέγω.
» ἠλέ. ἦ ζῇ γὰρ ἀνήρ;
» ὀρέ. εἴπερ ἔμψυχός γ' ἐγώ.
» ἠλέ. ἦ γὰρ σὺ κεῖνος; *Agnitio uerò fit ex signo hoc.* B
» ὀρέ. τήνδε προσβλέψασά μου
» σφραγῖδα πατρὸς, ἔκμαθ' εἰ σαφῆ λέγω.
» ἠλέ. ὦ φίλτατον φῶς. *Et quæ sequuntur.*

Atq; ita quidem sese habet simplex agnitio. Duplex uerò, & mutua est, cum fit, utroq; ignorante. Exemplum huius sumitur ex Iphigenia in Tauris Euripidis, quod ita se habet. Iphigenia ignorabat illum esse Orestem fratrem, Orestes quoq; Iphigeniam, Iphigenia igitur ex Epistolæ mißione primū agnita fuit ab Oreste. Versus Euripidis, in quibus hæc prior agnitio exprimitur, hi sunt.

» ἰφι. ἄγγελλ' ὀρέστῃ παιδὶ τ' ἀγαμέμνονος.
» ἡ 'ν αὐλίδι σφαγεῖσ', ἐπιστέλλει τάδε
» ζῶσ' ἰφιγένεια, τοῖς ἐκεῖ δ' οὐ ζῶσ' ἔτι.
» ὀρέ. ποῦ δ' ἔστ' ἐκείνη; κατθανοῦσ' ἥκει πάλιν;
» ἰφι. ἥδ' ἣν ὁρᾷς σύ. μὴ λόγοις ἔκπλησσέ με. C

legit Epistolæ uerba rursus, quæ sunt.

» κόμισαί μ' ἐς ἄργος ὦ σύναιμε πρὶν θανεῖν.
» ἐκ βαρβάρου γῆς. καὶ μετάστησον θεᾶς
» σφαγίων, ἐφ' οἷσι ξενοκτόνους τιμὰς ἔχω.

Iam agnoscit illam Orestes, postquam hæc audierat. ait igitur.

» ὀρέ. πυλάδη τί λέξω; ποῦ ποτ' ὄνθ' εὑρήμεθα;

persequitur legere epistolam Iphigenia.

» ἰφι. ἢ σοῖς ἀραία δώμασιν γενήσομαι
» ὀρέστ', ἵν' αὖθις ὄνομα δὶς κλύων μάθῃς.
» πυλά. ὦ θεοί.
» ἰφι. τί τοὺς θεοὺς ἀνακαλεῖς ἐν τοῖς ἐμοῖς;
» πυλά. οὐδὲν πέραινε δέ. ἐξέβην γὰρ ἄλλοσε

postquam Epistolam perlegit Iphigenia, dat etiam alia mandata.

» ἰφι. λέγ' οὕνεκ' ἔλαφον ἀντιδοῦσά μου θεὰ

ἄρτεμις

ἄρτεμις, ἔσωσέ με, ἣν ἔθυσ' ἐμὸς πατήρ.
A δοκῶν ἐς ἡμᾶς ὀξὺ φάσγανον βαλεῖν.
εἰς τὴν δ' ᾤκισ' αἶαν, αἵδ' ἐπιστολαί.
τὰ δ' ἐστὶν ἐν δέλτοισιν ἐγγεγραμμένα.

Orestes illam agnoscens ait.

ὀρέ. ὦ συγκασιγνήτη τε κἀκ ταὐτοῦ πατρὸς
ἀγαμέμνονος γεγῶσα, μή μ' ἀποστρέφου
ἔχουσ' ἀδελφὸν, οὐ δοκῶν ἕξειν ποτέ.
ἰφι. ἐγὼ σ' ἀδελφὸν τὸν ἐμόν; οὐ παύσῃ λέγων;

hunc enim uersum iracunde profert Iphigenia, cum nondum agnouisset ipsa Orestem fratrem. Orestes igitur agnoscitur ab Iphigenia, & altera fit agnitio. hoc modo.

ἰφι. οὐκοῦν λέγειν μὲν χρή σε, μανθάνειν δ' ἐμέ.
ὀρέ. λέγοιμ' ἄν. ἄκουε πρῶτον ἠλέκτρας τάδε
ἀτρέως, θυέστου τε οἶδα γενομένην ἔριν.
ἰφι. ἤκουσα χρυσῆς ἀρνὸς ἡνίκ' ἦν πέρι.
ὀρέ. ταῦτ' οὖν ὑφήνασ' οἶσθ' ἐν εὐπήνοις ὑφαῖς;

Iam illum agnoscens ex contexta à se ueste, ait.

ἰφι. ὦ φίλτατ' οὐδὲν ἄλλο, φίλτατος γὰρ εἶ,
ἔχω σ' ὀρέστα τηλύγετον
χθονὸς ἀπὸ πατρίδος
ἀργόθεν ὦ φίλος.

Patet igitur hanc duplicem, mutuamq; esse Agnitionem, qui uterq; alterum inuicem ignorabat ex æquo.

Δύο μὲν οὖν τοῦ μύθου μέρη περὶ ταῦτ' ἐστὶ, περιπέτεια καὶ ἀναγνώρισις, τρίτον δὲ πάθος, τούτων δὲ περιπέτεια μὲν, καὶ ἀναγνώρισις εἴρηται. πάθος δέ ἐστι πρᾶξις φθαρτικὴ, ἢ ὀδυνηρὰ, οἷον, οἵ τε ἐν τῷ φανερῷ θάνατοι, καὶ αἱ περιωδυνίαι, καὶ τρώσεις, καὶ ὅσα τοιαῦτα.

B Partes igitur hic fabulæ duæ habentur, Agnitio: & Peripetia, tertia superest Perturbatio. nam de Peripetia, & Agnitione satis diximus. Perturbatio uero actio est letifera: seu dolore plena: ueluti cum neces, cruciatus, uulnera, cæteraq; generis huius palàm fiunt.

Postquam de peripetia, & agnitione satis egit Aristot. nunc agit, breuiter tamen, ac ipsius tantummodo allata definitione quadam, de perturbatione, & sané optima de causa, quia plurimæ sunt tragœdiæ apud ueteres, in quibus, cum nulla sit agnitio, neque peripetia, est tamen τὸ πάθος. *Apsinus rhetor ait.* τὸ πάθος πολὺ μὲν ἐν ποιήσει τραγικῇ, ἥξει δὲ ποτὲ καὶ εἰς τὸν πολιτικὸν λόγον, ὅταν ἡ πόλις, ἢ πρόσωπόν τι τῶν παρ' ἀξίαν συμβάντων κακῶν μνημονεύσῃ. *Tragœdiæ quippe propria est perturbatio, & luctus. res enim continet tristitiæ, mœrorisq;, ac doloris plenas. Définitio, quæ affertur ab Aristot. seu explicatio potius quædam, est ducta à rebus, quæ ipsam cient perturbationem, ait enim,* πάθος δ' ἐστὶ πρᾶξις φθαρτικὴ, ἢ ὀδυνηρὰ *cuiusmodi explicatione usus est etiam libro secundo Rhetoricorum, quem locum superius satis declarauimus, sed apponam hoc loco uerba, quibus illic commiserationem describit.* ἔστω δὴ ἔλεος λύπη τις, ἐπὶ τῷ φαινομένῳ κακῷ φθαρτικῷ τοῦ ἀναξίου τυγχάνειν. ὃ κἂν αὐτὸς προσδοκήσειε παθεῖν, ἢ τῶν αὑτοῦ τινα, καὶ τοῦτο ὅταν πλησίον φαίνηται. *Sunt uerò in primis in his uerbis illa adnotanda* ἐπὶ τῷ φαινομένῳ κακῷ. *idem enim dixit etiam hoc loco cum ait.* οἵ ἐν φανερῷ θάνατοι, καὶ περιωδυνίαι, καὶ τρώσεις *mala autem quamlibet maxima, parum animos mouent, si non fuerint cognita, Non quidem ita intelligendum est* ἐν φανερῷ, *ut in scena spectanda præbeantur atrocia quædam, hoc enim repugnat omni ueterum artificio, naturæq; ipsi, tametsi quædam spectari possunt, ut uulnera, ulcera, & tabes. Sed ita debet accipi, ut mala illa non sint occulta, & incognita, sed propius cum sint, & querelæ eorum, qui ea mala patiuntur, exaudiantur, ita manifesta sint, ut mouere possint. Hinc præclaré Aristo. lib. 2. Rhet. ubi loquitur de metu, in hanc sententiam ait.* ἔστω δὴ φόβος λύπη τις ἢ ταραχὴ ἐκ φαντασίας μέλλοντος κακοῦ ἢ φθαρτικοῦ ἢ λυπηροῦ, οὐ γὰρ πάντα τὰ κακὰ φοβεῖται, οἷον εἰ ἔσται ἄδικος ἢ βραδύς, ἀλλ' ὅσα ἢ λύπας μεγάλας ἢ φθορὰς δύναται ποιεῖν. καὶ ταῦτα ἂν μὴ πόρρω ἀλλὰ σύνεγγυς φαίνεται, τὰ γὰρ πόρρω σφόδρα οὐ φοβοῦν-

» ταί, ἴσασι γὰρ πάντες ὅτι ἀποθανοῦνται, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἐγγύς, οὐδὲ φροντίζουσι, εἰ δὴ ὁ φόβος τοῦτ' A
» ἐστὶν ἀνάγκη τὰ τοιαῦτα φοβερὰ εἶναι, ὅσα φαίνεται δύναμιν ἔχειν μεγάλην τοῦ φθείρειν, ἢ
» βλάπτειν, βλάβας εἰς λύπην μεγάλην συντεινούσας, διὸ καὶ τὰ σημεῖα τῶν τοιούτων φοβερά,
» ἐγγὺς γὰρ φαίνεται τὸ φοβερόν. τοῦτο γάρ ἐστι κίνδυνος φοβεροῦ πλησιασμός. Hæc ille. Sciendum
» uero, cum ait in contextu Aristot. πάθος esse πρᾶξιν φθαρτικήν. hoc debere intelligi κατὰ φαντασίαν, cum enim aliena mala nobis sese offerunt, ea cogitemus necesse est, qualia sint, cui acciderint, & qua de causa, quod si eiusmodi sunt, ut etiam nobis accidere poßint, perturbatio hæc oritur, & φθορὰ quædam ἐν τῇ φαντασίᾳ. Hoc planè uoluit significare Aristot. non hic tantum, sed etiam in superius recitatis uerbis ex lib. 2. Rhet. cum ait, ἐκ φαντασίας μέλλοντες κακοῦ. debet uerò hæc tertia pars, quam appellamus πάθος diffundi per totam tragœdiam, neq; in rebus tantum inesse, sed etiam sententijs uerbisq; ipsis effingi. nam sicuti docet Apsinus in capite. in quo loquitur περὶ πάθους. excitant πάθος αἱ ὑπερβολαί. ut
» illud Demosth. τούτων δεινότερα οὐ γέγονεν οὐδὲ μείζω πράγματα ἐφ' ὑμῶν ἐν τοῖς Ἕλλησιν,
» οἶμαι δὲ οὐδ' ἐν τῷ πρόσθεν χρόνῳ. præterea (ut idem ait) αἱ διαπορήσεις χρήσιμοι ἐν τοῖς πά-
» θεσιν, πάθος ποιεῖ καὶ τὰ ἀνακλητικά. ut θέαμα δεινὸν ὦ γῆ, καὶ θεοί. itidem αἱ πλάσεις, καὶ
» οἱ ἀναδιπλασιασμοί. Horum omnium exempla facile possem ex tragicis apponere, sed non est, ut uideo, magnopere necesse, satis igitur fuerit artificium demonstrasse. Quatenus uerò ait Aristoteles in contextu. οἱ θάνατοι. Exemplum esto Aiacis apud Sophoclem, apud eundem Iocastes, Euridices, Hæmonis. ὠδύναι autem ex exemplo perspici possunt Antigones, apud eundem. Hecubæ apud Euripidem. τρώσεις ut in Oedipode eiusdem Sophoclis, seu ulcera, ut in Trachinijs, in Philoctete. sumat inde exempla, qui uult, nos breuitatis causa nunc prætermittenda duximus.

» Μέρη δὲ τραγῳδίας οἷς μὲν ὡς εἴδεσι δεῖ χρῆσθαι, πρότερον εἴπομεν. κατὰ δὲ
» τὸ ποσόν, καὶ εἰς ἃ διαιρεῖται κεχωρισμένα, τάδ' ἐστί, πρόλογος, ἐπεισόδιον,
» ἔξοδος, χορικόν, καὶ τούτου τὸ μὲν πάροδος, τὸ δὲ στάσιμον. κοινὰ μὲν οὖν ἁπάντων
» ταῦτα, ἴδια δὲ τὰ ἀπὸ τῆς σκηνῆς, καὶ κομμοί.

» Cæterum Tragœdiæ partes, quibus tanquam formis uti nos oportet
» superius exposuimus: secundum uerò quantitatem discretam, atque in
» quas secetur, singillatim hæ sunt: Prologus, Episodium, Exodus, Chori- B
» cum, chorici uero alterum mobile, alterum stabile, sanè cũctis hæc omni-
» bus communia: propria uerò ea, quæ ad scenam pertinent: & commi.

Dictum est antea poëmatum partes alias esse, quæ respiciunt, & pertinent ad formam, alias, quæ spectant ad magnitudinem, seu quantitatem. Postquam igitur egit de partibus illis, quæ sunt qualitatis, proponit sibi differendum de partibus quantitatis. Qualitatis quippe partes sunt, quæ naturam, essentiamq; constituunt rei alicuius, Partes uerò quantitatis, sunt, quæ rem integram conficiunt: hinc præclare dictum est ab Alexandro in libris de anima, non omnes partes corporis esse corpora, sed solũ eas partes, quæ spectant ad quantitatem, non ad qualitatem. Partes quoq; quantitatis sunt eæ, quibus dimetimur id, quod est totum, quia totum necesse est ut constet ex partibus. ideo Aristot. ait in cõtextu se locutũ hactenus de partibus tragœdiæ, quæ sunt tãquam formæ, eas quippe intelligens, quas diximus paulò ante. uerba ipsius sunt, οἷς δεῖ χρῆσθαι ὡς εἴδεσι. atq; ut huius rei exemplũ aliquod ex re simili ducamus, in Rhetorica facultate hæ quoque à Rhetoribus partes eiusmodi uocatæ fuerunt, Inuentio, Dispositio, Elocutio, Memoria, Pronunciatio, sic in facultate poëtica, Fabula, cui annexæ sunt Agnitio. Peripetia. Perturbatio. Mores. Sententia & reliquæ. Sciendũ uero partes has, quæ formã respiciunt, in ipsa artificis mente uersari, partes aũt alias, quæ ad quantitatẽ referuntur, in ipso opere, quales enim in Rhetorice sunt Exordiũ. Narratio. Partitio. Cõfirmatio. Confutatio, Conclusio. tales quoq; in poëtice sunt. Prologus. Episodiũ. Exodus. Choricũ. quia sicuti orationẽ Oratorũ illis partibus uidemus distingui, ac diuidi, sic tragœdiã his tanq̃ quoddam totũ secari in suas partes. ideo inquit Arist. in cõtextu κατὰ δὲ τὸ ποσόν, καὶ εἰς ἃ διαιρεῖται κεχωρισμένα. Singulæ enim partes suum obtinent locum, certum ac seiunctum à cæteris. Sed iam satius fuerit breuiter colligere partes has omnes, ut facilius de his ordinẽ propositũ ab Aristot. sequentes differere poßimus, qualesq; sint explicare. Sunt igitur hæ. Prologus. Episodium. Exodus. Choricũ, cuius partes duæ, Parodus, & Stabile. Harum partium aliæ sunt communes omniũ tragœdiarum. aliæ propriæ. hæ autem sunt, quæ uocantur ab Aristot. Græcis dictionibus, τὰ ἀπὸ τῆς σκηνῆς, καὶ κόμμοι. quales autem sint, explicabimus postea.

ἔστι δὲ πρόλογος μὲν μέρος ὅλον τραγῳδίας, τὸ πρὸ χοροῦ παρόδου, ἐπεισό-
A διον δὲ μέρος ὅλον τραγῳδίας τὸ μεταξὺ ὅλων χορικῶν μελῶν, ἔξοδος δὲ μέρος ὅλον τραγῳδίας μεθ' ὃ οὐκ ἔστι χοροῦ μέλος, χορικοῦ δὲ πάροδος μὲν, ἡ πρώτη λέξις ὅλου χοροῦ, στάσιμον δὲ μέλος χοροῦ, τὸ ἄνευ ἀναπαίστου, καὶ τροχαίου, κομμὸς δὲ, θρῆνος, κοινὸς χοροῦ, καὶ ἀπὸ σκηνῆς.

Prologus est pars Tragœdiæ iusta, ante chori ingressum: Episodium pars item iusta Tragœdiæ, inter choricos perpetuos cantus: Exodus iusta pars Tragœdiæ, post quam nullus deinceps est chori cantus: Chorici uerò ingressus, chori integri prima locutio: Stabile, sine Trochæo, & Anapæsto cantus: Commus, siue planctus est luctus chori communis cum ijs, qui in scena sunt.

Primum igitur declarat Aristot. qui dicatur Prologus. Sciendum utiq;, quod etiam superius diximus, aliter à Latinis Prologum accipi, aliter ab Aristot. quid autē sit, in quo dissentiant, ibi expositum est à me, non est igitur rursus idem exponendum. Sed non leuem posset alicui dubitationem afferre, magnumq; scrupulum inijcere, quod legitur apud Aristot. lib. Rhet. 3. ubi loquitur de proœmio, ait enim in oratione Oratorum idem esse proœmium, quod est in Poësi Prologus, & in lyræ pulsatione præludium, quòd si hæc uera sunt, patet potius Prologum eo dici modo, quo Latini protulerunt, quàm quo protulit Aristot. hoc loco in Poëtice, ubi inquit Prologum esse ὅλον μέρος τραγῳδίας τὸ πρὸ τῆς χοροῦ παρόδου. *id est integram partem quandam, ante Chori parodum. (Vertit Paccius* ὅλον μέρος, *iustam partem, sed integram, seu totam debebat uertere, cuius rei paulò post afferemus uerissimam probationem) Respondeo tamen ita tolli omnem posse dubitationem, ac scrupulum, si quis scierit proœmia in causis forensibus ab oratoribus apte coniungi debere cum reliquis orationis partibus, quæ consequuntur, atque ita cohærere oportere, ut è causa ipsa enascatur. Hinc Cicero libro primo, de Iuuentione inter uitiosa exordia collocat & illud, quod disiunctum, separatúmque uocatur, ait enim,* SEPARATUM *est, quod non ex ipsa causa ductum fuit*
B *nec sicut aliquod membrum annexum orationi, hinc patet nunquam satis reprehendi posse ueterum consuetudinem, qui proœmiorum formulas multas sibi conficiebant, atque, quod sors dedisset, orationibus suis annectebant, fiebat enim sæpe, ut rei de qua agebatur, minus conuenirent. Extat libellus Demosthenis quo huiusmodi proœmia continentur, inscribitur autem* προοίμια δημηγορικά. *Cicero quoque hanc aliquando secutus est rationem, de hac re legere est libro decimosexto, Epistola. ad Atticum librum enim de Gloria eum scripsisset ad Atticum dúmque in naui sedens Academicos libros legeret ait cognouisse se erratum suum, quòd eodem usus esset proœmio in libro de Gloria, quo usus erat libro tertio Academicarum quæstionum. Aristoteles igitur, cum sciret præludia lyricorum, & tibicinum esse coniuncta cum tota cantilena, & Prologum poëtarum annexum cum reliquis partibus ijs duobus exemplis, tanquàm à re omnibus nota sumptis, declarauit etiam, qualis deberet esse proœmij coniunctio cum tota oratione. Verba Aristotelis sunt hæc libro tertio, Rhetoricorum* τὸ μὲν οὖν προοίμιόν ἐστιν ἀρχὴ λόγου, ὅπερ ἐν ποιήσει πρόλογος, καὶ ἐν αὐλήσει προαύλιον. πάντα γὰρ ἀρχαὶ ταῦτ' εἰσι, καὶ οἷον ὁδοποίησις τῷ ἐπιόντι. τὸ μὲν οὖν προαύλιον ὅμοιον τῷ τῶν ἐπιδεικτικῶν προοιμίῳ, καὶ γὰρ οἱ αὐληταί, ὅτι ἂν ἔχωσιν αὐλῆσαι, τοῦτο προαυλήσαντες συνῆψαν τῷ ἐνδοσίμῳ, καὶ ἐν τοῖς ἐπιδεικτικοῖς λόγοις δεῖ οὕτω γράφειν, καὶ ὅ, τι ἂν βούληται εὐθὺς εἰπόντα καὶ συνάψαι. *Aristot. eodem. libro, paulò post, ubi ait pulcherrimū genus esse proœmiorum illud, in quo explicatur causa, cur eū dicēdi laborē susceperit, probat exēplo, ac similitudine prologorū, quib. utuntur poetæ in suis tragœdijs, ac comœdijs. Verba sunt hæc.* ὁ. οἱ τραγικοὶ δηλοῦσι περὶ τὸ δρᾶμα, κἂν μὴ εὐθύς, ὥσπερ Εὐριπίδης· ἀλλ' ἐν τῷ προλόγῳ γε που δηλοῖ, ὥσπερ καὶ Σοφοκλῆς. ἐμοὶ πατὴρ ἦν Πόλυβος. καὶ ἡ κωμῳδία ὡσαύτως. τὸ μὲν οὖν ἀναγκαιότατον ἔργον τοῦ προοιμίου, καὶ ἴδιον τοῦτο, δηλῶσαι τὸ τέλος, οὗ ἕνεκα ὁ λόγος. *Non prætermittendū uerò et illud est, cur Arist. in explicatione qua ostēdit, quid sit Prologus, ait esse* μέρος ὅλον *docet ipse lib. 5.* τῶν μετὰ τὰ φυσικά, *Totū id uocari cuius nulla pars corū abest, ex quib. totū natura dicitur, et quis Prologus nō totū sit, sed pars, totū tamē ea ratione dicitur, qua pars, quæ ex multis cōstat particulis, quarū si aliqua absit, pars nō erit uocāda totū. Præterea, quorū collocatio, ac positio non ostendit discrepantiā ullam, quocūq; loco ponantur, ea uocari per appellationē hanc,* OMNE. *Quorum uerò situs, si transpositus sit, differentiā facit: illa uocari per hoc no-*

men, TOTVM. Prologus quippe naturam TOTIVS sequitur, nā uisi collocatus fuerit primo loco, tota fabula fuerit perturbata, quod etiam de reliquis partibus est dicendum. Verba Aristotelis sunt hæc, fermè sub finem. IIII. libri. ὅλον λέγεται, οὗ μηθὲν ἄπεστι μέρος, ἐξ ὧν λέγεται τὸ ὅλον φύσει, καὶ τὸ πε- A
„ ριέχον τὰ περιεχόμενα, ὥστε ἕν τι εἶναι ἐκεῖνα. τοῦτο δὲ διχῶς, ἢ γὰρ ὡς ἕκαστον ἕν, ἢ ὡς ἐκ
„ τούτων τὸ ἕν. Paulò post. ἔτι δὲ τοῦ ποσοῦ ἔχοντος ἀρχὴν, καὶ μέσον, καὶ ἔσχατον. ὅσων μὲν μὴ ποιεῖ
„ ἡ θέσις διαφορὰν πᾶν λέγεται, ὅσων δὲ ποιεῖ ὅλον, ὅσα δὲ ἄμφω ἐνδέχεται, καὶ ὅλα, καὶ πᾶν. ἔστι
„ δὲ ταῦτα ὅσων ἡ μὲν φύσις ἡ αὐτὴ μένει τῇ μεταθέσει, ἡ δὲ μορφὴ οὔ. οἷον κηρὸς, καὶ ἱμάτιον.
„ καὶ γὰρ ὅλον, καὶ πᾶν λέγεται, ἔχει γὰρ ἄμφω. ὕδωρ δὲ καὶ ὅσα ὑγρὰ, καὶ ἀριθμὸς πᾶν μὲν λέγε-
„ ται, ὅλον δὲ οὐ λέγεται ἂν μὴ μεταφορᾷ, πάντα δὲ λέγεται ἐφ' οἷς τὸ πᾶν ὡς ἐφ' ἑνὶ ἐπὶ
„ τούτοις πάντα, ὡς ἐπὶ διῃρημένοις πᾶς οὗτος ὁ ἀριθμὸς πᾶσαι αὗται αἱ μονάδες. hac igitur adductus ratione Aristot. in declaratione Prologi apposuit hanc dictionem ὅλον. In prologo fabularum semper mos est Græcorum poëtarum ita proferre, & exponere principia quædam totius fabulæ, ut iam intelligi fermè possit, qua de re sit agendum in fabula. Est enim prologus (sicuti Quintilianus de Narratione dixit oratorum) ueluti seminarium quoddam totius fabulæ. Et quoniam partes, quæ quantitatem respiciunt principium, medium, & ultimum habent, (ut eodem libro quinto τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ inquit Aristot.) ideo necesse est ut singulis partibus terminus quidam præscribatur, ultra quem non progrediantur. Terminus igitur ultimus Prologo præscribitur Aristot. his uerbis πρὸ χοροῦ προόδου Ante chori egressum. Atq; ut omnia notiora fiant exemplis appositis ex ueterum poëtarum tragœdijs, proponam ego mihi hæc consideranda in Iphigenia in Tauris Euripidis. Iphigenia igitur in Prologo ipsa secum loquitur repetens memoria, ac cogitatione res, quas sciebat in Græcia gestas, ac in primis familiæ suæ nobilitatem, ac euenta omnia, præterea somnium recenset, de ruina ædium paternarum: ac columnarum in primis, ipsumq; somnium more ueterum, ingeniose, apteq; interpretatur. In eodem prologo appellunt ad littus Orestes, ac Pylades inter se colloquentes de egressione sua, et aduentu in ea loca. Vltimus Prologi uersus est

„ πατρῴων οἴκων ἕδρας.

Nam ab altero, qui consequitur, uersu, incipit Chori Parodus.

χορ. ἐμόλον, τί νέον τίνα φροντίδ' ἔχεις,

„ Iam declarato Prologo, quæ prima pars est tragœdiæ, declaranda est secunda pars, quæ uocatur episodium. Eadem ratione definit episodium. nam ait ἐστὶ μέρος ὅλον, ut iam facilè possit quilibet perspicere quanto artificio usus sit in singulis proferendis Aristoteles. Episodium uocatur totum illud quod est inter chori cantus. Sed prius demonstrandum est ubi sit chori parodus. Est autem (ut diximus) in eo uersu. B

„ χορ. ἐμόλον, τί νέον,

In parodo rursus Iphigenia conuocat ministras suas, quæ chorum conficiunt in tragœdia, & iubet parari sacrificium ad expiandum, & auerruncandum somnium illud. Conqueritur præterea de fratris morte, sic enim ex somnio suspicabatur: patriæq; desiderium ingens patefacit: conqueritur etiam, quòd innupta ætatem transigat: Parodum huiusmodi consequitur Chori cantus, in illis uersibus.

„ χορ. ἀντιψάλμους ᾠδὰς
„ ὕμνον τ' ἀσιήταν σοι
„ βάρβαρον ἰαχὰν
„ δέσποιν' ἐξαυδάσω
„ τὰν ἐν θρήνοις μοῦσαν. Et quæ sequuntur.

Rursus post hos uideas sequi cantum lugubrem ipsius Iphigeniæ: et querelam doloris plenissimam. Hos choricos cantus consequitur episodiū, quod est huiusmodi: Bubulcus Iphigeniæ nūciat duos hospites Græcos appulisse ad littus: se nomen audisse alterius Pyladæ, dum inter se colloquerentur: & magno artificio fit, ut dicat se Pyladæ tantummodo nomen exaudiuisse, Nam si Orestis nomen exaudiuisset iam fabula tota in ipso limine concidisset, nam nomen illud erat Iphigeniæ notum. Suadet Iphigenia hospites cōprehendendos: mittuntur, qui comprehendant, Iphigenia memor sui generis, morumq; Græcorum, secum ipsa loquens, detestatur fœdam illam barbarorum consuetudinem, mactandorum hospitum. Versus, à quibus exorditur episodium, de quo loquor, sunt hi.

„ χο. καὶ μὴν ὅδ' ἀκτὰς ἐκλιπὼν θαλασσίους
„ βουφορβὸς ἥκει σημανῶν τί σοι νέον.
„ Βου. Ἀγαμέμνονος παῖ, καὶ Κλυταιμνήστρας τέκνον
„ ἄκουε καινῶν ἐξ ἐμοῦ κηρυγμάτων. Et qui sequuntur.

Protenditur uerò Episodium hoc usq; ad extremos hos uersus.

A τοὺς δ᾽ ἐνθάδ᾽ αὐτοὺς ὄντας ἀνθρωποκτόνους
εἰς τὴν θεὸν τὸ φαῦλον ἀναφέρειν δοκῶ·
οὐδένα γὰρ οἶμαι δαιμόνων εἶναι κακόν.

Post episodium, istud, sequitur alter chori cantus, cuius principium est in illis uersibus.

χο. κυάνεαι κυάνεαι
σύνοδοι θαλάσσας
ἵν᾽ ἴσρος ὁ πετώμενος Ἀργόθεν Et qui sequuntur.

Iam patet, opinor, inter duos cantus chori interpositum esse episodium. Atq; sic locus Arist. ni fallor, apertiss. est, cum ait. ἐπεισόδιον δ᾽ ἐστὶ μέρος ὅλον τραγῳδίας τὸ μεταξὺ ὅλων χορῶν μελῶν. Adnotandum uero est etiam, quomodo Arist. à suo instituto non recedens ait, ὅλων μελῶν. semper eam dictionem repetens, singulisq; partibus adiungens. Antequàm uerò longius progrediar: breuiter consideranda est natura parodi, & episodij. Episodium, ut toties diximus, est ἐξαγώνιον πρᾶγμα. Hinc Plutarch. in Symp. ait. ὥστε ἐκεῖνοι μὲν οἱ ἄνδρες ἔφη τοσαύτην ἐν τῷ διαλέγεσθαι χάριν ἔχοντες, ὅμως ἐχρῶντο τοῖς ἐπεισοδίοις, καὶ διεποίκιλλον τὰ συμπόσια παιδιαῖς τοιαύταις. Sed quãuis sit ἐξαγώνιον, est tamen annexũ actioni, quæ proposita est. Hæc igitur primũ, quæ insunt in parodo (nam uim & naturã episodij cuiusdã mihi uidetur habere) aliena sunt ab Actione (nã actio est, Iphigenia Dianæ sacerdos in Taurica regione mactatura Orestẽ tanq̃ hospitem, illum agnoscit, simulq; cum illo in Græciã redit) quatenus igitur in parodo sacrificat propter somniũ, & conqueritur, est præter actionem illam, sed quatenus somniũ illud continet ea, quæ consecuta sunt, & quatenus futurum erat, ut agnoscens Orestem fratrem, cum eo rediret in patriã: actioni est annexum, atq; ita annexũ ut tolli non possit, aut transponi, quin tota labefactetur series fabulæ: & structura. id quod præcipiebat paulò antè Aristoteles ipse. Episodium quoq;, in quo Bubulcus nunciat Iphigeniæ de aduentu hospitũ Græcorũ, alienũ est ab actione primaria, sed quia inter mactandũ futura erat agnitio Orestis, & Iphigeniæ: ideò apte est cũ actione coniunctũ, itaq; cohæret, ut si quis tollere uelit, totã fabulã perturbet, et dissoluat. Hæc ego dicere uolui de Episodiorũ natura ut quæ antè tam sæpè à nobis declarata fuerunt: hoc exemplo fierent apertiora, & clariora: quis enim iam nõ cernit rem ita sese habere? Nunc redeo ad alias partes explicandas, ac demonstrandas.

B Quoniã Aristoteles Episodiũ simpliciter nominauit, neq, aliud addidit, ad credendũ fortasse aliquis imperitus artificij, quo ueteres in tragœdijs utebãtur, adduci posset, unũ tãtũ esse Episodiũ: sciẽdũ tamẽ nõ uniũ, nã id esset absurdũ prorsus, sed plura esse Episodia inter chori cantus collocata: plura aũt ideò necesse est poni, ut ad iustã magnitudinẽ fabula excrescat, nõ enim aliunde incrementũ capit, quàm ex Episodijs: ut antea diximus: Nũc igitur id aperte demõstrandũ est. Post chori cantũ κυάνεαι. cuius finis est in eo uersu.

κοινὰν χάριν ὄλβῳ

Subsequitur alterum Episodium magis propinquum, & affine ipsi actioni, sic enim requirit artificium, ut semper ad propiora actioni, tendas, atque ex ijs deducas Episodia: in eo Episodio adducũtur captiui hospites, Orestes, & Pylades, cum ijs loquitur Iphigenia, percunctatur quis ipsorum Pylades (nomen enim audierat à Bubulco) uocetur. longumq; orditur sermonem percunctans de patria, de ciuitate ipsorum: atq; ubi intelligit Argiuum alterum esse, percunctatur, de Helena, de Calchãte, de Vlysse, de Agamemnone, de Clytemnestra: exponit illi singula Orestes, quæ acciderant, ingemiscit illa: hic admiratur: ac tantum non agnitio fit, sic enim est artificij tragici labi proximè ad ipsam agnitionem, & peripetiam, rursus quam longissimè recedere ab ipsa. Post longam collocutionem literas se mittere uelle Argos ait Iphigenia, polliceturq; se seruaturam incolumem Orestem, si attulisset: alterumq; tantùm mactaturam, quando ita lex Deæ cogebat ipsam. Exorat Orestes, ut Pyladen mittat, se, si opus sit, mactet, concertant inter se Pylades, & Orestes, uter sit mactandus. nam alter alterum, pro singulari beneuolẽtia cupiebat esse incolumem. abit scriptura Epistolam Iphigenia, colloquuntur interim Orestes, ac Pylades admirantes, cur illa de ijs rebus sermonem habuerit, rediens Iphigenia mittit ministros ad paranda ea, quæ pertinebant ad sacrificium, quasi paulò post mactatura Orestem. quo loco uidere est, quanto artificio id fiat, ad uarietatem euentus ostendendam, ut suspensi diutius sint auditorum animi & tantò laudatior sit peripetia, quantò maius, propiusq, periculum impendere uisum fuerit. Dimissis ministris, liberius Iphigenia aliquantò, Epistola quæ continebantur, omnia exponit, inscriptionemq; illius ad Orestem fratrem patefacit, ex qua re prior fit agnitio, in qua Orestes Iphigeniã agnoscit. Non multò post in eodem Episodio est agnitio posterior, in qua Iphigenia agnoscit Orestẽ, In eodẽ Episodio post agnitionẽ, collocutio fit inter Iphigeniã, & Orestẽ, quæ ratio ineunda sit, ut simul in patriam tutò reuerti possint clàm Thoante Rege. ab eo enim, si rescisset, magnum impendebat periculum. Post hæc omnia consequitur Chori Cantus in illis uersibus:

,, χο. ὄρνις ἃ παρὰ τὰς πετρίνας A
,, πόντου δειράδας ἀλκυὼν
,, ἔλεγον οἶτον ἀείδεις. Et quæ sequuntur

Nam eo usq; protenditur Episodium, de quo locuti fuimus. Post Chori cantum consequitur aliud Episodium, quod ducitur à persona Thoantis, qui colloquitur cum Iphigenia, audiensq; mactandos hospites lætatur, simulans uero Iphigenia magnum propter scelus eos mactari, quod matrem peremissent, iubet Thoantem, & reliquos à sacrificio recedere, ne polluantur, & incesti fiant, quærens quippe prætextum, & causam liberioris fugæ. Post hoc Episodium uideas consequi alterum Chori cantum, qui ultimus est, & exorditur ab ijs uersibus.

,, χο. εὔπαις ὁ Λατοῦς γόνος ὅν ποτε
,, Δηλιὰς ἐν καρποφόροις
,, γυάλοις χρυσοκόμαν
,, φοῖβον ἐν κιθάρᾳ σοφὸν, Et qui sequuntur

Nam eo usq; pertingit Episodium illud. Atq; sic, opinor, iam omnibus patet, quomodo Episodium inter Choricos cantus collocari dixit Aristoteles. NVNC reliquum est, ut loquamur de altera parte, quæ
,, uocatur Exodus. ἔξοδος (inquit Aristoteles) ἐστὶ μέρος ὅλον τραγῳδίας, μεθ' ὃ οὐκ ἐστὶ χοροῦ μέλος. id est, est pars tota, & integra, post quam nullus est Chori cantus. Videre est apud Euripidem post Chori cantum, de quo diximus, statim exordiri Exodum in illis uersibus.

,, ἀγ. ὦ ναυφύλακες, βώμιοί τ' ἐπιστάται
,, θόας ἄναξ γῆς τῆσδε ποῦ κυρεῖ βεβώς; Et qui sequuntur.

Nuncius enim inducitur à poëta ualde prudenter, & artificiose, qui nunciat Thoanti Regi fugam Iphigeniæ, ipsiusq; prætextum omnem, dum simularet se Orestem, & Pyladem uelle mactare, imponendi in nauem simulacri Dianæ, quod secum asportauit in Græciam. Thoas magna accenditur ira, furibundusq;, atq; animi impotens insectari fugientes statuit, concitatq; ciues ad eos persequendos. Soluitur uerò fabula ex Machina, probibente Minerua, ac sedante iram Thoantis, omnemq; tumultum. Verum de solutione hac fabulæ & machina loquemur postea. Atque sic patet, qualis sit Exodus: nam in ea, neque post eam, unquam cantat chorus, loquitur tantum, non autem cantat. Has ego partes omnes, quasi digito monstrare uolui, ac copiose explicare, ut quiuis per se hoc exemplo perspecto, in alijs etiam tragœdijs posit partes has distinguere, dignoscereq; ueterum poëtarum artificium in scribendis tragœdijs. Adde, quod Aristotelis locus, alioqui obscurißimus, iam patefactus uidetur, & lucidus ab omni parte. Atq; utinam tamen mihi hoc concedat Deus Opt. Max. ut his meis uigilijs, ac laboribus uirorum bonorum gratiam mihi promereri liceat. satis enim magnum præmium, si hoc assequar, me assecutum putabo, sed me omnino assecuturum spero, cum intelligent, operam me pro uiribus dedisse, ut tam difficilem Aristotelis librum explicarem, omniaq; sincere, atq; ingenue protulisse, quæ sentiebam, nam quicquid maleuoli loquãtur, parum me, aut nihil prorsus, mouet. Superest ut de Choro dicamus, qui etiam inter partes tragœdiæ connumeratur. Atq; significatio primum dictionis consideranda. Nam Chorus multitudinem significat ex pluribus in unum locum simul collectis aut ad canendum, aut ad saltandum, aut ad loquendum, sed hoc postremũ minus proprie. Sic Demosthe- B
,, nes accipit in oratione in Midiam. cum ait. ὅσα μὲν οὖν ἢ τοὺς χορευτὰς ἐναντιούμενος ἡμῖν ἀφεβλῶσαι
,, περὶ χορείας ἠνώχλησεν. Paulò post ἀλλὰ καὶ τὸν διδάσκαλον διέφθειρέ μου τοῦ χοροῦ. Nam erat
,, διδάσκαλος χοροῦ. qui docebat saltationis modum. Paulò post ἀλλ' ἀδίδακτον εἰσῆλθεν ὁ χορός. Consuetudo quippe olim fuit, ut in unum plures coacti, iocularia proferrent, uoluptatis causa, unde Paulò post effluxit usus poëmatum comicorum, & tragicorum. Chorus igitur alius comicus alius tragicus, de comico nunc non loquimur, sed de tragico tantum. In choro tragico numerus erat olim personarum quinquaginta, usq; ad Eumenidas Aeschyli, sed paulatim imminutus fuit, ac ad breuiorem numerum redactus. Declarat hoc Iulius Pollux libro quarto his uerbis τὸ δὲ παλαιὸν ὁ τραγικὸς πεντήκοντα ἦσαν ἄχρι τῶν εὐμενίδων αἰσχύλου, πρὸς δὲ τὸν ὄχλον αὐτῶν τοῦ πλήθους ἐκπτοηθέντων συνέστειλεν ὁ νόμος εἰς ἐλάττω ἀριθμὸν τὸν χορόν. nam tragicus chorus (ut idẽ ait) non continebat postea plures, quàm XV. Comicus uero. XXIIII. Chori forma in progrediendo duplex erat. στοῖχος. ζυγός. In tragico choro cum essent quindecim στοῖχοι, hoc est, ordines, erant tres, nam singuli ordines quinos continebant. Verba Iulij Poll. sunt hæc. στοῖχοι τρεῖς ἐκ πέντε, ἦσαν γὰρ πεντεκαίδεκα. Quod si Chorus diuideretur εἰς ζυγὰ, id est iuga (sic enim libet Latine referre) erant quinque, nam singula ternis constabant. Verba Pollucis sunt. ζυγὰ δὲ πέντε ἐκ τριῶν. Idem Paulò post. Si parodus fiebat κατὰ στοίχους, exibant κατὰ πέντε. Si parodus autem fiebat κατὰ ζυγά, exibãt κατὰ τρεῖς. Parodus etiam aliquando fiebat καθ'

ἕνα

A Quòd Chorus tragicus partim loquebatur partim canebat, loquebatur in ipsa statim parodo: declarat hoc Arist. in contextu, cum ait χορικοῦ δὲ πάροδος μὲν ἡ πρώτη λέξις ὅλου χοροῦ. obseruari potest etiam apud Euripidem in Iphigenia, & cæteris omnibus tragœdijs, constant enim omnes eodem artificio: sed nos ex ea proferemus exemplum. Chorus igitur in parodo ita alloquitur Iphigeniam.

χο. ἔμολον, τί νέον, τίνα φροντίδ' ἔχεις.
τί με πρὸς ναοὺς ἄγαγες, ἄγαγες;
ὦ παῖ τοῦ τὰς τροίας πύργους
ἐλθόντος κλεινᾷ σὺν κώπᾳ
χιλιοναύτᾳ μυριοτεύχοις
τῶν ἀτρειδῶν τῶν κλεινῶν.

Iphigenia rursus respondens ita chorum alloquitur.

ιφ. ὦ δμωαὶ δυσθρηνήτοις
ὡς θρήνοις ἔγκειμαι.

Obseruaui tamen apud Sophoclem in Oedipode Tyranno rem aliter se habere, ac adnotauit hoc loco Aristoteles, nam in prima parodo statim Chorus, non loquitur quidem, sed cantat: uersus hi sunt.

χο. ὦ διὸς ἁδυεπὴς φάτι, τίς ποτε
τᾶς πολυχρύσου πυθῶνος
ἀγλαὰς ἔβας θήβας
ἐκτέταμαι φοβερὰν φρένα
δείματι πάλλων.
ἰήιε δάλιε παιὰν
ἀμφὶ σοὶ ἁζόμενος. & qui sequuntur.

Nam longa est precatio, cum cantu, ut opinor, prolata. Sed aut dicendum, hoc uno tantùm in loco legem prætergressum fuisse Parodi Sophoclem, cum in alijs sanctißime semper seruet, ut chorum faciat in prima parodo loquentem. Aut quòd omnino uerißimum est, Chorus ille non est chorus proprius eius tragœdiæ, sed puerorum Chorus, qui una cum sacerdote, iussu Oedipodis, recedunt ab aris. Nam ait Oedipus.

ἀλλ' ὡς τάχιστα παῖδες, ὑμεῖς μὲν βάθρων
ἵστασθε, τούσδε ἄραντες ἱκτῆρας κλάδους.
ἄλλος δὲ κάδμου λαὸν ὧδ' ἀθροιζέτω
ὡς πᾶν ἐμοῦ δράσοντος. ἢ γὰρ εὐτυχεῖς
σὺν τῷ θεῷ φανούμεθα, ἢ πεπτωκότες.

B Sacerdos igitur obtemperans Oedipodi, consurgit discessurus, & abducit simul puerorum chorum.

χορ. ὦ παῖδες ἱστώμεσθα. τῶνδε γὰρ χάριν
καὶ δεῦρ' ἔβημεν, ὧν ὅδ' ἐξαγγέλλεται.
φοῖβος δ' ὁ πέμψας τὰς δὲ μαντείας, ἅμα
σωτήρ θ' ἵκοιτο, καὶ νόσου παυστήριος.

Chorus igitur puerorum discessurus & ipse unà cum sacerdote consurgit: sed priusquàm discedat, ita cantans precatur.

χο. ὦ διὸς ἁδυεπὴς φάτι. Et quæ sequuntur.

Precationem hanc puerorum audiens Oedipus, ait.

οι. αἰτεῖς. ἃ δ' αἰτεῖς. Et quæ sequuntur.

Cum igitur Chorus ille puerorum decedat, non est peculiaris Chorus tragœdiæ, neq; enim in tragœdijs unquàm ex pueris constituuntur chori, quia propter ætatis imbecillitatem, & nondum firmam rationem in rebus aut agendis, aut cognoscendis, non possunt συναγωνίζεσθαι, quod proprium est munus Chori, ut postea dicemus. Peculiaris igitur Chorus alius est Tragœdiæ illius Sophocleæ, qui constat ex senioribus. Incipit autem loqui. ubi hi leguntur uersus.

χο. ὥσπερ μ' ἀραῖον ἔλαβες. ὧδ' ἄναξ ἐρῶ.
οὔτ' ἔκτανον γὰρ, οὔτε τὸν κτανόντ' ἔχω
δεῖξαι Et quæ sequuntur.

Ante hos uersus igitur, ubi finē loquendi facit Oedipus horribilē illā pronuncians execrationē, prologi finis est statuēdus. Parodi uerò principiū statuendū in ijs uersib. à me paulo ante recitatis, in quibus chorus alloquitur Oedipodem. Atq; hæc cū ita sese habeant, uerißimum est, sine ulla exceptione, quod scribit Aristoteles. Parodum, finémque Prologi esse, ubi primùm loqui incipit Chorus: Loquebatur etiam

Chorus

Chorus post exodum, declarat hoc Aristotel. in contextu, cum ait. ἔξοδος δὲ μέρος ὅλον τραγῳδίας, μεθ' ὃ οὐκ ἔστι χοροῦ μέλος. obseruari hoc etiam potest in Euripidis Iphigenia, nam ab eo uersu. A

ἀγ. ὦ ναυφύλακες;

Cantare nunquam uideas Chorum, sed loqui tantum.

χο. τί δ' ἔστιν, εἰ χρὴ μὴ κελευσθεῖσαν λέγειν; Paulò post.

χο. ἄπιστον εἶπας μῦθον. Et sic in reliquis deinceps.

Canebat Chorus tragicus, canereq; incipiebat statim ante Episodium (nam Episodium, non unum quidem, sed multiplex) Chori tragici uocabatur τὸ στάσιμον, idest stabile. quia non concitatus erat, sed lentus ac stabilis, & ideò in eo neq; anapæstus, neque trochæus, qui pedes erant frequentes in cantibus Comicis. Iul. Poll. lib. IIII. ita ait ἡ δὲ παράβασις ὡς τὸ πολὺ μὲν ἐν ἀναπαίστῳ μέτρῳ, εἰ δὲ οὖν καὶ ἐν ἄλλῳ ἀνάπαιστα τὸ ἐπίκλην ἔχει. Cicero lib. Tusc, quæst. II. ait. Non adhibetur Spartis ulla sine anapæsto adhortatio: quod factum puto, quia uehementem esse oportet, & celeri impetu ferri, ut magis animos feriat auditorum. In tragicis ideo cantibus non intermiscebantur anapæstus, aut trochæus, quia nimium erant rotatiles, ac celeres. Aeschines in orat. in Timar. ait 36. b. cum comœdiæ actores ex tribu Colyttea adessent, ac comicus histrio quendam anapæstum ad chorum pronunciaret, in eoq; diceret quosdam Timarchios ualde dissolutos adesse, nullus qui locus cõfirmat sententiã pollucis Paulò ante expositã in anapæsto, qui adhiberi solitus erat in comicis Choris. στάσιμον igitur uocatur Chori pars, cum cantat, quòd adhibitis tardis pedibus, utpote spondæo, & alijs huiusmodi, tardo utebatur, remissoq; cantu. morem hunc cantandi in Choris introductum scribit Aristoteles Paulò post ab Agathone. sed eam cõsuetudinem improbat Aristoteles, præsertim si canant aliquid præter rem, nam quò spectat, inquit, τὰ ἐμβόλιμα ᾄδειν, sed hæc, aliaq; multa, quæ ad hanc rem pertinent, suo loco copiose explicabimus. Nunc superest, ut loquamur de commo, quæ est tertia chorici pars. Commus luctum significat. Dixit superius Aristoteles in diuisione Chorici. alteram partem uocari πάροδον, alteram στάσιμον, atq; has quidem esse omnium communes, proprias autem esse partes quasdam, quæ à scena proueniunt, & commo. uerba Græca sunt τὰ ἀπὸ σκηνῆς, καὶ κόμμοι. Locus difficilis est: sed ita omnino debet intelligi. Aristoteles uoluit his uerbis diuersam rationem, quam secuti sunt poëtæ in Choris scribendis, ostendere, alij enim nonnulla apposuerunt, quæ apud reliquos non fuerant usitata. Quòd si summatim colligas obseruationem artis ueterum in his choris scribendis, uideas esse nonnullas partes, quæ ab omnib. probatæ fuerũt, ac adhibitæ, utpote τὴν πάροδον, καὶ στάσιμον. Omnes enim poëtæ partim loquentem, partim canentem Chorum faciunt. has igitur partes omnibus communes esse poëtis dicit Aristoteles. Videas quoq; nonnullas partes esse aliquorum poëtarum peculiares, quòd scilicet ipsi tantum illis usi fuerint, præter cõsuetudinem aliorum, hæ autẽ sunt τὰ ἀπὸ σκηνῆς, & κόμμοι. nam luctum augere studuerunt nonnulli ex scenæ apparatu aliquo magis lugubri, aut truculento aliquo sonitu machinarum, aut alia quauis re, quæ ad scenam, & apparatum spectet. Vel per τὰ ἀπὸ σκηνῆς potes intelligere ipsam recitationem, & pronunciationem histrionum in scena. nam sic accipere uidetur Aristoteles hæc uerba in Problematibus, ut paulò post adnotabimus. Præterea & hæc peculiaris fuit nonnullorum consuetudo, adhibere in choris κόμμον. explicat Aristoteles κόμμον esse κοινὸν θρῆνον χοροῦ id est chori communem luctum non omnes poëtæ hoc faciunt, sed aliqui tantum. Apud Sophoclem certe uideas chori luctum communem hunc, in Oedipo de Tyranno. Nam Chorum illic inducit Sophocles, qui Oedipodem, cum delapsus esset in maximam calamitatem, non solatur, sed una cum eo luget, illiusq;, lugendo, luctum auget. in his uersibus. B

οἰδ. αἶ. αἶ. αἶ. φεῦ. φεῦ.
δύστηνος ἐγώ, ποῖ γᾶς
φέρομαι τλάμων; πᾷ μοι φθογγὰ
διαπέταται φοράδην
ἰὼ δαῖμον, ἵν' ἐξήλου.
χο. ἐς δεινὸν, οὐδ' ἀκουστὸν, οὐδ' ἐπόψιμον. Paulò post.
χο. καὶ θαῦμά γ' οὐδὲν ἐν τοσοῖσδε πήμασι
διπλᾶ σε πενθεῖν, καὶ διπλᾶ φέρειν κακά. Paulò post.
χο. ὦ δεινὰ δράσας, πῶς ἔτλης τοιαῦτα σὰς
ὄψεις μαρᾶναι; τίς σ' ἐπῆρε δαιμόνων; Paulò post.
χο. δείλαιε τοῦ νοῦ, τῆς τε συμφορᾶς ἴσον,
ὥς σ' ἠθέλησα μηδ' ἀναγνῶναί ποτε.

Non fungitur quidem chorus in his erga Oedipum proprio munere, debet enim officium uirile (ut Horatius

ratius ait) tueri chorus, solariq; miseros. At non sine magno artificio aliquando, prætermisso peculiari of-
A *ficio suo, chorus inducitur lugens in maximis malis, & calamitatibus alienis, quæ tantæ sunt, ut consolatione leuari non poßint: & eorum, qui solari cupiunt, animos frangant, ad luctumq; simul impellãt. Ari. in Proble. sectione. XIX. problemate penult. ubi quærit* διὰ τί οἱ ἐν τραγῳδίᾳ χοροὶ οὐδ' ὑποδωριστὶ, οὐδ' ὑποφρυγιστὶ ᾄδουσιν *ait,* ἡ δὲ ὑποδωριστὶ μεγαλοπρεπὲς, καὶ στάσιμον, διὸ καὶ κιθαρῳδικωτάτη ἐστὶ, τῶν ἁρμονιῶν. ταῦτα δ' ἄμφω χορῷ μὲν ἀνάρμοστα, τοῖς δὲ ἀπὸ σκηνῆς οἰκειότερα, ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἡρώων, μιμηταί. *in his uerbis nominat* τὰ ἀπὸ σκηνῆς. *Idem problemate. XV. eiusdem sectionis ait, ubi quærit* διὰ τί οἱ μὲν νόμοι οὐκ ἐν ἀντιστρόφοις ἐποιοῦντο. αἱ δὲ ἄλλαι ᾠδαὶ αἱ χορικαὶ, *ait* διὸ ὅτι οἱ διθύραμβοι, ἐπειδὴ μιμητικοὶ ἐγένοντο, οὐκ ἔτι ἔχουσιν ἀντιστρόφους, πρότερον δὲ εἶχον. *Paulò post,* καὶ διὸ τὰ μὲν ἀπὸ τῆς σκηνῆς οὐκ ἀντίστροφα, τὰ δὲ τοῦ χοροῦ ἀντίστροφα, ὁ μὲν γὰρ ὑποκριτὴς ἀγωνιστὴς, ὁ δὲ χορὸς ἧττον μιμεῖται.

Μόρια μὲν οὖν τραγῳδίας οἷς μὲν δεῖ χρῆσθαι, πρότερον εἴρηται. κατὰ δὲ τὸ ποσὸν, καὶ εἰς ἃ διαιρεῖται κεχωρισμένα, ταῦτ' ἐστίν. ὧν δὲ δεῖ στοχάζεσθαι, καὶ ἃ δεῖ εὐλαβεῖσθαι συνιστάντας τοὺς μύθους, καὶ πόθεν ἔσται τὸ τῆς τραγῳδίας ἔργον, ἐφεξῆς ἂν εἴη λεκτέον τοῖς νῦν εἰρημένοις.

Partes igitur Tragœdiæ, quæ quasi formę habendæ sunt, superius explicauimus, rursus secundum quantitatem discretam, & in quas secetur, singillatim quoque diximus, deinceps uerò, quę fabulas texentes sectari, contrà quæ uitare oporteat, tum uerò à quibus locis Tragœdiæ ipsius opus ducatur, supradictis addendum.

Epilogus hic est eorum, quæ superius dicta fuerunt, & propositio eorum, quæ postea dicenda sunt. Declarauit hactenus partes tragœdiæ, tùm eas, quæ ad formam, & qualitatem: tum eas, quæ ad magnitudinem, & quantitatem spectant. Nunc uerò pollicetur se dicturum de locis, unde aptè argumentum tragicum sumi debeat, persequiturq; ea quæ attribui debent ijs, quæ tragœdiæ argumẽtum poëtis dare possunt,
B *personis, constituit igitur ueluti topicen quandam tragicam: nam quærit, explicatq; quales homines apti sint ad tragœdiam. Verba Græca sunt in contextu hæc,* ὧν δεῖ στοχάζεσθαι, καὶ ἃ δεῖ εὐλαβεῖσθαι τοὺς συνιστάντας μύθους, *omnes enim qui tradunt artis alicuius præceptiones, necesse est, ut hæc duo seruent: doceant scilicet, quid sequi oportet, quidq; uitandum sit, sic enim facilius tota ars perdiscitur.* στοχάζεσθαι *ait, quasi respicere, habere sibi propositum aliquid, quo cogitatio intendatur: sic etiam non dißimili ratione ait libro primo Rhetoricorum* διὸ πρὸς τὰ ἔνδοξα στοχαστικῶς ἔχειν τοῦ ὁμοίως ἔχοντος, καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐστί.

Ἐπειδὴ οὖν δεῖ τὴν σύνθεσιν εἶναι τῆς καλλίστης τραγῳδίας μὴ ἁπλῆν, ἀλλὰ πεπλεγμένην καὶ ταύτην φοβερῶν, καὶ ἐλεεινῶν εἶναι μιμητικὴν, τοῦτο γάρ ἴδιον τῆς τοιαύτης μιμήσεώς ἐστι, πρῶτον μὲν δῆλον, ὅτι, οὔτε τοὺς ἐπιεικεῖς ἄνδρας δεῖ μεταβάλλοντας φαίνεσθαι ἐξ εὐτυχίας εἰς δυστυχίαν, οὐ δὲ ἐλεεινὸν τοῦτο, ἀλλὰ μιαρὸν ἐστιν.

Quoniam igitur Tragœdiæ pulcherrimæ compositio, non quidem simplex esse debet, sed implexa, eademq; terribilium, miserabiliumue imitatrix, id quod profecto imitationis huiusce proprium est. Primum quidem satis apparet minime decere, bonos, & æquos uiros ex felicibus infelices factos, in scenam afferre, ut quod terrifici, miserandiue nihil habeat, sed scelesti.

More suo Aristot. repetit nonnulla, quæ superius multis rationibus cõprobata fuerunt, atq; ex ijs alia quædã deducit conclusa. Dictũ est eam fore pulcherrimã tragœdiæ constitutionem, quæ nõ simplex sed implexa fuerit: & eiusmodi rerum imitationem contineat, quæ terribiles simul, ac commiserabiles sint. Ex his igitur deducit consequentem disputationem omnem. Non est, quòd quisquam putet, omnes personas, aut actiones aptas esse ad tragœdiam. Ac primum quærimus, An uiri boni apti sint ad tragœdiam

constituendam. Tragœdia quippe constituitur, ex actione alicuius personæ, in qua sit mutatio felicitatis in infelicitatem, quod quærimus igitur est hoc? An uiri boni ex felicitate in infelicitatẽ lapsi, argumenta tragœdiæ scribendæ præbere possint? respondet Aristo. Viros bonos nequaquam esse aptos ad tragœdiam: rationemq; affert huiusmodi: proprium est imitationis tragicæ imitari res miserabiles & terribiles, tales autem non sunt calamitates, quæ bonis accidunt uiris. Boni igitur uiri, eorumq; calamitates, prorsus excluduntur à tragœdijs, quia hoc neque terribile, neq; miserabile est, sed nefarium potius. Dicat aliquis hoc loco, Aristoteles libro Rheticorum secundo, ubi de commiseratione loquitur, ait in eius definitione oriri commiserationem erga eos, qui indigni uidẽtur tot malis, his uerbis, ἔλεος δή λύπη τις ἐπὶ τῷ φαινομένῳ κακῷ φθαρτικῷ, καὶ λυπηρῷ τοῦ ἀναξίου τυγχάνειν. Et paulò post. μήτ' αὖ φοβούμενοι σφόδρα; οὐ γὰρ ἐλεοῦσιν οἱ ἐκπεπληγμένοι διὰ τὸ εἶναι πρὸς τῷ οἰκείῳ πάθει, κἂν οἴωνται τινας εἶναι ἐπιεικεῖς, ὁ γὰρ μηδένα οἰόμενος πάντας οἰήσεται ἀξίους εἶναι κακοῦ. Patet ex his uiros bonos, quibus acciderit aliquid mali, dignos esse commiseratione, quo loco etiã utitur hac ipsa dictione, qua usus est etiam in Poëtices loco hoc ἐπιεικεῖς: cur igitur eos, si commiserabiles maximè, inprimisq; sunt: et commiserationem ciere proprium est tragœdiæ, excludit nunc à tragica imitatione? Respondeo, in tragœdijs, cum sint peripetiæ, quales superius expositæ fuerunt, non requiri tantùm, ut commiserabilis sit actio, sed etiam terribilis, eo, quò antè dictum est, modo: Cum igitur simul Aristoteles in eadem persona requirat commiserabile, & terribile: & terribile non existat ex ijs, quæ accidunt uiris bonis: ideò putat eos à tragœdia excludi debere. Nam quamuis aliqua commiseratio sit ἄνευ φόβου idest sine metu, & horrore: ea tamen maxima est, quæ metum, horroremq; simul continet, declarat hoc Aristoteles libro secundo Rhetoricorum, cum ait ὅλως γὰρ δεῖ λαβεῖν, ὅτι ὅσα ἐφ' αὑτῶν φοβοῦνται, ταῦτα ἐπ' ἄλλων γιγνόμενα ἐλεοῦσιν Ibidẽ paulò antè καὶ ὅλως δέ, ὅταν οὕτως ὦσι ἀναμνησθῆναι τοιαῦτα συμβεβηκότα, ἢ αὐτῷ ἢ τῶν αὐτοῦ, ἢ ἐλπίσαι γενέσθαι, ἢ ἑαυτῷ, ἢ τῶν αὐτοῦ. Adde, quòd metus hic tragicus est cum religione, pendetq; à Dijs, quos ueremur, ne nobis irati, in similem impellant nos quoque aliquando calamitatem, sicuti illos: ideò superius de fortuitis loquebamur, & de fato, unde hæc omnia proueniunt. Idem Aristoteles libro secundo explicat, quæ sint φοβερά, mox addit, quomodo augeri possint, his uerbis πάντα δὲ τὰ φοβερὰ φοβερώτερα, ὅσα ἂν ἁμάρτωσι ἐπανορθώσασθαι μὴ ἐνδέχεται, ἀλλ' ἢ ὅλως ἀδύνατα ἢ μὴ ἐφ' ἑαυτοῖς. ἀλλ' ἐπὶ τοῖς ἐναντίοις. Cum ait Aristoteles ἐπὶ τοῖς ἐναντίοις B *idest inimicis, & aduersarijs, loquitur de rebus humanis, quæ in mortalium manu positæ sunt, ex quibus existit metus, talem enim metum considerant Oratores: sed poëtæ metum considerant, qui prouenit à rebus, quæ in manu Deorum positæ sunt. Si igitur leuiter hoc immutes, & quem metum illic Aristoteles, Oratoribus inseruiens, refert ad aduersarios potentes, tu referas ad potentiam Deorũ: perbellè sese habebunt omnia & uerba erunt consentanea, nam ait ibidem. καὶ ὧν βοήθειαι μὴ εἰσίν, ἢ μὴ ῥᾴδιαι. ὡς δὲ ἁπλῶς εἰπεῖν, φοβερά εἰσιν ὅσα ἐφ' ἑτέρων γιγνόμενα, ἢ μέλλοντα ἐλεεινά ἐστιν. τὰ μὲν οὖν φοβερά, καὶ ἃ φοβοῦνται σχεδόν, ὡς εἰπεῖν τὰ μέγιστα ταῦτα ἐστιν. Vocat in hoc contextu Aristoteles uiros bonos, ἐπιεικεῖς ut magis probitatem, ac sanctitatem exprimat illorum hac appellatione. Sic etiam libro secundo Rhetoricorum ait, ubi loquitur de indignatione ἄμφω γὰρ δίκαια, καὶ ποιεῖ χαλεπὸν τὸν ἐπιεικῆ. Cum uerò ait esse μιαρόν, si aduersa accidant uiris bonis, hæc est sententia. Videtur æquitati, religioniq; prorsus, repugnare, si malis ac miserijs uideas cõflictari probum aliquẽ hominẽ: nam digna præmio uidetur esse probitas: Dijq; ipsi, ob æquitatẽ, & bonitatẽ singularẽ, sicuti improbos plectũt, maleq; perdunt: ita credibile est, ut bonos seruent, ament, ac foueant. Demosthenes hominem fœdum, ac detestandum uolens significare hoc nomine sæpe appellat Aeschinem, in oratione περὶ στεφάνου. uerba hæc sunt. ἵν' εἰδῆτ' ἡλίκα πράγματα, ἡ μιαρὰ κεφαλὴ ταράξασα αὕτη δίκην οὐκ ἔδωκε Paulò antè nõ dissimili modo ipsum uocat κάθαρμα. Cum ait: σὺ δὲ ἀρετὴν ὦ κάθαρμα, ἢ τοῖς σοῖς τίς μετουσία. Idem in oratione in Midiam. καὶ ταῦτ' ἔλεγεν ἡ μιαρά, καὶ ἀναιδὴς αὕτη κεφαλή.*

» Οὔτε τοὺς μοχθηροὺς ἐξ ἀτυχίας εἰς εὐτυχίαν. ἀτραγῳδότατον γάρ τοῦτ' ἐστι πάντων,
» οὐδὲν γὰρ ἔχει ὧν δεῖ. οὔτε γὰρ φιλάνθρωπον, οὔτε ἐλεεινόν, οὔτε φοβερόν ἐστιν.

» Paricp ratione ab aduersa fortuna ad secundam prouectos, prauos
» effingere, hoc enim omnium à Tragœdia maximè alienum, ut quod re-
» rum, quæ requiruntur, expers omnino sit, humanitatis dico, ne dum ter-
» rifici, atque miserabilis.

Mali

A Mali quoque uiri inquit Aristoteles) ab aduersa fortuna in secundam prouecti, excluduntur à tragœdia. Ratio autem, & probatio huius rei ita sese habet, ducta ex iisdem principijs, ex quibus superior ducebatur, ij, quorum calamitas non potest ciere animos hominum ad commiserationem, non sunt apti ad tragœdiæ argumentum, nam commiseratio maximè ad hoc genus poëmatis spectat, eiusq; propria est. Mali uerò si qui euehuntur ad felicitatem qua ratione possunt commiserationem ciere? primùm, quia felices, felicitas uerò non concitat commiserationem, commiseramur enim infelices. Deinde, quia mali, nam etsi infelices essent, non tamen id efficerent: meritò igitur ait Aristoteles hunc modum, quem exposuimus, esse prorsus ἀτραγῳδότατον. nam non habet in se, neque τὸ ἐλεεινὸν, neque τὸ φοβερὸν, quod satis patet ex superioribus, quæ dicta fuerunt. Sed ne φιλάνθρωπον quidem, nedum illa duo, quæ difficilius concitantur. Quo loco adnotandum est, posse in animis hominum inesse τὸ φιλάνθρωπον, etiam si non insit τὸ ἐλεεινὸν, καὶ τὸ φοβερὸν. quid autem sit τὸ φιλάνθρωπον dicemus paulò post. Nunc declarandũ quid sit εὐτυχία, nam antè nunquàm declaratum fuit: hoc enim si intelligatur singillatim, facilius dijudicabimus rem totam. Arist. lib. 1. Rhetoricorũ eam ita definit, atq; explicat, εὐτυχία δ' ἐστιν, ὧν ἡ τύχη ἀγαθῶν αἰτία, ταῦτα γίνεσθαι, καὶ ὑπάρχειν, ἢ πάντα, ἢ τὰ πλεῖστα, ἢ τὰ μέγιστα. Neque uerò est quòd quisquam miretur ab Aristot. dictum, fortunam causam esse multorum commodorum, nam ipsa efficit simul aliquando etiam ea, quæ ab arte proueniunt. Nonnulla interdum, quæ non ab ulla arte, sed à natura proficiscuntur, uerba Aristot. hæc sunt eodem loco, αἰτία δ' ἐστὶν ἡ τύχη ἐνίων μὲν, ὧν αἱ τέχναι, πολλῶν δὲ καὶ ἀτέχνων. ὑγιείας μὲν γὰρ ἡ τέχνη αἰτία ἐστὶ, κάλλους, δὲ καὶ μεγέθους φύσις. ὅλως δὲ τὰ τοιαῦτα τῶν ἀγαθῶν ἐστιν ἀπὸ τύχης, ἐφ' οἷς ἐστιν ὁ φθόνος. nulla enim ratione melius dignosci possunt, qualia sint fortunæ bona, quàm ut prospicias, an ex illis ulla conflетur inuidia apud homines. Iam uerò qui intelligit, qualis sit εὐτυχία facilè per se intelligere potest à contrario, qualis sit ἀτυχία. nam cum inuidiæ contraria sit commiseratio, ἀτυχία erit appellanda ea, quæ continet omnia illa, ex quibus cietur commiseratio. hinc præclare dictum est à Pindaro, κρεῖσσον ὁ φθόνος ἢ τὸ ἔλεος. sed redeo ad rem. Cum malorũ felicitas, neq; in se habeat ἐλεεινὸν, neq; φοβερὸν, neq; τὸ φιλάνθρωπον, prorsus constitui ex ea non potest ulla actio tragica, sciendum ergo improbos homines, qui ex infelicitate ad felicitatem prouehuntur, animos nostros affici solere, quadam affectione, quæ à græcis νέμεσις, à nostris indigna-
B tio uocatur, qualis est illa apud Horatium in Mænam Pompeij libertum, cum ait.

Licet superbus ambules pecunia,
Fortuna non mutat genus.
Vides ne sacram metiente te uiam,
Cum bis ter ulnarum toga,
Vt ora uertat huc, & huc euntium
Liberrima indignatio?
Sectus flagellis hic triumuiralibus
Præconis ad fastidium,
Arat Falerni mille fundi iugera,
Et Appiam mannis terit
Sedilibus magnus in primis eques,
Othone contempto, sedet.

Indignationem quoq; Aristot lib. 2. Rhetoricorum, non secus ac inuidiam, commiserationi ait esse contrariam. his uerbis ἀντίκειται δὲ τῷ ἐλεεῖν μάλιστα μὲν ὃ καλοῦσι νεμεσᾶν, τὸ γὰρ λυπεῖσθαι ἐπὶ ταῖς ἀναξίαις κακοπραγίαις ἀντικείμενόν ἐστι τρόπον τινὰ, καὶ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἤθους τὸ λυπεῖσθαι ἐπὶ ταῖς ἀναξίαις εὐπραγίαις, καὶ ἄμφω τὰ πάθη ἤθους χρηστοῦ, δεῖ γὰρ μὲν τοῖς ἀναξίως πράττουσι κακῶς συνάχθεσθαι, τοῖς δὲ νεμεσᾶν. Hæc autem affectio in bonorum uirorum tantum animis innascitur, unde & Dijs ipsam attribui solere, eodem loco ait Aristot. διὸ καὶ τοῖς θεοῖς ἀποδίδομεν τὸ νεμεσᾶν. δόξειε δ' ἂν καὶ ὁ φθόνος τῷ ἐλεεῖν τὸν αὐτὸν ἀντικεῖσθαι τρόπον, ὡς σύνεγγυς τι, καὶ ταυτὸν ὂν τῷ νεμεσᾶν, ex his omnibus patet non commiserationem, sed indignationem moueri in homines improbos, prouectos ad summam felicitatem, minime omnium igitur hæc actio spectat ad tragœdiam, cuius peculiare munus est concitare commiserationem.

οὐδ' αὖ τὸν σφόδρα πονηρὸν, ἐξ εὐτυχίας εἰς δυστυχίαν μεταπίπτειν· τὸ μὲν γὰρ φιλάνθρωπον ἔχοι ἂν ἡ τοιαύτη σύστασις, ἀλλ' οὔτε ἔλεον, οὔτε φόβον, ὁ μὲν γὰρ περὶ τὸν ἀνάξιόν ἐστι δυστυχοῦντα, ὁ δὲ περὶ τὸν ὅμοιον. ἔλεος μὲν

,, περὶ τὸν ἀνάξιον, φόβος δὲ περὶ τὸν ὅμοιον, ὥστε οὔτε ἐλεεινὸν οὔτε φο-
,, βερὸν φαίνεται τὸ συμβαῖνον. A

,, Sed nec omnino improbos ex secunda fortuna in aduersam lapsos,
,, quandoquidem talis compositio, quæ alioqui humanitatem præ se ferre
,, potest, miserandi aut terrifici planè nihil habet. Vt enim immerentis mi-
,, sericordiam excitat, ita terror à simili incutitur. Quocirca nec miseran-
,, di, nec terrifici quicquam ab his proueniat.

Homines ualde mali, quorum improbitas apud omnes in confesso est, ex secunda in aduersam fortunã, reijciuntur ab actionibus tragicis, qui non commiseratione, sed odio digni sunt. Sed annotandum est, non temerè ab Aristot. dictum fuisse in contextu σφόδρα πονηρόν. *Nam mali quodam modo, ut postea declarabimus, constituunt actionem tragicam, at non ualdè mali, prorsusq; improbi. Verum eliciamus rursus argumentationem, quæ spectat ad hoc probãdum, ductam ex ijsdem locis. Tragica actio, & persona cuius actio constituitur in tragœdia, eiusmodi esse debet, ut commiserationem cieat, & metum, in animis auditorum, sed homines ualde improbi neq; hoc neq; illud efficiunt, ut probabimus singillatim. Non mouent hi commiserationem, quia commiseratio cietur erga indignè, præterque omne fas patientem incommoda, de qua re Arist lib. Rhet. 2. & nos paulò ante satis multa diximus. Hinc Demosthenes in oratione in Midiam, quòd*
,, *improbus, crudelis, insolensq; esset, dignum non esse commiseratione demonstrat his uerbis.* σὺ τὰ σαυτοῦ
,, παιδία ἀξιώσεις ἐλεεῖν ἢ σὲ τούς δὲ ἢ σπουδάζειν εἰς τὰ σὰ τῶν ὑπό σου δημοσίᾳ προπηλα-
,, κισμένους. σὺ μόνος τῶν ὄντων ἀνθρώπων μισὸς ὢν ἐστὶ φανερώτατος, τοσαύτης ὑπερηφα-
,, νίας, καὶ ὑπεροψίας, καὶ ἐν τῷ κρίνεσθαι παραχρῆμα ἐλεηθήσῃ μεγάλων μὲν ἂν ἀρχῶν. μᾶλ-
,, λον δὲ τέχνην εἴης εὑρηκώς, εἰ δύο τὰ ἐναντιώτατα ἑαυτοῖς ἐν οὕτω βραχεῖ χρόνῳ περὶ σαυ-
,, τὸν δύναιο ποιήσασθαι φθόνον, ἐξ ὧν ζῇς, καὶ ἐφ' οἷς ἐξαπατᾷς, ἔλεον. οὐκ ἔστιν οὐδαμόθεν
,, σοι προσήκων ἔλεος, ἀλλὰ τοὐναντίον μῖσος, καὶ φθόνος, καὶ ὀργή. *Metus uerò concitatur, cum intuemur aliquem nobis similem, in miseriam esse lapsum. Similem auditoribus ipsis intelligit Aristoteles, qui ferè omnes boni censendi sunt, uel de bonis tantum loquitur, nam ex eorum animis norma sumitur scribendæ tragœdiæ, neq; ullus debet poëta improbos unquam respicere, sed totam suam scriptionem accommodare ad bonorum naturam. Viri igitur boni, cum immerenti alicui uiro bono aliquid mali uident accidisse, metuunt, quòd similem illum sibi, seq; illi esse intelligunt, ne idem sibi aliquando accidat, quia pari uiuunt conditione. Hic uerò metus planè nihil aliud est, quàm religio quædam meticulosa, qua animi hominũ deuinciuntur, nam uera religio ea est, quæ cum pietate, & obseruantia erga Deos coniuncta est, pro maximis illorum in humanũ genus collatis beneficijs, maximè enim æquum est, ut homines meritam Dijs immortalibus gratiam diuinis honoribus, & memori mente, gratoq; animo persoluant. Hic est optimus Deorum cultus, idemq; castißimus, atq; sanctißimus, plenißimus pietatis ac ueræ religionis, ut eos semper pura mente, & uoce ueneremur tanquam authores nostrorum omnium commodorum, non autem extimescamus tanquam crudeles tyrannos, nam (ut uerè inquit Aristoteles libro 2. Rhet.)* οὐδεὶς φιλεῖ ὃν φοβεῖται. *Sed tragica actio, et recitatio inijcit metum nostris animis Deorum, eosq; tanquam truculẽtos ultores semper ostendit. Quoniam igitur actio illa, in qua uiri ualde improbi, multisq; sceleribus polluti ex felicitate in miseriam labuntur, neq; commiserationem neq; metum in se, uti diximus, habet, Tragœdia includi non potest. Obijciat se aliquis nobis hoc loco, dicatq; huiusmodi genus uirorum, actionumq;, quamuis improbitatem, scelusq; præseferant, aliqua tamen commiseratione dignos uideri, nam miseria, & incommodum, omnisq; calamitas suapte natura tantam habet uim, ut, quamuis improbo accidat animos tamen moueat nostros. Respondet Aristoteles, id quidem uerum esse, sed hoc affectionis genus non appellari commiserationem, at humanitatem potius, quæ à Græcis uocatur* φιλανθρωπία. *hæc enim minor aliquantò est, quàm commiseratio, & magis generalis, nam nascitur ex ui & natura communis cuiusdam* συμπαθείας, *quæ est inter homines propter societatem humanam, & quòd homines sunt ex eadem, scilicet specie. Huic op-*
,, *ponitur immanitas à Cic. dicta, seu à Græcis quæ uocatur* μισανθρωπία. *Cic. lib. 1. Officiorum Non modo*
,, *id uirtutis non est, sed potius immanitatis omnem humanitatem repellentis. Idem in oratione pro Domo*
,, *sua ad Pont. Tam amans suorum, atq; sui, quàm communis humanitas postulat. Demosthenes eam sæpe nominat ubiq;, sed ego ex oratione in Midiam afferam aliquot exempla. Legibus primum hanc* φιλανθρωπίαν *attribuit, quæ omne genus hominum tuentur, ac fouent, ab ijsq; damnum, & iniuriam propulsant,*
,, *cum ait* ἀκούετε ὦ ἄνδρες ἀθηναῖοι τοῦ νόμου τῆς φιλανθρωπίας, ὃς οὐδὲ τοὺς δούλους ὑβρίζε-

διὰ ἄξιοι. Paulò post εἰσί τινες Ἕλληνες ἄνθρωποι οὕτως ἥμεροι καὶ φιλάνθρωποι τοὺς τρόπους "
A ὥστε πολλά Et quæ sequuntur. Paulò post profert hæc uerba, in quibus agnoscas affinitatem, quam dici= "
mus esse inter φιλανθρωπίαν, & ἔλεον. Sic. ὅστις μέτριος, καὶ φιλάνθρωπος ἡμῶν, καὶ ἐλεῶν "
πολλούς; τούτῳ ταὐτὸ μόνον, δίκαιον ὑπάρχειν παρὰ πάντων, ἄν ποτε εἰς χρείαν, καὶ ἀγῶνα "
καθίστηται. Rursus paulò antè de legibus loquens inquit. ἀλλὰ μὴν οὐδέν ἐστιν ὄφελος, καλῶς, καὶ "
φιλανθρώπως τοὺς νόμους ὑπὲρ πολλῶν κεῖσθαι, εἰ τοῖς ἀπειθοῦσι, καὶ βιαζομένοις αὐτοὺς ἡ παρ' "
ὑμῶν ὀργὴ τῶν ἀεὶ κυρίων μὴ γενήσεται, Timonem μισάνθρωπον ueteres narrarunt fuisse, qui non
unum aliquem tantum oderat, sed omne hominum genus cupiebat malè perdi. Ea enim est uis odij, ut non
tantum in hunc, uel illum, utpotè Socratem, & Platonem uim suam effundat, sed etiam in nationes, & ge=
nus totum hominum. De hac re Aristoteles loquitur lib. 2. Rhetor. his uerbis. καὶ ἡ μὲν ὀργὴ ἀεὶ περὶ "
τὰ καθ' ἕκαστα, οἷον καλλίαν. σωκράτη. τὸ δὲ μῖσος καὶ πρὸς τὰ γένη, τὸν γὰρ κλέπτην μισεῖ, "
καὶ τὸν συκοφάντην ἕκαστος. Ipsa φιλανθρωπία igitur, quæ huic opposita est, commotionem, & af=
fectionem in animis nostris quandam excitat etiam in improbos homines, quos iurè calamitosos esse, ma=
leq; affectos scimus, ac uidemus, utpotè, si latronem immanissimum uideas torqueri, ac dilacerari, uncóque
trahi, commoueri necesse erit te, ui illa insita, quam iamdiu humanitatem dixi uocari, seu φιλανθρωπίαν
neq; tamē cōmiseraberis, quia nō indignè idipsum patitur, sed iurè plectitur, neq; timebis tibi, quia te pror
sus illius dissimilem esse cognosces. Cum igitur hoc non iniiciat timorem, neq; commiserationem, ijs, quibus
diximus, de causis, neq;, ἐλεεινὸν, neq; φοβερὸν dici poterit. Sed appellabitur τὸ φιλάνθρωπον. Et sic pa
tet homines improbos miseros, non esse aptos ad constituendam fabulam, seu actionem tragicam.

ὁ μεταξὺ ἄρα τούτων λοιπός. ἔστι δὲ τοιοῦτος, ὁ μήτε ἀρετῇ διαφέρων, καὶ δι "
καιοσύνῃ, μήτε διὰ κακίαν, καὶ μοχθηρίαν μεταβάλλων εἰς τὴν δυστυχίαν, "
ἀλλὰ δι' ἁμαρτίαν τινὰ τῶν ἐν μεγάλῃ δόξῃ ὄντων, καὶ εὐτυχίᾳ, οἷον, οἰδίπους, "
καὶ θυέστης καὶ οἱ ἐκ τῶν τοιούτων γενῶν ἐπιφανεῖς ἄνδρες. "

Reliquum est, ut ad hæc maximè idoneus is habeatur, qui medius in= "
ter tales sit. Is autem erit, qui nec uirtute, nec iustitia antecellat, minimeq; "
per uitium, prauitatemúe, in ipsam infelicitatem lapsus fuerit, uerum hu= "
B mano quodam errore, ex magna quidem existimatione, atque felicitate "
quemadmodum Oedipus, Thyestes, cæteriq; ex huiusmodi generibus "
illustres uiri. "

In tragœdia (uti iam sæpè dictum est) hoc poëtis debet esse propositum, ut commiseratio, & terror cieatur, cietur autem, nō tàm uerbis flebilibus, horribilibusq;, aut rerum atrocium, horribiliumq; actione: uel potius personis ipsis, circa quas uersatur tragœdia, res enim aliqua fuerit fortasse per se atrox, ac mise= rabilis, flebiliq; etiam sermone expressa, sed quoniam uiro improbo accidit, nullā commouere potest com= miserationem, persona igitur hoc facit potius, quàm res, persona inquam, cui aliquid aduersi acciderit. O= ptimum autem fuerit, opinor, si colligamus tres eos modos actionum, quæ tragœdiæ non conueniunt. Pri= mus est. BONI uiri in infelicitatem lapsi. Alter est. MALI, improbiq; uiri felicitatem assecuti. Tertius est. MALI in miseriam lapsi. Cum igitur nullus ex his modis tragœdiā constituere possit, relinquitur quar tus modus, qui medius est inter hos. Sed fortasse aliquis reprehendat Aristot. hanc enumerationem, quod non omnes modos complectatur, nam si rectè consideres, prætermissus est modus hic. BONI felicitatem assecuti, respondeo, non fuisse necesse, ut in eo enumerando operam poneret suam Arist. satis enim patet a= lienissimum illum esse à tragœdia, nam res lugubres cum tractet tragicus poëta, felicitatem sibi nunquàm proponit imitatione sua exprimendam, præsertim bonorum, quia lætitiam parit, & spem, at ipsa commi= serationem uult ciere, & metū. Rursus si mihi obijciat aliquis, dicatq;, extare apud tragicos similem actio nis modum, ut apud Sophoc. in Electra. nam ea cum proba effingatur, simulq; Orestes bonus exprimatur, uterq; felicitatem assequitur, hic regno paterno potitus, perempto Aegisto, illa è teterrima seruitute uindi cata. Respondeo Aegistum, & Clytemnestram ab alia parte infelices exprimi, quòd si adhuc instet aliquis. At Aristoteles, ait improbos, qui in infelicitatem labuntur, non esse aptos tragœdiæ, respondeo etiam, pe= ripetiæ, & agnitionis esse habendam rationem, quæ pulcherrimè illam actionem constituunt, addo etiam usitatum fuisse olim apud ueteres, ut tragœdiæ continerent infelicitatem, de qua re postea suo loco copio= sius agemus. Cum igitur (ut redeam, unde sum digressus) modi hi omnes, quos exposuimus, talium euen=

tuum, & actionum tragœdiam non poßint constituere, Reliquum est, ut unus tantum concedatur mo- A
dus tragœdiæ constituendæ, ex euentu, & actione infelicis alicuius, qui medius sit inter hos, medium uoco
inter bonum, ac malum, nam inter felicem, et infelicem non potest ullus esse medius, præterquàm quod hoc
non est quærendum in tragœdia, etiam si quo modo esse poßit, nam mala, ac infelicitatem exprimit perso-
narum, ut commiserationem excitet, alioqui id non efficeret, sicuti patet, Quærendum igitur est, qualis hic
sit. Ac planè inter bonum, ac malum is est collocandus, qui peccat quidem, sed imprudens peccat, huiusmo-
di enim neq; bonus appellandus, quia iam peccauit, neq; rursus malus, quia non consultò peccauit, sed per
imprudentiam. Sicuti liberalis est, qui neq; auarus, neq; prodigus, nam cum liberalis cogitet diligenter, cui
oportet, quantum oportet, & quando oportet aliquid tribuere, neq; cuiuis temere effuse largiatur suas o-
pes, prodigus dici non potest, rursus cum largiatur, multò minus auarus est appellandus, nam auarus ne-
que cui oportet, neq; quando neq; quantum oportet, largitur, cum nolit ex suis opibus ne assem quidem
detrahere. Sic de forti dicendum, qui medium locum obtinet inter audacem, & timidum. Neque est, quod
quisquàm hoc loco dicat inter uirtutem, & uitium non posse collocari aliquid medium, satis enim scio id
uerum esse, nam medium inter duo dißimilia eiusdem qualitatis potius constituitur, utpotè inter duo uitio-
„ rum genera medium collocatur κατὰ ἔλλειψιν, καὶ ὑπερβολὴν, ut docet Aristoteles libro tertio, Ethic.
„ Cicero ea, inter quæ medium non constituitur, in Topicis, ubi loquitur de Contrarijs, uocat aduersa, ut sa-
„ pientia, stultitia. Verum cum hæc recipiant τὸ ἧττον καὶ μᾶλλον, quodam modo ea media uocari poßunt,
nam qui paululum declinat à sapientia, continuo stultus est. Sed minus stultus hic, quàm ille, hic magis,
quàm alter. Adde, quòd quæ media constituuntur inter duo, nomen habent per se separatum. Ennius, qui
statam formam ponebat inter pulchritudinem, & deformitatem summam (ut est apud A. Gellium, ubi re-
prehendit Biantis ratiocinationem illam) non tam ponebat, tanquam uerum medium, quàm κατὰ τὸ μᾶλ-
λον καὶ ἧττον. Signum huiusmodi mediorum esto, quòd ea media, quæ inter duo extrema, nominatim po-
nuntur diuersa, (extrema inquam κατὰ ἔλλειψιν καὶ ὑπερβολὴν) non multa sunt, sed unum tantum.
Quæ uerò media uocantur inter duo aduersa κατὰ μᾶλλον καὶ ἧττον, multa sunt, sicuti patet. Præterea
medium ex extremis ex æquo componitur utrisq;, diuersum est ab ijs, at si medium sumas inter stultitiam
& sapientiã, illud ostẽdas oportet compositũ ex utrisq; æquali modo, quod quale sit futurũ prorsus nemo
uidere potest, nisi κατὰ μᾶλλον (ut diximus) καὶ ἧττον. Hæc media recẽtiores uocant. Alia per negationẽ a-
lia per comparationem, seu proportionem. Præterea Arist. in lib. περὶ ἑρμηνείας sub finem quærit, cum B
dicimus. Bonus est. An huic pronunciato sit contrarium Hoc. MALVS, uel NON BONVS. Respon-
det autem, contrarium esse bono non bonum, quia ad eundem hominem refertur, & negat idem de eodem.
Sed si quæras, quale sit medium inter bonum, & malum, respondeo esse hoc, Neque bonum, neq; malum,
quod est per negationem utriusq;, exempli causa, qui in ciuitate præclara natus, in negotijs ciuilibus, ac
forensibus uersatur homines iuuandi gratia, bonus est. Qui uerò in eadem natus ciuitate abstinet ab admi-
nistratione reipub. neq; suis prodest ciuibus, NON EST bonus, medius inter hos fuerit, qui in solitu-
dine uersatur. Verum de his hactenus. Nunc loquamur de eo, qui per imprudentiam peccat, qui medius
dicitur ab Aristotele inter bonum, & malum, hoc est minus malus, quàm ut uerè malus uocari poßit, &
minus bonus, quàm ut uerè bonus dici debeat. Ac primùm repetenda quædam sunt ex disputationibus phi-
losophorum, ut facilius hæc intelligantur. Aristot. lib. 3. Ethicor. ait, omnia quæ homines agunt, aut uolun-
taria esse, aut nõ uolũtaria appellanda. Volũtaria sunt quæ ἐκ τῆς προαιρέσεως idest ab electione proueni-
unt. Non uoluntaria sunt ea, quæ aliquis inuitus facit: atq; sane inuitus uidetur agere aliquid tribus modis,
aut ui coactus: aut ignoratione, & imprudentia adductus: aut metu maioris alicuius mali, quæ tamen
postremo loco dicta sunt, partim quidem uoluntaria, partim autem non uoluntoria uidentur esse. Verba
Aristotelis libro tertio Ethicorum sunt hæc. δοκεῖ δὲ ἀκούσια τὰ βίᾳ, ἢ δι᾽ ἄγνοιαν γιγνόμενα.
βίαιον δὲ οὗ ἡ ἀρχὴ ἔξωθεν. exemplum affert Aristoteles eodem loco eius actionis, quæ partim uolunta-
ria, partim non uoluntaria est, huiusmodi, ut si Tyrannus (inquit) iubeat aliquem perimere parentem,
„ quòd si perimat, sit incolumis, si non perimat, perdatur etiam ipse. ἀμφισβήτησιν ἔχει [illegible] πότερον
„ ἀκούσιον, ἢ ἑκούσιον. Aliud exemplum quoque affertur. τοιοῦτον δέ τι συμβαίνει καὶ περὶ τὰς
„ ἐν τοῖς χειμῶσιν ἐκβολάς, ἁπλῶς μὲν γὰρ οὐδεὶς ἀποβάλλεται ἑκών, ἐπὶ σωτηρίᾳ δὲ αὐ-
„ τοῦ, καὶ τῶν λοιπῶν ἅπαντες οἱ νοῦν ἔχοντες. μικταὶ μὲν οὖν εἰσὶν αἱ τοιαῦται πράξεις, ἐοί-
„ κασι δὲ μᾶλλον ἑκουσίοις, αἱρεταὶ γάρ εἰσι τότε, ὅτε πράττονται· τὸ δὲ τέλος τῆς πράξεως κατὰ
„ τὸν καιρόν ἐστι, καὶ τὸ ἑκούσιον δὴ, καὶ τὸ ἀκούσιον ὅτε πράττει λεκτέον. Hæc Aristoteles ita
differit de ijs uoluntarijs, & non uoluntarijs, (mistæ enim sunt) actionibus, quæ tertio continentur mo-
do. Violenta sunt ea quorum principium, & electio non est in nobis, Ea quæ per imprudentiam & igno-

rationem

A rationem fiunt:uel cum facta sunt, nobis dolorem afferunt, quòd pœniteat fecisse: uel non afferunt dolorē, quod non pœniteat: sæpe enim homines per imprudentiam aliquid agunt, quod postea lætantur à se factum. Priora illa non uoluntaria dici debent, posteriora autem prorsus uoluntaria. Verba Aristotelis eodem loco paulò post hæc sunt: τὸ δὲ διὰ ἄγνοιαν οὐχ ἑκούσιον μὲν ἅπαν ἐστὶν, ἀκούσιον δὲ τὸ ἐπίλυπον καὶ ἐν μεταμελείᾳ. ὁ γὰρ δι᾽ ἄγνοιαν πράξας ὁτιοῦν μηδὲν δὲ δυσχεραίνων ἐπὶ τῇ πράξει, ἑκὼν μὲν οὐ πέπραχεν, ὅ γε μὴ ᾔδει, οὐδ᾽ αὖ ἄκων, μὴ λυπούμενός γε. τοῦ δὲ δι᾽ ἄγνοιαν ὁ μὲν ἐν μεταμελείᾳ ἄκων δοκεῖ, ὁ δὲ μὴ μεταμελόμενος, ἐπεὶ ἕτερος, ἔστω οὐχ ἑκών, ἐπεὶ γὰρ διαφέρει βέλτιον ὄνομα ἔχειν ἴδιον. Præterea sciendum aliud esse agere per imprudentiam & ignorationem hoc est δι᾽ ἄγνοιαν, aliud ignorantem, hoc est ἀγνοοῦντα, nam qui ignorans agit, ignorat quid æquum sit, quidque oportet, uel non oportet agere, ut si quis iratus aut ebrius peccet. qui uerò per ignorationem agit, scit quidem quid æquum, quid oportet: imprudenter tamen & inuitus agit. hic quidem particulare ignorat, quod agit, ut Oedipus, qui peremit Laium patrem, sciebat enim nefas esse perimere patrem, sed ignorabat illum esse patrem: hi quidem igitur, qui per imprudentiam peccant, excusatione, & commiseratione digni, ut idem ait Aristoteles libro tertio Ethicorum sub initium, his uerbis: ἐν δὲ τοῖς ἀκουσίοις συγγνώμης, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐλέου γινομένου. si igitur huiusmodi commiseratione digna, patet referri posse ad tragœdiam, quæ eam perturbationem in primis studet excitare in animis auditorum. Diuisionem harum actionum inquit Aristoteles utilem esse legum latoribus, ut dijudicent, qui puniendi, qui rursus non puniendi sint: nam uoluntariæ actiones supplicio lui debent, non uoluntariæ sæpè ueniam extorquent, quia commiserabiles. Sed non illis tantùm, uerum etiam poëtis tragicis, utile est hæc dignoscere, ut sciant aptè actionem in tragœdijs constituere: nam actio uiolenta ad tragœdiam referri non potest, uoluntaria multò minus, quia improbitatem & scelus præ se fert. Neque rursus illa, quæ ab ignorante, sicuti ab Ebrio, & Irato patratur, quos PYTTACVS MITYLENAEVS (ut idem refert Aristoteles) duplici pœna afficiendos putabat: primùm, quòd cum in illius potestate positum esset, ebrius fieret, uel non: id efficere non studuisset, quòd facilè potuisset, deinde propter patratum scelus. Reliqua igitur una est actio eorum, qui δι᾽ ἄγνοιαν peccant, hi enim commiseratione digni, ac uenia. Hanc sumunt tragici poëtæ, conanturq́; exprimere, & imitari. Quare cum Aristoteles hominem

De hac re etiã Aristoteles ferè sub finem libri secundi.

B quærit, qui medius sit inter bonum, & malum, hunc ipsum significauit, qui ignoratione peccat, & imprudentia. nam bonus non est, quia peccauit: neque tamen omninò malus, quia imprudenter peccauit, doletq́; se peccasse. Describit uerò illum in contextu Aristoteles his uerbis: ἔστι δὲ τοιοῦτος ὁ μήτε ἀρετῇ διαφέρων, καὶ δικαιοσύνῃ. μήτε διὰ κακίαν, καὶ μοχθηρίαν μεταβάλλων εἰς τὴν δυστυχίαν. ἀλλὰ δι᾽ ἁμαρτίαν τινά. Si enim excelleret uirtute & probitate, fieretq́; infelix: hoc potius nefarium esset habendum, & μιαρόν, ut antè dictum est. Si autem improbus, & malus fieret infelix, quia infelicitas illa, & calamitas propter scelera illi accidit, non est commiseratione dignus ulla, sed supplicio. Debet igitur talis esse, qualem superius diximus, qui ob peccatum aliquod per imprudentiam admissum in miseriam sit lapsus. Atque hæc quidem ita sese habent. Aliud uerò etiam requiritur in huiusmodi actione, & persona tragica, de qua loquimur, ut peccatum illud magnum sit, ac fœdum: & ab alto felicitatis gradu in maximam miseriam cadat: nam si aut peccatum fuerit leue, aut miseria non satis magna: commiserationem quoque leuem cieri necesse erit: sed quàm maximam esse hanc oportet, ut magis afficiat, perturbetq́; animos auditorum. Consideranda illa uerba, τῶν ἐν μεγάλῃ δόξῃ ὄντων, καὶ εὐτυχίᾳ, id est eorum hominū, qui in magna felicitate gloriaq́; siti sunt. significauit enim Arist. si ita intelligas, tragicam actionē non duci à peccato cuiusuis hominis, qui è plebe sit, & filius terræ: si sequaris lectionem nonnullorū librorum, qui manuscripti sunt, & tollas illas duas dictiones, καὶ εὐτυχίᾳ (est enim apud me manuscriptus liber, in quo non leguntur hæ dictiones) sensus fuerit referendus nō ad hominē, qualem diximus, sed ad peccatum, de quo loquitur Aristot. Sic διὰ τινὰ ἁμαρτίαν τῶν ὄντων ἐν μεγάλῃ δόξῃ, id est propter aliquod peccatū, quod admittitur in ijs, quæ in magna sunt existimatione apud homines, grauißimaq́; habentur, & maximè nefaria, quale est cōcubitus cum matre, quale est parricidiū, & quæ huiusmodi sunt. Sed cum hæc patrari soleant etiā ab infimis sæpè hominibus, dicat aliquis fortasse, sententiā hanc nō posse satis probari, cum in tragœdijs, Reges tantū, Heroesq́; nobilißimi inserantur, eorumq́; actiones argumentū poëtis præbeant tragicis. Verùm respondeo consideranda esse alia Aristot. uerba paulò ante posita, cum ait: μεταβάλλων εἰς τὴν δυστυχίαν. Nam quālibet ex infima plebe aliquis patret graue facinus, quale diximus, quomodo tamen in infelicitatem ex felicitate labi potest? nam quæ tandem, aut quanta huiusmodi hominis erat felicitas, Verum quid felicitatem dixi, cùm nūquam hi felices dici poßint, cum semper in summa uersentur infelicitate, propter incommoda uitæ, quæ patiuntur, & paupertatem, seu inopiam

Ingeniose igitur Aristot. duo hæc sumpsit. Peccatum, graue & magnum. Deinde, VT EX Felicitate labatur in Miseriã: simul enim hæc accidere nulli possunt, nisi qui summa dignitate sit, & authoritate uir: in altoq; felicitatis gradu à fortuna collocatus. Miserrimi enim fiunt, & grauißimo casu, instar altißimarum turrium, decidunt. hanc esse Aristotelis sententiam, ut de nobilibus, ac illustri loco natis uiris non sit locutus, patet ex ipsa definitione tragœdiæ, in qua nulla est huiusmodi uirorum mentio. Atqui, si fuisset necesse apponere ad naturam, essentiamq; tragœdiæ declarandam, non prætermisisset eo loco: nam definitio debet omnia complecti, ut integra sit. Sed uide Aristotelis artificium. Animaduertebat uir summus, si diceret in tragœdia effingi personam, quæ propter peccatum aliquod graue, per imprudentiam admissum: delaberetur ex summa felicitate in maximam calamitatem, non posse hoc ad ullum referri, præterquàm ad Reges, Heroas uirosq; illustres: non igitur fuit necesse, ut illud, quod ex consequentibus satis poterat intelligi, frustra apponeret: cum sit breuitatis amator: nullumq; uerbum quod otiosum sit, aut inane adscribat unquam in suis libris. Rursus ponderanda illa uerba: καὶ οἱ ἐκ τοιούτων γενῶν ἐπιφανεῖς ἄνδρες. *Nam ambiguũ uidetur. An de illustribus genere: an de illustribus ac insignibus propter tam magna errata, loquatur. Sed affirmarim ego omnino Aristotelem loqui de ijs, qui insignes sunt, ac illustres propter rarum aliquod, & inusitatum peccatum, quo admisso statim ex summa felicitate lapsi sint in magnam calamitatem, neq; enim unquam necesse fuit, ut Aristoteles proferret, Nobilitatis, Illustriumq; genere uirorum esse habendam rationem: nam etiam si tragœdia personas Regias Heroicasq; recipit, non erat tamen artis idipsum proferre, cum consequatur ex altero, quod magis est primarium. Satis enim patet ad calamitatem ex felicitate, qua nulla unquam potiti sunt, delabi non posse ignobiles homines, ac uiles. Exempla uerò personarũ huiusmodi sunt: Oedipodis, Thyestæ, & reliquorum similium, qui cum felicißimi essent, propter admissa scelera, cuiusmodi dicta sunt, ad calamitatem redacti sunt maximam. Neque uerò est, quòd quisquam putet omnes tragœdias tales actiones, aut tales complecti personas, quales exposuimus: nam paucæ admodũ eiusmodi sunt. Sed Aristoteles in tradendis præceptionibus tragœdiæ scribendæ, actionis, personæq; deligendæ, quæ apta sit ad tragœdiam, specimen capit à præstantißima actione, & persona, quæ sibi uidetur aptißima. Non debent igitur omnes ueterũ tragœdiæ perpendi hoc examine, aut redigi ad hanc normam: nam præter actionem, personamq; Oedipodis, qualem expreßit Sophocles: nescio, an aliam reperias apud ullum ex ueteribus. Hercules in Trachinijs apud eundem Sophoclem commiserabilis uidetur, propter atrocitatem fortasse malorum, quæ perpetitur: at nõ, quòd talem personam sustineat, quæ sit media inter bonum, & malum.* B *Bonus enim potius existimandus, quàm malus: eodem modo in Electra, nam ea quidem bona: non media inter bonã, & malam. Orestes quoque. Aegisthus uerò & Clytemnestra prorsus mali: quòd si redigas ad hanc normam Aristotelis, erit nefarium scelus, id est* μιαρὸν *Electram bonam immerentem infelicem esse, & incommoda pati tam magna. Quare facilè adducor ad credendum Aristotelem, cum tragœdiæ artificium traderet, planè exquirere uoluisse, præstantißimum actionis genus, atque aptißimam personam effingere. Sicuti in demonstratione tradenda: quæ enim tandem apud philosophos demonstratio inuenitur ulla adeò integra, & absoluta ab omni parte, quæ conueniat cum præceptionibus Aristotelis, quas tradit in libris* ὑστέρων ἀναλυτικῶν*? Sed sanè optimum fuerit ad præstantißimam hanc actionem Tragicam, quam hoc loco effingit, cæteras omnes adaptare, efficereq;, ut quàm simillimæ illi sint: aut quàm minime procul fieri poterit, absint ab ea, quæ absolutißima est.*

,, ἀνάγκη ἄρα τὸν καλῶς ἔχοντα μῦθον, ἁπλοῦν εἶναι μᾶλλον, ἢ διπλοῦν, ὥσ-
,, περ τινές φασι. καὶ μεταβάλλειν οὐκ εἰς εὐτυχίαν ἐκ δυστυχίας, ἀλλὰ τοὐ-
,, ναντίον, ἐξ εὐτυχίας εἰς δυστυχίαν μὴ διὰ μοχθηρίαν, ἀλλὰ δι' ἁμαρτίαν με-
,, γάλην, ἢ οἵου εἴρηται, ἢ βελτίονος μᾶλλον, ἢ χείρονος.

,, Necesse est igitur pulchram fabulam constare magis ex uno hoc gene-
,, re, quàm ex duplici, ut nonnulli putant, cuius quidem ex miseria ad feli-
,, citatem mutatio nõ sit: sed contra ex felicitate ad miseriam, errore sanè nõ
,, leui, minimè uerò per dedecus, ex illo quidem uirorum, de quo dictũ est,
,, genere: quod ue potius ad meliores, quàm ad deteriores spectet.

Connectuntur cum ijs, quæ superius dicta sunt, in hunc modũ. Postquàm docuit Aristoteles quales personæ aptæ sint ad tragœdiam: dixitq; oportere eas ex summa felicitate in magnam miseriam lapsos uideri, propter graue aliquod erratum, quod insigne sit, ac illustre, propter magnitudinem, & atrocitatem,

A *ostendit actionem eandem potius debere ex simplici genere constare, quàm duplici. Simplex genus intelligit fabulæ, in qua persona aliqua ex felici, fit infelix, ut in Oedipode Sophoclis: aut è contrario ex infelici felix, ut in Iphigenia Euripidis licet perspicere: Duplex uerò fabulæ genus uocatur ab Aristotele, in qua alia persona fit ex felici infelix, alia ex infelici felix, sicuti apparet in Electra Sophoclis, in ea enim exprimitur felix Aegistus & Clytemnestra, Electra infelix. Rursus è contrario Aegistus & Clytemnestra infelices, Electra uerò una cum Oreste, felix. Et sic patet locus hic alioqui difficillimus. Et quoniam aliæ fabulæ, quæ suuplices uocantur, in infelicitatem desinunt, aliæ in felicitatem, quærit Aristoteles, utræ sint præstantiores, ac sanè palmam illis tribuit, quæ in infelicitatem exeunt, quia hoc magis est tragœdiæ propriũ, quæ semper ex infelicitate hominum captat luctum, ac commiserationem: modò illa infelicitas non accidat improbo alicui ualde merenti, propter improbitatem, & scelus aliquod nefarium sponte admissum, nam huiusmodi, odium, uti ante diximus, concitat in se potius, atque illud atrox, quàm commiserationem, nam à commiseratione quàm longißime abest odium, commiserationem enim scimus ex beneuolentia ortum habere cui cõtrariũ est odiũ. Infelicitas igitur talis exprimi debet, quæ acciderit homini, qui medius sit inter bonum & malum hoc est, neq; bonus, neq; malus, qualis est ante declaratus. Quòd si tales personæ non occurrant (paucißimæ enim occurrant necesse est propter raritatem facti) neq; poßis arripere in fabula scribenda personã, quæ media sit inter bonum & malũ: potius debebis arripere personã, in qua insit probitas quàm in qua insit improbitas. Verba Aristotelis sunt: ἢ βελτίονος μᾶλλον, ἢ χείρονος, quæ huiusmodi sensum habent. Si non poßis effugere qualem diximus, effingito aliquem, qui propius ab eo absit, ab altera parte ad probitatẽ tendens, quàm in improbitatem ab altera parte propius inclinet. Atq; sic patet, noluisse Arist. omnino bonum uirum concedere in actione tragica: sed aliquid tamen detraxisse ab ea persona, quam mediam constituebat inter bonum, & malum. Ac sanè omnia optima ratiòne facta sunt ab Aristotele, qui semper hoc sibi habebat propositũ, ut tragœdia excitaret & commiserationem & metum simul. Nam malus commiserationem non excitat, si infelix fuerit, tantum abest, ut excitet terrorem, & metum. bonus commiserationem quidem excitat, si quid aduersi patiatur: at non terrorem sed potius μιαρὸν, ac sicuti terror inducit in animos religionem, obstringitq; eos magis cultu quodam, ac pietate erga deos: quorum potentiam extimescunt: sic τὸ μιαρὸν animos abalienat prorsus à Dijs, qui quasi mortalia negligãt,
B probitatemq; hominum non intueantur, neq; foueant eos, qui uirtute fuerint præditi, malis multis bonos uiros conflictari permittant: ex qua re indignatio grauis oritur in animis hominum in Deos ipsos: & opinio: ipsos securum (ut ille ait) agere æuum, ac ociose dormitare in regendis mortalibus, maximum enim prouidentiæ Deorum signum esse iudicant homines, si uiros bonos præmijs afficiant, improbos autem ulciscantur, maleq; perdant. Hinc multum terroris inijci uideas ex recitatione tragœdiæ Sophocleæ, quæ Aiax inscribitur: quòd enim ille suis uiribus fidens Deos negligeret, ac de ijs obtrectaret, in insaniam mentis iniectus est à Minerua, qua impulsus multa perridiculè cum fecisset, eaq; postquam resipuit, agnouisset ac resciisset, gladio incubuit. sic scilicet discimus, omnes deorum contemptores, atq; obtrectatores malè mulctari à Dijs, pelliq; in amentiam: hoc enim maximum est ultionis genus, quo Dij homines insolentes suiq; numinis contemptores plectunt. Nec uerò desunt hac nostra ætate Aiaces, qui μελαγχολῶντες ex ira Dei Opt. Max. quòd diutius illorum improbitatem perferre non potest, in solitudinem uastam, quasi amentes, furoreq; uesano concitati, procul remotam ab oculis & uestigijs hominum, profecti se ipsos iugulant: nec sine prouidentia eiusdem Dei Opt. max. fit, ut superstites sæpe sint, quamuis occidisse se ipsos cupierint: exemplo ut sint alijs: ne unquam ipsius sanctißimum numen aspernentur, quid? quòd ea ipsa corporis parte plectuntur, qua peccare soliti Deosq; lædere, ut cum ex impurißimis faucibus impia, ac nefaria uox prodiret in Deum optimum parentem mortalium? eædem ferro resectæ amplius non eßent uocales, sed postea muti uiuerent. An hoc prouidentia caret?*

Σημεῖον δὲ καὶ τὸ γιγνόμενον. πρὸ τοῦ μὲν γὰρ οἱ ποιηταὶ τοὺς τυχόντας μύθους ἀπηρίθμουν, νῦν δὲ περὶ ὀλίγας οἰκίας αἱ κάλλισται τραγῳδίαι συντίθενται, οἷον περὶ ἀλκμαίωνα, καὶ οἰδίπουν, καὶ ὀρέστην, καὶ μελίαγρον, καὶ θυέστην, καὶ θήλεφον, καὶ ὅσοις ἄλλοις συμβέβηκεν ἢ παθεῖν δεινὰ, ἢ ποιῆσαι.

Huius autem rei indicium sit usus, etenim iam inde ab initio poëtæ quascunque nacti essent fabulas, admittebant: nunc autem pulcherrimæ circa paucas omnino familias componuntur: ut sunt Alcmæonis, Oedipodis, Orestis, Meleagri, Thyestis, Thelephi, cæterorumq; ge-

neris

» neris huiusmodi, quibus, uel facinora quidem grauia perpetrasse, uel i-
» psos tulisse contingit. A

Probatio est eorum omnium, quæ antè dicta sunt, pulcherrimas scilicet esse fabulas tragicas, quæ eas recipiunt actiones ac personas, quæ propius accedunt ad meliores quàm ad deteriores. Comprobat uerò hæc usu bonorum poëtarum, qui, non sicuti olim mos fuit, quaslibet temerè recipiebant fabulas, sed eas tantum admittebant actiones, quæ uenustatem aliquam habere uidebantur. Erant autem huiusmodi admodum paucæ necessariò, fabulæ: quia cum sumerent eas à ueris actionibus, sicuti faciendũ esse aliquando diximus ante, raroq; grauia hæc alicui acciderent: à paucis familijs talia deducebant ad imitationem tragicam. Neque uerò sine causa dixit Aristoteles περὶ ὀλίγας οἰκίας. *Nam tragicæ actiones hæ, quamuis uni aut Regi, aut Heroi acciderent: ea tamen calamitas totam sequebatur ipsius familiam: hinc uideas ex una calamitate, uarias effingi actiones, quatenus eam calamitatem, multis eiusdem gentis, accidisse uario modo credibile est. Oedipodis unius est una calamitas. Sed & ex persona Antigones ducta est alia fabula, eo, quo diximus modo, & altera Oedipodis* ἐπὶ κολωνῷ, *hæc enim actio illam calamitatẽ est subsecuta. Electræ quoque persona, & Orestis, & Iphigeniæ argumentum poëtis tragicis obtulit scribendæ fabulæ: cum tamen omnes ex uno ducantur principio. quid dicam de Hecuba, Andromache, & cæteris id genus? nónne omnes ex eodem fonte manarunt? Enumerat uerò in contextu Aristoteles Alcmæonis, Oedipodis, Orestæ, Meleagri, Thyestæ. Telephiq; actiones tragicas, de quibus singillatim dicendum, breuiter tamen, ut ne quid prætermisisse uideamur. Alcmæon Amphiarai, & Eriphyles filius fuit. Amphiaraus, quoniam ex uaticinijs cognitum habebat, se in expeditione Thebana interiturum, nolebat eò proficisci, Eriphyle monile accepit ab Argia, ut maritum cogeret, coëgit. Quid multis? ubi eo uenit, terra absorptus est. Auaram matrem Alcmæon filius, ut patris mortem ulcisceretur, peremit, de ea re Propertius libro secundo ita ait:*

» *Aspice quid donis Eriphyle inuenit auaris?*

Vergilius quoque libro sexto:

» *Mæstamq; Eriphylen*
» *Crudelis nati monstrantem uulnera cernit.*

Athenæus libro sexto: Alcmæonem narrat in insaniam, ira Deorum, quòd matrem peremisset, lapsum: mox B
» *insania liberatum, his uerbis:* ἐφόρει δὲ, ἣ δικαιόφιλος ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐν τῇ τριακοστῇ τῶν ἱστοριῶν
» περὶ τῶν ἐν Δελφοῖς ἱερῶν λέγων φησίν. Ὀνόμαρχος δὲ, καὶ Φάυλλος, καὶ Φάλαικος οὐ μόνον ἅ-
» παντα τὰ τοῦ θεοῦ ἐξεκόμισαν, ἀλλὰ τὸ τελευταῖον αἱ γυναῖκες αὐτῶν. τόν τε τῆς Ἐριφύ-
» λης κόσμον ἔλαβεν. ὃν Ἀλκμαίων εἰς Δελφοὺς ἀνέθηκε, κελεύσαντος τοῦ θεοῦ, καὶ τὸν τῆς Ἑλέ-
» νης ὅρμον Μενελάου ἀναθέντος, ἑκατέρῳ γὰρ ὁ θεὸς ἔχρησεν. Ἀλκμαίωνι μὲν πυνθανομένῳ,
» πῶς ἂν τῆς μανίας ἀπαλλαγείη.

» τιμῆεν μ' αἰτεῖς δῶρον μανίαν ἀποπαῦσαι
» καὶ σὺ φέρειν τιμῆεν ἐμοὶ γέρας, ᾧ ποτε μήτηρ
» ἀμφιάραον ἔκρυψ' ὑπὸ γῆν αὐτοῖσι σὺν ἵπποις.

M. Cic. in libro Acad. quæst. de tragœdia, quæ Alcmæon inscribebatur, meminit, uersusq; recitat. puto autem Alcmæonem in ea furentem exprimi:

» *Quid ipse Alcmæon tuus, qui negat cor sibi cum oculis*
» *Consentire? Nonne ibidem incitato furore,*
» *Vnde hæc flamma oritur.* & *illa deinceps:*
» *Incede incede, adsunt adsunt, me me expetunt.*

Quid cum uirginis fidem implorat

» *Fermi auxilium, pestem abige à me*
» *Flammiferam, hanc uim quæ me excruciat.*
» *Cæruleæ incinctæ igni incedunt,*
» *Circunstant cum ardentibus tædis.*

Aristoteles uerò libro Ethicorum tertio, ubi loquitur de actionibus uoluntarijs hominum, deq; ijs, quas ui coacti agimus, ait, nõnulla eiusmodi esse, adeoq; nefaria, ut satius sit mori, quàm compelli ad ea agenda, quo loco è re nata reprehendit Euripidem, qui in Alcmæonis tragœdia conatus est ostendere compulsum illũ ad cædem matris: cum tamen leues quasdam excogitarit causas, quibus uix compelli posse aut debere ad tantum facinus admittendũ uidebatur, uerba sunt hæc: ἔνια δ' ἴσως οὐκ ἔστιν ἀναγκασθῆναι, ἀλλὰ μᾶλλον ἀποθανατέον παθόντα τὰ δεινότατα, καὶ γὰρ τὸν Εὐριπίδου Ἀλκμαίωνα γελοῖα φαίνεται

τὰ

A τὰ ἀναγκάσαντα μητροκτονῆσαι, ἔστι δὲ χαλεπὸν ἐνίοτε τὸ κρῖναι ποῖον ἀντὶ ποίου αἱρετέον, καὶ τί ἀντὶ τίνος ὑπομενετέον, ἔτι δὲ χαλεπώτερον τὸ ἐμμεῖναι τοῖς γνωσθεῖσι. Et quæ sequuntur: hæc de Alcmæone hactenus dicta sint. De Oedipode nihil hoc loco dicā, satis enim multa antè dicta sunt, & multò plura dicentur postea. De Oreste itidem nō est necesse, ut loquar, satis enim nota actio, apud Euripidem in Oreste, & Sophoclē in Electra. De Meleagro pauca dicamus. Oeneus, quoniā in primitijs fructuum dicandis, præterierat Dianā, in eius regionē immissus Deæ ira aper est, ideo uocatus ab urbe eius regionis Calydonius, qui peremptus fuit postea ab Atalanta, cui Meleager Oenei filius præmia tribuit, et spolia. Aegrè tulerūt fratres matris Meleagri tres, quos omnes peremit Meleager. Althæa mater ipsius, ut fratrum cædē ulcisceretur, stipitē ardentem, quo protrahebatur, ex fato, Meleagri uita: paulatim elanguescere est passa, donec mortuus est Meleager filius: de hac re Ouid. lib. VIII. Metamor. Nunc de Thyeste dicendum. Atreus, & Thyestes Pelopis filij, Thyestes regno pulsus ab Atreo fratre, qui ipsi etiam filios uorandos apposuit. Thyestes fratrē execratus, unde Horatius Thyesteas preces uocat, id est quas Græci uocāt ἀράς. Cum filia Thyestes ex oraculo cōcubuit, ex qua genitus Aegisthus, qui Atreum, & Agamemnonē peremit, ipse postea ab Oreste Agamemnonis filio peremptus: hinc Horat. in Odis: Et sæuam Pelopis domum. Cicero quoque in Epistolis familiaribus, Pelopidarum facta uocat, res atroces eum uult significare. Thyestem Chæremonis citat Athenæus libro decimotertio, cuius hi sunt uersus elegantes de rosis:

ῥόδ' ὀξυφεγγῆ κείνοισιν ἀργεννοῖς ὁμοῦ
πολλὴν ὀπώραν κύπριδος εἰσορᾶν πέδων.
ἄκραισι περκάζουσαν οἰνάνθαις χρόνου. Hæc de Thyeste.

TELEPHVS uerò Mysorum rex, cum Græci regionem inuasissent, congressus singulari certamine cum fortissimo hostium duce Achille, uulneratus est. uulnus cum sanari non posset, accepit ab Oraculo, oportere rursus ab eodem uulnerari, exorauit Achillem, ut se uulneraret, hoc nonnulli referunt ad ferruginem, seu æruginem, quæ (ut scribit Plinius) uim habet exiccandi, & adstringendi, de Telepho, & Peleo simul Horatius in Epistola ad Pisones, Telephe, uel Peleu, & quæ sequuntur. satis enim patet illic accipi pro personis tragicis, ac commiserabilibus. Veteres magna ulcera τηλέφεια ἕλκη à Telepho uocarant. Horatius quoque in Epodis ait:

B Mouit Nepotem Telephus Nereium,
In quem superbus ordinarat agmina
Mysorum, & in quem tela acuta torserat.

Athenæus lib. X. Agathonis tragici Telephum citat. Atque hæc quidem singillatim nomina uirorum declarata fuerunt, ex quibus tragœdiarum scribendarum argumenta propter insignem ipsorum, totiusq; familiæ calamitatem, captarunt. Nunc libet, quoniam idem Athenæus Alcmæonem Achæi Eretriensis citat, uocatq; σατυρικὸν lib. III. ubi sunt hæc ipsius uerba: ἀχαιὸς δ' ὁ ἐρετριεὺς ἐν ἀλκμαίωνι τῷ σατυρικῷ καρυκοποιοὺς καλεῖ τοὺς λυδοὺς διὰ τούτων.

καρυκοποιὸς προσβλέπων βδελύττομαι. explicare quale hoc sit. πρόσοψον.
(Hæc sunt Athenæi uerba) τὰ ἱερεῖα περιτέμνοντες, δῆλον ὡς ἐμαγείρευον αὐτά, καὶ ἐκαρύκευον).
Rursus lib. XIIII. eiusdem Achæi citatur ἥφαιστος σατυρικός, cuius hi erant uersus:

θοίνῃ δὲ πρῶτον τερψόμεσθα. πάρεστι γὰρ
τὸ δεύτερον δὲ μήκη λήσεις τρόπῳ
μύρῳ σε χρίσω πάμπαν εὐόσμῳ δέμας.
ὕδωρ δὲ νίψαι χεῖρας οὐ πρόσθεν δίδως.
ναὶ τράπεζαν γ' ἐκ ποδῶν ἐπαίρεται.

Diligenter hi sunt adnotandi uersus, quia facilè ex ijs cognosci poterit, qualia fuerint apud ueteres dramata Satyrica, de quibus breuiter profero, quid sentiam. Mos fuit apud ueteres Græcos scribere poëmata quædam, quæ, cum personam tragicam aliquā sæpe præ se ferant, à qua ducatur inscriptio ipsorum, facilè posset aliquis fortasse suspicari tragicas illas fuisse recitationes, quæ satyrorum lusus haberent intermistos, uti antè quodam loco diximus, ad relaxandos animos. Verißimum quidem illud esse demonstrauimus antiquorum testimonio, sed aliæ quædam inscriptiones hæ sunt, ἀλκμαίων σατυρικός, ἥφαιστος σατυρικός. Crediderim igitur has fuisse Satyras ipsas, aut poëmata ferè satyris ipsis similia, quòd si quis miretur Alcmæonis personā, quæ tragica est, misceri ijs: facilè dixerim esse existimandum, tūc Alcmæonē in Satyricam actionē introductum, cum insanus erat, post cædem matris, perbellè enim conuenit cum insanis, ac furentibus hominibus, Silenis, & Satyris, qui petulci sunt, & furentes etiam ipsi. Extat Euripidis κύκλωψ, quod Satyricum omnino drama censendum est, quamuis inter tragœdias connumeretur, consueuerant enim poetæ

poëtæ ueteres tragici dramata etiam Satyrica aliquando scribere, quæ luctuosa essent, sicuti tragœdiæ. nam apud Euripidem effoditur oculus Cyclopi ab Vlysse. aptè uerò concinnauit Euripides totam illam actionē. Nam Sileni ac Satyri finguntur nauare operam Polyphemo in pascendis gregibus: & caseo conficiundo, lacteq; mulgendo, ait enim loquens Silenus: A

τούτων ἑνὸς ληφθέντες ἐσμὲν ἐν δόμοις
δοῦλοι, καλοῦσι δ' αὐτὸν ᾧ λατρεύομεν
πολύφημον· ἀντὶ δ' εὐΐων βακχευμάτων
ποίμνας κύκλωπος ἀνοσίου ποιμαίνομεν. *Et quæ sequuntur.*

Vlysses appellens ad littora colloquitur cum Sileno, & choro Satyrorum: sermones ubique iocosi, ac petulci. propinat illis Vlysses merum, contra illi pollicentur se daturos lac, & caseum, carnesq;, quibus uescantur, Silenus cum bibisset, ait:

σι. παπαιάξ· ὡς καλὴν ὀσμὴν ἔχει. *Paulò post:*
σι. βαβαὶ· χορεῦσαι παρακαλεῖ μ' ὁ βάκχιος.
ἆ, ἆ, ἆ, ὀδυ. πῶς τὸν λάρυγγα διεκάναξε σοῦ καλῶς;
σι. ὥστ' εἰς ἄκρους γε τοὺς ὄνυχας ἀφίκετο.

Quis non uidet dramata hæc perridicula esse, ac iocularia? paulò post Helenam ob inexplebilem lasciuiam carpens Silenus ait:

σι. οὔκουν ἐπειδὴ τὴν νεᾶνιν εἵλετε,
ἅπαντες αὐτὴν διεκροτήσατ' ἐν μέρει;
ἐπεί γε πολλοῖς ἥδεται γαμουμένη.

Non uno (inquit) marito contenta, ut de Phryne sua Horatius scribit, & de Aufilena in quodam Epigrammate Catullus. Ac ne ego prolixior sim uidere quilibet potest illic lasciuientes, Bacchantesq; Satyros: quatenus autem effoditur oculus Cyclopi, lugubre drama est, tale igitur fuit genus poëmatum. Hinc Athenæus eiusdem Achæi citat ἶριν σατυρικὴν, *libro decimo, ubi ait:* Ἀχαιὸς ὁ ἐρετριεὺς γλαφυρὸς ὢν ποιητὴς περὶ τὴν σύνθεσιν ἔσθ' ὅτε καὶ μελαίνει τὴν φράσιν, καὶ πολλὰ αἰνιγματωδῶς ἐκφέρει ὥσπερ ἐν ἴριδι σατυρικῇ. *miratur Athenæus, cur obscurè aliquando loqueretur Achæus, cum aliàs semper dilucido uteretur sermone. Sed ego crediderim in dramatibus satyricis obscurandam ænigmaticis figuris aliquando fuisse orationem: id enim postulabat Satyrici dramatis (ni fallor) artificium, talisq; sermo bellè conuenit petulcis, lasciuientibusq; dijs, ut apud Euripidem in Cyclope:* B

χο. λήψεται τὸν τράχηλον
ἐν τόνῳ ὁ καρκίνος
τοῦ ξένου δαιτυμόνος. *hæc obscura, atque ænigmati similia: rursus illa lasciuiæ plena, ac prorsus satyrica.* ὦ κυκλώπιον.
ὦ διαποτίσκε. *Et quæ sequuntur. Rursus illa iocosa:*

κύ. ἄριστον οὖν ἐν παρεσκευασμένον;
σι. πάρεστιν. ὁ φάρυγξ εὐτρεπὴς ἔσω μόνον.
κύ. ἦ καὶ γάλακτός εἰσι κρατῆρες πλέῳ;
σι. ὥστ' ἐκπιεῖν γέ σ', ἢν θέλῃς, ὅλον πίθον.
κύ. μήλειον, ἢ βόειον, ἢ μεμιγμένον;
σι. ὃν ἂν θέλῃς σύ, μή με καταπίῃς μόνον.

Idem Athenæus libro decimo sub initium ipsum, Astydamantis tragici nominat ἡρακλῆ σατυρικὸν, *in quo effingebatur uorax Hercules, atque, ut ipse ait,* ἀδηφάγος, *ex qua re satis licet perspicere, quale fuerit in hoc scribendo genere poëmatis artificium apud ueteres. Verùm de hac re satis, ac fortasse plura, quàm oportuit dicta sunt. Sed omnino tollenda erat dubitatio, ac quæstio omnis, quæ de hac re sæpe inter eruditos homines esse solet. Nunc redeo ad institutum sermonem unde sum digressus. Verba sunt illa consideranda diligenter, quæ statim protulit Aristoteles post allata exempla, sic,* καὶ ὅσοις ἄλλοις συμβέβηκεν ἢ παθεῖν δεινὰ, ἢ ποιῆσαι. *Cum enim eiusmodi sint personæ ad tragœdiam aptæ, cuiusmodi diximus: omnes quoque, quæ ijs fuerint similes, poterunt actionem tragicam constituere, quasi normam quandam tradat Aristoteles dijudicandi actiones, quæ ad tragœdiam spectent, cum enim paucarū familiarum calamitates extiterint, ex quibus argumentum tragicum sumi poßit, poterunt sua uigilantia, & peritia colligentes, ac dijudicantes, ea, quæ aliquando mortalibus accidunt, redigere ad numerum reliquarum actionum tragicarum. Personæ igitur, quarum actiones, ob calamitatem, tragœdiam constituant, dignoscentur duplici ueluti quodam signo; nam aut patrant, aut patiuntur aliquid graue, quæ aut simul, aut separatim*

considerarĕ

A considerari, atq; collocari in Fabulis necesse est. Sed alterum quidem tantùm separatim collocari potest.
quod est PATI. Alterum sine altero non potest, atq; huius rei sanè ratio probabilis hæc esse uidetur. NAM
PATRANTEM aliquem exprimere quis potest, quin etiam addat eum, qui PATIATVR: quid enim pa=
trat, aut cur, aliquis aliquid, si non infert alicui damnum, dolorem, cruciatum, cædem? Sed alterum separa=
tim collocari potest in tragœdia: hoc est, ut patientem exprimamus. Nam quamuis ea, quæ patimur mala,
& incommoda, pleruq; inferri nobis ab aliquo soleant: Sunt tamen nonnulla incommoda, quæ uel à for=
tuna, & casu proueniunt, uel à Dijs iratis inferuntur: aut alia quauis occulta ratione, & causa oriuntur.
Quod si quis miretur fortasse, Cur Aristoteles, cum superius à tragœdia improbos, ac facinorosos homines
excludendos censuerit: nunc in tragœdijs nonnullis dicat, Patrantem aliquem exprimi scelus aliquod, qui
enim patrat scelus, facinorosus est. Respondeo Aristotelem à tragicis actionibus exclusisse non facinoro-
sos quidem patrantes aliquod scelus: sed facinorosos infelices, quòd illorũ calamitates commiserabiles non
sunt: nunc uerò si Patrantem facinorosum retinet, id non facit, per se, neq; enim cogitatione complecti po
test ullus patrantem tantùm, quin simul occurrat etiam is, in quem patrarit scelus, hoc est qui incommo=
dum fuerit perpessus illatum à facinoroso patrante, commiseratio igitur tota cietur à persona eius, qui pa
titur, atq; eo modo constituitur actio tragica: in ea enim insit cõmiseratio oportet. Exempla poterunt rẽ
apertè demõstrare. In electra apud Sophoclem patrat cædem Orestes, patitur cædem Aegistus, & Clytem
nestra. Quòd si quis se mihi hoc loco obijciat, dicatq; Aegistum, ac Clytemnestram, cum improbæ personæ
effingantur, non posse, cum iure plectantur, patianturq; incommoda, & cædem, ciere commiserationem,
respondeo, uerißimum quidem id esse, sed propriam huius fabulæ, in exodo præsertim (quod antè quoq;
diximus) esse peripetiam: quæ terroris plenißima est, sicuti patet. Adde, quòd Electra commiserationem
ciet, atq;, ab ipsius persona ducitur inscriptio tragœdiæ. Quòd si rursus dicat aliquis, ab initio tragœdiæ
id quidem fieri: sed postea, commutata fortuna, electrã felicẽ existere, neq; amplius commiserabilem uide=
ri, respondeo, esse quoddam fabularum genus ex duplici constitutione actionis diuersæ implexas, de qua
re Aristoteles paulò antè disseruit: ac aliquantò post copiosius loquetur, quamuis tota uis exodi illius fa=
bulæ in terrore, qui ex peripetia nascitur, uersari mihi uidetur: Atq; hæc ita sanè sese habent. Sed apertius
exemplum rei, de qua loquebamur, sumi potest ex Medea Euripidis, ipsa enim patrat, quæ filios discerpit:
B Filij patiuntur, dolet Iason pater, cõmiseratio tota existit à filijs, qui discerpuntur, & à Iasone lugente: In
Iphigenia, quoq; in Aulide patrat Agamemnon: patitur Iphigenia, quamuis facinorosus uix dici potest
Agamemnon: oraculo enim, seu uaticinio monitus id patrat, ac coactus propè. Nunc redeo, unde digressus
fueram. Aliæ sunt tragœdiæ in quibus aliquem tantummodo PATI uideas, non quidem à Patrante, sed a-
lia quâuis de causa, cruciatus, incommoda, inopiam, aliaq; innumerabilia mala, quale exemplum afferri
potest ex Philoctete Sophoclis, qui in Lemno insula desertus ab omnibus, in solitudine uersans, inopia ui-
ctus laborabat: ulcerumq; dolore excruciabatur. Ex eiusdem quoq; Sophoclis Trachinijs, in qua tragœdia
Hercules, cum tunicam cruore Neßi imbutam induisset: miris modis exulcerari, ac conflictari intestino
igne corpus uorante, cœpit. in his Patrans nullus est, qui facinorosus appellari poßit: nam hoc Deianiræ
quis attribuat? quæ per imprudentiam tunicam eam dono dedit Herculi: sperans illum sibi maiore amore
posse uinciri, nullum igitur scelus in Deianira: Sed amoris potius magna quædam uis. Vnũ addo, quod est
ualde necessarium cognitu. Poëtæ ueteres, qui tragœdias scripserunt: non tantum ipsas calamitates, quæ
acciderant, colligere, eoq; modo exprimere solitos in suis fabulis, quo acciderant, consueuisse: sed etiam a=
lias ex alijs calamitates confingere secundum probabile: actionemq;, pro arbitratu, constituere, diuerso
planè modo, atque sic licet intueri de eâdem re Argumenta diuersa ratione probabiliter conficta. Nec le=
uis concertatio olim hæc inter duos poëtas aliquando fuisse uidetur: Vter melius constituisse actionem ui=
deretur. Atq; ut exemplum aliquod huius rei, de qua loquimur, afferamus. Satis constat Oedipodem, post=
quam resciisset ea, quæ per imprudentiam patrarat, regno deiectum, oculos sibi effodisse, ne lucẽ amplius
hanc, quæ mortalibus est suauißima, intueretur, quasi sibimet ipse ea pœna uideretur dignus. Hæc igitur
actio nihil fuit immutata: neq; immutari debuit, quia ita accidit reliqua uerò, quæ actioni cõiuncta sunt,
uarijs modis, pro arbitratu poëtarum prolata fuerunt, adeò ut οἰκονομίαν, artificiumq; alterius, cum al=
terius dispositione, & artificio conferre poßimus, Sophocles, ut propius rem attingamus, in Oedipode Io
casten inducit suspendio perijsse, ubi primum incestas nuptias agnoscere cœpit, antè quàm easdẽ agnosce=
ret Oedipus: oculosq; sibi effoderet. nã Iocastes exitiũ, quæ prius perierat, illius auxit multò magis dolorẽ.
Euripides in Phœnißis, eandẽ Iocastẽ facit superstitẽ calamitati Oedipodis, atq; unà cũ Oedipode multos an
nos post in domo Creontis, qui regno successerat, uixisse, quousq; audita morte duorũ filiorũ Eteoclis, &
Polynicis, q in singulari certamine mutuò sibi illatis uulnerib. cõciderãt, ipsa quoq; se iugulauit, ait enim.

μήτηρ δ' ὅπως εἰσεῖδε τὴν δὲ συμφοράν. A
ὑπερπαθήσασ' ἥρπασ' ἐκ νεκρῶν ξίφος.
κἄπραξε δεινὰ· διὰ μέσον γὰρ αὐχένος
ὠθεῖ σίδηρον, ἐν δὲ τοῖσι φιλτάτοις
θανοῦσα κεῖται περιβαλοῦσ' ἀμφοῖν χέρας

Praeterea eadem in tragœdia Euripides duas alias actiones complectitur duobus Episodijs, quas Sophocles duabus separatis tragœdijs aßignauit. Nam inducitur Antigone pro pietate singulari erga fratres, cupiens eos humare, quos inhumatos esse iusserat Creon Rex. Rursus inducitur Oedipus, audito oraculo, sibi esse in Atticam eundum, ubi finem ac leuamen malorum nansciseeretur suorum: totum illud uaticinium patefaciens, quod secus est à Sophocle factum in tragœdia, quæ inscribitur ἐπὶ κολωνῷ. praeterea eijcitur à Creonte: inuitusq; cedit regione: ait enim.

οἰ. ἢ μ' ἄρδην ὧδ' ἀποκτείνεις, κρέον.
ἀποκτενεῖς γάρ, εἰ με γῆς ἔξω βαλεῖς.
κρέ. ἐγὼ δὲ ναίειν σ' οὐκ ἐάσαιμ' ἂν χθόνα

In eadem Euripidis tragœdia. Praeterea alia est discrepantia inter Euripidem, & Sophoclem, quòd Euripides in Phœnißis, antequàm in Atticam iret exulatum Oedipus, illum audientem facit cædem filiorum mutuam Eteoclis, & Polynicis, postea discedentem iussu Creontis: Sophocles autem Oedipodem facit, dum esset in Colonæo uico Atticæ regionis, audientem ab Ismene filia, ipsorum cædem. Rursus Sophocles in Antigone facit edicẽtem Creontem, ne quis humo mandet Polynicem: quòd bellum nefarium patriæ intulisset: Antigonen humantem mox eandem edicto Creontis uiuam humo defossam. Euripides in Phœnißis cupientem quidem humare facit, sed discedentem postea cum Oedipode patre. Rursus Sophocles in Antigone facit Hæmonem, Creontis filium, qui amore ardebat Antigones, seipsum perimentem. Euripides in Phœnißis inducit Creontem, dum colloquitur cum Antigone, suadentem, ut patrem abire sinat: ipsa uerò secum in urbe commoretur Thebana mox despondenda Hæmoni filio. Antigonen autem facit nuptias has pugnaci animo detrectantem sic.

ἀν. ἦ γὰρ γαμοῦμαι ζῶσα παιδὶ σῷ ποτέ;
κρ. πολλή σ' ἀνάγκη. ποῖ γὰρ ἐκφεύξῃ λέχος;
ἀν. νὺξ ἆρ' ἐκείνη Δαναΐδων μ' ἕξει μίαν. *Paulò post.* B
κρέ. ἴσθ', οὐ γὰρ φονεύσεις παῖδ' ἐμόν, λίπε χθόνα

Quamuis quantum spectat ad sepulturam Polynicis: cum prohibeat Antigonem Creon apud Euripidem: illa discessura cum patre ait aliquantò post clàm se redituram, ut sepeliat. Sic.

ἀν. ἐγὼ σφε θάψω, κἂν ἀπεννέπῃ πόλις.
κρ. σαυτὴν ἂν ἐγγὺς τῷδε συνθάψεις νεκρῷ.

Hæc, atq; alia multa discrepantia uideat aliquis, qui accuratè legat in Oeconomia Fabularum duorum præclarißimorum poëtarum: neque eodem modo singula narrari: licet enim (sicuti dixi) retenta primaria actione, ut nihil immutetur: reliqua euenta aliarum personarum quas pati calamitatem credibile est, ob infelicitatem primariæ illius personæ, cum ex eadem sint gente, & familia, illi consanguinitate coniuncti, immutare, alioq; narrare modo, pluresq;, aut unam ea, qua demonstratum est, uia, ac ratione, actionem constituere, cum enim ex eadem familia omnes eæ personæ sint, facilè fuerit per Episodia coniunctim cum primaria actione, eorum incommoda, & calamitatem exprimere, aut etiam si uolueris separatim, alia actione fabulaq; cõstituta. Obijciat se mihi fortasse aliquis hoc loco, dicatq;, hæc quæ à nobis dicta sunt, discrepare à præceptione illa insigni Aristotelis, quam superius exposuimus: Fabulas non esse immutandas: sed retinendas, uti semel receptæ fuerint. Respõdeo, hæc præceptioni illi præclaræ, quæ in primis seruari debet, non repugnare. Nam si discrepant inter se aliqua ex parte Sophocles, & Euripides in ijs, quæ ad primariam actionem non pertinent, sed illius quodammodo sunt affecta describendis, pro suo iure id fecisse existimandum est, nam eadem uiuentes ætate, easdemq; tractantes fabulas poterant uariam seruare οἰκονομίαν ex probabili deductã, cum nõdum essent receptæ tunc Fabulæ illæ, & actiones. Eosdẽ tamen non uideas calamitatem Oedipodis, diuerso modo narrantes: erat enim recepta sic ea actio ex euentu ipso, neque poterat immutari: Tantã enim uim hæc habet res, ut etiã falsa, si recepta sint semel, nõ licet immutare, refert Aelianus lib. V. sub finem de Medea Fabulam ita fuisse confictam, præter ueritatem, ab Euripide, suadentibus Corinthijs. Euenta uerò, & calamitates aliarum personarum, quæ inde ortum habebant, poterant ex uerisimili, diuersis modis effingi, uariaq; ratione ex ijs licebat pro arbitratu poëtarum actiones plures, aut unam constituere: modo fabulæ naturam, Episodiorumq; diligenter seruarent, id quod uideo fa-

A deo factum à preclaris duobus illis poëtis. Vter uerò ingeniosius actiones, fabulasq; constituerit. οἰκονομίαν seruarit, melius ne hic plures actiones, per Episodia, collegerit in unam fabulam: an ille diuersis fabulis singula sit complexus, alijs adscitis Episodijs ex uerisimili, id enim nō difficile est factu ingenioso poëtæ, qui artē callet scribendarū tragœdiarum. Vter, inquàm, maiore artificio Fabulas scripserit: hoc iam relinquitur iudicandum: hoc enim perpetuū fuit olim inter eos certamen. Hæc qui ignorat ita fieri posse à poëtis, neq; tenet artem constituendarū fabularū: miratur postea, si quid in fabulis secus narrari uidet ab hoc, quam ab illo. Quàm multos ego noui nostra ætate rudes homines, ac imperitos huius artis, qui quæstiones excitant inter se, de uarietate narrationum illarū: quasi uerò de historia aliqua agatur: ignorant quippe præclarū hoc artificiū, quod exposuimus: seruatum à ueteribus Poëtis, in calamitatib. infeliciū uirorū exprimendis, tū nihil immutando tū immutando etiā, sed eo, quo diximus, modo. Et quoniā (ut redeam ad primam disputationem) personæ exprimuntur à poëtis, quæ aliquam calamitatem perpeßæ fuerint: Archelaum Macedonū regē, ferunt rogaße aliquando Euripidē, quem secum diutißime in conuictu sibi coniunctißimum, charißimumq; habuit, ut de se tragœdiam scriberet: respondisseq; illum Bona uerba quæso ò Rex. Vtinam ne quid unquàm tibi accidat, quòd sit tragœdia dignum: ex quibus uerbis satis intelligi potest tragica imitatione exprimi actiones personarum, quæ aliquid graue fuerint perpeßæ.

ἡ μὲν οὖν κατὰ τὴν τέχνην καλλίστη τραγῳδία ἐκ ταύτης τῆς συστάσεώς ἐστι. διὸ καὶ οἱ Εὐριπίδῃ ἐγκαλοῦντες τὸ αὐτὸ, ἁμαρτάνουσιν, ὅτι τοῦτο δρᾷ ἐν ταῖς τραγῳδίαις, καὶ πολλαὶ αὐτοῦ εἰς δυστυχίαν τελευτῶσι. τοῦτο γάρ ἐστιν, ὥσπερ εἴρηται, ὀρθόν. σημεῖον δὲ μέγιστον, ἐπὶ γὰρ τῶν σκηνῶν, καὶ τῶν ἀγώνων τραγικώταται αἱ τοιαῦται φαίνονται, ἂν κατορθῶσι.

Erit igitur pulcherrima illa Tragœdia, quæ ex huiusmodi compositione constiterit. Quamobrem illi quidem decipiūtur ob id ipsum, quo Euripidem damnant, ut qui in tragœdijs suis illud obseruent, earumq; plu- B resin infelicitate terminentur. id quod omnino, ut diximus: ex arte est, Argumento uerò illud sit maximo, quòd in scenis, atque adeò in certaminibus, hæc si rectè recitentur, maximè quidem tragicæ apparent.

Postquàm Aristoteles exposuit, quales eos esse oportet, qui ad tragœdiam sint apti: nam & medios esse inter bonum, & malum, hoc est, neque bonos, neque malos, præterea ex felicitate in infelicitatem summam, ob aliquod admissum per imprudentiam scelus labi, oportet, atque demū graue aliquid patrare, aut pati: Epilogum statuit, quo breuiter sententiam suam explicat, his uerbis. Erit igitur pulcherrima tragœdia secundum artem ex tali constitutione, ita enim debent uerti. Paccius in sua uersione prætermisit uerba illa κατὰ τέχνην, quæ maximi sunt ponderis, ut paulò post ostendam. Eam uerò constitutionem intelligit fabulæ, quæ desinit in infelicitatem, & miseriam. Reprehendit autem eos, qui aliter sentiebant, Euripidemq; accusabant, qui eiusmodi conscripsisset tragœdias, quæ desinerent in infelicitatem. Atqui, inquit Aristoteles, Euripidem reprehendunt in eo, in quo est maximè laudandus: nam illud est magis artificiosum. Potest autem comprobari eadem ratione, quæ toties est à me exposita: quia proprium tragœdiæ est concitare commiserationem, & terrorem in animis auditorum, hoc autem facilius fit, cum fabula in infelicitatem desinat, quamuis antè luctuosa fuerit, turbarumq;, ac mœroris plena: tollitur tamen statim ex animis auditorum omnis commiseratio, propter exitum rerum felicem: quo fit, ut læti potius, quàm mœrentes inde recedant: nam commiserationi opponitur lætitia, quam ex bonorum uirorum commodis, ac felicitate capimus. Adnotanda illa uerba. κατὰ τὴν τέχνην. ait enim Aristoteles secundum artes has laudatißimas esse fabulas. Vulgus hominum rude, atque imperitū, quod sensu ducitur & opinione, magis quàm prudentia, & cognitione, aut peritia: semper fere dissidet, ab eo, quod est rectum, & probatur à sapientibus: huic igitur poëtæ inseruientes olim Fabulas conscribebant, quales uulgò probari posse putarent: discedebantq; ab arte, quæ normam tradit rectè scribendi: Ars enim postulat, ut tragicis recitationibus expurgentur duæ maximæ illæ animi perturbationes, de quib. in definitione tragœdiæ locuti fuimus: metus, et commiseratio: homines uero, qui uoluptatibus, rebusq; iucundis facilius alliciūtur, sæpe res lugubres, tragicasq;, quòd iniucundæ sunt, refugiunt. Felicem igitur postulant actionum exitum: ne perpetuò eos augant, urgeantq; & terror, & commiseratio, & redeant ad hilaritatem pristinam: hanc rem, uulgiq; naturam præclarè exprimit Aristoteles lib. III. Ethicorum, his uerbis. τοῖς πολλοῖς δὲ ἡ ἀπάτη. διὰ τὴν ἡδονὴν ἔοικε γί-

νεαθαι, οὐ γ' οὖσα ἀγαθὸν φαίνεται, αἱροῦνται οὖν τὸ ἡδὺ, ὡς ἀγαθὸν, τὴν δὲ λύπην, ὡς κακὸν φεύγουσι. Idem Aristoteles paulò ante politè, uereq; dijudicat, quantum intersit inter sapientem, & uulgarem, rudemq; hominē, in rebus dignoscendis: Atq; utrumq; quidem appetere ait bonum, sed hunc specie quadā nonnullorū, quæ uidentur bona, cum non sint sæpe decipi: illum uerò nunquam decipi: nam sapiens ipse sibi norma est, atq; mensura quædam: Verba illius hæc sunt. ὁ σπουδαῖος γὰρ ἕκαστα κρίνει ὀρθῶς, καὶ ἐν ἑκάστοις τἀληθὲς αὐτῷ φαίνεται. καθ' ἑκάστην γὰρ ἕξιν ἴδιά ἐστι, καὶ καλὰ, καὶ ἡδέα. καὶ διαφέρει πλεῖστον ἴσως ὁ σπουδαῖος τῷ τἀληθὲς ἐν ἑκάστοις ὁρᾶν, ὥσπερ κανὼν, καὶ μέτρον αὐτὸς ὤν. Eodem fermè modo in dijudicandis tragœdijs poëtarum discrepat uulgaris, quia artem non tenet, à sapiente, & docto, qui bene peritus est totius artificij: Nullus autem poëta, qui cupit sua scripta diu uersari in manibus hominū, debet unquā aliò respicere, quàm ad artē, & normam rectè scribendi, nam si uulgarium hominū auribus, sensibusq; uoluerit inseruire, semper fluctuabit, nunquamq; satis certā rationem in scribendo inire poterit: cum uulgus mutabile sit, modoq; hoc, modò illud probet: sæpè etiam improbet, quòd paulò antè probabat. τοῖς εὖ διακειμένοις (inquit ibidē Aristot. rem totā eleganti similitudine demonstrans) ὑγιεινὰ ἐστὶ τὰ κατ' ἀλήθειαν τοιαῦτα ὄντα, τοῖς δ' ἐπινόσοις ἕτερα, ὁμοίως δὲ καὶ πικρὰ, καὶ γλυκέα, καὶ θερμὰ, καὶ βαρέα, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστα. Ars eodem modo sese semper habet: iudicioq; & obseruatione prudentum comprobata est: hanc igitur sequi oportet in omnibus rebus agendis: tum etiā, quod ad rem nostrā spectat, in scribendis, ac cōstituendis fabulis tragicis, nam si quis inanē uulgi plausum ut captet: recedat ab arte, in magnos labetur errores, sæpeq; etiam ab eodem uulgo, quòd inconstans est, minus probabitur: Hāc ego existimo fuisse Aristotelis sententiā, cū ait, secundū artem eas esse pulcherrimas fabulas. Euripidē igitur importunè reprehendūt, nonnulli, quòd fabulas scribat magna ex parte desinētes in infelicitatē, cum id secundū artē sit, naturamq; tragœdiæ rectū. Probat hoc ipsum Aristot. signo admodū aperto: In scena, & in Theatro, cum recitationibus tragicis inter se certant poëtæ, uidentur eæ fabulæ magis referre tragœdiæ naturā, quæ desinūt in infelicitatē, nā quæ desinunt in felicitatem, & lætitiā, multū absunt à tragœdiæ natura: quæ semper luctuosa est, & cōmiserabiles refert hominū calamitates. Habet in contextu Aristot. σκηνῶν καὶ ἀγώνων, quia respicit ad morē ueterū poëtarum, qui inter se certabāt de laude poëmatū, de qua re nos superius sæpè locuti fuimus? Rursus illa uerba adnotanda in cōtextu, ἂν κατορθῶσι, id est, si prosperū sortiantur euentū, recteq; succedāt, sæpè enim histrionum culpa, aut alterius cuiusuis rei, uim suā nō ostendunt fabulæ tragicæ, sed frigēt. Hinc præclarè Plutarchus extollens Satyri histrionis recitationē, ait: referēs uerba primū ipsius Satyri ad Demosth. ἀλλ' ἐγὼ τὸ αἴτιον ἰάσομαι ταχέως, ἄν μοι τῶν εὐριπίδου τινὰ ῥήσεων, ἢ σοφοκλέους ἐθελήσῃς εἰπεῖν ἀπὸ στόματος, εἰπόντος δὲ τοῦ δημοσθένους μεταλαβόντα τὸν σάτυρον οὕτω πλάσαι, καὶ διεξελθεῖν ἐν ἤθει πρέποντι, καὶ διαθέσθαι τὴν αὐτὴν ῥῆσιν, ὥσθ' ὅλως ἑτέραν τῷ δημοσθένει φανῆναι, πεισθέντα δ' ὅσον ἐκ τῆς ὑποκρίσεως τῷ λόγῳ κόσμου, καὶ χάριτος πρόσεισι. Et quæ sequuntur. Si igitur κατορθῶσιν, idest, benè successerint, adiuuāte histrionū peritia uim sermonis, recitationes eiusmodi tragœdiarū, quarū exitus est in infelicitatē: planè apparebūt τραγικώταται. Quatenus uerò ad Eurip. spectat, quod ait Aristot. licet perspicere, uerum sit, nec ne: nam maxima pars tragœdiarum Euripidis (loquor de ijs, quæ extant) secus uidetur sese habere, ac narrat Aristoteles hoc loco, Nam Orestes, quod postea copiosius ostendemus, felicem habet exitum: Iphigenia etiam ipsa in Tauris, alioqui propter agnitionem, & peripetiam plurimi facienda. Præterea Hippolytus, Helena, Rhesus, Alcestis in primis, in qua, opera Herculis reuocata ad superos uxor Admeto restituitur optatißima, Andromache, in qua Peleus immortalitate potitus in fortunatorum insulas transfertur. Iphigenia in Aulide. Ion. omnes hæ, inquam, tragœdiæ felicem uidentur habere exitum, nam quæcunq; ex Machina solutionē habēt, inter eas quæ desinūt in felicitatem, cōnumerari possunt. Verùm sanè Hecuba pulcherrimo constat exitu, ac planè artificioso, in infelicitatem: nam præterquàm quòd Polymnestor, oculis effoßis, infelix apparet, lugensq; Hecuba filij Polydori necem: multum infelicitatis præsefert, uaticinium illud, quod profertur à Polymnestore, in Hecubam, & Agamemnonem, & Cassandram Sic.

πο. κύων γενήσῃ πύρσ' ἔχουσα δέργματα. Hoc de Hecuba.

Rursus in Cassandram. Sic.

πο. καὶ σήν γ' ἀνάγκη παῖδα κασσάνδραν θανεῖν.

Rursus in Agamemnonem, quem ait à Clytemnestra peremptum iri.

πο. κτενεῖ νιν ἡ τοῦδ' ἄλοχος οἰκουρὸς πικρά.

Præsagia hæc futuræ infelicitatis, ab infelicißimo homine prolata efficiunt, ut etiam ipsi, qui sibi felices uidebantur, infelices sint, dum ijs inijcit metum futuræ infelicitatis. Itidem tragœdia, quæ inscribitur φοίνισσαι,

A φοινισσαι, in infelicitatem desinit, nam Oedipus inducitur, effoßis oculis, in exilium missus à Creonte Rege, miserrimus discedere è Thebana regione, in qua paulò ante fuerat Rex. ait uero.

οἰδ. ὦ πάτρας κλεινοὶ πολῖται
λεύσσετε, Οἰδίπους ὅδε,
ὃς τὰ κλεινὰ αἰνίγματ' ἔγνω, καὶ μέγιστος ἦν ἀνήρ.
ὃς μόνος σφιγγὸς κατέχον τῆς μιαιφόνου κράτη.
τῆς δ' ἄλμος οἰκτρὸς οἰκτρὸς ἐξελαύνομαι χθονὸς
ἰστὰς τί ταῦτα θρηνῶ, καὶ μάτην ὀδύρομαι.
τὰς γὰρ ἐκ θεῶν ἀνάγκας θνητὸν ὄντα δεῖ φέρειν.

Quid uerò his commiserabilius, horribiliúsue esse, aut cogitari potest? aut quæ maior calamitas? In his igitur tragœdijs talem exitum in infelicitatem secundum artem, alijsq; etiam, sicuti uidere est, constituit Euripides perite admodum: quod si in alijs exitus in felicitatem perspicitur: hoc planè existimandum est esse ab Euripide factum. ut uulgi sensibus inseruiret, à quo huiusmodi genus tragœdiarum maximè probari uidebat.

καὶ ὁ εὐριπίδης, εἰ καὶ τὰ ἄλλα μὴ εὖ οἰκονομεῖ, ἀλλὰ τραγικώτατός γε τῶν ποιητῶν φαίνεται.

Euripidesq; ipse, tametsi aliqua parum rectè dispenset, omnium tamen poetarum maxime tragicus uideri potest.

Postquam Aristoteles eorum refutauit sententiam, qui Euripidem reprehendebant, quòd tragœdias faceret exeuntes in infelicitatem: id ipsum Euripidi ipse magnæ tribuit laudi, atq; de eo quid sentiat liberè profert, dormitauit alicubi Euripides in œconomia tragœdiarum: Hoc uno excepto, omnium præstantissimus est poëta in scribendis tragœdijs Euripides censendus, quòd tragicè prorsus loquatur, hoc est, luctuose, & flebiliter, sicuti maximè conueuit huic poëmati, in quo cieuda est commiseratio. Sunt hi uersus statim in principio Orestæ positi.

οὐκ ἔστιν οὐδὲν δεινὸν ὧδ' εἰπεῖν ἔπος
οὐδὲ πάθος οὐδὲ ξυμφορὰ θεήλατος,
ἧς οὐκ ἂν ἄραιτ' ἄχθος ἀνθρώπου φύσις.

B Quos Cicero scribit tanti ponderis existimatos fuisse à Socrate, ut eos reuocarit magna cum admiratione: bisq;, ac ter recitari uoluerit, id quod contigiße in uersibus Vergilianis, Dulces exuuiæ, Seruius narrat. Nam Augustus Cæsar Dulcedine, ac suauitate illorum uersuum, ita est allectus, ut iußerit bis proferri. Nec uerò mirum tam doctè grauiterq; tragœdias scripsisse Euripidem, è Scholis enim prodijt summorum philosophorum maximarum, plurimarumq; rerum cognitione instructus: nam & Anaxagoram, & Socratẽ audiuit. Verum de his satis: qui plura uolet intelligere, scireq; de Euripidis doctrina, præstantiaq; quid ueteres senserint, quantumq; ipsi tribuerint, poterit omnia perlegere, quæ collegit dialogo septimo de Historia poëtarũ LILIVS GREGORIVS GYRALDVS FERRARIENSIS, uir eruditißimus, quẽ ego me herclè tanti facio, ob singularẽ doctrinã, & uariã eruditionem omnium rerum, quanti debeo eum, qui nostratia hæc studia tantopere excolit, exornatq;, atq; antiquitatem omnẽ inuestigans, in abstrusis, reconditisq; ueterum libris, omnia profert in medium, ut alijs prosit, sed ut redeam ad Euripidem: is œconomiam, ac dispositionem in fabulis non exactè uidetur seruasse. Exemplum ego unum afferam ex Alcestide ipsius tragœdia. qualis enim quæso, aut quàm probabilis οἰκονομία est? ut Herculem uictorẽ coronatum redeuntẽ à pugna inducat: ignarumq; faciat funestationis ædiũ Admeti propter Alcestidis mortem, apud illũ diuersantem, quod cum ab eo postea lugente intellexisset, cupiens discedere Hercules ait.

Ἡρ. ξένων πρὸς ἄλλην ἑστίαν πορεύσομαι
Cui respondet statim Admetus, prohibens illum discedere.
ἀδ. οὐκ ἔστιν, ὦναξ. μὴ τοσόνδ' ἔλθοι κακόν
ἡρ. αἰσχρὸν παρὰ κλαίουσι θοινᾶσθαι ξένους.
ἀδ. χωρὶς ξενῶνές εἰσιν, οἷς σ' εἰσάξομεν.
ἡρ. μέθες με, καὶ σοι μυρίαν ἕξω χάριν, Paulò post.
χο. τί δρᾷς τοιαύτης συμφορᾶς προκειμένης,
ἀδ. μήτε τολμᾷς ξενοδοχεῖν, τί μῶρος εἶ,

Ipse Aristoteles lib. Ethicorum. III. sub initium fermè, οἰκονομίαν Euripidis reprehendit in Alcmæone, parum enim probabiles causas protulit, quibus impelli potuerit ad cædem matris, ridiculamq; ait esse

totam Euripidis narrationem illam. Poßem meum iudicium ſecutus, Ariſtotelisq́; normam: multa alia loca A *proferre, in quibus dormitauit Euripides multumq́; errauit in diſpoſitione partium tragœdiæ: ſed quia in tanta iudiciorum uarietate, periculoſum eſt proferre, quod ſentias, poterit unuſquiſque per ſe illius tragœdias legens, adhibita Ariſtotelis norma animaduertere, ubi in œconomia lapſus ſit, quàmq́; uerè hoc ſit ab Ariſtotele prolatum. Iulius quoq; Pollux lib. IIII. ubi agit de choricis cantilenis, dormitaſſe Euripidem oſtendit, his uerbis.* εὐριπίδης ἐν τῇ δανάῃ τὸν χορόν, τὰς γυναῖκας ὑπὲρ αὐτῆς πεποιηκὼς παρᾴδειν, ἐκλαθόμενος ὡς ἄνδρας λέγειν, ἐποίησε τῷ σχήματι τῆς λέξεως τὰς γυναῖκας. *quid enim turpius, quàm ſuimet ipſius obliuiſci ſuæq́; diſpoſitionis institutæ? Euripides igitur in Danae, chorum, qui mulieres conſtituebat, ſui oblitus, tanquã mares contineret, loquentem facit. Nũc his prætermiſſis breuiter declaro, quib. in rebus* οἰκονομία *uerſetur: aut quali egeat artificio. Satis uerò in libello priore noſtrarũ annotationũ expoſuimus, quomodo ueteres Græci protulerint hãc dictionẽ pro diſpoſitione, ac collocatione partium in oratione: multisq́; allatis exemplis id ita eſſe probauimus, & ſi quidam* παρέργως *ſcriptor, non fortaſſe* παρέργως *quicquid à me de ea re ante, quàm ille ſcriberet, triennio prolatum fuit, unà cũ alijs multis, ſuis inſeruit ſcriptis: ſtuduitq́; efficere, ut ſi forte ignorarent homines, Vter prior edidiſſet, crederent me corniculam eſſe Horatianæ illi perſimilẽ. ſed in poſteriore libello, mearũ annotationum, ſatis honori meo cauere conatus ſum, Hæc igitur ſint hactenus hoc loco* παρέργως *dicta. In tragœdijs diligenti opus eſt* οἰκονομίᾳ *& diſpoſitione: in prologo, in epiſodijs: in exodo: nam non procul hæ partes repetendæ ab ijs, quæ multum abſunt ab actione, ſed ab ijs, quæ cohærent propius, & ſtatim rem aut præcedere, aut conſequi ſolent: ut actio tota ſibi conſtet, nihilq́; habeat repugnans, aut parum conſentaneum. Reſpiciendum igitur eſt diligenter ad id, quod ſuperius diximus uocari* τὸ εἰκὸς, *ex quo partes illæ omnes, dicuntur connectunturq́; cum actione:* οἰκονομία *præterea facit, ut, quod prius dicendum ſit, non dicatur poſteriore loco: docet etiam quomodo perſonis id, quòd ſingulis conuenit, attribuamus: accommodateq́; ad naturam locorum, morum, temporumq́; ſcribamus, ſingula hæc exemplis probarem, ſi putarem eſſe neceſſe, ſed facilia omnia per ſe dijudicabit unusquiſque, qui attentè uoluerit legere, ac perpendere ueterum ſcripta.*

Δευτέρα δὲ ἡ πρώτη λεγομένη ὑπό τινων ἐστὶ σύστασις, ἡ διπλῆν τε τὴν σύστασιν ἔχουσα καθάπερ ἡ ὀδύσσεια, καὶ τελευτῶσα ἐξ ἐναντίας τοῖς βελτίοσι καὶ χείροσι, δοκεῖ δὲ εἶναι πρώτη διὰ τὴν τῶν θεάτρων ἀσθένειαν. ἀκολουθοῦσι γὰρ οἱ ποιηταὶ κατ᾽ εὐχὴν ποιοῦντες τοῖς θεαταῖς. ἔστι δὲ οὐχ αὕτη ἀπὸ τραγῳδίας ἡδονή, ἀλλὰ μᾶλλον τῆς κωμῳδίας οἰκεία. B

Secundo loco ſequitur, quæ à nonnullis in primo collocatur, illa ex duplici genere compoſitio, quo ex ordine Odyſſea eſt: ut quæ diuerſa ratione, partim ex præſtantioribus perſonis, partim ex humilioribus conſtet. huic ſanè primas tribuit theatralis imperitia. Quippe uates hanc auram ſequuntur, componentes quidem ad uota ſpectatorum, cæterum uoluptas illa non Tragœdię, ſed Comœdiæ propria eſt.

Dictum eſt antè duas eſſe fabularum conſtitutiones: alteram quidem ſimplicem, alteram uerò duplicem. Simplex eſt, cum mutatio fit felicitatis in infelicitatem eo, quo eſt antè dictũ, modo. Vel (ut apertius dicam) in qua perſona, cuius actio exprimitur, ex felici fit infelix. Duplex eſt, cum mutatio fit partim infelicitatis in felicitatẽ, partim felicitatis in infelicitatẽ, non tamen in eadem perſona, ſed in diuerſis: exemplum uerò affert, ex Homeri Odyßéa. Nec uerò mirum, nam ex Homeri poëmate hoc: Iliade quoque, & Margite, ſicuti declaratum eſt antè à me copioſe, deſumpta eſt non tantum materies, ſed etiam forma comœdiæ: & tragœdiæ: ex Margite quidem, comœdiæ, ex Odyßéa uerò, & Iliade tragœdiæ nam dramaticè quoque ſcripſit Homerus, quatenus patiebatur Epopœia. Refert Aelian. pictorem quendam, quamuis fœda, at uera tamen imitatione expreßiſſe Homerum uomentem, cæteros autem poëtas humi ſtratos lambentes, quaſi innueret peritus pictor, omnes poëtas ſcribendi rationem, & artificium ſumpſiſſe ex Homero. Apud Homerum igitur in Odyſſea, Vlyſſes primò quidem infeliciſſimus, uarijsq́; malis conflictatus apparet: ſed idem ſub finem poëmatis feliciſſimus. Rurſus Proci beati, affluentesq́; delitijs ab initio exprimuntur: ijdem poſtea miſerrimi: quòd ab Vlyſſe perimuntur. Vlyſſes, ſi rectè conſideres, quid ſibi uoluerit in contextu Ariſtoteles eſt βελτίων *id eſt melior. Proci autem* χείρονες *ideſt deteriores, ſeu peiores: contrarius autẽ*

utriſq;

A utrisq; euentus, nam Vlysses ex infelici fit felix, Proci ex felicitate in miseriam labuntur: uerba Græca sunt,
καὶ τελευτῶσα ἐξ ἐναντίας τοῖς βελτίοσι, καὶ χείροσι. Quæ neque intellexit, neq; aptè uertit Pac-
cius, cũ ait. quæ diuersa ratione partim ex præstantioribus personis, partim ex humilioribus constat. Nam
de ijs non loquitur in præsentia Arist. sicuti patet: debent igitur intelligi, sicuti nos exposuimus, quæ con-
trarium præseferãt euentum bonis, ac deterioribus. Talem constitutionem fabulæ secutus est Sophocles in
Electra. nam illa βελτίων est. Clytemnestra autẽ, & Aegisthus χείρονες. Cum igitur hæc ita sese habeãt:
quæstio erat inter antiquos. Vtra constitutio fabulæ præstantior esset, simplex ne, an duplex. Multi quidẽ
existimabant duplicẽ esse simplici anteponendã. Sed ait Aristot. nulla ratione hoc satis probari posse, præ-
terquàm falsa quadam uoluptate indoctæ multitudinis, & imperitorũ quorundam spectatorum inscitia.
Magis enim ij delectantur eiusmodi exitu, quia placidior est, ac minus terroris in se habet, & expletur a-
nimus suauitate quadam, quæ ex ultione improborũ, & felicitate bonorũ percipitur. Hæc fuit ratio, qua
olim adducti sunt in hanc sententiam poëtæ, ut tales scriberent tragœdias, quia spectatorum auribus, uolu-
ptatiq; erat inseruiendum, ut plausum, acclamationemq; aliquam in theatro elicerent. Sed affirmat Aristo-
teles huiusmodi uoluptatem non esse in tragœdijs quærendam: nam magis propria est comœdiarum: quasi
innuat tragœdiæ proprium esse ex felicitate desinere in infelicitatem, comœdiæ autem ex infelicitate in fe-
licitatem, seu ex perturbatione, & turbulentia rerum in quietem, & tranquillitatem. Quare non satis ui-
detur ex Aristotelis sentẽtia probari posse Euripidis tragœdia, quæ Orestes inscribitur, nam rixæ omnes,
turbæ, miseriæq; in summam desinunt concordiam, tranquillitatem, & felicitatem. Tyndarus Clytemne-
stræ pater, insectatur Orestem: is Menelai implorat opem, quam cum non ferret Menelaus iram Tyndari
prohibentis ueritus: irritati ob hoc ipsum Orestes, et Pylades communi consensu statuunt Helenam perime-
re, quæ aderat, ut dolorem hunc infligerent Menelao. Sed Helenam ex oculis illorũ tollunt dij, in cœlúm-
que, commiserati, transferunt. Hermionem illi postea Helenes filiam aggrediuntur ferro, superuenit Mene-
laus: magnus utrinque clamor. Apollo certamen dirimit. Orestæ mandat, ut Hermionem ducat uxorem:
expiatusq; cæde materna regnum Argiuorum accipiat. Argumentum tragœdiæ huius quàm simillimum
est comico: nam plurimæ rixæ ab initio, atque concertationes exprimuntur, quæ postremò sedantur: eo pla-
ne more, quo in comœdijs solent. Non dissimilis est exitus in Andromache, in Rheso, alijsq; multis, quas pla-
B ne tragœdias nihil dubitem, Aristotelis sententiam secutus, comœdijs similes esse affirmare: hoc uno exce-
pto, quòd in comœdia non adhibetur Machina per quam dij cum hominibus colloquantur: quàmuis in ue-
tere comœdia id factũ sæpè, sed de noua loquor. Reliqua prorsus omnia quàm simillima comicis actioni-
bus. ideo ait Aristoteles in contextu ἔστι δὲ οὐχ αὕτη ἀπὸ τραγῳδίας ἡδονή, ἀλλὰ μᾶλλον τῆς κωμῳδί- "
ας. id est, non eiusdem generis uoluptas est, quæ percipitur ex tragœdia, & illa, quæ ex comœdia. Miretur
fortasse aliquis hoc loco, cur uoluptatem ex tragœdia percipi dicat Aristoteles. si enim ciet terrorẽ, & cõ-
miserationem tragœdia, quæ duæ perturbationes opinati mali sunt, quomodo oblectant, aut qua afficiunt
uoluptate auditores? quasi lugubria, ac luctuosa hilaritatẽ aut uoluptatem afferant, quis enim sanæ mentis
homo talia unquam dixerit? Sed respondeo: uoluptatem, quæ capitur ex tragœdia, esse eam, quã parit imi-
tatio, quantum uerò habeat hæc uim ad oblectandos animos, uel inde satis cognosci potest, quòd etiam hor-
ribilia, si imitatione aliqua expressa sese nobis obtulerint: delectationem, uoluptatemq; afferunt, de qua re
quoniam superius suo loco copiosissime disputatum fuit: non est necesse, ut plura dicamus. Talis est igitur
uoluptas, quæ ex tragœdia percipitur. Nec dissimilis huic est, quæ ex comœdia prouenit quatenus imita-
tionem cõtinet. Hæc igitur oblectat, quòd festiuè imitatur ridiculas actiones hominum, illa quòd artificio-
se imitatur mœrorem, luctum, calamitatemq; mortalium. Quòd si quæras utra maior uoluptas, ausim af-
firmare, quæ ex tragœdia prouenit, maiorẽ multò, altius enim peruadit animos, rariusq; nobis contingit:
maioreq; quadã ui fit imitatio illa: quantò igitur difficilius exprimi eam posse scimus, tantò magis, si exa-
cta fuerit, admiramur, maioreq; capimus uoluptatem. Verùm ut redeam unde digressus fui: Constitutio fa-
bulæ duplex, cuius altera pars in felicitatem desinit, commutata fortuna, eo, quo diximus, modo, si quando
magis probatur: quàm simplex, primumq; obtinet locum: & alteri præponitur: id omninò fit propter im-
becillum, paruumq; firmũ spectatorũ iudiciũ: sic enim comparatũ est natura, ut uulgus minus res laudabiles
dignoscat, semperq; probet ea, quæ minus sunt probanda: improbetq;, quæ magis sunt probãda. Verba aũt
illa adnotanda διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν θεάτρων. Eleganti enim translatione uocauit theatrorum imbe- "
cillitatẽ: intelligẽs in populo nullam mentis aciẽ, aut animi firmitudinẽ inesse. Sic quoq; Cic. lib. de Orat. "
1. ait si in his paulum modò offensum sit, theatra tota reclamant. hinc idem Cic. eodem lib. monet oratori "
uitandã esse aduersam populi acclamationẽ. Idem Cic. imbecillitatẽ populi in unũ locum ad audiendũ colle- "
cti nolens significare in oratione pro Mil, ait. Et quidem cæteras tempestates, & procellas in illis duntaxat "

concionum fluctibus semper putaui Miloni esse subeundas. Dum igitur Poëtæ sese, suasq; fabulas ad uulgi aures, iudiciumq; accommodant, populiq; captare student gratiam in scribendis tragœdijs, illud genus minus laudabile prætulerunt alteri, quòd est maximè artificiosum, primoq; loco collocandum. A

" ἐκεῖ γὰρ ἂν οἱ ἔχθιστοι ὦσιν ἐν τῷ μύθῳ, οἷον, ὀρέστης, καὶ αἴγισθος, φίλοι γε-
" νόμενοι ἐπὶ τελευτῆς ἐξέρχονται, καὶ ἀποθνήσκει οὐδεὶς ὑπ᾽ οὐδενός.

" In hac enim siqui, uelut Orestes, & Aegisthus, secundum fabulam, ini-
" mici fuerint, reconciliata tandem inter se amicitia, neuterq; ab altero ob-
" truncatus discedet.

Affert rationem Aristoteleles, cur genus illud tragœdiarum, quæ duplices uocantur similes sint comœdijs. Est autem huiusmodi. In comœdijs post longas concertationes, minas, ac rixas: exitus fabulæ est in quietem, consensum, & amicitiam, seu affinitatem, qua arctius animi coniunguntur: Hoc prope fit in eo genere tragœdiarum: nam inimici, qui iratis animis congressuri uidebantur, inter seq; pugnaturi: dum alter alteri minatur, struitq; insidias: reconciliata demum inter se gratia, discedunt unanimes: Est apud me manu
" *scriptus codex in quo desunt illæ dictiones οἷον ὀρέστης, καὶ αἴγισθος. Si tollas igitur has dictiones, poterũt ea, quæ dicuntur in contextu, omnia uerti. Sic, illic enim quàmuis inimicitias acerbißimas inter se exerceãt in fabula: postea reconciliatis animis inter se discedunt, neq; ullus perimitur. Ambiguum tamen uideri poterit, an hæc ad comœdiam, an ad tragœdiam sint referenda: Quòd si quis uelit referre ad tragœdiam: ut sit sensus. Ea tragœdia: quam diximus in felicitatem desinere, eiusmodi est, ut quàmlibet inimicißimi inter se homines inducantur in fabulam, postea tamen sub exitum fabulæ redeant in gratiam, neq; alter alteri damnum inferat, aut cædem, Non satis illi conuenire uidebuntur. nam tragœdia, quæ duplicem habet constitutionem, de qua locuti fuimus, similem Odyßeæ Homericæ, non quidem facit redeuntes in gratiam inimicos: sed probos uiros perimentes improbos, inimicitiarum gratia, ut iniurias illorum ulciscantur. Quòd si quis dicat esse nonnullas tragœdias, in quibus apparet eiusmodi exitus, qualem diximus superius in Andromache, in Oreste, in Rheso apud Euripidem esse: respondeo id quidem uerum esse, magisq; comicas has uideri, quàm Electrã Sophoclis, quæ duplicem habet constitutionem, & similis est Odyßeæ. Sed de hoc genere non est apertè locutus Aristoteles. Quòd si tamen de utroq; locutum uelis Aristotelem: erunt reci-* B
" *pienda uerba quædam, quæ leguntur in manuscripto libro, qui est apud me:* καὶ ἡ ἐκ δυστυχίας εἰς εὐ-
" τυχίαν μεταβάλλουσα. *Sunt autem inserenda in superiore contextu. Sic.* δευτέρα δὲ ἡ πρώτη λεγο-
" μένη ὑπό τινων ἐστὶ σύστασις, ἡ διπλῆν τε τὴν σύστασιν ἔχουσα, καθάπερ ἡ ὀδύσσεια, τελευ-
" τῶσα δὲ ἐξ ἐναντίας τοῖς βελτίοσι, καὶ χείροσι, καὶ ἡ δὲ εὐτυχίας εἰς δυστυχίαν μεταβάλλουσα
" δοκεῖ δὲ εἶναι πρώτη. *& quæ sequuntur. Paulò post igitur ait ad hanc respiciens.* ἔστι δὲ οὐχ αὕτη ἀπὸ τρα-
" γῳδίας ἡδονή, ἀλλὰ μᾶλλον τῆς κωμῳδίας. *Nam Odyßeæ cum sit similis, quæ duplicem habet constitutionem, quia commutatio duplex fit, alia proborum ex infelicitate in felicitatem, alia improborum ex felicitate in infelicitatem, qualis est Electra Sophoclis, & cædes fiat, non reconciliatio: non potest dici comœdiæ similis ab omni parte: At altera, in qua mutatio fit infelicitatis in felicitatẽ, qualis est Orestes Euripidis, & Andromache, similis planè ab omni parte est comœdiæ, quia felicem habet exitum, & reconciliationem mutuam, post multas rixas, & concertationes, atque sic patet, opinor, pulcherrimus hic locus Aristotelis.*

" ἔστι μὲν οὖν τὸ φοβερόν, καὶ ἐλεεινὸν ἐκ τῆς ὄψεως γίνεσθαι, ἔστι δὲ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς συστά-
" σεως τῶν πραγμάτων, ὅπερ ἐστὶ πρότερον, καὶ ποιητοῦ ἀμείνονος.

" Terrificum uerò illud: atq; miserandum cum ab apparatu scenæ pro-
" ficiscitur: tum à rerum compositione: id quod multo præstantius, melio-
" risq; uatis est.

Soluit obiectionem Aristoteles: quæ posset afferri ab aliquo aduersus ea, quæ dicta sunt, obiectio est huiusmodi. Non debet talis constitutio reprehendi, quia & si felicem habet exitum rerum, tamen alia quadam ratione consequuntur poëtæ, atq; exprimunt ea duo, quæ sunt tragœdiæ propria τὸ φοβερόν, καὶ τὸ ἐλεεινόν, *quia apparatus eiusmodi fieri potest, qui speciem præseferat* τοῦ φοβεροῦ, καὶ ἐλεεινοῦ. *Respondet Aristoteles, uerũ quidem id esse, ut* τὸ φοβερόν, καὶ ἐλεεινόν *aliqua ex parte proueniat ex apparatu, sed commodius, maioreq; quadã ui excitari, atq; enasci ex constitutione ipsa rerũ, & fabula. Apparatus enim*

A est quiddam ἄτεχνον, atq; extrinsecus additum. Constitutio autem rerum, & fabula est ἔντεχνον. Ad artem ... ur hæc poëticæ spectat, egetq; peritissimo artifice scribendi poëmatis, nam tota uis poëticæ facultatis est in ipso poëta: reliqua adiumenta quædam sunt: Cum igitur duplici modo cōcitetur commiseratio: & terror, qui ex constitutione rerum, fabulaq; prouenit, præstantior est alter: qui ex apparatu, leuior est: & minus ad poëticen spectat: studet enim imperitus poëta, cum ipse sua peritia id assequi non possit, commiserationem ciere ex apparatu, sed peritus poëta ex ipsa fabula potius.

Δεῖ γὰρ καὶ ἄνευ τοῦ ὁρᾶν, οὕτω συνεστάναι τὸν μῦθον, ὥστε τὸν ἀκούοντα τὰ πράγματα γινόμενα, καὶ φρίττειν, καὶ ἐλεεῖν ἐκ τῶν συμβαινόντων, ἅπερ ἂν πάθοι τις ἀκούων τὸν τοῦ Οἰδίποδος μῦθον. τὸ δὲ διὰ τῆς ὄψεως τοῦτο παρασκευάζειν ἀτεχνότερον, καὶ χορηγίας δεόμενόν ἐστιν.

Sic enim fabulam contexuisse oportet, ut etiam sublato spectaculo quis, quæ geri contigerunt, percipiens planè exhorreat, misereatur ue: quibus apprimè duobus, qui fabulam Oedipodis cognouerit, afficietur. Illud autem, quod ad spectaculum pertinet, minus sanè operosum est, & impendio indiget.

Præceptionem dat Aristoteles, quæ ex superius dictis deducitur, huiusmodi. Oportere poëtam ita fabulam conscribere, ut in ea tota uis insit mouendi commiserationem, & perterrefaciendi, ut etiā si ex oculis sublatus fuerit apparatus, omniaq;, quæ ad scenam, pertinent, & theatrum, uis tamen appareat in ipsa fabula, & rerum constitutione: Exemplum rei huius sumitur ex Oedipode Sophocleo. Tolle enim apparatum tolle scenam, reliquaq; omnia scenica adiumenta, nihilò tamen minus efficiet id, quod conuenit tragico poëmati. Nam aliquis uel legens tacitus, uel audiens ab alio recitari sine gesticulatione ulla, aut imitatione, quali utuntur histriones in scena: inhorrescet, & sentiet animum suum magna commoueri commiseratione erga Oedipodem. Cicero in Bruto, ubi loquitur de C. Pisone genero suo, orationem illius ostendit ex gesticulatione magis & motu corporis, atq; pronunciatione, quàm ex artificio probari solitam: Ita qui tantos processus faciebat, ut euolare, non excurrere uideretur, eratq; uerborum & delectus elegans,
B & apta, & quasi rotunda constructio, gestusq; natura ita uenustus, ut ars etiam quæ non erat, & è disciplina modus quidam uideretur accedere. Idem de Hortensio paulò post. Vox canora & suauis: motus, & gestus etiam plus artis habebat, quàm erat oratori satis. Oratores enim etiam ipsi habent, unde orationem suam exornent, augeantq;, extrinseco gestus, pronunciationisq; adiumento, quo sublato, sæpe tota friget oratio, neq; ullam habet uim, sed ea est optimi oratio oratoris, ut etiam sine gestu, & motu corporis: aculeos habeat, ac uim, quam quærimus: ut in rebus, uerbisq; insit: non in gestu, et pronūciatione dicentis. Adnotanda illa uerba. τὸ δὲ διὰ τῆς ὄψεως τοῦτο παρασκευάζειν ἀτεχνότερον, καὶ χορηγίας δεόμενον ἐστι. Non placet uersio Paccij, cum ait Minus sanè operosum est, & impendio indiget, nam Aristotelis sententia est. Illud quod apparatum, scenamq; spectat, minus est artificiosum: nam in eo non ponit operam suam poëtice: potiusq; eget opera & sumptu Aedilium, quàm artificio, & opera poëtarum. Nam χορηγίαν appellauit sumptum, & operam quam in ludis scenicis adhibere consueuerant, χορηγοὶ ab Atheniensibus Olim dicti: de quibus superius satis multa à nobis dicta fuerunt, ipsi autem ædiles, seu χορηγοὶ poëtis ministrabant in apparatu faciendo, scenaq;, ac theatro ornando.

οἱ δὲ μὴ τὸ φοβερὸν διὰ τῆς ὄψεως ἀλλὰ τὸ τερατῶδες μόνον παρασκευάζοντες, οὐδὲν τραγῳδίᾳ κοινωνοῦσιν. οὐ γὰρ πᾶσαν δεῖ ζητεῖν ἡδονὴν ἀπὸ τραγῳδίας· ἀλλὰ τὴν οἰκείαν.

Proinde, qui non terrificum illud, sed portentosum duntaxat spectaculo exhibent, alieni prorsus à Tragœdia habendi sunt, quippe delectatio non omnifariam à Tragœdia, sed quæ tantum propria ei fuerit quærenda est.

Postquàm Aristot. docuit terrorem esse excitandum ex ipsis rebus, & fabula, reprehenditq; eos, qui ex apparatu illum ciere conantur, ostendit, quam longè diuersum illi faciunt ab eo, quod est faciendum, nam dum putant se assequi τὸ φοβερὸν, efficiunt, ut potius appareat τὸ τερατῶδες. τέρατα Græci portenta

tenta uocant, de his Hermogenes in lib. περὶ γοργότητος, cap. περὶ πολιτικοῦ λόγου, ait sic. μυθικὰ δὲ κἀκεῖνα καὶ ποιητικὰ τὰ ὑπερβάλλοντα μὲν ἀνθρώπου φύσιν. ὑπ' ἐκείνων δὲ πραττόμενα, ὡς γεγονότα καὶ πιστεύεσθαι ἄξια, οἷον ὅτι ἀχιλλεὺς ποταμῷ ἐπήδα καὶ ὅτι ὁ αἴας ἢ ὁ ἑκτωρ τηλικοῦτον ῥαδίως ἐρρίπτει λίθον καὶ ὅτι τηλικοῦτοι ἦσαν. Paulò post. καὶ ὅλως τὰ ἀδύνατα, καὶ ἄπιστα τερατεύεσθαι τὸ μὲν γὰρ, ἧττον μὲν ἢ κεῖται ὑπ' αὐτοῦ, καὶ ὅσα τοιαῦτα ποιητικὰ μὲν καὶ ἡδέα. ἧττον δὲ ἔχει τερατολογίας. Proclus quoq; in quæstionibus poëticis ubi ait poëtam sumere ἀπὸ τῶν φυσικῶν nonnulla his utitur uerbis. ὅσα κατὰ φύσιν, οἷον γενέσεις, γάμους, τόκους, αὐξήσεις, ἀλλ' οὐ τερατῶδη. Portenta autem omnia, quia præter naturam consuetudinemq; existunt admirationem inijciunt, ac terrorem, ex inspectione horribili, at alius hic terror est, diuersusq; ab eo, quem quærimus in tragœdia. Præterea portentosa hæc oculis sese obijciunt, atrocitateq; sua perterrefaciunt intuentes. At τὸ φοβερὸν tragicum ex euentu fortuito, qualis est ante expositus, prouenit. Adde, quòd sicut monstra appellamus ea, quæ ex dissimilib. constant partibus, aut pluribus præter naturam, sic Apparatus scenicus si fuerit horrificus, Fabula autem longè diuersa, quoniam nulla est inter duas has res similitudo, portentosum quidpiam præsferunt ut si Alcestin tragœdiam Euripidis, cuius exitus similis comico est in felicitatem, & hilaritatem, uideas recitari in scena, quæ horrificum præsferat apparatum. Sensus igitur est Aristot. si summatim proferas, hic. Qui terribile illud non inducunt, quod est tragœdiæ proprium, sed portentosum tantum, horrificumq; apparatum obijciunt oculis spectatorum, minimè assequuntur tragœdiæ finem, nam non omnis delectatio est exquirenda in tragœdia, sed quæ ipsius tantum est propria, quæq; ex natura ipsarum rerum, quas continet, enascitur, sicuti enim ab unaquaq; re, & animali exigendum est, & expectandum, quod est ipsius proprium, sic à tragœdia, nam si quis exigat ab equo, ut Arationi inseruiat, à boue, ut Ephippia, equitemq; dorso gerat, nō expetat id ab ijs, quod proprium est ipsorum, nam neque boui clitellæ, neq; equo aratrum conuenit. Tale quiddam minime consentaneum naturæ ipsorum uolens declarare Horatius, ait.

Optat ephippia bos, exoptat arare Caballus.

Quod dictum referri potest ad omnia, quæ discedunt à naturali officio, & innata actione. Eodem igitur modo, cum peculiarem habeat naturam tragœdia, id ab ea eliciendum uoluptatis genus, quod ipsius natura pollicetur, nam sicuti in omnibus rebus naturalibus, atq; animantibus peculiaris inest natura, ita quoque in singulis poëmatum generibus. B

ἐπεὶ δὲ τὴν ἀπὸ ἐλέους, καὶ φόβου διὰ μιμήσεως δεῖ ἡδονὴν παρασκευάζειν τὸν ποιητὴν φανερὸν, ὡς τοῦτο ἐν τοῖς πράγμασιν ἐμποιητέον.

Quoniam autem à timore: misericordiaúe talem delectationem per imitationem poëta parare debet: satis quidem apparet in ipsis rebus id esse inserendum,

Postquam dictum est non omnem uoluptatem esse quærendam in tragœdia: declarat breuiter Aristoteles, quasi epilogum statuens superius dictorum omnium, qualis sit peculiaris tragœdiæ uoluptas: Ea autem est, quæ paratur per commiserationem, & terrorem, adhibita imitatione: Rursus hic existit quæstio, de qua superius aliquid diximus, dicat enim quispiam, hoc postulat Aristoteles, ut uoluptas paretur in tragœdia per commiserationem, & terrorem: Sed tantùm abest, ut ex duabus illis perturbationibus oriatur ulla uoluptas, sed potius maximus oriatur luctus, & dolor: quæ igitur uoluptas in lugendo? Respondeo hæc uera esse: nam quis neget ex illis perturbationibus, cum ex calamitate: & infœlicitate hominum bonorum proueniant: sicuti est antè dictum copiose, enasci luctum? sed per imitationem cum exprimantur incommoda, calamitatesq; quamlibet maximæ, luctum pariunt cum uoluptate, omnis enim imitatio, quamuis truculentarum, miserabiliumq; rerum sit, iucunda, & sanè in luctu per se etiam uoluptas est, declarat hoc Aristoteles libro Rhet. I. cum ait. καὶ ἐν τοῖς πένθεσι καὶ θρήνοις ἐγγίνεταί τις ἡδονή, ἡ μὲν γὰρ λύπη ἐπὶ τῷ μὴ ὑπάρχειν, ἡδονὴ δὲ ἐν τῷ μεμνῆσθαι, καὶ ὁρᾶν πως ἐκεῖνον καὶ ἃ ἔπραττε, καὶ οἷος ἦν, διὸ καὶ τοῦτ' εἴρηται. τοῖσι δὲ πᾶσιν ἐφ' ἵμερον ὦρσε γόοιο. Verum de his hactenus, nam superius quoq; declarata fuerunt. Requirit etiam aliud Aristot. de quo iamdudum locuti fuimus, quod exprimitur his uerbis, καὶ τοῦτο ἐν πράγμασιν ἐμποιητέον, damnat enim illorum sententiam, qui ex theatri scenæq; apparatu studebant duas has animi perturbationes mouere, neglecta rerum constitutione ac fabula ipsa: imo tantum apparatui tribuebant, ut etiam si tragœdia comicum haberet, lætumq; exitum: quòd repugnat naturæ ipsius, putarent ex apparatu, qui horrificam præsferret speciem, posse elici. Sed ait Aristo

teles

A teles prudẽter, ac uerè, non hoc extrinsecus ab apparatu: sed à rebus ipsis esse petendũ: nam si ab Apparatu proueniat, iã non poëtæ hoc fuerit artificio tribuendũ: sed χορηγοῖς, & ædilib. curatoribusq; theatri, & scenæ. Hermogenes in lib. τῶν ἰδεῶν ubi loquitur περὶ σεμνότητος ait sermonẽ fieri σεμνὸν, si ducatur à reb. quæ eiusmodi fuerint, ut si quis de Dijs, de Religione, de Sacerdotijs, de Rep. loquatur, alijsq; reb. huiusmodi: nã res uim, pondusq; addũt uerbis, atq; orationi. Verba illius hæc sunt. ἔννοιαι τοίνυν εἰσὶ σεμναὶ μάλιστα μὲν αἱ περὶ θεῶν ὡς περὶ θεῶν λεγόμεναι. paulò post. δεύτεραι δὲ μετ᾽ ἐκείνας σεμναὶ αἱ περὶ τῶν θείων ὡς ὄντων πραγμάτων: οἷον ἂν τῶν φύσεις εἰ ἐξετάζοι τις ὅπως τε, καὶ καθ᾽ ἃς αἰτίας γίνεται, καὶ τὴν τοῦ παντὸς περιφορὰν, καὶ φύσιν, ἢ κινήσεις γῆς, ἢ θαλάττης, εἰ ζητοίη τις ὅπως γίνονται, ἢ σκηπτῶν φορὰς, ἢ ὅλως τὰ τοιαῦτα, ταῦτα δὲ εἰ μὴ οὕτως ἐξετάζοιτο ἢ τὰς αἰτίας, σεμνὸν οὐ μὴν, καὶ πολιτικὸν δύναται ποιεῖν τὸν λόγον. Sicuti igitur apud Oratores ex rebus ipsis conficitur σεμνὸς λόγος, ita quoq; apud poëtas tragicos ex ipsis rebus horribilibus, & cõmiserabilibus, de quibus agitur in fabula, concitanda est commiseratio, & terror, non ex apparatu, aut alia quauis re, quæ sit præter fabulam, & actionem. Idem Hermogenes in libro περὶ μεθόδου δεινότητος, ubi docet, quid sit tragicè loqui, ostẽdit exemplo Homeri & Demosth. nihil aliud esse tragicè loqui, quàm de rebus flebilibus, ac commiserabilibus, uerbis quoq; commiserabilibus loqui, τὸ τραγικῶς λέγειν ὅμηρος μὲν ἐδίδαξε, δημοσθένης δὲ ἐμιμήσατο. ὅτι μὲν γὰρ τραγῳδὸς, καὶ πατὴρ τραγῳδίας ὅμηρος, πλάτων μαρτυρεῖ. Paulò post πάσης πόλεως εἶπε πόρθησιν ἐν δυσὶν ἔπεσιν

ἄνδρας μὲν κτείνουσι, πόλιν δέ τε πῦρ ἀμαθύνει

τέκνα δέ τ᾽ ἄλλοι ἄγουσι, βαθυζώνους τε γυναῖκας.

Ibidẽ paulò post, de Demost. ταῦτα ποιεῖ καὶ δημοσθένης, καὶ οὕτω τραγῳδεῖ. φωκέων ἅλωσιν ἐκθεὶς ὅλως ἐν ὀλίγοις ῥήμασι λέγων. ἦν ἰδεῖν οἰκίας κατεσκαμμένας: τείχη περιῃρημένα. χώραν ἔρημον τῶν ἐν ἡλικίᾳ, γύναια δὲ καὶ παιδάρια καὶ πρεσβύτας ἀνθρώπους οἰκτρούς. Locus uerò hic, de quo loquitur Hermogenes, est in oratione Demost. περὶ παραπρεσβείας. insignis planè, & admirabilis, in quo commiserationẽ excitare studet in animis Atheniensium recitans Phocensium calamitatem. Tota uerò ratio mouendæ commiserationis est ducta ab ipsis rebus, quæ commiserabiles sunt. ideo dicitur ab Hermogene tragicè loqui, debẽt igitur eadem ratione etiam poëtæ tragici à rebus ipsis, ad eas uerba commiserabilia adaptantes, ducere commiserationem non ab apparatu, aut scena, quæ horribilem aliquam præseferat speciem, Verba Aristotelis in contextu sunt. τοῦτο δὲ ἐν τοῖς πράγμασιν ἐμποιητέον

B id est, hoc ipsum autem in rebus, quas continet fabula, est faciendum. Non dissimili ratione dixit Hermogenes lib. περὶ εὑρέσεων. σεμνὸν δὲ ἔστι που δῆλον ἐν τίς οὐσι, τί ἄλλο μᾶλλον δῆλον, ἢ λόγος, καὶ τὸ μὲν σεμνὸν τοῦ νοῦ σεμνῶς οὐχ ἑρμηνεύεται ὑπὸ τῆς τοῦ ῥήτορος δυνάμεως, ἀλλ᾽ ὑπὸ τῆς ἀνάγκης αὐτοῦ τοῦ πράγματος. Grauitas (inquit) & dignitas, si est, quid aliud est, quàm ipse sermo? et grauitas quidem, & dignitas non exprimitur à facundia, & ui Oratoris aptè, copioseq; loquentis, sed potius ex necessitate rei ipsius, quia cum res grauis, seueraq; sit, necessario cogit oratorem, ut de ea orationem, grauem, seueram, plenamq; dignitatis habeat. Hæc si uera sunt, sicuti planè uerissima uidentur, pari ratione dicendum est in tragœdia, non facultate, & eloquentia poëtæ scribentis res flebiles fieri, sed ex natura ipsa, quæ illarum est flebilis, ac commiserabilis. Ad actionem igitur, & res, quas continet fabula respiciat necesse est poëta tragicus, atq; ex ijs concitet commiserationem, et terrorem, non autem aliunde petat, nam nisi res commiserabiles fuerint, frustra laborabit si uoluerit commiserationem ex apparatu deducere, res interim narrans, quæ alterius cuiusdam naturæ sint.

ποῖα οὖν δεινὰ, ἢ ποῖα οἰκτρὰ φαίνεται τῶν συμπιπτόντων, λάβωμεν. ἀνάγκη δὲ ἢ φίλων εἶναι πρὸς ἀλλήλους τὰς τοιαύτας πράξεις, ἢ ἐχθρῶν, ἢ μηδετέρων. ἂν μὲν οὖν ἐχθρὸς ἐχθρὸν ἀποκτείνῃ, οὐδὲν ἐλεεινὸν οὔτε ποιῶν οὔτε μέλλων δείκνυσι, πλὴν κατ᾽ αὐτὸ τὸ πάθος. οὐδ᾽ ἂν μηδετέρως ἔχοντες.

De rebus itaque contingentibus, quæ terrifici, quæúe miserabilis speciem allaturæ sint, deinceps dicere aggrediamur, necesse autem est huiusmodi actiones uel amicorum inuicem, hostium, siue etiam neutrorum esse, Itaque si hostis hostem obtruncet, obtruncaturusúe sit, nequaquam miserabile illud, præterquàm necis ipso affectu, assequetur: idq; sequetur, si inter neutros id accidat.

Postquàm

Postquàm Aristoteles declarauit ipsum τὸ φοβερὸν, καὶ τὸ ἐλεεινὸν esse eliciendum ex ipsis rebus, nõ A
ex apparatu, explicat, quales nã sint eæ res, & personæ, quibus id effici poßit. Ac primum perpendenda in
contextu diligenter sunt illa uerba ποῖα δεινά, ἢ οἰκτρά, non enim sine causa δεινὰ dixit, nõ autem ἐ-
λεεινά. quamuis postea rursus ea utatur dictione apte, uti ostendemus. Aristot. ipse lib. 2. Rhet. ubi loqui-
tur de commiseratione, ait solere nos commiserari eos, quos cognoscimus, recte quidem, nam nullus commi
seratur eos, quos non cognoscit, nisi φιλανθρώπως fortasse. Quòd si nobis aliqua affinitate, & consan-
guinitate sint coniuncti, eos non dicet quispiam, nos commiserari, maior enim quædam hæc est animi per-
turbatio, quàm ut commiseratio appellari debeat. Duobus igitur nominibus hæc distinguit Aristoteles, nã
illa uocat commiserabilia mala, quæ accidunt hominibus, quos cognoscimus aliquatenus, hæc autem uocat
» δεινά, quæ accidunt consanguineis. Verba Aristotelis sunt hæc ἐλεοῦσι δὲ τούς τε γνωρίμους, ἐὰν μὴ
» σφόδρα ἐγγὺς ὦσιν οἰκειότητι. περὶ δὲ τούτους ὥσπερ περὶ αὐτοὺς μέλλοντας ἔχουσι. Exem-
plum esto. si quis filium suum uideat duci ad cædem, aut uncò dilacerari, non quidem illum cõmiserari pro-
priè dici poterit, nam maiore quadam affici illum necesse est perturbatione, id quod Amasidi contigisse o-
lim narrat Aristot. eodem loco, & nos superius, alia de causa retulimus, neq; enim (tanta erat uis doloris)
illacrymatus est, cum tamen idem commiseratus amicum inopem, stipemq; petentem, ut mendici, & proseu
chæ solent, lacrymas statim effuderit. reddens huius rei rationem Aristoteles ait lib. Rhet. 2. τοῦτο μὲν γὰρ ἐ-
» λεεινὸν, ἐκεῖνο δὲ δεινόν. τὸ γὰρ δεινὸν ἕτερον τοῦ ἐλεεινοῦ, καὶ ἐκκρουστικὸν τοῦ ἐλέου, καὶ πολλάκις
» τῷ ἐναντίῳ χρήσιμον. tantam igitur habet uim τὸ δεινὸν, ut pellat, trudatq; τὸν ἔλεον. Cũ igitur Ari
stot. paulò post in hoc contextu poëtices, explicet ad tragœdiam apta esse ea mala, quæ accidunt & oriun
tur inter consanguineos. Ideò Proposuit se locuturum de ijs, quæ δεινὰ uocantur, nunc enim sic appellan-
tur, non autem ἐλεεινά. Sed obijciat se quispiam Aristot. hoc loco, dicatq; illum nõ consentanea loqui. Di
xit enim ante sæpè, dicetq; postea, proprium esse tragœdiæ concitare commiserationem, cur igitur nunc
non loquitur περὶ ἐλεεινῶν, sed περὶ δεινῶν, quæ duo, cum simul esse nõ poßint, repugnantia, atq; con
traria uidentur esse, nam τὸ δεινὸν est (ut ait) ἐκκρουστικὸν τοῦ ἐλέου. Respondeo Aristot. non loqui repu
gnantia, nã idem dici, diuersa ratione, potest, et δεινὸν, & ἐλεεινόν. quod apertißime probo diligenterq;
uelim ab omnib. considerari, ut intelligãt quàm ingeniose omnia protulerit Aristot. quamq; hæc bellè con
ueniant illis, quæ ab eo tradita sunt lib. 2. Rhet. Cædes filiorũ, ac dilaceratio, aliaq; huiusmodi patri dican- B
tur accidere non quidem ἐλεεινὰ sed δεινά. Eadem uero dici poterunt accidere amicis, qui illos cogno-
scebant de facie, ἐλεεινά. Si igitur ad consanguineos consanguineorũ mala referas, rationeq; ipsorũ consi
deres, sunt δεινά, hoc est, grauia, atrociaq; uocanda, si autem ad amicos, qui illos tantummodo norint, re-
feras, uocabuntur eadẽ tunc ἐλεεινά, hoc est commiserabilia. Cũ igitur Aristot. pollicetur hoc loco se lo-
cuturum περὶ δεινῶν, respexit ad cõsanguineos, primũ enim ea inter consanguineos mala oriuntur, mox
incurrunt in oculos amicorum, qui commiseratione mouentur, & uocantur ratione ipsorum ἐλεεινά. atq;
hoc modo aliquando commiserabilia, non atrocia, dicit spectare ad tragœdiã. multoq; crebrius usurpat eã
appellationem, quia ferè semper respicit ad auditores, & spectatores, nunc uerò respexit ad ipsorum na-
turam, & ortum, nam primum existunt, & oriuntur δεινὰ inter consanguineos, mox alijs, qui ipsos co-
gnoscunt, oblata amicis, fiunt ἐλεεινά, oportet autem ipsum poëtam primum nosse illud, quàm hoc, nam
hoc ex illo pendet, aptè igitur uolens declarare commiserabilia, prius considerat τὰ δεινά, ab ipso enim
ortu inter ignotos ita uocari incipiunt, ut antè diximus, mox ad alios relata, dicuntur ἐλεεινά. Hinc ma-
gno artificio Demosthenes in oratione περὶ παραπρεσ. loquens de calamitate Phocensium, ait. θέαμα
» δεινὸν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καὶ ἐλεεινόν. ὅτε γὰρ νῦν ἐπορευόμεθα εἰς Δελφοὺς ἐξ ἀνάγκης ἦν
» ὁρᾶν ἡμῖν πάντα ταῦτα. hoc est. Spectaculum atrox, & commiserabile, utrunq; enim protulit, et δει
» νὸν, & ἐλεεινόν, quoniam mala quæ acciderant Phocensibus ratione ipsorum, qui inter se consanguinei
erant, uocari poterant δεινά. ratione autem Atheniensium, qui ipsis erant amici, ἐλεεινά, uel etiam pro-
pter ipsos Athenienses δεινά. nã ea ratione uoluit Demost. significare, magnam coniunctionẽ animorum
quæ erat inter Athenienses, & Phocenses, quasi consanguinei forent. Hermogenes, ubi loquitur περὶ δει-
» νότητος, satis declarat, quomodo ueteres protulerint hanc dictionẽ, his uerbis. εἰ δέ τις ἡμῖν περὶ τοῦ ὀνό-
» ματος διοίσεται. δεινὸν εἶναι λέγων ῥήτορα τὸν φοβερὸν, ἢ μέγαν, ἢ ἰσχυρὸν, ἢ πάντα ταῦτα,
» τοὔνομα γὰρ τὸ τῆς δεινότητος οἶδα μὲν πάσχειν τοὺς ἀρχαίους ὑπὸ τούτων. His declaratis, redeo
ad Aristotelis coutextum. Enumeratione colligit Aristoteles, quot sint hominum genera, inter quos oriri
poßint facta δεινά. seu atrocia, atque, enumeratio cum sit triplex, eam retinet partem, quæ uidetur ad
rẽ, de qua agit, spectare. Atrocia, utpotè cædes, fiũt aut inter inimicos, aut inter amicos, aut inter ueutros.
Si inter inimicos, nulla potest esse commiseratio, præterquã ex ipsa re, quod postea explicabimus, si inter
neutros,

neutros, qui scilicet se ipsos mutuò non cognoscant, nulla commiseratio existet. Ergo inter amicos hæc
A si fiant, ad tragœdiam pertinent, neutros μηδετέρους uocat Aristoteles. Cicero libro secundo de Diuina-
tione, uidendum uerò quid bonum, quid malum, quid neutrum. Sic enim uocat, quod est neque bonum, neq;
malum, de qua re nos superius copiose satis diximus, sic idem Cic. Anguem appellauit neutrum, id est neque
marem, neque fœminam, hanc ueteres nonnulli Philosophi, quod docet in Academicis quæstionibus Cic. uo
cabant ἀδιαφορίαν. Medium igitur collocatur inter inimicum, & amicum, per negationē NEVTER.
Aristoteles libro Ethicorū quarto, ubi conatur statuere medium inter ἄρεσκον, & δύσκολον, seu δύ-
σεριν, planè neutrum, qualem hoc loco effingit, mihi uidetur significare, his uerbis: οἱ μὲν ἄρεσκοι δο-
κοῦσιν εἶναι οἱ πάντα πρὸς ἡδονὴν ἐπαινοῦντες, καὶ οὐδὲν ἀντιτείνοντες. οἱ δ' ἐξ ἐναντίας τού-
τοις πρὸς πάντα ἀντιτείνοντες, καὶ τοῦ λυπεῖν οὐδ' ὁτιοῦν φροντίζοντες, δύσκολοι, καὶ δυ-
σέριδες καλοῦνται. ἡ δὲ μέση τούτων ἕξις ἐπαινετή. ὄνομα δὲ οὐκ ἀποδέδοται αὐτῇ τι. ἔοικε
δὲ μάλιστα φιλίᾳ. διαφέρει δὲ τῆς φιλίας ὅτι ἄνευ πάθους ἐστί. καὶ τοῦ στέργειν οἷς ὁμιλεῖ. οὐ τῷ
γὰρ φιλεῖν. ἢ ἐχθραίνειν ἀποδέχεται ἕκαστα ὡς δεῖ. ἀλλὰ τῷ τοιοῦτος εἶναι, ὁμοίως γὰρ πρὸς
ἀγνῶτας, καὶ γνωρίμους, καὶ συνήθεις, καὶ ἀσυνήθεις αὐτὸ ποιήσει, πλὴν καὶ ἐν ἑκάστοις ὡς
ἁρμόζει. Hæc uerba si quis diligenter consideret, uideat belle conuenire ei, de quo loquimur. sed talem me-
dium hominem ait Aristoteles carere nomine. Sunt quædam genera contrariorum, quæ, quia habent me-
dium nomine carens, uidentur esse ex eo genere, quæ non habent. Nos de hac re superius satis multa. Aristo
teles uerò paulò post libro tertio Ethicorum ait: ἀντικεῖσθαι δὲ φαίνεται τὰ ἄκρα ἑαυτοῖς διὰ τὸ
ἀνώνυμον εἶναι τὸ μέσον. NEVTRVM igitur uocamus, qui medius est inter amicum, & inimicū, quia
ut ait Aristoteles, ὅτι ἐστὶν ἄνευ πάθους, neque amat, neque odit. Nunc redeo ad primum enumerationis
membrum, quod est, ἂν μὲν οὖν ἐχθρὸς ἐχθρὸν ἀποκτείνῃ. Si inimicus inimicum perimat, factū illud non
modo atrox, sed etiam egregium existimatur. fortitudinisq; laudem in se habet, ut Achilles, qui Hectorem
peremit: ita enim comparatū est natura, ut omnes homines inimicos perdere, ac prosternere cupiant. Adde
quòd inimicitijs ortum dedit contumelia, aut iniuria aliqua, quâ ulcisci honorificum esse omnes putant.
hinc Aristoteles libro Rhetoricorum secundo ait: ποιητικὰ δὲ ἔχθρας ὀργή, ἐπηρεασμός, διαβολή,
sciendum uerò inter se differre ὀργὴν & ἔχθραν, nam ἔχθρα (ut ibidem ait Aristoteles) καὶ ἔστιν ἄνευ
τοῦ πρὸς ἑαυτόν. ἐὰν γὰρ ὑπολάβωμεν εἶναι τοιόνδε, μισοῦμεν. καὶ ἡ μὲν ὀργὴ ἀεὶ περὶ τὰ κα-
θέκαστα, οἷον Καλλίαν, Σωκράτην. Cum igitur inimicitiæ, & odium duplicem habeant uim, nam suscipiun
B tur non modo in hunc, uel illum hominem, utpotè Socratem, Philippum, sed etiam in talem, uel talem, ut fu-
rem, latronem, auarum, & aliquando in totam nationem, ut in Tauroschythas, quos mactare homines au-
dimus: aut in Paphlagonas, & Mysos. quos desides, intertesq; esse scimus. Præterea cum inimicitiæ ex ira o-
riantur, iraq; in se iucunditatem quandam habeat, propter ultionis appetitionem: nulla commiseratio cie-
ri potest, cum inimicus inimicum perimit, ulciscendi causa: id enim experti etiam nos aliquando sci-
mus esse iucundum, propeq; innatum hominibus, hinc Aristoteles libro Rhetoricorum secundo: οὐδεὶς
γὰρ ὀργίζεται τῷ ἀδυνάτῳ φαινομένῳ τιμωρίας τυχεῖν. οὐδὲ τοῖς πολὺ ὑπὲρ αὐτοὺς τῇ δυ-
νάμει, ἢ οὐκ ὀργίζονται, ἢ ἧττον, ibidem paulò post: καὶ τὸ τιμωρεῖσθαι ἡδύ, οὗ γὰρ τὸ μὴ τυγχά-
νειν λυπηρὸν ἐστί, τὸ τυγχάνειν ἡδύ, οἱ δ' ὀργιζόμενοι λυποῦνται ἀνυπερβλήτως μὴ τιμωρού-
μενοι, ἐλπίζοντες δὲ χαίρουσι. Idem Aristoteles libro Politicorum quinto, ait, contumeliæ partes esse
plures, atque earum unamquamque iram concitare, quæ postea homines impellunt ad ulciscendum: τῆς δὲ
ὕβρεως οὔσης πολυμεροῦς ἕκαστον αὐτῶν αἴτιον γίγνεται τῆς ὀργῆς τῶν δ' ὀργιζομένων σχεδὸν
οἱ πλεῖστοι τιμωρίας χάριν ἐπιτίθενται, ἀλλ' οὐχ ὑπεροχῆς, οἷον ἡ μὲν τῶν Πεισιστρατιδῶν διὰ
τὸ προπηλακίσαι μὲν τὴν Ἁρμοδίου ἀδελφὴν ἐπηρεάσαι δὲ Ἁρμόδιον. Idem paulò post, iram,
ait, esse odij particulam quandam, esseq; interdum iræ uim maiorem, quàm odij. Verba sunt hæc: μόριον δὲ
τι τοῦ μίσους καὶ τὴν ὀργὴν δεῖ τιθέναι, τρόπον γάρ τινα τῶν αὐτῶν αἰτία γίνεται πράξεων,
πολλάκις δὲ καὶ πρακτικώτερον τοῦ μίσους. συντονώτερον γὰρ ἐπιτίθενται, διὰ τὸ μὴ χρῆσθαι
λογισμῷ τὸ πάθος. Cum igitur talis natura inimicitiarum, inimicorumq; sit, ut sibi mutuò cædem infe-
rant, commiseratio nulla oriri poterit. Orietur fortasse commotio quædam animi (ut inquit Aristoteles in
contextu) κατ' αὐτὸ τὸ πάθος. quatenus homines sunt: homines enim natura mirabili quadam socie-
tate, ac lege συμπαθείας coniuncti inter se sunt. Affectio autem hæc, ut antè diximus, φιλανθρωπία uo
catur, de qua Aristoteles libro octauo Ethicorum, cum loquitur, ait: φύσει τ' ἐνυπάρχειν ἔοικε πρὸς
τὸ γεγεννημένον τῷ γεννήσαντι, καὶ οὐ μόνον ἐν ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ ἐν ὀρνέοις, καὶ ἐν τοῖς πλεί-
στοις τῶν ζώων, καὶ τοῖς ὁμοεθνέσι πρὸς ἄλληλα, καὶ μάλιστα τοῖς ἀνθρώποις, ὅθεν τοὺς φιλαν-
θρώπους ἐπαινοῦμεν. ἴδοι δ' ἄν τις, καὶ ἐν ταῖς πλάναις ὡς οἰκεῖον ἅπας ἄνθρωπος ἀνθρώπῳ,

καὶ φίλον. Notanda uerò etiam illa uerba in contextu, οὔτε ποιῶν, οὔτε μέλλων, nam sententia est Aristotelis hæc. inimicus, neque patrans cædem, neque patraturus, hoc est, ita affectus, ut patrare omninò uelit, si poßit, commiserationem ciere potest. quale autem hoc sit, declarabimus paulò post apertius. Multò minus, hoc possunt efficere οἱ μηδετέρως ἔχοντες. quia seipsos non cognoscunt: ergo duæ partes enumerationis iam excluduntur, ac reijciuntur tanquàm parum aptæ ad tragœdiam. A

» ὅταν δ' ἐν ταῖς φιλίαις ἐγγένηται τὰ πάθη, οἷον, ἢ ἀδελφὸς ἀδελφὸν, ἢ
» υἱὸς πατέρα ἢ μήτηρ υἱὸν, ἢ υἱὸς μητέρα ἀποκτείνῃ, ἢ μέλλῃ, ἢ τοιοῦτόν τι ἄλλο
» δρᾷ, ταῦτα ζητητέον.

» Perturbationes uerò ipsæ, quando euenerint inter necessarios, uelu-
» ti si frater fratrem, filius patrem, mater filium, filius matrem, uel necet,
» uel necaturus sit, aut etiam tale quid facinus patret, patraturusúe sit, ca-
» ptandæ sunt.

Relinquitur igitur unum tantū genus actionum & personarū aptum ad tragœdiam, quod continet ea quæ accidūt, atrocia inter amicos, nam hæc plurimum in se habent cōmiserationis. Verū obijciat se aliquis fortasse hoc loco Aristoteli, dicatq; ipsum repugnantia loqui: dixit enim antè, ea quæ accidunt inter inimicos: neque atrocia esse, neq; cōmiserabilia. Nunc uerò ait: si accidant inter amicos: esse atrocia & commiseratione digna: exemplum est Orestis, qui peremit Clytemnestram matrem: & Alcmæonis, qui Eriphylen. At patet hos cum patrata fuit cædes, non fuisse amicos, sed inimicos, alioqui patrari non potuisset, nisi odio impulsus ille patrasset. quomodo igitur atrocia hæc accidere ait Aristoteles inter amicos? Respondeo, duplici modo id fieri posse, neque repugnantia loqui Aristotelem. nam atrocia accidunt inter amicos ignorantes id ita sese habere, quod tamen paulò post detectum scelus, factumq; atrox esse apparet, ut in Oedipode, qui imprudens patrē peremit: & cum Iocaste matre concubuit: postquam enim resciuit, atque agnouit, factum utrunq; nefarium atque atrox uisum est. Altero modo atrocia fiunt inter amicos: cum orta inter eos simultate, exulceratisq; odio animis, propter iniuriam illatam: amicitia coniunctioq; non modò dirimitur, sed etiam mutatur in contrarium. Exemplum Alcmæonis esto, qui prius matrem quidem singulari pietate complectebatur: mox cum illa patrem Amphiaraū peremisset: irritatus ea iniuria Alcmæon matrē odisse cœpit, atque eo odio adductus ulcisci patris mortem cupiens: peremit. Cædes igitur hæc ab inimicis, non ab amicis fit. Sed rursus dicat aliquis, si ab inimicis in inimicos hæc proueniunt, quomodo cōmiserationem excitabunt, aut quomodo atrocia uideri poterunt? respondeo utrumq; in his inesse propter consanguinitatē, cuius ius, cum maximū sanctißimumq; sit à natura ipsa sancitum inter homines, nefas uidetur esse uiolare. Quòd si quando contingit ut uioletur, atrox uidetur factum, atque legibus naturæ repugnare. Eorum igitur calamitatem, qui odio aliquo impulsi, coniunctionem consanguinitatis dirimunt: contemptoq; omni iure naturali, seipsos perimunt, non cōmiseramur modo, sed & cædem intuentes illorum inhorrescimus, quòd non sine Deorum ira talia patrari posse existimamus, qui homines improbos ulcisci pro sua æquitate dum uolunt: efficiunt sæpe, ut præteritorū scelerū, quæ ab auis proauisq; fuerint admissa: nepotes pœnas luant: atque furore exagitati seipsos perimant. Hinc Horatius de Romanis libro tertio Odarum ait: B

» *Delicta maiorum immeritus lues*
» *Romane.*

Et idem paulò post in Epodis:

» *Sic est, acerba fata Romanos agunt.*
» *Scelusq; fraternæ necis,*
» *Vt immerentis fluxit in terram Remi,*
» *Sacer nepotibus cruor.*

Huiusmodi igitur facta atrocia, ob hanc causam hominum animis inijciunt terrorem. Et atrocia quidem sunt (ut antè diximus) ipsis consanguineis inter se, reliquis uerò, qui ipsos norunt de facie, atque amicitiæ aliquo uinculo cum illis coniuncti sunt: commiserabilia & horribilia: omnes enim homines (ut inquit A-
» ristot. lib. Rhet. II.) ἐλεοῦσι τοὺς γνωρίμους, nam si fuerint σφόδρα ἐγγὺς (proferam illius uerba) οἰκειότητος, tunc erunt δεινὰ, non ἐλεεινά. Verū de hac re satis multa superius à nobis dicta sūnt. Nunc alia quædam explicanda, quæ sunt in contextu: ac primùm quidem sciendū, cum Aristoteles dixit ἐν ταῖς φιλίαις, non amicitiam, quæ uulgò conglutinari inter homines solent mutua collocutione, & consuetudine: sed affinitatē, cognationē, consanguinitatemq; intellexisse eorū, qui inter se arctiore quodam uinculo

natura

A natura coniuncti sunt. Satis uerò patet hoc lib. octauo Ethicorum, ubi uaria amicitiarum genera enumerans Arist. hanc quoque sanguinis, generisq; coniunctionem φιλίαν uocat, his uerbis: ἕτερον δὲ ἐστὶ φιλίας εἶδος τὸ καθ' ὑπεροχήν, οἷον πατρὶ πρὸς υἱόν, καὶ ὅλως πρεσβυτέρῳ πρὸς νεώτερον, ἀνδρί τε πρὸς γυναῖκα, καὶ παντὶ ἄρχοντι πρὸς ἀρχόμενον. διαφέρουσι δ' αὗται καὶ ἀλλήλων, οὐ γὰρ ἡ αὐτὴ γονεῦσι πρὸς τέκνα, καὶ ἄρχουσι πρὸς ἀρχομένους. ἀλλ' οὐδὲ πατρὶ πρὸς υἱόν, καὶ υἱῷ πρὸς πατέρα, οὐδ' ἀνδρὶ πρὸς γυναῖκα, καὶ γυναικὶ πρὸς ἄνδρα, ἑτέρα γὰρ ἑκάστου τούτων ἀρετή, καὶ τὸ ἔργον, ἕτερα δὲ καὶ δι' ἃ φιλοῦσι. ἕτεραι οὖν καὶ φιλήσεις, καὶ φιλίαι. Amicitiam in his uerbis uocat καθ' ὑπεροχὴν coniunctionem, consanguinitatem filiorum cum patre, & patris cum filijs, uiri cum uxore, & uxoris cum uiro, differunt autē singulæ hæ inter se cognationes & coniunctiones, seu (si malis uti uerbo Aristotelis Græco) φιλίαι, quia diuersis è causis oriuntur: diuersaq; est singularum uis. Non fuerit autem alienum à poëtica facultate, si diligentius ex Aristotelis præscripto, harum unumquodq; genus singillatim considerauerimus, facilius enim intelligemus, quomodo hæ ad tragœdiam adaptari possint. Omnis quidem φιλία συγγενικὴ (sic enim etiam uocat Aristot. à cæteris distinguens) uaria est: sed tota pendet ex ea, quæ πατρικὴ φιλία dicitur, hoc est paterna consanguinitas. Parentes igitur liberos amant tanquam partem quandam suimet ipsorum, & rem quæ ex ipsis extiterit. Liberi autem parentes amāt, tanquam ij, qui se agnoscunt, ac sentiunt illorum esse partē quandam: aut quidam quod ab ipsis extiterit. Magis sanè & prius liberos suos diligunt ipsi parentes, quàm liberi suos parentes. magis quidem, quia maior coniunctionis causa est, quæ prouenit ab aliquo erga aliquem, nam inde principium ueluti quoddam ducit, indeq; uincula existunt, quibus alterum ipsi adiungitur: maximè enim agnatum est aliquid ei, ex quo pendet, & ortum est: uerba Aristotelis libro octauo Ethicorum sunt: τὸ γὰρ ἐξ αὐτοῦ οἰκεῖον τῷ ἀφ' οὗ. Prius autem incipiunt parentes diligere liberos, quàm liberi parentes, quia prius intelligunt illos ex se procreatos, quàm hi se ex illis. Paulatim enim liberi incipiunt, progrediente ætate, parentes suos internoscere. hinc matres, fit, ut magis liberos ament, quia ex ipsis primum procreantur, exeuntq; in lucem, ipsæq; prius internoscere liberos suos incipiunt. Fratres uerò sese mutuò amant, quia ex ijsdem se procreatos intelligunt, ideò dicere solemus ταὐτὸν αἷμα (inquit Aristoteles) καὶ ῥίζαν, καὶ τὰ τοιαῦτα. hinc Horatius, ad Pisones scribens ait:

Vos ô Pompilius sanguis.

B Et Vergil. lib. VI. quamuis ad nepotem referat, est enim à proauo, seu authore gentis Anchisæ prolatum:

Proijce tela manu sanguis meus.

Sophocles sæpe ὁμαίμους fratres uocat eadem ratione. Augetur fraternus amor, educatione, quæ simul fit, & æquali ætate: nam, ut est in uetere adagio, ἧλιξ ἥλικα. proferam autē ipsius Aristot. uerba: nam loquēs de fratribus, φιλίαν uocat ipsorum coniunctionē, his uerbis: μέγα δὲ πρὸς φιλίαν καὶ τὸ σύντροφον καὶ τὸ καθ' ἡλικίαν. διὸ ἡ ἀδελφικὴ τῇ ἑταιρικῇ ὁμοιοῦται. Patrueles autem sororum, fratrumq; filij: priuigni, uitrici, nouercæ, alijq; id genus, ut propius, longiusue à primo coniunctionis genere absuerint, ita etiam minus, magisue amant: habet autē fratrum (ait Aristot. ibidem) φιλία τὸ ἡδὺ καὶ τὸ χρήσιμον. Rursus inter uxorē & maritum φιλία uidetur esse secundum naturā: nam homo animal est πολιτικόν, καὶ συνδυαστικόν, coniunctionisq; & societatis appetentißimum. præterea liberorū procreatio arctiore quodam uinculo, maritum uxoremq; coniungit: sunt enim liberi ueluti pignora quædam mutuæ fidei & societatis, communisq; conuictus. Hæc ego recensere uolui, tùm ut ostenderem Aristotelē, φίλους consanguineos & agnatos, seu affines uocare, φιλίαν uerò ipsam affinitatē & consanguinitatē: tùm ut unusquisque perspiceret, quantopere hæc poëtis scripturis tragœdiam utilia sint: nosse enim illos exactè oportet ortum, naturamq; omnis affinitatis & consanguinitatis, quid ex quaque proueniat, quid huius, quid illius proprium: quàm arcta hæc sit, quàm illa arctior: qua re quælibet ipsarum innitatur: qualε sit officium huius erga illum, quale alterius erga alterum. Nam qui hæc non internoscit ac dijudicat: nō satis aptè mihi uidetur argumenta tragica tractaturus, aut ueterum poëtarum fabulas, quæ extant, dijudicaturus: si Euripidē legas, aut Sophoclē, Iphigenia sese tibi offert, quæ exprimitur qualis sit erga Orestem fratrē, qualis Orestes erga illam. Qualis Clytemnestra erga Electram, qualis Electra erga Agamemnonem patrē. Antigone erga Polynicen fratrē mortuum, Admetus erga Alcestin, Medea erga Iasonē: ac ne singula connumerē (non est enim necesse) planè omnia, quæ in tragœdijs insunt, ex his fontibus manarunt: sunt igitur etiam atque etiam diligenter consideranda exempla, quæ affert Aristot. in contextu poëtices, his uerbis: οἷον ἢ ἀδελφὸς ἀδελφόν, ἢ υἱὸς πατέρα, ἢ μήτηρ υἱόν, ἢ υἱὸς μητέρα ἀποκτείνῃ. Significauit enim φιλίαν ἀδελφικὴν (utar enim appellationibus, quibus utitur ipse Aristot. lib. VIII. Ethi.) καὶ φιλίαν πατρικὴν, alias quoque expresserunt tragici poëtæ, ut Euripides in Alcestide τὴν ξενι-

κλὼ, in persona Herculis, erga Admetum. Idem in Iphigenia τὴν ἑταιρικὴν, in persona Pyladæ erga Oresten, τὴν βασιλικὴν expreßit Sophocles in Oedipode Tyranno erga Thebanos, sub initium tragœdiæ ipsius. Verùm, ut redeam ad Aristot. contextum, non temere addidit, ἢ μέλλῃ, ἢ τοιοῦτον τι ἄλλο δρᾷν. Nam tragœdiæ non semper patrantes facinus aliquod, sed patraturos aliquando solùm faciunt homines, cum tamen non patrent postea, quale exemplum peti potest ex Iphigenia. Et quoniam non semper de cæde agitur in tragœdijs, uerum etiam de alijs nefarijs rebus, ideo additũ est, ἢ τοιοῦτον τι ἄλλο δρᾷν. Quòd si quis quærat exempla rerum atrocium, quæ accidunt inter filium & patrem. Esto exemplum Oedipodis, qui peremit Laium, quamuis imprudens: nam qui uolens peremerit, uix uspiam legitur in Tragœdijs: etsi matrem quoque perimere per se nefarium est. Sed si addas, ulciscendi patris causa, iam non uidetur nefariũ, sed fortasse æquum. Aristot. lib. II. Rhet. ubi de locis Enthymematũ agit, hoc dicit esse ἐκ διαιρέσεως, his uerbis: ἢ τὸ γὰρ περὶ ὀρέστου τοῦ θεοδέκτου. ἐκ διαιρέσεως γάρ ἐστι. δίκαιόν ἐστιν, εἴ τις ἂν κτείνῃ πόσιν, ἀποθνήσκειν ταύτην, καὶ περὶ πατρί γε τιμωρεῖν τὸν υἱόν. οὐκοῦν ταῦτα καὶ πέπρακται. συντεθέντα γὰρ ἴσως, οὐκέτι δίκαιον. nam perimere eam, quæ maritum occidit, iustum est. Si ita seiunctum proferas: filium autem perimere matrem, ulciscendi patris causa, non est fortasse æquum, si ita coniunctim proferas. cædis inter matrem & filium exemplum est in Electra Euripidis, & Sophoclis: nam Orestes Clytemnestram perimit, cædis rursus filiorum à matre patratæ, exemplum est in Medea Euripidis. A

Τοῖς μὲν οὖν παρειλημμένους μύθους λύειν οὐκ ἔστι. λέγω δέ, οἷον, τὴν κλυταιμνήστραν ἀποθανοῦσαν ὑπὸ τοῦ ὀρέστου καὶ τὴν ἐριφύλην ὑπὸ τοῦ ἀλκμαίωνος. αὐτὸν δὲ εὑρίσκειν δεῖ, καὶ τοῖς παραδεδομένοις χρῆσθαι καλῶς. τὸ δὲ καλῶς τί λέγομεν, εἴπωμεν σαφέστερον.

Proinde receptas fabulas mutare non licet: uerbi gratia, Clytemnestram ab Oreste extinctam, Eriphylen ab Alcmæone: quas sanè inuenire, atq; susceptis iam rectè uti oportet. Id autem, quod diximus rectè exactius declarandum.

Consequitur præceptum pulcherrimum, non oportere in fabulis tragicis immutari euenta: sed eodem modo esse narranda, quo semel narrata fuerunt: exempla sunt hæc: Clytemnestra ab Oreste filio interfecta fuit. Eryphile ab Alcmæone ibidem filio: qui secus narrare uoluerit, aut non ulciscendi patris causa, utrunque matrem peremisse, aut non peremisse ipsos, sed alios misisse, qui perimerent, grauißimè peccabit, nam Fabularum, actionumq; tragicarum constitutiones, quæ semel receptæ sunt, non debent immutari. de hac re etiam Horatius ad Pisones scribens, ait: B

Siquid inexpertum scœnæ committis, & audes
Personam formare nouam, seruetur ad imum
Qualis ab incepto processerit, & sibi constet.
Difficile est propriè communia dicere. Tuq;
Rectius Iliacum carmen deducis in actus,
Quàm si proferres ignota, indictaq; primus.

Notandum uerò quàm ingeniose exempla illa protulerit Arist. in contextu, sic: οἷον τὴν κλυταιμνήστραν ἀποθανοῦσαν ὑπὸ τοῦ ὀρέστου, καὶ τὴν ἐριφύλην ὑπὸ τοῦ ἀλκμαίωνος. hæc enim pauca uerba euentum tantummodo ipsum rei complectuntur, actionemq; exprimunt: satis enim per hoc ostendit eam nõ esse immutandam, sed semper eodem euentu esse constituendam. Reliqua, quæ circa actionem euentumq; ipsius si eo narres modo, quo alter narrauit, aut aliquantò secius, nihil refert. imò prologum, episodia, exodum, choricumq; immutare licet pro arbitratu: si enim non liceret, non posset eiusdem actionis Fabula scribi à duobus poëtis, aut pluribus etiam, id quod factum tamen artificiose ea ratione uidemus, qua dixi. Esto igitur euentum rei semper idem, actioq; non immutetur unquàm. reliqua, ut libuerit scribenti, immutentur, quæ circa actionem uersantur extrinsecus sumpta. Verùm de hac re satis, nam superius aliquantò copiosius diximus. Adnotanda uerba quæ sequuntur: αὐτὸν δὲ εὑρίσκειν δεῖ, καὶ τοῖς παραδεδομένοις χρῆσθαι καλῶς, hæc ita uertit Paccius: quas sanè inuenire, atq; susceptis iam rectè uti oportet. Verũ tu aptius apertiusq; ita uertas: Ipsum aũt inuenire oportet, & iam receptis rectè uti. Videtur enim innuere Arist. fabulas aut esse nouas, nuperq; inuentas, aut antè usitatas, pertractatasq; ab alijs. Si nouæ fuerint, licet poëtæ eas pro arbitratu confingere, & cõstituere utut uoluerit. Si usitatæ ab alijs, rectè ijs utatur oportet: & quoniam

A niam in contextu dictum erat καλῶς, declarat apertius (sicuti sæpè solet) quid sibi uelit per eam dictionem, nam magnam habet uim. RECTE is poëta utitur fabulis, qui nihil inducit factum, præter id, quod tragicum uideri poßit. Quatenus uerò illa inuenire poëtam oportere dixit Aristoteles, his autem rectè uti: non dißimili ratione locutus est lib. I. Rhet. ubi agit de artificialibus, & inartificialibus argumẽtationibus. Postquam enim utraque qualia sint declarauit, addit hæc uerba: ὥστε δεῖ τούτων τοῖς μὲν χρήσασθαι, τὰ δὲ εὑρεῖν. Artificialia enim argumenta ipse orator inuenit, inartificialia uerò non inuenit quidem, quia suppeditant aliunde, sed utitur tantùm, atque in eo multum operæ ponit, ut artificiose recteq́; utatur: idem igitur faciendum poëtæ in iam receptis usitatisq́; fabulis. Hermogenes in libro περὶ γοργότητος, ubi agit περὶ δεινότητος, eadem ferè ratione locutus uidetur, cum ait: ἁπλῶς τε, ὅπερ ἔφην τὸ πᾶσι τοῖς πεφυκόσι σῶμα λόγου ποιεῖν χρῆσθαι δύνασθαι δεόντως, καὶ ἐπὶ καιρόν. ὥσπερ γὰρ δεινῶς χρῆσθαι πράγμασι λέγεται δήπουθεν, ὁ εἰς δέον τοῖς παραπεσοῦσι πράγμασι χρώμενος, οἷον ὕλῃ τινὶ οὔσῃ τῇ ὥσπερ τέχνης αὐτοῦ, καὶ δεινὸς στρατηγὸς ὁ τοῖς ὑπὸ τὴν στρατηγίαν πράγμασιν εἰδὼς εἰς δέον χρήσασθαι: οὕτω καὶ ῥήτωρ ἂν εἴη δεινὸς ὁ τοῖς τῇ ῥητορικῆς πράγμασι, καὶ ταῖς ὕλαις αὐτῇ εἰς δέον χρώμενος. Eodem igitur modo dixit Aristoteles debere poëtam χρῆσθαι καλῶς fabulis. Sed idem Hermogenes de eadem re loquens adhuc apertius, ait: καὶ αὐτῇ τῇ χρῆσθαι δεινότητι, καὶ τέχνῃ, τοῖς εἴδεσι τοῦ λόγου γινώσκοντά τε ὡς δεῖ χρῆσθαι, καὶ δυνάμενον. duo enim requirũtur, ut & aliquis norit rectè uti, & poßit etiam uti: quæ, quamuis ab Hermogene de oratore dicantur, possunt aptè tamen referri quoque ad poëtam.

ἔστι μὲν γὰρ οὕτω γίνεσθαι τὴν πρᾶξιν, ὥσπερ οἱ παλαιοὶ ἐποίουν εἰδότας καὶ γινώσκοντας, καθάπερ καὶ Εὐριπίδης ἐποίησεν ἀποκτείνουσαν τοὺς παῖδας τὴν Μήδειαν.

Fit enim interdum sic ipsa actio, quod antiqui obseruabant, perinde ac ab scientibus, & agnoscentibus, ut Euripides fecit: qui filios necantem Medeam induxit.

Vt doceat Aristot. quomodo receptis iam fabulis poëta rectè uti poßit: facta tragica, per enumerationẽ B colligit, quot sint, & qualia. Sunt autem modi horum quatuor, quos ego summatim colligo, subijcioq́; omnes oculis simul, mox singillatim declaro. Aliquis aut patrat scelus, aut patraturus est. Si patrat, aut sciens, & cognoscens, aut ignorans, & imprudens, sed mox agniturus. Si patraturus, aut imprudens, aut sciens. Si imprudens, non perficit tamen, quia agnitione facta, desistit ab eo, quod erat aggressus. Si sciens, aliquando tamen non conficit, quia non potest, etiam si conficere optat. Quatuor hi sunt modi actionum tragicarum, neq́; sanè plures his excogitari possunt. Primus modus est, qui primũ usitatus fuit apud ueteres poëtas, sine ulla agnitione & peripetia: explicabant enim illi factum aliquod atrox, & cædem: satisq́; se putabant artificiose ea ratione tragœdiam scripsisse: hic autem modus erat, ut exprimerent aliquem scientem alterum, ultionis gratia, perimere. Rudis sanè, simplexq́; modus, qui in actione ipsa nihil habet artificij, nulloq́; eget ingenio aut industria poëtæ constitutio illius, ut apta appareat. sed tragicus tamen, quia continet τὰ δεινά, & ἐλεεινά, eo, quo antè diximus, modo: exemplum affert Aristoteles ex Euripidis Medea: illa enim sciens dilacerat liberos, ut dolorem luctumq́; afferat Iasoni eius ulciscendi causa. Crudele planè factum, atrox & commiserabile. Quòd autem sciens satis patet: lepidè uerò, & artificiose hæsitantem illam, & ambigentem, priusquam perimeret filios, facit Euripides:

αἶ αἶ τί δράσω; καρδία γὰρ οἴχεται
γυναῖκες. ὄμμα φαιδρὸν ὡς εἶδον τέκνων
οὐκ ἂν δυναίμην. χαιρέτω βουλεύματα
τὰ πρόσθεν ἄξω παῖδας ἐκ γαίας ἐμούς.
τί δεῖ με πατέρα τῶνδε τοῖς τούτων κακοῖς
λυποῦσαν, αὐτὴν δὶς τόσα κτᾶσθαι κακά;
οὐ δῆτ᾽ ἔγωγε. χαιρέτω βουλεύματα.
καί τοι τί πάσχω; βούλομαι γέλωτ᾽ ὀφλεῖν,
ἐχθροὺς μεθεῖσα τοὺς ἐμοὺς ἀζημίους;
τολμητέον τάδε. Et quæ sequuntur.

Nec uerò temerè Aristoteles Euripidis ex Medea attulit in primis exẽplum. Nam cũ antè dixisset oportere poëtam fabulis iam receptis rectè uti, velletq́; declarare, quomodo posset aliquis ijs rectè uti, modos omnes

enumerare est aggressus actionum tragicarũ, & de primo cum loqueretur modo, Medeæ ex Euripide prolatit exemplum, quia satis constat, suadentibus Corinthijs (id quod antè quoq; à me dictum fuit) Euripidem talem confinxisse fabulam: cum res secus accidisset, præter omnem historiæ fidem. Sed appono ipsius Aeliani uerba, quæ sunt lib. V. sub finem: λέγει τις λόγος τὴν φήμην τὴν περὶ τὴν Μηδείας ψευδῆ εἶν, μὴ γὰρ αὐτὴν ἀποκτεῖναι τὰ τέκνα, ἀλλὰ Κορινθίους. τὸ δὲ μυθολόγημα τοῦτο ὑπὲρ τὴν Κολχίδος ὢν τὸ δρᾶμα Εὐριπίδην φασὶ διαπλάσαι δεηθέντων Κορινθίων, καὶ ἐπικρατῆσαι τοῦ ἀληθοῦς τὸ ψεῦδος διὰ τὴν τοῦ ποιητοῦ ἀρετήν. ὑπὲρ δὲ τοῦ τολμήματος φασὶ τῶν παίδων μέχρι τοῦ νῦν ἐναγίζουσι τοῖς παισὶ Κορίνθιοι, οἱονεὶ δασμὸν τούτοις ἀποδιδόντες. Iam uerò cum Euripides Medeæ actionem ita primus constituerit, etiam si constat aliter sese habere, non licet alteri poëtæ alio quodam modo ipsam constituere. Sed est potius primo modo, quamuis falsus, confictusq; ab Euripide præter ueritatem sit, insistendum. Hac igitur planè de causa putarim Medeæ exemplum ab Aristot. prolatum, quia sciebat uir summus, qua ratione id fuisset totũ ab Euripide confictum in illa actione constituenda, ut Corinthijs morem gereret. Idem Aristot. lib. II. Rhet. sub finem de Medea loquens ait, ubi disserit de Enthymematum locis: ἄλλος τόπος τὸ ἐκ τῶν ἁμαρτηθέντων κατηγορεῖν, ἢ ἀπολογεῖσθαι, οἷον ἐν Καρκίνου Μηδείᾳ, οἱ μὲν κατηγοροῦσιν ὅτι τοὺς παῖδας ἀπέκτεινεν. οὐ φαίνεσθαι γοῦν αὐτούς, ἥμαρτε γὰρ. ἡ Μήδεια περὶ τὴν ἀποστολὴν τῶν παίδων. ἡ δ' ἀπολογεῖται, ὅτι οὐκ ἂν τοὺς παῖδας, ἀλλὰ τὸν Ἰάσονα ἂν ἀπέκτεινε. τοῦτο γὰρ ἥμαρτεν ἂν μὴ ποιήσασα. εἴπερ καὶ θάτερον ἐποίησεν, qui locus est diligenter considerandus, quia ualde confirmat ea, quæ à nobis antè dicta fuerunt. Carcinus poëta tragicus scripsit olim tragœdiam, quæ inscribebatur Medea. Sed constitutio actionis in ea fabula longè fuit diuersa ab ea, quã scripsit Euripides. Videtur enim Carcinus fecisse Medeam, nõ perimentem quidem filios, sicuti facit Euripides: sed amandantẽ illos procul in nauẽ impositos, ut incolumes essent: eandẽ postea perimere cupientẽ ipsum Iasonem maritũ, à quo fuerat deserta, & eiecta. Cum igitur accusaretur Medea, quòd filios peremisset (nuspiam enim uisebantur, indeq; cõiectura omnis, atq; suspicio oriebatur) respondit illa, se quidem liberos nõ peremisse, sed in aliam regionẽ amandasse: se uerò affirmauit Iasonem ipsum peremisse uoluisse, si potuisset, rationemq; utriusq; facti attulit: inquit enim, nisi peremisset Iasonem, se reprehensione dignam fore etiam si filios peremisset. Licet, opinor, unicuiq; perspicere, quàm diuersa ratione actionẽ Medeæ constituerit Carcinus, ab Euripide. hic enim (quod ante dixi) dum obsequi uellet Corinthijs, rem secus narrauit: Carcinus aũt fidem historiæ, ueritatemq; facti secutus: aliter fabulã scripsit. Quod si quis roget, cum diuerso modo à duobus poëtis actio huiusmodi fuerit constituta, utram potius sequi debeamus, respondeo, eam pro recepta habendam esse, quæ prius fuerit constituta, quàmuis falsa sit, & altera uera: nimirum enim magnam habent uim fabulæ semel receptæ, neque facilè possunt immutari.

A

B

ἔστι δὲ πρᾶξαι μὲν, ἀγνοοῦντας δὲ πρᾶξαι τὸ δεινὸν, εἶθ' ὕστερον ἀναγνωρίσαι τὴν φιλίαν, ὥσπερ ὁ Σοφοκλέους Οἰδίπους, τοῦτο μὲν οὖν ἔξω τοῦ δράματος. ἐν δ' αὐτῇ τῇ τραγῳδίᾳ, οἷον, ὁ Ἀλκμαίων Ἀστυδάμας, ἢ ὁ Τηλέγονος ὁ ἐν τῷ τραυματίᾳ Ὀδυσσεῖ.

Fit etiam ab ignorantibus quidem uim facinoris, agnituris uerò mox necessitudinem, qualis Sophocleus est Oedipus: id quod omnino est extra tragœdiam: in tragœdia uerò ipsa ut Alcmæonem Astydamas, Telegonus ue in Vlysse uulnerato.

Secundus modus est, cum aliquis imprudens patrat graue aliquod, atque atrox facinus, postea aũt agnoscit atrocitatem facti, ex amicitia, & propinquitate quam simul etiam agnoscit: cum ante ignoraret, nam factum quidem id à se sciebat, sed atrox non uidebatur, quia ignorabat esse amicum, ac propinquũ sibi consanguinitate, quem peremit, aut in quem scelus aliquod patrauit: qualecunque sit, modo nefarium appareat. Vtitur rursus hoc loco Aristoteles ea dictione, cum ait, ὕστερον ἀναγνωρίσαι τὴν φιλίαν, intelligitq; consanguinitatem & cognationem. Exemplum uerò affertur Oedipodis Sophoclei, nam Oedipus patrem Laium imprudens peremit, cumq; Iocaste matre concubuit, & multo post utrumque agnouit se patrasse. Adnotandum diligenter in hoc secundo modo, ea, quæ patrantur ab ignaris, & agnoscuntur postea, aut agnosci post multum temporis in ipso dramate, aut patrari in tragœdia, mox in eadem statim agnosci. Exemplum prioris est in Oedipode Sophoclis, nam patrata quæ fuerunt ab illo, non patrantur in ipso dramate, sed antea cum fuissent patrata, eorum agnitio fit in dramate. Antequàm enim regnum Thebanæ urbis

A obtineret Oedipus, soluto sphingis ænigmate, Laium patrem peremerat: mox regno potitus uxorem duxit Iocasten matrem, ex eaq; liberos suscepit: multosq; annos post agnouit utrumq;, hæc uerò agnitio cadit in ipsum Drama. Fuit quippe necesse fabulam ita constituere, nam tragœdia periodo unius Solis actionē suam transigit, neque potest, sicuti Epopœia imitationem complecti rerum, quæ longißimo temporis spatio uidcantur actæ. Cum igitur Sophocli esset eius rei tragœdia constituenda, coactus fuit properare ad ultima, & agnitione inducta, simul complecti, quæ multis annis antè fuerant acta. Exemplum alterius est in Vlysse uulnerato, & in Alcmæone Astydamantis tragici poetæ, nam perperàm leguntur uerba illa in impreßis libris, ὁ ἀλκμαίωνος ἀστυδάμας, cum sit legendum, ὁ ἀλκμαίων τοῦ ἀστυδάμαντος. Astydamantē tragicū, præter cæteros nominat Athenæus, sub initium lib. X. cuius Herculem satyricum citat. Isocratis auditor primū hic fuit, cum eloquentiæ nauaret operam, mox se ad tragœdias scribendas transtulit. De Alcmæone autē Thucyd. sub finē lib. II. ait: λέγεται δὲ καὶ ἀλκμαίωνι τῷ ἀμφιαρέω ὅτε δὴ ἀλᾶσθαι αὐτὸν μετὰ τὸν φόνον τῆς μητρὸς, τὸν ἀπόλλω ταύτην τὴν γῆν χρῆσαι οἰκεῖν, ὑπειπόντα οὐκ εἶναι λύσιν τῶν δειμάτων, πρὶν ἂν εὑρὼν ἐν ταύτῃ τῇ χώρᾳ κατοικίσηται, ἥτις ὅτε ἔκτεινε τὴν μητέρα μή πω ὑπὸ ἡλίου ἑωρᾶτο, μήδε γῆ ἦν, ὡς τῆς γε ἄλλης αὐτῷ μεμιασμένης. ὁ δ' ἀπορῶν ὥς φασι, μόλις κατενόησε τὴν πρόσχωσιν ταύτην τοῦ ἀχελώου, & quæ sequuntur: tragœdiam Vlyßis uulnerati citat Athen. quoq; lib. 13. quā scripsit Chæremon. Verba illius sunt hæc: θεόφραστος δὲ ἐν τῷ ἐρωτικῷ χαιρήμονα φησὶ τὸν τραγικὸν λέγειν, ὡς τὸν οἶνον τῶν χρωμένων κεράννυσθαι, οὕτως καὶ τὸν ἔρωτα. ὃς μετριάζων μὲν ἐστὶν εὔχαρις, ἐπιτεινόμενος δὲ καὶ διαταράττων χαλεπώτατος, διόπερ ὁ ποιητὴς οὐ κακῶς αὐτοῦ τὰς δυνάμεις διαιρῶν φησὶ, δίδυμα γὰρ τόξα αὐτὸν ἐκτείνεσθαι χαρίτων.

τὸ μὲν ἐπ' εὐαίωνι τύχᾳ

τὸ δ' ἐπὶ συγχύσει βιοτᾶς.

ὁ δ' αὐτὸς ποιητὴς καὶ περὶ τῶν ἐρώντων ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ τραυματίᾳ φησὶν οὕτως.

τίς οὐχὶ φήσει τοὺς ἐρῶντας ζῆν μόνους.
δεῖ πρῶτον μὲν στρατιωτικωτάτους εἶναι
πονεῖν τε δυναμένους τοῖς σώμασι
ποιητικοὺς ἰταμοὺς, προθύμους, εὐπόρους.

B Libuit uerò hæc omnia quia perlepida sunt, apponere. Idem Athenæus ex Antiphane tragico citat τραυματίαν libro decimo, ὁ αὐτὸς φησὶν ἀντιφάνης ἐν τῷ τραυματίᾳ, tametsi nō nominat Vlyssem: licet tamen suspicari illum esse. Epicharmi poetæ Vlyssem quoq; ναυαγὸν lib. XIIII. idem nominat, ubi ait Diomum bubulcum Siculum primum inuenisse Idyllia. Verba sunt hæc: ἦν δὲ καὶ τοῖς ἡγουμένοις τῶν βοσκημάτων ὁ βουκολιασμὸς καλούμενος, διόμος δὲ ἦν ὁ βουκόλος σικελιώτης ὁ πρῶτος εὑρὼν τὸ εἶδος. eundem αὐτόμολον, eiusdem Epicharmi. Neque uerò mirum ex Vlyßis persona, tum comicos tum tragicos multas sumpsisse fabulas, quatenus enim leuia quàm plurima & humilia narrantur ab Homero, de eo, de Penelope, de procis, comicis apta uisa sunt. Eiusdem quoq; Vlyßis calamitates uariæ cum extiterint, uaria quoq; argumenta tragicis poetis præbuerunt scribendarū tragœdiarum, singula autē ab eodē Homero sumpta sunt, nam naufragū inducit Vlyßem, magnoq; cum periculo uix enatantē facit ad Phæacū littora libro quinto Odyß. Rursus eundem αὐτόμολον lib. decimoquarto, cum sopitū, solū in littus Phæaces exposuerunt. Sed redeo ad Vlyssem τραυματίαν. Telegonus ex Circe Vlyßis filius patrem uulnerauit, & interfecit imprudens, ignarusq;. Hinc Horatius libro primo Odarum ait:

Telegoni iuga parricidæ.

Sed Astydamas poeta tragicus (ut ait Aristoteles in contextu) & patrantem & agnoscentem simul in eodem dramate faciebat Telegonum. Vtroque enim modo aptè fieri potest, tum extra Drama, tum in ipso Dramate, sed Agnitio semper in dramate sit oportet. Non fuerit autem difficile ingenioso poetæ, intuenti naturam rerum, & actionum, uel hoc, uel illud efficere. Cum enim necesse esset Telegonum filium, qui in eodem conflictu patris erat, statim rescire mortem patris: atque intelligere quo loco, & quo telo fuisset peremptus: eodem solis periodo, & factam cædem, & agnitionem, facile, imò uerò opus erat potius, complecti, præterquam quòd aliquis per imprudentiam aliquem perimens ex consanguineis suis: cum latitantem uideret, crederetq; hostem in insidijs collocatum, sagitta, aut telo aliquo, statim per se proxime accedens ad hominem peremptum, agnouisse illum induci potest. Hæc igitur patrantur, agnoscunturq; simul statim in eodem dramate.

ἔτι δὲ τρίτον παρὰ ταῦτα τὸν μέλλοντα ποιεῖν τι τῶν ἀνηκέστων, δι' ἄγνοιαν ἀναγνωρίσαι, πρὶν ποιῆσαι.

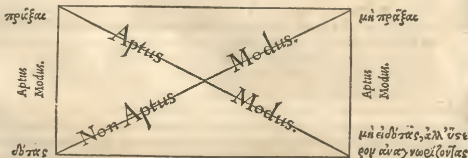
,, Tertius præterea modus eſt, per ignorantiam: uidelicet debere aliquē haec facinora patrare, inter patrandum uerò agnoſcere. A

Tertius modus eſt, cum aliquis ignorans aliquid patraturus eſt: mox tamen agnoſcens, ſciensq; factus, non patrat. Exemplum eſto in Iphigenia Euripidis: mactatura enim Oreſtem fratrē cum eſſet, ſtatim agnoſcens non mactat. Addit uerò Ariſtoteles in contextu τι τῶν ἀνηκέστων, graue enim atroxq; factum illud in tragœdijs eſſe oportet, quod aliquis patraturus fermè fuerit, quia maximum affert auditoribus terrorem qui proprius tragœdiæ eſt, & admirationem incredibilem. Aiunt enim: Quid ſi mactaſſet? quàm parùm abfuit à cæde? Quàm uarijs imaginibus miſeri mortales illuduntur? Verba illa ſunt adnotanda, ἀναγνωρίσαι πρὶν ποιῆσαι, id enim maximè, in primisq; requiritur in hoc tertio modo, ut agnoſcat ante quàm patret, ſtatimq; deſiſtat ab eo patrando.

,, καὶ παρὰ ταῦτα οὐκ ἔστιν ἄλλως, ἢ γὰρ πρᾶξαι ἀνάγκη, ἢ μή, καὶ εἰδότας, ἢ μὴ εἰδότας.

,, Præter hos, nullus eſt alius: ſiquidem quid agi, uel non agi, idq; à ſcientibus, uel neſcientibus neceſſe eſt.

Colligit Ariſtoteles neceſſaria enumeratione plures his quatuor modis (nam quartum explicabit poſtea) excogitari nullum poſſe. Ante uero colligit per enumerationem tres tantùm modos, quàm explicet quartum, quia quartus ad tragœdiam non eſt aptus, ſicuti dicemus.

B

Licet unicuiq; intueri in hac figura exprimi tres actionum tragicarum modos aptos. Vnum non aptum.

,, τούτων δὲ τὸ μὲν γινώσκοντα μελλῆσαι, καὶ μὴ πρᾶξαι χείριστον. τό, τε, γὰρ μιαρὸν ἔχει, καὶ οὐ τραγικόν. ἀπαθὲς γάρ. διόπερ οὐδεὶς ποιεῖ ὁμοίως, εἰ μὴ ὀλιγάκις. οἷον, ἐν Ἀντιγόνῃ τὸν Κρέοντα ὁ Αἵμων.

,, E quibus facinus prudentē aggredi, minimè uerò perficere eſt abſurdum: cùm non tragicum quidem, uelut perturbationis expers, ſed omnino ſceleroſum præ ſe ferat. Quo fit ut huiuſmodi actionē ſequatur nemo, uel certe rariſſima ſit inuentu, ut in Antigone Creontem Hæmo fecit.

Quartus modus eſt cum aliquis ſciens patraturus eſt, & non patrat: hunc quartum modum deterrimū omnium ferè à tragœdia reijcit Ariſtoteles, quia non conuenit tragœdiæ, eſt enim expers omnis perturbationis, quia nefarium eſt, & ſceleratum facinus. Adnotandum tamen eſt, non prorſus reijci hunc quartum modum ab Ariſtotele, quia ueteres poëtæ aliquando ipſo uſi ſunt. tamen ait eſſe χείριστον id eſt deterrimū. Ratio autem affertur duplex, primùm enim continet ea, quæ procul abeſſe debent à tragœdia. Deinde non continet ea, quæ in tragœdia in primis ineſſe debent: continet τὸ μιαρόν, quod ſuperius diximus, procul amouendum eſſe ab actione: non habet autem τὸ ἐλεεινόν, & τὸ φοβερόν, quæ in tragœdia inſint oportet. Cicero libro primo Epiſtolarum Familiarium ſcribens ad Lentulum, ait: ,, In eo, in quo non poſſis inimicum lædere, non eſſe lædendi cupiditatem oſtendendam. Ideò hic quartus modus raró inuenitur in Tragœdia: ſemel tamen eo uſus eſt Sophocles in Antigone, ubi Hæmon in Creontem patrem nudato enſe impetum facit illum perempturus. Res autem ita ſeſe habet. Antigone Oedipodis filia fratrem deflet Polynicen inhumatum, iuſſu Creontis Regis, qui & ipſam uiuam defodi iuſsit. Creontis filius Hæmon

Antigonen

A Antigonen perditè amat, irascitur patri Creonti, multaq; minatur: sed mox abstinēs à cæde patris, se ipsum perimit. Versus Sophoclis hi sunt in quibus minitantem facit Hæmonem patri:

κρ. ταύτην ποτ᾽ οὐκ ἔσθ᾽ ὅπως ἔτι ζῶσαν γαμεῖς.
αἱ. ἥδ᾽ οὖν θανεῖται, καὶ θανοῦσ᾽ ὀλεῖ τινα.
κρ. ἢ κἀπ᾽ ἀπειλῶν ὧδ᾽ ἐπεξέρχῃ θρασύς;
αἱ. τίς δ᾽ ἔστ᾽ ἀπειλὴ πρὸς κενὰς γνώμας λέγειν;
κρ. κλαίων φρενώσεις, ὢν φρενῶν αὐτὸς κενός. Paulò post ubi loquitur nuncius:
ὁ δ᾽ ὡς ὁρᾷ σφε, στυγνὸν οἰμώξας ἔσω
χωρεῖ πρὸς αὐτόν, κἀνακωκύσας καλεῖ.
ὦ τλῆμον, οἷον ἔργον ἔργασαι; τίνα
νοῦν ἔσχες; ἐν τῷ ξυμφορᾶς διεφθάρης;
ἔξελθε τέκνον, ἱκέσιός σε λίσσομαι.
τὸν δ᾽ ἀγρίοις ὄσσοισι παπτήνας ὁ παῖς,
πτύσας προσώπῳ, κοὐδὲν ἀντειπών, ξίφους
ἕλκει διπλοῦς κνώδοντας. ἐκ δ᾽ ὁρμωμένου
πατρὸς φυγαῖσιν ἤμπλακ᾽. εἶθ᾽ ὁ δύσμορος
αὑτῷ χολωθείς, ὥσπερ εἶχεν, ἐπενταθείς,
ἤρεισε πλευραῖς μέσσον ἔγχος. Et quæ sequuntur.

Tametsi interpres quicunque ille sit, aliter omnia interpretatur cum ait: οὐ κυρίως προσπτύσας τῷ πατρί. οὐχ εἷλκε δὲ ξίφος ἐπὶ τοῦ πατρὸς ὥσπερ ᾤετο. εἶπε γὰρ ἄνω.

ἥδ᾽ οὖν θανεῖται, καὶ θανοῦσ᾽ ὀλεῖ τινα.

ὁ ἄγγελος δὲ οὕτω νομίζων ἀπαγγέλλει. Vel igitur nuncius ita existimarit, uel alia quæuis sententia subsit, certè ita uerba sonant, & superior ille uersus ambiguum habet sensum. Si igitur in Sophocleis his uersibus non inducitur Hæmon, qualem superius diximus aliterq; uersus, quoniam ambiguè prolati sunt, intelligi debent, ab alio exemplum poëta sumpsit Aristoteles, sed Sophoclis hi uersus rem totam bellè exprimere mihi uidentur, cum præsertim fugisse præ metu Creontem ait, cum in se stringi à filio gladium uidit:

ἐκ δ᾽ ὁρμωμένου
B πατρὸς φυγαῖσιν ἤμπλακε.

Euripides in Phœnissis Creontem facit despondentem Antigonen Hæmoni filio, illam reluctantem, & sequi cupientem patrem Oedipodem, nihil præterea de hac re.

Τὸ γὰρ πρᾶξαι δεύτερον.
Proximum huic erit, scelus patrare.

Iam uerò comparat inter se hos quatuor modos Aristoteles: quartus ille, de quo locuti fuimus (cum aliquis sciens patraturus est cædem, neque patrat) ultimus, omnium deterrimus est censendus, infimoq; gradu collocandus. Primus autem (sequor ordinem superius institutũ ab Aristotele) modus, cum scilicet sciens aliquis cædem patrat: paulò altiore gradu statuendus est: aliquantoq; probatior est quarto, infimum igitur gradum obtinet quartus modus. Proximum huic primus, quia patratur cædes: & habet in se illud τὸ δεινόν, & ἐλεεινόν, quod requirit tragœdia:

Βέλτιον δὲ τὸ ἀγνοοῦντα μὲν πρᾶξαι, πράξαντα δὲ ἀναγνωρίζειν. τό, τε γὰρ μιαρὸν οὐ πρόσεστι, καὶ ἡ ἀναγνώρισις ἐκπληκτικόν.

Quo sanè potius est imprudentem quidem patrare, patrantem uerò agnoscere, etenim & à facinore scelus abest: & ipsa planè agnitio stuporis est plena.

Secundus modus præstantior primo, altioreq; gradu constituendus, est autem hic: cum imprudens aliquis cædem patrat, aut aliud quoduis facinus atrox, & nefarium, postea uerò agnoscit se patrasse. Nam modus hic non habet in se quidpiam μιαρόν, & multa continet, quæ præ se ferunt τὸ ἐκπληκτικόν, nam ita in præsentia uocat, quod antè tàm sæpe uocauit φοβερόν, nam ἐκπλήττοντα, & καταπλήττοντα uocantur ea, quæ inijciunt metum, ac horrorem. Demosthenes in Oratione περὶ στεφάνου, ait: παρακαλεῖν δὲ αὐτοὺς μηδὲν καταπλαγέντας τὸν Φίλιππον ἀντέχεσθαι τῆς ἑαυτῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἑλλήνων ἐλευθερίας.

κράτιστον δὲ τὸ τελευταῖον. λέγω δὲ. οἷον, ἐν τῷ Κρεσφόντῃ ἡ Μερόπη μέλλει τὸν υἱὸν ἀποκτείνειν, ἀποκτείνει δὲ οὔκ, ἀλλ' ἀνεγνώρισε. καὶ ἐν τῇ Ἰφιγενείᾳ ἡ ἀδελφὴ τὸν ἀδελφόν. καὶ ἐν τῇ Ἕλλῃ ὁ υἱὸς τὴν μητέρα ἐκδιδόναι μέλλων, ἀνεγνώρισεν. A

Nouissimum uerò præstantissimũ est: exempli gratia: in Cresphonte, Merope filium interficere debet, non autem interficit, ita etiam & in Iphigenia soror fratrem, in Helle filius matrem abalienaturus agnoscit.

Tertius modus omnium præstantißimus est, supremoq; gradu collocandus. Est autem hic, cum aliquis patraturus cædem antequam patret, agnoscit, & ideò non patrat. Affert huiusmodi exempla duo Aristoteles. Prius est, in Cresphonte (sic enim inscribebatur tragœdia) Merope filium interfectura, non interficit, quia agnoscit. De Cresphonte meminit Demosthenes in oratione περὶ στεφάνου, *ubi illudit Aeschinẽ, tanquam histrionem, qui in tragœdijs personam referret Cresphontæ, & aliorum Regum:* σὺ δὲ μὴν δ' ἥρωα τὸν τυχόντα, ἀλλὰ τούτων τινὰ τῶν ἀπὸ τῆς σκηνῆς Κρεσφόντην, ἢ Κρέοντα, ἢ ὃν ἐν Κολυττῷ ποτε Οἰνόμαον κακῶς ὑποκρινόμενος ἐπέτριψας. *Aristot. quoq; lib. Ethic. III. sub initium fermè his uerbis, ubi enumerat omnes modos, quibus aliquis aliquid ignorare dici potest: mirificè autem tota illa disputatio ad tragœdiæ hunc modum, de quo loquimur, spectat:* ἅπαντα μὲν οὖν ταῦτα οὐδεὶς ἂν ἀγνοήσειε μὴ μαινόμενος· δῆλον δὲ ὡς οὐδὲ τὸν πράττοντα, πῶς γὰρ ἑαυτόν γε. ὃ δὲ πράττει ἀγνοήσειεν ἄν τις. οἷον λέγοντές φασιν ἐκπεσεῖν αὐτούς, ἢ οὐκ εἰδέναι, ὅτι ἀπόρρητα ἦν, ὥσπερ Αἰσχύλος τὰ μυστικά, ἢ δεῖξαι βουλόμενος ἀφεῖναι. ὡς ὁ τὸν καταπέλτην, οἰηθείη δ' ἄν τις καὶ τὸν υἱὸν πολέμιον εἶναι, ὥσπερ ἡ Μερόπη καὶ ἐσφαιρῶσθαι τὸ λελογχωμένον δόρυ. ἢ τὸν λίθον κίσηριν εἶναι, καὶ ἐπὶ σωτηρίᾳ παίσαντ' ἀποκτεῖναι ἄν, καὶ δεῖξαι βουλόμενος, ὥσπερ οἱ ἀκροχειριζόμενοι, πατάξειεν ἄν. περὶ πάντα δὴ ταῦτα τῆς ἀγνοίας οὔσης, ἐν οἷς ἡ πρᾶξις ὁ τούτων τι ἀγνοήσας ἄκων δοκεῖ πεπραχέναι, *& quæ sequũtur. Plutar. quoq; lib. II.* περὶ σαρκοφαγίας, *de Merope loquẽs, profert nõnulla, quæ maximè illustrant hũc Aristot. locum:* σκόπει δὲ καὶ τὴν ἐν τραγῳδίᾳ Μερόπην ἐπὶ τὸν υἱὸν αὐτὸν ὡς φονέα τοῦ υἱοῦ πέλεκυν ἀραμένην, καὶ λέγουσαν. B

ὠνητέραν τὴν δ' ἐγὼ δίδωμί σοι πληγήν.

ὅσον ἐν θεάτρῳ κίνημα ποιεῖ συνεξορθιάζουσα φόνου. καὶ δέος μὴ φθάσῃ τὸν ἐπιλαμβανόμενον γέροντα, καὶ τρώσῃ τὸ μειράκιον εἰ δὲ ἕτερος λέγων παρεστήκει γέρων.

παῖσον, πολέμιος ἐστι. ἕτερος δὲ
μὴ παίσῃς υἱός ἐστι.

πότερον ἀδίκημα μεῖζον, ἐχθροῦ κόλασιν ἐκλιπεῖν διὰ τὸν υἱόν, ἢ τεκνοκτονίᾳ περιπεσεῖν ὑπὸ τῆς πρὸς τὸν ἐχθρὸν ὀργῆς. ὁπότε τοίνυν οὐ μῖσος ἐστιν, οὐδὲ θυμὸς ὁ πρὸς τὸν φόνον ἐξάγων ἡμᾶς, οὐδὲ ἄμυνά τις οὐδὲ φόβος ὑπὲρ αὐτῶν ἀλλ' εἰς ἡδονῆς μέρος, *& quæ sequũtur. Debet hic locus diligenter considerari: nam explicat totam actionem tragicam Meropes, quæ filium peremptura erat, tanquàm eum, qui filium peremisset: mox autem agnitio pulcherrima facta est: præterea quatenus ait subesse semper oportere causam aliquam cædis patrandæ, aut odium, aut iram, aut ultionis appetitum, aut metum: ostendit qualia conueniant facinora imitationi tragicæ. si enim uoluptas tantum hominem ad patrandam cædem impellat, is planè nefarius existimari debet, neq; aptus ad tragœdiam. Alterum exemplum, quod affert Aristot. sumitur ex tragœdia, quæ inscribebatur Helle, seu Phrixus. Filius enim matrem cum esset amandaturus in aliquam solitudinem, mox eam agnoscens, destitit,* ἐκδιδόναι μέλλων *(abalienaturus uertit Paccius.) Athenæus libro sexto, ubi loquitur de seruis, nominat Phrixum tragœdiam Euripidis, atq; ex ea uersum recitat unum:* καὶ Εὐριπίδης δὲ ἐν Φρίξῳ λάτριας αὐτοὺς ὀνομάζει διὰ τούτων.

λάτρις πενέστης ἀμὸς ἀρχαίων δόμων.

Fabula uerò tum Meropes, tum Helles, satis uulgò nota est, ideo nihil de ijs hoc loco dicam. Alterum potest addi exemplum simile superioribus ex Iphigenia Euripidis: nam soror mactatura fratrem, nõ mactat, quia agnoscit: de qua re satis multa antè dicta sunt.

διὰ τοῦτο, ὅπερ πάλαι εἴρηται, οὐ περὶ πολλὰ γένη αἱ τραγῳδίαι εἰσί. ζητοῦντες γὰρ οὐκ ἀπὸ τέχνης, ἀλλ' ἀπὸ τύχης εὗρον τὸ τοιοῦτον παρασκευάζειν ἐν τοῖς μύθοις, ἀναγκάζονται οὖν ἐπὶ ταύτας τὰς οἰκίας ἀπαντᾶν, ὅσαις τὰ τοιαῦτα συμβέβηκε πάθη.

A Quapropter (sicuti iam pridem diximus (multarum familiarum tragœdiæ non sunt: siquidem quærentes non ab arte quidem, sed à fortuna mutuati sunt: ita fabulas contexere. Itaque fit, ut inuiti cogamur ad easdem sæpius familias recidere, quibus uidelicet huiusmodi perturbationes contigere.

Hactenus explicati sunt omnes modi actionum tragicarum, quales sint. Nunc ex ijs, quæ antè dicta fuerunt, deducit conclusionem Aristoteles huiusmodi: Non esse omnium personarum, non omnium actionum, & euentorum tragœdiam, sed necessariò ad pauca euenta, & paucas admodum familias redigi. Notandum ueteres non tantùm à persona cui accidit calamitas, captasse tragœdiarum argumenta, sed etiam à consanguineis, cognatisq́; illius, qui non expertes esse uidebantur eiusdem calamitatis: & sic ex una familia multæ tragœdiæ quidem deductæ sunt, at è diuersis personis, ex eadem tamen calamitate omnes manarunt. Ratio uerò superioris conclusionis hæc affertur, quia argumenta tragica, & actiones magis ab ipsa fortuna, atq; euentu, quàm ab arte petenda sunt. Innuit utique Aristot. si fieri posit, oportere actiones tragicas esse ueras, quia ita acciderint ea, quæ ipsis continentur: ars enim excogitat, confingitq́; uerisimilia, etiam si nõ acciderint. Verùm illud magis proprium tragœdiæ, quàm hoc, τὰ φοβερὰ, τὰ ἐλεεινὰ, τὰ θαυμαστὰ, ex quibus actiones tragicæ constituantur, raro accidunt ita, ut simul in eadẽ actione insint: fortuita enim sunt: & fati quandam uim præ se ferunt: ideò paucarum familiarum tragœdiæ sunt, ut Pelopidarum, Labdacidarum, Heraclidarum. atq; hinc factum omnino, ut uideas ueteres poëtas omnes eadem tractasse argumenta, sed mutatis Episodijs: nam mutatio hæc facit, ut diuerso modo scribatur fabula, quia ducũtur ex uerisimili, & coniunguntur cum actione, quæ uera est, & nunquàm mutatur, aut raro quidem. Calamitates uero Troianæ urbis magnam segetem præbuerunt scribendarum tragœdiarum. quod ex Horatio antè retulimus, & Thucydides libro primo historiarum suarum ait sæpè obscuratam ueritatem rerum gestarum, Troianis illis personis & narrationibus, sub quarum inuolucro res gestas suæ ætatis proferebant.

περὶ μὲν οὖν τῆς τῶν πραγμάτων συστάσεως, καὶ ποίους, καὶ τίνας εἶναι δεῖ τοὺς μύθους, εἴρηται ἱκανῶς.

B Igitur tum quales esse fabulas oporteat, satis iam dictum.

Postquàm Aristoteles satis disseruit de prima tragœdiæ parte, quæ est Fabula, declarauitq́; omnia, quæ eò spectant: quales, quæ ue esse debeant: quales personas complecti, quo ordine cõtexi, quibus partibus constare oporteat. Epilogum statuit, ut commodius, sicuti requirit Methodus certa artificiose scribendi, qua ipse ubique utitur, de artibus & scientijs, ad reliquas partes, quæ antè suis locis dispositæ fuerunt, transgrediatur: appellat uerò fabulam etiam in Epilogo σύστασιν πραγμάτων, sicuti antè, nihil enim aliud est fabula tragica, quàm actionis constitutio, quæ cõmiserationem terroremq́; afferre posit ob sui atrocitatẽ.

περὶ δὲ τὰ ἤθη τέτταρά ἐστιν, ὧν δεῖ στοχάζεσθαι.

Quantum ad mores, quatuor sanè sunt, quæ indigent consideratione.

Tragœdiæ partes antè statui. Aristot. ex certa methodo, quam secutus est in ipsis inueniendis & ordinandis, esse sex, FABVLAM. MORES. SENTENTIAM. DICTIONEM. APPARATVM. MELODIAM. Iam de una harum, hoc est de fabula, & eius constitutione egit. Nunc igitur aggreditur secundam, hoc est Mores. nam moratum oportet esse omne poëma: & tragœdiam in primis, quæ redundat affectionibus ac perturbationibus: nam ut Aristotelis sentententiam secutus Hermogenes in libro περὶ δεινότητος, ait: ἡ τραγῳδίας πλοκὴ οἶκτος, καὶ θαῦμα, ὅπερ ἔστι καταμαθεῖν καὶ ἐκ τῶν τραγῳδιῶν, οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ ἐκ τῶν Ὁμήρου, τοῦτον γὰρ ἔφη ὁ Πλάτων πατέρα τραγῳδίας εἶναι, καὶ χορηγόν. εὑρήσομεν οὖν ἐν τοῖς προοιμίοις αὐτοῦ ἀναμὶξ οἶκτον, καὶ θαῦμα. Omnis aũt cõmiseratio, terror & admiratio, ex oratione morata proficiscitur, hæc autem ex mistione morum conficitur, rursus repetit uerbum illud στοχάζεσθαι Aristot. quia Poëtice, sicuti etiam Rhetorice, ars est στοχαστικὴ quatenus ex uerisimili multa deducit. Sic etiam Proclus in Quæstionib. poëticis ait: δεῖ δὲ τ παιδευτικὴν εὐλογίας στοχάζεσθαι, καὶ ἐναρμοσίας, καὶ εὐρυθμίας. In moribus Poëtæ quatuor sunt diligẽter consideranda, Totidem aũt, nec plura considerari oportere colligi potest hac enumeratione, & methodo. Mores duplici modo considerantur à poëta, aut secundum habitũ, quo modo etiã considerantur à philosophis. Habitus aũt est animi (ut Cic. lib. I. de Inuentione philosophorũ, atque Aristotelis in primis sententiam secutus ait) constans, & absoluta aliqua in re perfectio, ut uirtutis aut artis alicuius perceptio, aut cuiusuis scientiæ,

scientiæ. Vel mores (nam hic alter est modus) considerãtur à poëta, quatenus in personis insunt his uel his. Quatenus igitur primo modo considerantur mores à poëta, existit prima pars enumerationis, boni'ne sint an mali, hoc enim totum ab habitu prouenit. Rursus quarta pars enumerationis, itidem & tertia ex eodem primo modo existit: nam cum habitus animi omnis, sit constans, æquabiles similesq́; mores esse oportet, duo enim hæc sunt separata, τὸ ὁμαλὸν, τὸ ὅμοιον, ut postea dicemus. Quatenus autem secundo modo considerantur mores à poëta, existit secunda pars enumerationis, quam uocat Aristoteles τὸ ἁρμόττον, hoc enim seruari non potest, nisi ad personas respicias, uel has, uel illas, nam quot modis distinguantur, dicemus paulò post copiose. Hæc est igitur ratio, quam secutus est Aristot. in hac enumeratione, seu diuisione. A

,, ἓν μὲν καὶ πρῶτον, ὅπως χρηστὰ ᾖ. ἕξει δὲ ἦθος μὲν, ἐὰν, ὥσπερ ἐλέχθη, ποιῇ
,, φανερὰν ὁ λόγος, ἢ ἡ πρᾶξις προαίρεσίν τινα, φαῦλον μὲν, ἐὰν φαύλη, χρη
,, στὸν δὲ, ἐὰν χρηστή. ἔστι δὲ ἐν ἑκάστῳ γένει. καὶ γὰρ γυνή ἐστι χρηστὴ, καὶ δοῦλος.
,, καίτοι γε ἴσως τούτων τὸ μὲν χεῖρον, τὸ δὲ ὅλως φαῦλόν ἐστι.

,, Eorum unum, idq; primùm est, ut probitatem præ se ferant. utcunq;
,, enim mos inerit: si, quemadmodum dictum est, tum sermo, tum actio
,, animi propositum, qualecunque fuerit, indicauerit: improbus quidem
,, si improbum, probus si probum: id uerò inest in unoquoque genere.
,, Nam & mulier proba est, & seruus, tametsi fortasse hoc deterius, illud o-
,, mnino improbum sit.

Prima pars enumerationis quadripartitæ, continet hoc ὅπως τὰ ἤθη χρηστά. Vt sint probi mores. Sed interim declarat Aristoteles id quod antè copiose dictum fuit. Si quis enim quærat, quando'ne oratio, seu poëma dicetur habere mores. Respondet ipsemet in contextu, quando uel actio, uel sermo indicauerit animi habitum, & electionem, qualis sit. Duo uero protulit, & actionem, & sermonem, quia his duobus significatur, detegiturq́; animi habitus, alioqui occultus, & abditus, neque enim cadit sub sensum. Sed tunc primũ cognoscimus aliquem, qualibus moribus sit præditus, cum illum agentem uidemus aliquid, aut loquentem, index enim animi, morumq́; est sermo, de hac re plura dicerem, sed non est necesse, quia superius hæc copiose à me declarata fuerunt. Sed adnotandum hoc loco ingeniose ab Aristotele dictum fuisse ὅπως χρηστὰ ᾖ, tantummodo, non autem φαῦλα etiam, innuit enim summus uir, poëtam non debere in suis poëmatibus improbos mores effingere, atque hac in re conuenit cum Platone, nam (ut Proclus testatur, satisq́; patet apud ipsum in Dialogis de rep.) Duæ causæ Platonem impulerunt, ut poëmata tragica, comica, reliquaq́; omnia reijceret, in quibus esset imitatio. Altera quidem διὰ τὸ ποικίλον. Altera autem διὰ τὸ τῶν παθῶν ἀμέτρως κινητικόν. Varietas est (sic enim appello τὸ ποικίλον, seu ποικιλίαν à Proclo uocatam) cum imitamur tam bonos, quàm malos, temperatos, iustos, incontinentes, & iniustos, fures, adulteros, & huiusmodi mistim, nam Plato non probat hanc mistam uarietatem, quia si poësis hoc sibi habet unum propositũ semper, ut utilitatem afferat institutioni hominum, non est necesse imitari ullum hominum genus, præter bonos & sapientes: nam si uarietas insit in poëmate, illa cum homines suapte natura propensiores ad uoluptatem sint, quàm ad uirtutem, & sapientiam, necesse est ut illorum mores corrumpantur, dum student illis similes esse. Est quidem (inquit Proclus) illa ποικίλη imitatio iucundissima: sed non est παιδευτική, id est non pertinet ad rectè instituendam hominum uitam. Hæc ego pauca excerpsi ex Proclo in libro de Quæstionibus poëticis. Aristoteles igitur Platonis sententiam partim non probauit, partim probauit: non probauit, quatenus Plato redundare affectionibus, & perturbationibus animi nolebat poëmata: nam tali imitatione putauit, longè aliter quàm sentiebat Plato, non modo corrumpi mores hominum, affluereq́; ipsorum animos talibus affectionibus, sed expurgari potius ab omni genere perturbationum: qua autẽ ratione id fieri posse existimet Aristoteles, nos superius in definitione tragœdiæ, copiose declarauimus. Probauit autem Platonis sententiam Aristoteles, quatenus improborum non uult morum imitationem fieri in tragœdia, neque alijs poëmatibus, nisi forte in comœdia, est enim maximè necesse pro rerũ materie, de quibus illic agitur. Quamuis cum Platoni uix uideretur imitatio constare posse, nisi improborum mistio fieret, tollendam prorsus omnem imitationem esse aliquando existimarit. Hinc Proclus in Quæstione quarta: Is erit, inquit, secundum τοὺς τύπους à Platone descriptos absolutissimus laudatissimusq́; poëta, qui sublata omni uarietate, & mutatione imitationis, erit tantummodo Deorum, & bonorum uirorum laudator, uel, ut ipsius proferam uerba: τῶν θεῶν, ἢ τῶν ἀνδρῶν ἀγαθοποιῶν ὑμνῳδός. Quod si uoluerit tamen

men

A men aliquas fabulas per imitationem effingere, nam hoc aliquando concedit Plato: necesse erit ut fabulas aptè fingat ductas, uel à rebus naturalibus, quæ præter naturam non sunt, uel ἀπὸ τῶν ἠθικῶν, λαμβάνων τὰ σύνθεσματα καὶ ἄξια τῶν ἀεὶ περὶ καλῶν καὶ ἀγαθῶν κεκοσμημένων, οἷον νόμων, δίκην παίδων εἰς πατέρας τιμάς, καὶ ταῦτα ἔχοντα πρέποντα παραπετάσματα τῶν θείων νοημάτων. Vocat autẽ παραπετάσματα fabulas, id est integumenta, & inuolucra quædam rerum diuinarũ, ea enim de causa ab antiquis philosophis, ut alibi diximus, cum eiusmodi uigeret philosophandi ratio, fabulæ confictæ fuerunt. Addit paulò post Proclus. Si contigerit, ut de Heroibus mentio fiat, ut in singulis actionibus ipsorum expressa appareat imitatio: nam præclaræ sunt, & pertinent ad rectè instituendam hominum uitam. Si autem contigerit, ut improborum mores sint exprimendi, id nisi coactus poëta raro faciat: sit saltem eorum imitatio παρρησιάζουσα, ἵν' ᾖ τοῖς νέοις ὠφέλιμος πρὸς ἀκρόασιν. Idem paulò post, imitatio sit tantùm uirorũ bonorum: & si quando contigerit imitari hominem agitatũ perturbationibus (παθαινόμενον ipse uocat) aut improbum, ut saltem non sit ἀνεπίπληκτος, id est, desperatæ improbitatis, quæ corrigi nequeat. Sed adhuc apertius in Quæstione tertia idem Proclus ait imitationem fieri debere tantum bonorum morum. Disciplina (inquit) alia est uniuersalis, alia particularis. Vniuersalis ad philosophum, aut legum latorem pertinet. Particularis autem est propria ἀγαθοῦ τινὸς διὰ τῆς ὑμνῳδίαν (poëtã significans) καὶ γὰρ καὶ οὗτος ὁ τῆς παιδείας τῆς τρόπος τοῖς ἀρχαίοις μάλιστα συνήθης διὰ δὴ τινὰ πεῖραν τῶν κατ' ἀρετὴν ζησάντων, ὁδηγεῖν ἄλλους κατ' ἐκείνων μίμησιν εἰς ἀρετήν. οἷον τὸ ὁ- (μήρου.

καὶ τῶν προόντων ἐπιδευόμεθα κλέος ἀνδρῶν. καὶ τόδε.
ἢ οὐκ ἀΐεις οἷον κλέος ἔλλαβε δῖος Ὀρέστης.
πάντας ἐπ' ἀνθρώπους. καὶ τόδε.
οὐ γάρ τοίους ἴδεν ἀνέρας οὐδὲ ἴδωμαι
κάρτιστοι μὲν ἔσαν, καὶ καρτίστοις ἐμάχοντο.

ἕκαστα γὰρ τούτων παιδεύει μὲν, ἀλλὰ διὰ παραδειγμάτων. Hæc ego uolui referre ex Proclo, ut quilibet perspiceret nõ sine causa, cum Arist. loqueretur de moribus: primùm monuisse, ut effingant poëtæ τὰ χρηστὰ ἤθη: nam in tragœdijs, an secus sit aliquando factum, an quoq; rectè factũ à ueteribus poëtis, postea dicemus. Nunc redeo ad contextũ Aristotelis explicandum. Bonos mores ait esse considerandos ἐν ἑκάστῳ γένει. Videndum quid intelligi debeat per illam dictionẽ γένος. duplex apponit ipse exemplum,

B cum ait: γυνὴ, & δοῦλος. nam illud ad sexum hoc ad fortunã refertur. Cic. quoq; lib. I. de Inuent. ubi dat confirmationis præcepta, ait, atq; hominum genus quidem etiam in sexu consideratur, uirile, an muliebre. Idem paulò post. In fortuna quæritur, seruus sit, an liber: pecuniosus, an tenuis: priuatus, an cum potestate: felix an clarus, an contra. Arist, ipse lib. Rhet. III. ubi loquitur de oratione morata, ait ipsam duplicẽ esse, nam ἀκολουθεῖ ἁρμόττουσα ἑκάστῳ γένει, καὶ ἕξει. Declarat autẽ quid sit γένος, his uerbis: λέγω δὲ γένος μὲν καθ' ἡλικίαν, οἷον παῖς, ἢ ἀνὴρ, ἢ γέρων, καὶ γυνὴ ἀνὴρ καὶ λάκων. Aetatem, sexum, nationem, ea una dictione exprimit, sed hoc loco in Poëtice, sicuti diximus, sexum tantùm & fortunam. Verùm de his postea copiosius agemus. Probitas morũ non simplici quadam ratione per se est consideranda: sed propter ea, in quibus inest: nam ijdem mores, qui in aliqua persona laudantur: in alia ijdem non fuerint laudabiles, exemplum horum esto, Nestor, Socrates, Pericles, probus, mulier proba, seruus probus, quilibet horum in suo genere probus. Sed hic, si cum altero conferatur, minus probus: imò uero improbus dici potest. Tantum discrepantiæ ac diuersitatis est in moribus propter personas. Da mihi seruũ aliquem non esse furacem, in seruo hæc erit summa uirtus & probitas. In uiro insigni, ac Herôe, nulla laus. In muliere laus est texere, pingere acu, nere: in uiro hæc nõ laudantur. Hinc Athenæus Alexidis poëtæ Comici libro VI. citat: ὀδυσσεὰ ὑφαίνοντα. per iocum enim, ut solent Comici, poëta ille tale confinxit drama. Alexandrũ accepimus à Philippo Macedonũ rege patre reprehensum, cum eum inter cantores canentẽ deprehendisset, quòd regi nõ conueniret. Neroni datum probro, quòd peritus esset cantor, quodq; uersus scriberet. Commodo quòd optime luctaretur, & iacularetur. Quare laudes eæ, quæ conueniunt inferioribus, laudes nõ sunt, si attribuantur præstantioribus. uerùm de his hactenus, nam spectant fortasse ad secundam partem potius. Illa uerba adnotanda in cõtextu. NAM ET MVLIER proba, & seruus probus. Sic enim uertit Paccius, sed male: nam γυνὴ hic significat uxorẽ. Hoc loco uelim omnes considerent, quanti referat perperam unam dictionẽ uertere, tametsi fortasse hoc χεῖρον, illud omninò φαῦλον sit, nam sententia Aristotelis hæc est, probitas uxoris si attribuatur uiro, iam deterior fit. Si serui mores attribuantur Regi, aut uiro alicui insigni, non modò deterior, sed malus etiam uideri poterit, ex quo patet, eam, quæ in seruo erat probitas, iam in rege esse uitium. uxor igitur proba est, si casta, si uerecunda, si taciturna, si officiosa erga uirum. Seruus probus, si fidelis, si sedulus, si obsequens, si officiosus erga dominum. Rex probus, si iustus, si uigilans, si

officiosus erga populos sibi subiectos. De seruo Arist. lib. 8. Eth. ait: ἀλλ' οἷον τεχνίτῃ πρὸς ὄργανον, A καὶ ψυχῇ πρὸς σῶμα καὶ δεσπότῃ πρὸς δοῦλον, ὠφελεῖται μὲν γὰρ πάντα ταῦτα ὑπὸ τῶν χρωμένων, φιλία δὲ οὐκ ἔστι πρὸς ἄψυχα. ἀλλ' οὐδὲ πρὸς ἵππον, ἢ βοῦν, οὐδὲ πρὸς δοῦλον, ᾗ δοῦλος, οὐδὲν γὰρ κοινόν ἐστιν, ὁ γὰρ δοῦλος ἔμψυχον ὄργανον, τὸ δ' ὄργανον, ἄψυχος δοῦλος. ᾗ μὲν οὖν δοῦλος οὐκ ἔστι φιλία πρὸς αὐτόν, probat his uerbis Aristot. non posse amicitiam uocari inter dominum & seruum, sed quatenus ait seruum esse animatum instrumentum, quo utitur dominus, uel ex hoc ipso satis cognosci potest, quale sit officium, probitasq; serui, ut scilicet sui usum domino in omnibus rebus præbeat. De hac re Horatius ad Pisones scribens ait: Intererit multum Dauus'ne loquatur an heros, Maturus'ne senex, an adhuc florente iuuenta Feruidus, an matrona potens, an sedula nutrix, Mercatór ne uagus, cultór ne uirentis agelli, Colchus, an Assyrius, Thebis nutritus, an Argis.

Δεύτερον δὲ τὰ ἁρμόττοντα. ἔστι γὰρ ἀνδρεῖον μὲν τὸ ἦθος, ἀλλ' οὐχ ἁρμόττον γυναικὶ τὸ ἀνδρείαν, ἢ δεινὴν εἶναι.

Secundo loco sequitur, ut conuenientes sint. Fortitudo enim mos est: sed esse uel fortem, uel prudentem, utiq; mulieri non conuenit.

Alterum quod requiritur in moribus, est, ut sint cõuenientes. Fortitudo enim uirtus est summa. At si attribuatur fœminæ: & poëta fœminã effingat fortem, qualis Achilles effingitur ab Homero, nõ conuenire illi uidebitur. Si quis quærat, quid sit illud quo hæc secunda pars differat à prima: iam diximus antè, cum declararemus methodum huius enumerationis, seu diuisionis. Addo tamen hoc præterea. Requirebamus antè ut in personis exprimeretur probitas, quæ diuersa est, pro diuerso hominũ genere: hic uerò requiritur cõuenientia, id est τὸ ἁρμόττον, exemplũ quod retuli, in Græco cõtextu, ita sese habet: ἔστι γὰρ ἀνδρεῖον μὲν τὸ ἦθος, ἀλλ' οὐχ ἁρμόττον γυναικὶ τὸ ἀνδρείαν, ἢ δεινὴν εἶναι. hoc loco illa dictio γυναικὶ rectè uertitur mulieri, seu fœminæ, nam sexũ significauit Aristot. Sed nõ possum satis mirari, quomodo interdũ fiat ut tãtopere hallucinẽtur aliquando homines in uertẽdo, quid enim erat, quod Paccius in superiore loco nõ animaduerteret γυναῖκα uxorẽ significare: si enim de muliere id quoq; proferatur, nónne idem bis proferre uidebitur Aristot. aut quæso, quomodo opponetur unquã Mulier Seruo? aut quomodo secũda pars à prima distingui poterit? Hoc quidem erat saltẽ animaduertendũ, Hermogenes quoq; optimè explicat hunc lo- B cum, in lib. II. περὶ γοργότητος, his uerbis: ἠθικὸς δὲ λόγος γένοιτο ἄν, εἰ τοῖς ὑποκειμένοις προσώποις οἰκείους, καὶ πρέποντας τοὺς λόγους περιάπτοι τις, οἷον στρατηγοῖς, ἢ ῥήτορσιν, ἢ τοῖς ἰδίως ὀνομασθεῖσιν ἠθικοῖς, οἷον λίχνοις, ἢ δειλοῖς, ἢ φιλαργύροις, ἢ τοῖς τοιούτοις, καὶ μαθησόμεθα ποῖα εἴδη τισὶν ἁρμόττει προσώποις ἐν τῷ περὶ δεινότητος. Paulò post: ἦθος τοίνυν ἐν λόγῳ ποιεῖ ἐπιείκεια, καὶ ἀφέλεια, καὶ πρὸς τούτοις τὸ κατ' αὐτὴν ἐμφαινόμενον ἀληθές, καὶ ἐνδιάθετον. Horatius ad Pisones scribens, de moribus adaptandis cuique ætati, ait:

Si Plausoris eges aulæa manentis, & usque
Sessuri donec cantor (Vos Plaudite) dicat.
Aetatis cuiusque notandi sunt tibi mores.
Mobilibusq; decor naturis dandus, & annis. & quæ sequuntur.

Idem paulò post: *Ne fortè seniles*
Mandentur iuueni partes, pueroq; uiriles.
Semper in adiunctis, æuoq; morabimur aptis:

Paulò post autem idem ipsum, quod Aristoteles hoc loco ita explicat:

Qui didicit patriæ quid debeat, & quid amicis
Quo sit amore parens, quo frater amandus, & hospes
Quod sit conscripti, quod iudicis officium, quæ
Partes in bellum missi ducis: ille profectò
Reddere personæ scit conuenientia cuique
Respicere exemplar uitæ morumq; iubebo
Doctum imitatorem, & ueras hinc ducere uoces.

De ijs etiam quæ propria sunt singularũ ætatum, qui uolet, copiosè poterit legere apud Aristot. lib. Rhet. secundo: ubi quales homines sint moribus, affectionibus, habitibus, ætate, fortunaq; describit.

Τρίτον δὲ τὸ ὅμοιον. τοῦτο γὰρ ἕτερον τοῦ χρηστὸν τὸ ἦθος, καὶ ἁρμόττον ποιῆσαι, ὥσπερ εἴρηται.

A Tertio, ut constent sibi, est enim separatum hoc ab eo, quod est præ se ferre per mores probitatem, conueniensq; seruare.

Tertium, quod requiritur in moribus est τὸ ὅμοιον, id est, SIMILE. *Similes enim effingi semper oportet. Hoc autem differt à superiore, nam τὸ ἁρμόττον refertur ad sexum, ætatē, & dignitatē. τὸ ὅμοιον autem refertur ad aliquem hominem, utpote Socratem, Platonem, Periclem, cuius mores exprimi debent, sicuti ante ab alijs poëtis, qui ante scripserunt, expreßi fuerunt. τὸ ὅμοιον igitur deducitur ex fama iam confirmata, & opinione ab hominibus recepta, sed rem totam apertius declaro. Si Poëta effingit aliquam personam, debet quàm maximè fieri potest, effingere secundum simile: simile autem tunc agnoscetur, cum talia aget, & dicet, qualia homines iam sciunt, ipsum agere solere & dicere, exempli causa. Receptum est in opinionem hominum, Achillem inexorabilem esse, acrem, talis est igitur effingendus. Vlyssem callidum esse, ac uafrum, talis exprimendus. Medeam ferocem, talis igitur exprimenda secundum simile, de qua re Horatius ad Pisones scribens ait:*

Aut famam sequere, aut sibi conuenientia finge
Scriptor, honoratum si forte reponis Achillem:
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer:
Iura neget sibi nata: nihil non arroget, armis.
Sit Medea ferox, inuictaq; flebilis Inò.
Perfidus Ixion, Iò uaga, tristis Orestes.

Proclus, Platonis interpres, Philosophus doctiß. in Quæstione prima poëtica, ubi quærit, reddereq; conatur rationem, cur Plato non recipiat in suam remp. poëticen, poëtasq;, qui imitantur, ait: quia ἀνομοίως imitantur, id est non exprimunt personas, quales sunt, secundum simile. Sed ipsemet Proclus explicat, quid sit ἀνομοίως imitari: cum aut Herôas, aut Deos imitantur, ijs attribuentes ea, quæ hominibus conueniunt: ἀνομοίως etiam, quia ipsis sermones perturbationis plenos attribuūt, quos ipse uocat λόγους ἐμπαθεῖς, cum dij omnibus uacent perturbationibus. δεῖ δὲ (referā enim Procli ipsius uerba) τὸν μιμητὴν, καὶ τὰς ἐννοίας οἰκείας παρέχεσθαι τοῖς πράγμασιν εἰκόνας ἐκείνων εἶναι βουλομένας, καὶ τὰ ὀνόματα πρέποντα ταῖς ἐννοίαις ἐκλέγεσθαι. Hinc Plato sæpè dicere solet Homerum de Dijs καλῶς ψεύδεσθαι. id est pulchre, honorificeq; mentiri: pulchrum mendacium appellans, quod fit διὰ ὀνομάτων καλῶν, hoc est sub prætextu honestorum nominum, quibus inuoluit ueritatem. Præterea eundem Homerum de Heroibus parum honorificè mentiri, dum ijs attribuit illa, quæ hominum propria sunt. Et sic Homerum, cum fuerit opus mentiri: non honestè mentiri, propter improprietatem nominum, quæ Dijs non conueniunt. Cum autem fuerit opus uera proferre, ipsum mentiri, quia falso perturbationes attribuit Dijs quæ mortalium propriæ sunt. Causam uerò horum erratorum explicat Plato in Timæo, sic, ὅτι τὸ μιμητικὸν ἔθνος (poëtas intelligens) οἷς ἂν ἐντραφῇ, ταῦτα μιμεῖται δυνάμει μάλιστα. τὸ δὲ ἐκτὸς τῆς τροφῆς ἑκάστῳ difficile est imitari ἔργῳ id est, re ipsa, multò autem difficilius sermone. Et ideò poëtæ nō possunt

B *Herôum facta exprimere, neque illorum uitam fortem, prudentem atque honestam imitari: neque illorum effingere sermones, quos in bello cum hostibus, uel in urbe inter suos ciues proferunt: sed eos ipsis attribuūt sermones, quibus uulgò homines improbi, ac parum prudentes utuntur: inde sumentes nomina & appellationes, hoc est ab ijs rebus, & nominibus, quibus à pueritia assueti sunt. Imitatio igitur (inquit Proclus) ἀνόμοιος duplex est. Altera quidem, ut si pictor Achillem uolens exprimere, Thersiten exprimat. Altera autem, ut Achillem quidem exprimat, sed illi attribuat res non conuenientes, & effingat aliquando, οὐ φυλάττοντα ζωὴν ἀνδρικὴν, id est non seruantē rationē uiuendi uirilē, qualē ipsum secutū semper cōstat.*

Τέταρτον δὲ, τὸ ὁμαλόν. κἂν γὰρ ἀνώμαλός τις ᾖ ὁ τὴν μίμησιν παρέχων, καὶ τοιοῦτον ἦθος ὑποτεθεὶς, ὅμως ὁμαλῶς ἀνώμαλον δεῖ εἶναι.

Quarto ut æquali tenore procedant. Quanquam enim histrio, ut qui talem personam induerit, inæqualis appareat, omnino tamen illa inæquabilitas æquabiliter perpetuò regenda.

Quartum, quod ait Aristoteles in moribus esse seruandum à poëtis, est τὸ ὁμαλόν, id est æquabilitas, sic enim etiam τὸ ἀνώμαλον inæqualitatem uocare poßis: translate dictum à superficie ut docet etiam Aristoteles lib. III. Rhet. ubi citat locum Isocratis ex oratione ad Philip. ὁμαλίζειν δεῖ τὰς πόλεις. æquabilitas hæc postulat, ut quem semel poëta iracundum effinxerit, eundem usque ad exitum effingat iracundū: quem placidum, eodem modo: modo, & fortem, & callidum, singulaq; huiusmodi: differt pars hæc à prio-

re, quia τὸ ὅμοιον ducitur ab ijs, qui antè scripserunt, τὸ ὁμαλὸν autem non itidem: nam præceptio hæc refertur potißimum, ad eos, qui nuper à poëta fuerint expreßi mores in noua aliqua persona, quam faciat loquentem. Præterea necesse fuit hoc addere priori, quia poterit fortasse quispiam exprimere τὸ ὅμοιον, sed ἀνωμάλως, id docet Aristoteles diligenter esse cauendum. Ratio autem huius præceptionis est huiusmodi: mores, actionesq; ex habitu proueniunt. Habitus autem constans est, semperq; se eodem modo habet, debent igitur æquabiliter mores in omni persona exprimi. Atque hoc sanè uidetur esse secundũ genus imitationis ἀνομοίου, de quo disserit Proclus in Quæstionibus poëticis, ut paulò antè retulimus, cùm afferebamus exemplum eorum, qui effingunt Achillem aliquando οὐ διαφυλάττοντα ζωὴν ἀνδρικήν, debet enim semper fortis, uirilisq; exprimi Achilles: atque sic in eius persona seruabitur τὸ ὁμαλὸν, id quod ingeniosè est ab Homero factum. Sed, quoniam erat consuetudo olim, ut unus tantùm, mox duo, postea tres ad summum (hoc enim superius ex Aristotelis præscripto à nobis declaratum fuit, cum loqueremur περὶ τριταγωνιστοῦ) histriones adhiberentur in recitandis tragœdijs: contingere poterat, ut culpa histrionis diuersorum hominum diuersos mores in eadem tragœdia referentis: appareret aliqua inæquabilitas: innuit Aristoteles, debere quidem ipsum histrionem seruare æquabilitatem in tota tragœdia: sed hoc magis esse positum in artificio poëtarum, qui tales effingant usque ad exitum personas, ut nulla deprehendatur in moribus discrepãtia: quamuis igitur inæquabilis sit uox, & actio histrionis (necesse est enim ut id aliquando fiat, quòd uariarum personarum refert mores, subinde tantùm mutatis uestibus) æquabiliter tamen inæquabilem esse oportet, quod argutè breuiterq; ab Aristotele dictum ita uidetur intelligendum. Histrio æquabilitatem seruat in Oreste, in Oedipode, in Aiace, quoticscunq; eiusdem hominis resumens personã, mutatis uestibus, ita aptè effingit, ut ille ipse uideatur, non secus, ac si nunquàm aliam postea, mutatis uestibus, sumpsisset personam. Idem histrio ἀνώμαλος dici potest, quia non eiusdem personæ mores semper in eadem tragœdia effingit. Est igitur ὁμαλῶς ἀνώμαλος, id est, æquabiliter inæquabilis: ἀνώμαλος quidem, quatenus uarios diuersarum personarum mores effingit: ὁμαλὸς autem, quatenus post aliquod temporis interuallum, eandem resumens personam, post aliam diuersam, ita effingit, ac si ab ea effingenda nunquàm discessisset. Horatius quoque de hac re locutus uidetur, cum ait:

" Si quid inexpertum scenæ committis, & audes
" Personam formare nouam, seruetur ad imum
" Qualis ab incepto processerit, & sibi constet.

" ἔστι δὲ παράδειγμα πονηρίας μὲν ἤθους μὴ ἀναγκαῖον, οἷον, ὁ Μενέλαος ἐν
" τῷ Ὀρέστῃ.

" Exemplum improbi moris sit alioqui minimè necessarium: uerbi gra-
" tia: in Oreste Menelaus.

Declarat singillatim Aristot. ea, quæ prius dicta sunt, pertinere ad mores, appositis exemplis ex ueterũ tragœdijs: non omnia tamen, sed tria tantum: nam prætermittit τὸ ὅμοιον, exempla enim hæc eo spectant, non fuisse hæc à poëtis aliquando, præsertim ab Euripide, seruata in moribus effingendis, atq; ideo ipsum reprehendendum esse. Exemplum, quo primùm demonstrat Aristoteles, non exprimi mores bonos, sicuti oportet: sumitur ex tragœdia Euripidis, quæ Orestes inscribitur: inducitur enim in eam, persona Menelai, cuius implorabat opẽ Orestes post cædem Clytemnestræ, & Aegisthi. At Menelaus adductus oratione Tyndarei patris Helenes, & Clytemnestræ, aduersatur Orestæ, in iudicio: Orestes indignatus Hermionem Menelai filiam, & Helenen ipsius uxorem perimere statuit. Magnæ utrinq; turbæ, & minæ: ex Machina sub exitum fabulæ loquitur Apollo, qui omnes turbas sedat. Quatenus igitur Menelaus non fert opem Orestæ Agamemnonis fratris filio, qui iustißima de causa, ulciscendi patris gratia, improbam matrem, atque impudicam peremerat, sed aduersatur potius, improbus uidetur. Versus Euripidis hi sunt:

" ὀρ. ψῆφος καθ' ἡμῶν οἴσεται τῇδ' ἡμέρᾳ.
" με. φεύγειν πόλιν τήνδ', ἢ θανεῖν; ἢ μὴ θανεῖν;
" ὀρ. θανεῖν ὑπ' ἀστῶν λευσίμῳ πετρώματι.
" με. κᾆτ' οὐχὶ φεύγεις γῆς ὑπερβαλὼν ὅρους;
" ὀρ. κύκλῳ γὰρ εἱλισσόμεσθα παγχάλκοις ὅπλοις.
" με. ἰδίᾳ πρὸς ἐχθρῶν, ἢ πρὸς Ἀργείας χθονός;
" ὀρ. πάντων πρὸς ἀστῶν ὡς θάνω. βραχὺς λόγος.
" με. ὦ μέλεος ἥκεις ξυμφορᾶς εἰς τοὔσχατον.

ὀρ. ἐς

A ὀρ. εἰς σ' ἐλπὶς ἥ μοι καταφυγὰς ἔχει κακῶν.
ἀλλ' ἀθλίως πράσσουσιν δυστυχὴς μολὼν,
μεταδὸς φίλοισι σοῖσι σῆς εὐπραξίας. Et qui sequuntur.

Paulò post hi uersus sunt, in quibus Tyndareũ inducit irascentẽ Menelao, quòd colloqueretur cum Oreste:

τυν. Μενέλαε, προσφθέγγῃ νιν ἀνόσιον κάρα;
μεν. τί γάρ; φίλου μοι πατρὸς ἐστὶν ἔγγονος;
τυν. κείνου γὰρ ὅδε πέφυκε τοιοῦτος γεγώς,
μεν. πέφυκεν. εἰ δὲ δυστυχεῖ, τιμητέος.
τυν. βεβαρβάρωσαι, χρόνιος ὢν ἐν βαρβάροις. Idem aliquantò post:
τυν. Μενέλαε, σοὶ δὲ τάδε λέγω. δράσω τε πρός.
εἰ τοὐμὸν ἔχθος ἐναρίθμῃ, κῆδός τ' ἐμὸν,
μὴ τῷδ' ἀμύνειν φόνον ἐναντίον θεοῖς.
ἔα δ' ὑπ' ἀστῶν καταφονευθῆναι πέτροις.
ἢ μὴ 'πίβαινε Σπαρτιάτιδος χθονός.
τοσαῦτ' ἀκούσας, ἴσθι. μηδὲ δυσσεβεῖς
ἕλῃ, παρώσας εὐσεβεστέρους φίλους.

Paulò post Menelaus recusans ferre opem Oresti, ait:

μισεῖ γὰρ ὁ θεὸς τὰς ἄγαν προθυμίας,
μισοῦσι δ' ἀστοί. Et quæ sequuntur:

Respondens uerò Orestes, inquit:

ὦ πλὴν γυναικὸς οὕνεκα στρατηλατεῖν
τἄλλ' οὐδὲν. ὦ κάκιστε. τιμωρεῖν φίλοις
φεύγεις; ἀποστραφείς με; τὰ δ' Ἀγαμέμνονος
φροῦδ'; ἄφιλος ἦσθ' ἄρ' ὦ πάτερ, πράσσων κακῶς.
οἴμοι προδέδομαι, κοὐκέτ' εἰσὶν ἐλπίδες.

Hæc quidem ita sese habent apud Euripidem in Oreste. Eius autem interpres, quisquis ille fuit, qui Argu-
B menta tragœdiarum scripsit: uel quòd Aristotelis poëticen legisset, uel, quòd rectè ipse per se rem totam diiudicasset, ait: τὸ δρᾶμα τῶν ἐπὶ σκηνῆς εὐδοκιμούντων (de Oreste loquitur) χείριστον δὲ τοῖς ἤθεσι, πλὴν γὰρ Πυλάδου πάντες φαῦλοι ἦσαν, quamuis & Pylades ipse (meo iudicio) sit φαῦλος, nam suadet perimendam Hermionen, & Helenen. Adnotandum uerò, quod ait interpres in his uerbis. Orestem tragœdiam Euripidis unam ex illis fuisse, quæ plurimum populo in scena placuerunt: nam conuenit cum eo, quod ante ab Aristotele dictum fuit: populi iudicium, non esse magni faciendum in tragœdijs, sæpe enim probat, quæ minus probandæ sunt: propriam enim magis respicit uoluptatem, quàm artificium, quod requiritur in tali poëmatum genere. Exemplum, quo mores improbi demonstrantur, peti etiam potest ex Oedipode Tyranno Sophoclis, ubi Iocasten impia de oraculis loquentem facit:

ἰο. σύ νυν ἀφεὶς σεαυτὸν ὧν λέγεις πέρι,
ἐμοῦ ἐπάκουσον, καὶ μάθ' οὕνεκ' ἐστί σοι
βρότειον οὐδὲν μαντικῆς ἔχον τέχνης
φανῶ δέ σοι σημεῖα τῶνδε σύντομα.
χρησμὸς γὰρ ἦλθε. Et quæ sequuntur. Paulò post:
τοιαῦτα φῆμαι μαντικαὶ διώρισαν
ὧν ἐντρέπου σὺ μηδέν. Paulò post:
ὥστ' οὐχὶ μαντείας γ' ἂν οὔτε τῇδ' ἐγὼ
βλέψαιμ' ἂν οὕνεκ' οὔτε τῇδ' ἂν ὕστερον.

Sed excusari facilè potest Sophocles: nam præterquàm quòd non ὑπερραπίζουσιν (ut Proclus ait) Chorum facit statim reprehendentem uerba nefaria Iocastes: atque multa proferentem contra eos, qui oraculorum religionem sanctißimam tollere, aut aliqua ex parte uiolare conantur, quæ omnia illic legi possunt. Adde quòd Iocastæ concedi illa possunt, cupienti Oedipodem solari, atque ex illius animo omnem metum abstergere.

Τοῦ δὲ ἀπρεποῦς, καὶ μὴ ἁρμόττοντος ὅ, τε θρῆνος Ὀδυσσέως ἐν τῇ Σκύλλῃ, καὶ ἡ τῆς Μεναλίππης ῥῆσις.

Indecori, atque inconuenientis Vlyßis eiulatio in Scylla: Menalippesq́ sermo. A

Exempla affert Aristoteles, ex quibus cognoscas ueterum errata poëtarum, quòd in sermone non seruarint τὸ ἁρμόττον, *quod secundo loco requirebamus. Poëtæ, qui non seruant* τὸ ἁρμόττον, *conficiunt sermonem* ἀπρεπῆ: *nam* τὸ πρέπον *idem est, quod* ἁρμόττον, *& sic uocat Cicero in eo libro qui inscribitur Orator. Exempla autem duo afferuntur ab Aristotele. Alterum Vlyßis, alterum Menalippes. Dicendum igitur, quale sit utrumque: ac primùm de Vlysse. Athenæus libro decimoquarto citat ex Epicharmo* ὀδυσσέα ναυαγόν, *id est naufragum, quod etiam superius retulimus alio loco. Homerus quoque in naufragio periclitantem Vlyssem ita facit loquentem:*

τρὶς μάκαρες Δαναοὶ, καὶ τετράκις οἳ τότ' ὄλοντο
τροίῃ ἐν εὐρείῃ χάριν ἀτρείδῃσι φέροντες
ὡς δὴ ἐγώ γ' ὄφελον θανέειν, καὶ πότμον ἐπισπεῖν.

Quem locum refert Vergil. libro primo Aeneidos, cum ait:

ô terq́ue, quaterq́ue beati. *& quæ sequuntur.*

Reprehendit uerò Aristoteles, quia non decet uiros magnos & sapientes eiulare: de qua re quid sentiendũ sit, narrat A. Gell. libro primo ex sententia Stoicorum. De Menalippes sermone leguntur quædam libro decimoquarto apud eundem Athenæum, qui Euripidis citans δεσμώτιν, ἢ Μελανίππην, *profert hos uersus, qui quoniam lepidi sunt, & graues, apponentur à me:*

ἀνδρῶν δὲ πολλοὶ τοῦ γέλωτος οὕνεκα
ἀσκοῦσι χάριτας κερτόμους, ἐγὼ δέ πως
μισῶ γελοίους, οἵ τινες μὲν τῶν σοφῶν
ἀχάλιν' ἔχουσι στόματα, κ' εἰς ἀνδρῶν μὲν οὐ
τελοῦσιν ἀριθμὸν, ἐν γέλωτι δ' εὐπρεπεῖς.

Idem Menalippen Eurip. citat libro duodecimo. sciendum uerò, cum Euripides philosophiæ operam dedisset: multosq́ue annos audiuisset Anaxagoram primũ, postea Socratem, uoluisse interdum opiniones insignium illorum philosophorum consignatas relinquere suis tragœdijs. Quare factum, ut Menalippen faciens loqueutẽ, expresserit Anaxagoræ sententiã: de hac re meminit Dionys. Halicar. in suis Rhet. ubi loquitur περὶ ἐσχηματισμένου λόγου, *uerba sunt hæc:* εὐριπίδης ὁ ποιητὴς ἐν ὅλῳ δράματι λόγον ἐσχηματισμένον τίθησιν ἐν τῇ Μελανίππῃ τῇ σοφῇ. κἀκεῖ δὲ τὸ σχῆμα διπλοῦν, τὸ μὲν αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ, τὸ δὲ τοῦ ὑποκειμένου προσώπου τῆς Μελανίππης. συγγέγονεν Ἀναξαγόρᾳ ὁ εὐριπίδης, δόγμα δὲ ἦν Ἀναξαγόρου τὸ ὁμοῦ πάντα χρήματα. μετὰ ταῦτα συγγενόμενος σωκράτει, καὶ κρείττονος λόγου μετασχὼν ἀξιώσας, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ τὸν Ἀναξαγόρου λόγον μνήμης ἐν τοῖς δράμασιν, εἰσήγαγεν αὐτὸ τὸ δόγμα ἐν τῇ Μελανίππῃ τῇ σοφῇ. *ita enim inscripserat Tragœdiam, quia eam philosophicè loquentem faciebat, atq́ue apertè fatentem se ab alijs ea accepisse, hoc est à sua matre, quòd ea ratione occultare philosophica dogmata uoluit Euripides, atq́ue ideò tale sermonis genus Halicarnasseus uocat* ἐσχηματισμένον. *sequuntur uerba hæc, quæ rem magis declarant:* ἡ γοῦν ἀρχὴ τοῦ λόγου αὐτῷ αἰνίττεται τὴν πρὸς τὸν διδάσκαλον εὔνοιαν. φησὶ γὰρ ἡ Μελανίππη. B

καὶ οὐκ ἐμὸς ὁ μῦθος, ἀλλ' ἐμῆς μητρὸς πάρα.

Euripidis igitur σχηματισμὸς οὗτος, *quem narrauimus: sed & alter est* σχηματισμὸς, *non quidem poëtæ, sed ipsius Menalippes loquentis, quem explicat idem Halicarnaß. nam exposuerat quidem infantes inter stabula boũ, cum autẽ pater ipsius putaret hoc esse ostentũ, decreuerat cremare infantes. Menalippe uerò cum uellet eos seruare, philosophicis rationibus ostendit illud nõ esse ostentũ, & sic* ἐν προφάσεως σχήματι φιλοσοφεῖ. *id est sub prætextu admonendi, & hortandi patrẽ philosophatur. Hoc uerò nihil aliud est, quàm quod Cic. sæpe ait, Oratores ex infinita quæstione ducere quàm plurima, quæ inuoluũt circumstantijs quæstionis finitæ, nam nõ adhibitis personis, tẽporibus, locis ue quæstiones infinitas tractare, philosophorũ propriũ est munus, sed sub prætextu, figuraq́ue sermonis forensis, qui ad quæstionẽ finitã spectat sæpè philosophantur Oratores, sicuti fecisse Euripidẽ patet, & si fortasse nimius in ea re fuit Euripides: id uerò etiam in comœdijs olim factũ est: licetq́ue omnino fieri, si modò intra modũ fiat, &* ἐσχηματισμένως, *nã apertè id efficere philosophorũ est munus. Hinc eodẽ loco Dionysius:* ἡ δέ γε κωμῳδία ὅτι πολιτεύεται ἐν τοῖς δράμασι, καὶ φιλοσοφεῖ ἡ περὶ τὸν κρατῖνον, καὶ ἀριστοφάνην, καὶ εὔπολιν, τί δεῖ καὶ λέγειν, ἡ γάρ τοι κωμῳδία αὐτὴ τὸ γελοῖον προστησαμένη φιλοσοφεῖ. *Neq́ue aliò respexisse puto Horat. cũ ait:*

Scribendi rectè sapere est, & principium, & fons:

Rem

A *Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ.*

Sed idem Dionysius Halicar. in secunda disputatione adhuc apertius, quod ad Menalippen spectat, declarat his uerbis: ἡ Μελανίππη ἡ σοφή. τὸ δρᾶμα Εὐριπίδου ἐπιγέγραπται μὲν σοφὴ ὅτι φιλοσοφεῖ, καὶ διὰ τοῦτο τοιαύτης μητρός ἐστιν, ἵνα μὴ ἀπίθανος ᾖ ἡ φιλοσοφία. ἔχει δὲ διπλοῦν σχῆμα, τὸ μὲν τοῦ ποιητοῦ τοιόνδε. τὸ δὲ τοῦ προσώπου τοῦ ἐν τῷ δράματι τῆς Μελανίππης, τὸ δὲ τοῦ προσώπου τοιόνδε. ἀναξαγόρᾳ προσεφοίτησεν Εὐριπίδης. ἀναξαγόρου δὲ λόγος ἐστὶν ὅτι πάντα ἐν πᾶσιν εἶτα ὕστερον διεκρίθη. μετὰ ταῦτα ὡμίλησε καὶ Σωκράτει. καὶ ὁμολογεῖ τὴν διδασκαλίαν τὴν ἀρχαίαν διὰ τῆς Μελανίππης.

καὶ οὐκ ἐμὸς ὁ μῦθος, ἀλλ' ἐμῆς μητρὸς πάρα.
ὡς οὐρανὸς γαλατημορφία
οὕτω μὲν ὁ ποιητὴς σχηματίζει τὸ αὐτοῦ.

ἡ δὲ Μελανίππη ἐπαιδεύθη μὲν ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος, γέγονε δὲ ταύτῃ παιδία. ἐξέθηκε δὲ αὐτὰ εἰς τὰ τοῦ πατρὸς βουφόρβια, ὁ δὲ πατὴρ ἡγεῖται ἐκ βοὸς εἶναι. καὶ ὡς τέρας βούλεται κατακαῦσαι. *Sed ostendere nititur Menalippe ostentum non esse, putabat enim pater quòd infantes inter boues fuissent inuenti: ex bobus fuisse prognatos: non potuit autem, nisi philosophicis rationibus hoc patri persuadere. Paulò post:* προειρημένη γὰρ πάσας αἰτίας τοῦ σῶσαι τὰ παιδία, λέγει,

εἰ δὲ παρθένος φθαρεῖσα ἐξέθηκε τὰ παιδία
καὶ φοβουμένη τὸν πατέρα, σὺ φόνον δράσεις;

Quamobrem (inquit Halicar. artificium totum hoc considerans) Menalippe suum ipsius factum exponit, ἐν σχήματι συμβουλῆς. *Hæc ego uolui copiosius aliquantò exponere, uerbaq; ipsius Dionysij apponere, tùm quia locus ualdè uidetur adnotandus, tùm quia mirifice explicat sententiam Aristotelis. Dionysius enim ut doceret qua ratione fieret sermo* ἐσχηματισμένος, *hoc protulit exemplum, quamuis & alia multa, quale in primis est illud ex Xenophonte, cum enim aperte non auderet Socratem laudare, laudat tamē sub prætextu* τῶν ἀπομνημονευμάτων. *Aristoteles uerò idem Menalippes exemplum hoc loco protulit, ut ostenderet non seruari in moribus* τὸ πρέπον, *seu* τὸ ἁρμόττον, *quod ipse uocat: non enim tàm graues è media philosophia sermones deducti Menalippe mulieri conuenire uidentur.*

B τοῦ δὲ ἀνωμάλου, ἡ ἐν Αὐλίδι Ἰφιγένεια. οὐδὲν γὰρ ἔοικεν ἡ ἱκετεύουσα τῇ ὑστέρᾳ.

Inæquabilis Iphigenia in Aulide, ut cui posterior supplicatio priori non consonet.

Tertio loco affert Aristoteles exemplum morum inæquabilium, atque illud quidem etiam ex Euripide sumptum (ut mireris doctum poëtam tantopere in morum artificio hallucinatum) in Iphigenia in Aulide, quæ tragœdia extat adhuc. Adnotanda illa Paccij uerba in uersione, VT CVI posterior supplicatio priori nō consonet. in Græco contextu ita scribitur, οὐδὲν ἔοικεν ἡ ἱκετεύουσα τῇ ὑστέρᾳ, *quæ uerba ita debebant uerti. Nulla ex parte similis est Iphigenia supplicans ei, qualem se gerit postea. Vel sic. Non talis uidetur postea esse Iphigenia, qualis ante, cum prostrata ad patris pedes, illi supplicabat pro sua salute. Versus Euripidis, in quibus Iphigeniam facit supplicem esse patri, hi sunt:*

ἰφι. εἰ μὲν τὸν ὀρφέως εἶχον ὦ πάτερ λόγον
πείθειν ἐπᾴδουσ' ὥσθ' ὁμαρτεῖν μοι πέτρας
κηλεῖν τε τοῖς λόγοισιν οὓς ἐβουλόμην
ἐνταῦθ' ἂν ἦλθον. νῦν δὲ τ᾽ ἀπ' ἐμοῦ σοφὰ
δάκρυα παρέξω. ταῦτα γὰρ δυναίμεθα.
ἱκετηρίαν δὲ γόνασιν ἐξάπτω σέθεν.
τὸ σῶμα τοὐμόν, ὅπερ ἔτικτεν ἥδε σοι,
μή μ' ἀπολέσῃς ἄωρον. ἡδὺ γὰρ τὸ φῶς
βλέπειν. τὰ δ' ὑπὸ γῆς μή μ' ἰδεῖν ἀναγκάσῃς. *Et qui sequuntur.*

Mox uerò cum Achilles polliceretur, se non permissurū eam mactari: forti animo respondet, se omnino mactari uelle pro salute Grecorum. Versus hi sunt in quibus Achilles alloquitur Iphigeniam:

ἀχ. μᾶλλον δὲ λέκτρων σῶν πόθος μ' εἰσέρχεται,
εἰς τὴν φύσιν βλέψαντα. γενναία γὰρ εἶ.
ὅρα δ'. ἐγὼ γὰρ βούλομαι σ' εὐεργετεῖν,
λαβεῖν τ' εἰς οἴκους, ἄχθομαι τ' ἴστω θέτις,
εἰ μή σε σώσω δαναΐδαισι διὰ μάχης

ἐλθών, ἄθρηνον. ὁ θάνατος δεινὸν κακόν.
ἸΦ. λέγω τάδ' οὐδὲν οὐδέν' εὐλαβουμένη.
ἡ τυνδαρὶς παῖς διὰ τὸ σῶμ' ἄρχει μάχας
ἀνδρῶν τιθεῖσα, καὶ φόνους, σὺ δ', ὦ ξένε.
μὴ θνῆσκε δι' ἐμὲ, μηδ' ἀποκτείνῃς τινά.
ἔα δὲ σῶσαι μ' Ἑλλάδ' ἢν δυνώμεθα.

Eadem Iphigenia paulò post, fortiore adhuc animo talia profert, alloquens matrem Clytemnestram:

ἸΦ. παῦσαι με, μὴ κάκιζε. τάδ' ἐμοὶ πιθοῦ
μήτ' οὖν γε τὸν σὸν πλόκαμον ἐκτέμῃς τριχός,
μήτ' ἀμφὶ σῶμα μέλανος ἀμπίσχῃ πέπλους
ΚΛΥ. τί δὴ τόδ' εἶπας ὦ τέκνον, ἀπολέσασά σε;
ἸΦ. οὐ σύ γε, σέσωσμαι. κατ' ἐμὲ δ' εὐκλεὴς ἔσῃ. Paulò post:
ὡς εὐτυχοῦσα γ' Ἑλλάδος τ' εὐεργέτις.

Atque hæc quidem ita sese habent. Iam uero Paccius interpres duas uidetur supplicationes intelligere, cùm tamen una tantùm sit apud Euripidem, ut patet.

χρὴ δὲ καὶ ἐν τοῖς ἤθεσιν, ὥσπερ καὶ ἐν τῇ τῶν πραγμάτων συστάσει ἀεὶ ζητεῖν ἢ τὸ ἀναγκαῖον, ἢ τὸ εἰκός, καὶ τοῦτο μετὰ τοῦτο γίνεσθαι ἢ ἀναγκαῖον, ἢ εἰκός.

Et sanè in moribus, sicut in ipsa rerum compositione, tum necessariũ, tum uerisimile exquirendum est: atq; etiam uti necessariò uerisimili'ue ordine cuncta procedant.

Præceptum duplex est, quod tradit Aristoteles hoc loco, postquam ostendit in singulis, quæ in moribus requiruntur ueterum, ac Euripidis in primis errata. Primum quidem est huiusmodi. Necessarium & uerisimile in moribus est seruandum, non secus ac antè dictum est seruari debere in fabula, rerumq; & actionum constitutione: si in moribus seruetur necessarium ac uerisimile, non fuerit in ipsis ullum genus errati, quale superius ostendimus: qui enim ex necessario, aut uerisimili mores exprimit personarũ, seruat τὸ ἁρμόττον, τὸ ὅμοιον, τὸ ὁμαλόν, quæ tria superius in moribus requiri declarauimus. Nam & quartum illud, quod requiritur, si scierit poëta uiros tantum bonos sibi in tragœdijs esse effingendos, eorumq; mores solùm exprimendos, non alios utique sibi proposuerit, quos imitetur. Quod si quis sese mihi obijciat hoc loco, dicatq; Sophoclem in Electra exprimere improborum mores Aegisthi, & Clytemnestræ: respondeo uerum id quidem esse: sed exitũ ipsorum infelicitatis plenißimum demonstrari: cum enim hoc fit, licet pro arbitratu unicuiq; tales effingere, præsertim in duplici fabularum genere, de quo superius locuti fuimus. Si igitur Menalippes cùm sibi proposuit exprimendos mores Euripides, diligenter cogitasset: mulierẽ illam esse quam effingebat, neq; probabile, aut uerisimile uisum iri auditoribus, ut tàm doctè, grauiterq; loquatur de rebus quæ ad philosophiam pertinent, planè seruasset τὸ ἁρμόττον, neq; lapsus esset in tàm præclaro tragœdiæ scribendæ artificio. Quod si quis quærat, cur in moribus utrunq; protulerit Aristoteles, sicuti etiam in fabula, necessarium & uerisimile: is sciat uelim hac ratione factum: mores à poëta aut exprimũtur in ijs personis, quæ tales uixerunt, quorumq; euenta, & actiones sumptæ ad tragœdiam scribendam, ueræ sunt, aut in ijs quæ effingũtur: nõ enim omnes in tragœdia debent fingi, ut antè docuimus. Si igitur personæ ueræ sunt, & facta ab ipsis, euentaq; rerum, quæ narrantur, uera sunt: debent tunc personarum mores exprimi à poëta, secundum necessarium, hoc est (ut aptè declarat Auerroës) secundum ueritatem. Si nouæ sint personæ, illarum mores exprimendi erunt secundum uerisimile, hoc est (ut idem interpretatur Auerroës) secundum plurimorum opinionẽ. Hæc duo qui diligenter considerauerit effeceritq; planè in moribus personarum effingendis, non peccabit unquàm. Possem hoc loco ex Sophocle, & Euripide (non enim ubiq; peccauit) afferre exempla aliquot, ad comprobanda, & demonstranda apertius ea, quæ dicta sunt: sed quia non magnopere uidetur necesse, breuitatis causa prætermitto: pro se igitur quisq; perquirat, sunt enim in promptu. Alterum præceptum est huiusmodi. Ordo ex necessario, aut uerisimili ductus, est in moribus personarũ exprimendis seruandus. uerba Græca sunt Aristotelis hæc: καὶ τοῦτο μετὰ τοῦτο γίνεσθαι ἢ ἀναγκαῖον, ἢ εἰκός, id est: & hoc post hoc esse, fieriq; oportet secundum necessariũ, uel uerisimile: qui locus obscurißimus est, sed hunc omnino habet sensum. Mores diuersi, discrepantesq; inter se sunt pro dißimilitudine personarum, ac discrepantia animorum: neque possunt interdum alij alios subsequi, aut simul cohærere: quare danda opera est, ut simul cohæreant, unum'que genus, ex altero simili, & cognato deduca-

A deducatur. hoc uerò efficere non poterit, nisi singulorum morum, affectionum, habituumq; naturam optimè norit. Sed exemplis allatis hoc totum quale sit breuiter declaro. Contemptio iniuriam, iniuria dolorẽ, dolor cupiditatem ulciscendi parit, excitatq; in animis hominum. At hæc sunt mutuo cohærentia, ut dici possint, hæc post hæc. Euripides igitur in Oreste hæc omnia exprimit in moribus personarum, simul seruans τὸ ἁρμόττον, implorat opem à Menelao patris fratre Orestes contra Tyndareum, & Argiuos, contemnit Oresten Menelaus, indignatur Orestes: mox cum Pylade init consilium perimendæ Helenes, & Hermiones, ut ulciscatur Menelaum. Sic uideas in maximo periculo extimescentem Oresten: imbellem Menelaum, suorumq; contemptorem: iracundum fortemq; Oresten. Non dissimili ratione Sophocles in Aiace. Teucer fratrem, pro pietate singulari erga illum, humare studet: Menelaus prohibet humari: hinc concertatio, & rixa. Superueniens Vlysses alterum alteri conciliat. In harum quoque personarum moribus exprimendis uidere est, quod ait Aristoteles. HAEC POST HAEC ex necessario, & uerisimili. Fratri enim erga fratrem conuenit pietas, officij amorisq; plenissima. Pietatem exigit, officiumq; fraterna calamitas. miserijs inimicorum insultant magis magisq; inimici, ac lætãtur. imbelles pauidiq; etiam mortuos, cum uiuos non potuerint, ulcisci cupiunt, prudentes fortesq; uiri mortuos non oderunt inimicos, conciliantq; iratos. Pius Teucer erga Aiacem, quia calamitosus. insultat Teucro, & Aiaci mortuo in primis Menelaus, quia inimicus, imbellis, & pauidus, Prudens, fortisq; Vlysses Menelaum Teucro conciliat. Tales hæ quidem personæ effinguntur moribus κατὰ τὸ ὅμοιον, uiam tales fuisse accepimus, cum uixerunt. Sed apparet etiam in his moribus. HOC POST HOC. ex necessario, seu uerisimili ductum. Hæc igitur Aristotelis præceptio hanc habet uim, quam in omnibus ueterum tragœdijs consideres licet. nam Iphigenia in Aulide, Achilles cum fortis effingatur κατὰ τὸ ὅμοιον, talis enim uixit, studet è periculo Iphigeniam liberare, hoc enim proprium est fortitudinis. Tecmessa in Aiace, unà cum filiolo inferias soluunt Aiaci. quod proprium est coniugis, & filiorum. atque hoc faciunt post hoc: nam Iphigeniæ periculum ingens excitat Achillis fortitudinem. Aiacis mors, & calamitas, ciet lachrymas, suscitatq; officium, & pietatem Tecmessæ: uerum de his hactenus. puto enim iam satis patefactum hũc Aristotelis locum alioqui obscurissimum. Sed miretur fortasse aliquis hoc. Cur, cum dicat hoc loco Aristoteles, in moribus requiri eundem ordinem, & seriem, quæ requirebatur in constitutione actionum, seu fabula, ex necessario, & uerisimili: illic dederit præceptionẽ, oportere non HAEC POST HAEC, SED HAEC PER HAEC, tanquàm ex causa dependentia

B mutuò constitui: non autem consequentia tempore, sicuti illic copiose declarauimus: nunc de moribus loquens det præceptionem oportere exprimi tanquam Hæc post Hæc. Respondeo tamen, cum Hoc post Hoc, nihilò minus etiam causam, effectumq; significet, quàm tempus: nam effectum est post causam, rectè de moribus cum loqueretur, dixisse HOC POST HOC. cum præsertim in moribus non solum causa, effectumq;, sed etiam interuallum tẽporis cõsideretur. nam prius hic irritat, mox ille irascitur. hic prius in calamitatem labitur: mox ille officiosus est erga lapsum in calamitatem. Sed in fabula, actionumq; constitutione, cum interuallum, seriesq; temporis nulla prorsus ratione deberet considerari, sed causæ tantùm mutuò ex se pendentes, alia ex alia, fuit necesse dicere, HAEC PER HAEC, hic enim modus loquendi, causas tantum significat, cum alter modus HAEC POST HAEC, & causas, & tempus prius, ac posterius denotet. Neque uerò illud prætermittendum puto: hoc ipsum, quod requirit in moribus Aristoteles, artificium, non multum discrepare ab eo, quod requirit Hermogenes, alijq; Rhetores, qui eandem rationem scribendi de arte secuti sunt. nam sicuti ille libro secundo περὶ γοργότητος, ubi docet quomodo conficiatur forensis, & oratorius sermo, quem ipse πολιτικὸν uocat, requirit aptè misceri suas illas species & formas orationis inter se, alias minus, alias magis. Sic: φημὶ τοίνυν ἐν τούτῳ λόγῳ πλεονάζειν μὲν ἀεὶ πάντα τὴν σαφήνειαν ποιοῦντα τύπον, καὶ τὸν ἠθικόν τε καὶ ἀληθῆ, καὶ μετὰ τούτους τὸ γοργόν. οὐχ ἧττον δὲ καθαρότητά τε, καὶ εὐκρίνειαν. τὴν μέν τοι τραχύτητά τε, καὶ σφοδρότητα παρεῖσθαι μὲν τοῖς εἰρημένοις, ἀκμὴ δὲ καὶ σεμνότης ἀπ' αὐτῶν καὶ ἔτι λαμπρότης δεῖν μὲν ὀφείλει, οὐ μὴν οὕτως οὐδ' ἐπὶ τοσοῦτον, ἐφ' ὅσον αἱ προειρημέναι τῶν ἰδεῶν. Non diuerso planè modo in tragœdijs, commisceri mores oportet personarum. ut alij grauitatem, & sanctitatem, alij iracundiam, alij pietatem, & officium, alij improbitatem, plus minusúe præ se ferant. Verùm hæc longiore egent disputatione, dabimus igitur operam, ut de tali mistione morum alio loco copiosius disseramus, qualisq; in tragœdia, & comœdia, alijsq; poëmatum generibus requiratur, ostendamus.

Φανερὸν οὖν, ὅτι καὶ τὰς λύσεις τῶν μύθων ἐξ αὐτοῦ δεῖ τοῦ μύθου συμβαίνειν, καὶ μή, ὥσπερ ἐν τῇ Μηδείᾳ, ἀπὸ μηχανῆς, καὶ ἐν τῇ Ἰλιάδι τὰ περὶ ἀπόπλουν.

Quare manifestum est, fabularum solutiones ex ipsismet potissimum

fabu-

,, fabulis proficisci debere, nõ autem ab aliquo artificioso: ut in Medea, & A
,, in Iliade illa per nauigationem.

Paccius locum hunc non intellexit, quod fortasse mireris, sed ita planè est. dormitant aliquando homines, & hallucinantur in re etiam perspicua: per ea enim uerba ἀπὸ μηχανῆς cum machinam scenicam, qua inducebantur repentè loquentes Dij, Aristoteles intellexerit, uertit Paccius. Artificioso aliquo, quod perridiculum uideri potest: sed redeo ad declarandum Aristotelis contextum, ex superius dictis deducitur pulcherrima præceptio, quæ spectat ad artificium soluendarum fabularum. Qui mores optimè in personis exprimere scierit: aliosq; post alios pro eorum natura, ex uerisimili effingere, facilè inueniet solutionem fabulæ, tota enim pendet ex personarum moribus: uitabitq; erratum, in quod sæpe ueteres poetæ inciderũt, qui per machinam inducentes Deos, Deás ue, soluunt fabulam, atque exodum, quæ ultima est tragœdiæ pars, conficiunt, nam solutio fabulæ, est ipsa exodus, seu exitus fabulæ. exitus uerò debet deduci ex præcedentibus moribus, non quibusuis, sed qui magis accommodati ad soluendam fabulam uidebuntur: quod si uideatur non posse deduci ex præcedentibus, ingeniosus, peritusq; poëta debebit excogitare aliquid uerisimile, quod cum ijs, quæ antè dicta sunt, sit coniunctum, quasi pars, ex quo deducat exodum, seu solutionem fabulæ: id uerò fit multis modis, sed aliquando etiam, inducendo in scenam personam aliquam, quæ antè nõ fuerit inducta, modò sit eiusmodi, ut eius sermo, propter aliquam probabilem causam, coniungi cum alijs antè dictis posit. Exemplum huius rei peti potest ex Aiace Sophoclis: nam cum Aiax sibi mortem consciuisset, esset solutio fabulæ constituenda: neque deduci posset à persona Tecmessæ, quæ captiua erat mulier: neque à persona filioli, tum propter ætatem, quæ omni sensu, ratiocinationeq; caret earum rerum, quæ aut uoluptatem, aut dolorem afferunt: tùm quia ex captiua natus erat. neque itidem ex persona Teucri fratris: cui, quòd uir erat, lugere non satis erat decorum, tum propter alias causas: nam quatenus conuenit, lugentem satis dolentemq; facit Teucrum Sophocles: necesse fuit captare exodum fabulæ à persona Menelai, & Agamemnonis, quorum uterq; inimicißimus cum fuisset Aiaci, prohibere conatus est, ne humaretur Aiax: quamuis postea exorante Vlysse concesserint. Exodus hæc tota ex moribus ducta est secundum uerisimile. Quamobrem cum solutio, exitusq; fabulæ, semper ab ingenioso poëta, si modo naturam, conuenientiámque morum singularum personarum considerare diligenter uoluerit, ex uerisimili, aut necessario deduci poßit, improbat Aristoteles morem soluendi fabulas, quo sæpe ueteres usi fuerunt, ex machina: inducentes Deum, Deam'ue aliquam loquentem. Horatius quoque ad Pisones scribens monuit hoc rarò esse faciendum, cum ait: B

,, *Nec Deus intersit, nisi dignus uindice nodus.*

Cicero libro de Natura Deorum primo, innuit hoc ipsum olim à poëtis tragicis factum, ut fabulam soluerent, his uerbis,
,, *ut tragici poëtæ, cum explicare argumenti exitum non potestis, ad Deum confugitis. Plato*
,, *quoque in Cratylo,* ὥσπερ οἱ τραγῳδοποιοί, ἐπειδάν τι ἀπορῶσι ἐπὶ τὰς μηχανὰς καταφεύγου-
,, σι ἐπὶ θεοὺς αἴροντες, *quem locum non putat Erasmus cognitum fuisse Ficino interpreti, qui ita uertit:*
,, *quibusdam machinamentis ad Deos confugitis. Hæc Erasmus in Adagijs: sed nimirum non uideo, quare reprehendi poßit Ficinus, cum satis aperte Machinam scenicam expresserit: ex qua loquebantur Dij. sed illo omisso, affero ego locum Polybij aptißimum ad hanc rem intelligendam: nam ubi de traiectione alpium Anuibalis loquitur, nonnullos reprehendit historicos, qui quasi rem supra omnem fidem narraturi essent,*
,, *tragicos uidentur imitati, qui ad Machinam sæpè confugiunt, his uerbis:* ἅμα γὰρ τὸν ἀννίβαν ἀμίμη-
,, τόν τινα παρεισάγοντες στρατηγὸν, καὶ τόλμῃ καὶ προνοίᾳ, τοῦτον ὁμολογουμένως ἀποδεικνύου-
,, σιν ἡμῖν ἀλογιστότατον. ἅμα δὲ καταστροφὴν οὐ δυνάμενοι λαμβάνειν οὐδ' ἔξοδον τοῦ ψεύδους,
,, θεοὺς, καὶ θεῶν παῖδας εἰς πραγματικὴν ἱστορίαν παρεισάγουσι. *Item Athenæus libro sexto citat*
,, *ex Antiphane uersum hunc,* ἐκ μηχανῆς πολοῦντες ὥσπερ οἱ θεοὶ *Exempla Machinæ affert Aristoteles, ex tragœdia, quæ inscribitur Medea: extat quidem nunc Euripidis Medea, in qua tamen nullus Deus,* ἀπὸ τῆς μηχανῆς. *de alia igitur Medea locutus est Aristoteles ab alio poëta edita: nam idem libro secundo Rhetoricorum Carcini Medeam citat, de qua re superius satis. Alterum exemplum sumitur ex Homeri Iliade, ubi explicantur* τὰ περὶ ἀπόπλουν. *Verba hæc, propter ignorationem loci Homerici, quod satis mirari nõ possum, nõ intellexit, neq; aptè uertit Paccius: ait enim ut illa per nauigationem, nam ita debent uer-*
,, *ti, ut ea, quæ pertinent ad enauigationem, seu discessum, quem parabant, classis Græcorum. Innuit Aristot. ea, quæ narrantur ab Homero lib. II. Iliados. Cum Græci, desperata Ilij expugnatione, cogitarent de discessu, & multa inter se consultarent, Homerus facit Iunonem alloquentem Mineruam, ut è cœlo descendens rectà pergat ad Vlyssem, iubeatq; dissuadere, ne re infecta discedant. Versus ibi sunt:*

A *βῆ δὲ κατ' οὐλύμποιο καρήνων ἀΐξασα.* Paulò post:
ἀγχοῦ δ' ἱσταμένη προσέφη γλαυκῶπις ἀθήνη
διογενὲς λαερτιάδη πολυμήχαν' ὀδυσσεῦ
οὕτω δὴ οἶκονδε, φίλην ἐς πατρίδα γαῖαν
φεύξεσθ' ἐν νήεσσι πολυκλήισι πεσόντες. Et qui sequuntur.

Rursus Priamum eodem modo Iris alloquitur, in his uersibus:
τρωσὶν δ' ἄγγελος ἦλθε ποδήνεμος ὠκέα ἶρις
πὰρ διὸς αἰγιόχοιο σὺν ἀγγελίῃ ἀλεγεινῇ. Paulò post:
ἀγχοῦ δ' ἱσταμένη προσέφη πόδας ὠκέα ἶρις. Et qui sequuntur.

Locum igitur priorem, fortasse & hunc, reprehendit Aristoteles, quia inducit Deam Mineruam, atq; Iridem ueluti ἐκ μηχανῆς: poterat enim Homerus alia uti solutione deducta ex ipsis rebus, & facere aliquẽ ex Græcis ducibus, suo consilio, ac prudentia, potius quàm monitu Deorum ex machina loquentem, uehementius discessum dissuadentem, ac post longam orationem demum persuadentem.

ἀλλὰ μηχανῇ χρηστέον ἐπὶ τὰ ἔξω τοῦ δράματος, ἢ ὅσα πρὸ τοῦ γέγονεν, ἃ οὐχ οἷόν τε ἄνθρωπον εἰδέναι, ἢ ὅσα ὕστερον, ἃ δεῖται προαγορεύσεως, καὶ ἀγγελίας. ἅπαντα γὰρ ἀποδίδομεν τοῖς θεοῖς ὁρᾶν.

Quo sanè artificio utendum in ijs, quæ extra Tragœdiam sunt: quæcunque uidelicet uel prius fuere, quæ neutiquam fieri potest, ut alio pacto ad humanam peruenerint notitiam: uel quæ futura denunciatione, diuinatione'ue indigeant, quandoquidem deos cuncta inspicere, satis quidem apud nos constat.

Docet Aristoteles, qua ratione aliquando ueteres poëtæ in tragœdijs usi fuerint machina: ut ostendat inutilem omnino esse, posseq; solui fabulam facilè absque machina. Si Machina adhibenda est, semper in ijs rebus ea uti debemus, quæ extra tragœdiam sunt. Ea solutio dicitur esse posita extra tragœdiam, quæ non
B *deducitur ex ipsis rebus, quæ tragœdiæ actione, fabulaq; continentur. Duobus igitur de causis machina usi sunt ueteres poëtæ tragici in tragœdijs: aut ut declararent res præteritas, & factas: aut ut declararent res futuras, quæque mox essent faciendæ. In declarandis præteritis hoc requiritur, ut alio modo nõ possint à nobis cognosci. In declarandis autem futuris hoc requiritur, ut egeant prædictione, & diuinatione, seu præceptione, & mandato. Exemplum prioris modi sumi potest ex Euripide in tragœdia, quæ inscribitur Orestes, in qua de raptu Helenes loquens inducitur Apollo, omniaq; patefaciens, quæ antè ignorabantur. Versus hi sunt:*

ἀπ. μενέλαε παῦσαι λῆμ' ἔχων τεθηγμένον
φοῖβός σ' ὁ λητοῦς παῖς ὅδ' ἐγγὺς ὢν καλῶ.
σύθ' ὃς ξιφήρης τῇδ' ἐφεδρεύεις κόρῃ
ὀρέσθ' ἵν' εἰδῇς οὓς φέρων ἥκω λόγους.
ἑλένα μὲν, ἣν σὺ διολέσαι πρόθυμος ὢν
ἥμαρτες ὀργὴν μενέλεῳ ποιούμενος
ἥδ' ἐστὶν, ἣν ὁρᾶτ' ἐν αἰθέρος πτυχαῖς.
σεσωσμένη τε, κοὐ θανοῦσα πρὸς σέθεν.
ἐγώ νιν ἐξέσωσα, κἀπὸ φασγάνου
τοῦ σοῦ κελευσθεὶς ἥρπασ' ἐκ διὸς πατρός.
ζηνὸς γὰρ οὖσαν ζῆν νιν ἄφθιτον χρεών.
κάστορί τε πολυδεύκει τ' ἐν αἰθέρος πτυχαῖς
σύνθρονος ἔσται ναυτίλοις σωτήριος.

Hactenus igitur patefiunt res, quæ antè ignorabantur à Menelao, ex Oreste. Mox idem Apollo ex Machina præscribit, mandatq; Oresti ea quæ sunt agenda. Sic:
σὲ δ' αὖ χρεὼν
ὀρέστα γαίας τῆσδ' ὑπερβαλόνθ' ὅρους
παρράσιον οἰκεῖν δάπεδον ἐνιαυτοῦ κύκλον
κεκλήσεται δὲ σῆς φυγῆς ἐπώνυμον. Et quæ sequuntur.

Paulò

Paulò post idem Apollo uaticinatur, panditq́; ea, quæ euentura sunt Orestæ, his uerbis: A

ἐφ' ἧς δ' ἔχεις, ὀρέστα, φάσγανον δέρῃ,
γῆμαι πέπρωταί σ' ἑρμιόνην, ὃς δ' οἴεται
νεοπτόλεμος γαμεῖν νιν, οὐ γαμεῖ ποτε.
θανεῖν γὰρ αὐτῷ μοῖρα δελφικῷ ξίφει. *Et quæ sequuntur.*

Sermo igitur hic Apollinis ex machina tria illa omnia, quæ requirebat Aristoteles continet. Non dissimile quoque exemplum posterioris modi, cum scilicet ex Machina Dij prædicunt futura, sumi potest ex Euripidis Electra, & Helene eiusdem: in qua ex machina διόσκουροι *Castor & Pollux loquuntur, patefaciuntq́; Theoclymeni, quæ fato euentura erant ipsi Helenæ & Menelao. hoc uerò differt exemplum à priore, quòd prius illud tria simul omnia continet: hoc uerò unum separatim, hoc est, futurorum prædictionem. Exemplum quoque prioris, quatenus & facta narrantur, & futura prædicuntur, peti potest ex Iphigenia in Tauris. Ego, ne longior sim, uersus non appono: eiusdem modi exemplum legi potest in Hippolyto, ubi loquitur Diana: & in Andromache, ubi loquitur Thetis: nec nō & in Rheso, ubi Minerua loquitur. Est uerò obseruatione dignum, Deos etiam in Prologo tragœdiarum induci loquentes, & si non semper ex Machina, sed in ipsa scena, ut apud Euripidem Bacchus in Bacchis, ait enim:*

ἥκω διὸς παῖς τήνδε θηβαίων χθόνα
διόνυσος, ὃν τίκτει ποθ' ἡ κάδμου κόρη.
σεμέλη λοχευθεῖσ' ἀστραπηφόρῳ πυρί.

Non ex machina quidem hæc profert Bacchus, sed in scena uersans inter mortales, & apud eundem Euripidem eodem modo in Troadibus Neptunus, cum ait:

ἥκω λιπὼν αἰγαῖον ἁλμυρὸν βάθος.

Rursus apud eundem eodem modo in Ioue Mercurius, ubi inquit:

ἄτλας ὁ χαλκέοισι νώτοις οὐρανὸν
θεῶν παλαιὸν οἶκον ἐκτρίβων. *Paulò post:*
ἥκω δὲ δελφῶν τήνδε γῆν. *& quæ sequuntur.*

Omnes Dij in prologis loquentes, aiunt se uenisse in ea loca, ubi consistūt locuturi. sicuti patet in exemplis allatis, tollendæ admirationis gratia. Apud Sophoclem quoque in Aiace Minerua in prologo alloquitur Vlyssem. Sed in eadem tragœdia aliquando uideas, & in prologo, uti diximus, in scenam aduentātes, loquentesq́; Deos, & rursus ex Machina alios loquentes in solutione, & exodo fabulæ: exemplum huius rei peti potest ex Euripide in Ione. nam Minerua ex Machina loquens, soluit fabulam, sedatq́; omnes turbas. Origo autem inducendi Deos in scenam per Machinam, fluxit ex ea opinione, quæ omniū mortalium ferè animis insita est, Deos hominum negocia procurare, cunctaq́; ueluti ex alto despicere: quæ quidem opinio ab omnibus philosophis, uno excepto Epicuro, probata fuit, multisq́; rationibus confirmata. Hanc uerò uigilantiam πρόνοιαν *ueteres in Dijs uocarunt. Cic. lib. de Diuinat. II. Deos esse, & eorum prouidentia mundum administrari, eosdemq́; consulere rebus humanis, nec solùm uniuersis, sed etiam singulis. Idem lib. III. de Natura Deorū. Sit igitur persuasum omnibus, dominos esse omnium rerum, ac moderatores Deos, eaq́; quæ gerantur eorū geri ditione, & numine, eosdemq́; optimè de genere hominū mereri, & qualis quisque sit, quid agat, quid in se admittat, scire. Xenophon. lib. I.* ἀπομνημονευμάτων, καὶ γὰρ ἐπιμελεῖσθαι θεοὺς ἐνόμιζεν *(de Socrate loquitur)* ἀνθρώπων οὐχ ὃν τρόπον οἱ πολλοὶ νομίζουσι, οὗτοι μὲν γὰρ οἴονται τοὺς θεοὺς τὰ μὲν εἰδέναι, τὰ δ' οὐκ εἰδέναι. σωκράτης δὲ πάντα μὲν ἡγεῖτο θεοὺς εἰδέναι, τά τε λεγόμενα καὶ πραττόμενα, καὶ τὰ σιγῇ βουλευόμενα, πανταχοῦ δὲ παρεῖναι, καὶ σημαίνειν τοῖς ἀνθρώποις περὶ τῶν ἀνθρωπείων πάντων. B

ἄλογον δὲ μηδὲν εἶναι ἐν τοῖς πράγμασιν, εἰ δὲ μή, ἔξω τῆς τραγῳδίας, οἷον, τὰ ἐν τῷ οἰδίποδι τοῦ Σοφοκλέους.

Quodcunque uerò rationi consentaneum minus sit, explodendum quidem ab ipsis actionibus, si non prorsus, at à Tragœdia, ut est in Sophoclis Oedipode.

Tam longè aberrauit à sententia Aristotelis Paccius in hoc loco uertendo, ut planè mirari satis nō possim, illum uerba Aristotelis alioqui aperta, & perspicua non intellexisse. Debent igitur ita uerti. Absurdū enim fuerit, si quis dicat, credat ue, nihil in ipsis rebus inesse, aut saltem extra Tragœdiam aliquid esse, ex quo deducatur solutio fabulæ, qualia sunt illa apud Sophoclē in Oedipode. Videtur Aristoteles obiectioni alicuius

A alicuius aduersari, qui fortasse dicat. Necesse esse aliquãdo fabulas ex machina soluere, quia solutio, seu exodus non semper à rebus, quæ insunt in tragœdia duci potest. Sed respondet Aristoteles: Stulti esse, parumq; periti hominis hoc putare, nam in rebus semper inest aliquid, unde solutio fabulæ aptè deducatur, sine machina. Quòd si aliquando contingat, ut in rebus nihil insit: esse tamẽ multa extra tragœdiam, quæ idem poterunt præstare. Sicuti patet in Oedipode Sophoclis. Locus uerò hic diligenter adnotandus, quia difficilis uidetur & obscurus: sed ego breuiter aperteq; omnia declarare conabor. Ea dicuntur inesse in rebus, quæ maximè pertinent ad fabulam, & sine quibus actio non constituitur tragica, actionem uoco eam, quam in primis imitari conatur poeta. Exempli causa. Actio in Aiace est hæc, Aiax postquam resciuit, quæ fecit per insaniam, gladio incubuit: rursus in Oedipode Tyranno, Oedipus, postquam agnouit se patrem peremisse, & cum Iocaste matre concubuisse, oculis se ipsum priuauit, regnoq; deiectus est. In Electra quoque, Orestes cum iam in adultam uenisset ætatem, clàm Argos ueniens Aegisthum, Clytemnestramq; perimit. Atque sic patet in omnibus tragœdijs, actionem unam esse, quæ si per se consideretur, remotis Prologo, Episodijs, & Exodo: nudata apparebit magis, & unam tantum personam, aut duas ad summum continebit. Ea itaque dicuntur inesse in rebus ab Aristotele, quæ insunt in ipsa actione necessariò. spectantq; ad eas personas quæ necessario ad constitutionem actionis requiruntur. Exitus igitur solutioq; fabulæ ab ijs, si possit, peti debet: nam hoc maximè artificiosum est, sicuti Sophocles in Electra uidetur fecisse, nam solutio ducitur ex ipsamet actione, in qua Orestes Aegisthũ, & Clytemnestram perimit. In Trachinijs quoque eodem modo, nam exodus sumitur ab ipso Hercule eunte in Pyram: ut concremaretur. Atque hæc quidem ita sese habent. Ea uerò dicuntur esse extra rem, quæ adiuncta quidem sunt, & cohærentia, sed non constituunt ipsam actionem per se, uel potius sine quibus actio integra permanet, atque hæc sunt ea, ex quibus Episodia ducuntur, nam Episodia continent personas etiam, quarum non est actio ipsa: sed adiunctas ad ipsam, ut ornatior ampliorq; fiat. Ex his igitur ait Aristoteles saltem petendam esse solutionem fabulæ, atque exemplum affert Oedipodis Tyranni Sophoclei. Cum enim in ea tragœdia post agnitionem facta fuisset peripetia. Soluendaq; esset fabula, neque posset solui ex actione ipsa, quia tota collocata fuerat in Episodio, quo continetur peripetia, necesse fuit, ut solutionem duceret ab ijs, quæ extra actionem erant, sed adiuncta tamen ipsi actioni, duxit igitur eam Sophocles à persona Creontis, qui Oedipodi iam perpesso grauem illam calamitatem, superuenit. Versus hi sunt:

B χο. ἀλλ' ὧν ἐπαιτεῖς, ἐς δέον πάρεσθ' ὅδε
κρέων, τὸ πράσσειν, καὶ τὸ βουλεύειν. ἐπεὶ
χώρας λέλειπται μοῦνος ἀντὶ σοῦ φύλαξ.
οἰ. οἴμοι τί δῆτα λέξομεν πρὸς τόνδ' ἔπος;
τίς μοι φανεῖται πίστις ἔνδικος, τὰ γὰρ
πάρος πρὸς αὐτὸν πάντ' ἐφεύρημαι κακός.
κρέ. οὐχ ὡς γελαστὴς οἰδίπους ἐλήλυθα.
οὐδ' ὡς ὀνειδιῶν τι τῶν πάρος κακῶν.

Solutio autem fabulæ est in illis uerbis aperta:

κρέ. ἅλις ἵν' ἐξήκεις δακρύων.
ἀλλ' ἴθι στέγης ἔσω.

Atque uidetur quidem Sophocles magnopere laudandus, qui omnia fecit, quare non cogeretur ad Machinam confugere, atque ex ea solutionem fabulæ ducere, non enim ea usus est Sophocles unquã, aut semel tantum (loquor de tragœdijs, quæ extant) in Philoctete: sed planè, si consideres tragœdiæ cursum, coactus fuit ex Machina inducere Herculem, qui futura euenta pandens Philoctetæ solueret fabulam. In Aiace autem magis apertè uideri potest, quomodo solutio ducatur ab ijs, quæ extra rem sunt, & actionem, nam postquã Aiax sibi mortem consciuisset, atque tota actio iam esset tragœdiæ confecta, sublata persona, circa quã uersabatur, facit Sophocles superuenientem Menelaum, & Agamemnonem, concertantemq; cum Teucro de Aiacis sepultura: mox litem diremptam ab Vlysse, ex quibus omnibus extra rem, actionemq; positis, adiunctis tamen & cohærentibus cum actione, ducitur fabulæ solutio. Eodem modo soluitur tragœdia eiusdem Sophoclis, quæ inscribitur Oedipus ἐπὶ κολωνῷ: nam post obitum Oedipodis, cum solutio nõ posset deduci ab illius persona, quæ actionem constituebat, deducitur à persona Thesei superuenientis, & colloquentis cum Antigone. Iam (nisi fallor) satis illustratus est Aristotelis locus obscurus, tùm explicatione uerborum, tum exemplis allatis.

ἐπεὶ δὲ μίμησις ἐστὶν ἡ τραγῳδία βελτιόνων, ἡμᾶς δεῖ μιμεῖσθαι τοὺς ἀγα

 A

,, τοὺς εἰκονογράφους. καὶ γὰρ ἐκεῖνοι ἀποδιδόντες τὴν οἰκείαν μορφὴν ὁμοίους
,, ποιοῦντες, καλλίους γράφουσιν, οὕτω καὶ τὸν ποιητὴν μιμούμενον καὶ ὀργίλους, καὶ
,, ῥαθύμους, καὶ τἆλλα τὰ τοιαῦτα, ἔχοντας ἐπὶ τῶν ἠθῶν ἐπιεικείας ποιεῖν πα-
,, ράδειγμα, ἢ σκληρότητος δεῖ, οἷον τὸν ἀχιλλέα ἀγαθὸν καὶ ὅμηρος.

,, Cum uerò Tragœdia præstantiorum imitatio sit, par fuerit quoque
,, nos ab excellentium pictorũ more non discedere: qui dum proprias, ue-
,, risq; simillimas imagines referre student, pulchriores sanè depingunt, ita
,, etiam poëta, iracundos uidelicet, desidesq; dum imitatur, huiusmodiq;
,, alia circa mores habentes, probitatis quidem, atq; iracundię sibi exemplũ
,, proponere debet, uelut fortem Achillem: ut ipse Homerus.

Dat Aristoteles aliud præceptum, quod spectat ad artificium morum effingendorum: ducitur autẽ ex quibusdam proloquijs antè probatis. Proloquia enim appello decreta quædam conclusa, atque confirmata prius multis rationibus, quorum unum hoc fuit. Comœdiam esse imitationem τῶν φαυλοτέρων, *id est uiliorum. Alterum uero, hoc. Tragœdiam esse imitationem præstantiorum. Hoc igitur repetens conclusum Aristoteles, ex eo elicit præceptum maxime necessarium, quod est huiusmodi. In describendis moribus, cum tragœdia sit imitatio* βελτιόνων, *uidendum est ut poëta effingat eos quàm aptissime, & politissime fieri potest. Id autem fiet, si non respiciat singillatim ad eius mores, quem effingit, & imitatur: sed ad naturam ipsam, & perfectum exemplar morum, quorum descriptio est facienda: ut si iracundum aliquem uelit imitari, non ad illum, quem imitaturus est, sed ad naturam, exemplarq; absolutum iracundiæ respiciat: Si fortem, si iustum, ad fortitudinis, iustitiæq; formam ipsam animũ aduertat, id quod exactè seruatum est ab Homero, in Agamemnone, Vlysse, Nestore, & Achille in primis: nam (ut scribit Plutarchus) uoluit in Iliade, in persona Achillis* ἀνδρείαν *ipsam, ab omni parte absolutam describere. Huiusmodi rationem scribendi (ut alibi diximus) secutus est Xenophon in Cyro: eandem Plato in rep. describenda. Hinc Cicero in orat.* B
,, *ad Brutum ait: Has rerum formas appellat ideas ille, non intelligendi solùm, sed etiam dicendi grauissimus*
,, *author, & magister Plato, easq; gigni negat: & ait semper esse, ac ratione, & intelligentia contineri, cæ-*
,, *tera nasci, occidere, fluere, labi, nec diutius esse uno, & eodem statu. Quicquid est igitur, de quo ratione, &*
,, *uia disputetur, id est ad ultimam sui generis formam, speciemq; redigendum. Ridetur ob hoc ipsum Plato*
,, *apud Athenæum libro duodecimo sub finem his uerbis:* ἔοικεν οὖν ὁ πλάτων μὴ τοῖς οὖσιν ἀνθρώποις γράψαι τοὺς νόμους, ἀλλὰ τοῖς ὑπ' αὐτοῦ διαπλαττομένοις. *Ibidem ex Theopompo explicatur, quàm irrita fuerit omnis illius de rep. sermo & institutio, quòd supra hominum captum, atque naturam eam descripserit, narranturq; omnes illius auditores ferè, qui tàm præclaram reip. institutionem ab eo didicerunt, Tyrannidis potiundæ cupidi fuisse, ubi postremo de Xenocratis exitio hæc proferuntur uerba:* ταῦτ' ὠφεληθεὶς ἐκ τῆς καλῆς πολιτείας, καὶ τῶν παρανόμων νόμων. *Hermogenes scripturus libros* περὶ ἰδεῶν *eandem uiam est ingressus: neq; ullum sibi proposuit certum hominem, ex cuius ratione artem sumeret rectè dicendi, sed communem quandam formam respexit, uerba ipsius hæc sunt:* μέλλων
,, δὲ ἐπ' αὐτὸ χωρεῖν ἤδη τὸ διδάσκειν περὶ ἑκάστου τούτων, πρὸ δ' ἕν τι προδιωρισάμενος αὐ-
,, τὸ ποιήσω. ὅτι νῦν ἐστὶν ἡμῖν, οὐ περὶ τοῦ πλάτωνος, ἢ δημοσθένους, ἢ τοῦ δεῖνος ἰδέας ὁ λό-
,, γος, λελέξεται μὲν γὰρ ἐν ὑστέρῳ καὶ περὶ τούτων. τὸ δὲ νῦν οὐ περὶ τούτων· ἀλλ' αὐτὸ ἕκαστον
,, καθ' αὑτὸ πρόκειται ὁποῖόν τι ἐστὶ σεμνότης δεῖξαι, καὶ ὅπως γίνεται, *& quæ sequuntur. Explicat uerò in contextu præceptum hoc quale sit, similitudine ducta à pictoribus, sicuti enim pictores imaginem aliquam expressuri, conantur multò pulchriorem effingere, quàm est: non enim ad ipsam respiciunt, sed ad exemplar quoddam generale eius figuræ: sic poëtæ hæc eadem ratio debet esse proposita in moribus personarum effingendis. Hinc Horat. ad Pisones scribens, ait:*

,, *Respicere exemplar uitæ, morumq; iubebo*
,, *Doctum imitatorem.*

Cicero uero in Orat. ad Brutum politissimè omnium de hac similitudine loquitur his uerbis. Sed ego sic statuo nihil esse in ullo genere tàm pulchrum, quo non pulchrius id sit, unde illud, ut ex ore aliquo, quasi imago exprimatur, quod neq; oculis, neq; auribus, neq; ullo sensu percipi potest, cogitatione tantùm, & mente complectimur. Itaq; & Phidiæ simulacris, quibus nihil in illo genere perfectius uidemus, & his picturis, quas nominaui, cogitare tamen possumus pulchriora. Nec uerò ille artifex, cum faceret Iouis formam, aut

Mineruæ,

A *Mineruæ, contemplabatur aliquem, è quo similitudinem duceret, sed ipsius in mente insidebat species pulchritudinis eximia quædam, quam intuens, in eaq; defixus ad illius similitudinem artem, & manum dirigebat. Huc spectat & illa Ciceronis narratio de Zeuxide pictore, apud Crotoniatas libro secundo de Inuentione, quæ illic commodè ab omnibus legi potest: Sed oritur quæstio hoc loco non leuis. Si enim exemplar iracundiæ, non illum ipsum hominem, quem descripturus est aliquis poëta: intueri oportet in moribus exprimendis, neq; exprimere, qualis ille sit, sed qualis esse debuit: consequitur quiddam maximè absurdum, nam non exprimet mores κατὰ τὸ ὅμοιον, quod in primis seruandum esse superius diximus. Respondet Aristoteles, poëtas, etiã si intueantur perfectam morũ formã, non tamen impediri, quo minus exprimant in ijs τὸ ὅμοιον, nã illud ipsum exprimũt sub excellentiore quadam figura: in eo genere, quod sibi proposuerint, nã si ad aliud genus transgrederẽtur: id fortasse non efficerent, essentq; reprehendẽdi sed unumquodq; genus per se supremos quosdam habet decoris gradus, & absolutißimam recipit formam non tamen degenerans à sua natura, & effigie pristina, hæc omnia significauit Aristoteles de pictoribus loquens, his uerbis: καὶ γὰρ ἐκεῖνοι ἀποδιδόντες τὴν οἰκείαν μορφὴν ὁμοίους ποιοῦντες καλλίους γράφουσι hoc est, pictores propriam effigiem unicuiusq; effingentes, similem exprimere quidem conantur: sed formosiorem: & uenustiorem multò. exemplum uerò affert Aristoteles ex Homero, Achillis, in quo effingendo omnem operam posuit suam egregius ille poëta, Non dißimili ratione Dionysius Halicarnasseus in suis Rhethoricis, ubi loquitur περὶ ἐσχηματισμένων λόγων, conatur exemplis Homericis probare omne sermonis genus: nam Homerus in Aiace, in Vlysse, in Nestore, in Phœnice: & reliquis, exactè omnia expreßit, exemplar ipsum talium personarum, potius, quam illas personas intuens, quod optimus quisque poëta etiam efficere debet summo studio.*

Ταῦτα δὴ δεῖ διατηρεῖν, καὶ πρὸς τούτοις τὰς παρὰ τὰ ἐξ ἀνάγκης ἀκολουθούσας αἰσθήσεις τῇ ποιητικῇ, καὶ γὰρ κατ' αὐτάς ἐστιν ἁμαρτάνειν πολλάκις, εἴρηται δὲ περὶ αὐτῶν ἐν τοῖς ἐκδεδομένοις λόγοις ἱκανῶς.

B Hæc profecto seruare oportet, insuperq; sensus ipsos, qui Poëticam consequuntur, præter illa, quæ necessaria sunt. Etenim in his fallimur sæpenumero, sed in sermonibus iam editis satis dictum de his.

Præceptum aliud dat Aristoteles: quòd latè patet prioraq; illa omnia complectitur, est autem huiusmodi. Poëtam in effingendis moribus personarum, respicere oportet eos sensus omnes, qui necessariò poëticen sequuntur. Poëmata recitantur, ergo audiuntur. Ab Histrionibus in scena, ubi Apparatus est, ergo spectantur. Duo igitur sensus poëticæ facultati inseruiũt. Visus, et auditus, nam oculis scenam, & apparatum, habitumq; omnem histrionum, auribus autem sermonem ipsorum homines percipiunt. Præterea poëmata scenica constant sermone, rhythmo, harmonia. Sermo & harmonia auribus: rhythmus oculis percipitur. His igitur sensibus accommodanda omnis poësis. Sensus hi duo auditus & uisus (ut inquit Aristoteles in libro de Sensu) multas percipiunt rerum dißimilitudines, & discrepantiam singularum rerum cognoscunt: tantamq; habent uim in hominibus, ut per hos tàm earum rerum, quæ mente, cogitationeq; comprehenduntur, quàm illarum, quæ sub sensum actionemq; cadunt, peritia comparetur, in ijs quidem, quæ ad uitæ usum pertinent, magis homines uisu iuuantur, quàm auditu: ad disciplinam autem & institutionem, cultumq; omnem animi capessendum, magis conducit auditus. Nam uisus quamplurimas uariasq; differentias discernit, quia omnes res, quæ corpore constant aliquo, colore preditæ sunt, Quid multis? uisus percipit ea, quæ maximè communia sunt, utpotè figuram, magnitudinem, motum, statum, numerum. Auditus uerò sonos percipit tantum eorumq; differentiam omnem dijudicat, & quamuis ad parandam sapientiam, & scientiam magnum hominibus præbet usum, non tamen per se: nam sermo, qui percipitur auditu, non est per se causa disciplinæ, constat enim ex nominibus, sed per accidens: nomina enim signa quædam tantum sunt quarundam notionum. M. Cice. libro de Natura Deorum primo ait. Epicurum uocare solitum sensus ueritatis nuncios, & Idem libro de Legibus primo, profert hæc uerba. Homini sensus, tãquam satellites quosdam natura attribuit, & rerum plurimarum obscuras, & necessarias intelligentias enodauit, quasi fundamẽta quædam scientiæ. Idem Cice. in libro qui Orator inscribitur, ait de auditu loquens. Aures, uel animus aurium nuncio naturalem quandam in se continet uocum omnium mentionem: Themistius quoq; Aristotelis interpres, libro secundo de Anima, ait quinq; sensus homini datos à natura tanquam nuncios. & exploratores rerum omnium. Cum igitur sensus hi duo tantam habeãt uim in rebus omnibus percipiendis, & & internoscendis, poëticaq; facultas ad hos omnia referat: his inseruiat poëta oportet, sic enim omnia cõ

sentanea scribet, nihil repugnans: seruabitq́; in moribus τὸ ὅμοιον, καὶ τὸ ἁρμόττον, καὶ τὸ ὁμαλόν, hæc enim sensibus potissimũ: imò nulla alia uia, nisi sensibus dijudicantur. Euripides, qui ut antè diximus, in choro fœminas tanquã mares fecit loquentes, nõ inseruiuit sensui oculorũ, neq; aurium. Histrio aliquis, qui tragicos sermones recitaturus, hilarem præ se ferret uultum, aut habitũ Comicum, nõ inseruiret oculis spectatorum: sic igitur patet, hoc præcepto uoluisse Aristotelem tria illa simul complecti: nam qui inseruit sensibus, qui ad poëticen necessariò referuntur: is exactè seruat tria illa, de quibus singillatim suo loco copiosè locuti fuimus. Hinc Cice. nõ minus uerè quàm doctè in eo libro, qui inscribitur Orator, ait: Sed est eloquentiæ, sicuti reliquarũ rerum fundamentũ sapientia, ut enim in uita, sic in oratione, nihil est difficilius, quàm quid deceat, uidere: πρέπον appellant hoc Græci: nos dicamus sanè decorum, de quo præclarè, & multa præcipiuntur, & res est cognitione dignissima. Huius ignoratione non modo in uita, sed sæpissime & in poëmatis, & in oratione peccatur, est autem, quid deceat, Oratori uidendum, non in sententijs solùm, sed etiam in uerbis: nõ enim omnis fortuna, nõ omnis honos, non omnis auctoritas, non omnis ætas, nec uerò locus, aut tempus, aut auditor omnis eodem aut uerborum genere tractandus est, aut sententiarũ, semperq́; in omni parte orationis, ut uitæ, quid deceat est considerandũ, quod & in re, de qua agitur, positũ est, & in personis, & eorũ, qui dicũt, & eorũ qui audiũt. Idem eodẽ lib. paulò post. Quod si poëta fugit, ut maximũ uitiũ, qui peccat etiam cum probam orationem affingit improbo, stultóue sapientis, si denique pictor ille uidit: cum immolanda Iphigenia tristis Calchas esset, mœstior Vlysses, mœreret Menelaus, obuoluendum caput Agamemnonis esse, quoniã summũ illum luctũ penicillo nõ posset imitari: si deniq; histrio, quid deceat quærit, quid faciendum oratori putemus? Hæc Ciceronis uerba libenter apposui, quia, quamuis de oratore loquatur, multa tamen de poëtis etiam profert, mirificeq́; explicat ea quæ pertinent ad seruandum τὸ πρέπον, quo respiciebat omnis Aristotelis disputatio. Ait uerò Aristot. se de his rebus copiosius locutum fuisse ἐν λόγοις ἐκδεδομένοις. Nimirum enim (ut inquit Cicero de eadem re loquens) magnus est hic locus, & magnum uolumen aliud desiderat. Paulò post idem Cicero totam disputationem περὶ πρέποντος colligens, uerba hæc profert, quæ quoniam huc spectant, apponenda putaui. Vtrum decere, an oportere dicas. Oportere enim perfectionem declarat officij, quo & semper utendum est, & omnibus. Decere, quasi aptum esse, consentaneumq́; tempori, & personæ, quod cum in factis sæpissimè, tum in dictis ualet, in uultu deniq;, & gestu, & incessu, contraq́; item Dedecere. A

ἀναγνώρισις δὲ τί μὲν ἐστὶν, εἴρηται πρότερον. εἴδη δὲ ἀναγνωρίσεως, πρώτη μὲν ἡ ἀτεχνοτάτη, καὶ ᾗ πλεῖστοι χρῶνται δὶ ἀχρείαν, ἡ διὰ τῶν σημείων. B

Sanè quid sit agnitio, superius declarauimus. nunc uerò de ipsius generibus. Primum quidem, ut est minimè artificiosum, ita à plurimis usurpatum, aut per dubitationem fit, aut per signa.

Hactenus Aristot. de Moribus, quæ secunda erat pars tragœdiæ, locutus est. Nunc genera Agnitionum enumerat, explicatq́; singillatim. Sed miretur fortasse aliquis, cur in hunc locum distulerit disputationem de agnitione: cum antè fabulæ partem dixerit illam esse, & nonnulla de ipsa tunc protulerit. Verùm ego putarim hoc summo cum artificio ab Aristotele factum, nam agnitionis definitio ad fabulam spectat, cum fabulæ pars sit. Sed ipsius exacta explicatio erat in hunc locum reijcienda: quoniam melius faciliusq́; intelligi potest qualis sit, quomodoq́; fieri potest, iam declaratis moribus. Cum enim in moribus sit seruandum τὸ ἁρμόττον, agnitiones quoque ex eo duci in primis uidentur debere, ut cõuenientes, consentaneæq́; sint rebus de quibus agitur, & personis accommodatæ: adde quòd agnitiones cum ducantur à signis, signa uerò in ipsis personis sint insita, pro illorum uarietate, quæ non aliunde, quàm ex genere personarum existit: uarias quoque agnitiones esse oportet: præterea morata oratio ualde augetur atq; exornatur, interposita aliqua agnitione, quæ ex personarum natura, moribusq́; necessariò enascitur. His rationibus adductum crediderim Aristotelem, ut hoc loco de agnitionum generibus loqueretur, talemq́; institueret suæ disputationis ordinem: nam ipsemet satis ostendit hoc à se consultò factum, cum ait: τί μὲν ἐστὶν ἀναγνώρισις εἴρηται πρότερον, hoc est, prius quidem agnitionis definitio allata fuit: hæc enim repetit Aristoteles, quasi uelit se memorem ostendere sui artificij, quo in contexenda utitur disputatione: ac methodo libri huius. Sex uero enumerat Aristoteles agnitionis modos: seu species. Prima species agnitionis non est quidem admodũ artificiosa: à multis ideo poëtis usurpata: necesse est autem, ut quæ primùm in usum, tractationemq́; ueniunt: parùm in se decoris, atq; artificij habeant, rudia enim sunt. Prima igitur agnitionis huius parùm artificiosæ species ambiguitatis tollendæ causa uidetur adhiberi cœpisse, duciq́; ex signis.

τούτων

A Τούτων δὲ τὰ μὲν σύμφυτα, οἷον, λόγχην, ἣν φοροῦσι γηγενεῖς, ἢ ἀστέρας, οἵους ἐν τῷ Θυέστῃ Καρκῖνος. τὰ δὲ ἐπίκτητα, καὶ τούτων τὰ μὲν ἐν τῷ σώματι, οἷον, οὐλαί, τὰ δὲ ἐκτός, τὰ περιδέραια, καὶ οἷον ἐν τῇ Τυροῖ διὰ τῆς σκάφης. ἔστι δὲ καὶ τούτοις χρῆσθαι ἢ βέλτιον, ἢ χεῖρον, οἷον, Ὀδυσσεὺς διὰ τῆς οὐλῆς. ἄλλως ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῆς τροφοῦ, καὶ ἄλλως ὑπὸ τῶν συβωτῶν, εἰσὶ γὰρ αἱ μὲν πίστεως ἕνεκα ἀτεχνότεραι καὶ αἱ τοιαῦται πᾶσαι. αἱ δὲ ἐκ περιπετείας ὥσπερ ἡ ἐν τοῖς Νίπτροις, βελτίους.

Horum rursus ingenita aliqua: uerbi gratia: lancea, quam Terrigenæ gestare solent, uel astra, qualia in Thyeste Carcinus: aduẽtitia aliqua, sed hæc uel in corpore, uel per cicatrices: uel extrinsecus, uel per monilia, per torques, &, ut in Tyro, per scapham. Possumus autem melioribus his uti, itemq́ deterioribus: uerbi gratia: ex cicatrice quidem Vlysses agnoscitur: non tamen eodem modo à nutrice, & à subulcis: quandoquidem hæc fidei faciendæ gratia, artificij sunt expertia, cæteraq́ huiusmodi. Quæ uerò ex peripetia, qualia in Niptris, meliora.

Cum igitur prima agnitio ducatur ex signis, declarat Aristot. quot sint, qualiaq; signorum genera. Signorum alia sunt σύμφυτα, id est, insita, seu ingenita: alia ἐπίκτητα, id est, adscita & aduentitia. rursus aduentitia in duas secantur partes: nam aut in corpore insunt, aut extrinsecus posita. Hæc singillatim sunt declaranda. Ingenita signa sunt, quæ nunquàm absunt à re, ut lancea, quam terrigenæ, seu gigantes solent gestare. Sicuti Hercules clauam, & leouinam pellem. Sicuti Pallas cassidem, hastam, & Gorgonem. Hæc signa, si consideres, non sunt quidem propriè ingenita: nam tolli possunt à re, sine illius detrimento, sed quia adeò usitata signa hæc erant in illis personis, ut nunquàm aut à pictoribus, aut à sculptoribus effingerẽtur, sine illis signis, ut ab omnibus agnoscerentur, insita quodammodo dici possunt, & ingenita: non secus ac illa B *quæ propriè hoc nomine uocantur à Philosophis. Sed planè non in omnibus est quærendum illud τὸ ἀκριβές, sicuti docet Aristot. lib. primo Ethicorum. Aliud exemplum affertur ex Carcino tragico, de quo, præter Suidam & Athenæum, qui ipsius nominant aliquot fabulas, etiam Aristoteles in Ethicis, meminit, ut alibi est à me dictum: is Thyesten scripsit fabulam, agnitionemq; confecit ἐκ τῶν ἀστέρων, hoc est, ex astris. Thyesten quidem Agathonis citat Athenæus, sed non Carcini: de hac uerò agnitione, cum nihil uspiam legerim: non facilè sententiam meam possum proferre, qualis fuerit, sed satis patet locus Aristotelis. Aduentitia signa, quæ ab Aristotele uocantur ἐπίκτητα, aut insunt in corpore, ut cicatrices: aut extrinsecus posita, ut monilia. τὰ περιδέραια, inquit Aristoteles, quæ uox generalis est, & ampla: neq; monilia tantũ complectitur: sed ita libuit Paccio uertere. Aliud exemplum citat Aristoteles ex tragœdia, quæ inscribebatur τυρώ, in qua agnitio fiebat διὰ σκάφης, de ea legere est in Scholijs Apollonij, ubi hæc sunt uerba: τυρὼ σαλμωνέως θυγάτηρ ἔτεκεν ἐκ ποσειδῶνος Νηλέα, καὶ πελίαν, εἶτα γαμεῖται κρηθεῖ τῷ αἰόλου, καὶ τίκτει αἴσονα, φέρητα, & quæ sequuntur. Fabulam Tyrus citat Athenæus ex Sophocle lib. III. & lib. XI. ubi hæc sunt uerba: Σοφοκλῆς δὲ τυροῖ περὶ μέσην τράπεζαν ἀμφὶ σιτία τε καὶ καρχήσια τὴν τράπεζαν φάσκων περιεληλυθέναι σὺν δράκοντας; καὶ χρύσεα περὶ τὰ σιτία, καὶ τὰ καρχήσια, ἔθος γὰρ ἦν τοῖς ἀρχαίοις ἐπὶ τῆς τραπέζης κεκραμένα τιθέναι ποτήρια. Vsus autem duplex est horum signorum, ad conficiendam agnitionem. alius χείρων, hoc est minus probatus, & deterior, alius βελτίων, id est præstantior, & probatior. Vsus deterior est, cum fit confirmandæ agnitionis causa: & ut ipse ait, ἕνεκα πίστεως, ut in Vlysse, ex cicatrice, qui tamen aliter agnitus fuit à nutrice, & subulcis. Locus hic legi potest apud Homerum in Odyssea lib. XVIII. & libro XX. nam Euryclea pedes Vlyssis lauans ex cicatrice illum agnouit. Eumæus uero & Melanthius nõ agnouerunt quidem ipsi Vlyssem: sed ille se agnoscendum præbuit: cum eandem ostendisset cicatricem: ideò Aristot. in cõtextu ait, aliter à subulcis, aliter à nutrice agnosci Vlyssem. Versus Homeri superius apposuimus, in quibus Euryclea dum lauat illius pedes, Vlyssem agnoscit: non est igitur necesse, ut rursus apponamus: Rursus, in quibus agnoscendum se Vlysses præbet subulcis, hi sunt lib. XX. Odyss.*

αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ τῶν γε νόον νημερτέ' ἀνέγνω,
ἐξαῦτις σφ' ἐπέεσσιν ἀμειβόμενος προσέειπεν

 A

ἔνδον μὲν δὴ ὅδ᾽ αὐτὸς ἐγὼ κακὰ πολλὰ μογήσας
ἤλυθον εἰκοστῷ ἔτει ἐς πατρίδα γαῖαν
γιγνώσκω δ᾽ ὡς σφῶϊν. Et quæ sequuntur.

Paulò post hi sunt uersus, in quibus ostendentem cicatricem facit subulcis.

ὣς εἰπὼν ῥάκεα μεγάλης ἀποέργαθεν οὐλῆς.
τὼ δ᾽ ἐπεὶ εἰσιδέτην εὖ τ᾽ ἐφράσσαντο ἕκαστα.
κλαῖον ἄρ᾽ ἀμφ᾽ ὀδυσῆα δαΐφρονα χεῖρε βαλόντε.
καὶ κύνεον ἀγαπαζόμενοι κεφαλὰς καὶ χεῖρας ἔκυσε.

Sed consideremus, cur Aristoteles deteriorem hanc agnitionem illa esse dixerit. Deterior hæc est agnitio, quia Vlysses spontè ulcus ostendit subulcis, ut se agnoscerent: cum illi ne suspicarentur quidem Vlyssem eum esse: sed omnia alia cogitarent, quotiescunque igitur aliquis signum aliquod ostendit alteri sui detegendi gratia: hoc est, ut ab altero, cui tunc erat ignotus, agnoscatur: minus artificiosa est, & deterior: quia nullam in se peripetiam habet: sed tantum ἕνεκα πίστεως, hoc est confirmandæ fidei causa: atque ut persuasissimum sit illi, à quo agnosci uolumus, nos illos esse, quos diximus. Vlysses enim cum subulcis dixisset se Vlyssem esse, ambigere adhuc potuissent: neque satis credere illius dicto: sed statim ostensa cicatrice, simul sui dicti ueritatem, illorúmque opinionem confirmauit: effecitque omnino, ut apertè cognoscerent se Vlyssem esse. Altera agnitio, cuius exemplum protulimus superius, in Eurycleæ nutricis persona ex Homero, multò est præstantior, nam habet in se peripetiam. quotiescunque igitur agnitio fit præter spem inter duos, quorum neuter alterum cognoscebat, habito inter se sermone de eo, quem postea alter agnoscit, ex eo ipso sermone, præter omnem inquam spem, hæc ualde probari: percellit enim mirificè animos eorum, qui agnoscunt, & illorum qui agnoscuntur, cum ipsi paulò post in agnitionem quoque alteram producantur. Vlysses enim se spontè non præbuit agnoscendum Eurycleæ. Sed semper se occultare conatus est, at illa præter omnem spem, cum illum absentem defleret, dum pedes ablueret, ex cicatrice Vlyssem agnouit. Verba illa Aristotelis, ἐν νίπτροις hoc est, in lauacris, respiciunt locum Homericum, quem paulò ante attulimus in medium. Veteres enim in Homerico poëmate, singulis Episodijs sua imponere consueuerant nomina: ut superius ἀπόπλουν, nunc νίπτρα: paulò post ἔκθεσιν uidebimus ab Aristotele uocatum, cum Vlysses à Phæacibus in Ithacense littus exponitur. B

Δεύτεραι δὲ αἱ πεποιημέναι ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ. διὸ οὐκ ἄτεχνοι, οἷον, Ὀρέστης ἐν τῇ Ἰφιγενείᾳ ἀνεγνώρισε τὴν ἀδελφὴν, ἀναγνωρισθεὶς ὑπ᾽ ἐκείνης, ἐκείνη μὲν γὰρ διὰ τῆς ἐπιστολῆς, ἐκεῖνος δὲ, διὰ σημείων.

Ordine huic proxima sunt, quæ quoniam à poëtis confinguntur, artificio non carent: qualis in Iphigenia Orestes: qui & sororem agnouit, & agnitus ab ea est. agnouit quidem ex epistola: agnitus autem ex indicijs.

Vertit Paccius. Ordine huic proxima sunt: neq; satis cognoscas referrène uoluerit ad signa, an ad agnitionem. ad hanc enim referantur oportet, cum enim genera ipsius sex enumeret: hoc loco statuit secundum genus. Dicendum igitur, ut apertior sit diuisio. Secunda autem species agnitionum est. Declarat igitur Aristoteles secundam agnitionis speciem. Signa, ex quibus secunda agnitio fit, differunt à prioribus signis, ex quibus fit prima agnitio, quia illa carent artificio: suppetunt enim per se ex rebus ipsis: neq; alia possunt, præter illa, excogitari, ex quibus commode duci possit agnitio: hæc autem signa ex quibus conficitur secunda agnitio, non carent artificio, quia confinguntur à poëtis secundum uerisimile: & alia atq; alia possunt excogitari, ex quibus nihilominus agnitio conficiatur quàm ex illis. Patet uerò Aristotelem etiam hoc loco ita proferre has dictiones, ἔντεχνα, καὶ ἄτεχνα, sicuti protulit, & explicauit quoq; lib. primo Rhetor. ad Theodecten. Exemplum secundæ agnitionis sumptum est ex Iphigenia Euripidis, in qua Orestes Iphigeniam agnouit ex Epistola. Iphigenia autem Oresten ἐκ τῶν ὑφασμάτων. id est ex textilibus uestimentis. Nos locum hunc totum superius retulimus: atq; uersus Euripidis apposuimus: non est igitur opus, ut rursus apponantur. Sciendum uerò, hic uulgatos libros habere hiatum: esséq; interruptos. Duo libri, qui in Medicæa sunt bibliotheca, alter manu Politiani descriptus, alter uetustior, ita habent, ἐκείνη μὲν γὰρ διὰ τῆς ἐπιστολῆς, ἐκεῖνος δὲ αὐτὸς λέγει, ἃ βούλεται ὁ ποιητὴς ἀλλ᾽ οὐχ ὁ μῦθος. quæ tamen uerba adhuc interrupta sunt, ni fallor, sicuti uulgata. Alius liber manuscriptus, qui apud me est, peruetustus, habet & ipse locum interruptum, sed manu docti cuiusdam uiri interposita est dictio hæc. ἐκ τῶν ὑφασμάτων

A τῶν, quam lectionem, etiam si coniectura potius quadam uideo ita conglutinatam, libenter sequor: donec uerior ex probabiliore aliquo libro proferatur: totum igitur locum ita legendum censeo. ἐκείνη μὲν γὰρ διὰ τῆς ἐπιστολῆς, ἐκεῖνος δὲ ἐκ τῶν ὑφασμάτων. Verum his omißis, quatenus ad Aristotelis sententiam spectat: sciendum cum duas habeat Euripidis Iphigenia agnitiones, alteram Orestæ erga Iphigeniam per epistolam, alteram Iphigeniæ erga Orestem, per textam uestem: priorem illam esse ἔντεχνον, qualē explicat Arist. in secunda specie collocandam. Posteriorem autem esse ἄτεχνον: qualem in prima specie diximus reponi debere: nam fit posterior hæc ab Oreste, ἕνεκα πίστεως, & peripetiam non habet, sicuti prior illa, euidentem, & fortuitam. Est apud Sophoc. quoq; in Electra agnitio: in qua se Orestes sorori agnoscendum præbet, ἐκ τῆς σφραγῖδος. hæc uerò fit ἕνεκα πίστεως cum enim adduci non posset ad credendum Electra Orestem uiuere, illumq; esse, quo cum loquebatur, eo modo fidem facit. Versus hi sunt.

ὀρ. εἴπερ ἔμψυχός γ' ἐγώ,
ἠλ. ἦ γὰρ σὺ κεῖνος;
ὀρ. τήνδε προσβλέψασά μου
σφραγῖδα πατρὸς, ἔκμαθ' εἰ σαφῆ λέγω.
ἠλ. ὦ φίλτατον φῶς.

ταῦτα οὖν αὐτὸς λέγει, ἃ βούλεται ὁ ποιητὴς, ἀλλ' οὐχ ὁ μῦθος. διὸ ἐγγύς τι τῆς εἰρημένης ἁμαρτίας ἐστὶν, ἐξῆν γὰρ ἂν ἔνια καὶ ἐνεγκεῖν, καὶ ἐν τῷ σοφοκλέους τηρεῖ ἡ τῆς κερκίδος φωνή.

Hæc itaq; pro arbitrio poëta profert, non ipsa fabula, ideoq; in peccatum supradictum facilem lapsum habent, quippe nonnulla afferre permissum est: ut in Sophoclis Tereo radij uox.

Huiusmodi signa, ex quibus secunda hæc agnitio constat: excogitantur, confingunturq; ab ipso poëta, pro suo arbitratu. Sed magnum periculum impendet, ne iudicio labatur in ijs excogitandis, & confingen-
B dis: nam non omnia conueniunt tragœdiæ: nihilq; confingendum est præter uerisimile, & probabile: sicuti antea sæpe docuimus, omniaq; sunt accommodanda ad sensus, qui poëticæ facultati inseruiunt. Periculū uerò ideo inest in hac re, quia parum absunt à uitio: ac plane in huiusmodi facilè decipiūtur homines. Sunt igitur diligenter consideranda: quæ liceat, quæue non liceat cōfingere: nam quāuis dicat aliquis, nihil quod animæ expers sensusq; sit, loquens aut uocem emittens ullam, in scenam posse induci, quia id non patitur natura, & similitudo ueri: tamen sæpe uideas nonnulla eiusmodi concedi posse, quale est illud Catulli carmen, in quo Ianuam loquentem facit: nam aut proxima quadam affinitate rerum, aut ipsorum poëtarum authoritate, aut ratione aliqua diuina quæ subsit, supra captum mortaliū, uitiosa uideri non debent, quamuis præter uerisimile proferantur. Huius uerò rei probandæ causa exemplum affert ex Sophoclis tragœdia, quæ inscribebatur Tereus: his uerbis, καὶ ἐν τῷ σοφοκλέους τηρεῖ. manu scripti libri duo habent οἷον ἐν τῷ σοφοκλέους τηρεῖ, uam illa dictio καὶ, cum suo non fungeretur coniungendi munere, obrepsisse in alienum locum importunè uidebatur. Sophocles induxerat in eam fabulam Terei, uocem emissam è radio: nam κερκίδα uocamus radium, quo texentes utuntur, facilè suspicari poßit aliquis, agnitionem aliquam confictam fuisse à Sophocle, quæ ducebatur ex radij uoce, præter uerisimile quidem: sed adeò aptè excogitatam, ut reprehendi non posset. Citat Athenæus libro tertio Canthari poëtæ Tereum ubi loquitur de Cydonijs malis. Philomela narratur à Tereo uitiata: cui præterea linguam exectam aiunt ab eodem, ne stuprum panderet: sed illam acu pinxisse rem totam, quasi scripsisset: aptè descriptis literis. Huius igitur fabulæ actionem tragicæ cum constituisset Sophocles, fortasse agnitione aliqua eum opus esset in tragœdia, eam à radij, quod texentium mulierum instrumentum esse constat, uoce deduxit: planè mihi uideor rem ipsam, & si non extat tragœdia, intueri. Sunt in Epigrammatum Græcorum libro primo uersus hi, quibus poëta quidam eleganter exprimit sermones Philomelæ acu pingentis, & scelus Terei pandentis sorori Procnæ.

χαῖρε πρόκνη παρὰ σεῖο κασιγνήτης φιλομήλης
χαίρειν εἰ τόδε γ' ἐστίν. ἐμοῦ δὲ σοὶ ἄλγεα θυμοῦ
πέπλος ἀπαγγέλλει, τά μοι λυγρὸς ὤπασε τηρεύς.
ὅς μ' ἔρξας βαρύποτμον ἐν ἕρκεσι μηλονομήων.
πρῶτον παρθενίης, μετέπειτα δὲ νόσφισε φωνῆς.

de Tereo fabula Anaxandridæ comici meminit Athenæus lib. nono. ἀναξανδρίδης τηρεῖ.

ὀχευομένους δὲ σῦς κάπρους. A
καὶ τὰς ἀλεκτρυόνας θεωροῦσιν ἄσμενοι.

de eadem autem fabula Tereo quid sentiat, profert ibidem Athenæus, ex Chamæleonte his uerbis: ἐπεὶ δὲ τοῦ κωμικοῦ τούτου ἐμνήσθην, καὶ οἶδα τοῦτο τὸ δρᾶμα τὸν τηρέα κεκειμένον ἐν πρώτοις, ἐκθήσομαι ὑμῖν ἄνδρες φίλοι ἐς κρίσιν ἃ εἴρηκε περὶ αὐτοῦ χαμαιλέων ὁ ἡρακλεώτης ἐν τῷ περὶ κωμῳδίας, γράφων ὧδε. ἀναξανδρίδης διδάσκων ποτὲ διθύραμβον ἀθήνησιν εἰσῆλθεν ἐφ' ἵππου. καὶ ἀπήγγειλέ τι τῶν ἐκ τοῦ ᾄσματος. ἦν δὲ τὴν ὄψιν καλὸς, καὶ μέγας, καὶ κόμην ἔτρεφε, καὶ ἐφόρει ἁλουργίδα, καὶ κράσπεδα χρυσᾶ. Solebat Anaxandrides (quod lepidum est, & dignum cognitu) Fabulas, quæ populo non placuissent, scindere, atq; ad Pharmacopolas mittere, ut inuoluerent thus, et scombros. Sicuti etiam Catullus ait ridens ineptos uersus cuiusdam.

Pleni thuris & inficitiarum, & Horat. non semel, aliíq; poetæ. Verba Athenæi ex Chamæleonte sunt hæc. πικρὸς δὲ ὢν τὸ ἦθος ἐποίει τι ἴδιον περὶ τὰς κωμῳδίας, ὅτε γὰρ μὴ νικῴη λαμβάνων ἔδωκεν εἰς τὸν λιβανωτὸν κατατεμεῖν, καὶ οὐ μετεσκεύαζεν ὥσπερ οἱ πολλοί, καὶ πολλὰ ἔχοντα κομψῶς τῶν δραμάτων ἠφάνιζε, δυσκολαίνων τοῖς θεαταῖς διὰ τὸ γῆρας, θαυμάζω οὖν πῶς, καὶ ὁ τηρεὺς περιεσώθη μὴ τυχὼν νίκης, καὶ ἄλλα δράματα τῶν ὁμοίων τοῦ αὐτοῦ.

Τρίτη δὲ ἡ διὰ μνήμης, τῷ αἰσθέσθαι τι ἰδόντα. ὥσπερ οἱ ἐν κυπρίοις τοῖς δικαιογένους. ἰδὼν γὰρ τὴν γραφὴν ἔκλαυσε. καὶ ἡ ἐν ἀλκινόου ἀπολόγῳ. ἀκούων γὰρ τοῦ κιθαριστοῦ, καὶ μνησθεὶς ἐδάκρυσεν. ὅθεν ἀνεγνωρίσθησαν.

Tertio per reminiscentiam fit, dum spectando aliquid, in animũ quid reuocamus, quemadmodum in Dicæogenis Cyprijs, picturam quidem ille inspiciens ingemuit: & in sermone apud Alcinoum audiens citharœdum Vlysses. ex recordatione fleuit, uel agnitus est.

Tertia agnitionis species declaratur ab Aristotele, quæ fit per memoriam. Vertit Paccius, per reminiscentiam. Ac sanè miror uirum alioqui doctiss. ignorasse, quid esset discrepantiæ inter memoriam, & reminiscentiam, præsertim apud Aristotelem, nam is reminiscentiam uocat ἀνάμνησιν, *reminisci autem appellat* μνημονεύειν. *sic enim librum illum suũ inscribit, sed allatis definitionibus ex Aristotelis libro,* περὶ μνήμης, καὶ τοῦ μνημονεύειν, *ostendamus, qualis utraq; sit: & utra huic loco conueniat. Memoriam ait esse Aristoteles, rei absentis quidem maximè propriè, præsentis quoq;, nõ tamen rei, sed imaginis rei ipsius. Reminiscentiam uerò, esse reparationem lapsæ memoriæ ex quibusdam uestigijs, quæ adhuc reliqua erant in cogitatione, & ideò dictum est ante à nobis hanc fieri semper, intercedente obliuione. Hinc Aristoteles, docet in libro de reminiscentia, eam ab his locis reparari, à simili, à contrario, à proximo, & huiusmodi, quæ qui uolet, poterit illic copiosius legere. Exemplum huius agnitionis, quæ per memoriam fit, affert Aristoteles ex Decæogene in Cyprijs. alterum quoq; ex Homeri Odyssea in sermone, qui habetur apud Alcinoum Regem Phæacum in conuiuio. Versus* B

Homeri hi sunt libro octauo.

ὡς οἱ μὲν ἐυσσέλμων ἐπὶ νηῶν,
βάντες ἀπέπλεον πῦρ ἐν κλισίῃσι βαλόντες
ἀργεῖοι. *Paulò post.*
ἤειδεν δ' ὡς ἄστυ διέπραθον υἷες ἀχαιῶν,
ἱππόθεν ἐκχύμενοι κοῖλον λόχον ἐκπρολιπόντες.
ἄλλον δ' ἄλλῃ ἄειδε πόλιν κεραϊζέμεν αἰπήν.
αὐτὰρ ὀδυσῆα προτὶ δώματα δηιφόβοιο. *Et quæ sequuntur.*
Paulò post.
ταῦτ' ἄρ' ἀοιδὸς ἄειδε περικλυτὸς, αὐτὰρ ὀδυσσεὺς
τήκετο, δάκρυ δ' ἔδευεν ὑπὸ βλεφάροισι παρειάς.
ὡς δὲ γυνὴ κλαίῃσι φίλον πόσιν ἀμφιπεσοῦσα,
ὅς τε ἑῆς πρόσθεν πόλιος, λαῶν τε πέσῃσιν
ἄστει καὶ τεκέεσσιν ἀμύνων νηλεὲς ἦμαρ
ἡ μὲν τὸν θνήσκοντα, καὶ ἀσπαίροντ' ἐσιδοῦσα.
ἀμφ' αὐτῷ χυμένη λίγα κωκύει.
ὡς ὀδυσεὺς ἐλεεινὸν ὑπ' ὀφρύσι δάκρυον εἶβεν. *Et quæ sequuntur.*

Hanc

A *Hanc agnitionem imitatus est uergilius lib. primo Aeneidos ubi Aeneam facit intuentem picturam, quæ erat in templo, rerum Troianarum: atq; ex ea recordatum huius atq; illius Herois non sine lachrymis: suiq; ipsius.*

Sic ait, atq; animum pictura pascit inani,
Multa gemens, largoq; humectat flumine uultum.
Nanq; uidebat uti bellantes Pergama circum — *Et quæ sequuntur.*
Nec procul hinc Rhœsi niueis tentoria uelis.
Agnoscit lachrymans.

Talem picturam, in suo poëmate expreßit uetustißimus poëta Dicæogenes, ex qua oriretur recordatio præteritorum malorũ, magno cum luctu: nam sicuti recordatio præteritæ felicitatis, & uoluptatis iucunda est, sic infelicitatis recordatio dolorem affert: ac sanè de hac re copiosius aliquantò loqui non grauarer, quia locus postulat, nisi sperarẽ me propediem editurum Philosophica problemata ex poëtarum uersib. excerpta. Verba in contextu Aristotelis illa, ἢ ἡ ἐν ἀλκινόου ἀπολόγῳ, quæ uertit Paccius. Et in sermone apud Alcinoum, Aliter in manu scriptis libris leguntur: nam & meus & alij duo, qui seruantur in Medicæa bibliotheca, ita habent, καὶ ἡ ἐν ἀλκινόου ἀπὸ λόγου. Sensus est Si ita legas. Cum dixisset agnitionẽ fieri ex recordatione, seu memoria, memoriam significare uoluit Aristotel. excitari in nobis aut inspectione imaginum, quæ referunt, repræsentantq; nobis, ea, quorum tunc uehementius recordamur, aut recitatione sermonis alicuius, in quo audiamus illarum rerum mentionem fieri, quarum memoria statim excitatur: duplici igitur modo talem memoriam in nobis gigni docuit Aristot. Sed Paccius, quòd non intellexit, perperamq; uertit hæc uerba, non distinxit, quo fit, ut perspici satis non poßit in illius uersione duplex hic memoriæ, agnitionisq; modus, de quo loquitur Aristot. nam apud Homerum alter horum fit ἀπὸ λόγου. id est à sermone, quem audiens Vlysses apud Alcinoum, statim recordatus est illorum omnium, quæ in eo sermone proferebantur. Quod si hanc lectionem sequaris, ἐν ἀλκινόου ἀπολόγῳ, non repugnabo si ἀλκίνου reponas, Eras. in adagijs, duob. in locis refert ἐν ἀλκίνου ἀπολόγῳ, uetus adagiũ fuisse & Platonis uerba refert quæ sunt lib. X. de Rep. ἀλλ᾽ οὐ μέν τοι σοι ἦν δ᾽ ἐγώ, ἀλκίνου γε ἀπόλογον ἐρῶ, ἀλλ᾽ ἀλκίμου μὲν ἀνδρός. & quæ sequuntur. Rursus idem cum declarasset locum illum referri debere ad alcinoum Homericum, & ex Iulio pollu. lib. 6. & ex Rhet. Aristot. li. 3. rem in dubium reuocauit. Aelianus de uaria, Hist. lib. 13. ait Homeri poëmata olim diuisa fuisse in partes, quarũ certa circumferebantur nomina
B *uulgo nota, & odissea has refert τὰ ἐν πύλῳ, τὰ ἐν λακεδαίμονι, καλυψοῦς ἄντρον, τὰ περὶ τὴν σχεδίαν, ἀλκίνου ἀπόλογοι, τὰ περὶ κίρκης νίπτρα, & quæ sequuntur, sed quia locus eget declaratione, addo nonnulla. Alcinum, non Alcinoum debere intelligi eo loco puto. Nam Alcinum, refert idem Aelianus lib. XII. ubi multos multorum educatores recenset, educatorem fuisse Vlyßis: qui ut illum institueret ad uirtutem tales apologos ipsi referebat puero, quos postea Homerus recitantem facit illum ualde artificiose. Huius Alcini meminit Herodotus in uita Homeri, aitque illum, Mentoris Itacensis patrem fuisse. Hinc igitur factum ut dicerentur ἀλκίνου ἀπόλογοι. Plutarchus quoque in libro ὅτι οὐδὲ ζῆν ἔστιν ἡδέως κατ᾽ ἐπίκουρον huius apologi meminit: sed Vlyßis uocat, nõ Alcini, his uerbis, τίς δ᾽ ἂν φάγοι πεινῶν, καὶ πίοι διψῶν τὰ φαιάκων ἥδιον, ἢ διέλθοι τὸν ὀδυσσέως ἀπόλογον τῆς πλάνης, Sunt uerò in contextu & illa uerba perpendenda αἰσθέσθαι τι ἰδόντα, id est conspicatum aliquid sentire. uel cum aliquid aliquis uiderit, rursus id sensu percipiat, exempli causa. Conspicatus ego sui Athenis Socratem, eundem postea in Gallia pictũ uidens, illius recordor statim. Sed Aristoteles ait αἰσθέσθαι, quia non semper memoria fit, ex sensu uidendi: nam tantundem fiet, si audiero aliquem loquentem: ex sermone, in quo illius mentio facta sit: Colligo igitur summatim ea, quæ dicta sunt. Memoria fit, quotiescunq; aliquem conspicati prius, & allocuti, rursus eundem intuemur, aut alloquimur. Nec tamen refert intuearis rursus ipsummet, aut imaginem ipsius expreßam, tantundem enim memoria ex pictura renouabitur, atq; hic primus est modus, qui fit per sensum oculorum. Memoria eadem fit etiam quotiescunq; aliquem prius conspicati fuimus, aut aliquid geßimus: rursus audimus aliquem de ijs loquentem: sermo enim ille memoriam affert: atq; alter hic est modus, qui ad sensum aurium pertinet: fitq; audiendo: utrunq; igitur uolens complecti, atque exprimere Aristoteles, ait αἰσθέσθαι generali uocabulo, sentiendi, usus, quia per utrunque sensum memoria fit.*

Τετάρτη δὲ ἡ ἐκ συλλογισμοῦ, οἷον ἐν χοηφόροις. ὅτι ὅμοιός τις ἐλήλυθεν. ὅμοιος δὲ οὐθεὶς, ἀλλ᾽ ἢ ὀρέστης, οὗτος ἄρα ἐλήλυθεν, καὶ ἡ πολυΐδου τοῦ σοφιστοῦ περὶ τῆς ἰφιγενείας. εἰκὸς γὰρ τὸν ὀρέστην συλλογίσασθαι, ὅτι ἥ τ᾽ ἀδελφὴ ἐτύθη καὶ αὐτῷ συμβαίνει θύεσθαι.

Quartum

Quartum per syllogismum: ut in Cloëphoris, quod similis quidam accessit similis autem præter Orestem nemo: Orestes ergo accessit. tum quod Polyidis de Iphigenia est, uerisimile est enim ratiocinatum fuisse Orestem: quòd, cum immolata soror fuerit, sibi quoque, ut immoletur, contingere. A

Nunc declarat Aristoteles, quartam speciem agnitionis, quæ fit per ratiocinationem, hanc uocat Aristoteles συλλογισμὸν, quia colligitur ex eo quid erat ante uotum neque discrepat à forma syllogismorum, quàmuis fortasse simpliciore quodam modo, & latius hic accipitur, neque adeò exacte. Ducitur uerò huiusmodi ratiocinatio, ex qua oritur agnitio, à similitudine aut morum, aut staturæ corporis: exemplum est ex Cloëphoris, huiusmodi. Accessit quidam similis: Nemo similis præter Orestē, ergo accessit Orestes. Satis patet, quam elegans, artificiosaq; agnitio ducatur ex ratiocinatione in hoc exemplo, erat enim illud uotum, ac probatum: neminem similem illi esse præter Orestem, ex qua altera simul propositione, conclusio ducitur. Videtur aliquis poëta loquens de Iphigenia tali usus ratiocinatione, seu de Electra: nam Sophocles in hac, Euripides in illa inducit agnitionem erga Orestem, alio tamen modo, sicuti patet: nam diuersæ sunt fabularum constitutiones, diuersa episodia, diuersæ solutiones quoq;, etiam si circa eandem personam, & actionem uersantur: quòd superius copiose docuimus unum hoc in præsentia de Cloëphoris dicam: Morem fuisse apud Athenienses sacra Cereris celebrari: quo tempore uireret segetes: nam χλόην gramen, uirentemq; herbam uocabant. Sacerdotes uero dicti à reipsa χλοηφόροι, sicuti in alijs eiusdem sacris dictæ κανηφόροι de quibus quia paßim apud Græcos: & Latinos multa legi poßunt: ideo à me prætermittuntur. Alterum Exemplum affert Aristoteles, ex Polyide Sophista, qui postea tragœdias scripsit, est autem huiusmodi: Orestes cum audisset mactatam Iphigeniam sororem iußu patris, facile ratiocinari potuit se quoque mactatum iri, quòd esset eius frater, atq; hæc sanè est illa ratiocinatio, qua utimur, quotiescunq; timemus aut commiseramur: nam cum uidemus, hominem similem nobis malum aliquod, & incommodum fuisse perpessum: timemus statim, ne aliquando idem nobis accidat, ac omnis planè timor ille, & commiseratio fit per ratiocinationem, licet uerò suspicari ex hoc exemplo, uarijs modis à ueteribus in tragœdijs conficta episodia: plurimi enim refert, qualia sint, quamq; cohærentia cum actione: nam (uti toties dictum est) in hoc omnis uersatur poëtarum industria: poßuntq; pro suo iure Episodia uaria excogitare: modo actionem ipsam non mutent. Exemplum si quæras præter ea, quæ dicta sunt antè, poterit hoc cognosci, ex Macareo, qui imprudens, latensq; se ipsum, concubuit cum sorore: mox tamen agnouit, sed antequàm agnosceret, inducebatur ab Euripide suadens Aeolo patri, ut sorores fratribus desponderet, coniugijq; uinculo iungeret, rem quippe suam Macareus agebat, at inscius, imprudensq;, uti diximus. Actio igitur hæc est:: ut dicatur Macareus imprudens cum imprudente, ignoranteq; idipsum sorore coiuisse: ad quem uerò modum referenda sit, satis patet ex ijs, quæ superius declarata sunt. reliqua, ut magis artificiosa esset fabulæ peripetia, excogitata sunt ab Euripide, atq; Episodijs inclusa, de hac re meminit Dionysius Halicarnasseus libro secundo, περὶ ἐσχηματισμένων λόγων, ubi ait, ab oratore multa eo artificio proferri, ut dißimulanter, atq; inconsultò dicta uideantur, quæ tamen postea consultò dicta uideri poßint, exemploq; id probat Demosthenis, mox ex Aeolo Euripidis hæc profert. ἀλλὰ καὶ εὐριπίδης διὰ ὅλου λόγου διοικήσεως σχῆμα περαίνει ἐν ὅλῳ δράματι πρότερον δὲ δείξομεν ἐν ὅλῳ δράματι. ἐν μέρει τινὶ σχῆμα διοικούμενον, ἐν τῷ αἰόλῳ ὁ μακαρεὺς ὅσιν, ὁμιλήσας τῇ ἀδελφῇ καὶ λανθάνων, καὶ συμβουλεύων τῷ πατρὶ τὰς ἀδελφὰς τοῖς ἀδελφοῖς συνοικῆσαι. ἵνα τὸ οἰκεῖον διοικήσηται καὶ οὕτως ἐσχημάτισαι ὁ λόγος κοινῇ γνώμῃ, καὶ συμβουλῇ. Hæc, atq; alia multa si nonnulli nostræ ætatis homines alioqui doctißimi, qui tragœdias scribunt: diligenter considerassent in hac eadem Macarei actione constituenda: non tam procul aberrassent à ueterum norma, & artificio. Verùm redeo ad Polyidem: de eo qui uolet, legere nonnulla poterit apud Suidam. Exemplum simile illi esse poterit, si dicas Athenis exularunt multi philosophi, probabile est igitur ratiocinatum fuiße aliquando Aristotelem, se quoq; exulaturum. B

καὶ ἡ ἐν τῷ τοῦ θεοδέκτου τυδεῖ, ὅτι ἐλθὼν, ὡς εὑρήσων υἱὸν αὐτὸς, ἀπόλλυται, καὶ ἡ ἐν τοῖς φοινίσιν. ἰδοῦσαι γὰρ τὸν τόπον συνελογίσαντο τὴν εἱμαρμένην, ὅτι ἐν τούτῳ εἵμαρτο ἀποθανεῖν αὐταῖς. καὶ γὰρ ἐξετέθησαν ἐνταῦθα.

Tale est illud in Theodectæ Tydeo ueniens ille, quasi natum inuenturus

A turus extinguitur: & in Phœnissis, quæ locum conspicatæ instare sibi fa- "
tum propterea commentæ sunt, quoniam in fatis haberent, ibi debere "
mori: etenim in eo fuerunt expositæ. "

Affert aliud exemplum Aristoteles ex tragœdia Theodectæ, quæ inscribebatur Tydeus, non extat fabula hæc, ideò difficile est rem totam exactè intelligere, de Tydeo quidem legitur apud Euripidem in Phœnissis quiddam, quod ad illius calamitatem demonstrandam pertinet, exulasse enim eum refert Euripides, & patria pulsum, sicuti Eteocles quoque, qui ambo Adrasti erant generi facti, spe reuertendi in patriam, illius ope nixi. Verba Aristot. in contextu hæc sunt. ὅτι ἐλθὼν ὡς εὑρήσων υἱὸν αὐτῆς ἀπόλλυται. *Sed aliter se habent in manuscriptis libris, tũ illis duobus, qui sunt in Medicæa bibliotheca, tum in eo, qui est a- " pud me, nã sic leguntur,* ὅτι ἐλθὼν ὡς εὑρήσων υἱὸν, αὐτὸς ἀπόλλυται. *quæ uerba multò sunt aper- " tiora, & magis pertinere uidentur ad rem, nam peripetiam quandam habent in se: & si agnitionis nullum " uestigium apparet. De Tydeo multa legi possunt apud Statium, ideo nihil est necesse, ut ego plura proferã Aliud exemplum affert Arist. ex eodem, ut opinor, Theodecte, Græcus contextus habet.* καὶ ἡ ἐν φοινίσιν. *quæ uerba planè nihil significant. Paccius uertit Phœnissis, sed ego pro certo affirmo, cum Euripidis Phœnissæ extent, non esse quidpiam simile in ea tragœdia, manuscripti libri omnes habent* ἐν τοῖς Φινίδαις, *quam lectionem non prorsus reijcio, nam Phineum fortasse, aut Phinei filios aliquis tragica imitatione expressit, atq; Theodectes ipse, ut opinor* φοίνικαι, *& si Suidas scribat* Φινεΐδης, *itaq; postulat ratio. Nisi fortè legas* φοίνιξιν. *nam Athenæus fabulam Sophoclis citat lib. XI. ubi loquitur de Cinara. Idem quoq; Ionis Chij* φοίνικα *sæpe nominat diuersis locis, et Eubuli. Dijudicent docti, quid sit hoc loco reponendum potius. ego magnopere sequor manuscriptorum librorum authoritatem, qui de Phineo, aut Phinei filijs quidpiam præseferunt: nam Phineus uxoris suasu filios excæcauit, ira Deorum postea & ipse luminibus priuatus fuit, iniuriamq; diu passus est Harpyiarum: postremo ab Hercule peremptus, qui in sylua deprehendit errantes filios Phinei excæcatos, & ab ijs cum audisset scelus patris, uehementer indignatus hominem peremit. Hinc tragœdiæ argumentum extitit de Phinei, & eius filiorum calamitate, inducebantur autem in eam tragœdiam mulieres, quæ conspicatæ locum, in quo antè audierant se morituras, statim secum* B *supputantes locum illum ita uocari, agnouerunt sibi impendere exitium. Atq; hæc quidem agnitio est ex ratiocinatione. Non dissimilis agnitio est illa Oedipodis* ἐπὶ κολωνῷ *apud Sophoclem, quam superius retulimus.* "

Phineum Aeschyli citat Atheneus 208 Is et Theopõpi 322.9.

ἔστι δέ τις καὶ συνθετὴ ἐκ παραλογισμοῦ τοῦ θεάτρου, οἷον, ἐν τῷ ὀδυσσεῖ τῷ "
ψευδαγγέλῳ, ὁ μὲν γὰρ τὸ τόξον ἔφη γνώσεσθαι, ὃ οὐχ ἑωράκει. ὁ δὲ ὡς δι᾽ ἐκείνου ἀνα- "
γνωριοῦντος, διὰ τούτου ἐποίησε παραλογισμόν. "

Huic & adiungitur illud, quod in theatro per paralogismum fit: ex- "
empli gratia, in Vlysse falso nuncio, hic quidem arcum cogniturum se di "
xit, ille uerò tanquã arcũ cognoscẽdo ab eo, propterea paralogismũ facit. "

Postquam satis multis exemplis declarauit Aristoteles, qualis sit agnitio, quæ fit per ratiocinationem exponit quintam Agnitionis speciem: quam ait compositam esse ex paralogismo theatri: qui paralogismus speciem quandam habet syllogismi. nihil enim aliud est paralogismus, quàm falsa ratiocinatio, quæ reprehendi potest, quòd in ea ex ijs, quæ sumpta sunt, non conceditur unum, pluráue. (sic enim Cicero ait lib. primo de Inuentione, capite de reprehensione) quod recentiores uocant peccare in materie. Sed consideremus hunc locum aliquantò diligentius, est enim perquàm difficilis, at obscurus. Paralogismus non ita exactè debet accipi hoc loco dictum, ut solet apud Dialecticos, in una tantum conclusione, sed referri ad totam fabulam, seu partem fabulæ, in qua agnitio fit: recensenturq; ea, quæ consequuntur agnitionem, nam in tragœdia agnitio per paralogismum uocatur ex similitudine eius paralogismi: de quo loquuntur Dialectici, Sicuti enim omnis argumentatio, quæ propter aliquam ex ijs causis, quas enumerat Aristoteles in libro τῶν ἐλέγχων, *ubi agit de Paralogismo, minus colligit, atque concludit eo nomine uocatur: Sic apud tragicos agnitio per paralogismum dicitur, quæ minus firma est, quia priora, ex quibus deducitur aut falsa sunt: aut parum solida, præterea sicuti sæpe contingit, ut paralogismo sæpe decipiantur ij, quibus cum suscepta est disputatio, si parum perspicaces fuerint in uitio argumentationis perspiciendo, antequam concludatur, sic sæpè fit, ut poëtæ tragici agnitionem faciant inter aliquos, parum ueram, fit autem huiusmodi quotiescunque ex rebus ignoratis, ueluti cognitis deducitur, errore illius, qui antecedentia agnitionem non uidet repugnare agnitioni ipsi, & ijs quæ consequuntur agnitionem. Atq;, ut exem-*

plis

plis omnia patefaciamus, res ita sese habet. Socrates Romæ non fuit unquàm, aitq; se nõ fuisse, uerum agnoscere se pictam in tabella urbem, singulasq; regiones urbis, Theatra, Turres, Templa, & domos. Repugnantia hæc sunt: aliquid non uidisse unquàm: & dicere se agnoscere postea, nam nihil recognoscimus, nisi antè prius conspeximus. Verum esto, aliquis non animaduertens illa repugnantia esse, cum eo loquitur, de rebus, quæ Romæ factæ sunt, deq; singulis hominibus, templis, ædibusq;, ac si Romæ ille diutius esset commoratus, possetq; agnoscere ipsam. Sermo hic quia habetur cum eo, uidetur fieri per paralogismum. Exemplum, quod affertur ab Aristotele, huiusmodi est, in tragœdia quæ inscribebatur, ὁ ὀδυσσεὺς ψευδάγγελος quidam dixit se arcum esse coguiturum, quem antea nunquàm uiderat, hæc sibi repugnant, ut patet, Alter uerò tanquàm si ille agniturus fuisset arcum, ita locutus est cum eo deinceps. Atque sic in agnitione factus est paralogismus. Sed si quis roget, quomodo hic Theatri, spectatorumq; paralogismus est ab Aristotele uocatus? non potius eius, qui loquebatur cum eo, tanquàm si agnouisset? Respondeo in nonnullis fabulis necesse esse id aliquando fieri, egereq; summo artificio? cum aliter agnitio confici non posit, neque solutio fabulæ. Adde quod tragœdia illa uocabatur ψευδάγγελος, id est falsa nuncians, qui falsa nunciat, decipiat alterum oportet mentiendo, artificiose igitur poëta is confinxisse uidetur falsam agnitionem per paralogismum, sic enim postulabat fabulæ ratio, ne quis fortasse credat id uitio poëtæ factum, induxit igitur stolidum hominem poëta, (quisquis ille fuit) deceptum repugnantibus illis duabus rebus, quæ sunt arcum non uidisse, & arcum tamen se agniturum, artifex enim mendacij hoc laqueo hominem irretiuit, ut postea multa alia ab eo eliceret. Spectatorum uerò gratia hic fit paralogismus, ut decipiantur, etiam ipsi, si minus obseruent mentientis artificium, uix enim à paucis, beneq; peritis hominibus paralogismi cognoscuntur. Aristoteles lib. Rhetoricorum II. non longè à fine, locum similem demonstrat apud oratores in causis. Solent enim sæpè amplificare factum antequã ostendunt factũ. Exempli causa. Roscius parricidij accusatur. Conatur accusator miris modis amplificare scelus, eiusq; fœditatẽ, & atrocitatẽ ostendere antequàm coniecturis probarit ab eo patrem peremptum, quod Roscius inficiabatur. Si iudices igitur, patiantur se transuersos agi turbulenta illa oratione, ut damnandum censeant parricidij Roscium, nec animaduerterint, factum non fuisse probatum, fiet ab oratore callido paralogismus, quo decipiet parum cautos iudices. Verba Aristot. sunt. ἄλλος δὲ τόπος τὸ δεινώσει κατασκευάζειν, ἢ ἀνασκευάζειν, τοῦτο δ' ἐστὶν ὅταν μὴ δείξας ὅτι ἐποίησεν αὐξήσει τὸ πρᾶγμα. ποιεῖ γὰρ φαίνεσθαι, ἢ ὡς οὐ πεποίηκεν, ὅταν ὁ τὴν αἰτίαν ἔχων αὔξῃ, ἢ ὡς πεποίηκεν, ὅταν ὁ κατηγορῶν ὀργίζηται, οὐκοῦν ἐστὶν ἐνθύμημα παραλογίζεται γὰρ ὁ ἀκροατὴς, ὅτι ἐποίησεν ἢ οὐκ ἐποίησεν οὐ δεδειγμένου *Græcus Arist. interpres, rectè locũ hunc interpretatur, & aptè, his uerbis,* ὅταν πρὸ τοῦ δεῖξαι, ὅτι ὅδε ἐφόνευσεν, αὐξήσῃ τὸ πρᾶγμα ὡς μέγα, καὶ δεινὸν τὸ παρὰ τοῦδε πραχθὲν, δοκεῖ γὰρ ὡς οὐκ ἂν ἄλλως πρὸς αὔξησιν ἐχώρησε τοῦ πράγματος, εἰ μὴ ἔδειξεν ὁμολογουμένως τόνγε φονεύσαντα. *Paulò post* δοκεῖ γὰρ πρὸ ἀποδεῖξαι ὅτι πεποίηκεν ὁ φεύγων τὸν φόνον, καὶ ταῦτα μὴ δείξας τοῦτ' αὐτὸ ὁ γὰρ ἀκροατὴς παραλογίζεται, καὶ ἀπατᾶται, καὶ οἴεται τὸν κατηγοροῦντα ἀποδεῖξαι ὅτι ἐποίησεν ὁ φεύγων τὸν φόνον ἐν τῷ δὲ ἀκούειν αὐτοῦ χωροῦντος πρὸς αὔξησιν τοῦ πράγματος. *Sic iam, opinor, patet locus, qui ante obscurißimus uideri poterat.*

Πασῶν δὲ βελτίστη ἀναγνώρισις ἡ ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων τῆς ἐκπλήξεως γιγνομένης δι' εἰκότων, οἷον, ἡ ἐν τῷ σοφοκλέους οἰδίποδι, καὶ τῇ ἰφιγενείᾳ. εἰκὸς γὰρ βούλεσθαι ἐπιθεῖναι γράμματα, αἱ γὰρ τοιαῦται μόναι ἄνευ τῶν πεποιημένων σημείων, καὶ περιδεραίων.

Omnium uerò optima ex parte rerum agnitio est: à qua uidelicet ex uerisimilibus admiratio ipsa paritur, qualis illa in Sophoclis Oedipode: & in Iphigenia. Siquidem uerisimile est literas hanc mittere cupiuisse, Huiusmodi enim solæ absque ullo uel impresso signo, aut etiam extrinsecus, ut monile, fiunt.

Sexta agnitionis species est, quæ enascitur ex rebus ipsis paulatim deducta secundum uerisimile, aut necessarium, cum magna admiratione, & stupore animi illius qui agnoscit, tum etiam aliorum omnium, qui audiunt. Atque sane ita debet intelligi locus hic, cũ in actione ipsa aliquid inest, ex quo existit agnitio, quod quale sit declaratur exemplo allato ex tragœdia Sophoclis Oedipode Tyranno. Cum enim Tiresias uates incestatum Oedipodem dixisset cæde Laij, neq; adduci ad id credendum posset Oedipus, sed existimaret potius,

A potius, uatem à Creonte corruptum talia protulisse, ferueretq; ira, superueniens nuncius, qui illi nunciauit mortuum Polybum patrem, uocariq; illum à Corinthijs ad regni administrationem, dumq; se redire Corinthum nolle affirmat Oedipus, metu incestandæ matris, (sic enim acceperat ab Oraculo) ille uerò ut metu Oedipodem liberaret ait, matrem illam ipsius non esse: paulatimq; dum narrat ut à pastore inuentus in sylua, ubi fuerat infans expositus, allatusq; Corinthum ad Polybum Regem, et ab illo educatus fuisset, agnitionem uides enasci ex ipsa narratione, quæ circa actionem fabulæ uersatur, neq; extrinsecus sumi ab ulla re? sed ne confingi quidem ferè ab ipso poëta, quia ex actione prorsus pendet, hæc quippè agnitio magnã admirationem affert auditoribus: tum etiam Oedipodi ipsi, mirisq; quibusdam modis illius, cæterorumq; animos percellit, quia præter omnem spem contingit, & miseriam affert, cum potißimum felicitas expectaretur, & solutio ab omni metu. Hæc commodè poterit quilibet attentè legens apud Sophoclem obseruare, animaduerteréq; quomodo ex actione ipsa, & rebus, quæ fabula continentur, agnitio tota existat. Ac planè si diligenter consideres, agnitio hæc, cum rebus ipsis tam rectè cohæreat, secundum necessarium uidetur esse ducta, tali igitur artificio usus est Sophocles in ea tragœdia, quale nescio, an in ulla alia, uel apud ipsum, uel alios poëtas perspicere quispiam, sed nè excogitare quidem, poßit. Alterum exemplum affert Aristoteles ex Euripidis Iphigenia, in qua, sicuti diximus omnis agnitio existit ex uerisimili, quia cõfinxit secundum probabile Euripides Iphigeniam epistolam scribere ad Orestem fratrem, in Græciam, cum nacta esset occasionem eius mittendæ. Hæc agnitio, si consideres, non ita insita est in ipsis rebus, sicuti prior illa Sophoclis, neq; tam arcte cohæret. Epistola enim illa præsefert quiddam, quod extra fabulam, actionemq; est, & si connectitur per Episodium miro quodam artificio. Huiusmodi igitur sunt agnitiones, quæ ex rebus ipsis ducuntur, atq; ex actione enascuntur, non autem à signis, quæ uel à poëta confingantur, uel sint περιδέραια, ut annuli, monilia, & huiusmodi. Verum dicat aliquis in Iphigenia duci agnitionem, ἐκ τῶν σημείων, & quidem περιδεραίων. hoc est ex annuli sigillo, quod ostendit Orestes. Respondeo in ea tragœdia duplicem esse agnitionem, & priorem quidem esse magis artificiosam, in qua Orestes agnoscit Iphigeniam, Alteram uerò, in qua Iphigenia Orestem agnoscit, minus esse artificiosam, quia ducitur ἐκ τῶν περιδεραίων. Sed de priore loquutum Aristotelem. Verba illa, ἄνευ τῶν πεποιημένων σημείων, καὶ περιδεραίων, non aptè uertit, neq; intellexit Paccius, cum ait. Huiusmodi enim solæ absq; ullo uel impres-
B so signo, aut etiam extrinsecus, ut monile, fiunt, nam πεποιημένα σημεῖα appellauit Aristoteles, ea, quæ à poëtis confinguntur ex uerisimili.

Δεύτεραι δὲ αἱ ἐκ συλλογισμοῦ.

Ab his uero probantur, quæ ex syllogismo.

Postquam Aristoteles omnia genera agnitionum exposuit, dijudicauitq; omnium præstãtißimam agnitionem esse, quæ ex ipsis rebus, fabulæq; actione ducitur, exponit etiam, qualis secundo loco sit collocanda, eam autem censet secundo loco ponendam, quæ fit per ratiocinationem. Atque summatim ut dicam, Aristoteles præstantiores eas iudicauit esse agnitiones, quæ propius accederent ad eam, quam præstantißimam esse dixit: eæ autem propius accedunt, quæ magis ex rebus insitis in fabula & ipsis uisceribus actionis sumi uidentur. Extremo igitur loco ponendæ illæ, quæ ex signis ducũtur, atq; ex his illæ minus artificiosæ, quæ à signis extrinsecus positis in corpore, ut à monilibus, annulis, nam aliquantò præstantiores sunt, quæ ducuntur ex signis à poëta confictis, hac igitur norma agnitionum genera distinguit, ac dijudicat Aristoteles. Verba Græca, quæ sunt in contextu aptius potuissent uerti, sic. Secundo loco censendæ sunt eæ agnitiones, quæ per ratiocinationem fiunt.

Δεῖ δὲ τοὺς μύθους συνιστάναι, καὶ τῇ λέξει συναπεργάζεσθαι, ὅτι μάλιστα πρὸ ὀμμάτων τιθέμενον. οὕτω γὰρ ἂν ἐναργέστατα ὁρῶν, ὥσπερ παρ' αὐτοῖς γιγνόμενος τοῖς πραττομένοις, εὑρίσκοι τὸ πρέπον, καὶ ἥκιστα ἂν λανθάνοι τὰ ὑπεναντία.

Cæterum constituere fabulas oportet, & ita eas elocutione construere, ut quàm maximè rem ante oculos ponant, sic enim quæ manifestissima fient poeta inspiciens, perinde ac rebus, dum aguntur, intersit, cum decorum ipsum inuenerit, tum pugnantia minime illum latere poterunt.

Hactenus Aristoteles de moribus, quæ secunda erat tragœdiæ pars, atq; de generibus agnitionum exactè locutus est, aliud quidpiam aggreditur, quod maxime necessarium esse uidebatur ijs, qui tragœdias es-

ſent aliquando ſcripturi. Non quiuis callet artem ſcribendi tragœdias, nam multi confuſe, temereq; ſcribunt, nulla utentes partium diſpoſitione, neque perſpicientes ſatis, quid deceat, quidúe non deceat, ſæpeq; extremas partes actionis ita effingunt, ut diſcrepent à primis, aut cum illis non cohæreant, neq; rationem habent auditorum, quorum oculis, auribusq; in primis eſt inſeruiendum. Quid multis? abſona quàm plurima, & abſurda uideas in illorum ſcriptis. Ariſtoteles igitur dat hoc loco certam normam, & Methodũ, quam ſequi poëtæ debent in ſcribendis tragœdijs. Et nimirum eiuſmodi eſt, ut ſi exactè eam ſeruare uoluerint, nihil unquam perperam ſcripturi ſint, quòd iure reprehẽdi poßit. Velim igitur diligenter omnes legant, Obſeruentq; METHODVM hanc præclaram Ariſtotelis, qua nihil utilius, nihil pulchrius excogitari poteſt. Primum præceptum eſt, ut poëta, qui aggreditur ſcribendam tragœdiam, fabulam conſtituat. Conſtituere autem fabulam nihil aliud eſt, quàm breuiter colligere, atq; explicare ſummatim actionem, cuius imitatio facienda eſt, ex hac re hoc capiet commodum, quòd facilè perſpiciet, qualis ſit fabula, quàm tragica, An peripetiam habeat, agnitionem, & perturbationem. An denique ſimplex ſit, an duplex. An tota, & integra, An una an plures. Magni enim refert hæc omnia anteq̃ deſcribatur tragœdia, habere cognita. Sed non ſatis eſt ſimplici quadã ratione fabulã, actionemq; conſtituere, conari etiã debet poëta ut aptis, ornatisq;, ac maximè ſignificantibus uerbis eam conſtituat, ſibiq; cultiore quadam forma expolitam ponat ante oculos, ſic enim facilius dilucidiusq; perſpiciet, quid deceat, quidúe non deceat, quid ſuperfluum ſit, quid mutilum, non ſecus ac ſolet in Theatro ſpectator, auditorq; ipſe, qui ſingula optimè dijudicat, omniaq;, ſi quæ inſunt, perſpicit uitia fabulæ, & errata poëtæ, dignoſcitq; quid tenue, quid exile, quid nimis tumidum, quid redundans fuerit, recitatio enim ipſa & actio ſcenica omnia detegit uitia, quæ alioqui latent legentem, & ſcribentem. Poëta igitur, qui actionem fabulæ ornatè deſcriptam ſibi propoſuerit, quaſi ſpectator quidam in ſcena intuebitur ſingula exactè, intercritq; ipſe agendæ fabulæ, maximum eſt iudicium uulgi, in picturis, poëmatibúsque iudicandis, nec mirum, ſi Cicero accommodatè ad aures uulgi ſæpè ſcribendum, dicendúmque oratoribus eſſe monet. acerrimus enim iudex populus eſt ſimul collectus in unum, omniáque ſubodoratur diligenter. Poëtæ difficillimus is eſt propoſitus in ſcribendo labor, ut inueniat τὸ πρέπον, inuentúmque diſpartiatur in ſingula genera perſonarum, moratámque aptè ab omni parte ſuam faciat orationem. Sed nulla uia facilior, apertiórque eſt ad inueniendum τὸ πρέπον, quàm ut fabulam conſtituat, ornatéque deſcriptam ſubijciat ſibi ante oculos, ſic enim fiet, ut ſtatim decorum uideat quale ſit, quomodóque ſeruari debeat. Cic. in Oratore ad Brutum ait. Nihil difficilius eſt in oratione, quàm quid deceat uidere, πρέπον appellant hoc Græci. Atque ſanè maxima erratorum pars in ſcriptis oratorum, et poëtarum prouenit ex huius ignoratione, ſummum uitium in oratione, ut ſint aliqua repugnantia, neq; conſentanea. Vitabitur igitur ab eo, qui perſpiciet τὸ πρέπον. perſpicietur autem facillime eo, quo eſt antè dictum, modo.

A B

„ Σημεῖον δὲ τούτου, ὃ ἐπετιμᾶτο τῷ καρκίνῳ. ὁ γὰρ ἀμφιάραος ἐξ ἱεροῦ ἀνῄει,
„ ὃ μὴ ὁρῶντα τὸν θεατὴν ἐλάνθανεν. ἐπὶ δὲ τῆς σκηνῆς ἐξέπεσε, δυσχεραινόντων
„ τοῦτο τῶν θεατῶν.

„ Argumento ſit illud: quod Carcino uitio datur, etenim Amphiaraus
„ è templo exibat: id uerò: cum non uideret ſpectator, obſcurum fuit, cecidit
„ autem hic à ſcena cunctis ob id ſpectatoribus indignantibus.

Exemplo probat id, quod dixit Ariſtoteles, nam Carcinus in ſcribenda tragœdia, quæ inſcribebatur Amphiaraus, cum confuſe, temereq; omnia proferret, turpiter eſt lapſus, quia cum tota ipſa fabula in Amphiarao uerſaretur, omnia erant exactè exprimenda, quæ ab ipſo dicebantur, & agebantur, ut ne quid lateret ſpectatorem, ex ijs præſertim, quæ magni ſunt ponderis, in primisq; conſtituunt actionem, exemplũ ſumi poteſt ex Oedipode Sophoclis. Circa eius perſonam tota uerſatur actio, in actione autẽ in primis conſideratur peripetia, atq; calamitas, appareat itaq; perſpicueq; uideatur oportet, id per quod ueluti medium tranſit à felicitate in infelicitatem, hoc ſi lateat ſpectatorem, (latet autem quotieſcunq; non exprimitur euidenter) meritò indignatur exploditq; poëtam. Atq; ut propius rem attingam, ſicuti meus eſt mos, iuuandi ſtudioſos gratia, Si Oedipus uerſus eos non protuliſſet, poſtquàm agnitio facta eſt.

„ (οἰ ἰοὺ ἰού, τὰ πάντ' ἂν ἐξήκοι σαφῆ.
„ ὦ φῶς τελευταῖόν σε προσβλέψαιμι νῦν.
„ ὅστις πέφασμαι φύς τ' ἀφ' ὧν οὐ χρῆν, ξὺν οἷς
„ τ' οὐ χρῆν μ' ὁμιλῶν. ὅς τε μ' οὐκ ἔδει κτανών.)

non

A non significassetq; se omnia agnouisse: mœroremq; maximum nō prætulisset ob id facinus nefarium, quamuis per imprudentiam admißum: dixisset insuper decreuiße se, nolle amplius lucem intueri: frustra postea Nuncius in scenā uenisset nuncians, illū sibi ipsi oculos confodisse, ac paulò post ipsemet lugens prodijsset.

οἰδ. αἲ. αἲ. αἲ.
φεῦ φεῦ δύστανος ἐγὼ, ποῖ γᾶς
φέρομαι τλάμων. Et quæ sequuntur.

Atq; hæc eiulatio ut euidentior esset, Chorus, dum egreditur Oedipus, ita inducitur loquens.

χο. ὦ δεινὸν ἰδεῖν πάθος ἀνθρώποις,
ὦ δεινότατον πάντων, ὅσ' ἐγὼ
προσέκυρσ' ἤδη, τίς σ' ὦ τλῆμον
προσέβη μανία, Et quæ sequuntur.

Nam artificiose prolixius loquentem facit Chorum Sophocles, dum exit in scenam Oedipus confossus oculos, ut præparatiores sint ad eam calamitatem Oedipodis spectandam spectatores. Idem Sophocles in eadem tragœdia, ubi Iocasten facit agnouisse nefaria scelera per imprudentiam admissa, non eam quidem clàm inducit discedentem è scena, nam si id fecisset, cùm paulò post Nuncius esset nunciaturus suspendio illam spontaneo perijsse, minus euidens fuisset actio, fefellissetq; spectatores, discessura igitur Iocaste hæc profert.

ιο. ἰοὺ ἰού. δύστηνε. τοῦτο γάρ σ' ἔχω
μόνον προσειπεῖν ἄλλο δ' οὔποθ' ὕστερον. Subinde Chorus
χο. τί ποτε βέβηκεν οἰδίπους ὑπ' ἀγρίας
ᾄξασα λύπης ἡ γυνή, δέδοιχ' ὅπως.
μὴ 'κ τῆς σιωπῆς τῆσδ' ἀναρρήξῃ κακά.
οἰδ. ὁποῖα χρῄζει ῥηγνύτω.

Hæc atq; alia euidentiam afferunt futuro suspendio, & calamitati Iocastes. Idem per se quiuis poterit obseruare, hæc uestigia secutus, in Aiace eiusdem Sophoc. nam ut euidens esset illius discessus in solitudinem, ubi gladio incubuit, atque eius tota calamitas apertius cognosceretur, magna usus est προπαρασκευῇ. primum illius conquerentis, ac discedentis, mox Nuncij properantis ad Tecmessam iussu Teucri, ne pateretur eo die Aiacem exire è tentorio solum, quòd audisset à Calchante uate, fatalem eum diem, exitiosumq;
B esse Aiaci, mox Tecmessæ quærentis Aiacem: dolentisq;, ac suspicantis magnum aliquod impendere malum, quòd exisset.

χορ. οὐκ ἔνδον, ἀλλὰ φροῦδος ἀρτίως νέας
βουλὰς νέοισιν ἐγκαταζεύξας τρόποις.
ἀγγ. ἰοὺ. ἰοὺ. ἰοὺ.
βραδεῖαν ἡμᾶς ἆρ' ὁ τήνδε τὴν ὁδὸν
πέμπων ἔπεμψεν. ἢ 'φάνην ἐγὼ βραδύς. Aliquantò post.
τεκ. οἲ ἐγὼ φίλοι πρόστητ' ἀναγκαίας τύχης
καὶ σπεύσαθ' οἱ μὲν τεῦκρον ἐν τάχει μολεῖν. Et quæ sequuntur.

Hæc igitur perite, artificioseq; ita sunt à Sophocle scripta, ut nihil, quod ad actionem primariam pertinebat, spectatores subterfugeret. Carcinus uerò exeuntem sine ulla euidentia fecit è templo Amphiaraum, cū tota peripetia fabulæ ex ea una re penderet. Oblitus enim est poeta, neque uidit, quia confuse scripsit, neque tragœdiæ actionem constituit summatim collectam sibi ante oculos, antequàm scriberet. M. Cice. in Bruto ubi de Cn. Sicinio loquitur, non dißimile quiddam recenset, ei oratori in scribendo contigisse. Sed proferam ipsius Ciceronis uerba, ut facilius res tota intelligatur. Memoria autem ita fuit nulla, ut aliquoties tria cum proposuisset, aut quartum adderet, aut tertium quæreret. Magna hæc immemoris ingenij signa, sed nihil turpius, quàm quod etiam in scriptis obliuiscebatur, quid paulò ante posuisset, ut in eo libro, ubi se exeuntem è senatu, & cum Pansa nostro, & cum Curione. F. colloquentem facit, cum senatum Cæsar Cos. habuisset, omnisq; ille sermo ductus è percunctatione filij, quid in senatu esset actum, in quo multis uerbis cum inueheretur in Cæsarem Curio, disputatioq; esset inter eos, ut est consuetudo dialogorum, cum sermo esset institutus, senatu misso, quem senatum Cæsar Cos. habuisset, reprehendit eas res, quas idem Cæsar anno post, & deinceps reliquis annis administrauisset in Gallia. Paulò post de eodem. Sed ita totus errat, ut in eodem sermone dicat in senatu se Cæsare Cos. non accedere, sed id dicat ipso Cos. exiens è senatu. Hæc sunt igitur repugnantia, quæ Aristoteles uocat ὑπεναντία, quæ si quis in suis scriptis non uidet, turpiter errat. estq; magnopere reprehendendus. Opus est autem in hac re uitanda ea animi parte, quæ custos

est cæterarum ingenij partium memoria, hac qui debiles sunt poëtæ, uel etiam qui debiles non sunt, uti debent hoc adiumento, quod exponit Aristoteles in contextu, constituendæ summatim ante oculos fabula, atque actio, quam est expressurus. Neque alia ratione adducti fuerunt antiqui Rhetores, ut docerent, primùm in causis forensibus considerandam esse iudicationem, & constitutionem causæ, ex intentione accusatoris, & depulsione rei, sic enim facilius tota causa qualis sit, quibusq; egeat argumentis, quomodoq; sit tractanda, cognosci potest. Verum de his hactenus: nunc redeo ad contextum Aristotelis. Amphiaraus propter calamitatem in quam lapsus est calliditate, & proditione Eriphyles uxoris, magnã segetem præbuit scribendi tragicis poëtis, sicuti etiam Alcmæon filius, qui matrem peremit, Amphiarai patris ulciscendi gratia. Sed hæc uulgò iam nota sunt, & nos de Alcmæone superius satis multa diximus. Verba illa, ἐξέπεσεν ἀπὸ τῆς σκηνῆς, ad Carcinum poëtam debent referri, ait enim Aristoteles, ob id, quòd euidenter exeuntem è templo non fecißet Amphiaraum à spectatoribus in ipsa scena, dum recitaretur tragœdia, antequàm perueniret ad exodum, fuisse explosum. Sic igitur ἐκπεσεῖν id est cecidisse ob erratum, & acclamationem aduersam spectatorum dicitur Carcinus. non dißimili ratione locutus est idem Aristoteles libro Ethic. tertio, cum ait: ὃ δὲ πράττει, ἀγνοήσειεν ἄν τις, οἷον λέγοντές φασιν ἐκπεσεῖν αὐτοὺς, ἢ οὐκ εἰδέναι, ὅτι ἀπόρρητα ἦν. Plutarchus quoque in Symposiacis quæstionibus libro septimo ait οὐ γὰρ αὐλητρίδα παρόντων ἐκείνων ἐκπεσεῖν θαυμαστὸν ἦν, ἀλλὰ εἰ μὴ καὶ ποτοῦ, καὶ σίτου λήθη κατελάμβανεν ὑφ' ἡδονῆς, καὶ κλήσεως τὸ συμπόσιον. Sed Paulò post ipse Aristoteles loquens de poëtis, qui errant, exploduntur q;, ait ἐκπίπτουσι, quod suo loco declarabimus. Amphiaraum ex Philippide citat Athenæus libro tertio, ubi de urtica pisce loquitur & alijs, appositq; illius uersum hunc. Φιλιππίδης ἐν Ἀμφιαράῳ.

ὅρε, ἀκαλήφας, λεπάδας παρέθηκέ μοι.

ὅσα δὲ δυνατὸν καὶ τοῖς σχήμασι συναπεργαζόμενον ποιεῖν. πιθανώτατοι γὰρ ἀπὸ τῆς αὐτῆς φύσεως οἱ ἐν τοῖς πάθεσίν εἰσι. διὸ καὶ χειμαίνει ὁ χειμαζόμενος, καὶ χαλεπαίνει ὁ ὀργιζόμενος ἀληθινώτατα.

Proinde quantum fieri potest fingendum illud: quod ex habitibus naturalibus paratur, quandoquidem hi maximè suapte natura persuadent, qui perturbationibus affecti sunt. Quo fit ut exagitatus exagitet, perturbetq; uerißime perturbatus.

Aliud dat præceptum Aristoteles poëtæ scripturo tragœdiam, ualde necessarium, est autem huiusmodi. Debet poëta, ut facilius, aptiusq; exprimat in singulis personis animi motiones, ac perturbationes, sermonesq;, qui inde proueniunt, ita singulas personas, dum scribit, sibi effingere, atq; ponere antè oculos earũ omnem habitum tũ animi, tum corporis, oculos, frontem, uultum denique ipsum, ut intueri sibi uideatur: tunc enim facillimè ea ratione poterit singulis attribuere sermonem κατὰ τὸ πρέπον: & ex ipsis habitibus elicere mores, atq; orationem omnem, quæ conueniat singulis personis. Nihil quippè difficilius est hoc, neq; ulla in re magis requiritur officium, artificiumq; poëtæ, optimum igitur fuerit, ut si poßit, ipsemet diuersos earum personarum habitus induat, dumq; scribit, atq; effingit huius, illiusue sermones, se totum in illum transferat, quasiq; sui oblitus, illum se putet esse. hoc si efficiet, magnum pondus, uimq; addet sermoni, atq; in quamcunq; uoluerit partem animos auditorum impellet, is enim deniq; auditorum mentes permouet, qui aptè imitatur, is uerò rectè imitatur, qui quasi ille ipse sit, quem imitatur, ita scribit loquutemq; facit. Hinc Horatius ad Pisones scribens ait.

Format enim natura prius nos intus ad omnem.
Fortunarum habitum, iuuat aut impellit ad iram,
Aut ad humum mœrore graui deducit, & angit.
Post effert animi motus interprete lingua.
Si dicentis erunt fortunis absona dicta,
Romani tollent equites, peditesq; cachinnum.

Auerroës quoque in sua Paraphrasi locum hunc ita explicat (uerba enim ipsius apponam, sed elimatiora, quàm sunt in uersione Latina) Sermonis poëticæ summa perfectio, & laus est, cum poëta ita omnia narrat, atq; exprimit, ut rem narratam, quasi præsentem sub sensu, & aspectu auditorum ponat, ut non solum rem narratam comprehendat, sed etiam mentibus auditorum repræsentet, quasi intueantur: hoc uerò non nisi periti, & exercitati poëtæ faciunt. Idem paulò post. Optimè ergo poterit aliquis referre ea, quæ ipse

A ipse cum quibuslibet circumstantijs suis proprijs per se comprehendit, quasiq; præsens oculis intuetur: talia enim facilius referre, exprimereq; poterit, atq; figuris poëticis informare, seu concipere mente imitationem, quam postea exprimat metro. Verba illa Aristot. πιθανώτατοι γὰρ ἀπὸ τῆς αὐτῆς φύσεως οἱ ἐν τοῖς πάθεσι λόγοι sunt diligenter perpendenda. nam sensus est. Ii sermones maximè persuadent, permouent, qui ab ipsa natura, non ficti ab arte, sed ueri proueniunt: aut si ab arte, proximè secundum naturam fuerint effecti: si tales enim fuerint, non differunt à naturalibus. Naturales autem sermones tunc dicuntur, cum proferuntur ab ipsismet hominibus, qui sunt in calamitate positi: & ea perturbatione agitantur: qui enim uacant aliqua perturbatione, fieri non potest, ut exactè in eo genere exprimant sermonem. Imitatio igitur perducit poëtam necessario ad habitus naturales suscipiendos, alioqui non rectè imitari potest, nam iratus melius irati exprimet sermonem, ac uultum: dolens dolentis, & amans amantis. Hinc Horatius ad Pisones scribens ait.

Telephus, & Peleus cum pauper, & exul uterq;
Proijcit ampullas, & sesquipedalia uerba:
Si curat cor spectantis tetigisse querela.
Non satis est pulchra esse poëmata, dulcia sunto,
Et quocunq; uolent animum auditoris agunto.
Vt ridentibus arrident, ita flentibus adsint
Humani uultus, si uis me flere dolendum est
Primum ipsi tibi, tunc tua me infortunia lædent.
Telephe uel Peleu, male si mandata loqueris,
Aut dormitabo, aut ridebo. tristia mœstum
Vultum uerba decent, iratum plena minarum.

Refert A. Gellius, Polum histrionem, cum in scena referret sermonem Electræ lugentis Orestem fratrē, sicuti uidere est apud Sophoclem in his uersibus dum urnam teneret, in qua cineres esse putabat fratris.

ἠλ. ὦ φιλτάτου μνημεῖον ἀνθρώπων ἐμοί.
ψυχῆς ὀρέστου λοιπόν. & qui sequuntur.

Polum inquam refert A. Gellius eo tempore uerè luxisse, magnopereq; commouisse animos spectatorum, quòd urnam in qua filij mortui erant cineres manibus teneret. Nimirum enim ex habitu naturali uerus exi
B stit fletus, ira, dolor, & lætitia, cæteræq; omnes animi affectiones. Plato in Dialogo, qui inscribitur Ion, sic de Furore poëtarū, multa in hanc sententiam differit. εἰπὲ μοι ὦ ἴων, ὅταν εὖ εἴπῃς ἔπη, καὶ ἐκπλήξῃς μάλιστα τοὺς θεωμένους, ἢ τὸν ὀδυσσέα, ὅταν ἐπὶ τὸν οὐδὸν ἐφαλλόμενον ᾄδῃς, ἐκφανῆ γινόμενον τοῖς μνηστῆρσι καὶ ἐκχέοντα τοὺς ὀϊστοὺς πρὸ τῶν ποδῶν, ἢ ἀχιλλέα ἐπὶ τὸν ἕκτορα ὁρμῶντα, ἢ καὶ τῶν περὶ ἀνδρομάχην ἐλεεινῶν τι, ἢ περὶ ἑκάβην, ἢ περὶ πρίαμον; τότε πότερον ἔμφρων εἶ, ἢ ἔξω σαυτοῦ γίγνῃ, καὶ παρὰ τοῖς πράγμασιν οἴεταί σου εἶναι ἡ ψυχὴ, οἷς λέγεις ἐνθουσιάζουσα, ἢ ἐν ἰθάκῃ οὖσιν ἢ ἐν τροίᾳ ἢ ὅπως ἂν καὶ τὰ ἔπη ἔχῃ; ἴων. ἐγὼ μὲν ὦ σώκρατες, ὅταν ἐλεεινόν τι λέγω δακρύων ἐμπίπλανταί μου οἱ ὀφθαλμοὶ, ὅταν τε φοβερὸν, ἢ δεινὸν ὀρθαὶ αἱ τρίχες ἵστανται ὑπὸ τοῦ φόβου, καὶ ἡ καρδία πηδᾷ. Non multò post idem Plato de Histrionibus recitantibus in scena ait. καθορῶ γὰρ ἑκάστοτε αὐτοὺς ἄνωθεν ἀπὸ τοῦ βήματος κλαίοντάς τε, καὶ δεινὸν ἐμβλέποντας, καὶ συνθαμβοῦντας τοῖς λεγομένοις.

Διὸ εὐφυοῦς ἡ ποιητική ἐστιν ἢ μανικοῦ. τούτων γὰρ οἱ μὲν, εὔπλαστοι, οἱ δὲ, ἐξεταστικοί εἰσιν.

Quapropter uel uersatilis ingenij uiri, uel furore perciti poëtica est, etenim poëtarum aliqui ab ipsa natura ad poëticam bene formati sunt, aliqui autem à mente abstrahuntur.

Paccius hæc, quæ postremo loco ab Arist. dicuntur, non intellexisse uidetur, cum ait. Etenim poëtarum aliqui ab ipsa natura ad poëticam bene formati sunt, aliqui autem à mente abstrahuntur. Debet igitur uerti sic, ex his enim hi quidem ficti factiq; sunt ab ipsa natura apti ad confingendum, et comminiscendum, illi uerò optimè indagant, inquiruntq; omnia propter incredibilem aciem mētis. Vel, si paucioribus uerbis uolueris referre, sic, hi enim apti sunt ad fingendum, illi uero ad inquirendum, & indagandum. Deducit conclusionem quandam Aristoteles ex ijs, quæ superius dicta sunt, quæ est huiusmodi. Poëticam facultatem nō in quouis homine esse, sed in ijs tantum, aut qui admirabili quadam acie mentis præditi sunt, aut qui furore agitantur. Videtur Aristoteles tum Platonis explicare sentētiam, qui existimabat poetas furore men

tis impelli, tum suam quoq; quæ aliquantò apertior est, neq; inuoluta metaphorarum latebris, aut allegoriarum, sub quarum uelamine multa protulit Plato, ueterem secutus philosophandi rationem. is igitur in Dialogo, qui inscribitur Ion. ἐν τούτῳ γὰρ δὴ μάλιστά μοι δοκεῖ ὁ θεὸς ἐνδείξασθαι ἡμῖν, ἵνα μὴ διστάζωμεν, ὅτι οὐκ ἀνθρώπινά ἐστι τὰ καλὰ ταῦτα ποιήματα, οὐδὲ ἀνθρώπων ἀλλὰ θεῖα καὶ θεῶν. οἱ δὲ ποιηταὶ οὐδὲν ἀλλ' ἢ ἑρμηνεῖς εἰσι τῶν θεῶν κατεχόμενοι ἐξ ὅτου ἂν ἕκαστος κατέχηται). Hinc à ueteribus dictum ab Apollinis, Musarumq; furore impelli mentes poëtarum, neq; posse, illis non aspirantibus, quicquàm quod probandum sit, scribere: de qua re Plato quoq; ait in eodẽ Dialogo. λέγουσι γὰρ δήπουθεν πρὸς ἡμᾶς οἱ ποιηταί, ὅτι ἀπὸ κρηνῶν μελιρρύτων, ἐκ μουσῶν κήπων τινῶν, καὶ ναπῶν δρεπόμενοι τὰ μέλη ἡμῖν φέρουσιν, ὥσπερ αἱ μέλιτται). καὶ ἀληθῆ λέγουσι, κοῦφον γὰρ χρῆμα ὁ ποιητής ἐστι, καὶ πτηνόν, καὶ ἱερόν, καὶ οὐ πρότερον οἷός τε ποιεῖν πρὶν ἂν ἔνθεός τε γένηται), καὶ ἔκφρων, καὶ ὁ νοῦς μηκέτι ἐν αὐτῷ ἐνῇ, ἕως δ' ἂν τουτὶ ἔχῃ τὸ κτῆμα ἀδύνατος πᾶς ποιεῖν ἐστὶν ἄνθρωπος, καὶ χρησμῳδεῖν. Paulò ante uerò hoc apertißimè demõstrat. θεία δὲ δύναμις ἥ σε κινεῖ ὥσπερ ἐν τῇ λίθῳ ἣν Εὐριπίδης μὲν μαγνῆτιν ὠνόμασεν, οἱ δὲ πολλοὶ ἡρακλείαν. A

Et quæ sequuntur.

Horatius quoq; ad Pisones scribens ait.

Natura fieret laudabile carmen, an arte
Quæsitum est, ego nec studium sine diuite uena
Nec rude quid prosit uideo ingenium, Alterius sic
Altera poscit opem res, & coniurat amicè.

Quos uerò Arist. in contextu uocat εὐφυεῖς, id est ingeniosos: Isocrat. quoq; de discipulis loquens in Parænesi ait. παρὰ τῶν εὐφυῶν δεῖ μέγαν λαμβάνειν μισθόν, ὅτι πολλὰ μανθάνουσι. παρὰ δὲ τῶν ἀφυῶν, ὅτι πολλοὺς κόπους παρέχουσι. nam ἀφυεῖς rudi ingenio preditos, obtusáq; mentis acie uocat homines, ac minimè dociles. Idẽ Arist. l. Rhet. III. ubi agit περὶ ἀστείων, ait. ποιεῖν μὲν ἐστὶ τοῦ εὐφυοῦς, ἢ τοῦ γεγυμνασμένου. Hinc ueteres sæpe εὐφυΐαν dixerũt. Arist. l. 3. Ethic. ἀλλὰ φῦναι δεῖ ὥσπερ ὄψιν ἔχοντα ᾗ κρινεῖ καλῶς καὶ τὸ κατ' ἀλήθειαν ἀγαθὸν αἱρήσεται), καὶ ἐστὶν εὐφυής, ᾧ τοῦτο καλῶς πέφυκε (τὸ γὰρ μέγιστον, καὶ κάλλιστον, καὶ ὃ παρ' ἑτέρου μὴ οἷόν τε λαβεῖν, μηδὲ μαθεῖν, ἀλλ' οἷον ἔφυ, τοιοῦτον ἕξει) καὶ τὸ εὖ, καὶ τὸ καλῶς τοῦτο πεφυκέναι ἡ τελεία καὶ ἀληθινὴ ἂν εἴη εὐφυΐα. Sed uideamus quomodo Aristoteles tum furorem, tum ingenium requirat in poëtica facultate: qui scribit poëmata, aliorum mo- B
res, affectiones, sermonesq; referat necesse est. id uerò commodè satis efficere nunquam poterit, nisi planè sui immemor, illorum suscipiat mores, & affectiones omnes, habitumq; induat, hoc ipsum igitur est furere, extra se ipsum sæpe esse, in alienisq; uiuere sensibus, & immorari perturbationibus. Hinc Horatius de furore Bacchi loquens libro tertio Odarum ait.

Quò me Bacche rapis tui
Plenum? quæ nemora, aut quos agor in specus
Velox mente noua, quibus
Antris egregij Cæsaris audiar
Aeternum meditans decus
Stellis inserere, & concilio Iouis? Paulò post.
Nil paruum, aut humili modo,
Nil mortale loquor.

Furori enim Apollinis, & Musarum, affinem ueteres esse dixerunt furorem Bacchi. Nonnulli Græcorum poëtas uocarunt hac de causa μουσοπατάγους, quasi furore Musarum impulsos, aut à Musis perculsos. Rursus poëtam nemo negarit oportere in scribendo esse uigilantem, multaq; perquirere, et indagare, quæ ad mores hominum exprimendos spectant, tota autem hæc perspicacia mentis, & uis excogitandi, atq; indagandi à natura prouenit. Hinc Horatius libro Odarum quarto ait.

Quem tu Melpomene semel
Nascentem placido lumine uideris,
Illum non labor Isthmius
Clarabit pugilem, & quæ sequuntur. Paulò post.
Sed quæ Tybur aquæ fertile perfluunt,
Et spissæ nemorum comæ,
Fingent Aeolio carmine nobilem, Paulò post.
O Mutis quoq; piscibus

Donatu-

A *Donatura cygni, si libeat uocem.*
Totum muneris hoc tui est,
Quòd monstror digito prætereuntium
Romanæ fidicen lyræ;
Quòd spiro & placeo, si placeo, tuum est.

Planè enim Horatius in his uersibus, nihil aliud significare uoluit, quàm à natura homines gigni aptos ad poëticen, mireq; beatos illos esse, cui hoc ab incunabilis contigerit ut ingenio sint perspicaci, atq; apto ad pangenda poëmata.

τούς τε λόγους τοὺς πεποιημένους δεῖ καὶ αὐτὸν ποιοῦντα ἐκτίθεσθαι καθόλου, εἶθ᾽ οὕτως ἐπεισοδιοῦν, καὶ παρενείρειν.

Cæterum confictos sermones oportet etiam confingentem ipsum uniuerse explicare, moxq; Episodijs ad hunc modum uti, ac rē diducere.

Tertium hoc est præceptum, quod traditur ab Aristotele, & spectat ad methodum qua uti debet poëta in scribenda tragœdia, est autem huiusmodi. Oportet ipsum poëtam, postquàm summatim exposuerit actionem, de qua scripturus est fabulam, eoq; modo, quo dictum est antè, singula inspexerit, ut nihil sit in ea repugnans, indagare loca, quibus aptè inseri possint Episodia, & coniungi cum actione. Hoc præceptum pulcherrimum est, & utilissimum, eorumq; satis arguit imperitiam, qui temere aggrediuntur poëmata scribere, ut neq; actionem dignoscant ab Episodijs, neq; Episodia qualia sint, quóue ordine collocari debeant, satis sciant: Cum nonnulli etiam sint, qui ne nomina hæc quidem artis, & appellationes partium tragœdiæ norint, quare minus mirari debemus tam paucos reperiri probatos poëtas.

Scribimus indocti, doctiq; poëmata passim. Inquit Horat.

Sed maxima pars scribentium ignorat, quo ordine sit progrediendum, quæ uia, ratioq; ineunda sit scribendi. Episodia extrinsecus sumuntur: ut toties docuimus. sunt enim πράγματα ἀλλότρια, *sed oportet ea* παρενείρειν: *quod uerbum satis demonstrat, debere illa coniungi cum actione ita, ut inserta sint, et cohæreant: non secus ac emblemata & tesserulæ in uermiculato opere inseri solent: aliquantoq; etiam arctius, si quid tale excogitari potest, quod Episodiorum cōnexioni cum actione simile sit: multò sanè aptius ex* B *cogitantur Episodia, interseruntur q;, postquàm actio fuerit summatim constituta, quàm si prius ea uolueris confingere, quàm actionem constitueris. Hic igitur ordo seruandus, hæc uia, ratioq; ineunda est scribendæ tragœdiæ: hinc enim consequetur illud Horatianum.*

Cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deseret hunc, nec lucidus ordo.
Ordinis hæc uirtus erit, & Venus, aut ego fallor,
Vt iam nunc dicat: iam nunc debentia dici
Pleraq; differat, & præsens in tempus omittat,
Hoc amet, hoc spernat promissi carminis author.

Omnia enim hæc fiunt in Episodijs, neq; sine his talis ordo, qui proprius est poëmatum, posset seruari: uti satis patere potest unicuiq;, qui rem attentè considerare uoluerit, neq; aliò respexit Horatius, quàm ad methodum collocandorū Episodiorum: sed de hac fortasse copiosius agemus, cū de Epopœia loquemur.

Λέγω δὲ οὕτως ἂν θεωρεῖσθαι τὸ καθόλου, οἷον τῆς Ἰφιγενείας τυθείσης τινὸς κόρης, καὶ ἀφανισθείσης ἀδήλως τοῖς θύσασιν, ἱδρυνθείσης δὲ εἰς ἄλλην χώραν, ἐν ᾗ νόμος ἦν τοὺς ξένους θύειν τῇ θεῷ, ταύτην ἔσχε τὴν ἱερωσύνην· χρόνῳ δ᾽ ὕστερον τῷ ἀδελφῷ συνέβη ἐλθεῖν τῆς ἱερείας.

Ad hunc uerò modum uniuersale illud speculari oportere dico, uerbi gratia: Iphigenia constituta ad aras quædam uirgo, atq; ex oculis sacrificantium clàm surrepta, delata uerò in aliam regionem, in qua deæ, hospitum sacrificia ex lege debebantur, eius sacri ministerio ipsa præposita est, procedente tempore sacerdotis fratri illuc accedere contigit.

Quoniam dixerat Aristoteles ab initio methodi huius, quam tradere instituit, scribendæ tragœdiæ, generalem quandam fabulæ explicationis summam esse colligendam in unum, atq; ob oculos ponendam, ut facilius eam posset poëta intueri, atq; perpendere, qualis esset: nunc affert exemplum, summatimq; ipse exponit generalem actionis constitutionem quandam, qualem ipse requirit, postulatq; fieri à poëta, antequàm scribere incipiat. Sumptum est autem ex Iphigenia Euripidis in Tauris. τὸ καθόλου θεωρεῖσθαι ideò uocat in contextu, quia speculatio quædam est actionis segregatæ ab omni circumstantia locorum, personarum, & temporum: sicuti Cicero infinitam, generalemq; ait quæstionem apud oratores (quam θέσιν uocant) omnibus nudatam esse circunstantijs: nam quotiescunq; adduntur circũstantiæ, particularis, finitaq; fit quæstio. Quòd si quæras, quæ nam utilitas capiatur ex hac generalis fabulæ cõstitutionis speculatione: Respondeo in hoc ueluti typo quodam perspici posse, qualis sit fabula futura, quàm apta ad tragœdiam, quàm affluens affectionibus: quomodo sit inter se connexa: quàm prolixa: an simplex, an implexa, an peripetiã possit recipere. Hæ, atq; aliæ multæ cõmoditates, sicuti etiam alio loco diximus, capi possunt ex hac generali actionis constitutione. Quæ narrantur in contextu per se notissima sunt, neq; ulla egent explicatione. Vnum tantum dicam, quod attinet ad morem mactãdi hospites, & homines. nam Porphyrius in lib. II. περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων sub finem ait. φύλαρχος δὲ κοινῇ πάντας τοὺς ἕλληνας πρὶν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἐξιέναι ἀνθρωποκτονεῖν ἱστορεῖ, καὶ παρίημι θρᾷκας καὶ σκύθας. Idem paulò ante testatur etiam apud Rhodios mactari consueuisse olim homines Saturno his uerbis, ἐθύετο γὰρ καὶ ἐν ῥόδῳ μηνὶ μεταγειτνιῶνι ἕκτῃ ἱσταμένου ἄνθρωπος τῷ κρόνῳ: ibidem refert Mineruæ, Agraulo, & Diomedi Salaminios hominem sacrificare consueuisse in hunc modum. ὁ δὲ σφαγιαζόμενος ὑπὸ τῶν ἐφήβων ἀγόμενος τρὶς περιέθει τὸν βωμόν, ἔπειτα ὁ ἱερεὺς αὐτὸν λόγχῃ ἔπαιεν κατὰ τοῦ στομάχου, καὶ οὕτως αὐτὸν ἐπὶ τὴν νησθεῖσαν πυρὰν ὡλοκαύτιζεν. Sed consuetudinem hanc sustulisse fertur Cypriorum Rex Diphilus, εἰς βουθυσίαν μεταστήσας, προσήκατο δ' ὁ δαίμων ἀντὶ τοῦ ἀνθρώπου τὸν βοῦν. Non diuersa ratione Amosin Regem aiunt legem mactandi homines sustulisse: propter fœdã immanitatẽ, hoc ita refert Porphyrius κατέλυσε δὲ ἐν ἡλίου πόλει τῆς αἰγύπτου τὸν τῆς ἀνθρωποκτονίας νόμον ἄμασις. ἐθύοντο δὲ τῆς ἡμέρας τρεῖς τῇ ἥρᾳ. καὶ ἐδοκιμάζοντο, καθάπερ οἱ ζητούμενοι καθαροὶ μόσχοι, καὶ συσφραγιζόμενοι. Lacedæmonij quoq; Marti hominem mactabant. Phœnices præterea in magnis calamitatibus uel bellorum, uel pestilentiæ, uel annonæ inopiæ Saturno mactabant hominem sibi coniunctissimum. φοίνικες δὲ ἐν ταῖς μεγάλαις συμφοραῖς ἢ πολέμων, ἢ αὐχμῶν, ἢ λοιμῶν, ἐθύοντο τῶν φιλτάτων τινὰ ἐπιψηφίζοντες κρόνῳ. B

Διὰ τί; ὅτι ἀνεῖλεν ὁ θεὸς διά τινα αἰτίαν, ἔξω τοῦ καθόλου, ἐλθεῖν ἐκεῖ: καὶ ἐφ' ὅτι δὲ, ἔξω τοῦ μύθου. ἐλθὼν δὲ καὶ ληφθεὶς θύεσθαι μέλλων ἀνεγνώρισεν.

Cur autem contigerit, ut ipsum Deus ob quandam culpam uenire illuc impulerit, extra uniuersale est: quorsum uerò, extra fabulam. itaque cum accessisset, captus, immolandusq; mox, sororem agnouit.

Ostendit Aristoteles nonnulla esse optima ratione prætermittenda, quia sunt præter actionem: cuius facienda est constitutio. Si quis enim quærat Cur in generali fabulæ explicatione, non est additũ hoc. Cur in Tauricam regionem frater illius uirginis sacerdotis Dianæ uenerit: hoc enim sequebatur statim, ut explicaretur, cũ ante dictũ esset. Aliquantò aũt post fratri contigit eò uenire. Cur? dicat aliquis. Respondet Aristoteles hanc αἰτιολογίαν, seu causæ explicationem non esse addendam, quia est præter generalem illam actionis constitutionem. Nimirum in tragœdia multa sunt prætermittenda, tanquam nota passim, aut minus spectantia ad actionẽ: quæ quàm maxime simplex debet constitui, atq; expedita à plurimis quæstiobus, quæ alioqui in ipsam deriuari possent: exempli causa, si quis dicat, Cur Orestes in Tauricã regionem uenit? monitus oraculo, ut se expiaret à scelere matris cæsæ. Cur matrem occidit? quia illa patrẽ peremerat. cur illa patrẽ peremit? ut ulcisceretur mortẽ filiæ mactatæ, Cur eam mactauit pater? pro incolumitate totius exercitus, monente Calchante uate. Patet longam esse causarum connexionem, quæ mutuò cohærent inter se. Sed singulæ ex his causis, unã continẽt per se actionẽ tragicã: statim igitur ab initio αἰτιολογίæ prima excludenda est, ne si admittatur illa, cogamur & aliam subinde, mox & aliam afferre, quod fuerit in tragœdia summum uitium: nam actio non erit una, & simplex, sed multiplex, sicuti patet. Prudenter igitur, & artificiose actio est ab Euripide constituta, qui actionem est complexus, sed causam actionis prætermisit, utpote minime conuenientem actioni, quæ erat constituenda. Perconctatur Iphigenia, ante agnitionem, ab Oreste, quæ gerantur Argis, sic.

A

ἰφ. ἀτρέως ἐλέγετο δή τις ἀγαμέμνων ἄναξ.

ὀρ. οὐκ οἶδ' ἄπελθε τοῦ λόγου τούτου γύναι.

Videtur nolle Orestes ingredi narrationem necis Agamemnonis, non tàm, quòd refugeret animus ea recensere, quæ luctum ipsi innouarent, quàm, quoniam artificio poetæ id est factum, qui αἰτιολογίαν *factorum fugiebat, ne multiplex fieret actio cum debeat esse una, et simplex. Sed quia gemitus erat eliciendus Iphigeniæ ex commemoratione earum rerum, ut facilius peripetia, & agnitio, quæ paulò post erat facienda, fieret, ait igitur, instans Iphigenia, ut proferat.*

ἰφ. μὴ πρὸς θεῶν ἀλλ' εἴφ' ἵν' εὐφρανθῶ ξένε, *profert Orestes*

ὀρ. τέθνηκεν ὁ τλήμων, πρὸς δ' ἀπώλεσεν τινα. *ingemiscit Iphigenia.*

ἰφ. τέθνηκε; ποίᾳ συμφορᾷ, τάλαιν' ἐγώ. *admiratur Orestes.*

ὀρ. τί δ' ἐστέναξας τοῦτο, μῶν προσῆκέ σοι; *propè agnitio facta est, Sed rursus, ne exitũ haberet fabula, longè receditur ab hac, hoc est magni artificij, sicut antè monuimus.*

ἰφ. τὸν ὄλβον αὐτοῦ τὸν, πάροιθ' ἀναστενάζω. *recedit à suspicione gemitus Orestes.*

ὀρ. δεινὸς γὰρ ἐκ γυναικὸς οἴχεται σφαγείς. *Rursus ingemiscit Iphig.*

ἰφ. ὦ πανδάκρυτος ἡ κτανοῦσα χ' ὠ κτανών. *Iam renuit Orestes se de hac plura dicere uelle, ea de causa, qua diximus ante, ne cogeretur omniũ factorũ reddere causam, & sic actio fieret multiplex.*

ὀρ. παῦσαί νυν ἤδη, μηδ' ἐρωτήσῃς πέρα.

ἰφ. τοσόνδε γ' εἰ ζῇ τοῦ ταλαιπώρου δάμαρ.

ὀρ. οὐκ ἔστι. παῖς νιν ὃν ἔτεχ' οὗτος ὤλεσεν.

Tantum attingit hanc rem: nec plura profert, ita igitur actio remanet simplex, & fit paucis ijs dictis maior quædam προπαρασκευὴ *agnitionis, futuræ paulò post. Rursus, si quis quærat addi aliam percunctationem & causam: postquàm in Tauricam regionem, ut se expiaret materna cæde audierit, uenisse Orestem: quæ esset futura ratio expiationis, uel potius, postquam apertum erat Orestem uenisse eò monitu Apollinis, subinde aliquis quæreret. Cur? ut se expiaret, si responderet Orestes, cæde materna, hæc fuerit extra fabulam: ideò prætermitti debet, nam actio tota illa simplex, uersatur circa mactationem futurã hospitum, & agnitionem, postquàm mactatio non fit. Sed salus ac lætitia insperata utriq; euenit, cum tamẽ interim expiatio fiat, et si eam sileat Orestes sibi mandatam ab Apolline: auferturq; simulacrum Dianæ. Hæc enim erãt præter actionẽ: ideo explicãda non fuerũt, nã actio, inquit Aristoteles hæc est.* ἐλθὼν, καὶ ληφθεὶς θύεσθαι μέλλων ἀνεγνώρισεν, *quicquid est præter hæc est extra actionem, neque addi debent: sed aut leuiter perstringi: aut omnino prætermitti: quia alterius sunt actionis. Ex his igitur patet, quantũ diligẽtiæ adhibere oportet poẽtã in cõstituenda actione, quãtopereq; cauere, ne affinitate rerũ, quæ proximæ sunt, & iũgi ferè posse uidẽtur cũ actione, deceptus, multiplicẽ constituat actionẽ, cũ debeat esse simplex.*

B

εἴθ' ὡς εὐριπίδης, εἴθ' ὡς πολυΐδης ἐποίησε κατὰ τὸ εἰκὸς εἰπὼν, ὅτι οὐκ ἄρα μόνον τὴν ἀδελφὴν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἔδει θυθῆναι, ἐκ δ' ἐντεῦθεν ἡ σωτηρία.

Siue ut Euripides finxit, siue ut Polyides, ex uerisimilibus locutus: quòd non modo sororem, uerùm & ipsum sacrificari oportebat, unde quidem salus parta est.

Coniunguntur hæc arctè cum superioribus, cum enim Aristoteles summatim exposuisset actionis totius constitutionem, sic, ἐλθὼν καὶ ληφθεὶς, θύεσθαι μέλλων ἀνεγνώρισε, *ut apertè cognosci possent ea, quæ extra actionem erant, deducit ab extremo uerbo consequentia omnia sic. agnouit, uel ut Euripides confinxit, uel ut Polyides. Agnitio duplici modo, ac diuerso facta est à duobus poẽtis antiquißimis, & peritißimis, ut cognoscere poßis iam uerißimum esse, quod toties à me superius dictum fuit, licere eiusdem actionis fabulam scribere, ita ut nihil in ea immutetur: uetat enim lex tragœdiarum, mutatis tamen, uarioq; modo confictis Episodijs, prologo, solutione, & agnitione: Nam si hoc nõ liceret: nulla esset ars scribendarum tragœdiarum, laborarentq; inopia rerum poẽtæ: & nouæ semper actiones ex euentis quæ contigißent eßent afferendæ in mediũ: aut ex uerisimili confingendæ. Sed cum liceat pro arbitratu, ingenioq; uniuscuiusq; hæc omnia comminisci, modò ducantur ex uerisimili: ideo diuersam rationem in agnitione eiusdem fabulæ confingenda secuti sunt Euripides, & Polyides. Licet uerò artificium huius cum illius artificio conferre, dijudicareq; utrum laudatius. Euripides ex Epistolæ scriptione deduxit agnitionem. Polyides ex ratiocinatione, uti etiam dictum est antè, Orestæ: qui cum duceretur ad Aram mactandus, talia protulit uerba, fato quodam id sibi uideri accidisse: ut cum soror Iphigenia antè eodem mactationis genere perijsset,*

ipse

ipse quoq; mactaretur, nec dispari uteretur fortuna: cum frater illius esset. Hæc audiens Iphigenia statim agnouit Orestem fratrem, neq; mactauit. differt igitur hæc agnitio ab illa, quia diuerso modo conficta fuit? Præterea apud Euripidem Orestes prior Iphigeniam agnoscit. Sed Polyides Iphigeniam prius agnoscentem faciebat Orestem. Aduotãda illa uerba, ubi loquitur Aristoteles de Polyide κατὰ τὸ εἰκὸς ἐποίησε. *dicat enim fortasse aliquis. Nonne & Euripides* κατὰ τὸ εἰκὸς *suam confinxit agnitionem? Respondeo hoc uerissimum esse, & uerba illa ad utrumq; referenda: tam enim hic, quàm ille ex uerisimili agnitionem confinxit: Nec desint alij modi eiusdem agnitionis confingendæ alijs poëtis, si uoluerint diuersa ratione eandem actionem Iphigeniæ pertractare, latè enim patet id quod est uerisimile, & uarium multiplexq; est: cum ueritas una tantùm, simplexq; sit. Rursus illa uerba perpendenda.* καὶ ἐντεῦθεν ἡ σωτηρία. *Hæc enim coniungenda cum superioribus: quia continent finem exitumq; agnitionis. Agnitio in tragœdijs non fit, nisi ut referatur ad alium finem: hoc est, ut ex ea aut felicitas, aut infelicitas proueniat: ex agnitione igitur Orestis, & Iphigeniæ parta est utriq; salus, & felicitas.* A

» Μετὰ δὲ ταῦτα ἤδη ὑποθέντα τὰ ὀνόματα ἐπεισοδιοῦν.

» Quo facto nominibus statim substitutis Episodia aggredienda.

»

Pergit Aristoteles declarare methodum, ordinemq;, quo progrediendum est in scribendis tragœdijs, aliudq; dat præceptum, quòd est huiusmodi. Postquàm Poëta actionem constituerit: satisq; intuitus fuerit generalem ipsius constitutionem sine circumstantijs uti dictum est: debebit mox apponere circumstantias personarum & locorum hoc est ipsa nomina ut ex generali particularis actio fiat & similis sit ὑποθέσει *seu quæstioni finitæ Rhetorũ, neq; tantũ nomina imponet illis personis, circa quas potissimũ uersatur actio: utpotè Oresti, et Iphigeniæ: Sed considerans, quot, qualiaq; requirantur Episodia: nomina quoq; imponet ijs personis, ex quibus Episodia fuerint deducenda, exempli causa. in Eurip. Iphig. Pylades, Thoas, Bubulcus. nonnulla enim nomina aut uera proferũtur certorum hominũ ut Pylades, Thoas, & reliqua huiusmodi aut à generali appellatione ficta sumuntur, ut ibidẽ Bubulcus, ac* παιδαγωγὸς, *apud Sophoclẽ in Electra, & cætera id genus, in choris quoq; eodem modo, nam nunquã certæ personæ in choris loquuntur, sed generali appellatione cõstant aut mulierũ, aut uirorum, qui ætate distinguuntur: aliquando enim senes, aliquando iuuenes: neq; uerò hoc difficile factu, cum enim Chorus semper adiutorem se præbeat ac suasorem alicui: tales personæ fuerint fingendæ, qualis fuerit illa cui* συναγωνίζονται. *Hinc apud Sophoclem in Oedipode, Chorus complectitur uiros prouectiores, ciues Thebanos, quia* συναγωνίζεται *Oedipodi. Apud Euripidem in Iphigenia Chorus constat ex mulieribus æqualibus ipsi Iphigeniæ, quia ipsi opem erant laturæ. Hæc est igitur ratio confingendorum nominum in tragœdijs: ac sanè meminisse oportet eius, quòd est, antè dictum ab Aristotele: in tragœdijs aliquando omnia confingi nomina aliquando uno uero retento reliqua confingi, aliquando omnia uera proferri certarum personarum. Sed considerandum quid post impositionem nominum Poëtam efficere oportet. Debet, inquit Aristoteles, operam suam omnem ponere Poëta in Episodijs constituendis.* B

» ὅπως δὲ ἔσται οἰκεῖα τὰ ἐπεισόδια, σκοπεῖν, οἷον, ἐν τῷ Ὀρέστῃ ἡ μανία, δι' ἧς

» ἐλήφθη, καὶ ἡ σωτηρία διὰ τῆς καθάρσεως.

» Sed hæc quo pacto legitima sint, sanè considerandum: ueluti furor in

» Oreste, propter quem captus est, salusq; per expurgationem.

Postquam Aristoteles in Methodo, ordineq; tradendo, quem inire oportet scribendarum tragœdiarum: docuit, quo tempore primùm sunt Episodia constituenda in fabula: Dat præceptiones duas, quæ pertinent ad artificium Episodiorum, quarum prior est hæc. Videndum diligenter, ut episodia sint propria, coniunctaq; actioni. οἰκεῖα *uocat ipse, legitima uertit Paccius: non satis aptè, uti mihi quidem uidetur. Nã Aristo sententia nec est, ut Episodia ducantur ex rebus agnatis, cõiunctisq; & affectis ad actionem: quæ enim docet Cicero in Topicis affecta uocari, hæc ego putarim ab Aristo. uocari hoc in loco* οἰκεῖα. *Non longè igitur ducantur Episodia oportet à rebus longinquis: Rhetores ubi proœmiorum tradunt artificium, monent separatum esse non oportere exordiũ: separatũ enim est, quod non ex ipsa causa ductum est: nec sicut aliquod membrum annexũ orationi. Exordium quippe, & Epilogus quid aliud sunt, q̃ Episodia quædam orationis forensis? Eadẽ igitur ratio præcipiẽdi est in his seruãda. Præceptionẽ hãc, ut facilius intelligeremus, qualis sit, exẽplo declarauit Arist. quod cõtinetur his uerbis.* οἷον ἐν τῷ Ὀρέστῃ ἡ μανία δι' ἧς ἐλήφθη, καὶ ἡ σωτηρία διὰ τῆς καθάρσεως. *Breuiter cõplexus est Aristot. ea, ex quibus Episodia totius*

illius

A illius tragœdiæ, quæ Iphigenia in Tauris inscribitur: ne singillatim omnia episodia cogeretur recensere: quamuis enim plura Episodia sint: omnia tamen ex eodem manant fonte: hoc est insania Orestis, quæ erat expianda, hæc quidem non inest in fabula, sed breuiter narratur, & extrinsecus posita gignit omnia Episodia: fabulæ materiem præbet. semper igitur Episodia conficere uolenti, respiciendum est ad proximam causam actionis: sicuti etiam Sophocles facit in Oedipode Tyranno. Nam actio est. Oedipus ut agnouit se patrem Laium peremisse, & cum matre concubuisse, seipsum excæcauit: regnoq; pulsus est. Causa proxima agnitionis, pestilentia est, quæ impulit Oedipodem, ut mitteret ad oraculum, à quo tulit responsum, expiandam esse necem Laij: Hinc omnia manant Episodia. Et pestilentiæ quidem breuis quædam mentio fit in prologo: Sed apud Euripidē insaniæ in prologo non est ulla mentio: ex quo obseruari potest, uel à proxima causa prologum ducendum: uel si libuerit prætermittere, aliud extrinsecus quærendum esse, sicuti fecit Euripides, qui prologum à somnio Iphigeniæ duxit: non ab insania Orestis, de qua postea in quodam Episodio breuiter meminit post agnitionem, & si ea causa est quodammodo ipsius actionis proxima. Rursus quoniam sicuti proxima causa actionis fuit insania (proximam uoco, quia aliæ multæ causæ hanc ordine collocatæ præcedunt) ita alteram causam ueluti finem, cuius gratia, postremo loco, post actionem statuere oportet, ut actio media sit inter hanc, & illam. Causa ueluti finis cuius gratia in tragœdia Euripidis eadem est, expiatio insaniæ: & sceleris admisi in cædenda matre atq; exportatio simulacri: in Oedipode autem auerruncatio pestilentiæ: & iræ Deorum. Sed summi est artificij, hanc non inserere in tragœdia. Nam quàmuis hoc fuerit ab Euripide factum, Sophocles tamen non fecisse uidetur, quòd est multò artificiosius: Euripides dicentem facit in quodam Episodio Orestem se eò uenisse sui expiandi causa, & exportandi Deæ simulachri: assequitur igitur expiationem, quæ fit hoc modo, prætenditur fuga, ea uti cautius iniri posit: simulat Iphigenia expurgandum simulachrum Deæ, quod fuerat incestatum intuitu nefarij hominis qui matrem peremerat, expurgatio autem fit ablutione aquæ marinæ: atq; amouentur procul Tauroscythæ, ne & ipsi incestentur: uerùm prætextus hic commoditatem fugæ, & exportationi simulachri magnā affert, dum igitur prætextum fugæ quærunt, expiatur Orestes, & exportatur in Græciam simulachrum, quod fit adiuuante Iphigenia, præter id quod sperant cum paulò antè fuisset ferè ab ea mactādus: sed apud Sophoclem illud factum quod erat propositum tanquàm finis, non exprimitur, sed factum intelligitur, dum alterum fit. Atq; hæc proprie in tragœdijs uocatur peripetia, ut aliquid agas, quod nō proposueras
B tibi agendum, & id tamen agendo consequare, quod in animo habebas, tibiq; ab initio proposueras: in quo perspici potest, id quod in primis proponi debebat agendum, & erat in animo, ut ageretur, fortuitò fieri: id uerò quod fortuitò, & secundario modo factum, primariū illud consequi debebat tanquàm primariū fieri: perinde ac si illud ab initio fuisset propositum, quod ageretur. In Oedipode igitur Sophoclis perspicere licet de pestilentiæ auerruncatione, qui finis erat in actione, nullam postea fieri: sed alterum tantùm euentum narrari, qui non erat in primis propositus in imitatione actionis: ex qua re satis cognoscas, qualis sit peripetia. Hanc ego discrepantiam, quam mihi perspexisse uidebar in laudatissimis horum duorū poëtarum tragœdijs, exponere uolui: non quòd animus sit discedere, aut suadere alicui, ut discedat à præscripto Aristotelis, qui Euripidis uestigia in Iphigenia secutus uidetur: Hoc igitur doctorum uirorum iudicio perpendendum etiam atq; etiam relinquo.

ἐν μὲν οὖν τοῖς δράμασι τὰ ἐπεισόδια σύντομα, ἡ δ' ἐποποιία τούτοις μηκύνεται.

In dramatibus itaque, siue actibus Episodia ipsa breuia esse debent, contra in his longior Epopœia fit.

Alterum hoc est præceptum, quod spectat ad artificium Episodiorum. Dramata uocat Aristoteles tragœdiam, & comœdiam, reliquaq; huiusmodi poëmata, in quibus negociantes homines, & agentes exprimuntur: nihilq; poëta ipse profert sub sua persona. In his igitur ait breuia oportere esse Episodia: in Epopœia uerò longa esse, ac produci pro arbitratu Poëtæ. Vtrunq; Poëma & Tragicum, & Epicum per Episodia augetur: sed Epicum longiora, pluraq; recipit Episodia, quia imitatione sua complectitur res multorum annorum: Tragicum Poëma non excedit periodum unius Solis: necesse est igitur, ut breuia illius sint Episodia. de qua re superius locuti fuimus, ubi disserebat Aristoteles de longitudine fabularum. Nec multò post de Epopœia, eiusq; incremento, quod totum per Episodia fit, copiosius loquemur: quo loco de illius omni artificio disputat Aristoteles.

τῆς γὰρ ὀδυσσείας μακρὸς ὁ λόγος ἐστίν, ἀποδημοῦντός τινος ἔτη πολλὰ καὶ

λὰ, καὶ παραφυλαττομένου ὑπὸ τοῦ ποσειδῶνος, καὶ μόνου ὄντος. ἔπει τῶν οἴκοι οὕτως ἐχόντων, ὥστε τὰ χρήματα ὑπὸ μνηστήρων ἀναλίσκεσθαι, καὶ τὸν υἱὸν ἐπιβουλεύεσθαι, αὐτὸς ἀφικνεῖται χειμασθεὶς, καὶ ἀναγνωρίσας τινὰς, αὐτοῖς ἐπιθέμενος, αὐτὸς μὲν ἐσώθη, τοὺς δ᾽ ἐχθροὺς διέφθειρε. τὸ μὲν οὖν ἴδιον τοῦτο, τὰ δ᾽ ἄλλα ἐπεισόδια. A

Nimirum Odysseæ longus est sermo. Per multos annos peregrè quidam cùm iret, & à Neptuno obseruatus, & à cunctis relictus, ita rebus ipsius domesticis constitutis, ut fortunæ omnes à procis absumerentur: filioquè insidiæ iam instarent, iactatus pelago domum peruenit: cumquè aliquos agnouisset, illos aggressus, ipse quidem sospes euasit, inimicos autem perdidit. Hoc itaque proprium eius poëmatis est, nam cætera ad Episodia pertinent.

Quoniam dixerat Aristoteles in tragœdia breuia esse Episodia: in Epopeia uerò prolixa: quia totum incrementum ipsius, ex ijs prouenit, probat idem, apertéq; demonstrat exemplo allato ex Homeri Odyssea. Exponit enim primum summatim actionem propriam eius poëmatis: mox considerandum relinquit, quot, qualiáq; sint Episodia. ἀποδημοῦντος τινὸς ἔτη πολλὰ, καὶ παραφυλαττομένου ὑπὸ τοῦ ποσειδῶνος, καὶ μόνου ὄντος. *Hæc perspiciuntur libro primo, nam hospitantem illum facit apud Calypso Atlantis filiam in insula in qua Dea inhabitabat, eò autem naufragio eiectus uenerat, solus superstes, cum omnes socij iam uario exitio extincti perijssent. Sed eodem libro primo in illis uersibus.*

ἑρμείαν μὲν ἔπειτα διάκτορον ἀργειφόντην
νῆσον ἐς ὠγυγίην ὀτρύνομεν ὄφρα τάχιστα
νύμφῃ ἐϋπλοκάμῳ εἴπῃ νημερτέα βουλὴν
νόστον ὀδυσσῆος ταλασίφρονος ὥς κε νέηται,
αὐτὰρ ἐγὼν ἰθάκηνδ᾽ ἐσελεύσομαι ὄφρα οἱ υἱὸν   *Et quæ sequuntur.* B
Paulò post in ijs
πέμψω δ᾽ ἐς σπάρτην τε, καὶ ἐς πύλον ἠμαθόεντα
νόστον πευσόμενον πατρὸς φίλου ἤν που ἀκούσῃ.

Licet perspicere duplicem Episodiorum distributionem futuram: nam alia ducuntur à persona Vlyßis, alia autem à persona Telemachi. Primum Episodium est, in quo Minerua Mentoris habitum sumens Ithacam ad Telemachū uenit cum eo collocutura libro primo. Alterum Episodium est libro secundo, in quo Telemachus concionem habet, & conqueritur de procis, tametsi fortasse hæc actionis est pars, non Episodium. Tertium Episodium est eodem libro, in quo se parat ad nauigationem Telemachus profecturus ad Nestorem. Quartum Episodium, est libro tertio, in quo Telemachus hospitatur apud Nestorem, & cum eo colloquitur. Quintum Episodium libro quarto, in quo hospitatur Telemachus apud Menelaum, et cum illo de uarijs rebus colloquitur. Sextum Episodium eodem libro, in quo Menelaus Protei uaticinia refert: & ex ijs significat Telemacho (id enim à Proteo audiuerat) Vlyssem, apud Calypso inuitum detineri. Septimo loco post Episodium hoc consequitur narratio, sic enim appellanda, quæ ad actionem spectat ipsam, estq; libro eodem, in qua Proci, audita profectione Telemachi, ira perciti, parare conantur insidias illi redeunti: ut perimerent: Hactenus protenduntur Episodia, quæ ducuntur ex persona Telemachi: Octauum Episodium eodem libro est, in quo Penelope luget propter discessum Telemachi, & eam in somnis solatur Minerua. Rursus Nonum Episodium, nisi malis narrationem ipsius actionem uocare, est libro quinto, in quo Mercurius à Ioue missus Calypso alloquitur, mandatq;, ut discedere patiatur Vlyssem. Decimo loco narratio (non iam Episodium) quæ ad ipsam actionem pertinet, est eodem libro Calypsus & Vlyßis collocutionem continens, & eiusdem Vlyßis ratem sibi fabricantis laborem. Vndecimo loco narratio consequitur altera, quæ actionis est pars, non Episodium, eodem libro est, in quo ob tempestatem à Neptuno, excitatam, qui Vlyßi iratus erat: fracta rate, ac dissoluta naufragium patitur Vlysses, magnoq; labore, & periculo, sospes quidem enatat ope Inus ad Phæacum littora: sed omnium egenus, nudusq;. Duodecimo loco, non Episodium, sed actionis primariæ narratio est libro sexto Nausicaæ proficiscentis ad littus & supplicem Vlyßem commiserantis. Tertiodecimo loco itidem, non Episodium, sed actio ipsa libro septimo est Vlyßis ad Regiam Alcinoi uenientis, & apud illum hospitantis, quæ quidem narratio tota ad actionem spe-

ctat:

ctat: Spectare ad actionem sæpe dico, non quòd Episodia quoq; ad actionem non spectent: sed quia illæ narrationes insunt in primaria actione, quam sibi proposuit poëta. Quartodecimo loco altera actionis pars, siue narratio, libro quarto consultantium Phæacum de reducendo Vlysse: eorundem Epulantium, & certantium disco. Quintodecimo loco post has actionis primariæ narrationes consequitur episodium eodem libro Demodoci canentis furta Veneris, & Martis, Iliacamq; expugnationem: quam audiens, ob memoriam pristinæ infelicitatis, luget Vlysses, agnosciturq; ab Alcinoo. Postea libro nono existit Episodium illud longissimum narrationum Vlyssis, quo Episodio alia innumerabilia continentur, sed postremo expositum facit à Phæacibus in Ithacam libro decimo quarto. Rursus postquam satis multa Episodia duxit Homerus ex persona Vlyssis libro decimoquinto, digreditur ad personam Telemachi, Aliudq; Episodium facit eius discedentis à Menelao, & redeuntis Ithacam, & digredientis Ad Eumæum subulcum. Rursus illic Episodium alterum uideas colloquentium inter se Eumæi, & Vlyssis multa confingentis, ne à subulco agnosceretur. Libro decimosexto agnitio inter Vlyssem, & Telemachum, & sic deinceps aliæ multæ agnitiones. Postea quæ narrantur omnia, non Episodia sunt: sed narrationes, & membra ipsius actionis: uel potius actio ipsa est: nam ait in contextu actionem exponens Aristoteles, καὶ ἀναγνωρίσας τινὰς, αὐτὸς ἐπιθέμενος αὐτὸς μὲν ἐσώθη, τοὺς δ' ἐχθροὺς διέφθειρε. Tametsi Aristoteles uidetur in contextu omnia, quæ ad procos spectant: & ad naufragium Vlyssis, actione primaria uelle contineri. Id si ita est, non erunt Episodia uocanda, sed actionis partes. Atq; ego sane totum ut poëma distinguerem normam Aristotelis secutus, alia Episodia, alias narrationes ipsius actionis uocaui. Apponerem hoc loco par exemplum, ac similem distributionem Aeneidos Vergilianæ: ut perspicere posset unusquisq;, quæ actio est primaria, quæ rursus, & quot, qualiaq; sint Episodia: sed alio loco id commodius faciemus, ubi de Epopœiæ artificio loquemur.

ἔστι δὲ πάσης τραγῳδίας τὸ μὲν δέσις, τὸ δὲ λύσις. τὰ μὲν ἔξωθεν, καὶ ἔνια τῶν ἔσωθεν πολλάκις ἡ δέσις, τὸ δὲ λοιπὸν, ἡ λύσις.

Vniuersa uerò Tragœdia partim connexione, partim solutione continetur, quæ extra sunt, & aliqua præterea, quæ intra habentur, plerunq; connexio continet: reliqua uerò solutio.

B Hactenus ab instituto sermone digrediens Aristoteles declarauit Episodia Epopœiæ prolixiora esse, quàm tragœdiæ. Loquebatur enim de Episodiorum artificio: methodúmque tradens, quam in scribenda tragœdia seruare oportet poëtam: præcipiebat post impositionem nominum, esse conficienda Episodia, deducendáque apta ex ijs, quæ actionem præcedunt, & consequuntur, sicuti declaratum fuit. Postquàm igitur docuit Episodia esse excogitanda: docet deinceps, quid efficere debeat poëta. Debet autem inquit Aristoteles, considerare totam tragœdiam simul, iam episodijs, & actione conformatam: distribuereq; in partes duas: quarum appellationes hæ sunt, δέσις καὶ λύσις, id est connexio, & solutio. Magnam utilitatem capiet poëta ex hac bipartita distributione tragœdiæ: præscribet enim ueluti quandam sibi metam, ad quam deducenda paulatim sit fabula: ad eam uerò cum peruenerit, intelliget aliò flectendum & tendendum ad exitum fabulæ finemq; faciendum: neq; difficile ipsi fuerit perspicere, quæ Episodia connexioni, quæ solutioni apta sint. Sciendum uerò connexionem complecti alia, quæ extra fabulæ actionem posita sunt: alia itidem, quæ in actione ipsa insunt: hæc uocat Aristoteles τὰ ἔσωθεν: illa appellat τὰ ἔξωθεν. Solutionem autem semper cõplecti ea, quæ in actione insunt. Hoc sanè quale sit, apertius declarabimus postea allatis exemplis. Porrò, qui hæc diligẽter obseruabit, poëta, non uideo, quomodo labi possit in scribendo, aut aberrare ab eo, quod rectum est: nam distinguens interiora, hoc est ea, quæ actionis sunt, ab ijs, quæ extra sunt, simulq; miscens, cum opus fuerit: rursus separatim hæc tractans, accommodateq; suis locis distribuens, laudatissimum ab omni parte conficiet drama, Atq; hæc quidem ita sese habent. Venit uerò mihi in mentem è re nata hoc loco admirari cuiusdam inepti hominis amentiam & inscitiam: qui, quòd ab alijs audisset uulgò dictum, uideri sibi libellum hunc Aristotelis mancum: me quidem satis importunè interpellauit aliquando, subinde inculcans miserè discerptum, lacerumq; sibi uideri huius libri contextum. Ego hominem cum rogassem, ut locum aliquem proferret, qui ipsi uideretur non satis cohærere cum cæteris: ubiq; interruptio aliqua appareret contextus: protulit locum hunc, quem nunc sum interpretatus, ostendereque conatus est non cohærere. Cum enim (inquit) antè de Episodijs locutus sit Aristoteles conficiendis, quomodo statim transgreditur ad hæc? ἔστι δὲ πάσης τραγῳδίας τὸ μὲν δέσις, τὸ δὲ λύσις, & quæ sequuntur: discrepantia enim sunt ab illis, quæ prius dicta sunt, & prorsus disiuncta, quo fit, ut credã aliquid omnino deesse. Hæc ille. Ego cum totam methodum Aristotelis ipsi patefacere conatus essem, apertè

demonstraui, locum non esse interruptum. Ac sanè hominem, ut tempus postulabat, incastigatum nō dimisi. Quid multis? Mihi semper fuit certamen, eritq; semper de hac re cum hominibus, qui cum librum Aristotelis hunc attentè non legerint, neq; methodi connexionem, seriemq; obseruarint unquam, conantur tamē temere, nulla allata ratione, aut loco demonstrato. qui interruptus sit, proferre mancum esse, ac mutilum. Vtinam aliquando methodum Aristotelis perpendant, nam sententiam, satis scio, mutabunt, neque alios deterrebunt, sicuti adhuc facere conati sunt, ab huius elegantißimi libri lectione. Me certè uigiliarū mearum, meorumq; laborum nunquam pœnitebit: etiam si maximum sit (quod facilè auguror) mihi aliquando subeundum certamen, cum ijs, qui quod ipsi tractant solùm nitescere posse putantes: aliorum laborem irritum in omni literarum genere existimant: Verum de hac re, cum se mihi obtulerit occasio, copiosius agemus. Nunc ad institutam explicationem Aristotelis est redeundum. A

λέγω δὲ δέσιν μὲν εἶναι τὴν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τούτου τοῦ μέρους, ὃ ἔσχατόν ἐστιν, ἐξ οὗ μεταβαίνειν εἰς εὐτυχίαν: λύσιν τὴν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς μεταβάσεως μέχρι τέλους.

Connexionem appello totum id, quod à principio ad ultimam usq; pertinet partem, ex qua mutatio fortunæ fit: solutionem à mutationis principio, ad finem usq;.

More suo declarat Aristoteles, uoces nouas, quas ipse effinxit, primusq; protulit. In tragœdia mutatio est felicitatis in infelicitatem, ut antè dictum fuit: nam quamuis nonnullæ tragœdiæ in felicitatem desinant, illud tamen est magis proprium huius poëmatis. Connexionem igitur ait se appellare Aristoteles, à principio quicquid narratur, & deducitur usq; ad mutationem felicitatis in infelicitatem, uel si ex alio genere constet, usq; ad mutationem infelicitatis in felicitatem: Solutionem autem eam partem tragœdiæ, quæ à mutatione huiusmodi protenditur usq; ad exitum, finemq; fabulæ.

ὥσπερ ἐν τῷ Λυγκεῖ τῷ Θεοδέκτου, δέσις μὲν τά τε πεπραγμένα, καὶ ἡ τοῦ παιδίου λῆψις, λύσις δὲ, ἡ ἀπὸ τῆς αἰτιάσεως τοῦ θανάτου μέχρι τοῦ τέλους. B

Vt in Lynceo Theodectæ, in quo connexio quidem, acta prius, natiq; captiuitatem continet: solutio à mortis accusatione ad extremū usq;.

Quoniam tragœdia hæc non extat, difficile est intelligere, quid sibi uelit Aristoteles. Sed in alijs tragœdijs, quæ extant, hoc facilè poßumus demonstrare, atq; id quidem conabimur efficere, ne quid, quod necessarium sit ad explicationem huius artificij, prætermisisse uideamur. Libri manuscripti duo, alter in Medicæa bibliotheca, alter quoq;, qui est apud me, non πεπραγμένα, sed προπεπραγμένα habent. In Iphigenia Euripidis (ne recedam ab ea, quam sæpe nominat Aristoteles) δέσις complectitur omnia, quæ protenduntur usq; ad agnitionem, postquam consequitur mutatio in felicitatem. Reliqua omnia continentur τῇ λύσει id est solutione. Solutionis autem principium est in illis uersibus.

ὀρ. λέγοιμ' ἄν. ἀρχαὶ δ' αἵδε μοι πολλῶν πόνων.
ἐπεὶ τὰ μητρὸς ταῦθ', ἃ σιγῶμεν, κακὰ
εἰς χεῖρας ἦλθε, μεταδρομαῖς ἐρινύων
ἠλαυνόμεσθα φυγάδες. *Et qui sequuntur.*

Nam exponens Orestes Iphigeniæ causam profectionis, initium dat consultationi de exportādo Deæ simulacro. Hinc autem omnis solutio fabulæ, Rursus in Oedipode Sophoclis Tyranno δέσις protenditur usque ad eos uersus, qui consequuntur agnitionem: nam statim post agnitonem mutatio fit felicitatis in infelicitatem.

οἰ. ἰοὺ ἰού. τὰ πάντ' ἂν ἐξήκοι σαφῆ.
ὦ φῶς, τελευταῖόν σε προσβλέψαιμι νῦν.

Reliqua omnia usq; ad exitum fabulæ solutione continentur: sed consideremus, quomodo connexio contineat τὰ ἔξωθεν, καὶ τὰ ἔσωθεν. Prologo Oedipodis Tragœdiæ exprimuntur sacerdotes sacra dijs facientes, stantesq; ad aras pro auerruncanda pestilentia. Hoc uerò est unum ἐκ τῶν ἔξωθεν. Rursus Episodio consequenti collocutio cum Creonte, & expositio responsi Delphici, aliaq; nonnulla huiusmodi: præterea execratio, collocutio cum Tiresia, hæc omnia extrinsecus sumpta: In Tiresiæ sermone quatenus innuit

A nuit ab ipso Oedipode peremptum Laium, perspicere est quiddam τῶν ἔσωθεν, hoc enim ad actionem primariam spectat. Præterea contentio inter Oedipodem, & Creontem, ἐκ τῶν ἔξωθεν ducitur. Paulo post nuncij aduentus, narratioq; tota ἐκ τῶν ἔξωθεν est, quamuis posterior pars narrationis, in qua nuncius tollere cupiens ex animo Oedipodis metum omnem, exponit Polybi regis illum non esse filium, aliaq; nonnulla explicat signa, quæ ad eam rem comprobandam pertinent, continet aliquid τῶν ἔσωθεν (sic enim sæpè libet uti Aristotelis ipsius uocibus) nam ex ijs pendet tota agnitio, quæ maxima pars est primariæ actionis in illa tragœdia. Post hæc sermo totus serui, quem accersi iusserat Oedipus, uideri potest ἐκ τῶν ἔσωθεν, nam totam actionem conficit comprobata agnitione. Hactenus extenditur Connexio, in qua aperte uidere potest unusquisq; contineri, tùm nonnulla τῶν ἔξωθεν, tum aliqua τῶν ἔσωθεν. Solutio deinde, quæ consequitur, cum consequentia agnitionem contineant, habet in se τὰ ἔσωθεν: nam oculis se priuat Oedipus, miserrimusq; fit, hoc quippe in actionem includitur. Reliqua, ut eiulatio Oedipodis: Creontis sermo: & quæ huiusmodi sunt, omnia sunt ἐκ τῶν ἔξωθεν: Patet igitur, ni fallor, locus hic Aristotelis alioqui obscurissimus. Nunc reliqua persequor.

τραγῳδίας δὲ εἴδη εἰσὶ τέσσαρα, τοσαῦτα γὰρ καὶ τὰ μέρη ἐλέχθη, ἡ μὲν πε- "
πλεγμένη, ἧς τὸ ὅλον ἐστὶ περιπέτεια, καὶ ἀναγνώρισις. ἡ δὲ παθητικὴ, οἷον, οἵ τε "
αἴαντες, καὶ οἱ ἰξίονες. ἡ δὲ ἠθικὴ, οἷον, αἱ φθιώτιδες, καὶ ὁ πηλεύς. τὸ δὲ τέταρτον, "
οἷον αἵ τε φόρκιδες, καὶ προμηθεὺς, καὶ ὅσα ἐν ᾅδῃ. "

Quatuor autem Tragœdiæ sunt genera, totidem quoque & partes "
dictæ: quorum sanè complicitum illud dicimus, quod omnino ex peripe- "
tia, atque agnitione constat: Patheticum ut Aiaces, atq; Ixiones: Mora- "
tum, Phthiotidas: & Peleum: Quartum ueluti Phorcidas, & Promethe- "
um: quæcunque insuper, quæ apud inferos sunt. "

B Pergit adhuc Aristoteles tradere Methodum, ordinemq; quo progredi debet poëta ad scribendas tragœdias. Postquam igitur considerauerit poëta terminum connexionis, & solutionis in fabula, consideret oportet, ad quod genus tragœdiarum referri debeat illa, quam scripturus est. Non autem hoc fuerit admodum difficile cognitu, si scierit, quot sint tragœdiarum genera: conferens igitur argumentum suæ fabulæ, cum aliquo illarum genere? dijudicabit, ad quod genus sit referenda. Tragœdiarum genera, sunt quatuor. Totidem autem esse, probatur necessaria enumeratione ducta ex ijs, quæ prius dicta fuerunt. Declaratum enim est partes tragœdiarum esse tres, perturbationem, seu τὸ πάθος. agnitionem seu ἀναγνώρισιν, & peripetiam. Aristoteles hæc tria assumens conficit duo genera tragœdiarum, nam simul ponens agnitionem, & peripetiam conficit unum genus tragœdiarum, quod uocatur πεπλεγμένον, hoc est duplex, seu complicitum, aptè enim hæc duo iunguntur, atq;, ut antè copiosè docuimus agnitio sine peripetia nunquam ponitur, neq; peripetia sine agnitione: hoc considerans Aristoteles, prudēter simul iunctam utramq; protulit, & unum genus conficit tragœdiarum, quale est, Iphigeniæ, Oedipodis, Electræ, & quæ huiusmodi sunt. Altera pars, quæ est Perturbatio, seu τὸ πάθος, constituit alterum genus per se: sunt enim apud ueteres nonnullæ tragœdiæ, in quibus cum neq; Agnitio, neque Peripetia insit: inest tantummodo perturbatio, de qua re nos superius satis multa locuti fuimus. Exempla affert Aristoteles huius generis in contextu per hæc uerba. οἷον οἵ τε αἴαντες, καὶ οἱ ἰξίονες, idest. Aiaces, & Ixiones, protulit numero multitudinis, non quòd plures Aiaces, aut Ixiones fuerint, de quorum calamitate fuerint cōfictæ tragœdiæ, sed planè eo modo profert, quo Cicer. sæpe solet Curios. Lælios. Furios. Crassos. Antonios, non plures significans, sed similitudinem: uel ita locutus est Aristoteles, quia plures poëtæ eandem fabulam Aiacis, & Ixionis scripserunt, plures igitur Aiaces, & Ixiones, fabulas intelligens, quæ ita inscribuntur, non uiros. Aiacis fabula extat apud Sophoclem, qui μαστιγοφόρος uocatur, Eubuli Ixionē citat Athæneus libro VIII, his uerbis φησὶν ἐν ἰξίονι εὔβουλος.

ἀμύλων παρόντων ἐσθίουσ' ἑκάστοτε "
ἄνηθα καὶ σέλινα, καὶ φλυαρίας "
καὶ κάρδαμ' ἐσκευασμένα. "

Aliud est genus tragœdiarū, quod Moratum uocatur, atq; hoc sanè non deducitur ex superiore diuisione partium. Sed per se enumeratur ab Aristotele, distinctū ab illis. Morata tragœdia est, in qua multa proferuntur, quæ ad uitam instituendam spectant, isq; potissimum labor est Poëtæ propositus, ut sanctitatem

morum exprimat, & probitatem in singulis personis: praeceptionesq; tradat, & γνώμας quasdam communes, quibus admoneutur homines: ut uirtutem sequantur: & ea agant, quae honesta sunt. Hunc ego locum Aristotelis ita intelligendum puto: nam adduci non possum, ut credam de tragoedia morata locutum hoc loco, in qua aptè exprimantur personarum mores, in quibus appareat uniuscuiusq; electio qualis sit: omnis enim tragoedia, qualiscunq; generis fuerit: necessario morata esse debet, alioqui uix poëtica uideri debet in ea esse imitatio ulla, cum in moribus personarum eo modo effingendis plurimùm operae ponant Poëtae. Exempla Moralis (sic enim libentius dixerim, ut à morata distinguam) tragoediae duo affert Aristoteles. οἷον φθιώτιδες, καὶ πηλεύς, de quibus nihil adhuc legi. Quartum tragoediarum genus est duplex, tum earum, quae personas Deorum faciunt loquentes in scena, qualis est Prometheus apud Aeschylum, in qua Oceanus, aliiq; huiusmodi personae Deorum loquuntur, eiusdem quoq; Eumenides, in quam προφῆτις, Apollo, reliquiq; dij inducuntur: tum earum quae continent actiones inferorum, in quibus scilicet imitatio est earum rerum, quae fiunt apud inferos. Viuere enim creduntur illic, ex ueterum opinione homines, moueri, colloquiq; inter se, ac meminisse eorum, quae dum uiuerent, agebant. Praeterea plecti, poenasq; luere ob scelera admißa. Quòd si quod peccatum eiusmodi sit, ut propter foeditatem non repellat neque excludat omnem commiserationem, & terrorem, atq; is, à quo sit patratum, non prorsus malus uideatur: illius calamitas conueniet tragoediae. Huiusmodi Prometheus est, (etsi hoc differt quòd apud superos ad Caucasum plectitur) qui studio iuuandi mortales multa fecit: ideoq; Caucaso alligatus fertur iussu Iouis, quã rẽ politißimè narrauit Lucianus: dignißimus certè, qui ab omnibus mortalibus tanquàm parens ametur: cuiusq; calamitas cum ea de causa ipsi acciderit, non propter nefarium aliquod scelus, commiserationem cieat omnium hominum. Tale argumentum fabulae scripsit Aeschylus, quae adhuc extat. uocaturq; προ-
„ *μηθεὺς δεδεσμένος, uel, ut Athenaeus lib. IIII. δεσμώτης, citans hos uersus.*

„ γνώσῃ τάδ᾽ ὡς ἔτυμα γ᾽ οὐδὲ μάτην γάρ.
χαριτογλωσσεῖν ἔνι μοι.

Quam dictionem declarat, perpenditq; Athenaeus, ideoq; mihi libuit locum adnotare. Apud inferos magnus luctus, atq; eiulatus est eorum, qui discruciantur: facilè igitur, quoniam luctuosa, flebiliaq; sunt, haec ad tragoediam possunt referri, cum praesertim non alio modo negociantes, colloquentesq; inter se homines induci poßint, quàm apud superos inter nos solent. Exempla tragoediarum, quae imitationem continent inferorum, non affert Aristoteles: Sed earum, quae Deos colloquentes faciunt exempla affert. ut φορκίδες, καὶ προμηθεύς, de quo genere superius ex Aeschylo diximus. Cum igitur quatuor sint tragoediarum genera: considerabit etiam, atq; etiam Poëta, cuiusmodi sit illa, quam scripturus est: diuersam enim rationem sequi oportebit: si uel haec, uel illa, uel alterius generis fuerit. B

„ Μάλιστα μὲν οὖν ἅπαντα δεῖ πειρᾶσθαι ἔχειν, εἰ δὲ μή, τὰ μέγιστα, καὶ
„ πλεῖστα, ἄλλως τε καὶ ὡς νῦν συκοφαντοῦσιν τοὺς ποιητάς. γεγονότων γὰρ
„ καθ᾽ ἕκαστον μέρος ἀγαθῶν ποιητῶν, ἑκάστου τοῦ ἰδίου ἀγαθοῦ ἀξιοῦσι τὸν
„ ἕνα ὑπερβάλλειν.

„ Quare magnopere poëtis conandum, ut horum omnium quàm locu-
„ pletes sint, quòd si omnium minus queant, saltem principalium, atque
„ quamplurimorum: eoq; etiam enixius, quo ad taxandos poëtas haec ae-
„ tas in tantum prona est, ut quos in omnibus his partibus probandos no
„ uerit, in singulis etiam mirum in modum excellere aequum censeat.

Cum quatuor sint tragoediarum genera, conandum est, ut qui hoc sibi ab ineunte aetate proposuit munus scribendi Dramata: in promptu omnia habeat: excellatq; aeque in singulis. Videbat Aristoteles paucos reperiri Poëtas, qui ab omni parte essent absoluti: possentq; ornatè, & artificiose omne genus tragoediarũ tractare. Magni enim id est ingenij, magnarumq; uirium mentis, ut non immeritò Poëtas nasci sit à Cicerone dictum, cum uix ulla exercitatione, summam in omni genere Dramatum scribendo laudem assequi poßint: Alius in comoedijs scribendis non infeliciter operam suam ponit. Alius ad tragoediã scribendam plane uidetur à natura fictus. Alius commodius Epicum tractat Poëma. nam, ut ait Cicero in lib. de
„ *Optimo genere oratorum, unumquodq; genus diuersum est à reliquis: & in singulis suus est cuiusq; certus*
„ *sonus, & quaedam intelligentibus nota uox. Itaq; licet dicere, & Ennium summum Epicum Poëtam, si cui*
„ *ita uidetur, & Pacuuium tragicum: & Caecilium fortasse comicum. Haec ille. Sed Aristoteles etiam in uno*
genere

A genere poëmatis scribendo difficile esse affirmat, ut aliquis excellat: cũ eius uariæ sint formæ, interq; se ualde discrepantes. Exempli causa, unum est genus poëtarum perfectorum in tragœdia, à quo qui absunt, non genere quidem differunt, ut Comicus à Tragico, sed in eodem non sunt pares. Laudatißimus, perfectusq; is est existimandus Poëta tragicus, qui singula Dramatũ genera illa quatuor ex æquo tractare potest, doctè ornatè, artificiosè: is uerò minus laudatus, ac perfectus, qui in uno tantum genere excellit. Nec uerò mirum, hæc ab Aristotele dici: multò enim difficilius est Drama scribere, in quo insit agnitio, & peripetia: quàm in quo perturbatio tantùm insit. Oratorum alij excellunt in iudicialibus causis: Alij deliberatiuum genus magna cum uenustate & grauitate tractant: Alij ad demonstratiuum genus, pompamq; laudationis planè nati uidentur. At is perfectus censetur Orator, qui in omni genere cum laude uersatur. Optimum enim unum est, & proximum quod ei simillimum: quod autem optimo dißimillimum, id est deterrimum. Vna fingendi est ars (inquit Cicero lib. de Oratore. III.) in qua præstantes fuerunt Myro, Polycletus, Lysippus, qui omnes inter se dißimiles fuerunt, sed ita tamen ut neminem sui uelis esse dißimilem. Vna est ars, ratioq; picturæ, dißimillimi tamen inter se Zeuxis, Aglaophon, Apelles, neq; eorũ quisquã est, cui quidquàm in arte sua deesse uideatur, & si hoc in his, quasi mutis artibus est mirandum, & tamen uerum: quantò admirabilius in oratione: & lingua, quæ cum in ijsdem uerbis, sententijsq; uersetur, summas habet dißimilitudines? non sic, ut alij uituperandi sint, sed ut ij quos constet esse laudandos, in dispari tamen genere laudentur. Atq; id primum in Poëtis cerni licet, quàm inter se Aeschylus, Sophocles, Euripides dißimiles sint, quanquàm omnibus par penè laus in dißimili scribendi genere tribuatur. Hæc Cicero. Poëtæ igitur quàmuis in quatuor omnibus generibus tragœdiarum scribendis fuerint inter se dißimiles, tamen omnes excellent: fieri enim non potest, ut eadem sit similitudo sententiarum, & uerborum in omnibus. Sed ea fuerit improbanda dißimilitudo, cum alij unum genus tantum, alij duo, alij quatuor tractare scient: tantò enim ij superiores illis fuerint, quanto in pluribus tragœdiarum generibus præstiterint. Ac planè sicuti pictor improbatur, qui in una tantum animalium specie pingenda, utpote equo, aut homine se exercuit: cætera autem pingere nescit: sic Poëta improbandus, qui unum tantum genus tragœdiarum tractare sciet, in reliquis non fuerit exercitatus. Sed omnino summa quæque in omni genere aßequi difficillimum est. hinc Cic.

B libro primo de Oratore, in proœmio ait. Verè mihi hoc uideor esse dicturus ex omnibus ijs, qui in harum artium studijs liberalißimis sint, doctrinisq; uersati, minimam copiam poëtarum egregiorum extitisse: atq; in hoc ipso numero, in quo perraro exoritur aliquis excellens, si diligenter & ex nostrorum, & Græcorum copia comparare uoles, multò tamen pauciores oratores, quàm poëtæ boni reperientur: Hæc Cic. & quàmuis difficilius reperiri bonos oratores, quàm Poëtas: difficillimum tamen etiam esse inquit egregios Poëtas inuenire. Nimirum enim hoc multo maius est quàm uulgo opinantur homines, & pluribus ex artibus collectum: nam præter scientiam, quam innumerabilium rerum comprehendi oportet à Poëta: omnes quoque animi motus, moresq;, quos hominum generi natura tribuit, penitus pernoscat necesse est: omnis enim imitatio poëtarum, & artificium in ijs exprimendis uersatur: præterea omnem artem inflectendi mentes auditorum in quamuis partem teneat oportet. Lepôrem suauitatemq; uerborum internoscat: numeros dijudicet: paratos habeat locos, unde grauitatem sententiarum, ponderaq; sermonis promat, cuiuscunq; generis fuerit. Sed cum sciret Aristot. difficillimum esse tàm multa ingenio, quàmuis perspicaci, & exercitatione, quantumlibet longa assequi: ait in contextu, δεῖ πειρᾶσθαι, conandum est, ut omnia hæc assequatur si poßit Poëta, & efficiat: sin minus omnia poterit, saltem maxima, & plurima habeat in promptu. At homines rudes, qui ignorant, quàm magni hæc sint laboris, quàm infinitæ industriæ, & acris ingenij, proni plus æquo sunt ad reprehendendos Poëtas. & ut ostendat iniquam illorum esse reprehensionẽ, ait ipsos συκοφαντεῖν, cũ sit cauillationis, calliditatisq; plenißima: exigũt enim à Poëtis, quod est supra ipsorum, neq; ipsorum tantùm, sed omnium hominum ingenij uires. Si igitur in aliquo genere tragœdiarum Poëta excellat: non satis esse putant, uolunt enim in omnibus generibus illis quatuor excellere, quasi id facile sit factu. Sed nimirum Poëtæ iudicio uulgi censentur, cum illorum auribus inseruiãt in theatro: cumq; nobis à natura sermo insitus sit, existimant non admodum difficile esse, sermonem ad omnem personam, ad omnes mores, & affectiones animi adaptare, neque magni esse laboris fabulam constituere, episodia excogitare, in partes æquas distribuere: cum non nisi à peritißimis, exercitatißimisq; Poëtis id effici poßit. Sed planè doctis, qui omnia diligenter perpendunt, noueruntq; quàm magni sit laboris in singulis excellere, nedum in omnibus simul, satis est, si placeant Poëtæ, probenturq;. Hinc Horatius prudenter, ait.

neque te ut miretur turba labores,
Contentus paucis lectoribus: an tua demens
Vilibus in ludis dictari carmina malis:

Non ego, nam satis est equidem mihi plaudere, ut audax
Contemptis alijs explosa Arbuscula dixit.
Men' moueat Cimex Pantilius? aut crucier, quòd
Vellicet absentem Demetrius? aut quòd ineptus
Fannius Hermogenis lædat conuiua Tigelli?
Plotius, & Varius, Mecœnas, Vergiliusq́;
Valgius, & probet hæc Octauius optimus, atq;
Fuscus, & hæc utinam Viscorum laudet uterq;. & quæ sequuntur.
Idem Paulò post. *quibus hæc, sint qualiacunq;*
Arridere uelim, doliturus si placeant spe
Deterius nostra.

Idem Horatius Epistolarum libro primo, maledicentiam, obtrectationemq́; hominum in Poëtas significare uolens, ita librum suum alloquitur.

Fuge, quo discedere gestis?
Non erit emißo reditus tibi, quid miser egi?
Quid uolui? dices ubi te quis læserit. Paulo post
Contrectatus ubi manibus sordescere uulgi
Cœperis, aut tineas pasces taciturnus inertes,
Aut fugies Vticam, aut unctus mitteris Ilerdam.

Zoilus, qui à ueteribus κύων ῥητορικὸς est dictus, uexauit Homerum, Homeriq́; poëmata. Cercopem infestißimum sibi habuit Hesiodus. Amphimanes Cous Pindarum est insectatus. Mæuius Vergilium. Nullus deniq; poëta apud ueteres suos non habuit obtrectatores, atq; sycophantas, ut utar Aristotelis uerbo. Sed quò maiore inuidia urgentur, tantò fortius reluctari debent poëtæ: dareq́; operam ut in omni genere scriptionis excellant: sibiq́; illud Horatianum proponant.

Mediocribus esse poëtis
Non dij, non homines, non concessere columnæ.

Quatenus ad dictionem illam συκοφαντοῦσι spectat, ita quoq; Demosthenes locutus est in oratione περὶ στεφάνου. ὅτι ὁ τὸν ῥήτορα βουλόμενος δικαίως ἐξετάζειν, καὶ μὴ συκοφαντεῖν, οὐκ ἂν οἷα σὺ νῦν ἔλεγες, τοιαῦτα κατηγόρει. B

Δίκαιον δὲ καὶ τραγῳδίαν ἄλλην, καὶ τὴν αὐτὴν λέγειν οὐδὲν ἴσως τῷ μύθῳ· τοῦτο δὲ ὧν ἡ αὐτὴ πλοκὴ καὶ λύσις.

Minimè uerò fortaſſe conuenit eandem Tragœdiam, siue diuersam appellare à fabula: id quod earum ipsa quidem connexio, atque solutio indicauerit.

Pergit adhuc Aristoteles præclaram illam methodum ostendere, quæ ineunda est ei, qui aptè uoluerit, ordinateq́; fabulam scribere tragicam. Poßet ambigere fortaſſe aliquis, cum tàm multæ eiusdem argumenti apud ueteres extent tragœdiæ: Nam Oedipodem (de fabula loquor) multi scripserunt, Aiacem, itidem Orestem, & reliquas huiusmodi: discrepent ne inter se, an eædem sint fabulæ, nomen enim satis demonstrat esse easdem. Respondet Aristoteles certam quandam tradi poſſe normam & rationem, qua cognoscat aliquis: eadem ne sit, an diuersa appellanda fabula: est autē hæc: & diligenter quidem obseruanda. Quotiescunq; eadem est connexio, & solutio in fabulis diuersorum poëtarum: dicendum est easdem eſſe fabulas, neq; inter se discrepare. Quotiescunq; aūt diuersa fuerit connexio, & solutio fabularum, etiamsi eandē cōtineant actionē: diuersas eſſe fabulas dicemus. Vtilis quippe norma, & præceptio hæc est Aristot. nā qui scierit solutione, & connexione diuersas fieri fabulas, non dubitabit eandem sibi proponere actionē, quā imitetur, quæ etiam ab alijs fuerit tractata. Neq; paucitate actionum deterrebitur: paucarum enim familiarū (ut ante inquit Aristoteles) sunt tragicæ calamitates: de ijs loquor, quæ acciderint: rarò enim accidunt. Præterea hoc suscipiet certamen, ut conetur aptius fabulam constituere, quàm ab alijs fuerit constituta. Has, aliasq; multas commoditates affert huius rei cognitio. Sed præceptio hæc Aristotelis coniungenda est cum superioribus, quia spectat ad eandem methodum. Postquam poëta propositam sibi actionem, de qua scripturus est fabulam distribuerit in duas partes, connexionem, & solutionem: considera ueritq́; ad quod tragœdiarum genus ex illis quatuor sit referenda: perspiciet postea, atque indagabit diligenter:

An alij

A *An alij, ante ipsum, poëtæ eandem actionem tractarint, atque expresserint. Si uidebit non esse ab alijs expreßam, pro suo arbitratu potest connexionem, solutionemq; fabulæ comminisci. Sin autem cognoscet ab alijs fuisse tractatam eandem actionem, non continuò reijciet actionem illam: sed dabit operam, ut exprimat diuerso modo mutans connexionem, & solutionem. Connexio quippè fabulæ, uti antè demonstratum fuit, omnia complectitur Episodia. Solutio quoq; exodum continet: necesse est igitur diuersam quoque existere tragœdiam mutatis Episodijs. Huc spectat Horatiana illa præceptio in Epistola ad Pisones.*

Publica materies priuati iuris erit, si
Nec circa uilem, patulumq; moraberis orbem,
Nec uerbum uerbo curabis reddere fidus
Interpres, nec desilies imitator in arctum,
Vnde pedem referre pudor uetat, aut operis lex.

difficiles hi quidem sunt uersus, & obscuri, sed id omnino significare uoluit Horatius, quod dixi: nam qui connexionem, & solutionem in fabula ab alijs ante tractata, mutat: non reddit uerbum uerbo, tanquam fidus aliquis interpres: nec se imitationi alterius addicit, quod facere coguntur ij, qui connexionem non mutant in fabula, & solutionem.

Πολλοὶ δὲ πλέξαντες εὖ, λύουσι κακῶς, δεῖ δὲ ἄμφω ἀεὶ κροτεῖσθαι.

Cęterum non pauci egregiè nectentes ineptè soluunt. Oportet autem ab utraque parte plausum iugiter excitare.

Postquam Aristoteles docuit, quomodo eadem, quomodoq; diuersa dicetur fabula propter connexionem, & solutionem: aliam dat præceptionem, maxime necessariam ijs, qui tragœdiam scribere uoluerint: est autem huiusmodi. Quoniam tragœdia constat, connexione, & solutione, multum est in utraq; elaborandum, multi enim poëtæ sunt, qui aptè connectunt, sed parùm aptè postea soluunt fabulam. Pulcherrimus est Ciceronis locus libro primo Epistolarum ad Q. Fratrem, Epistola prima, sub finem: qui huc spectat: ait enim. Illud te ad extremum, & oro, & hortor, ut tanquam poëtæ boni & actores industrij solent, sic tu in extrema parte, & conclusione muneris, ac negocij tui diligentißimus sis, ut hic tertius annus imperij tui, tanquam tertius actus perfectißimus, atq; ornatißimus fuisse uideatur. Debet igitur diligens poëta
B *qui laudem sibi parare studet, non minus artificij ponere in solutione, quàm in connexione. Cum enim solutio extrema sit fabulæ pars, maximè inhæret mentibus auditorum, sæpeq; contingit, ut tota fabulæ uenustas depereat, nisi apta fuerit solutio. Adnotanda illa uerba in conextu* δεῖ δὲ ἄμφω ἀεὶ κροτεῖσθαι, *hoc est: oportet autem ab utraq; parte, connexione scilicet & solutione, fabulæ: plausum spectatorum captare: nam* κροτεῖσθαι *&* συγκροτεῖσθαι *est applaudere. Non dißimili ratione locutus est Horatius cum ait.*

Tu quid ego, & populus mecum desideret, audi,
Si plausoris eges aulæa manentis, & usq;
Sessuri donec cantor, Vos plaudite, dicat:
Aetatis cuiusque. & quæ sequuntur.

καὶ μὴ ποιεῖν ἐποποιϊκὸν σύστημα τραγῳδίαν. ἐποποιϊκὸν δὲ λέγω τὸ πολύμυθον, οἷον, εἴ τις τὸν τῆς Ἰλιάδος ὅλον ποιεῖ μῦθον.

Illudq; cum primis cauere, ne contextum Epopœiæ proprium, in Tragœdia confingamus, talem uerò esse dicimus, qui complures contineat fabulas: exempli gratia: si quis totum illud Iliadis unica uelit complecti fabula.

Pergit methodum monstrare Aristoteles scribendæ tragœdiæ. Dat igitur aliam præceptionem: quæ ad constituendam actionem spectat: Non omnes quidem aptè in tragœdia actionem constituunt: nam non simplicem, sed multiplicem, multimembremq; arripiunt actionem, quod in tragœdia est ualde uitiosum. Simplex enim & una debet esse actio tragica, ut antè sæpe diximus. Epopœia constitutionem suæ actionis facit multiplicem: Non quidem quòd & ipsa plures, quàm unam, recipiat actiones: sed eiusmodi est: ut singulæ ipsius partes, aut particulæ potius, unam tragicam actionem constituant. ideò Aristoteles σύστημα ἐποποιϊκὸν *uocauit* πολύμυθον. *sic enim debet intelligi locus ille. Si quis igitur actionem Epicam poëmatis Homerici, aut Iliadis, aut Odysseæ conferat cū aliqua actione tragica: erit illa* πολύμυθος, *singula enim Episodia Epopœiæ, imò episodij cuiusuis pars una, actionem tragœdiæ subministrare potest: Poëta*

possset decipi aliquis in constituenda actione tragica, nam cum Epopœia quoq; una tantum sit actio, eodemq; modo constituatur, facilè est labi in errorem: & ideo Aristot. monet, ut caueat ne actionē constituat πολύμυθον: hoc si obseruarit: uitabit, uitium illud: si præterea animaduertet certo contineri spatio actionem tragicam, nam periodum solis unius (ut ante declaratum fuit) nō excedit. Epopœia autem multorum annorum actionem complectitur. Hoc uerò uolens significare Aristoteles in contextu apposuit illa uerba, εἴ τις Ἰλιάδος ὅλον ποιεῖ μῦθον, hoc est, si quis totā Iliadis fabulā una tragœdia cōcludat. ὅλον, inquit, aptè: quia pars aliqua Epopœiæ, tragœdiā constituit: Et tota quidē Epopœia multas actiones tragicas continet. Si uero totam Epopœiæ actionē aliquis conetur uni tragœdiæ inserere, uehemēter errabit. **A**

» Ἐκεῖ μὲν γὰρ διὰ τὸ μῆκος λαμβάνει τὰ μέρη τὸ πρέπον μέγεθος, ἐν δὲ τοῖς δράμασι πολὺ παρὰ τὴν ὑπόληψιν ἀποβαίνει.

» Ibi etenim propter poëmatis longitudinem partes ipsæ congruentem suscipiunt magnitudinem, in actibus uerò multò præter id, quod susceptum negocium exposcit, longiores euaderent.

Explicat rationem, cur constitutio actionis tragicæ non debet esse πολύμυθος, sicuti Epicæ: est autem huiusmodi. Epopœia longißimum est poëma, multumq; excrescit, quia non habet præfinitum tempus: ideo partes quoque ipsius longiores sint necesse est: ut sint conuenientes & respondeant toti: partes uocat (ut opinor) ipsa Episodia. Grande, uastumq; corpus, grandia quoque membra, & partes habeat oportet: hanc igitur uocat conuenientem partium magnitudinem in contextu Aristoteles, quæ proportioni totius competit. At diuersa ratio est in tragœdijs: nam si prolixiores partes (Episodia intelligo) aliquis efficere studeat: non conuenient actioni, quæ per se pusilla est, cum non excedat Solis unius periodum: ἐν δράμασι habet in contextu Aristoteles, quia generale hoc nomen est omnium poëmatum, in quibus imitatio fit agentium hominum, seu negociantium. neque potest Epopœia δρᾶμα uocari: nam habet ἀπαγγελίαν, ut superius diximus, & postea suo loco copiosius dicemus.

» Σημεῖον δὲ ὅσοι πέρσιν Ἰλίου ὅλην ἐποίησαν, καὶ μὴ κατὰ μέρος, ὥσπερ Εὐριπίδης Νιόβην, ἢ Μήδειαν, καὶ μὴ ὥσπερ Αἰσχύλος, ἢ ἐκπίπτουσιν, ἢ κακῶς ἀγωνίζονται. **B**

» Cuius rei signum id esse potest, quòd hi qui totum Ilij excidium simul composuere, ac non potius singulas separatim partes, sicuti Euripides Medeam, uel Nioben (quod Aeschylus minime obseruauerit) uel prorsus cadunt, uel certè infeliciter certant.

Omnis ars, quæ præceptiones tradit, artificiosè aliquid agendi, obseruatione nititur earum rerum, quæ rectè minusúe rectè antè actæ fuerunt: has enim improbari, illas probari cognoscens, facile præcipit, quid sit uitādum, quid sequendū. Arist. igitur præceptionē, quā paulò antè dedit, non esse tragicā fabulā et actionē constituendā, eo modo, quo constituitur Epica: uolens cōprobare, affert exempla quorundā poëtarū, qui, quòd parū artificiosè actionē constituissent, uehemēter improbati ab omnibus fuerūt. Si in Epopœia una actio unius personæ requiritur, quantò magis in tragœdia? scripserūt olim nonnulli Ilij excidiū, & uastationē: hoc reprehendit Aristot. quia eiusmodi poëmata nō constant una actione: sed pluribus. ideò ut hoc significaret addidit in contextu ὅλην, quia singillatim omnia, quæ acciderunt in eo excidio, persecuti sunt. Hoc plane aduersatur artificio scribendorū poëmatū. Neque grauarer plura de hac re dicere in præsentia, nisi paulò post mihi copiosè esset agendū de Epopœia, eiusq; omni artificio: ubi hoc idē affert exemplum ex antiquis Poëtis Aristot. de uastatione Ilij. Historicorum munus est propriū, nō poëtarū, aut unius personæ multas actiones persequi, aut multarū personarū, nā poëtæ circa unā unius personæ uersantur actionē. Si quid præter hāc addūt, id Episodicè faciūt: hac tamen lege, ut ad eā referatur. Athenæus lib. XIIII. Acati Argiui nominat ἰλιοπέρσιν, qualē inscriptionē, & actionē multiplicē in poëmate uno positā reprehendit hoc loco Aristo. uerba Athenæi sunt hæc. » *καὶ ἐὰν μέν τις σοῦ πύθηται, τίνες ἦσαν οἱ εἰς τὸν δούρειον ἵππον ἐγκατακλεισθέντες, ἑνὸς καὶ δύο ἴσως ἐρεῖς τοὔνομα, καὶ οὐδὲ ταῦτα ἐκ τῶν Στησιχόρου, ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ Ἀκάτου Ἀργείου ἰλιοπέρσιος, οὗτος γὰρ παμπόλλους τινὰς κατέλεξεν. Hic igitur Acatus, alijq;, qui ἰλιόπερσιν scripserūt, peccarūt: qa nō unā, sicuti opus est, cōplexi sunt actionē, sed plures, plurimarumq; personarū actiones persecuti fuerunt. Tragici igitur, nō secus, ac Epici,*

unam

A *unam debeat unius personæ arripere actionem, atq;, ut ait Aristoteles in contextu, κατὰ μέρος. Verum non temere sæpe à nobis dictũ est.* VNAM VNIVS PERSONAE ACTIONEM. *nam si quis circa unam personam uersetur, non continuo laudandus, possunt enim unius personæ plures, diuersæq; esse actiones, præterea tàm prolixe fortasse potest una actio exprimi in Tragœdia, ut non concludatur periodo unius Solis, id quod est proprium omnium Dramatum. Ideo in contextu uolens hæc significare Arist. ait: debere nos imitari in hac re Euripidem, non Aeschylum. Vterq; horum Nioben fabulam scripsit, sed Aeschylus aberrauit ab artificio constituendæ actionis: nam prolixiorem constituit, quàm patiantur angustiæ Dramatum. hanc rem declarat Suidas cum ait.* ὥστε διὰ τὸ πλεονάζειν τῷ βάρει τῶν προσώπων κωμῳδεῖται παρὰ ἀριστοφάνους, ἐν μὲν γὰρ τῇ Νιόβῃ ἕως τρίτης ἡμέρας ἐπικαθημένη τῷ τάφῳ τῶν παίδων οὐδὲν φθέγγεται ἐγκεκαλυμμένη. ἐν δὲ δὴ τοῖς ἕκτορος λύτροις ἀχιλλεὺς ὁμοίως ἐγκεκαλυμμένος οὐ φθέγγεται, πλὴν ἐν ἀρχαῖς ὀλίγα πρὸς ἑρμῆν ἀμοιβαῖα. *Et si nihil magnopere affirmo, nã illa uerba* ἕως τρίτης ἡμέρας *aliter etiã possunt intelligi. Tertio enim die imitatio fieri potuit in scena: bidui uerò iam præteriti, facta mentio solum. Verum locus hic adnotandus est etiam alia de causa. Aeschylus in tragœdijs scribẽdis in primis animi magnitudinem, & fortitudinem in Heroibus exprimere solebat, quare factũ est, ut non faciat lugentes, & eiulantes Heróas, sicuti cæteri poëtæ. Nioben igitur uehementer dolentem ob mortem filiorum cum uellet monstrare: non illam quidem lugentem, aut flebiliter loquentẽ fecit: sed sedentẽ iuxta tumulũ filiorũ, obuoluto capite: Idem expressit in Achille Aeschylus, ut patet ex uerbis, quæ superius recitaui. Possunt hæc conferri cum eo loco Ciceronis, qui est in Oratore ad Brutum, ubi ait, pictorem quendam egregium, cum desperaret posse se penicillo summum Agamemnonis luctũ imitari in mactatione Iphigeniæ, caput illius obuolutũ pinxisse. Quã rem paulò ante, cũ loqueremur:* περὶ τοῦ πρέποντος *retulimus. Verum de his hactenus: Satis igitur constat Nioben Aeschylũ scripsisse. Medeã ab eo quoq; scriptã innuere uidetur Aristot. sed id mihi nõ satis liquet ex ullo aliò ueterũ: qui id scriptũ reliquerit. Niobẽ quoq; scimus tragœdiã à Sophocle scriptã, atq; eã nominat Athenæus libro quarto ubi loquitur* περὶ αὐλῶν ἐλύμων, καὶ φρυγίων. *Qui igitur (nã hæc est totius disputationis conclusio) actionẽ tragicã, eo modo, quo Epica solet, cõstituunt, uel* ἐκπίπτουσι *(inqt Arist. eo utẽs uerbo, qd' superius declarauimus & quo ipse utitur lib. 3. Rhet. ubi ait* ἐν οἷς μάλιστα ἐκπίπτουσιν οἱ ποιηταί, ἐὰν μὴ εὖ*) id est explodũtur, uel infeliciter, sineq; laude certãt: certamẽ aũt intelligit, de quo toties locuti*

B *fuimus, tragicorũ poëtarũ in scena cõtendentiũ de laude et præstãtia Dramatũ. Aeschylũ scribit Quintil. rudẽ in plerisq; & incõpositũ fuisse, ac propter id ab Atheniensib. permissum, ut posteriores poëtæ eius fabulas correctas in certamẽ deferrẽt, eoq; modo multos fuisse coronatos. Plutar. Laconẽ quendã refert. lib. Sympos. 8. cap. 8. cũ Athenis spectasset tragicos poëtas in theatro certãtes, risisse illorũ diligentiã in re ludicra. Verba illius sunt hæc.* χάριεν γοῦν τὸ τοῦ λάκωνος ἀθήνησι καινῶν ἀγωνιζομένων τραγῳδῶν, θεώμενος τὰς παρασκευὰς τῶν χορηγῶν, καὶ τὰς σπουδὰς τῶν διδασκάλων, καὶ τὴν ἅμιλλαν, οὐκ ἔφη σωφρονεῖν τὴν πόλιν μετὰ τοσαύτης σπουδῆς παίζουσαν, τῷ γοῦν ὄντι παίζοντα δεῖ παίζειν.

ἐπεὶ καὶ ἀγάθων ἐξέπεσεν ἐν τούτῳ μόνῳ. ἐν δὲ ταῖς περιπετείαις, καὶ ἐν τοῖς ἁπλοῖς, πράγμασι στοχάζονται, ὧν βούλονται, θαυμαστῶς. τραγικὸν γὰρ τοῦτο, καὶ φιλάνθρωπον.

Siquidem propter id unum cecidit Agathon, tametsi tum in peripetijs, tum in simplicibus actionibus hi quidem suum mirabiliter propositum assequantur. Etenim tragicum, atque humanum est.

Agatho, cuius ἄνθος fabulam paulò ante nominauit, explosus fuit aliquando à spectatoribus, quòd parum artificiose actionem tragicam constituisset, similemq; effecisset Epicæ constitutioni: qua ætate uiuebat Socrates, & Plato, floruit Athenis Agatho hic poëta tragicus, eaq; ratione putarim ab Aristotele nominari, quòd hominẽ de facie perfamiliariter nosset, sæpeq; illius tragœdiarũ recitationi interfuisset. Eũ Plato facit loquentẽ in Conuiuio. erat aũt insigni forma corporis: multiq; illum deperibant. Hinc Plutarchus libro octauo Sympos. Cap. 8. ubi quærit, quæ recitationes conuiuijs conueniant: ait. πλάτων δὲ τὸν ἀριστοφάνους λόγον περὶ τοῦ ἔρωτος, ὡς κωμῳδίαν ἐμβέβληκεν εἰς τὸ συμπόσιον. *Paulò post* εἶτα εἰπὼν σωκράτην διαλεκτισμοὶ περὶ ἀγάθωνος, καὶ σωκράτους ἐγκώμιον ὦ φίλαι χάριτες, *& quæ sequũtur. Verũ de Agathone hactenus: Nũc reliqua persequor. Postquã hoc exemplo probauit Aristoteles, constitutionẽ tragicã, si similis sit Epicæ, uitiosam esse, neq; satis probari, ideoq; reprehẽdendos esse ueteres poëtas, qui artificiũ hoc ignorarũt: hoc uno excepto, in alijs reb. egregios illos esse demõstrat,*

laudeq́; summa dignos: nam si, uel duplices, uel simplices fabulas sibi proposuissent scribendas: præclarè operam suam in utroq; genere ponebant: peripetias, agnitiones, reliquaq́; omnia, quæ in duplici fabula requiruntur, aptè conficiebant: Suidas refert in Aeschylo, non usum fuisse illum peripetijs sæpè in suis fabulis: sed aliquantò post cœpisse poëtas eiusmodi genere duplici fabularum uti, in quibus esset peripetia, Verba illius sunt hæc, αἵτε διαθέσεις αὐτῷ τῶν δραμάτων οὐ πολλὰς περιπετείας, καὶ πλοκὰς ἔχουσιν, ὡς παρὰ τοῖς νεωτέροις, μόνον γὰρ σπουδάζει μέγεθος, καὶ ὄγκον περιθεῖναι τοῖς προσώποις, ἀρχαῖον εἶναι κρίνων τοῦτο τὸ μέρος τὸ μεγαλοπρεπές τε, καὶ ἡρωϊκόν. *Hæc ille. Arist. uerò in contextu cum ait* καὶ ἐν τοῖς ἁπλοῖς πράγμασι, *intelligit actiones, quæ simplices sunt, neq; peripetiā habeant, nam quæ cū peripetia sunt, duplices uocari diximus antè. In fabulis, quæ simplices sunt sine peripetia, qualis est Aiax Soph. qualis Medea Euripidis, tunc summa consequuntur poëtæ, cum perturbationibus refertam constituunt actionem, ac commiserabilem, ab omni parte luctum cientes, & commiserationem: nam & hæ fabulæ artificiose quoq; uidentur scriptæ,* τραγικὸν γὰρ τοῦτο καὶ φιλάνθρωπον *inquit Aristoteles, non discedunt igitur ab actionis genere, quæ suaptè natura tragica est, & commiserabilis: imò periti uidentur in dijudicandis rebus tragicis, & commiserabilibus: hoc loco ponit Aristoteles* φιλάνθρωπον, ἀντὶ ἐλεεινοῦ, *de qua re satis superius disputauimus.* A

» ἔστι δὲ τοῦτο ὅταν ὁ σοφὸς μὲν, μετὰ πονηρίας δὲ ἐξαπατηθῇ, ὥσπερ σίσυφος, καὶ ὁ
» ἀνδρεῖος μὲν, ἄδικος δὲ ἡττηθῇ, ἔστι δὲ τοῦτο εἰκὸς, ὥσπερ ἀγάθων λέγει. εἰκὸς γὰρ
» γίνεσθαι πολλὰ, καὶ παρὰ τὸ εἰκός.

» Cum sapiens, idemq́; prauus: ueluti Sisyphus deceptus fuerit: siue
» fortis, idemq́; iniustus superatus, uerisimile enim est, ut Agathon asse-
» rit, quandoquidem multa præter ipsum uerisimile accidere, à uerisimili
» non discrepat.

Vt apertius ostendat Aristoteles eos poëtas, uno excepto artificio constituendæ actionis tragicæ: in reliquis esse laudandos, nam & peripetias apte conficiunt: & perturbationes aptè miscent in simplicibus fabulis. Præterea peritè dijudicāt, quæ personæ ad tragœdiam aptæ sint, quæue non aptæ: Exempli gratia. B *Sapientem decipere difficile est, quia omnia dignoscit, ac præuidet: mireq́; subodoratur technas aliorum. Ac sapientem quidem decipere, qui probus sit, etiam si quis posit, nolit: quòd si quis uelit, coneturq; decipere, prorsus improbus, ac nefarius erit existimandus: neq; commiserationem uideas ex huiusmodi re cieri: sed indignationem potius, & odium in improbum illum hominem: patet igitur modum hunc non satis esse aptum ad tragœdiam. Iam uerò sapientem, decipere, peritumq́; rerum humanarum hominem (sic enim libentius uerterim hoc loco* σοφὸν, *quàm sapientem, cum sapientia uix disiungi à uirtute posit) si improbus fuerit, ac crudelis, quales multi reperiuntur, summa laus est, quia ingeniosi tantum homines id efficere posse uidentur, neq; terrore caret factum hoc quia prouidentia Dei detrusus in insidias uidetur: ut luat pœnas suæ improbitatis: Nec non commiserationem in se habet, quia is, à quo deceptus est, antequàm deciperet, multa incommoda perpetiebatur. Exemplum totius huius narrationis sumi potest ex Electra Sophoclis. Improbus Aegisthus, improba Clytemnestra, sed et hæc, & ille, sapientes, peritiq́; rerum humanarum, & callidi, mira quadem techna, seu industria Orestis insidijs irretiti, truduntur ad necem, luuntq́; pœnas suæ improbitatis. Huiusmodi igitur personæ aptißimæ sunt ad tragœdiam: Veteres illi in deligendis his personis ualde uigilantes erant, laudantur itaq; ab Aristotele. Exemplum, quod ipse affert, est Sisyphi, de eo tragœdiam scripsit olim Aeschylus, si Suidæ credimus, qui inter illius fabulas, & hanc connumerat. Eodem modo censenda est apta ad tragœdiam persona, quæ fortitudine corporis sit prædita: sed summa sit iniquitate, & crudelitate insignis: huius personæ exemplum non apposuit Aristoteles, sed à nobis facilè potest proferri. Huiusmodi uidetur fuisse Oenomaus, de quo fabulam multi apud Græcos scripserūt: postea apud Latinos quoq; eiusmodi extitit fabula: nominat enim Cic. in Epist. familiaribus ex uetusto quodam poeta. Demosthenes in oratione* περὶ στεφάνου, *calliditatem Aeschinæ uolens significare, crudelitatis plenißimā: illum Oenomaum uocat, ex tragœdijs antiquorum sumpta appellatione, per similitudinem sicuti & Cic. in Epistolis ad Atticum aliquando solet, Paridem, Menelaum appellare sub hac similitudine personarum tragicarum, ciues Rom. qui cum illis scelere aliquo conferri iure poterant. Verba Demosth. sunt hæc.* βούλει ἐμαυτὸν μὲν ὃν ἂν σὺ λοιδορούμενος, καὶ διασύρων καλέσαις βάτταλον, σὲ δὲ μηδὲ ἥρωα τὸν τυχόντα, ἀλλὰ τούτων τινὰ τῶν ἀπὸ τῆς σκηνῆς κρεσφόντην, ἢ κρέοντα, ἢ ὃν ἐν κολυττῷ ποτὲ οἰνόμαον κακῶς ὑποκρινόμενος ἐπέτριψας. τότε τοίνυν κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ὁ παιανι-

ιὺς

A εὖς ἐγὼ βάταλος οἰνομάου τοῦ χθωνικίδου οὐ πλείονος ἄξιος ὢν ἐφάνην τῇ πατρίδι. Tales igitur personæ fortes quidem, sed quæ fortitudine corporis abutuntur ad necem mortalium, aptißimæ sunt ad tragœdiam, cum ab aliquo uictæ inducuntur succumbere, ac prosterni. Quod si actiones, euentaq; uera fuerint, in Sisyphi, & Oenomai: nihil dubitamus recipi posse, quia ita acciderunt. Iam uerò si actio confingatur ex uerisimili, taleq; euentum excogitatur à poëta: quod non acciderit, sed accidisse probabile sit: nominaq; etiam personarum omnia, ut in hoc genere sit fabularum, quæ ex uerisimili finguntur, à poëta ipso fuerint conficta ex probabili: nihilò minus debet recipi: nam si illæ, quæ ex ueris actionibus ducuntur, fabulæ eiusdem generis, quæ circa talem uersantur personam, qualem diximus, recipiuntur, cur etiam non recipiantur hæ, quæ ex uerisimili sunt confictæ, uersanturq; circa personam, cui probabile est talia accidisse? Agathon olim huiusmodi fictione nouarum fabularum uehementer uidetur fuisse delectatus, ut etiam superius ostendimus, cum loqueremur de illius tragœdia, quæ inscribebatur Flos: Cum igitur aliquando reprehenderetur à nonnullis poëta hic, quòd in fingendis nouis fabulis recederet à uerisimili: ita se excusabat: uerisimile esse, aliquando nonnulla, imò multa accidere præter uerisimile: ideoq; sibi licere talia confingere, de hac eadem re copiosius meminit Aristoteles libro Rhetoricorũ secundo sub finem, ubi de apparentibus Enthymematum locis agit, cum ait. ὅτι δὲ τοῦτο οὐ καθόλου, ὥσπερ καὶ ἀγάθων λέγει, τάχ' ἄν τις εἰκὸς αὐτὸ τοῦτ' εἶναι λέγοι βροτοῖσι πολλὰ τυγχάνειν οὐκ εἰκότα, γίνεται γὰρ τὸ παρὰ τὸ εἰκὸς ὥστ' εἰκός, καὶ παρὰ τὸ εἰκὸς εἰ δὲ τοῦτο ἔσται, τὸ μὴ εἰκός, εἰκὸς ἀλλ' οὐχ ἁπλῶς. Argutulè quidẽ ille, & ingeniose hoc protulit, sed danda est opera, ut si fieri poßit, circa ueras actiões uersemur: Sin minus, nouas ex uerisimili confingamus. Verisimile autem cum sit id quod contingit: & contigentia alia rarò, alia sæpè contingant, satius fuerit ea, sequi, quæ sæpè contingunt, magis enim probabilia sunt: sed & raròcontingentia poëtis conceduntur, ob hoc fortasse, quia admirationem afferunt, atq; huc planè respiciebat Agathonis responsum illud. Tragica enim sunt, quæ admirabilia uideri possunt.

καὶ τὸν χορὸν δὲ δεῖ ὑπολαβεῖν τῶν ὑποκριτῶν, καὶ μόριον εἶναι τοῦ ὅλου, καὶ συναγωνίζεσθαι, μὴ ὥσπερ παρ' εὐριπίδῃ, ἀλλ' ὥσπερ παρὰ σοφοκλεῖ.

B Chori summam penes unum duntaxat ex histrionibus esse oportet, totiusq; partem esse: uti autem concertationibus, non sicut apud Euripidem, sed sicut apud Sophoclem.

Pergit iam diu institutam methodum tradere Aristo. scribendæ tragœdiæ, cumq; rationem constituendæ actionis, conficiendorumq; Episodiorum demonstraßet: quidq; in actione uitandum, ac diligenter cauendum sit, postremo docuisset, tradit præceptionem, quæ pertinet ad Chori artificium, est autem huiusmodi. Chorus tragicus ex multis cõstat, ut ante declarauimus: ambigere igitur aliquis potuisset: omnésne an unus tantum in Choro loquatur. Respondet Aristoteles uni tantum partes Chori esse mandandas cum loquitur: quod non solùm apud Sophoclem, & Euripidem, in tragœdijs, sed etiam apud Aristophanem in comœdijs, ubi plures erant in Choro personæ, factum fuisse obseruari potest. Ego exempla apponam, ut res liquidius cognoscatur, ex Sophocle in Aiace, ubi Chorus ait alloquens Tecmeßam, quasi unus.

χο. οὐδέν σ' ἀπιστῶ, καὶ δὶς οἰμῶξαι γύναι,
τοιοῦδ' ἀποβλαφθεῖσαν ἀρτίως φίλου.

Respondet Tecmessa, quasi unum alloqueretur. sic.

τεκ. σοὶ μὲν δοκεῖν ταῦτ' ἐσ', ἐμοὶ δ' ἄγαν φρονεῖν

Aliquando tamen obseruo, quasi plures, alloqui quempiam solere Chorum, ut apud eundem Sophoclem in Aiace.

χορ. ὦ δαΐα τέκμησσα, δύσμορον γένος.
ὅρα μολοῦσα τόνδ' ὁποῖ' ἔπη θροεῖ
τεκ. τί μ' αὖ τάλαιναν ἀρτίως πεπαυμένην
κακῶν ἀτρύτων ἐξ ἕδρας ἀνίστατε; Ait Tecmessa ἀνίστατε, ex quo patet, quod uolumus. Præterea uidere est summo artificio Chorum aliquando in duas partes diuidi: & fieri duo ἡμιχόρια. quæ nihilò minus continent unius loquentis personam, ut in Sophoclis Aiace eodem.

ἡμι. πόνος πόνῳ πόνον φέρει.
πᾷ, πᾷ,
πᾷ γὰρ οὐκ ἔβαν ἐγώ,
ἰδοὺ. ἰδοὺ. δουπεῖν αὖ κλύω τινά. Paulò post.

ἡμι. ἔχεις

 A

» ἡμι. ἔχεις οὖν;
» ἡμι. πόνου γε πλῆθος κοὐδὲν εἰς ὄψιν πλέον.
» ἡμι. ἀλλ' οὐδ' ἐμοί. & quæ sequuntur.

Peropportunè autem diuisio Chori fit, cum opus esset paßim inuestigare Aiacem, qui clam abierat è tentorio. Idem in Oreste Euripidis eadem de causa fit. ubi ait.

» ἡμι. χωρεῖτ', ἐπειγόμεσθ'. ἐγὼ μὲν οὖν τρίβον
» τὴν δὲ φυλάξω τὴν πρὸς ἡλίου βολάς.
» ἡμι. καὶ μὴν ἐγὼ τὴν δ' ἣ πρὸς ἑσπέραν φέρει.

Alterum quoque est præceptum in contextu, quod pertinet ad Chori artificium, huiusmodi. Oportet Chorum particulam esse totius, sic enim ait Aristoteles. δεῖ μόριον εἶναι τοῦ ὅλου. Debet uerò locus hic ita intelligi. Si Chorus fuerit particula totius, erit quiddam coniunctum cum toto. Totum appello Drama, seu tragœdiam, & fabulam. in Dramate collocutio fit inter personas: collocutio autem ex mutuis sermonibus, & responsionibus deducitur. Quotiescunq; igitur de eadem re colloquetur cum alijs Chorus, erit particula totius: quotiescunq; uerò proferet aliquid, quod non sit coniunctum cum sermone mutuo aliarum personarum de eadem re, non erit Chorus particula Dramatis, sed quiddam segregatum à fabula. Oportet igitur Poëtas facere loquentem Chorum de iisdem rebus, de quibus colloquuntur reliquæ personæ in fabula. Tertium præterea consequitur præceptum, quo artificium Chori conficiendi monstratur ab Aristotele. Oportet Chorum ita induci loquentem in fabulis, ut opituletur laborantibus, consilium det, operam polliceatur suam, soletur lugentes, faueat bonis, malos insectetur, ac reprehendat. Omnia hæc Chori officia latißime persequitur Horatius in Epistola ad Pisones. cum ait.

» Authoris partes Chorus. Et quæ sequuntur.

de hac enim re superius locuti etiam fuimus, & in nostrarum Annotationum. lib. primo satis copiose, allatis ex Sophocle exemplis, declarauimus: cum ante nos omnes perperã illum locum fuißent interpretati. Vno uerbo omnia complectitur Aristoteles. συναγωνίζεσθαι, quod habet hanc uim, ut quispiam in eadẽ re laboret, idem procuret, efficereq; studeat: & suam operã ad alios iuuandos conferat. NON SICVTI apud Euripidem. Sed SICVTI APVD Sophoclem, significauit his uerbis Aristotel. artificiosius Choris attribuisse, id quod ipsorum est proprium, Sophoclem, quàm Euripidem: nam opem præstare decet bonis, in pietate, & religione seruanda, non malis hominibus in aliquo scelere patrando. Sophocles in Aiace B Chorum inducit commilitonum συναγωνιζόμενον Aiaci, postea Tecmessæ, & Teucro. Rursus in Electra Chorum uideas, ipsi Electræ fauere, quæ miserabiliter lugebat mortem Agamemnonis patris, & suam deflebat calamitatem. Non dissimili ratione Chorus, in Oedipode Tyranno, opem ipsi Regi præstat in placandis Dijs, & detegenda cæde Laij, sicuti monuerat Apollo. Euripides uerò συναγωνιζόμενον quidem inducit Chorum, sed non semper eo modo. nam in Iphigenia in Tauris, Iphigenia rogat, ut sileant, ne quis resciret se exportaturam Deæ simulacrum, mox illæ pollicentur silentium.

» ἰφ. ὦ φίλταται γυναῖκες, ὡς ὑμᾶς βλέπω.
» καὶ τἄμ' ἐν ὑμῖν ἐστιν, ἢ καλῶς ἔχειν,
» ἢ μηδὲν εἶναι, καὶ στερηθῆναι πάτρας,
» φίλου τ' ἀδελφοῦ, φιλτάτου τε συγγόνου. Et quæ sequuntur.

Paulò post.

» χορ. θάρσει φίλη δέσποινα, καὶ σῷζου μόνον,
» ὡς ἔκ γ' ἐμοῦ πάντα σιγηθήσεται.
» ἴστω μέγας Ζεὺς ὤν.

Pollicetur Iphigenia se illas quoque (nam Chorus ex Græcis constabat mulieribus ministris ipsius) seruaturam: sic.

» σωθεῖσα δ' ὡς ἂν καὶ σὺ κοινωνῇς τύχης,
» σώσω σ' ἐς Ἑλλάδα.

Neque tamen seruat postea: nam discedens illa cum Oreste, ipsas relinquit in Taurica regione. Hoc (ni si fallor) non admodum est artificiosum, neque satis aptè inducuntur συναγωνιζόμεναι, cum deserantur postea. Apud eundẽ Euripidẽ in Oreste. Electra iurgiose cõpellat Chorum importunè superuenientẽ.

» ἠλ. ὦ φίλταται γυναῖκες, ἡσύχῳ ποδὶ
» χωρεῖτε, μὴ ψοφεῖτε, μηδ' ἔστω κτύπος.
» χορ. σίγα. λεπτὸν ἴχνος ἀρβύλης
» τίθετε, μὴ κτυπεῖτε, μηδ' ἔστω κτύπος.

ἠλ. καὶ

A ἠλ: ἀτρὲ πρόβαθ᾽. ἐκεῖσ᾽ ἀτρὲ ἴθι μοι κοίτας.
χορ. ἰδοὺ πείθομαι.
ἠλ. ἆ, ἆ, σύριγγος ὅπως πνοὰ
λεπτοῦ δόνακος ὦ φίλα φώνει μοι.
χορ. ἰδ᾽ ἀτρεμαῖον ὡς ὑπόφορον φέρω βοάν.
ἠλ. ναὶ οὕτω κάταγε, κάταγε πρόσιθ᾽ ἀτρέμας
ἀτρέμας ἴθι λόγον ἀπόδος ἐφ᾽ ὅ,τι
χρέος ἐμόλετέ ποτε:
χρόνια γὰρ πεσὼν ὅδ᾽ εὐνάζεται.

Hæc, atque alia multa loca, poßit aliquis, si diligentius intueatur, obseruare apud Euripidem, in quibus non rectè συναγωνιζόμενον *facit Chorum.*

Τοῖς δὲ λοιποῖς τὰ διδόμενα μᾶλλον τοῦ μύθου, ἢ ἄλλης τραγῳδίας ἐστί. διὸ ἐμβόλιμα ᾄδουσι, πρώτου ἄρξαντος Ἀγάθωνος τοῦ τοιούτου, καί τοι τί διαφέρει, ἢ ἐμβόλιμα ᾄδειν, ἢ ῥῆσιν ἐξ ἄλλου εἰς ἄλλο ἁρμόττειν, ἢ ἐπεισόδιον ὅλον.

Reliquis uerò concessa potius ea sint quæ ad susceptam pertinent fabulam: quàm quæ ad aliam Tragœdiam, quapropter intercalare concinunt. Huiusmodi sanè rei initium primum ab Agathone sumptum. Atqui quidnam differt inter canere, intercalare, locutionemque illam, quæ aliud ex alio nectit, integrumque Episodium?

Consequitur quartum præceptum, quod dat Aristoteles, de artificio Chori. Potuisset enim aliquis quærere. Si uni tantum personæ Chori sermo mandandus est, quid reliquæ (Chorus enim quindecim continet) agent in Theatro? Respondet igitur Aristoteles, oportere ipsas, non quidem ociosas esse, ac mutas in scena, turpe enim id esset, aut parum decorum, sed aliquid proferre, quod ad actionem, fabulamque spectet. Videtur olim fuisse consuetudo in Choris tùm tragicis, tùm Comicis, ut multa loquerētur præter rem, aut Poëtæ sui expurgandi gratia, aut obtrectandi causa. Hunc igitur morem reprehendit Aristoteles: non enim decet cho-
B *rum loqui quidpiam, quod non sit cum fabula coniunctum. Quid multis? hoc potißimum in Dramatibus est seruandum (quod sæpè diximus) ut partes inter se iunctæ sint: & altera ex altera pendeat, nihilque sit, ut in uetere est adagio,* ἀπροσδιόνυσον, *aut* πάρεργον. *Ea, quæ præter rem sunt, uolens significare Aristot. appellat* ἄλλης τραγῳδίας, *id est alterius tragœdiæ, quasi ea, quæ non ad fabulam, quæ in manibus est, sed ad aliam spectant. Hoc uitium pulcherrimè uitarunt Sophocles, & Euripides, quatenus in ijs, quæ extant, perspici potest. Agathon quoque: nam hunc primum authorem fuisse refert in contextu Aristoteles, à quo fluxit consuetudo, ut Chorus caneret in Theatro* τὰ ἐμβόλιμα, *id est, inserta, & coniuncta quædam cum tota actione. exempla ubique sunt apud Sophoclem, & Euripidem, ubi Chorus concinit: nam de cantu Chori superius locuti fuimus, et loca cantilenis apta demonstrauimus: aut igitur Deos precatur Chorus, ut meliora dent, aut conqueritur, & luget, eorum, quibus præstò est, calamitatem. Horatius Chori cantilenas prorsus reijcit, cum ait: Nequid medios intercinat actus, nisi fortè putes etiam Horatium fuisse locutū tantummodo de cantilenis, quæ sunt præter fabulam, neque coniunguntur cum actione. Sed hanc canendi consuetudinem uidetur magnopere probare Aristoteles: multū enim differt, aliquid canere* ἐμβόλιμον, *quod cum fabula, & actione sit coniunctum: aut narrationem aliquam in medium afferre, quæ ad fabulam non spectet, neque eidem etiam semper insistere, sed (quod multò magis est reprehendendū) ab ea in aliam quandam longè diuersam excurrere, & Episodicum inserere sermonem. Nam* ἢ ἐπεισόδιον ὅλον, *cum ait Aristoteles, sumit pro eo, quod est extra fabulam, & ad actionem non spectat, sed est aliunde intrusum. quo modo etiam superius fabulas uocabat Episodicas, quas dicebat esse deteriores. Hoc igitur diligenter est aduertendum, ne quis fortè aliter intelligendum putaret locum hunc: nam & Paccius in eo uertendo multis modis lapsus est: quò enim spectat illa interrogatio? aut quid sibi uult hoc loco illud* INTERCALARE: *nam alio modo* ἐμβόλιμον *protulit Aristoteles: non igitur dictionis uim percepit, neque expreßit Paccius. Debent uerò omnia ita uerti. Reliquis uerò personis, qui in Choro sunt, ea una excepta, quæ loquens inducitur: attribuuntur potius ea, quæ ad fabulæ actionem pertinent: canunt enim quædam, quæ fabulæ sunt inserta, & cum tota actione coniuncta, quod primum excogitauit Agathon. Et sanè quidpiam differre uidetur, si quis coniuncta cum actione canentem faciat Chorum: aut proferentem narrationem aliquam prolixam, quæ diuersas habeat, ac discrepantes partes, totaque sit Episodica.*

„ περὶ μὲν οὖν τῶν ἄλλων ἤδη εἴρηται, λοιπὸν δὲ περὶ λέξεως, ἢ διανοίας εἰπεῖν.
„ Iam uerò cum de his omnibus dixerimus, reliquum est, ut de Dictio-
„ ne atque Sententia agamus.

Hactenus Aristoteles locutus est de præclara illa methodo, quam seruare oportet poëtam in scribendis tragœdijs. Si enim eo ordine, quo declaratum est, progressus fuerit, omnia aptè, miroq; artificio persequetur: atq; nihil ipsum subterfugiet, quod reprehendi ab ullo poßit: id quod sæpe contingit ijs, qui sine ulla methodo ad scribendum se conferunt, confuseq; omnia tractant. Apponit igitur post disputationem hanc Epilogum, qui, non quidem hanc (nam hæc à cæteris fluxit) sed eam, unde fluxit, cõplectitur, ait enim: Ha-
„ *ctenus de fabula, moribusq; locuti fuimus: enarrauimusq;, quicquid ad duas has partes uidebatur spectare:*
„ *Nunc reliquum est, ut alias duas partes explicemus, SENTENTIAM, & DICTIONEM. nam de*
„ *apparatu, ut postea dicemus, ne uerbum quidem, quòd ad histrionem & χορηγὸν potius, quàm ad poëtam spectat. Proponit uerò se de sententia & dictione locuturum, eo ordine, quo superius inuentæ hæ partes, atq; inter se collocatæ fuerant.*

„ τὰ μὲν οὖν περὶ τὴν διάνοιαν, ἐν τοῖς περὶ ῥητορικῆς κείσθω. τοῦτο γὰρ ἴδιον
„ μᾶλλον ἐκείνης τῆς μεθόδου. ἔστι δὲ κατὰ τὴν διάνοιαν ταῦτα, ὅσα ὑπὸ τοῦ λόγου
„ δεῖ παρασκευασθῆναι. μέρη δὲ τούτων τό, τε ἀποδεικνύναι, καὶ τὸ λύειν, καὶ
„ τὸ πάθη παρασκευάζειν. οἷον, ἔλεον, ἢ φόβον, ἢ ὀργὴν, καὶ ὅσα τοιαῦτα, καὶ ἔτι
„ μέγεθος, καὶ σμικρότητα.
„ Tametsi de sentẽtia in ijs, quos de Rhetorica scripsimus libris: ut quod
„ eius uiæ & rationis magis propriũ sit, disseruimus. Ad sententiam ea om-
„ nia pertinent, quæcunque oratione adstruere oportet. cuius partes erunt o-
„ stendere, soluere, perturbationes preparare, sicuti misericordiam, timorẽ,
„ iram, cæteraque huius generis: adhæc, exaggerare, ac diminuere.

B

Pars tragœdiæ tertia ut dictum fuit superius est Sententia, quam Aristoteles cæteriq; omnes Rhetores Græci διάνοιαν uocant, de hac igitur erat dicendum: sed quia in Rhetoricis satis copiose de ea disputatũ fuit (ad illam enim facultatem in primis spectat de ea disserere) non est necesse rursus eadem repetere. ex hoc loco licet cognoscere Poëticen sequi Rhetoricen, posterioreq; loco esse collocandam. Rursus, Rhetorices magis esse proprium considerare τὰς διανοίας τῶν λόγων quàm poëtices: nam Rhetorice, exprimit sermonem naturalem nobis à natura tributum. Poëtice autem à Rhetorice expressum sermonem sumens numerisq; includens profert, similemq; Rhetorico efficere conatur. Sententiarum in primis curam suscipit aptè effingendarum Rhetorica facultas, ut pro dignitate rerum loqui doceat. Sententiæ graues, suauesq; excogitari debent. Simulq; uinciri, & expleri, alioqui instar fuerit Oratio antiquißimæ illius picturæ paucorum colorum. Neq; satis est sententiam proferre, in conclusione quoq; & numero sententiæ elaborandum est. Summum uitium in sententijs leuitas est. requirunt enim pondus, & grauitatem: pondus autem in ijs fuerit, si res aptè exprimant, multaq; simul complectantur. Ad sententiam uero pertinent, omnia, quæ proferuntur aliquid significandi, probandi, refellendi'ue gratia. Hinc Hermogenes sub initium fermè libri primi
„ *τῶν ἰδεῶν ait: ἅπας τοίνυν λόγος ἔννοιαν τ' ἔχει πάντως τινὰ ἢ ἐννοίας καὶ μέθοδον περὶ τὴν*
„ *ἔννοιαν, καὶ λέξιν ἢ τούτοις ἐφήρμοσται. Verum quoniam de his rebus superius multa locuti fuimus: non uidetur necesse ut plura addamus. Plutarchus multum operæ ponit in sentẽtijs Homeri perpendendis,*
„ *illarumq; figuris explicandis. ἔστι δὲ διάνοια παρ' αὐτῷ πολλοῖς εἴδεσιν ἐσχηματισμένη. ὧν ἐστὶ καὶ*
„ *προσαναφώνησις, καὶ προσωποποιΐα, & quæ sequuntur. Nunquàm enim ferè poëtæ nudas, aut simplices sententias proferunt, sed semper aliquo habitu indutas, &, ut Græci dicunt, ἐσχηματισμένας. De his qui uolet, legat Quintilianum, Ciceronem multis in locis, aliosq; quamplurimos. Verba ego quædam tantùm Ciceronis apponam ex eo libro, qui inscribitur Orator: ex quibus cognoscas Demosthenem ideo peritißimum Oratorem habitum à ueteribus, quòd miro quodam artificio sententias tractauit. Sed senten-*
„ *tiarum ornamenta maiora sunt, quibus quia frequentißimè Demosthenes utitur, sunt qui putent iccirco e-*
„ *ius eloquentiam maximè esse laudabilem. Et uerò nullus ferè ab eo locus sine quadam conformatione sen-*
„ *tentiæ edicitur: nec quicquàm est aliud dicere, nisi omnes, aut certè plerasq; aliqua specie illuminare sententias. Partes, seu officia sententiarum: Aristoteles in contextu ait esse quinque hæc: Demonstrare, Soluere, Per-*

A re, Perturbationes ciere, Augere, Minuere. *Obscura demonstrantur, contraria, & repugnantia soluuntur. Perturbatio ad animos auditorum refertur. Exilia & tenuia augentur. Magna & grandia minuũtur. Hæc tàm Poëta, quàm Orator efficere debet: in communi enim hominum collocutione posita sunt. Aristoteles libro Rhetoricorum secundo: locos firmandi, & soluendi Euthymemata docuit: multisq; poëtarum exemplis allatis suam omnem disputationem comprobauit: quòd scilicet nihilo minus his omnibus utuntur Poëtæ, quàm Oratores. Quatenus uerò Aristoteles in contextu ait, ad sententiam pertinere* τὰ πάθη παρασκευάζειν, οἷον ἔλεον, ἢ φόβον, ἢ ὀργὴν, καὶ ὅσα τοιαῦτα, *eiusdem alter locus considerandus est, libro primo Rhetoricorum, ubi ait:* ἐπεὶ δὲ αἱ πίστεις διὰ τούτων εἰσὶ, φανερὸν ὅτι τρία ταῦτα ἐστὶ λαβεῖν. τοῦ συλλογίσασθαι δυναμένου, καὶ τοῦ θεωρῆσαι περὶ τὰ ἤθη, καὶ τὰς ἀρετάς, καὶ τρίτον τοῦ περὶ τὰ πάθη. τί τε ἕκαστόν ἐστι τῶν παθῶν, καὶ ποῖόν τι, καὶ ἐκ τίνων ἐγγίνεται, καὶ πῶς. *& quæ sequuntur. Docet enim illic Aristoteles multas rationes, quæ rem facilius probant, duci à natura perturbationum. Has quidem Orator commouere studet, ut facilius persuadeat. Nam, ut ait Aristoteles ibidem,* οὐχ ὁμοίως ἀποδίδομεν τὰς κρίσεις λυπούμενοι, καὶ χαίροντες, ἢ φιλοῦντες, καὶ μισοῦντες. *Poëta uerò, ut finem suum assequatur, qui est impellere hominum animos in diuersas perturbationes, qualiscunq; fuerit rerum subiectarum, quas tractat & imitatur materies. Cicero totum hoc mihi politissimè uidetur protulisse in eo libro, qui inscribitur Orator, cum ait:* Duo sunt quæ bene tractata ab oratore admirabilem eloquentiam faciant: quorum alterum est, quod Græci ἠθικὸν uocant, ad naturas, & ad mores, & ad omnem uitæ consuetudinem accommodatum. Alterum (quod ijdem παθητικὸν nominant) quo perturbantur animi, & concitantur: in quo uno regnat oratio: illud superius come, iucundum, ad beneuolentiam conciliandam paratum. Hoc uehemens, incensum, incitatum, quo causæ eripiũtur, quod cum rapidè fertur, sustineri nullo pacto potest. *Auerroes in sua paraphrasi locum hunc Aristotelis ita explicat.* Sermones, quibus perturbationes mouentur, magis proprij sunt Rhetorices, quàm Poëtices. Perturbationes autem animi, quæ mouentur per sermonem Rhetoricum & Poëticum, sunt metus, ira, amor, odium, gaudium, & dolor, & cætera, quæ hominum animis accidunt, quæ enumerata sunt in libris Rhetoricorum. Et quemadmodum sermones Rhetorici tales excitant affectiones sua ui: sic apparatus histrionum, quo personam aliquam repræsentant, & uox, & gestus: quasi præsentes res obijciantur oculis spectatorum, tales cient perturbationes. *Ex quibus Auerrois uerbis licet perspicere, quantum intersit inter hunc & illum modum*

B *dum mouendi affectiones, quaq; id ratione efficiat poëta, & qua itidem orator. Postremò illa uerba in contextu perpendenda:* καὶ ἔτι μέγεθος, καὶ σμικρότητα. *Nam sententiarum in oratione duo hæc maxima sunt officia, augere rem, & minuere. Aristoteles libro secundo Rhetoricorum sub finem de his ait:* τὸ δ' αὔξειν, καὶ μειοῦν ἐστὶν ἐνθυμήματα πρὸς τὸ δεῖξαι, ὅτι μέγα ἢ μικρόν, ὥσπερ καὶ ὅτι ἀγαθὸν, ἢ κακὸν, ἢ δίκαιον, ἢ ἄδικον, καὶ τῶν ἄλλων ὁτιοῦν. *eodem loco plurima legi possunt de ratione soluendi argumentationes, ubi ait:* περὶ δὲ λύσεων ἐχόμενόν ἐστι τῶν εἰρημένων εἰπεῖν, ἔστι δὲ λύειν ἢ ἀντισυλλογισάμενον, ἢ ἔνστασιν ἐνεγκόντι. *reliqua, qui uolet, ibi leget copiose: nam non sine causa dixit Aristoteles, hæc ad Rhetoricen spectare, inde igitur sunt sumẽda, & referenda ad Poëticen, sicuti ipse monet. M. Cicero in Oratore, rem totam hanc doctè animaduertit: ait enim, quatenus ad augendi & minuendi officia spectat.* Augendis uerò rebus, & contra abijciendis nihil est, quod non perficere poßit oratio, quod & inter media argumenta faciendum est, quotiescunque dabitur uel amplificandi, uel minuendi locus, & penè infinitè in perorando.

Δῆλον δ' ὅτι καὶ ἐν τοῖς πράγμασιν ἀπὸ τῶν αὐτῶν εἰδῶν δεῖ χρῆσθαι. ὅτ' ἂν ἢ ἐλεεινὰ, ἢ δεινὰ, ἢ μεγάλα, ἢ εἰκότα δέῃ παρασκευάζειν.

Constat autem supra dictarum partium rebus accommodata afferre oportere: cùm uidelicet uel miserabilia, uel grauia, uel mira, uel uerisimilia astruenda sunt.

Pulcherrimum dat hoc loco præceptum Aristoteles, quod summo studio, curaq; seruari oportet ab eo qui poëmata scribit. Cum sententiarũ pondere refertam in primis oporteat esse tragœdiam: sententiæq; diuersæ sint pro materie rerum, de quibus agitur: poëtam necesse est respicere ad naturam rerum, ut ex ijs eliciat aptas sententias, quibus omnia explicet uenustè, ornatè, & accommodatè. Non dißimile uerò est, quod ab Aristot. traditur hoc loco, ab ijs, quæ superius declarata fuerunt: ubi dictum est, sententiam explicare ea quæ insunt in rebus, & ipsis conueniunt, hoc est τὰ ἐνόντα, καὶ τὰ ἁρμόττοντα. *Cum igitur sententiarũ officia sint quinq;, ut exposuimus paulò ante, Soluere, perturbare, augere, imminuere, probare: hæc omnia sciendum est commode duci ex ui, & natura ipsarum rerum, quarum fit imitatio. In tragœdia (de ea enim*

in præsentia loquimur) commiserationem, terroremq́; concitare oportet: at concitari hæc non possunt, nisi res fuerint commiserabiles, & horribiles, fiunt autem huiusmodi, si aptis sententijs exprimantur. Quòd autem à rebus sententiæ ducantur, probat Aristoteles de probationibus loquens lib. II. Rhet. cum ait: πρῶτον μὲν οὖν δεῖ λαβεῖν, ὅτι περὶ οὗ δεῖ λέγειν, καὶ συλλογίζεσθαι εἴτε πολιτικῷ συλλογισμῷ, εἴτε ὁποιῳοῦν, ἀναγκαῖον καὶ τούτου ἔχειν τὰ ὑπάρχοντα ἢ πάντα, ἢ ἔνια, μηδὲν γὰρ ἔχων ἐξ οὐδενὸς ἂν ἔχοι συνάγειν. *Diligēter perpendenda illa uerba:* εἴτε πολιτικῷ συλλογισμῷ, εἴτε ὁποιῳοῦν: *nam syllogismus quid aliud est, quàm* διάνοια, *aut quiddam* ἐκ τῆς διανοίας, *per eam enim ratiocinamur, & id quod ex ratiocinatione colligimus, uerè sententia potest appellari. Rursus ratiocinatio diuersa est, quia alia ciuilis & oratoria (sic enim uoco, quem appellauit Arist.* πολιτικὸν συλλογισμὸν*) nam orator cum uersetur circa res ciuiles, & urbanas: tum oratio ipsius omnis, tùm ratiocinatio ciuilis, ac politica uocatur. Alia philosophica, quatenus eiusmodi disputationes complectitur, quæ ad Philosophos pertinent: alia Astronomica, alia Geometrica, alia Musica, alia Poëtica, pro diuersitate rerum, quas cōtinet: innuit igitur Aristot. ex subiectis rebus enasci diuersas ratiocinationes, & sententias, quas nemo unquā proferre poterit, nisi res ipsas, unde eliciuntur, habeat in promptu. Atq; idipsum sanè apertißima ratione demonstratur. Quis enim in Atheniensium curia, si consultatio fiat de bello gerendo, satis aptè suadere poßit illis bellum esse gerendum, si non habuerit copias ipsorū, & uectigalia, ciuitatisq́; totius uires perspectas, socios, fœderatos, uectigales populos non norit, quorum præsidio firmiores esse poßint? Quis rursus satis commodè, & ornatè illos laudare poterit, qui nesciat, quot præclaros ciues, & Imperatores ea tulerit respublica, quot prælia prosperè gesserint. Si ignorent Salaminiam, Marathoniamq́; pugnam? Nimirum enim res sunt, quæ dicentibus sententias, argumentationes, uerba etiam ipsa suppeditant. Ait igitur Arist. eodem lib. II. Rhet. paulò post:* τὰ ὑπάρχοντα οὖν ἢ δοκοῦντα ὑπάρχειν ληπτέον, ἵνα ἐκ τούτων λέγωμεν. *Paulò post:* ὁμοίως δὲ τούτοις ἢ περὶ πράγματος ὁτουοῦν, οἷον περὶ δικαιοσύνης, εἰ ἀγαθὸν εἰ μὴ ἀγαθὸν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων τῇ δικαιοσύνῃ, ἢ τῷ ἀγαθῷ. *Paulò post:* φανερὸν οὖν ὅτι ἀναγκαῖον πρῶτον περὶ ἕκαστον ἔχειν ἐξειλεγμένα περὶ τῶν ἐνδεχομένων καὶ τῶν ἐπικαιροτάτων, περὶ δὲ τῶν ἐξ ὑπογύου γινομένων ζητεῖν τὸν αὐτὸν τρόπον ἀποβλέποντες μὴ εἰς ἀόριστα, ἀλλὰ τὰ ὑπάρχοντα, περὶ ὧν ὁ λόγος, καὶ περιγράφοντα τὰ πλεῖστα, ἢ ἐγγυτάτω τοῦ πράγματος. *Verùm de his hactenus: nam satis, opinor, patet tota Aristot. præceptio. Non est etiam illud prætermittendū, Aristot. in contextu enumerare quatuor, quæ continent argumentationes seu sententias ductas ex rebus tragicis, sunt autē hæc: commiserabilia, horribilia, magna, uerisimilia: quæ si singillatim consideres, uideas aptè ab Arist. posita, quia ad tragœdiam pertinent. Commiseratione, ac terrorē iam diximus in eo moueri oportere: grandem præterea, ac maiestatis plenam orationē esse oportet tragicam. Hinc Horatius eam cum matrona comparat, tùm propter grauitatem, tùm propter uerecundiam sermonis, cum ait ad Pisones scribens:*

Effutire leues indigna tragœdia uersus,
Vt festis matrona moueri iussa diebus
Intererit satyris paulùm pudibunda proteruis.

Non quidem, quòd humilia quandoque non proferat tragœdia: nam id est paulò antè declaratum aliquando fieri necesse esse, & Horatius idem:

Et tragicas plerumq; dolet sermone pedestri,
Telephus, & Peleus, cum pauper, & exul uterq;,
Proijcit ampullas, & sesquipedalia uerba.

Quamuis fortasse alia de causa, sed magna, & grandia propriè tragœdiæ competunt. Postremo uerisimilia sectatur tragicus, quia ex ijs omnia finguntur in actione, & in Episodijs, præterea, si quid suadendum, dissuadendum'ue est, probandum, aut refellendum, id commodè totum ducitur ex uerisimilibus. Quatuor igitur hæc in sententijs tragicæ orationis in primis inesse oportet.

Πλὴν τοσοῦτον διαφέρει, ὅτι τὰ μὲν δεῖ φαίνεσθαι ἄνευ διδασκαλίας, τὰ δὲ ἐν τῷ λόγῳ ὑπὸ τοῦ λέγοντος παρασκευάζεσθαι, καὶ παρὰ τὸν λόγον γίγνεσθαι. τί γὰρ ἂν εἴη τοῦ λέγοντος ἔργον, εἰ φανοῖτο ἡδέα ἢ μὴ διὰ τὸν λόγον.

In quibus tamē hæc habenda distinctio est: quod aliqua quidem, nullo doctrinæ adminiculo apparere necesse est: aliqua uerò sermone ipso dicentem præparari, ac ui etiam sermonis euenire. Quod enim dicentis munus esset: si non quidem sermonis ui, grata esse uiderentur?

A Obijcere se potuisset aliquis hoc loco Aristoteli, mirariq́;, cur dixerit in tragœdia quatuor illa conandum esse conficere sententijs, & oratione, quasi uerò res per se non sint tragicæ adeo cõmiserabiles, & horribiles, ut satis magnum inijcere terrorem poßint, & cõmiserationem excitare. Respondet Aristoteles diligenter omnia esse perpendenda: nam aliquando res eiusmodi sunt, ut sine ullo sententiarũ pondere satis graues sint: atq;, uel si leuiter proferantur sine ullo ornatu, & artificio, poßint uehementer mouere auditorũ animos. Aliquando autem eiusmodi, ut nisi addatur sententiarum pondus, atq; ornatus, uix feriant aures audientium, in his igitur multum operæ ponendum est: hic enim dicentis artificium apparet, hic perspicitur, quantum scribendo ualeat ingeniosus poëta, hic deniq; summus est labor, res leues, addito sententiarũ pondere, graues efficere: paruas extollere: languentes excitare: repentes humi euehere: parum mœstis ac luctuosis, luctum mœroremq́; adiungere: quæ enim aut qualis esset scribentis aut dicentis uirtus, & artificium: si res suapte natura graues, iucundæ, luctuosæ, & grandes apparerent, non peritia & ingenio ipsius: qui aut loquitur, aut scribit? Sermo de Dijs, de religione, de templis, de Cœlo, per se grandis, grauisq; est (ut ait Hermogenes) neq; multum scribentis eget artificio. Hæc sapientia (inquit Cic. in Orat.) maximè adhibenda est eloquenti, ut sit temporum, personarumq́; moderator: nam nec semper, nec apud omnes, nec pro omnibus, nec de omnibus eodem modo dicendum arbitror. Is igitur erit eloquens, qui ad id, quodcunq; decebit, poterit accommodare orationem, quod cum statuerit, tùm ut quidq; erit dicendum ita dicet: nec satura ieiunè, nec grandia minutè, nec item contrà: sed erit rebus ipsis par, & æqualis oratio. Idem Hermogenes ubi loquitur περὶ κάλλους, ait tunc maximè intermiscendam esse formam illam loquendi, cum oratio per se exilis est, ac nimium subtilis: & paulò post Aristot. ipse in hoc libro, monet oportere scribentes poëmata in primis elaborare ἐν τοῖς ἀργοῖς, id est, cum rem per se ociosam, & non satis ornatam animaduertent: tunc enim conandum est, plurimũ decoris, & uis in oratione inserere, quod tùm ex uerbis, tùm ex sententijs summo artificio excogitatis facile fit. ἄνευ διδασκαλίας, cum ait Aristoteles in contextu, sensus est, nonnulla sunt, quæ etiam sine oratione, & ui sententiarum, quibus exprimuntur, uideri possunt grandia, atrocia, commiserabilia. Præterea adnotanda illa uerba, τὸ παρὰ τὸν λόγον γίνεσθαι, id est iuxta ipsum sermonem fieri, si ad uerbum uolueris referre. Eodem modo locutus est Aristoteles libro secundo Rhetoricorum, ubi locos enthymematum apparentium demonstrat, cum ait: ἄλλος, παρὰ τὸ ἀναίτιον ὡς αἴτιον, οἷον τῷ ἅμα, ἢ μετὰ τοῦτο γεγονέναι, τὸ γὰρ μετὰ τοῦτο, ὡς διὰ τοῦτο λαμβάνουσιν. οἷον Δημάδης τὴν Δημοσθένους πολιτείαν πάντων τῶν κακῶν αἰτίαν, μετ' ἐκείνην γὰρ συνέβη ὁ πόλεμος. Eodē loco
B ἄλλος παρὰ τὴν ἔλλειψιν; ait. Demosth. quoq; in oratione περὶ στεφάνου ita locutus est: διόπερ τοὺς παρὰ αὐτὰ τὰ πράγματα ἐλέγχους φυγὼν, νῦν ὕστερον ἥκει, hoc est subterfugiens sermonem qui penes secundumq́; ipsas res est. Idem paulò post in eo præclaro loco, quem innuit Cic. in Orat. cum ait, in eo non esse positas Græciæ fortunas: πάνυ γὰρ παρὰ τοῦτο γέγονε τὰ τῶν Ἑλλήνων πράγματα, εἰ τουτὶ τὸ ῥῆμα, ἀλλὰ μὴ τουτὶ διελέχθην ἐγὼ, ἢ δευρὶ τὴν χεῖρα, ἢ μὴ δευρὶ παρήνεγκα, hoc est (si priora uerba referas Latinè) ualde equidem, opinor, secundum hæc illæ res euenerunt.

Τῶν δὲ περὶ τὴν λέξιν, ἓν μέν ἐστιν εἶδος θεωρίας, τὰ σχήματα τῆς λέξεως, ἅ ἐστιν εἰδέναι τῆς ὑποκριτικῆς, καὶ τοῦ τὴν τοιαύτην ἔχοντος ἀρχιτεκτονικήν. οἷον, τί ἐντολή, καὶ τί εὐχή, καὶ διήγησις, καὶ ἀπειλή, καὶ ἐρώτησις, καὶ ἀπόκρισις, καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτον.

Circa dictionem unum quidem speculationis est genus: de figuris uidelicet ipsius: quod quidem ad histrionicam, atque ad eum, qui huiuscemodi arti præsit, pertinet: exempli gratia, quid sit mandatum, quid preces, quid narratio, quid minæ, quid interrogatio, quid responsio, cæteraq; id genus.

Postquam Aristoteles de SENTENTIA locutus est, ingreditur disputationem de DICTIONE, quæ est alia pars tragœdiæ. Verùm quoniam dictio diuerso modo consideratur, necesse fuit, ut prius internosceret, qua ratione de ea esset agendum, quatenus spectat ad Poëticen. Primum igitur reijcit tractationẽ quandam, quæ uersatur in habitibus dictionum cõsiderandis: hæc uocat Aristoteles σχήματα τῆς λέξεως: neq; enim est quòd quisquam putet de figuris dictionis, sicuti grammatici solent, hic Arist. loqui. Sed σχήματα uocat, habitus quosdam, conformationesq́; oris, frontis, oculorum, uultus, gesticulationis manuum, totius deniq; corporis, quæ uariæ fiunt à pronunciantibus pro diuersitate affectionum, quæ significantur

dictionibus.eodem modo σχήματα protulit Demosth.in oratione περὶ στεφάνου, ubi ait illudens Aeschinem oratorem,tanquam histrionem: τοιαῦτα κατηγόρει παραδείγματα πλάττων, καὶ ῥήματα, καὶ σχήματα μιμούμενος. Hoc doctè & aptè declarat in sua paraphrasi Auerroês cū ait:& intelligo per figurā sermonis,seu orationis figurā annunciantis,& figurā interrogantis,uel annūciationis & interrogationis,& figurā imperationis,& figurā deprecationis.alia est nempe figura annūciantis,alia interrogātis,& alia imperantis,& alia deprecantis. Non est itaq; ponenda hæc pars artis poëticæ, sed potius alicuius alterius artis.Huiusmodi uerò uarietatem nosse spectat ad histrionicā artē,(sic enim libet ὑποκριτικὴν uocare) sciendum olim ipsos Poëtas recitare in scena solitos sua dramata,cum nondum periti in recitando extitissent histriones.postea uerò labentibus annis,fuere,qui artem histrionicam profiterentur se tradere: quæ tota in uoce,uultu,gestu,motioneq; corporis effingenda uersabatur.Ac sanè artē hanc primus literis mandauit Glaucon Teius.de qua re Aristoteles libro Rhetoricorum tertio sub initium ita ait: ὕπω δὲ ἐπικεχείρηται τὰ περὶ τὴν ὑπόκρισιν, καὶ γὰρ εἰς τὴν τραγικὴν καὶ ῥαψῳδίαν ὀψὲ παρῆλθεν, ὑπεκρίνοντο γὰρ αὐτὰς τὰς τραγῳδίας οἱ ποιηταὶ τὸ πρῶτον. δῆλον οὖν ὅτι καὶ περὶ τὴν ῥητορικήν ἐστι τὸ τοιοῦτον, ὥσπερ καὶ περὶ τὴν ποιητικὴν, ὅπερ ἕτεροί τινες ἐπραγματεύθησαν, καὶ Γλαύκων ὁ Τήιος. ἔστι δὲ αὐτὴ μὲν ἐν τῇ φωνῇ πῶς αὐτῇ δεῖ χρῆσθαι πρὸς ἕκαστον πάθος, οἷον ποτὲ μεγάλῃ, καὶ ποτὲ μικρᾷ, καὶ μέσῃ, καὶ πῶς τοῖς τόνοις. οἷον ὀξείᾳ, βαρείᾳ καὶ μέσῃ: τρία γάρ ἐστι περὶ ὧν σκοποῦσι, ταῦτα δ᾽ ἐστὶ μέγεθος, ἁρμονία, ῥυθμός. Huiusmodi igitur est ars histrionica, ad quam ait spectare τὰ σχήματα τῆς λέξεως. quare nō est in hoc libello poëtices de dictione loqui, quatenus pronunciatur & effingitur addito gestu,& uultu,& uoce:non enim histrionibus inseruit Aristoteles in hoc libello: sed ijs, qui artificiose tragica Dramata, & Epopœiam scribere uoluerint. Aristot.libro III.Rhetoricorum inanem laborem esse demonstrat, quòd de pronunciatione Rhetorica pollicebantur se scripturos: non quidem, quòd ea oratoribus non sit maximè necessaria: magni enim refert hoc'ne an illo modo aliquid pronuncietur. Sed quia satis de ea locuti fuissent, qui histrionicam artem libris mandarant: ait igitur,si aliquando illorum de pronunciatione Rhetorica ars scripta exeat in lucem, simillimam fore histrionicæ.Verba sunt hæc: ἐκείνη μὲν οὖν ὅταν ἔλθῃ, ταὐτὸ ποιήσει τῇ ὑποκριτικῇ, ἐγκεχειρήκασι δὲ ἐπ᾽ ὀλίγον περὶ αὐτῆς τινὲς. οἷον Θρασύμαχος ἐν τοῖς ἐλέοις. Verùm naturæ potius hanc histrionum esse facultatem docet Aristoteles, quàm artis, sic: καὶ ἔστι φύσεως τὸ ὑποκριτικὸν εἶναι, καὶ ἀτεχνότερον. περὶ δὲ τὴν λέξιν ἔντεχνον.Si igitur naturæ,non artis est pronunciatio, gesticulatioq; B
ipsa,ac motionis totius corporis norma:uel si ars est,nō ad Poëtas,sed ad alios spectat: meritò Aristot.hanc tractationem prætermisit:eamq; arripuit,quæ artificij tantùm poëtici uidebatur esse propria. Sed ueteres ea ratione impulsi sunt ad histrionicam artem scribendam,quòd magnam in pronunciatione hominum diuersitatem,ac uarietatem cernebant: tradiq; præceptiones quasdam generales, ac certas posse animaduertebant accommodatas ad omne animi affectionum genus.adde quòd nihil facilius homines imitantur,quàm uocem:uerba Aristotelis eodem libro Rhetoricorū tertio: hæc sunt quæ huc spectant: ὑπῆρξε δὲ καὶ ἡ φωνὴ πάντων μιμητικώτατον τῶν μορίων ἡμῖν, διὸ καὶ αἱ τέχναι συνέστησαν: καὶ ἡ ῥαψῳδία, καὶ ἡ ὑποκριτικὴ, καὶ ἄλλαι γε. Hinc præclarè est à Cicerone dictum in eo libro qui inscribitur Orator. Orationem mollem esse,& teneram,& ita flexibilem,ut sequatur quocunq; torqueas uocisq; mutationes esse totidem,quot sunt animorū,qui maximè uoce commouentur. Adnotanda uero illa uerba, quæ sunt in contextu, καὶ τοῦ τὴν τοιαύτην ἔχοντος ἀρχιτεκτονικήν. Architectum uocamus qui cæteris præest,præscribitq; agendi modum.Sic igitur dixit hoc loco Aristoteles,loqui de figurata pronunciatione dictionum, spectare uel ad histrionicā,uel ad eum,qui totius huius rei sit architectus:intelligit eum Aristoteles, qui præceptiones tradit,atq; institutionem uocis effingendæ & adaptandæ ad animi affectiones exprimendas,quicunq; ille fuerit:quasi innuat etiam alios,præter eos,qui histrionicam docerent, artem pronunciandi tradere solitos. non dissimili ratione lib.I.Ethic.uocatur Politice μάλιστα ἀρχιτεκτονική. Histrionica ars, siue alia quæpiam,magistra pronunciandi,docet huiusmodi quasdam differentias uocis, sumptas à diuersitate dictionū. Aliqua dictio imperatiua est (sic enim in præsentia dicam) alia precandi uim habet,alia narratiua est:alia minandi speciem præ se fert,alia interrogandi,alia respondendi. diuersam singula hæc actionem,uultum,corporisq; motionem requirunt. Neq; grauarer ex Poëtis apponere hoc loco exempla:nisi putarem id non esse magnopere necesse.cum omnibus sint in promptu.refert Aristoteles lib.III.Rhet. Dictionem aliam esse γραφι[illegible]tar enim ipsius appellationibus) aliam ἀγωνιστικὴν, atq; huius esse speciē duplicem, ἠθικὴν, & παθητικὴν, quam in primis adamant,& sectantur histriones,poëtæq; in scribendis Dramatibus efficere student. Verba Aristot. sunt hæc: ἔστι δὲ λέξις γραφικὴ μὲν ἡ ἀκριβεστάτη, ἀγωνιστικὴ δὲ ὑποκριτικωτάτη, ταύτης δὲ δύο εἴδη, ἡ μὲν γὰρ ἠθικὴ, ἡ δὲ παθητική. διὸ καὶ οἱ

ὑποκρι-

A ὑπόκειται τὰ τοιαῦτα τῶν δραμάτων διώκουσι καὶ οἱ ποιηταὶ οὐ πάντες. *Nonnulla sunt, ex quibus si tollas pronunciationem, ac gestum, quæ statim languent, de qua re Aristoteles eodem loco ita ait:* διὸ καὶ τὰ ὑποκριτικὰ ἀφῃρημένης τῆς ὑποκρίσεως οὐ ποιοῦντα τὸ αὑτῶν ἔργον φαίνεται εὐήθως. *ideò Cicero in eo libro qui inscribitur Orator, ait: Itaq; ille perfectus, quem iamdudum nostra indicat oratio, utcunque se affectum uideri, & animum audientis mouere uolet, ita certum uocis admouebit sonum. Cum gestu uerò coniunctus est uultus, quibus omnibus dici uix potest, quantum intersit quemadmodum loquatur Orator, nam & infantes actionis dignitate eloquentiæ sæpe fructum tulerunt, & diserti deformitate agendi multi infantes putati sunt: ut iam non sine causa Demosthenes tribuerit & primas, & secundas, & tertias actioni. Hæc ille. Imperiosi, ac minantis uultum uocemq; imitari: superbi ac turgidi orationem exprimere: lætitia elati hominis gestum, sermonemq; effingere difficillimum est, quia sæpe dum id facere imitando student homines, in uitium maximum cadunt: ut putidè loquantur, & artē in pronunciando non occultent. ideò præclarè ait Aristoteles lib. III. Rhetoricorum magnoperè esse laudandum Theodorum histrionem, qui ita aptè singulos hominum loquentium affectus, uoce, uultuq; exprimebat, ut eos ipsos loquentes audire sibi aliquis uideretur:* καὶ οἷον ἡ Θεοδώρου φωνὴ πέπονθε πρὸς τὴν τῶν ἄλλων ὑποκριτῶν, ἡ μὲν γὰρ τοῦ λέγοντος ἔοικεν εἶναι, αἱ δ᾽ ἀλλότριαι. *& ibidem paulò ante, talem dat præceptionem pronunciandi:* διὸ δεῖ λανθάνειν ποιοῦντας, καὶ μὴ δοκεῖν λέγειν πεπλασμένως, ἀλλὰ πεφυκότως. τοῦτο γὰρ πιθανόν, ἐκεῖ δὲ τοὐναντίον. *Qui plura scire uolet de tota hac ratione pronunciandi, legat Ciceronem lib. de Orat. III. ubi copiose omnes dantur pronunciationis effingendæ præceptiones, quatenus tamen ad Oratorem spectant. Nec sanè indiligenter tota hæc res percipi debet, quia ut eodem libro inquit Cicero, una actio in dicendo dominatur, & est ueluti quidam sermo corporis.*

Παρὰ γὰρ τὴν τούτων γνῶσιν, ἢ ἄγνοιαν, οὐδὲν εἰς τὴν ποιητικὴν ἐπιτίμημα φέρεται, ὅτι καὶ ἄξιον σπουδῆς. τί γὰρ ἄν τις ὑπολάβοι ἡμαρτῆσθαι, ἃ Πρωταγόρας ἐπιτιμᾷ, ὅτι εὔχεσθαι οἰόμενος, ἐπιτάττει εἰπών, μῆνιν ἄειδε θεά. τὸ γὰρ κελεῦσαί φησι, ποιεῖν τι ἢ μή, ἐπίταξίς ἐστι.

Quandoquidem præter horum peritiam, ignorationēue nulla quidem accusatio, quæ digna sit studio, ad Poëticam refertur. Nam quis obsecro in his peccatum esse suspicetur, quæ Protagoras accusat? si quis uidelicet, dum precari se existimet, interim præcipiat? hoc pacto: Iram pande Dea, quandoquidem (inquit ille) iubere aliquid fieri, uel non fieri, præceptum est.

B

Vt probet Aristoteles θεωρίαν περὶ τὰ σχήματα τῆς λέξεως, *non spectare ad artificium, ut Methodum poëtices, tali utitur argumentatione. Ea ex quorum ignoratione nulla consequitur reprehensio poëtarum, & poëtices facultatis: non spectant ad ipsius ipsorum' ue facultatem. Quorum itidem peritia, & cognitio nihil adiumenti affert poëtis, poëticæq; facultati, ad eam non pertinent. Sed huiusmodi sunt* τὰ σχήματα τῆς λέξεως. *sunt igitur ad aliam artem, hoc est ad histrionicam, aut aliam quamuis, quæ hoc profiteatur, reijcienda. Addidit uerò illa uerba in contextu Aristot.* ὅ, τι καὶ ἄξιον σπουδῆς, *quia multi reprehendere conantur poëtas in ijs, quæ potius adscribenda sunt histrionibus, de qua re sub finem huius libelli plura dicemus: sed hæ reprehensiones parui sunt faciendæ, quia non spectant ad artem, quæ poëtæ propria est. Vulgus igitur hominum sæpe errata histrionum putat esse poëtarum, uerùm hæc aptè sunt internoscenda, ac dijudicanda, ne falsò reprehendantur poëtæ: quod si tamen fiat, negligere debebit talem reprehensionem poëta. Protagoras Sophista ille notißimus, cuius argumentum captiosum refert A. Gellius, & Aristoteles innuit libro Rhetoricorum secundo, ubi de apparentium Enthymematum locis agit: Homerum subtili ac friuola quadā ratione reprehendere solebat in primo statim uersu Iliados: quòd, cum precandi sit mos Musas, & Apollinem initio poëmatum, ut in dicendo aspirent, & faueant in scribenda actione, quam sibi narrandam, & imitandam proposuerint, ipse non precatus sit, sed quasi imperans protulerit:*

μῆνιν ἄειδε θεά.

Nam definiens quid esset imperare, ita dicebat: Imperare est, cum aliquis mandat aliquid alicui faciendum, uel non faciendum, ποιεῖν τι, ἢ μὴ ποιεῖν *habent manuscripti libri, nam in uulgatis deest postrema dictio. Zoilum quoq; accepimus friuola hac ratione usum reprehendendi, multa cōtra Homerū scripsisse: testatur enim Suidas illum lib. IX. aduersus Homeri poëmata edidisse: easq; reprehensiones grammaticas*

fuisse, & leues circa sermonis structuram, & dictionum significationem. Nimirum leues hæ, ac ferè contemnendæ sunt cauillationes grammaticorũ: quid enim quæso refert, hoc an illo modo interpreteris uerba Homerica, aut quæ tandem utilitas ex his capi potest? A

Διὸ παρείσθω, ὡς ἄλλης, καὶ οὐ τῆς ποιητικῆς ὂν θεώρημα.

Quapropter facessat hæc consideratio, perinde ac alterius facultatis, non autem Poëticæ propria.

Conclusio est superius dictorum omnium huiusmodi, cum igitur hæc ad poëticen non spectent, omittenda sunt & relinquenda alijs, qui minutiorem aliquam facultatem seu artem profitentur. Grammaticos, opinor, intelligit Aristoteles. Nec sine causa θεώρημα uocauit, sicuti etiam in Topicis libro primo definiens Problema ait: πρόβλημα δ' ἐστὶ διαλεκτικὸν θεώρημα τὸ συντεῖνον, ἢ πρὸς αἵρεσιν καὶ φυγήν, ἢ πρὸς ἀλήθειαν, καὶ γνῶσιν, ἢ αὐτό, ἢ ὡς συνεργόν, πρὸς τι ἕτερον τῶν τοιούτων. *Dionys. quoq; Halicar. in libro* περὶ συνθέσεως *ait:* πολλῶν καὶ μεγάλων ὄντων θεωρημάτων περὶ τὴν ἐκλογήν. *M. Cic. libro de Oratore primo explicat quid profiteantur Grammatici. In Grammaticis poëtarum pertractatio, historiarum cognitio, uerborum interpretatio, pronunciandi quidem sonus.*

Τῆς δὲ λέξεως ἁπάσης τάδ' ἐστὶ τὰ μέρη. στοιχεῖον, συλλαβή, σύνδεσμος, ὄνομα, ῥῆμα ἄρθρον, πτῶσις, λόγος.

Dictionis uniuersæ partes hæ sunt: Elementum, syllaba, coniunctio, nomen, uerbum, articulus, casus, oratio.

Aptißimè locum hunc in sua paraphrasi declarat Auerroes, ait enim: Elementa, in quæ resoluitur omnis oratio poëtica, sunt octo (sic enim debet fortasse legi ille locus) litera, syllaba, copulatio, nomen, uerbum, casus, oratio: uel etiam sic: Sunt quinque, syllaba, copulatio, disiunctio uniuersalium, casus, oratio: nam per uniuersalium disiunctionem intellexit nomen, uerbum, & articulum, his enim uniuersalia distinguuntur, ac disgregantur in particularia, exempli causa addito articulo, disiungo marem à fœmina, addito nomine, rem particularem distinguo, addito uerbo, tempus certum significo. Sed omnino in hac diuisione defuerit litera, quæ non uidebatur esse prætermittenda, quamuis postea alium contextum declarans ait: Elementa uerò syllabarum sunt res, quæ diuidi non possunt, quarum natura est ingredi in syllabarũ compositionem: & est litera simplicißimum eorum, ex quibus constituitur oratio. Sciendum uerò Aristotelem uocasse hoc loco λέξιν *longum sermonem de aliqua re habitum, non sicuti grammatici solent proferre pro dictione, & sic etiam libro Rhetoricorum tertio ait:* λέγω δὲ περίοδον λέξιν ἔχουσαν ἀρχήν, καὶ τελευτήν *hic periodum uocat* λέξιν*, est enim prolixa narratio quædam: patet autem hoc esse uerißimum, quia* λέξεως *partem statuit esse* τὸν λόγον. *nam per* λόγον *intelligit collectionem duarum, triumn'ue, aut plurium dictionum aliquid significantium, ut Socrates cœnat, Socrates loquitur cum Xanthippe, & quæ huiusmodi sunt. Poßit mirari fortasse hoc loco aliquis, cur Aristoteles in poëtices tractatione agat de his, quæ potius ad Grammaticum spectant. Respondeo, grammatici quoque munus esse, hæc considerare, sed diuersa ratione, aliumq; habere sibi propositum finem. Finis enim grammatico hic propositus est, ut partes orationis aptè inter se connectat, structuramq; rectam ipsius faciat. Hinc Theodorus Gaza uir doctißimus, qui summo ingenio methodum illam conscripsit, ait sub initium libri quarti:* λοιπὸν δὲ περὶ συντάξεως τῶν τοῦ λόγου μερῶν εἰπεῖν, γραμματικοῦ γὰρ καὶ ἡ περὶ ταῦτα θεωρία, καὶ τῆς γε τοιαύτης συντάξεως, καὶ τοῦ λόγου ἕνεκα πραγματεύεται ὁ περὶ ἑκάστου τῶν ὀκτὼ τοῦ λόγου μερῶν σκεπτόμενος, ὡς ἔχει· ἤτοι κλίσεως, ἢ σχηματισμοῦ, ἢ προσῳδίας, ἢ ὀρθογραφίας. καθάπερ καὶ ὁ διαλεκτικὸς τοῦ συλλογιστικοῦ λόγου ἕνεκα περὶ ὀνόματος, καὶ ῥήματος καὶ προτάσεως θεωρεῖ. *Hæc ego uolui Gazæ uerba apponere, quia tanto artificio uidentur esse prolata, ut agnoscam eruditißimi illius hominis miram quandam industriam in discernenda methodo hac, & distinguenda: sicuti solet in reliquis artibus, & scientijs Aristoteles, cum opus est: tantiq; mehercle facio Gazam, in hoc præsertim quarto libro, ut nulli ueterum postponendum putem. Testatur Dionysius Halicarnasseus in libro* περὶ συνθέσεως, *Theophrastum philosophum doctißimum olim librum scripsisse* περὶ λέξεως, *ut ne quis fortasse putet leuia hæc esse, neque satis digna philosopho. Hæc ego eò libentius profero, quia ea insolentia sunt hac ætate nostrates philosophi, ut quò sordidius, impuriusq; loquuntur, eò se doctiores habitum iri existiment. Sed uelim audiant uerba Dionysij, ut cognoscant quantum operæ etiam in ipsis dictionibus dignoscendis, & eligendis posuerit Theophrastus:* ἀρχὴν τοίνυν

δέ τινα

A δέ τινα περὶ τούτων καὶ Θεοφράστῳ φιλοσόφῳ κοινότερον ἐν τοῖς περὶ λέξεως, ἔνθα ὁρίζει τί-
να ὀνόματα φύσει καλὰ παραδείγματος ἕνεκα, ὧν συντιθεμένων καλὴν οἴεται, καὶ μεγαλο
πρεπῆ γενήσεσθαι τὴν φράσιν, καὶ αὖθις ἕτερα μικρά, καὶ ταπεινά, ἐξ ὧν οὔτε πνεῦμα χρυσοῦν
ἔσεσθαί φησιν, οὔτε λόγον. Sed nimirum πολλοί τοι ναρθηκοφόροι (de Philosophis nostræ ætatis lo=
quor) παῦροι δέ τε Βάκχοι. Nunc redeo ad institutum sermonem. Eo quo diximus modo, literam, sylla
bam, & reliqua considerat Grammaticus: at Poëta, longe diuersa ratione circa eadem uersatur, ut nitidam
scilicet, fluxam, suauem, numerosamq; conficiat orationem: sed cum oratio ex uerbis, nominibusq; compo=
natur: & illa modò lenia, modo aspera sint, propter syllabarum connexionem: syllabæ uerò ex literis con=
stentur, planè necesse est hæc ab initio ut cognoscat. Rem totam hanc pulcherrima serie declarat Halicar=
nasseus, in eodem aureo libello περὶ συνθέσεως, ubi ait: παρὰ μὲν τὰς τῶν γραμμάτων συμπλοκάς,
ἡ τῶν συλλαβῶν γίνεται σύνθεσις ποικίλη, παρὰ δὲ τὰς τῶν συλλαβῶν συνθέσεις ἡ τῶν ὀνομάτων
φύσις παντοδαπή. παρὰ δὲ τὰς τῶν ὀνομάτων ἁρμονίας πολύμορφος ὁ λόγος γίνεται, ὥστε πολ
λὴ ἀνάγκη καλὴν μὲν εἶναι λέξιν, ἐν ᾗ καλά ἐστιν ὀνόματα, καλῶν δὲ ὀνομάτων, συλλαβάς τε, καὶ
γράμματα καλὰ αἴτιον εἶναι ἡδεῖαν τε διάλεκτον ἐκ τῶν ἡδυνόντων τὴν ἀκοὴν γίνεσθαι, καὶ τὸ
παραπλήσιον ὀνομάτων τε, καὶ συλλαβῶν, καὶ γραμμάτων τάς τε κατὰ μέρος ἐν τούτοις διαφο-
ράς, καθ' ἃς δηλοῦται τά τε ἤθη, καὶ τὰ πάθη, καὶ αἱ διαθέσεις, καὶ τὰ ἔργα τῶν προσώπων,
ἀπὸ τῆς πρώτης κατασκευῆς τῶν γραμμάτων, γίνεσθαι τοιαῦτα. Præterea uidere est apud poëtas
sæpißimè, noua confingi nomina ex apta syllabarum connexione, uel ut sonum, uel ut temporis longitudi=
nem, & interuallum, uel ut corporis magnitudinem, uel perturbationis alicuius uim exprimant: sicuti Ho
merus facit, quo loco sonitum undarum ad littus fractarum significare uolens ait:

ἠϊόνες βοόωσιν ἐρευγομένης ἁλὸς ἔξω. Sicuti Vergilius apud nos, strepitum nauticarum
funium significans: Stridorq; rudentum.

Hanc igitur utilitatem poëtis affert syllabarum cõsideratio, & literarum: sunt enim (ut inquit Dionysius)
sæpe τὰ γράμματα μιμητικώτατα. ut apparet in hoc uersu Homeri:

ῥόχθει γὰρ μέγα κῦμα ποτὶ ξερὸν ἠπείροιο. Rursus in illo:
σμαραγεῖ δέ τε πόντος.

Magistra horũ omnium natura est, quæ nos aptos reddidit ad imitandas uoces, & sonos adaptatione, &
B connexione mutua literarum, & syllabarum: ut & mugitus boum, & hinnitus equorum: & balatus ouiũ,
& serræ stridorem, & uentorum sonitum his exprimamus. Rhetorice quoq; suo Oratori præscribit hanc
eandem literarum, syllabarumq; considerationem: neque sanè quicquàm differt in hoc poëta ab oratore,
uno excepto, quòd adstrictior numeris, & rhythmo est Poëtæ oratio, exactiusq; hac de causa singularum li
terarum, & syllabarum naturam, uim, connexionem, & sonum considerat, quàm Orator. Hinc Cicero in
eo libro, qui inscribitur Orator, ait. Quod cum ita sit, tamen ea, quæ suprà dicta sunt, plus in disputando,
quàm ea, de quibus dicendum est, dignitatis habuerunt: de uerbis enim componendis, & de syllabis prope=
modum dinumerandis, & dimetiendis loquemur, quæ etiam si sunt, sicuti mihi uidentur, necessaria: tamen
fiunt magnificentius, quàm docentur. est id omninò uerum, sed propriè in hoc dicitur: nam omnium ma=
gnarum artium, sicut arborum, altitudo nos delectat: radices, stirpesq; non item, sed esse illa sine his non po=
test. Hæc ille. qui plura uolet cognoscere, legat librum Halicarnassei περὶ συνθέσεως, ubi uir ille præ=
clarus, singularum literarũ naturam contemplans, syllabarumq; connexiones lenes, & asperas dijudicans,
satis ostendit, quomodo inter se cohærere debeant, ut uoces concinnas, orationemq; suauem efficiant. Ari=
stoteles, qui sciebat tractationem hanc communem esse Oratori cum Poëta, libro Rhetoricorum tertio ait,
se de dictione in libro de Poëtica locutum exactius: ὥστε φανερὸν ὅτι οὐχ ἅπαντα, ὅσα περὶ λέξεως
ἐστὶν εἰπεῖν, ἀκριβολογητέον ἡμῖν, ἀλλ' ὅσα περὶ τοιαύτης, οἵας λέγομεν, περὶ δὲ ἐκείνης εἴρηται
ἐν τοῖς περὶ ποιητικῆς. ἔστω οὖν ἐκεῖνα τεθεωρημένα. Ex partibus connumeratis duas tantùm, aut tres
considerat Dialecticus. Nomen, uerbum, & orationem, sicuti patet in libro περὶ ἑρμηνείας. non intue=
tur enim, atque perpendit dialecticus literas, & syllabas, cum nullum usum ipsi præbeant ad conficiendas
ratiocinationes, & demonstrationes. Atque hinc fortasse omnis desidia manauit dialecticorum, ac philoso=
phorum: qui, quòd accuratam uerborum, syllabarum, literarumq; considerationem uidentes sibi, sicut Poë
tis, & Oratoribus non esse necessariam: ornamenta sermonis negligere cœperunt. & si testatur Halicar=
nasseus nonnullos non defuisse, qui, ne negligere uiderentur ea, in quibus alios gloriam sibi magnam
parasse uidebant: libros conscribere conati sunt, de ornatu orationis, & apta uerborum collocatione,
& conformatione: quamuis parum feliciter ipsis res cesserit. Chrysippus, si quis alius, de dialectice
exactißime locutus est, at adeò inornatè (si Dionysio credimus) ut nihil sordidius, aut insuauius sit

oratione illius. Verba illius sunt hæc: καὶ οἱ φιλοσοφίαν ἐπαγγελλόμενοι, καὶ τὰς διαλεκτικὰς ἐκφέροντες τέχνας οὕτως εἰσὶν ἄθλιοι περὶ τὴν σύνθεσιν τῶν ὀνομάτων, ὥστε αἰδεῖσθαι, καὶ λέγειν. ἀπόχρη δὲ τεκμηρίῳ χρήσασθαι τοῦ λόγου Χρυσίππου τοῦ στωϊκοῦ, πορρωτέρω γὰρ ἂν οὐ προβαίην, τούτου γὰρ οὔτε ἄμεινον οὐδεὶς τὰς διαλεκτικὰς τέχνας ἠκρίβωσεν, οὔτε χείρονι ἁρμονίᾳ συνταχθέντας ἐξήνεγκε λόγους. At dissimilis planè horũ fuit Aristoteles, qui tanto artificio omnia, ac ornatu descripsit, ut ne uerbum quidem unum inueniri posit, in quo non sit summus decor, uenustas, & ornamentũ. Hinc Cic. quodam loco præclarè scriptũ reliquit. Aureũ eloquentiæ flumẽ, ab Arist. fundi, eoq; nihil esse acutius, nihil politius: multumq; operæ posuisse in coniungenda eloquentia cum philosophia. A

Στοιχεῖον μὲν οὖν ἐστι φωνὴ ἀδιαίρετος, οὐ πᾶσα δὲ, ἀλλ᾽ ἐξ ἧς πέφυκε συνετὴ γίνεσθαι φωνή. καὶ γὰρ τῶν θηρίων εἰσὶν ἀδιαίρετοι φωναί, ὧν οὐδεμίαν λέγω στοιχεῖον.

Elementum indiuidua dicitur uox, non quidem omnis, sed illa tantum, ex qua suapte natura intelligibilis uox constitui potest: quandoquidem & indiuisibiles sunt ferarum uoces, quarum sanè nullam elementum dicimus.

Partes eas, quas superius enumerauit, singillatim explicat, definitq; Aristoteles, ac primum, elementũ, seu literam, στοιχεῖον à Græcis dictum παρὰ τὸ στείχειν, quod est serie, & ordine quodam deinceps incedere, non enim fortuitò collocantur inter se ad constituendam syllabam: sed certa quadam ratione cohærent. hinc Gaza doctè reliquit scriptum libro quarto suæ Methodi: οὐ γὰρ ὡς ἔτυχε στοιχεῖον παραπλέκεται ἀλλήλοις εἰς σύστασιν συλλαβῆς, ἀλλ᾽ ὡς καὶ τοὔνομα δηλοῖ, στείχει τε, καὶ εὐτάκτως κινούμενα πῶς συντάσσεται πρὸς λόγον. Dionysius Halicarnass. in lib. περὶ συνθέσεως alia quadam ratione uocata ait στοιχεῖα, à similitudine quippè elementorum, his uerbis: γράμματα μὲν λέγεται, ὅτι γραμμαῖς τισὶ σημαίνεται. στοιχεῖα δὲ ὅτι πᾶσα φωνὴ τὴν γένεσιν ἐκ τούτων λαμβάνει πρώτων, καὶ τὴν διάλυσιν εἰς ταῦτα ποιεῖται τελευταῖα. Definitio elementi est hæc. Elementũ est uox, quæ non diuiditur, aut diuidi potest: hanc definitionem ab Aristotele sumpsit Gaza, cum ait: ἀρκτέον δ᾽ ἴσως ἀπὸ τοῦ πρώτου, οἷον τῶν στοιχείων. ταῦτα γὰρ ἡ πρώτη, καὶ ἀμερὴς ἐστὶ τοῦ ἀνθρώπου φωνή. B *Elementum est quiddam simplicissimum, (ut ait Auerroes) ergo diuidi non potest. si huiusmodi: est ab hoc incipiendum, si uoluerimus ordinem naturæ sequi, qui progreditur à simplicissimis paulatim ad composita. Hanc rem quoq; animaduertit Halicarnasseus, ait enim elementa, seu literas esse principia humanæ, articulatæq; uocis, quæ diuisionem nullam recipiunt, uerba illius sunt hæc: ἀρχαὶ μὲν οὖν εἰσὶ τῆς ἀνθρωπίνης, καὶ ἐνάρθρου φωνῆς, αἱ μηκέτι δεχόμεναι διαίρεσιν. Sed quia etiam brutorum uoces indiuisibiles sunt, ne quis putaret hac definitione ipsas contineri: ait Aristoteles, οὐ πᾶσα δὲ, & quæ sequuntur, hoc est non omnis quidem uox indiuisibilis est elementum, sed ea tantum, ex qua existit, ac gignitur uox, quæ sensum aliquem habet, & intelligi potest, hæc illa est quam Halicarnasseus ἀνθρωπίνην, καὶ ἔναρθρον uocat. Auerroes quoque in sua paraphrasi ait: Et quoniam uoces, seu soni bestiarum diuidi nõ possunt in literas: propterea dicimus; nullam uocem earum compositam esse ex literis: neque ullam partem uocum illarum esse literam.*

Τούτου δὲ μέρη τό τε φωνῆεν, καὶ τὸ ἡμίφωνον, καὶ ἄφωνον. ἔστι δὲ φωνῆεν μὲν ἄνευ προσβολῆς ἔχον φωνὴν ἀκουστήν. ἡμίφωνον δὲ, τὸ μετὰ προσβολῆς, ἔχον φωνὴν ἀκουστήν, οἷον, τὸ σ, καὶ τὸ ρ. ἄφωνον δὲ, τὸ μετὰ προσβολῆς, καθ᾽ αὑτὸ μὲν οὐδεμίαν ἔχον φωνήν: μετὰ δὲ τῶν ἐχόντων τινὰ φωνὴν, γινόμενον ἀκουστόν. οἷον τὸ γ, καὶ τὸ δ.

Hæc uocalis, siue semiuocalis, aut etiam muta appellatur. Vocalis, quæ sine ulla prorsus adiectione sonum, qui exaudiri possit, reddit. Semiuocalis, quæ non sine adiectione, ut σ, ρ. Muta, quæ cum adiectione per se nullum omnino sonum reddit, adiuncta uerò his, quæ aliquam uocem reddunt exaudiri potest: ut γ & δ.

Auerroes locũ hunc ita explicat. Huius uocis, quæ litera est, partes sunt, litera uocalis, & litera consonans, & habet duas partes: una est, quæ penitus non recipit protensionem ullam sonando: altera autem est

quæ

A *quæ recipit protensionem, & cæteræ quæ uocantur semiuocales, & mutæ, & omnes hæ uoces generantur ex percußione, quæ fit à labijs & dentibus, aut ab alijs partibus gutturis, seu faucium. In eodem libro* περὶ συνθέσεως *Dionysius Halicarnasseus, ex sententia Aristoxeni Musici, literas non dißimili modo diuidit; ait enim:* τῶν δὲ στοιχείων τε, καὶ γραμμάτων οὐ μία πάντων φύσις, διαφορὰ δὲ αὐτῶν. πρώτη μὲν ὡς Ἀριστόξενος ὁ μουσικὸς ἀποφαίνεται, καθ' ἣν τὰ μὲν φωνὰς ἀποτελεῖ, τὰ δὲ ψόφους, φωνὰς μὲν τὰ λεγόμενα φωνήεντα, ψόφους δὲ τὰ λοιπὰ πάντα. *Aristot. in contextu definiens uocalem ait esse* φωνὴν ἀκουστὴν ἄνευ προσβολῆς. *rursus definiens semiuocalem & mutã inquit:* φωνὴν ἀκουστὴν μετὰ προσβολῆς. *Nescio autem qua ratione Paccius* προσβολὴν *uerterit additionem, nam id non significat hæc dictio, sed percußionem, & collisionem, & impetum quendam. Atque sanè hoc rectè explicat Auerroës, ait enim consonantes egere, in pronunciatione, percußione labiorum, linguæ, & faucium, alioqui exaudiri non possent, qua non egent uocales: nam sine hac percußione, seu impreßione labiorum, & linguæ per se exaudiuntur. Ideò Aristoxenus, ut paulò ante retulimus ex Dionysio, uocales appellabat* φωνάς; *& consonantes* ψόφους. *quid enim aliud est* ψόφος, *quàm sonus qui fit* μετὰ προσβολῆς? *Locus est apud Aristotelem libro secundo de partibus animal. ubi de lingua & labijs loquitur, in quo legas quædam quæ spectant ad hanc* προσβολὴν, *quæ fit in pronunciatione, quis ibi scribatur* προσβολή. *Verba sunt hæc, quæ ideo à me apponuntur, quia uidentur hunc locum multũ illustrare posse.* τῆς δὲ γλώττης μὴ τοιαύτης οὔσης, μηδὲ τῶν χειλῶν ὑγρῶν, οὐκ ἂν ἦν φθέγγεσθαι τὰ πλεῖστα τῶν γραμμάτων· τὰ μὲν γὰρ τῆς γλώττης εἰσὶ προσβολαί, τὰ δὲ συμβολαὶ τῶν χειλῶν. *quæ omnia considerari ait diligentius ab ijs qui circa metra uersantur:* ποίας δὲ ταῦτα, καὶ πόσας καὶ τίνας ἔχει διαφοράς, δεῖ πυνθάνεσθαι παρὰ τῶν μετρικῶν, *uti etiam paulò post in consequenti, & alio itidem cõtextu ait in hoc libro poëtices. Idem Dionysius, ibidem declarat apertius alia quadam ratione, quæ uocales dicantur, & quæ consonantes.* δευτέρα διαφορὰ ἐστὶ καθ' ἣν τῶν φωνηέντων ἃ μὲν καθ' ἑαυτὰ ψόφους ὁποίους δή τινας ἀποτελεῖν πέφυκεν, ῥοῖζον, ἢ συριγμόν, ἢ ποππυσμόν, ἢ τοιούτων τινῶν ἄλλων ἤχων δηλωτικά. ἃ δὲ ἐστὶν ἁπάσης ἄμοιρα φωνῆς, καὶ ψόφου, καὶ οὐχ οἷόν τε ἠχεῖσθαι καθ' ἑαυτά. ταῦτα μέν τινες ἐκάλεσαν ἄφωνα. θάτερα δὲ ἡμίφωνα. *Alij diuersam in his diuidendis, atque explicandis rationem secuti sunt, ut minus mirum uideri debeat, si etiam Aristotelis diuisio alio quodam modo facta est. Verba Halicarnassei, quibus hoc declarat, hæc sunt:* οἱ δὲ τριχῆ νείμαντες

B τὰς πρώτας τε καὶ στοιχειώδεις φωνῆς δυνάμεις. φωνήεντα μὲν ἐκάλεσαν ὅσα καὶ καθ' ἑαυτὰ φωνεῖται, καὶ μεθ' ἑτέρων, καὶ ἐστὶν αὐτοτελῆ· ἡμίφωνα δὲ ὅσα μετὰ μὲν τῶν φωνηέντων κρεῖττον ἐκφέρεται. καθ' ἑαυτὰ δὲ χεῖρον τε καὶ οὐκ αὐτοτελῶς. ἄφωνα ὅσα οὔτε τὰς τελείας οὔτε τὰς ἡμιτελείας φωνὰς ἔχει καθ' ἑαυτά, μεθ' ἑτέρων δὲ καὶ φωνεῖται. *Hæc ego apponere uolui ex disputatione rhetoris doctiß. sumpta, ut quilibet posset cum Arist. explicatione conferre: mirifice enim locum hunc totum illustrant. Ingeniose quoque ueterum uestigia secutus, hæc omnia explicat lib. quarto Gaza, ut uidere quilibet potest. Plutarchus libro nono Symposiac. capite tertio, ubi Musicum cum Rhetore, & Geometram cum Grammatico differentem facit, uaria explicat, quæ ad uocales & consonantes spectant, illic igitur legi possunt. Auerroes in sua Paraphrasi de ijs omnibus ita disserit: nam apponam ipsius uerba, sicuti adhuc feci multis in locis, aliquantò elimatiora, & puriora, quàm in interpretis uersione leguntur. Litera semiuocalis est, quæ habet cum uocali protractionem quandam, & non habet per se sonum, qui exaudiri poßit. Litera uerò consonans est, quæ cum uocali sonat: sed per se posita, non habet sonũ, qui audiri poßit, sicuti uocales habent. intelligo autem sonum, qui exaudiri potest, in consonantibus, quando componitur cum alio, & simul cum eo sonat. Et consonantibus quidem non inest sonus, nisi quando componuntur cum illis, quibus inest sonus: & sunt quæ apud nos dicuntur literæ quietæ, seu mutæ.*

ταῦτα δὲ διαφέρει σχήμασί τε τοῦ στόματος, τόποις, καὶ δασύτητι, καὶ ψιλότητι, καὶ μήκει, καὶ βραχύτητι, ἔτι δὲ ὀξύτητι, καὶ βαρύτητι, καὶ τῷ μέσῳ, περὶ ὧν καθ' ἕκαστον ἐν τοῖς μετρικοῖς προσήκει θεωρεῖν.

Hæc differunt inter se figura oris, locis, aspiratione, tenuitate, longitudine, breuitate, acumine, præterea grauitate, inflexione: de quibus sanè in his, quæ ad metra pertinent, consideratio propria est.

Postquam elementa diuisit in partes tres, singulaq; definiens explicauit: nunc differentiam ipsorũ declarat, qualis sit. Ac multis sanè modis tùm uocales, tum consonantes, tum semiuocales inter se differunt. Quòd si quis quærat, quem usum præbeant nobis hæ differentiæ in poëtica facultate, si nouerimus ipsas? Respondeo,

Respondeo, cum poëtarum oratio numeris constet, suauitatemq; aliquando requirat, & lenitatẽ, aliquan- A
do asperitatem, non posse nos satis aptè eam conficere, aut internoscere, nisi has differẽtias cognouerimus.
Ac de uocalibus primum loquemur, idipsumq; esse uerißimum ostendemus. Vocales numero septem sunt,
duæ longæ, η, ω. duæ breues, ε, ο. tres ancipites, α, ι, υ. Græcarum literarum ego affero exempla, quia Ari
stotelis uestigia sequor: facilè tamen hac norma etiam Latinas perpendere poterimus. Omnes uocales pro-
feruntur, arteria spiritum concipiente, & ualde simplici quadam oris figuratione, linguæq; sine ullo pror-
sus labore excurrentis, sed planè quiescentis. Ex his quæ sunt longæ continuum quendam, & productum e-
mittunt sonum. breues autem uno spiritus ictu, & breui arteriæ commotione proferuntur, breuemq; faciũt
sonum. Ancipites si longæ fuerint, longarum: si breues, breuium naturam imitantur. Longæ igitur in pro-
latione multum temporis sonant, ac exaudiuntur, ideoq; suauißimam, grauitatisq; plenam uocem efficiunt.
Breues autem, quoniam cito proferuntur, & statim præteruolant aures, deteriorem faciunt sonum: atque
» ut Halicarnasseus ait, μικρόφωνα ὄντα, καὶ σπαδονίζει τὸν ἦχον. Præterea ex longis maximè sonorum
est α cum longum est, profertur enim hiulco ore. Præterea etiam ω, nam rotundatur in ipso proferendo
os, & contrahuntur labia, ut curuentur postea in circulum ueluti quendam, στρογγύλεται (inquit Dio-
» nysius) ἐν αὐτῷ τὸ στόμα, καὶ περιστέλλει τὰ χείλη. Hæc igitur harum uocalium natura est, quorum
concursus maxime uitandus, hiulcam enim & languidam reddunt orationem. Quòd si hæc ita sese habent,
» iam satis patet, opinor, quomodo differant inter se σχήμασι τοῦ στόματος καὶ μήκει, καὶ βραχύτη-
τι, καὶ τόποις. (sic enim ait Aristoteles in contextu) qualemq; usum poëtis præbeant, & quomodo ad
poëticam facultatẽ spectent. Quatenus uerò spectat ad consonantes, & semiuocales, idipsum etiam demon-
strari potest. Ex semiuocalibus aliæ sunt simplices, aliæ sunt duplices, simplices uoco (secutus normam Ha
licarnassei) λ, μ, ν, ρ, nam immutalibus ad uerba respicientes quædam barytona appellarunt grammati-
ci. Duplices sunt tres, hæ ζ, ξ, ψ. singulæ uerò harum quatenus ad poëticen, & Rhetoricen spectant, ita
dijudicantur. Grauiorem constituunt syllabam, ac dictionem duplices, quàm simplices, perfectiores enim
sunt, leuiores autem esse uidentur simplices, & sonum, qui uelocius præteruolat, efficere, quo pacto autem
singulæ pronuncientur, quáq; oris figura, linguæ motu, dentium, & faucium statu, est diligenter & orato-
ri, & poëtæ considerandum, quia naturam ab his accipit aut lenem, aut horridam, aut tardam, aut celerem
dictio: postea etiam oratio, quæ ex dictionibus constat. Suauem facit orationem λ, & est (ut ait Halicar-
nasseus) τῶν ἡμιφώνων γλυκύτατον. ρ horridam facit, & est (ut idem inquit) τῶν ὁμογενῶν γενναιό- B
τατον. medium quendam sonum ac naturam habent μ, & ν. Inuenustam autem, & insuauem reddit dictio
nem, & orationem τὸ σ: atq;, si fortè aliquando contigerit, ut crebrius ponatur, ualde angit aures audito-
rum. θηριώδους γὰρ καὶ ἀλόγου (nam proferam Halicarnassei uerba) μᾶλλον, ἢ λογικῆς ἐφάπτεσθαι
δοκεῖ φωνῆς ὁ σιγμός, rarò igitur ueteres, qui aptè scribere conati sunt, usi uidentur: neq; defuerunt
olim, qui integras cantilenas, & poëmata conscripsere ἀσίγμως, quod testimonio uersuum Pindari pro-
bat Halicar. ut illic uidere quilibet potest: ego enim, ne longior sim, prætermitto: ex duplicibus τὸ ψ ual-
de fugiendum, quia eundem habet σιγμόν. ζ aliquantò suauius. τὸ ξ autem asperius, & habet præ-
terea eundem σιγμόν, quem improbari diximus in dictionibus. Aspiratarũ quoq;, ac tenuium & me-
diarum natura, & uis est poëtæ pernoscenda eadem de causa: diuerso enim oris, linguæ, & faucium statu,
ac motu pronunciantur, cum differant δασύτητι, καὶ ψιλότητι, nam ψιλὸν est τὸ τ. δασὺ τὸ θ. μέ-
σον τὸ δ. de quibus Aristoteles in contextu. Respiciendum præterea ad accentum dictionum: nam aliæ per
acutum, aliæ per grauem, aliæ per medium proferuntur: medium puto ab Aristot. uocari, circumflexum
quem grammatici uocant: τὰ δασέα (inquit Dionysius Halicarnasseus) κράτιστα ὅσα τῷ πνεύματι
πολλῷ λέγεται, δεύτερα δὲ ὅσα μέσῳ, κάκιστα δὲ ὅσα ψιλῷ, ταῦτα γὰρ τὴν ἑαυτῶν δύναμιν
ἔχει μόνην. τὰ δὲ δασέα, καὶ τὴν τοῦ πνεύματος προσθήκην. Verùm de his hactenus: nam satis
omnes differentiæ literarum, de quibus Aristoteles loquitur in cõtextu, declaratæ sunt, ac illarum usus de-
monstratus, qualis sit, & quomodo Poëtis inseruiat. Multa potuissem ex Ciceronis lib. de Or. III. ex Quin-
tiliani etiam lib. II. apponere, sed ego Halicarnasseum in primis secutus, satius esse putaui: si breuiter hæc
explicarem, legat igitur qui uolet illic copiose. Erasmus nostra ætate ab hinc plures annos librum edidit de
Pronunciatione, in quo omnia exactè explanauit, quæ ad hanc disputationem pertinent: non quidem ad
Rhetoricen, aut ad Poëticen referens, ut doceret suauiorem grauioremq; & fluxam magis facere orationẽ,
sed ut suis Batauis, & Hollandis, cæterisq; id genus hominibus, qui in Latinis, Græcisq; literis proferendis,
pingue quiddam atq; horridum sonant, rectam pronunciandi normam daret, eorumq; uocem leniret, atq;
inflecteret ad suauitatem. Adnotanda uerò diligenter illa sunt Aristotelis uerba in contextu, περὶ ὧν κα-
» θέκαστον ἐν τοῖς μετρικοῖς προσήκει θεωρεῖν. ait enim exactius de his loqui pertinere ad eum, qui de
metris

A *metris loquitur: ea autem facultas particula quædam grammaticæ est, & inseruit poëticæ, & Rhetoricæ aliqua ex parte: nam & ipsa numeros asciscit: metra autem numerorum partes quædam sunt, ut antè copiosius declaratum fuit. Dionysij Halicarnas. locus est in libro* περὶ συνθέσεως: *ubi loquitur de numero, & ordine literarum: pulcherrimus, ualdeq́; annotandus. ait enim non ad Rhetoricen pertinere eam disputationem, sed ad grammaticam, & metricā facultatem: non secus ac Aristoteles hoc loco. Verba illius sunt hæc.* ἡ μὲν ὑπὲρ τούτων θεωρία γραμματικῆς τε καὶ μετρικῆς, εἰ βούλεταί τις καὶ φιλοσοφίας οἰκειοτέρα. *Neq; est, quòd miretur quispiam dixisse illum hoc esse munus philosophiæ. uerissimum enim est, quatenus mater est, & altrix omnium artium, & scientiarum, tum quæ circa res, tum quæ circa orationem uersantur. Non sunt autem prætermittenda Auerrois uerba, quæ sunt in Paraphrasi, ingeniose enim & doctè locum hunc explicant: sunt autem hæc. Et literæ istæ diuersæ fiunt secundum diuersitatem figurarum oris, & locorum, quibus connectuntur, & unde progredi incipiunt, præterea secundum breuitatem, & longitudinem: grauem quoque, & acutum accentum, & summatim ut dicam, secundum omnem terminationem, & extremitatem, atq; media, quæ inter ipsas sunt: hæc uero copiosius declarantur ab his, qui de concentibus, & metris, atq; omnibus proportionibus poëticis loquuntur.*

Συλλαβὴ δέ ἐστι φωνὴ ἄσημος συνθετὴ ἐξ ἀφώνου, καὶ φωνὴν ἔχοντος. καὶ γὰρ τὸ γρ ἄνευ τοῦ α συλλαβή, καὶ μετὰ τοῦ α, οἷον, τὸ γρα. ἀλλὰ καὶ τούτων θεωρῆσαι τὰς διαφορὰς τῆς μετρικῆς ἐστι.

Syllaba uox est nihil penitus significans composita ex muta, & uocē aliquo pacto habente: nam γρ etiam absque α syllaba est: & cum α, ueluti γρα. sed harum differentias examinare, metricæ artis est.

Postquàm elementum definiuit, eiusq́; partes: quibusq́; modis inter se differant declarauit: seriem disputationis secutus, explicat, atq; definiuit syllabā. Sed miretur fortasse aliquis, ac quærat, cur Aristoteles elementum, literamq́; definiens, numerum ipsarum, quot sint, non quæsiuit. Respondeo, hoc non fuisse necessarium, quia non spectat ad facultatem poëticam talia perquirere. Atq; hoc sanè, sicuti multa alia, doctè animaduertit Dionysius Halicarnass. in lib. περὶ συνθέσεως. *ubi ait de facultate Rhetorica loquens.* ὁ ἀριθμὸς δὲ αὐτῶν στοιχείων ὅστις ἐστὶν οὐ ῥᾴδιον εἰπεῖν ἀκριβῶς, ἐπεὶ πολλὴν περιέχει, καὶ τοῖς
B πρὸ ἡμῶν ἀπορίαν τὸ πρᾶγμα, οἱ μὲν γὰρ ὠήθησαν τρισκαίδεκα εἶναι πάντα τῆς φωνῆς στοιχεῖα, κατεσκευάσθαι δὲ τὰ λοιπὰ ἐκ τούτων, οἱ δὲ καὶ τῶν εἰκοσιτεσσάρων οἷς χρώμεθα νῦν, πλείω. ἡ δὲ τούτων θεωρία γραμματικῆς ἐστιν, ἢ μετρικῆς. *Rhetores igitur, & Poëticæ facultatis professores hanc quæstionem omittunt: arripiunt enim ipsam iam conclusam ab altera facultate, cuius proprium est eam perpendere. ideò locuturus Halicarnaß. de ijs quæ ad oratoriam facultatem tantum spectāt ait: se proferre tanquam confessum, & decretum inter eos, qui alteram facultatem tractant: literas esse uigintiquatuor: solent enim artes plerunq;, quæ uocantur à Græcis* ὑποδεέστεραι, *arripere prioris alicuius, tanquam ministræ conclusiones, ex quibus tanquam principijs certis, & iam probatis eliciūt suas disputationes. Verba illius sunt hæc.* ἡμῖν δὲ ἀπόχρη μήτε ἐλάττους τῶν κδ. μήτε πλείους ὑποθεμένοις δεικνύναι τὰς τῆς φωνῆς ἀρχάς, καὶ τὰ συμβεβηκότα αὐτῇ λέγειν. *Verum de his hactenus, nunc syllabæ definitionem explico.* SYLLABA *est uox, quæ nihil significat. Hoc additum est, ut distinguatur à dictionibus monosyllabis, quæ quidem significant, sicuti patet. Sed cum significant non iam syllabæ, sed dictiones uocantur.* COMPOSITA *ex muta, & uocem habente. Compositam uocat, ut distinguat ab elemento, quod simplex est &* ἀδιαίρετον, *ut paulò ante diximus. Componitur autem ex duobus: ex muta scilicet & uocali: nam ex duabus mutis, uel ex muta, & semiuocali non potest confici syllaba. ut si dicas* γρ. *sine* α. *uel alia uocali non erit syllaba: quia enunciari non potest. Oportet enim syllabam, cum sit dictionis pars, enunciari: alioqui si syllabæ non enunciarentur singillatim per se, neq; dictio ex syllabis composita simul posset enunciari. Verba Græca in contextu in uulgatis libris ita leguntur* συνθετὴ ἐξ ἀφώνου, καὶ φωνὴν ἔχοντος, καὶ γὰρ τὸ γρ ἄνευ τοῦ α συλλαβή, καὶ μετὰ τοῦ α. οἷον τὸ γρα. *Sed si consideres, corrupta sunt, et mutila. Ego igitur ex lectione manuscripti libri, qui est apud me: ita corrigo.* συνθετὴ ἐξ ἀφώνου, καὶ φωνὴν ἔχοντος, καὶ γὰρ τὸ γρ ἄνευ τοῦ. α. οὐκ ἔστι συλλαβή, ἀλλὰ μετὰ τοῦ. α. οἷον τὸ γρα. *Auerroes quatenus syllaba dicitur composita ex consonante, & uocali pulcherrimè explicat, & ingeniose: nam ait consonantem esse tanquam materiam. Vocalem uerò tanquam formā. Sed apponam uerba illius, ut facilius res tota intelligatur: Syllaba est uox composita ex literis uocalibus, & consonantibus nihil significans. Et summatim sciendum est, quoniam uox, seu syllaba ex duobus confici*

tur, alterum in ea esset, tanquam materiam hoc est consonantem: alterum tanquàm formam, hoc est uocalē, & ideò à nostratibus hominibus uocales uocantur mouentes, & excitantes mutas literas. Hæc ille. ex quibus patet quomodo syllaba dicatur cōposita. Dionysius Halicarnass. in libro περὶ συνθέσεως ait: ἐκ δὲ τῶν γραμμάτων τοιούτων τε ὄντων, καὶ δυνάμεις τοιαύτας ἐχόντων αἱ καλούμεναι γίνονται συλλαβαί. In syllabis Poëtæ & Oratores duo considerant. breuitatem seu longitudinem, & sonum, quia ex his cum conficiantur dictiones, & ex dictionibus oratio, plurimi refert quales illæ sint: componuntur aūt per hanc methodum syllabæ, ut idem docet Halicarnass. primum enim aliqua uocalis seu longa, seu breuis: nuda, simplexq; constituitur, quæ syllabam per se constituit: ut patet in dictione ὁδὸς, in priore syllaba. o. huic literæ seu syllabæ si apponas ρ & scribas ῥόδος remanet quidem eadem syllaba breuis. Sed suscipient aliquam mutationem addita prima litera illa ρ. Præterea si rursus huic anteponas aliam literam consonantem, seu mutam fiet syllaba τρο, ut in dictione τρόπος. Postremò si aliam illi anteponas, fiet syllaba στρο. ut in dictione στρόφος seu στροφή. Hæc postrema, quā quarto loco enumerauimus maxima est omnium, & magis cōposita. Tertio itidem loco exposita syllaba magis idem simplex quàm quarta, sed magis composita, quā secunda, & sic reliquæ eodē modo. Tribus igitur additionibus, quæ proferri possunt (Græci προσθήκας ἀκουστὰς uocant) aucta fuit syllaba illa, & breuis nihilominus relicta est. Hæc omnia nosse oportet oratorem, & poëtam, ut complicare sciat literas: & syllabas conficere, complexionemq; horridam, & asperam uitare posit: si ita locus postulet. præterea consideret breuisne sit, an longa. nam ut Halicarnass. ait οὐ τὴν αὐτὴν δύναμιν ἔχει ὅτι ἐν λόγοις ψιλοῖς ὅτ' ἐν ποιήμασιν, ἢ μέλεσι διὰ ῥυθμῶν ἢ μέτρων κατασκευαζομένοις πᾶσα βραχεῖα, καὶ πᾶσα μακρὰ συλλαβή. Sed exactius considerare hæc, fortasse ad metricam artem, potius quàm ad facultatem poëticam spectat. Non dissimili ratione post longam de syllabis disputationem, quia nimis exactè in ea fuerat uersatus, ait. οὐκ ἀναγκαῖον δὲ ἐν τῷ παρόντι ταῦτα σκοπεῖν, ἀρκεῖ γὰρ ὅσον εἰς τὴν παροῦσαν ὑπόθεσιν ἥρμοττεν εἰρῆσθαι. Nihil turpius scribenti artis alicuius præceptiones contingere potest, quàm si imprudens transgrediatur in fines alterius, quæ proxima, finitimaq; illi sit. Hoc igitur diligenter est euitandum, quod Halicarnass. et Aristoteles, sicuti patet hoc loco, summo studio efficere conati sunt. A

Σύνδεσμος δέ ἐστι φωνὴ ἄσημος, ἣ οὔτε κωλύει, οὔτε ποιεῖ φωνὴν μίαν σημαντικὴν, ἐκ πλειόνων φωνῶν πεφυκυῖαν συντίθεσθαι, καὶ ἐπὶ τῶν ἄκρων, καὶ ἐπὶ τοῦ μέσου, ἣν μὴ ἁρμόττει ἐν ἀρχῇ λόγου τιθέναι καθ' αὑτήν, οἷον, μὲν, ἤτοι, δή: ἢ φωνὴ ἄσημος ἐκ πλειόνων μὲν φωνῶν μιᾶς, σημαντικὴν δὲ ποιεῖν πεφυκυῖα μίαν φωνήν. B

Coniunctio uox est minime significans: quæ nec impedit, nec efficit aliquam uocem significare, apta quidem ex pluribus uocibus componi, extremo atque medio orationis congruens: quam quidem in initio orationis suapte natura poni minime conuenit: ut μὲν, ἤτοι, δή: siue uox per se quidem minime significans ex pluribus uocibus unam, apta uerò uocem unam significantem reddere.

Nunc coniunctionem definit & explicat Aristoteles, est autem coniunctio uox quæ non significat quidpiam, sed copulat tantum, ea enim propriè uox dicitur significare: quæ rem aliquam significat, sed coniunctiones rem nullam prorsum designant certam, ideò appellata ab Aristot. uox ἄσημος. Quæ οὔτε κωλύει. liber Vetustus manuscriptus, qui est apud me, habet κολοῖ, id est mutilam facit, disiungitq;: quàm lectionem prorsus recipio, altera reiecta, quæ pulcherrimum Aristot. sensum corrumpit. Quatenus enim coniunctio uocatur, seu σύνδεσμος, posset aliquis suspicari, an coniungeret, seu interpellaret & mutilam faceret si tolleretur uocem unam significantem: quæ ex pluribus uocibus hoc est syllabis sit composita. VOCEM significantem, uocat Aristot. VT PARIETEM, LVCERNAM, ARBOREM, PLVRES VOCES cum ait, intelligit syllabas. Vna uox significans, ex pluribus uocibus non significantibus, hoc est syllabis componitur. Coniunctiones uerò sunt hæ. μὲν. δή. ἤ. ἤτοι. et reliquæ huiusmodi: nō inseruntur igitur hæ coniunctiones, in compositione dictionis, dum componitur ex syllabis. Et hoc differt CONIVNCTIO à SYLLABA. nam utraq; uox est non significans: sed differunt, quia syllaba ingreditur compositionem dictionis, seu (ut uerbo utar Aristot.) uocis significantis: at coniunctio nō ingreditur, sed separatim profertur, sicuti patet. Atq; sic patet locus alioqui difficillimus, & obscurissimus, quē

neq;

A neq; Georgius Valla, neq; Paccius apte uerterunt, uti etiam me tacente uidere est in ipsorum uersione. Debet aut̃ ita uerti. CONIVNCTIO est uox nihil significans, quæ neq; conglutinat, neq; cõficit uocem unam significantẽ, quæ ex pluribus uocibus, seu syllabis poßit apte componi: Alio etiam modo explicat Coniunctionis naturam, ac uim Aristoteles. sic Coniunctio est, quæ & in extremis partibus, & in medio (nisi cõueniat, aut collocari apte poßit principio) collocatur sermonis per se seiuncta, ac separata. Hac quippe explicatione (si ita uertas) nihil ingeniosius aut artificiosius potest excogitari: nam Coniunctionis hæ, μὲν, δὲ, δὴ, τοι, δηλαδὴ, καὶ. & reliquæ huiusmodi, semper collocantur in medio sermonis, ut satis patet. Rursus hæ ὅτι, ἀλλὰ, αὐτὰρ, ὥσπερ, & quæ huiusmodi sunt, semper collocantur in principio sermonis. Illa uerba in contextu Græco τιθέναι καθ' αὐτὴν. corrigẽda sunt ex manuscripto τίθεται καθ' αὐτὴν. Rursus illa dictio ἣν μὴ legi debet ἣν μή. male igitur hæc omnia uertit Paccius, debentq;, uti nos superius expreßimus, uerti. Non contentus duplici hac explicatione Coniunctionis, aliam quoq; affert Aristot. quæ est huiusmodi. Vel Coniunctio est uox nihil significans, quæ tamen ex pluribus uocibus significantibus, unam quandam aliam, ac diuersam significantem dictionem potest conficere. Hic quoq; cõtextus in uulgatis libris est corruptus, sed Mediceus liber manuscriptus rectam præsefert, si unius literæ labeculam tollas, lectionem, habet enim sic uerba hæc descripta. ἢ φωνὴ ἄσημος ἐκ πλειόνων μὲν φωνῶν σημαντικὸν δὲ ποιεῖν πέφυκε μίαν σημαντικὴν φωνήν. si tu illam dictionem σημαντικὸν ita scribas, una litera, unoq; accentu tantum immutato. σημαντικῶν. erit nitidißimus ab omni parte locus hic, ut legas. ἢ φωνὴ (nam rursus appono integra omnia) ἄσημος, ἐκ πλειόνων μὲν φωνῶν, σημαντικῶν δὲ ποιεῖν πέφυκε μίαν σημαντικὴν φωνήν. Exemplum eius rei, de qua loquitur Aristot. fuerit in his dictionibus ἑπτακαίδεκα, εἰκοσικαιτρία, εἰκοσικαιτέσσαρα. & in hac καλοκἀγαθος. et in hac καλοκαγαθία: nam coniunctio illa, καὶ. est quidem ἄσημος, sed ex pluribus, duabus scilicet uocibus significantibus, quæ sunt εἴκοσι. & τρία. uel καλὸς & ἀγαθὸς, conficit unam, ac diuersam uocẽ significantẽ, quæ est καλοκἀγαθος. & εἰκοσιτρία. Non sine causa igitur Aristot. tres attulit explicationes coniunctionis, ut triplicem ipsius uim patefaceret, sicuti opinor omnes iã posse apertißime perspicere. Conferat qui uolet uersionẽ Paccij cũ nostra uersione, & interpretatione: Animaduertet enim (sat scio) ipsum loca hæc non intellexisse, perperamq;, & confuse omnia uertisse. Neq; hæc à me quisquã putet uelim obtrectandi gratia dici: sed tantum ueritatis patefaciendæ causa, in loco præsertim obscurißimo, & corrupto, sicuti

B ostendimus paulo ante. Auerroes in sua Paraphrasi locum hunc ita explanat. Copulatio est uox cõposita, nihil significans separatim, ut est, &, demũ, atq;, & sane, summatim ut dicã, dictiones hæ sunt tanquã uincula quædã partiũ orationis inter se, & hoc quidẽ faciunt, aut in principio sermonis, ut. QVONIAM. QVIDEM, & dictiones, quæ continuationem significant, ut QVANDO, SI, & aliæ his similes. Præterea quædam, quæ disiungunt, ut AVT. SIVE, & quæ excipiendi uim habent, ut PRAETER, PRAETERQVAM & similes: & quæ aduersantur, ut Sed, ueruntamẽ, & istæ quoque aut in principio orationis, aut in fine, aut in medio collocantur. Postremò cõiunctio uox est non significatiua, separãs uoces simplices, quæ quando coniungitur cum alijs, simul significat cum illis, ut dictiones. quæ συγκατηγορηματικαὶ uocantur. Voces simplices appello, non ut sunt literæ: quoniam uoces significatiuæ, separatim compositæ ex uocibus pluribus aut ex tribus aut ex quatuor, aut etiã ex pluribus, secundum figuras apte componendi, sunt nomen, & uerbum. Hæc ille, quæ ego illius sententiarum uestigia secutus ita retuli: nam interpretis inscitia omnia corrupta sunt. Iam uere si quis quærat, quẽ usum præbeat in facultate poëtica cõsideratio harum coniunctionũ: facile cognoscet: si meminerit, quòd sæpe à nobis dictum fuit, poëtas oportere conficere orationem ornatã, aptã numeris inclusam, fluentẽ, suauẽ, nihil ut in ea sit asperũ, nihil ociosum: nihil præposterũ, Arist. libr. Rhethor. tertio magnã uim ostendit esse in disiunctis, & carentibus copula, si apte proferãtur ait enim, ἔτι τὰ ἀσύνδετα ὡσαύτως. ἦλθον ἀπήντησα ἐδεόμην. ἀνάγκη γὰρ ὑποκρίνεσθαι, καὶ μὴ ὡς ἓν λέγοντα τῷ αὐτῷ ἤθει, καὶ τόνῳ εἰπεῖν. Idem paulò post in disiunctis propriã quandã naturã inesse demonstrat, quia ex uno multa fiũt, unũ enim facit ex multis coniunctio rursus disiunctio multa ex uno. Verba illius, hæc sunt ἔτι ἔχει ἴδιόν τι, τὰ ἀσύνδετα, ἐν ἴσῳ γὰρ χρόνῳ πολλὰ δοκεῖ εἰρῆσθαι, ὁ γὰρ σύνδεσμος ἓν ποιεῖ τὰ πολλά. τοὐναντίον οὖν ἔχει αὔξησιν. ἦλθον. διελέχθην. ἱκέτευσα πολλά. Plutar. in uersibus Homeri perpẽdit structurã uerborũ, quæ apte iunguntur συνδέσμῳ. Verba illius hæc sunt. ἔστι δὲ παρ' αὐτῷ καὶ ἡ τῶν συνδέσμων ἐναλλαγή. οἷον εὐνῇ δ' οὔ πώποτ' ἔμικτο. χόλον δ' ἀλέεινε γυναικός. ἀντὶ τοῦ χόλον γάρ. ταῦτα μὲν δὴ κατὰ λέξιν ἐστὶ σχήματα, οἷς καὶ ἄλλοι πάντες οὐ μόνον ποιηταί, ἀλλὰ καὶ πεζῶν λόγων συνθέται κέχρηνται. Aristo. ipse lib. Rhet. 3. ubi loquitur περὶ τοῦ ἑλληνίζειν. & quinq; enumerat partes illius artificij, primum exponi συνδέσμον. nã in eo magna uis est. πρῶτον μὲν ἐν τοῖς συνδέσ-

μοις ἂν ἀποδιδῷ τις, ὡς πεφύκασιν πρότεροι, καὶ ὕστεροι γίνεσθαι ἀλλήλων. οἷον ᾧιοι ἀπαι- A
τοῦσιν, ἅπερ ὁ μὲν, καὶ ὁ ἐγὼ, ἀπαιτεῖ τόνδε, καὶ τὸν ὅδε. δεῖ δὲ ἀνταποδιδόναι ἀλλήλοις *& quæ sequuntur. Plura qui uolet legere περὶ συνδέσμων: poterit apud Demetrium Phalereum (si illius liber est, qui circumfertur) ubi loquitur περὶ συνθέσεως τοῦ λόγου. Quintilianus etiam libro primo. locum hunc in poëtice Aristotelis uidetur legisse, atq; obseruasse ab Aristotele tres tantum partes orationis poni. ait enim. Veteres enim quorũ fuerũt Aristot. quoq; et Theodectes uerba tantũmodo, & nomina, & coniunctiones tradiderunt, uidelicet, quòd in uerbis uim sermonis, in nominibus materiam (quia alterũ est, quod loquimur, alterum de quo loquimur) in coniunctionibus autem complexũ eorũ esse iudicauerũt, quas coniunctiones à plerisq; dici scio. Sed hæc uidetur ἐκ συνδέσμου magis propria translatio. Paulatim à Stoicis auctus est numerus, ac primum coniunctionibus articuli additi. Hæc ille. sed miror, quomodo dicat à Stoicis articulum positum inter partes orationis, cum etiam Aristoteles hoc libro poëtices posuerit. Res tota aut consideranda diligentius, aut Quintil. uidetur errasse: minusq; attentè legisse Aristotelẽ.*

ἄρθρον δέ ἐστι φωνὴ ἄσημος, ἣ λόγου ἀρχὴν, ἢ τέλος, ἢ διορισμὸν δηλοῖ, οἷον, τὸ φημὶ, καὶ τὸ περὶ, καὶ τὰ ἄλλα: ἢ φωνὴ ἄσημος, ἣ οὔτε κωλύει, οὔτε ποιεῖ φωνὴν μίαν σημαντικὴν ἐκ πλειόνων φωνῶν πεφυκυῖαν συντίθεσθαι. καὶ ἐπὶ τῶν ἄκρων, καὶ ἐπὶ τοῦ μέσου.

Articulus uox est minime significans, quæ uel principium orationis, uel finem, uel separationem ostendit, quemadmodum τὸ φημί τὸ περὶ & alia: siue mox minime quidem significans: quæ nec impedit: nec efficit aliquam uocem significare, aptam ex pluribus uocibus componi, tam extremis quàm medijs cohærens.

Quoniam etiam articulus magnum usum poëtis in oratione conficiunda præbet, ideò Arist. ipsius naturam, officiumq; in structura explicat. Tria facit in oratione articulus, Principium monstrat orationis. Finem quoq;, & separationem: principiũ quidem ut ὁ φίλιππος, ἡ ἑλλὰς, unde ἄρθρα προτακτικὰ à grammaticis uocantur: finem uerò. ut οὗ. ὅν ἧς ἧ. Vnde à grãmaticis hæc ἄρθρα ὑποτακτικὰ dicuntur: B
Separationem aũt, ut cum dicimus τὸ φημὶ. καὶ τὸ περὶ. Nonnunquã enim ita proferre consueuerũt Græci articulũ, ut aliquid, ostendant, & quasi segregatum à cæteris digito monstrent ut ἀλέξανδρος ὁ φιλίππου. Sed διορισμὸς potest etiã intelligi pro separatiõe, quæ fit mariũ à fœminis per articulũ, ut τῆς ὁδὸν ταύτην. τὸν λόγον τοῦτον. Medicæus liber illas dictiones φημὶ, καὶ περὶ. ita habet descriptas τὸ π ε ρ ι. καὶ τὸ φ η μ ι. Sed planè, quid sibi uelint hæc, nõ satis perspicio: nã adduci nõ possũ, ut διορισμοῦ exemplũ attulerit Arist. in his literis. Aliam definitionem etiam affert Aristoteles in contextu articuli, quæ non dissimilis est priori, quam attulit coniunctionis: ideo nihil est necesse, ut plura dicamus: facile enim intelligi potest, neq; difficile est excogitare exẽpla, uerbũ illud κωλύειν, rursus immutari debet, et legi κολούειν.

ὄνομα δέ ἐστι φωνὴ συνθετὴ, σημαντικὴ ἄνευ χρόνου, ἧς μέρος οὐδέν, ἐστι καθ' αὑτὸ σημαντικόν. ἐν γὰρ τοῖς διπλοῖς οὐ χρώμεθα, ὡς καὶ αὐτὸ καθ' αὑτὸ σημαῖνει. οἷον ἐν τῷ θεοδώρῳ τὸ δῶρον οὐ σημαίνει.

Nomen cõposita uox est significans sine tempore: cuius aliqua per se pars nihil significat, nã & in compositis sic obseruamus, ut nullum per se separatum significaret: ut in θεοδώρῳ: in quo δῶρον minime significat.

Plane peccare mihi uiderer, ac meritò incurrere in reprehensionem omnium: si plura de hac definitione afferre conarer in medium. totidem enim uerbis descripta est in lib. περὶ ἑρμηνείας. et satis copiose tũ à Græcis, tũ à Latinis interpretibus, uiris doctissimis declarata fuit. Qua aũt ratione nomẽ dialecticus consideret, illic patet. Hoc loco autem inseruit eadem definitio poëtæ, qui & ipse nomina considerat multò exactius, quàm Dialecticus, nam & propria ab improprijs, & translata à non translatis, & duplicia à simplicibus, & lenia ab horridis, & peregrina à nostratibus distinguit, quæ nulla prorsus ratione considerat Dialecticus: Orator tamen eodem fermè modo considerat, quo poëta: nam quatenus ad orationis ornatum spectat, non discrepat Rhetorice à poëtice: ideò tum à Cicerone libro tertio de Ora. & in alijs libris: præterea à Dionysio in libro περὶ συνθέσεως. & à Demetrio, alijsq; omnibus Rhetoribus quàm plurima de ijs rebus traduntur præcepta.

A ῥῆμα δὲ, φωνὴ συνθετὴ σημαντικὴ μετὰ χρόνου. ἧς οὐδὲν μέρος σημαίνει καθ' αὑτό, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ὀνομάτων. τὸ μὲν γὰρ ἄνθρωπος, ἢ λευκὸν οὐ προσσημαίνει τὸ πότε, τὸ δὲ βαδίζει. ἢ βεβάδικε προσσημαίνει. τὸ μὲν, τὸν παρόντα χρόνον, τὸ δὲ, τὸν παρεληλυθότα.

Verbum composita uox est, significans cum tempore: cuius (quemadmodum de nomine diximus) nulla per se pars separata significat. Etenim homo, siue album, nequaquam cum tempore significat: ambulat uerò, uel ambulauit cum tempore significat: illud quidem præsens, hoc præteritum.

Hæc est definitio uerbi, quæ eodē modo, totidemq; ferè uerbis explicatur in libro περὶ ἑρμηνείας. Dictio illa προσσημαίνει in manuscriptis libris ita scribitur: προσσημαίνει itaque debet scribi in libro περὶ ἑρμηνείας.

Πτώσεως δέ ἐστιν ὀνόματος ἢ ῥήματος, ἡ μὲν τὸ κατὰ τὸ τούτου, ἢ τούτῳ σημαίνουσα, καὶ ὅσα τοιαῦτα, ἡ δὲ τὸ κατὰ τὸ, ἑνὶ ἢ πολλοῖς. οἷον ἄνθρωποι, ἢ ἄνθρωπος.

Casuum, qui tum ad nomen, tum ad uerbum pertinent, hic quidem significans est secundum huius, uel huic, & quæcumq; talia: ille uerò secundum unum uel plura, ut homines, uel homo.

Vulgatus liber, quem sequutus est Paccius, habet πτώσεων. seu πτώσεως. Sed manuscripti omnes πτῶσις. Casus ab Aristotele tàm in uerbo, quàm in nomine uocantur, ut in libro περὶ ἑρμηνείας. Hoc unum amplius habet in hoc libro poëtices. ἡ δὲ τὸ κατὰ τὸ ἑνί, ἢ πολλοῖς, οἷον ἄνθρωπος. nam numerum huiusmodi unius, aut plurium non explicat illic. neque enim ad dialecticum spectat talia considerare:
B *poëtæ uerò hæc diligenter perpendunt, oratores quoq;. Hinc Cicero ait species, et speciem dicimus, specierum, & speciebus nemo dicit, innuit enim Casuum oratori, sicuti etiam poëtæ, magnam esse habendam rationem. ut in eorum sono nihil sit horridum, aut insuaue.*

ἡ δὲ κατὰ τὰ ὑποκριτικά, οἷον κατ' ἐρώτησιν, ἢ ἐπίταξιν. τὸ γὰρ ἐβάδισεν, ἢ βάδιζε, πτῶσις ῥήματος κατὰ ταῦτα τὰ εἴδη ἐστί.

Itemq; alius secundum personarum modos, quatenus interrogant, siue iubent: uerbi gratia: ambulauit, & ambula, quæ quidem eiusdem generis sunt casus uerbi.

Casus alius est in nomine, alius in uerbo. Casus in nomine duplici modo distinguitur. priore quidē, sicuti etiam in libro περὶ ἑρμηνείας. φίλωνος ἢ φίλωνι. Altero autem sicuti hoc loco tantum in Poëtice. quatenus numero distinguuntur. Casus uerbi sunt ijdem, qui explicantur in libro περὶ ἑρμηνείας. cū ait. ὑγίανεν, ὑγιανεῖ. sic hoc loco ἐβάδιζεν. βάδιζε. ἐβάδισε. adnotādus uerò pulcherrimus locus, quo alter Aristot. explicatur. Sed, anteq̄ profero locū hūc, sciendū illā dictionē in contextu perperā legi ὑποκριτά, nā manuscripti libri omnes habent ὑποκριτικά. Aristoteles in lib. περὶ ἑρμηνείας, ubi loquitur περὶ ἀποφαντικοῦ λόγου, quem enunciatiuū appellamus, ait. ἀποφαντικὸς δὲ λόγος οὐ πᾶς ἀλλ' ἐν ᾧ τὸ ἀληθεύειν, ἢ ψεύδεσθαι ὑπάρχει. οὐκ ἐν ἅπασι δὲ ὑπάρχει, οἷον ἡ εὐχὴ λόγος μὲν ἀλλ' οὔτ' ἀληθὴς, οὔτε ψευδής. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι ἀφείσθωσαν, ῥητορικῆς γὰρ ἢ ποιητικῆς οἰκειοτέρα ἡ σκέψις. ὁ δὲ ἀποφαντικὸς τῆς νῦν θεωρίας. ad Poëticen ait, aut ad Rhetoricen pertinere loqui de alijs generibus orationis. Nūc uerò in libro Poëtices inquit κατὰ τὰ ὑποκριτικά. est ὑποκριτικὴ ars histrionū, quæ inseruit poëticæ, & illius orationem exprimit: non igitur credendum est sibi aduersari Aristotelem: nā quatenus eiusmodi genus orationis scribitur, ad poëticen pertinet, quatenus pronunciatur, & exprimitur, nō ad poëticen, sed ad histrionicam: magis autem apparet talis orationis uis, in qua insit precatio, detestatio, mandatum aliquod, & interdictio, si exprimatur gestu ipso &, ore repræsentantium histrionum, quàm si muta scribatur tantum. Hoc igitur fuit, quod impulit Aristotelem, ut diceret talia orationis genera esse κατὰ τὴν ὑποκριτικήν, uertit Paccius Secundum personarū modos. Sed repræsentandi rationem intellexit Aristoteles, uti diximus. Hinc Cice. libro secundo, de Orat. ait. In re est item ridiculum quod ex quadam de-

prauata imitatione, sumi solet, ut idem Crassus, per tuam nobilitatem, per uestram familiam, quid aliud fuit, in quo concio rideret, nisi illa uultus, & uocis imitatio? Per tuas statuas uerò cum dixit, & extento brachio paululum etiam de gestu addidit, uehementius risimus, ex hoc genere est illa Rosciana imitatio senis. Tibi ego Antipho assero (inquit). Senium est, cum audio. Hoc totum genus cautißimè tractandum, mimorum enim est ethologorum, si nimia est imitatio. Hæc ille, ex quibus satis patet, quomodo gestu, uoce, uultuq; oratoria, & poëtica oratio sit exprimenda: quod proprium est histrionicæ artis docere, & efficere. Quanti autem referat nominum, uerborumq; casus hoc, aut illo modo proferre: & in oratione collocare, quātaq; huius rei in structura sermonū sit cura suscipiēda: declarat doctè, et apertè Dionysius Halicarnasseus, in lib. περὶ συνθέσεως. ubi etiam ipse secutus Aristotelem, ῥηματικὰς πτώσεις appellat. πρῶτον μὲν σκοπεῖν ποῖον ὄνομα, καὶ ῥῆμα καὶ τῶν ἄλλων τι μορίων ποίῳ συνταχθὲν ἐπιτηδείως ἔσται κείμενον, καὶ πῶς οὐκ ἄμεινον. οὐ γὰρ πάντα γε μετὰ πάντων τιθέμενα. πέφυκεν οὖν διατιθέναι τὰς ἀκοάς, ἔπειτα διακρίνειν πῶς σχηματισθὲν καὶ τὸ ὄνομα, ἢ τὸ ῥῆμα τῶν ἄλλων ὅ τι δήποτε ἱδρυθήσεται καὶ πρὸς τὰ ὑποκείμενα πρεπωδέστερον. λέγω δὲ περὶ μὲν τῶν ὀνομάτων πότερον ἑνικῶς, ἢ πληθυντικῶς λαμβανόμενα κρείττω λήψεται συζυγίαν, καὶ πότερον κατὰ τὴν ὀρθὴν ἐκφερόμενα πτῶσιν, ἢ κατά τῶν πλαγίων τινά, καὶ εἰ τινὰ πέφυκεν ἐξ ἀρρενικῶν γίνεσθαι θηλυκά, ἢ ἐκ θηλυκῶν ἀρσενικά. Idem paulò post de uerbis. περὶ δὲ τῶν ῥημάτων πότερα κρείττονα ἔσται λαμβανόμενα τὰ ὀρθὰ ἢ τὰ ὕπτια, καὶ κατὰ τίνας ἐγκλίσεις ἐκφερόμενα, ἃς δή τινες πτώσεις ῥηματικὰς καλοῦσι, κρατίστην ἕδραν λήψεται. Paulò post. καὶ αὐτὰ ταῦτα περὶ τῶν ἄλλων λόγου μερῶν φυλακτέον, ἵνα μὴ καθ' ἕκαστον οὖν λέγω. Paulò post. ἐν μὲν ποιητικῇ τοῦτο δαψιλέστερον ἐστὶν, ἐν δὲ λόγοις πεζοῖς σπανιώτερον γίνεται. Hæc ego uolui apponere, quia mirificè explicant tùm id quod propositum est de casibus uerborum, tum quia licet in ijs perspicere, qua de causa hæc poëtæ considerent, & ad quem finem & usum sint referenda ea, quæ tradit hoc loco Aristoteles: ne forte quis ignorans commoditatē tantam, quam affert harum minutiorum rerum tractatio poëtis, admiraretur exactè Aristotelem ipsas persequi, atq; distinguere: ut hac methodo facilius singulas perpendere poßimus.

Λόγος δὲ φωνὴ συνθετὴ σημαντική. ἧς ἔνια μέρη καθ' αὑτὰ σημαίνει τι. οὐ γὰρ ἅπας λόγος ἐκ ῥημάτων, καὶ ὀνομάτων σύγκειται, οἷον, ὁ τοῦ ἀνθρώπου ὁρισμός. ἀλλ' ἐνδέχεται ἄνευ ῥημάτων εἶναι λόγον. μέρος μέντοι ἀεί τι σημαῖνον ἕξει, οἷον ἐν τῷ βαδίζει Κλέων, ὁ Κλέων. B

Oratio uox est significans composita: cuius partes quædam separatæ aliquid omnino significant. Quanquam enim non omnis oratio ex nominibus, & uerbis constat ut hominis ipsius definitio, siquidem sine uerbis etiam constare potest: omnino tamen aliquas significantes partes habebit: ut in hac oratione ambulat Cleon, illud Cleon: significans est.

Eodem quoq; modo explicat hoc loco, et definit orationem, quo definiuit in libro περὶ ἑρμηνείας. Nihil igitur de hac re ego dicam: satis enim quæcunq; ad definitionem hanc spectant ab Hammonio, Boëtio & reliquis declarata fuerunt. Vnum ego perpendā in hoc contextu, quod est difficillimū, et pulcherrimū. Verba Arist. sunt, οὐ γὰρ ἅπας λόγος ἐκ ῥημάτων καὶ ὀνομάτων σύγκειται, οἷον ὁ τοῦ ἀνθρώπου ὁρισμός. & quæ sequuntur. Videtur innuere hoc loco Aristoteles, posse confici aliquam orationem sine uerbo. Idem tamen ait in lib. περὶ ἑρμηνείας omnem orationem enuntiatiuam (ἀποφαντικὴν ipse uocat) fieri ex uerbis, uel ex casu aliquo uerbi: & hac sententiam suam comprobat argumentatione, quæ ducitur à maiori, sic. Si aliqua oratio conficeret enunciationē sine uerbo, hoc in primis fieret in definitione seu orationc definitiua: sed oratio definitiua orationem non conficit, ergo neq; aliæ conficient. Hæc summatim est exposita Aristotelis sententia, & argumentatio ex eo libro sumpta: uerba ipsius non appono, ne longior sim. Sed facile est omnem dubitationem soluere: neq; enim sibi repugnat Aristoteles: nam in lib. περὶ ἑρμηνείας locutus est de oratione enunciatiua tantū, quæ fieri non potest, si ei uerbum non addamus, quia uerbum nota quædam est, seu signum, per quod alterum dicitur de altero, cum in ea dicatur prædicatum de subiecto: & ideò dixit nullam orationem enunciatiuam confici sine uerbo. In hoc autem libro Poët. præter enunciatiuam orationem, etiam de alijs agit: nam omnes hæ, cum ad Rhetoricen, & Poëticen spectent, etiam sine uerbo confici, constareq; possunt ex nominibus tantum, sicuti patet in definitione hominis: cui si addi-

A *si additur uerbum, non faciet quidem enunciatiuam orationem: sed oratio dicetur tantum, quæ unum inuolutum explicet, atque definiat. Auerroes in commentarijs suis in librum περὶ ἑρμηνείας, quoniam Poëtices Aristot. librum fuerat sua Paraphrasi interpretatus, & locum hūc, qui illi repugnare uidetur, animaduerterat, quæstionem omnem explicat, & paucis ostendere conatur, Aristot. sibi ipsi undequaque conuenire. Apponam igitur uerba ipsius, qualiacunque fuerint: sic enim in uersione uulgata, aut paulò secius leguntur. Oratio quædam est perfecta, quædam imperfecta, & perfecta quædam est sententia, quædam non: sicuti demandatio & prohibitio. Et propositum est quidem hoc loco Aristot. loqui de oratione enunciatiua: nam de orationibus imperfectis, quæ sunt præter eam, loquitur in libris Rhetor. & Poët. sicut de modis orationum perfectarum, quæ sunt definitiones, & descriptiones, loquitur in lib. Demonstrationis. Adnotanda uerò uerba illa, quæ consequuntur in contextu: μέρος μέντοι ἀεί τι σημαῖνον ἕξει, οἷον ἐν τῷ βαδίζει Κλέων, ὁ Κλέων, sensus enim est, in oratione semper esse aliquam partem, quæ significet per se separata à cæteris, ut in hoc pronunciato Cleon ambulat, Cleon certum hominem significat: hoc declarans in lib. περὶ ἑρμηνείας paulò secius ait: λόγος ἐστὶ φωνὴ σημαντική, ἧς τῶν μερῶν τι σημαντικόν ἐστι κεχωρισμένον, ὡς φάσις, ἀλλ' οὐχ ὡς κατάφασις, ἢ ἀπόφασις, οἷον ἄνθρωπος σημαίνει μέν τι. ἀλλ' οὐχ ὅτι ἔστιν, ἢ οὐκ ἔστιν. Videtur Arist. in hac definitione orationis in lib. περὶ ἑρμηνείας prætermisisse illam dictionem, quam apponit in Poëtices libro hoc, συνθετή. Sed quamuis illic in definitione non apposuerit: declarat tamen postea, cum ait: ἔστι δὲ λόγος μὲν ἅπας σημαντικός, οὐχ ὥσπερ ὄργανον δέ, ἀλλ' ὥσπερ εἴρηται κατὰ συνθήκην.*

Εἷς δέ ἐστι λόγος διχῶς. ἢ γὰρ ὁ ἓν σημαίνων, ἢ ὁ ἐκ πλειόνων συνδέσμῳ, οἷον. ἡ Ἰλιὰς μὲν συνδέσμῳ εἷς. ὁ δὲ τοῦ ἀνθρώπου, τῷ ἓν σημαίνειν,

Duobus uerò modis una dicitur oratio, aut enim significans unū per se est aut additis coniunctionibus: uerbi gratia: Ilias quidem una erit coniunctionibus oratio, hominis uerò definitio unum significat.

Aptè & breuiter explicat hunc locū Auerroes in sua Paraphrasi his uerbis: Et oratio dicitur una duo-
B *bus modis, aut quoniam unam significat rem, siue sententiam animi, ut homo est animal, aut quoniā est una, propter connexionē, qua cōnectitur, & uincitur, ut adhortatio rhetorica, uel iudicialis, & forensis causa, est una oratio, & poëtica narratio, est una oratio. hæc ille. Aristot. uerò in lib. περὶ ἑρμηνείας ait, uel unum de multis, uel multa de uno proferri affirmando, seu negando. Quòd si nō fuerit unū, id multis exprimetur, neq; affirmatio, uel negatio erit una. Vnū enim in oratione aliquid dicitur, non si nomen fuerit unū prolatum, sed, quamuis multa sint, unum tamen significent, ut si dicas: Homo est animal bipes, ratione præditum, mansuetū. Hæc quidem multa sunt, sed quia unum ex ipsis cōficitur, oratio dicitur una. Si autē dicas: Homo albus ambulat, iam hæc non erit una oratio, sed plures, quia plura exprimit. Concludit igitur disputationē suam Arist. his uerbis: ὥστε οὔτε ἐὰν ἕν τι καταφήσῃ τις ἐπὶ τούτων, οὐ μία κατάφασις: ἀλλὰ φωνὴ μὲν μία, καταφάσεις δὲ πολλαί: οὔτ' ἐὰν καθ' ἑνὸς ταῦτα, ἀλλ' ὁμοίως πολλαί. Primus igitur modus, quo aliqua oratio dicitur una, est quādo unam rem significat. Alter modus est cum oratio quidem prolixa est, sed simul est cōnexa. Sicuti etiam declarat Arist. lib. III. Rhet, ubi ait, λέξις δὲ συνδέσμῳ μία, & quæ sequuntur. Exemplum uerò modi huiusce affert hoc loco Iliados Homericæ. Idem Aristot. lib. VI. τῶν μετὰ τὰ φυσικά, ubi definitionē distinguit à pronunciato: quòd pronunciatum non significat τὸ τί ἐστι, hoc est, quid est, ut cum dicimus, homo est albus: nam in hoc nō est τὸ τί, definitio enim nō est, in qua quiduis simpliciter pronunciatur. nā si hoc esset, omnes sermones definitiones uocari possent, & ipsa Ilias esset definitio. Sed apponam ipsius uerba: nam mirè illustrant totū hunc locū, ubi Iliados profertur exemplū: οὐ γὰρ ἀνάγκη ἂν ὁρισμὸν εἶναι ὃ ἐὰν λόγῳ τὸ αὐτὸ σημαίνῃ, ἀλλὰ τινὶ λόγῳ, τοῦτο δ' ἐὰν ἑνὸς ᾖ, μὴ τῷ συνεχεῖ, ὥσπερ ἡ Ἰλιάς, ἢ ὅσα συνδέσμῳ. et quæ sequūtur. & rursus lib. 7. ὁ δ' ὁρισμὸς λόγος ἐστὶν εἷς οὐ συνδέσμῳ καθάπερ ἡ Ἰλιάς, ἀλλὰ τῷ ἑνὸς εἶναι.*

Ὀνόματος δὲ εἴδη τὸ μὲν ἁπλοῦν, ἁπλοῦν δὲ λέγω, ὃ μὴ ἐκ σημαινόντων σύγκειται. τὸ δὲ διπλοῦν. τούτου δέ, τὸ μὲν ἐκ σημαίνοντος, καὶ ἀσήμου: τὸ δὲ ἐκ σημαινόντων σύγκειται. εἴη δ' ἂν: καὶ τριπλοῦν καὶ τετραπλοῦν ὄνομα. οἷον τὰ πολλὰ τῶν μεγαλιωτῶν ἑρμοκαϊκόξανθος.

Nominis generum aliquod est simplex: simplex autem uoco, quod ex minimè significantibus constituitur: aliquod duplex, cuius aliud quidem

„ ex significantibus, ac minimè significantibus componitur, aliud ex significantibus omnino. Triplex insuper, ac quadruplex nomen esse potest: quemadmodum multa Megaliotorum, ἑρμοκαϊκόξανθος. A

Pertinet etiam ad facultatem poëticam cognoscere nomina simplicia, & composita, scireq; qua ratione componantur: nam aliquando ex duobus, aliquando ex tribus, aliquando ex quatuor, & pluribus etiã componitur nomen unum. Nomen simplex ita definitur ab Aristotele, ὃ μὴ ἐκ σημαινόντων σύγκειται. apta planè & ingeniosa definitio: nam simplex illud appellatur quod per se cõstat, cuiusque partes ad nullam significationem separatæ redigi possunt: quodq; unam rem significat, ut GLACIES, ARBOR, BRVMA, AESTAS, *& quæ sunt huiusmodi. Nam quamuis Aristoteles in libro* περὶ ἑρμηνείας *dixerit,* ἐν τῷ κάλλιππος, τὸ ἵππος οὐδὲν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ σημαίνει, *compositorum tamen nominum partes aliquid significant, ut* ἵππος *in eo nomine* κάλλιππος, *sed aliò relatum, quàm ad id, ad quod referebatur ante, dum in compositione esset: nihil enim significat amplius, ad eandem rem si dissolutam applicetur. Hoc ita subtili ratione est illic ab Aristot. dictum: sed in contextu poëtices. quem interpretamur, cum inseruiret poëtis, qui etymologiam uerborum exactius considerant, dictionesq; mira quadam ratione complicant, & componunt: ut plura significent. aliter protulit: quamuis non neget etiam in libro* περὶ ἑρμηνείας, *compositorum nominum partes significare, sed eo, quo dixi modo. Verba illius sunt hæc* „ ἐν γὰρ τῷ κάλλιππος τὸ ἵππος οὐδὲν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ σημαίνει ὥσπερ ἐν τῷ λόγῳ τῷ καλὸς ἵππος. οὐ μὴν δ' ὥσπερ ἐν τοῖς ἁπλοῖς ὀνόμασιν, οὕτως ἔχει καὶ ἐν τοῖς πεπλεγμένοις, „ ἐν ἐκείνοις μὲν γὰρ οὐδαμῶς τὸ μέρος σημαντικόν. ἐν δὲ τούτοις, βούλεται μὲν, ἀλλ' οὐδενὸς κεχωρισμένον, οἷον ἐν τῷ ἐπακτροκέλης, τὸ κέλης οὐδὲν τι σημαίνει καθ' ἑαυτό, *& quæ sequuntur. Duplicia igitur nomina hoc loco in Poëtice Aristoteles ait: alia esse composita ex altero significante, & altero non significante, alia ex duobus aut pluribus significantibus. Quæ tum ex significante, tum ex nõ significante sunt composita: uidentur esse, quæ Quintilianus ait composita esse ex integro, & corrupto: ut malcuolus. aut ex corrupto, & integro, ut noctiuagus. aut ex duobus corruptis, ut Pedissequus. Quæ igitur uocat Aristoteles* σημαίνοντα, καὶ ἄσημα. *Quintilianus appellat integra, & corrupta. Simplices uoces, seu nomina simplicia definiens idem Quintilianus lib. I. cap. V. ait, simplices uoces prima positione, id est, natura sua constant. Notanda uerò illa uerba Aristotelis in contextu:* εἴη δ' ἂν καὶ τριπλοῦν, καὶ τετραπλοῦν ὄνομα. *manuscripti duo libri, & alter eorum, qui sunt in Medicæa bibliotheca, habẽt præterea* καὶ πολλαπλοῦν. *Sententia Arist. est huiusmodi. Compositum nomen apud Græcos non tantùm ex duobus constare, eo, quo dictum est, modo: sed etiam ex tribus, & quatuor: aliquando etiam ex pluribus, omnibus ferè integris, nedum corruptis, ut patet in exemplo,* ἑρμοκαϊκόξανθος. *ita enim legi debet: quæ dictio composita est ex tribus nominibus fluuiorum, Hermi, Caici, Xanthi: à quo fuerit prolata, quáue de causa non satis liquet: nam non explicat Aristot. libro Epigram. primo* εἰς γραμματικοὺς *legitur dictio hæc ex quatuor composita nominibus,* θυγοζυγοκαμψιμέτωπος. *Athenæus libro* λασαυροκάκαβον *ait à ueteribus appellatum* βρῶμα, *in qua dictione bella est compositio, & argutula significatio. Plura nõ proferam hoc loco. nam paulò post ubi de dithyrambicis dictionibus fuerit loquendum, aliquid dicemus.* B

„ *Quintilianus lib. I. cap. V. de Latinarum dictionum compositione loquens ait: Aut è duobus quasi corporibus coalescunt, ut malcficus. Nam ex tribus nostræ utiq; linguæ non concesserim, quamuis Capsis dicat Cicero compositum ex cape si uis, & inueniantur qui Lupercalia æquè tres partes orationis esse contendant, quasi luere per caprum, nam Suouetaurilia iam persuasum est esse ex sue, oue, & tauro. Sed hæc non tàm ex tribus, quàm ex particulis trium.* QVAE VERBA *Quintil. postrema etiam atq; etiã adnotanda, quia declarant qualis sit compositio illa, quam Aristot. ait fieri* ἐκ τῶν ἀσήμων, καὶ σημαινόντων. *nam ex omnibus quæ sint* ἄσημα, *uix potest. Paulò post Quintil. inquit: Cæterũ etiam ex præpositione, & duobus uocabulis durè uidetur struxisse Pacuuius, Nerei:* Repandirostrum, incuruiceruicum pecus.

„ *Iunguntur autem aut ex duobus Latinis integris, aut ex integro, & corrupto: aut ex nostro, & peregrino, aut contrà, aut ex duobus peregrinis. Paulò post: Sed res tota magis Græcos decet, nobis minus succedit, nec id fieri natura puto, sed alienis fauemus, ideoq; cũ* κυρταύχενα *mirati sumus:* INCVRVICERVICVM *uix à risu defendimus. Innuit Quintilianus in his postremis uerbis Romanos non satis probasse compositionem nominum, propter nouitatem, quamuis significantia essent, & apta. Græcorum in ea maior fuit licentia. Idem asserere uidetur Horatius in Epistola ad Pisones, ubi compositionem multiplicem nominum probat, modò sit aptè facta:*

„ *Dixeris egregiè, notum si callida uerbum,*

Reddide

A *reddiderit iunctura nouum, si forte necesse est*
Indicijs monstrare recentibus abdita rerum.

Aristot. in Rhet. lib. 3. interdicit oratoribus, ne utantur, duplicibus nominibus, & compositis, quia solutæ orationi non cōueniunt, sed poëtis potius. ex quo patet cur in hoc libro de his agat. In soluta oratione si ponantur composita huiusmodi nomina, frigida sunt, & ridicula. Sed apponam Aristot. uerba ut facilius res tota intelligatur: nam multa nomina cōposita profert, quæ solutæ orationi non sunt includenda. τὰ δὲ ψυχρὰ ἐν τέτταρσι γίνονται κατὰ τὴν λέξιν ἔν τε τοῖς διπλοῖς ὀνόμασιν, οἷον λυκόφρων τὸν πολυπρόσωπον οὐρανὸν τῆς μεγαλοκορύφου γῆς, καὶ ἀκτὴν δὲ στενοπόρον, καὶ ὡς γοργίας ὠνόμαζε πτωχομούσους κόλακας. *Paulò post.* πάντα γὰρ ταῦτα ποιητικὰ διὰ τὴν δίπλωσιν φαίνεται. *Alius est locus lib. 3. Rhet. ualde adnotandus, ubi ait se de nominibus omnibus, & de compositis præterea exactius locutū fuisse in lib. Poëtices. innuens quippe disputationem hanc, in qua nunc uersamur. Verba illius sunt hæc,* ὄντων δὲ ὀνομάτων, καὶ ῥημάτων, ἐξ ὧν ὁ λόγος συνέστηκε. τῶν δ' ὀνομάτων τοσαῦτ' ἐχόντων εἴδη, ὅσα τεθεώρηται ἐν τοῖς περὶ ποιήσεως, τούτων γλώτταις μὲν, καὶ διπλοῖς ὀνόμασι, καὶ πεποιημένοις ὀλιγάκις, καὶ ὀλιγαχοῦ χρηστέον, ὅπου δὲ ὕστερον ἐροῦμεν, τό τε διὰ τί εἴρηται, ἐπὶ τὸ μεῖζον γὰρ ἐξαλλάττει τοῦ πρέποντος. *Prorsus reijci uult ab oratoribus nomina* διπλᾶ, *et composita Aristoteles, sicuti patet: cum tamen poëtarum sermonem mirificè ornent. Ideo idem eodem lib. rursus ait paulò post.* ἔστι δὲ ἅμα καὶ διπλοῦν, καὶ ἐπίθετον ὥστε ποίημα γίνεται. διὸ ποιητικῶς λέγοντες τῇ ἀπρεπείᾳ τὸ γελοῖον, καὶ τὸ ψυχρὸν ἐμποιοῦσι διὰ τὴν ἀδολεσχίαν. *Præclarè quidē, nam eiusmodi nomina in soluta oratione prorsus faciunt* ἀδολεσχίαν. *Demetrius ubi loquitur* περὶ τῶν πεποιημένων *hoc est de fictis nominibus, et nouis: inter ea ponit* τὰ διπλᾶ, *reijcitq; ad poëtas, tametsi etiam poëtis ipsis ait esse periculosum noua nomina fingere,* ἐπισφαλὲς μέντοι τοὔργον καὶ αὐτοῖς τοῖς ποιηταῖς, καὶ τὸ διπλοῦν μέντοι ὄνομα εἶδος ἂν εἴη τοῦ πεποιημένου ὀνόματος: πᾶν γὰρ τὸ συντιθέμενον ἔκ τινων γέγονε δηλονότι.

ἅπαν δὲ ὄνομά ἐστιν ἢ κύριον, ἢ γλῶττα, ἢ μεταφορὰ, ἢ κόσμος ἢ πεποιημένον, ἢ ἐπεκτεταμένον, ἢ ὑφῃρημένον, ἢ ἐξηλλαγμένον.

B Omne autem nomen aut est proprium, aut ab alia lingua, aut translatio, aut ornatus, aut fictum, aut productum, aut subtractum, aut commutatum.

Sic etiam Quintilianus lib. 1. cap. 5. singula sunt aut nostra, aut peregrina, aut simplicia, aut composita, aut propria, aut translata, aut usitata, aut ficta. Nam quam Aristoteles uocat γλῶτταν, *is uocat peregrinum nomen; de qua re postea copiosius loquemur. reliqua, hoc est* ἀφῃρημένον, ἐκτεταμένον, ἐξηλλαγμένον, *uidetur uelle Quintilianus ibidem paulò post complecti sub solœcismo, aut figuris dictionū. Aitq; uel status, uel qualitates appellandas esse: octo igitur qualitates in nominibus enumerauit Aristoteles, de quibus singillatim mentionem facturus est, ac declaraturus quomodo sese habeant.*

Λέγω δὲ κύριον μὲν, ᾧ χρῶνται ἕκαστοι.

Proprium uoco, quod omnibus in usu est.

Primum declarat Aristot. quod dicatur proprium, aitq; esse, quo omnes utuntur singillatim in aliqua ciuitate, aut regione. propria (inquit Quint. lib. ·. cap. 5.) sunt uerba, quæ id significant, in quod primùm denominata sunt. Cic. autem lib. tertio de Oratore, ait: propria sunt certa quasi uocabula rerum penè unà nata cum rebus ipsis. Paulò post. In proprijs uerbis illa laus est oratoris, ut abiecta, & obsoleta fugiat, lectis, atq; illustribus utatur, in quibus plenum quiddam & sonans inesse uideatur, sed in hoc uerborum genere propriorum delectus est quidam habendus, atq; is aurium quodam iudicio ponderandus, in quo consuetudo loquendi ualet plurimum: etiam hoc, quod uulgo de oratoribus ab imperitis dici solet, bonis is uerbis, aut aliquis non bonis utitur. Hæc ille omnia referens ad oratores ait: sed eadem ad poëtas, quibus in hoc libello inseruit Aristoteles, referri possunt: nam uerborum propriorum, & bonorum usus ac copia est quasi solum quoddam, in quo ædificet poëta, & in quo adiungat artem. κύρια *(inquit Aristoteles libro tertio Rhet.)* σαφῆ ποιεῖ τὴν λέξιν.

Γλῶτταν δὲ, ᾧ ἕτεροι. ὥστε φανερὸν, ὅτι καὶ γλῶτταν, καὶ κύριον εἶναι δυνατὸν τὸ αὐτὸ, μὴ τοῖς αὐτοῖς δέ, τὸ γὰρ σίγυννον κυπρίοις μὲν κύριον, ἡμῖν δὲ γλῶττα.

Ab alia lingua, quod aliquibus duntaxat: ex quo patet, huiusmodi

atq;

atque proprium fieri posse, ut in idem quandoque recidant: minimè tamen eisdem, ut σίγυννον, id est lanceola: quod Cyprijs quidem propriũ, nobis uerò ab illorum lingua. A

Barbarismum quod fit gente, uocat Quintil. lib. I. cap. V. γλῶτταν. Vt si quis Hispanum, uel Afrũ Latinæ orationi nomen inserat, ut ferrum, quo rotæ uinciũtur, dici solet canthus, & eo, tanquàm recepto, utitur Persius, (illum intellige Persium quẽ habemus) satyra quinta: sicut Catullus Ploxenum circa Padum inuenit, sicuti Casnar, quod è Gallia ductum est, in Pollionem inuehens Labienus protulit, & Mastrucam Cicero pro Scauro loquens, & in oratione de Prouincijs consularibus, quæ uox è Sardinia uenerat. Eiusdẽ generis sunt illa, quæ protulit Vergil. lib. I. Gaza, Mapalia. Arist. lib. Rhet. III. apertè, & quid sit κύριον, & quid γλῶττα, quomodoq; sibi opponantur, declarat his uerbis: ὥστε ὅσα τῶν ὀνομάτων ποιεῖ ἡμῖν μάθησιν, ἥδιστα. αἱ μὲν οὖν γλῶτται ἀγνῶτες, τὰ δὲ κύρια ἴσμεν. Peregrina uerba incognita (inquit) nobis sunt, ideò oblectare nos non possunt, propria autem scimus, ac intelligimus quia ijs à pueritia proferendis, & audiendis assueti sumus. Idem Aristot. eodem lib. paulò ante ubi docet peregrina uerba esse oratori fugienda, quia sunt ψυχρά, ait: μία δὲ τὸ χρῆσθαι γλώτταις. οἷον Λυκόφρων Ξέρξην πέλωρον ἄνδρα, καὶ σκίρων σίννις ἀνδρῶν. & reliqua, quæ sequuntur. Hermogenes in lib. περὶ μεθόδου δεινότητος declarat, quæ sint peregrina nomina apertißimè, allatis exemplis, sic: ἡ γὰρ ἐθνική ἐστιν ἡ λέξις, ἢ τεχνική, ἢ νομική. ὁ γοῦν παρασάγγης οὐκ οἶδα τί ἐστι, ἐθνικὸν γάρ ἐστι, καὶ περσικὸν ὁδοῦ μέτρον οἱ τριάκοντα στάδιοι, & quæ sequũtur. Idem paulò post, eodem loco exponit, quæ dicantur impropria, aut quot modis corrumpantur propria nomina, & uocabula rerũ, his uerbis: τὰ ἁμαρτήματα κατὰ τὴν λέξιν κατὰ δύο τρόπους γίνεται, ἀκυρίαν, καὶ παραφθοράν. ἀκυρίαν μὲν, οἷον, ἐὰν εἴπῃ τις ἐρωτῶ, καὶ παρακαλῶ, ἀντὶ τοῦ δέομαι, ἀκύρως εἴρηκε. τὸ μὲν γὰρ παρακαλεῖν ἐστιν ἢ προτρέπεσθαι, τὸ δὲ ἐρωτᾶν πυνθάνεσθαι. παραφθορὰν δὲ, οἷον ὃ καλοῦσι διάζωμα ἐάν τις εἴπῃ διαζώστραν, ἢ τὸ ἁμωδεῖν ἀμωδεῖν, καὶ τὰ τοιαῦτα. Hermogenes idem lib. II. περὶ γοργότητος, Cap. περὶ γλυκύτητος, ait in dictione poëtica multum inesse suauitatis, hac in primis de causa, quòd uaria multiplexq; est: ἡδεῖα δὲ καὶ ἡ ποικίλη λέξις, ταύτῃ οὖν καὶ Ἡρόδοτος γλυκύτητος μάλιστα πεφροντικὼς ἐχρήσατο. Paulò post de eodẽ Herodoto loquens ait: ὅτι καὶ αὐτὴν εὐθὺς τὴν διάλεκτον ποικίλως προείλετο εἰπεῖν. ἡ γὰρ ἰὰς οὖσα ποικίλη φύσει ἐστὶν ἡδεῖα, εἰ δὲ καὶ ἄλλων διαλέκτων ἐχρήσατο τισὶ λέξεσιν, οὐδὲν θαῦμα. ἐπεὶ καὶ Ὅμηρος, καὶ Ἡσίοδος, καὶ ἄλλοι οὐκ ὀλίγοι τῶν ποιητῶν ἐχρήσαντο μὲν καὶ ἄλλαις τισὶ λέξεσιν ἑτέρων διαλέκτων, τὸ πλεῖστον μὲν ἰάζουσι, καὶ ἐστὶν ἡ ἰὰς, ὥσπερ ἔφην ποιητική πως. Hæc ille de Ionico sermone, & linguarum mistione, peregrinarumq; dictionum usu locutus est, nõ minus uerè, quàm doctè. Consequitur quiddam in contextu magnopere adnotandũ & pulchrũ scitu, est autẽ hoc. Cum peregrinæ dictiones, seu γλῶτται appellentur eæ, quibus utimur aliunde inuectis in nostrã regionem, necessariò consequitur, ut quæ nobis peregrina sunt: illis, unde inuehũtur ad nos, sint propria. Rursus è contrario ea, quæ nobis propria, illis peregrina fiant, exempli gratia. Parasanga dictio Persarũ, erat hæc Atheniensibus peregrina, Persis propria. Stadium Græcorum dictio, hæc Persis peregrina, Græcis propria fuerit. Neque caret exemplo locus Aristot. in contextu, nam σίγυννον Cyprijs fuerit κύριον. Atheniensibus autem γλῶττα. Dionys. Halicar. in libro περὶ συνθέσεως, docet peregrina uerba utpotè ea, quibus Bœotij utantur, esse horrida, ieiuna, ac insuauia: neq; cum Atticis conferenda, aut alijs, quæ nitidæ sunt: tàm apte tamen ab Homero in suis uersibus inseri, ut nitorem, & suauitatem magnam habeant. εἰ γάρ τις (inquit) ἔροιτο ὁντιναοῦν τῶν ποιητῶν ἢ ῥητόρων τίνα σεμνότητα, ἢ καλλιλογίαν ταῦτα ἔχει τὰ ὀνόματα, ἃ ταῖς Βοιωτίαις κεῖται πόλεσιν, Ὑρία καὶ Μυκαλησσός, καὶ Ἐτεωνός, καὶ Σκῶλος, καὶ Εὔτρησις, καὶ τὰ ἄλλα, ὧν ὁ ποιητὴς μέμνηται, οὐδεὶς ἂν εἰπεῖν ἔχοι, ἀλλ' οὕτως αὐτὰ καλῶς ἐκεῖνος συνύφανεν, ὥστε μεγαλοπρεπέστατα φαίνεσθαι. B

Μεταφορὰ δ' ἐστὶν, ὀνόματος ἀλλοτρίου ἐπιφορὰ ἢ ἀπὸ γένους ἐπὶ εἶδος, ἢ ἀπὸ εἴδους ἐπὶ γένος, ἢ ἀπὸ εἴδους ἐπὶ εἶδος, ἢ κατὰ τὸ ἀνάλογον.

Translatio est nominis alieni illatio uel à genere ad speciem, uel à specie ad genus, uel à specie ad speciem, aut etiam secundum aliquod, quod proportione respondeat.

Tertia qualitas, quæ in dictionibus consideratur, est metaphora, seu translatio. eam ita definit Aristot. ut dicat esse ἀλλοτρίου ὀνόματος ἐπιφοράν. Quintil. libro secundo ait: Translata sunt, cum aliũ natura intellectum, alium loco præbent. M. Cic. lib. III. de Oratore: tùm qualis sit translatio, tùm qua de causa introducta

A *troducta, qualemq; usum præbeat apte aperteq; declarat his uerbis. Modus transferendi uerba latißimè patet, quem neceßitas genuit inopia coacta & angustijs, post autem delectatio, iucunditasq; celebrauit: nam ut uestis frigoris depellendi causa reperta primò: post adhiberi cœpta est ad ornatum etiam corporis, & dignitatem, sic uerbi translatio instituta est inopiæ causa, frequentata delectationis: nam gemmare uites, luxuriem esse in herbis, lætas segetes etiam rustici dicunt, quod enim declarari uix uerbo proprio potest, id translato, cum est dictum, illustrat id, quod intelligi uolumus eius rei, quam alieno uerbo posuimus, similitudo. Sed idem Cicer. eodem loco aptè uidetur exprimere uerba Aristotelis Græca, quæ superius apposui: ait enim translationes sunt, quasi mutuationes, cum quod non habeas, aliunde sumas: hoc enim est ἐπιφέρειν ἀλλότριον ὄνομα, sicuti ait Aristoteles. Metaphoræ autem enumerat modos quatuor, à genere ad speciem, à specie ad genus, à specie ad speciem, postremo per analogiam, seu proportionem: de his singillatim dicendum ex Aristotelis præscripto.*

Λέγω δὲ ἀπὸ γένους μὲν ἐπὶ εἶδος, οἷον, νηῦς δέ μοι ἥδ' ἕστηκε, τὸ γὰρ ὁρμεῖν ἐστὶν ἑστάναι τι.

A genere ad speciem, uoco: ut stetit hæc mihi nauis: etenim in portu esse, stare aliquod est.

Videtur Aristoteles ad metaphoram redigere ea, quæ reliqui ad κατάχρησιν referunt. Quintilianus libro octauo Cap. VI. κατάχρησιν quam rectè dicimus abusionem, quæ non habentibus nomen suum accommodat, quod in proximo est, sic.

Equum diuina Palladis arte
Aedificāt

Discernendū uerò hoc totū genus est à translatione, in quibus uerbis Quintiliani satis patet affinitatē quandā esse inter μεταφορὰν & κατάχρησιν, ideo Aristot. discernendas nō putauit: poëtæ enim solent abusiuè etiam in ijs rebus, quibus sua sunt nomina, uicinis potius uti: quod in prosa (ut idem testatur Quintilianus) rarum est. Plutarchus in uita Homeri κατάχρησιν frequentem esse apud Homerum ostendit allatis exemplis, est inquit, κατάχρησις, ἥπερ ἀπὸ τοῦ κυρίως δηλουμένου μεταφέρει τὴν χρῆσιν, καὶ ἐφ' ἕτερον οὐκ ἔχον ὄνομα κύριον, ἡ μὲν περικεφαλαία κέκληται κυνέη παρ' αὐτῷ ἐπεὶ ἐκ δέρματος κυνὸς γίνεσθαι αὐτὴν ἔθος ἦν. Hæc eadem quæ Aristoteles collocat sub Metaphora, uidentur à Plutarcho, & Quintiliano collocari ὑπὸ συνεκδοχῆς, quæ multas tamen habet

B *species. Hæc uariare sermonem ita solet, ut ex uno plures intelligamus (inquit Quintilianus libro octauo) parte totum, specie genus, præcedentibus sequētia: ut si dicas pro gladio ferrum, pro equo quadrupedem: pro tabellis abietem. Plutarchus quoq; de ea loquens ait συνεκδοχὴ λεγομένη ἀπὸ τοῦ κυρίως σημαινομένου ἕτερον τι τῶν ὑπὸ τὸ αὐτὸ γένος ὄντων παρίστησι, ἢ παρὰ τοῦ ὅλου τὸ μέρος, ἢ ἀπὸ μέρους τὸ ὅλον, ἢ ἀπὸ ἑνὸς τὰ πολλά, ἢ ἀπὸ πολλῶν τὸ ἕν, ἢ ἀπὸ εἴδους γένος, ἢ ἀπὸ γένους εἶδος. quod postremo loco dictum ad rem nostram facit, nam de eo loquitur etiam Aristoteles in contextu Poëtices. Exemplum affert Plutarchus ex Homero huiusmodi ἀπὸ γένους τὸ εἶδος, οἷον.*

ὄρνιθας γνῶναι, καὶ ἐναίσιμα μυθήσασθαι,
καὶ γὰρ οἱ πάντες, ἀλλὰ τοὺς μαντικοὺς ὄρνιθας εἰπεῖν βούλεται.

Exemplum, quod profertur ab Aristotele ex eodem Homero sumptum est libro Odyss. primo ubi ait Mentor cum Telemacho loquens.

Νηῦς δέ μοι ἥδ' ἕστηκεν ἐπ' ἀγροῦ νόσφι πόληος
ἐν λιμένι ῥείθρῳ ὑπὸ νηΐῳ ὑλήεντι

posuisse enim uidetur Homerus τὸ ἑστάναι pro τὸ ὁρμεῖν hoc est stare, pro eo, quod est in portu stare.

ἀπὸ εἴδους δὲ ἐπὶ γένος, ἤδη μυρί', Ὀδυσσεὺς ἐσθλὰ ἔοργε. τὸ γὰρ μυρίον πολύ ἐστιν, ᾧ νῦν ἀντὶ τοῦ πολλοῦ κέχρηται, ἀπ' εἴδους δὲ ἐπὶ εἶδος, οἷον, χαλκῷ ἀπὸ ψυχὴν αἱρήσας τάμνεν ἀτήρεϊ χαλκῷ. ἐνταῦθα γὰρ τὸ μὲν αἱρῆσαι ταμεῖν, τὸ δὲ ταμεῖν αἱρῆσαι εἴρηκεν. ἄμφω γὰρ ἀφελεῖν τί ἐστι.

A specie ad genus: ut ipse decem peperit iam millia commoda Vlysses. decem millia enim multa sunt: quo sanè uocabulo pro multo utuntur. A specie ad speciem: Abstulit ære animam: immiti ære abscidit: hoc enim loco auferre pro abscindere, & abscindere pro auferre, usurpauit: quod utrunque subtrahere aliquod sit.

Altera species metaphoræ inquit Aristoteles, est contraria priori. Plutarchus quoq;, ubi συντακτικῆς species explicat omnes, de hac meminit, quæ appellatur, ἀπὸ εἴδους ἐπὶ γένος, & affert exemplum hoc ex Homeri uersu: A

μαρμάρῳ ὀκρυόεντι βαλών. εἶδος γὰρ λίθου ὁ μάρμαρος.

Exemplum affertur ab Aristotele ex eodem Homero, huiusmodi:

μυρί᾽ Ὀδυσσεὺς ἐσθλὰ ἔοργεν.

Nam dixit μυρίον, *pro ea dictione, quæ est,* πολύ. *Dionysius Halicar. in lib.* περὶ συνθέσεως *similem locum citat ex Homero* ἐπεὶ πόρε μυρία ἕδνα, *sic quoq; Vergilius:*

Mille meæ pecudes errant.

Sequitur altera species metaphoræ τοῦ εἴδους ἐπ᾽ εἶδος. *Aristot. uerò lib. Rhet. tertio, ubi loquitur* περὶ εἰκόνων, *hanc eandem speciem Metaphoræ nominat, his uerbis:* αἱ δ᾽ εἰκόνες, ὅτι μεταφοραί, εἴρηται πολλάκις. καὶ αἱ παροιμίαι μεταφοραὶ ἀπ᾽ εἴδους ἐπ᾽ εἶδός εἰσιν. οἷον ἄν τις ὡς ἀγαθὸν περόμενος αὐτὸς ἐπαγάγηται, εἶτα βλαβῇ, ὡς ὁ καρπάθιός φησι τὸν λαγώ. ἄμφω γὰρ τὸ εἰρημένον πεπόνθασι. *Sed exemplum affert Aristoteles ex Homeri uersu hoc:*

χαλκῷ ἀπὸ ψυχὴν ἀρύσας τάμεν ἀτειρεῖ

χαλκῷ. *hoc est, ferro animam auferens peremit: nam auferre animam est perimere, & perimere est auferre animam. Vulgati libri habent* ἀρύσας, *sed legendũ est* ἀρύσας. *Rursus post illas dictiones* ἐνταῦθα γὰρ τὸ μὲν ἀρύσαι. *manuscriptus liber habet* ψυχὴν, *ut ego paulò antè interpretatus sum. Quòd si in Homeri uersu legas* ἀρύσας, *sicuti poëtices manuscriptus liber habet, & paulò post* ἀρύσαι, *multò uenustior erit translatio, nam haurire ponitur, pro ferire, & perimere, sicuti Vergilius quoq; libro secundo Aeneidos usus est, cum ait:*

Inimicus & hauserit ensis.

Homerus illo uerbo ταμεῖν *pro secare, seu ferire usus est etiam lib. XIII. Iliados, cùm ait:*

αἰνείας τε καὶ ἰδομενεὺς ἀτάλαντοι ἄρηϊ

ἵεντ᾽ ἀλλήλων ταμέειν χρόα νηλέϊ χαλκῷ.

Quintilianus libro octauo ait: Cùm in rebus animalibus aliud pro alio ponitur, ut Liuius Scipionem à Catone adlatrari solitum refert.

Τὸ δ᾽ ἀνάλογον λέγω, ὅταν ὁμοίως ἔχῃ τὸ δεύτερον πρὸς τὸ πρῶτον, καὶ τὸ τέταρτον πρὸς τὸ τρίτον. ἐρεῖ γὰρ ἀντὶ τοῦ δευτέρου τὸ τέταρτον, ἢ ἀντὶ τοῦ τετάρτου τὸ δεύτερον. καὶ ἐνίοτε προστιθέασιν, ἀνθ᾽ οὗ λέγει, πρὸς ὅ ἐστι. λέγω δέ, οἷον ὁμοίως ἔχει φιάλη πρὸς διόνυσον, καὶ ἀσπὶς πρὸς ἄρην, ἐρεῖ τοίνυν τὴν ἀσπίδα φιάλην ἄρεως, καὶ τὴν φιάλην ἀσπίδα διονύσου. B

Proportione uerò respondens dixerim, quando aliquod secundum ad primum simili ratione se habeat, qua quartum ad tertium, sumit enim uel loco secundi quartum, uel quarti secundum: interdumq; addunt, pro quo dicitur, ad quod est: exempli causa: simili ratione se habet Phiala ad Bacchum, qua scutum ad Martem: dicet igitur & Phialam scutũ Bacchi, & scutum Phialam Martis.

Quintilianus libro quinto capite undecimo declarat quid sit Analogia, his uerbis, ἀναλογίαν *quidã à simili separauerunt, nos eam subiectam huic generi putamus. Nam ut unum ad decem, sic decem ad centũ, simile certè est, & ut hostis sic malus ciuis, & quæ sequuntur. Planè uidentur uerba hæc mirum in modum illustrare posse locum Aristotelis, quem præ manibus habemus, ait enim* ἀνάλογον λέγω ὅταν ὁμοίως ἔχῃ τὸ δεύτερον πρὸς τὸ πρῶτον, καὶ τὸ τέταρτον πρὸς τὸ τρίτον. *Idem Aristoteles libro tertio Rhetoricorum ubi metaphoras ex similitudine ait duci, analogiæ mentionem facit:* δῆλον ὅτι αὗται καὶ εἰκόνες ἔσονται, καὶ αἱ εἰκόνες μεταφοραὶ λόγου δεόμεναι, ἀεὶ δὲ δεῖ τὴν μεταφορὰν ἐκ τοῦ ἀνάλογον ἀποδιδόναι, καὶ ἐπὶ θάτερα καὶ ἐπὶ τῶν ὁμοειδῶν. *Non multò post eodem libro ait, inter quatuor genera metaphorarum, eam omnium esse probatissimam, quæ ducitur ex analogia, his uerbis:* τῶν δὲ μεταφορῶν τεττάρων οὐσῶν εὐδοκιμοῦσι μάλιστα αἱ κατ᾽ ἀναλογίαν. ὥσπερ περικλῆς ἔφη τὴν νεότητα τὴν ἀπολομένην ἐν τῷ πολέμῳ, οὕτως ἠφανίσθαι ἐκ τῆς πόλεως, ὥσπερ εἴ τις τὸ ἔαρ ἐκ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐξέλοι. καὶ ὡς λεπτίνης, ἑλλάδα ἑτερόφθαλμον. *quid uerò differat inter*

meta-

A metaphoram, & similitudinem ita explicat. ἔστι ἡ καὶ εἰκὼν μεταφορά, διαφέρει γὰρ μικρόν, ὅταν μὲν γὰρ εἴπῃ τὸν ἀχιλλέα. ὡς δὲ λέων ἐπόρουσεν, εἰκών ἐστι. ὅτι δὲ λέων ἐπόρουσεν ἐστὶ μεταφορά. διὰ γὰρ τὸ ἄμφω ἀνδρείους εἶναι προσηγόρευσε μετενεγκὼν λέοντα τὸν ἀχιλλέα. Metaphoræ quidem & oratoribus & poëtis conueniunt. Sed εἰκόνες, ut inquit Aristoteles, debent adhiberi rarò ab oratoribus, quia ποιητικαὶ μᾶλλον εἰσίν. Cicero quoq; lib. de Oratore. 3. similitudinem ait requiri in translatione: nam facit, ut uerbum alieno in loco positum tanquam in suo, si agnoscatur, delectet. Quòd si simile nihil habet, repudiatur. Et certe ex notis rebus analogia, seu similitudo duci debet in translatione facienda: nam duobus in primis de causis translatione utimur: tum ut res clarior fiat. ut magis aliquid significetur, quod alioqui satis exprimi non posset proprijs uocabulis, Addo etiam propter breuitatem: in translato enim uerbo uno multa insint oportet, quæ audientis animum pungant, & oblectent, simulq; admiratione afficiant: quòd ui unius uerbi translati potuerint tam multa proferri. Exempla translationis, quæ ducuntur ex analogia, huiusmodi affert Aristoteles quorum primum est. Vt si quis dicat. PHIALAM MARTIS CLYPEVM ESSE. aut è contrario BACCHI CLYPEVM ESSE PHIALAM. Huius dicti artificium summum est, & ita sese habet. Quatuor assumuntur uoces, quarum natura, & significatio diuersa est, si singillatim consideres, ut MARS. Bacchus. Clypeus. Phiala. Mars dissimilis Baccho, Phiala dissimilis Clypeo, propria & conueniens Baccho Phiala, Clypeus conueniens Marti. Iam uero analogia ea quæ non conueniunt alteri per se, attribuens, simul iungit, & Phialam Bacchi Clypeum uocat: & Clypeum Martis phialam. sic

Diuersa

Mars — Bacchus

Analogum. — Analogum.

Similia — Similia

Clypeus — Phiala

Diuersa

B

Hinc apud Aristotelem sæpe dictum est alibi: ea, inter quæ analogia est (analogata uulgò appellant) non habere unam, communemq; naturam. & hoc declarat Themistius. in lib. II. de Anima. Quintilianus lib. V. capite undecimo, ubi loquitur de imagine (sic enim uocat εἰκόνα.) ait. Ex hoc genere dictum est illud Ciceronis ut corpora nostra sine mẽte, ita ciuitas siue lege, suis partibus, ut neruis, ac sanguine & membris uti non potest. Talis est etiam imago, si dicas: ut Remiges sine gubernatore, ita milites sine Imperatore. Hæc ille, Nec aliunde fluxit elegantissimum illud genus syllogismi, qui fit ex analogia, sicuti docet Aristoteles in libris τῶν προτέρων ἀναλυτικῶν. est autem illic longa disputatio de conuersione syllogismorum, quæ fit secundum commutatam analogiam. Verum in re nostra esto exẽplum hoc sicuti sese habent lapides & cæmẽta in arte fabrorum muralium: ita sese habent uerba, seu dictiones in arte Rhethorum. Sed fabri lapides, cæmentaq; componentes in unum parietem struunt. Rhetores quoque dictiones, & uerba componentes orationis structuram faciunt: Exemplum, quod Martis, Bacchi, Clypei, & Phialæ affertur hoc loco, est etiam positum libro tertio Rhethoricorum, ubi loquitur περὶ εἰκόνων, & earum artificio, ac ui. & ait has esse metaphoras ex duobus simul sumptas. nam si separatim diceres Clypeum Phialã, esset una tantum metaphora. Verba Aristotelis sunt hæc, εἰσὶ δὲ εἰκόνες, ὥσπερ εἴρηται ἐν τοῖς ἄνω ἀεὶ εὐδοκιμοῦσαι τρόπον τινὰ, μεταφοραί ἀεὶ γὰρ ἐκ δυοῖν λέγονται ὥσπερ ἡ κατὰ ἀνάλογον μεταφορά, οἷον ἡ ἀσπίς, φαμὲν, φιάλη ἐστὶ ἄρεος, καὶ τόξον, φόρμιγξ ἄχορδος. τὸ δὲ εἰπεῖν τὸ τόξον φόρμιγγα, ἢ τὴν ἀσπίδα φιάλην ἁπλοῦν. Interpres Græcus explicans hunc locum ait huiusmodi similitudines, seu metaphoras ex analogia ideo ab Aristotele dictas esse ex duobus constare: quoniam habent ἐξ οὗ μετηνέχθη, ἤτοι ἐν τοῦ διονύσου. καὶ πρὸς ὃν μετηνέχθη, ἤγουν τὸν ἄρεα. Analogia in metaphora facit ut sit illud, quod in primis requiritur τὸ ἁρμόττον, nam si non fuerit: absur-

dam parumq́; conuenientem esse necesse est metaphoram. hinc Cicero in metaphora monet libro III. uitandum esse dissimilitudinem: uidendumq́;, ne nimis longè ducatur, ut si quis dicat aliquem esse syrtim patrimonij: aut charybdim bonorum: satius enim fuerit scopulũ, et uoraginem dicere: quia in translationibus faciendis magis est inseruiendum oculis: q auribus: facilius enim ad ea, quæ uisa, quàm ad ea, quæ audita sunt mentis oculi feruntur: de hac re etiam Arstoteles ipse loquitur. III. Rhet. his uerbis. δεῖ δὲ καὶ τὰ ἐπίθετα καὶ τὰς μεταφορὰς ἁρμοττούσας λέγειν, τοῦτο δ' ἔσται ἐκ τοῦ ἀνάλογου, εἰ δὲ μὴ ἀπρεπὲς φανεῖται διὰ τὸ παράλληλα τὰ ἐναντία μάλιστα φαίνεσθαι. ἀλλὰ δεῖ σκοπεῖν ὡς νέῳ φοινικὶς, οὕτω γέροντί τι. οὐ γὰρ ἡ αὐτὴ πρέπει ἐσθής. καὶ ἐάν τε κοσμεῖν, ἀπὸ τῶν βελτιόνων τῶν ἐν τῷ γένει φέρειν τὴν μεταφοράν, ἐάν τε ψέγειν ἀπὸ χειρόνων. λέγω δὲ οἷον ἐπεὶ τὰ ἐναντία ἐν τῷ αὐτῷ γένει, τὸ φάναι τὸν μὲν πτωχεύοντα εὔχεσθαι, τὸν δ' εὐχόμενον πτωχεύειν, ὅτι ἄμφω αἰτήσεις, τὸ εἰρημένον ἐστὶ ποιεῖν. *quæ postrema uerba simillima sunt illis, quæ paulò ante in contextu exposuimus,* τὸ αἴρεσθαι καὶ, τὸ τάμνειν ἐστὶν ἀφελεῖν τι: *Quatenus uerò ait non esse ducendam metaphoram* ἀπὸ τῶν χειρόνων: *idipsum docet etiam Cicero libro de Oratore tertio, ubi ait in ea omnem turpitudinem esse fugiendam. Nolo (inquit) morte Africani dici castratam esse remp. nolo stercus curiæ dici Glauciam: nam quamuis sit simile, tamen est in utroq; deformis cogitatio similitudinis. Iam uerò si metaphora debet habere* τὸ ἁρμόττον, *neq; maiorem, neq; minorem esse oportet. quòd si similitudo unde metaphora ducitur minus apta fuerit: molliẽda est præposito aliquo uerbo. Vt si dicas,* VT ITA DICAM. δεῖ μεταφέρειν *(inquit Aristot. paulò post lib. tertio Rhethoricorum)* ἀπὸ τῶν οἰκείων καὶ φανερῶν.

ὅ τι ὁμοίως ἔχει ἑσπέρα πρὸς ἡμέραν, καὶ γῆρας πρὸς βίον, ἐρεῖ τοίνυν τὴν ἑσπέραν, γῆρας ἡμέρας, καὶ τὸ γῆρας, ἑσπέραν βίου, ἢ ὥσπερ Ἐμπεδοκλῆς, δυσμὰς βίου.

Rursus ad diem uespera, pari ratione se habet, qua ad uitam senium, itaq; dicet uesperam diei senium, & senium uesperam uitæ: uel, sicut Empedocles, occasum uitæ.

Aliud affert exemplum eiusdem Analogiæ, in qua metaphora inest, & sunt quatuor uoces sicuti in priore exemplo quod declarauimus, inter quas fit analogia: hæ. ἑσπέρα. ἡμέρα. βίος. γῆρας. *nam sicuti sese habet uesper ad diem, ita sese habet senectus ad iuuentutem relata. Exemplum prioris horum sumi potest ex illo uersu Catulli.* B

Soles occidere & redire possunt.
Nobis cum semel occidit breuis lux,
Nox est perpetuò una dormienda. *Item ex Horatij illis uersibus.*
Multis ille quidem flebilis occidit
Nulli flebilior, quàm tibi Vergili. *Et ex eodem. cum ait.*
Quid serus uesper uehat.

Acron Horatij interpres superiores declarans uersus adnotat. Verbum illud OCCIDERE *propriè dici de uiris insignibus, puto ad metaphoram Solis Acronem respexisse. Plutarchus refert Syllæ de Pompeio adhuc adolescente dictum.* MVLTOS *magis Solem admirari orientem, quàm Occidentem. Neque dissimile illud Antiochi dictum, quod refert Liuius. Non omnium dierum soles occiderunt. Nec autem prætermittendum est, quod exponit de translatione loquens Cicero in Topicis cum ait, Solebat Aquilius collega, & familiaris meus, cum de litoribus ageretur, quæ omnia publica esse uultis: qua fluctus eluderet: hoc est, quasi qui adolescentia florem ætatis: senectutem occasum uitæ uelit definire. Aristoteles libro tertio Rhetoricorum, Periclis dictum refert, in quo cum uere confertur iuuentus. Sic.* ὥσπερ Περικλῆς ἔφη τὴν νεότητα τὴν ἀπολομένην ἐν τῷ πολέμῳ οὕτως ἠφανίσθη ἐκ τῆς πόλεως ὥσπερ εἴ τις τὸ ἔαρ ἐκ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐξέλοι. *Idẽ Aristoteles de Senectute aliam quandam metaphorã profert libro tertio Rhetoricorum, his uerbis.* ἡ δὲ μεταφορὰ, ὅταν εἴπῃ τὸ γῆρας καλάμην, ἐποίησε μάθησιν, καὶ γνῶσιν διὰ τοῦ γένους, ἄμφω γὰρ ἀπηνθηκότα. *de huiusmodi genere definitionum per metaphoram multa legi possunt apud Aristotelem libro VI. Topicorum, ubi ueteres magnopere improbat, qui metaphoras inseruerint in suas definitiones. Verùm ut redeam ad Analogicam metaphoram, de qua loquebamur eadem ratione Catullus Sirmionem peninsularum ocellum, uocat. & Cicero libro XVI. Epistol. ad Att. Cur ocellos Italiæ uillulas meas non uideo. Empedoclem refert Aristoteles, in suis uersibus* δυσμὰς βίου *uocasse uergentem ætatem, sumpta metaphora ab occasu Solis:*

ἐνίοις

A ἐνίοις δ᾽ οὐκ ἔστιν ὄνομα κείμενον τὸ ἀνάλογον. ἀλλ᾽ οὐδὲν ἧττον ὁμοίως λεχθήσεται, οἷον, τὸ τὸν καρπὸν μὲν ἀφιέναι, σπείρειν. τὴν δὲ φλόγα ἀπὸ τοῦ ἡλίου, ἀνώνυμον. ἀλλ᾽ ὁμοίως ἔχει τοῦτο πρὸς τὸν ἥλιον, καὶ τὸ σπείρειν πρὸς τὸν καρπόν. διὸ εἴρηται σπείρων θεοκτίσταν φλόγα.

Licet autem quibuſdam nomen proportione reſpondens inditum nõ ſit, nihilo tamen ſecius ſimili ratione dicetur: quemadmodum frugem quidem proijcere, ſerere dicimus: proijci uerò à ſole flammam, nominis eſt expers: cum tamen ita ad ſolis flammam hoc ſe habeat, quemadmodum ſerere ad frugem. ideocq; Sol dictus, ſator diuinitus ignis.

In ſuperiore genere translationum, quæ fiunt per analogiam quatuor quædam ſunt uoces, quarum commutatio fit: & uiciſsim altera ad alteram refertur. Sed nonnulla ſunt in quibus quarta deeſt appellatio. nec Analogia fieri propterea ſatis aptè poteſt. ut patet in hoc exemplo allato ab Ariſtotele. FLAMMA, ſeu LVX, FRVCTVS, SERERE, nullus eſt qui non uideat ſerere ad fructus referri: dicitur enim agricola arbores, ſeu fructus ſerere. FLAMMA ſeu lux in hac analogia caret uoce propria. Sumitur tamẽ ſine ulla commutatione à priori, & dicimus SERERE FLAMMAM, ſeu LVCEM, referentes ad SOLEM. Sic. ἥλιος σπείρει φλόγα ſicuti à uetere dictum eſt Poeta. quod tamen erat proprium fructuum. nam dicimus σπείρειν καρπὸς. Hæc igitur analogia dici non poteſt perfecta, quia Sol non mutat ſui appellationem officij, Agricolæ utputa, aut alteri: qui ſerit fructus: cum tamen mutuetur ab illo τὸ σπείρειν, quæ ipſius erat propria appellatio. Hinc Cic. li. de Or. 3. ait. Si res ſuum nomen, & uocabulum non habet, ut pes in naui, ut nexum, quod per libram agitur, ut in uxore diuortium, neceſsitas cogit, quod non habeas, aliunde ſumere. Huius generis translationes multæ ſunt tum apud oratores tum apud poëtas. M. Cic. in oratione pro Archia. Ego uerò omnia, quæ gerebam iam tum in gerendo ſpargere me, ac diſſeminare arbitrabar. Diſſeminare refert Cic. ad res ſuas geſtas, & gloriam, quod propriè de fructibus, & frugibus dicitur: cum autem ea res careat propria appellatione, neceſſario eam mutuatur aliunde. Simile illud Vergilianum lib. 1. cum ait.

B *Semina flammæ. Sicuti etiam Homerus. σπέρμα πυρὸς σώζων. & illud lib. II.*
De cœlo lapſa per umbras.
Stella facem ducens multa cum luce cucurrit.

Currere enim dixit ſtellam aliunde mutuatus nomen, cum proprio careret. Sed quid pluribus opus eſt exemplis, cũ ubiq; inueniantur in ueterũ ſcriptis poetarum? Sunt igitur Metaphoræ aliæ per analogiam perfectam, aliæ per analogiam imperfectam, ſic enim libet appellare: cum non ab omni parte, deficiente appellatione aliqua: quatuor uoces conſtitui poſſunt, inter quas fiat analogia.

ἔστι δὲ τῷ τρόπῳ τούτῳ τῆς μεταφορᾶς χρῆσθαι, καὶ ἄλλως προσαγορεύσαντα: τὸ ἀλλότριον ἀποφῆσαι τῶν οἰκείων τι, οἷον, εἰ τὴν ἀσπίδα εἴποι φιάλην μὴ ἄρεως, ἀλλὰ οἴνου.

Licet aũt huiuſcemodi trãslationis modo uti, & alio quocq;: cũ uidelicet nominauerimus alienũ quippiã, aliquid eius propriũ ab eodẽ remouentes: ut ſi quis appellare uolẽs Phialã, dixerit ſcutũ, nõ Martis, ſed Bacchi.

Docet Ariſt. poſſe nos alio quodã uti modo in analogica metaphora proferenda, cũ ſcilicet alieno nomini propriũ miſcemus alterũ, & erit analogia quidẽ ſeu translatio, at non ſimilis prioribus, in quibus omnia nomina aliena ponebantur. ἀλλότριον in contextu ait Ariſt. reſpiciens ad metaphoræ propriũ munus, quod eſt uti alienis uerbis, & ſic ſanè ſemper appellat Cic. οἰκεῖον uocat proprium, ſic etiam Cic. lib. de Or. II. ſuum, & proprium uocabulum dicit. Modus quippè hic uidetur differre à priorib. quia omittit μετωνυμίαν, ſeu (ut Cic. uocat lib. de Or. II) traductionem atq; immutationem uerbi, ut cum Cererem pro frugibus. Martẽ pro bello. Neptunum pro mari. Liberum pro uino dicimus. Hoc uerum ita ſeſe habere patet in exemplo allato ab Ariſtotele, quod idem eſt cum ſuperiore, ſed leuiter mutatum ut minus appareat μετωνυμία. ſic ſi quis dicat φιάλην, non Martis, aut Bacchi ſed οἴνου. hoc eſt uini aliquãdo uidemus è contrario ſeruari μετωνυμίαν tantum, & proferri ſine translatione, ut illud Vergilij.

Poculaq; inuentis Acheloia miscuit uuis. A

nam pocula propriè dixit, Acheloia per μετωνυμίαν. sed in eo etiam uersu apparet ferè modus hic, de quo loquitur Aristoteles: nam Vuas propria sub appellatione protulit, pocula Acheloia, sub aliena: Vertit Paccius ultimam dictionem Bacchi, sed legitur οἴνε, neq; aliter legi debet. Nec uero sine causa dixit Aristoteles in contextu τρόπῳ τινι. nam & Quintilianus libro sexto τρόπες uocat. Sed quærat fortasse aliquis, Cur Aristoteles in Poëtices libro hoc de metaphora loquens nihil dixerit de ijs, quæ ducuntur ἀπὸ ἐμψύχων ἐπὶ τὰ ἄψυχα; de quibus omnes ueteres locuti sunt. Quintilianus libro quinto, Demetrius Phaler. in suo libello περὶ ἑρμηνείας, Plutarchus in Home. et sanè constat poëticas esse huiusmodi translationes magis fortasse, quàm oratorias: nam aliquid carens anima facere loquens, ac si animatum esset hoc prorsus poëtices munus est. exempla Plutarchus affert ex Hom. αἱ μὲν ἀπὸ ἐμψύχων ἐπὶ ἔμψυχα. οἷον. ἀγαμέμνονα ποιμένα λαῶν. αἱ δὲ ἀπὸ ἐμψύχων ἐπὶ ἄψυχα ὑπαὶ πόδα νείατον ἴδης. quam metaphoram adnotat etiam Demetrius. τὴν ὑπώρειαν μὲν τῆς ἴδης πόδα ἔξεστιν εἰπεῖν τὸν ποιητήν. τὸν δὲ τοῦ ἀνθρώπου πόδα οὐκέτι ὑπώρειαν εἴπειν. Hanc metaphoram testatur ibidem Demetrius omnium præstantissimam esse, maximeq; probari ab Aristo. & uocari metaphoram κατ᾽ ἐνέργειαν, quia sensum, actionemq; inanimatis præbet: huius exempla innumerabilia sunt tum apud Oratores, tùm apud Poëtas. Locus est Aristotelis libro tertio Rhetor. ubi ait Metaphoram ob oculos rem ponere, quicquid aptè exprimit. τὸ ἄψυχον διὰ ἔμψυχον. ut cum dixit Iphicrates. ὁδὸς μοι τῶν λόγων διὰ μέσων τῶν χάριτι πεπραγμένων. quo loco Aristoteles quoq; adnotat hanc esse metaphoram κατ᾽ ἀναλογίαν, sicuti patet. Africam tonsam uocat Propertius. Versus hic integer est Eleg. ultima libro quarto.

sub quorum titulis Africa Tonsa iaces.

Simile illud quod refert Aristoteles libro Tertio Rhetoric. ἐπὶ τῷ τάφῳ τῶν ἐν Σαλαμῖνι τετελευτηκότων κείρασθαι τὴν ἑλλάδα. Sed redeo ad quæstionem propositam, respondeoq; Aristotelem, & si non nominauit, sicuti alij Rhetores hæc translationem genera: complecti tamen ipsas sub eo genere, quod uocat per analogiam: hoc uerò patet tum per se satis ex natura rerum, tum ex uerbis, & exemplis allatis paulò ante, ubi, cum translatio ducatur ἀπὸ ἐμψύχων ἐπὶ τὰ ἄψυχα, uocat κατ᾽ ἀναλογίαν. Hermogenes quoq; lib. quarto περὶ εὑρέσεως Aristotelis, (ut opinor) uestigia secutus ubi loquitur περὶ τροπῆς, reijcit μεταφορὰς ἀπὸ τῶν ἀψύχων, καὶ ἐμψύχων, non quidem quod non probet: sed ut frustrà à grammaticis has appellationes fuisse prolatas ostendat: his uerbis. τροπὴ δὲ τὸ μὴ τοῦ ὑποκειμένου πράγματος, ἀλλοτρίου δὲ σημαντικὸν ὄνομα θεῖναι, κοινὸν εἶναι δυνάμενον καὶ τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοῦ ἔξωθεν ἐμφαινομένου, ὃ καλεῖται καὶ μεταφορὰ παρὰ τοῖς γραμματικοῖς, οὐχ ὡς ἐκεῖνοι λέγουσι τὸ ἀπὸ τῶν ἀψύχων ἐπὶ τὰ ἔμψυχα, καὶ τὸ ἀνάπαλιν. ἀλλὰ καθόλου ἡ ῥητορικὴ πολυπραγμονοῦσα μηδὲν μήτε ἐμψύχων, μήτε ἀψύχων οὕτω χρῆται τοῖς ἀλλοτρίοις ὀνόμασιν, οἷον προπέποται τὰ τῆς πόλεως πράγματα, ἀντὶ τοῦ προδέδοται. & quæ sequuntur. B

Πεποιημένον δ᾽ ἐστὶν, ὃ ὅλως μὴ καλούμενον ὑπό τινων αὐτὸς τίθεται ὁ ποιητής: δοκεῖ γὰρ ἔνια εἶναι τοιαῦτα, οἷον τὰ κέρατα ἔρνυγας, καὶ τὸν ἱερέα ἀρητῆρα.

Fictum est, quod à nemine usurpatum, à poëta ponitur: cuiusmodi hæc esse apparent: ut Cornua ramos, & sacerdotem custodem.

Hactenus de metaphora, nunc explicat, quæ sint nomina, quæ uocantur πεποιημένα. nam hæc puto esse, quæ à Cicerone libro de Oratore appellantur facta, cum ait. Singulorum uerborum laus tribus existit ex rebus, si aut uetustum uerbum sit, quod tamen consuetudo ferre possit, aut factum uel coniunctione, uel nouitate, in quo item est auribus consuetudiniq; parendum. Nouantur (idem paulò ante inquit) uerba, quæ ab eo, qui dicit, ipso gignũtur, ac fiũt, uel cõiungẽdis uerbis, ut EXPECTATORARE VERSUTILOQUUS. uel sine coniunctione nouantur, VT INCURUESCERE. Horatius in Epistola ad Pisones, dum monet licere nouare aliquando uerba, nouum hoc profert INVIDEOR. & apud eundem in Odarum libro secundo VIDUARI. Aristoteles lib. tertio Rhetoricorum hæc eadem uocat πεποιημένα, aitq; se tractasse de his, alijsq; omnibus hoc libello Poëtices, his uerbis: quæ libentius refero, quia pertinent ad locum hunc: τῶν δὲ ὀνομάτων τοσαῦτ᾽ ἐχόντων εἴδη, ὅσα τεθεώρηται ἐν τοῖς περὶ ποιήσεως, τούτων γλώτταις μὲν, καὶ διπλοῖς ὀνόμασι, καὶ πεποιημένοις ὀλιγάκις χρηστέον. patet in his præceptum Aristotelis, ut Oratores raro utantur dictionibus nouis: & uerbis, quæ facta, seu πεποιημένα dicuntur. Demetrius Phalereus uidetur πεποιημένα tantum uocare, quæ effinguntur

A guntur ex imitatione uocum, ac sonorũ: ait enim τὰ δ' ὀνόματα πεποιημένα ὁρίζονται τὰ κατὰ μίμησιν ἐκφερόμενα τοῦ πάθους, ἢ τοῦ πράγματος. sed alio modo accipit hoc loco Arist. nam inquit ea esse, quæ ab alijs antè nunquàm prolata, tunc primum proferuntur à poëta: qualia multa apud Homerum legi possunt. nam Epopœiæ quidem facta, nouaq; nomina conueniunt: non autem tragœdiæ. Homerus protulit nouum hoc uerbum ἐρνύγας uolens τὰ κέρατα significare, scribitur in alio contextu manuscripto ἔρνυγας. Vergilius non dissimili ratione ait: & ramosa Mycon uiuacis cornua cerui, & alibi, cornibus arboreis. idem Homerus ἱερέα, quæ uox communis erat, & usitata, non dixit, sed ἀρητῆρα quod uerbum nouum est, & factum. Versus Homeri est libro primo Iliad.

οὕνεκα τὸν Χρύσην ἠτίμησ' ἀρητῆρα

Plutarchus testatur Homerum multa uerba nouasse, καὶ αὐτὸς ἐποίησέ τινὰ ὀνόματα, οὐκ ὄντα πρότερον πρὸς τὰ σημαινόμενα τυπώσας. Paulò post, καὶ ὅλως πολλῇ τῇ καινότητι κέχρηται μετὰ πολλῆς ἐξουσίας, quod nõ uideas à nostro Vergilio factum. Cicer. libro de Oratore secundo. Hæc sunt poëtarum licentiæ liberiora, quàm nostra, sed tamen rarò habet etiam in oratione poëticum aliquod uerbum dignitatem.

ἐπεκτεταμένον δέ ἐστιν, ἢ ἀφῃρημένον. τὸ μὲν, ἐὰν φωνήεντι μακροτέρῳ κεχρημένον, ἢ τοῦ οἰκείῳ, ἢ συλλαβῇ ἐμβεβλημένῃ.

Productum, atq; subtractum. Productum uidelicet: quod longiore uocali utatur, quàm sit eius propria: siue etiam adiectam syllabam asciuerit.

Nunc explicat qualia sint nomina producta, ea autem sunt, quæ aut una uocali addita augentur, aut integra syllaba. Manuscriptus liber habet μακροτέρῳ κεχρημένον τοῦ οἰκείου. ac planè sic debet legi, nõ ἢ τῷ οἰκείῳ. sensus enim est. Productũ nomen uocatur, quod una uocali lõgius est, quàm proprium, et primarium, unde deducitur: uel syllaba. Quintilianus libro primo adiectionem hanc numerat inter genera solœcismi: detractionem quoq;. Exempla in promptu sunt, ideò à me prætermittuntur.

Τὸ δ' ἂν ἀφῃρημένον ἢ τι ἢ αὐτοῦ, ἢ ἐμβεβλημένου. ἐπεκτεταμένον μὲν, οἷον, τὸ πόλεως πόληος. καὶ τὸ Πηλείδου, Πηληιάδεω. ἀφῃρημένον δὲ, οἷον, τὸ κρῖ, καὶ τὸ δῶ, καὶ μία γίνεται ἀμφοτέρων, ὄψ, ἰῆς, ἦς.

B Subtractum, quòd aliquo siue peculiari, siue adiecto mutilum sit, exempli gratia Productum πόλεος πόληος, Πηλείδου Πηληιάδεω dicimus: subtractum, ut κρῖ & δῶ: atq; etiam, cum una ex geminis fit, ut pro ἰῆς ἧς. id est suæ.

In manuscripto Medicæo libro uerba hæc priora ita leguntur. τὸ δ' ἂν ἀφῃρημένον ὅν τι ἢ αὐτοῦ, ἢ ἐμβεβλημένου. sunt nonnulli ex manuscriptis, in quibus non sunt illa, ἢ ἐμβεβλημένου, sed reponenda sunt omnino: nam sensus est subtractum nomen fuerit aliquod, in quo uel aliquid quod ipsius sit proprium, uel adiectum quod erat, ut fieret productius, aufertur, ἢ αὐτοῦ cum ait, tantundẽ est ac si diceret οἰκείου. exempla productorum, & subtractorum nominum affert Aristoteles notissima omnibus: qui didicerunt dialectos, earumq; uarietatem. Plura autem de his legat, qui uolet apud Plutarchum in Homero. nam & ἀφαίρεσιν, et alia omnia animaduertet exemplis declarata. ἑῆς, ἧς. id est suæ. Sic illud quoq; ὂν κατὰ θυμὸν pro ἑόν. sed hæc notiora sunt, quàm ut mea egeant interpretatione.

ἐξηλλαγμένον δ' ἐστὶν ὅταν τοῦ ὀνομαζομένου τὸ μὲν καταλείπῃ, τὸ δὲ ποιῇ, οἷον, τὸ δεξιτερὸν κατὰ μαζὸν ἀντὶ τοῦ δεξιόν.

Commutatum, cuius in denominatione aliqua quidem remanet pars, aliqua uerò additur: uelut, Dexteriorem secundum mammam, pro dextram.

Commutatum explicat quale sit nomen, quod totum sumitur à uarietate linguarum, & de his Plutarchus copiosè in Homero.

ἔτι τῶν ὀνομάτων τὰ μὲν ἄρρενα: τὰ δὲ θήλεα, τὰ δὲ μεταξύ. ἄρρενα μὲν ὅσα τελευτᾷ εἰς τὸ ν, καὶ ρ, καὶ ὅσα ἐκ τούτων ἀφώνων σύγκειται. ταῦτα δέ ἐστι

δύο, τὸ ψ καὶ ξ. θήλεα δὲ, ὅσα ἐκ τῶν φωνηέντων εἴς τε τὰ ἀεὶ μακρὰ, οἷον, εἰς η καὶ ω, καὶ τῶν ἐπεκτεινομένων εἰς α, ὥστε ἴσα συμβαίνει πλήθει, εἰς ὅσα τὰ ἄῤῥενα, καὶ τὰ θήλεα. τὸ γὰρ ψ καὶ τὸ ξ αὐτά ἐστιν. εἰς δὲ ἄφωνον οὐδὲν ὄνομα τελευτᾷ οὐδὲ εἰς φωνῆεν βραχύ. εἰς δὲ τὸ ι τρία μόνα, μέλι, κόμμι, πέπερι. εἰς δὲ τὸ υ πέντε, τὸ πῶϋ, τὸ νάπυ, τὸ γόνυ, τὸ δόρυ, τὸ ἄστυ. τὰ δὲ μεταξὺ εἰς ταῦτα καὶ ν καὶ σ. A

Nominum præterea ſunt aliqua maſcula: aliqua fœminea, aliqua media. Maſcula, quæcunque in ν & ρ deſinunt, & in cunctas, quæ à π. & κ mutis componuntur: ſunt enim omnino duæ, ψ & ξ. Fœminea, quæcunque in uocales ſuapte natura longas, quales ſunt η & ω, deſinunt, productas inſuper in α: quo ſit, ut hæ numero ſint æquales illis in quas maſcula, & fœminea deſinunt. ψ enim & ξ non diuerſæ ſunt. ſanè nullũ nomen in mutam deſinit, ſed nec in uocalem breuem. in ι uerò tria tantum μέλι, κόμμι, πέπερι: in υ quinque, πῶϋ, νάπυ, γόνυ, δόρυ, ἄστυ. Media in hæc, inſuperq; in ν, & σ.

Poſtquàm Ariſtoteles ſingillatim octo illas perſecutus eſt nominum qualitates, declarat aliam nominum differentiam, quæ eſt propter genus marium, & fœminarum, & ea, quæ inter hæc ſunt, neutra à Latinis uocata, horum uerò ſingulis ſuas certas aßignat terminationes: magni enim refert hæc ſcire poëtam, qui in omnibus nominibus ſonum perpendat oportet: non erit aũt difficile, etiam me tacente, omnia noſſe ijs, qui in grammaticis aliquantum fuerint uerſati. inde enim hæc ſumuntur: quia tota ea facultas, ſeu ars poëticæ inſeruit. Dionyſius Halicarnaſſeus, in libro περὶ συνθέσεως de his multa: uideat igitur qui uolet. Nos alia perſequemur. ſed primum illud conſiderandum, cur cum Ariſt. 8. nominum qualitates explicandas ſibi propoſuiſſet, ſeptem tãtum explicauit, unam prætermiſit, hoc eſt κόσμον: cum præſertim Cice. & Quint. tam diligenter de ornatu loquantur: nam Quint. lib. 8. ait, ſunt inornata & hæc: quod male diſpoſitum eſt, id ἀνοικονόμητον, quod malè figuratũ, id ἀσχημάτιστον, quod malè collocatum, id κακοσύνθετον. Paulò poſt, ubi ornatum inter figuras compoſitionis collocat, ait. Ornatum eſt, quod perſpicuo, ac probabili plus eſt, eius primi ſunt gradus in eo quod uelis, exprimendo, concipiendoq;. Tertius qui hæc nitidiora faciat, quod propriè, dixeris cultum. Hæc illc. Sed Ariſt. ideò ornatum non explicauit, quia conſtat reliquis partibus & qualitatibus iam expoſitis: id uerum eſſe demonſtrat Quint. lib. 8. ubi inquit: Et quoniam orationis tam ornatus, quàm perſpicuitas aut in ſingulis uerbis eſt, aut in pluribus poſitus, quid ſeparata, quid coniuncta exigant, conſideremus: quanquã rectißimè traditũ eſt, perſpicuitatem proprijs, ornatum translatis uerbis magis egere. Si igitur (ut patet) ornatus translatis conſtat, quid erat neceſſe, ut de eo, cum translata expoſuißet, quippiam loqueretur Ariſto. Præterea ornatus eſt, qui per totam orationem diffunditur, & conflatur ex priorib. omnibus qualitatibus. Sed ornatus hic (inquit idem Quint.) uirilis, fortis, & ſanctus ſit, neq; effœminatam leuitatem, nec fuco eminentem colorem amet, ſanguine, & uiribus nitcat. Hæc ille. et multa alia eodẽ loco profert, quæ ad ornatũ ſpectant, legat igitur quilibet, apud ipſum: hac ego de cauſa κόσμον, quæ una erat qualitas ſermonis poëtici, putarim ab Ariſtot. prætermiſſum: nam uix adduci poſſum, ut credam mutilum eſſe contextum, cum omnes libri inter ſe bellè conſentiant. B

Λέξεως δὲ ἀρετὴ, σαφῆ, καὶ μὴ ταπεινὴν εἶναι: σαφεστάτη μὲν οὖν ἐστιν ἡ ἐκ τῶν κυρίων ὀνομάτων, ἀλλὰ ταπεινή. παράδειγμα δὲ, ἡ Κλεοφῶντος ποίησις, καὶ ἡ Σθενέλου.

Dictionis autem uirtus, ut perſpicua ſit, non tamen humilis. quæ igitur ex proprijs nominibus conſtabit, maximè perſpicua erit, humilis tamen: exemplum ſit Cleophontis, Sthenelíq; poëſis.

λέξιν uocat ſermonem hoc loco Ariſtotel. ne quis fortaſſe putaret de dictione illum loqui: nam ſeparatim de hac locutus eſt, ſub appellatione ὀνόματος καὶ ῥήματος et aliarum partium. Sermonis poëtici, ſicuti etiam oratorij ſumma uirtus eſt perſpicuitas, quam Græci σαφήνειαν uocant: ſummum uerò uitium obſcuri-

A obscuritas, Graeci dicunt τὸ ἀσαφὲς. reprehendit Quint. lib. 8. nonnullorum imperitiam: qui, quòd putarent, laudatissimum esse orationis genus, quòd non ab omnibus passim intelligeretur, subinde discipulos suos orationem obscurare iubebant, utentes hoc uerbo σκότισον. Vnde illa scilicet egregia laudatio extitit. NE EGO QVIDEM INTELLEXI. Perspicua oratio quomodo fiat ibidem docet Quintil. exponitq; perspicuitatis uirtutes, & formas omnes. Sed ego refero tantum uerba, quae ad contextum Aristotelis spectare uidentur, ubi ait, Nobis prima sit uirtus perspicuitatis propria uerba, σαφεστάτη (inquit Aristot. in contextu) μὲν ἐστιν ἡ ἐκ τῶν κυρίων ὀνομάτων. Demetrius quoq; ubi loquitur περὶ μεγαλοπρεπείας αἰτιῶν· δεῖ κυρία καὶ συνήθης σαφὴς μὲν ἀεὶ, τὸ δὲ σαφὲς εὐκαταφρόνητον. Praeterea Hermogenes lib. 1. περὶ ἰδεῶν de hac re ita scribit. λέξις δὲ καθαρὰ ἡ κοινὴ, καὶ εἰς πάντας ἥκουσα, καὶ μή τε τραχυνομένη, μηδ' ἐφ' ἑαυτῆς οὖσα σκληρά. Verum periculum est, ne, si sermo conficiatur ex proprijs, incidat in aliud quoddam uitium diuersum, fiatq; humilis: qui enim singula profert proprijs dictionibus, necesse est illius humilem, popularemq; esse orationem, quare uix conueniet poëmati: hoc uidit Demetrius eodem loco, & profero ipsius uerba, quia mirificè explicant Arist. contextum, in quo de hoc uitando uitio loquitur, sunt autem haec: τὴν δὲ λέξιν ἐν τῷ χαρακτῆρι τούτῳ (loquitur περὶ μεγαλοπρεπείας) περιττὴν εἶναι δεῖ, καὶ ἐξηλλαγμένην, καὶ ἀσυνήθη μᾶλλον, οὕτω γὰρ ἕξει τὸν ὄγκον, & quae sequuntur, ἡ κυρία γὰρ εὐκαταφρόνητος. sicuti paulò ante retulimus. Hermogenes quoq; eiusdem est sententiae. postquàm igitur praecepit περὶ σαφηνείας, admonuitq; oportere orationem esse καθαρὰν ex uerbis proprijs contextam: metuens ne humilis fieret, cum elata esse debeat, & μεγαλοπρεπής: & rursus cum μεγαλοπρεπὴς esse debeat, fiatq; ex translatis, metuens ne obscura esset ait. ἀσαφὲς, καὶ τὸ κατεδίων κατέφαγε. καὶ τὸ ἐκνενευρισμένοι, καὶ τὸ πεπρακὼς ἑαυτὸν, καὶ τὸ περικόπτων, καὶ λωποδυτῶν τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἁρπάζων. ταῦτα γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα ἐναργῆ μὲν ἐστι, καὶ μέγεθος ἔχοντά πως οὐ μὴν καθαρά· διὸ τοῖς πολλοῖς αὐτῶν καὶ σαφηνισμοῦ τινὸς δεῖ, ὡς τὸ ἐκνενευρισμένοι. ἔλεγε γὰρ, τὰ περιῃρημένοι χρήματα συμμάχους, εἰς σαφήνειαν. magnam uerò laudem perspicuitatis tribuit Isocrati Hermogenes: nam translata proprijs ita miscuit aptè, ut & perspicuè, neq; humiliter tamen sit locutus. Sed Aristot. ipse lib. Rhet. 3. totidem penè uerbis sententiam eandem refert. Ex

B quo liquidò cognoscas eandem praeceptionem ad Poëticen. & Rhetoricen spectare: nec uerò mirum: nam in sermone conficiendo penè idem artificium sequuntur. ὡρίσθω λέξεως ἀρετὴ σαφῆ εἶναι. σημεῖον γὰρ ὅτι ὁ λόγος ἐὰν μὴ δηλοῖ, οὐ ποιήσει τὸ ἑαυτοῦ ἔργον. καὶ μήτε ταπεινὴν, μήτε ὑπὲρ ἀξίωμα, ἀλλὰ πρέπουσαν. ἡ γὰρ ποιητικὴ ἴσως οὐ ταπεινὴ, ἀλλ' οὐ πρέπουσα τῷ λόγῳ. τῶν δ' ὀνομάτων, καὶ ῥημάτων σαφῆ μὲν ποιεῖ τὰ κύρια, μὴ ταπεινὴν δ' ἀλλὰ κεκοσμημένην τἄλλα ὀνόματα ὅσα εἴρηται ἐν τοῖς περὶ ποιητικῆς. τὸ γὰρ ἐξαλλάξαι ποιεῖ φαίνεσθαι σεμνότερον. Praeter quàm quòd Aristot. explicat id, quod uolumus: mentionem facit huius disputationis, quae est in lib. Poët. Exemplum uerò hoc loco plebeij, humilisq; sermonis, quem uult summopere à poëta uitari, Aristot. affert poësin Cleophontis Atheniensis tragici: de quo apud Suidam fit mentio, & Stheneli, cuius uersum citat Athenaeus lib. 10. ubi ait Σθένελος τε ὁ ποιητὴς οὐ κακῶς εἴρηκεν.

οἶνος καὶ φρονέοντας ἐς ἀφροσύνας ἀποβάλλει.

Eiusdem uerò uitij accusat Cleophontem tragicum Aristot. libro tertio Rhetor. nam tragica non uidebatur ipsius oratio esse, sed comica potius μήτε περὶ εὐτελῶν σεμνῶς, μήτ' ἐπὶ τῶν εὐτελεῖ ὀνόματι ἐπὶ κόσμος, εἰ δὲ μὴ, κωμῳδία φαίνεται οἷον ποιεῖ Κλεοφῶν.

Σεμνὴ δὲ, καὶ ἐξαλλάττουσα τὸ ἰδιωτικὸν, ἡ τοῖς ξενικοῖς κεχρημένη. ξενικὸν δὲ λέγω γλῶτταν, καὶ μεταφορὰν, καὶ ἐπέκτασιν, καὶ πᾶν τὸ παρὰ τὸ κύριον.

Illa ueneranda: & omne prorsus plebeium excludens, quae peregrinis utetur uocabulis. Peregrinum uoco uarietatem linguarum, translationem, extensionem, tum quodcunq; à proprio alienum est.

Si poëticus sermo ex proprijs tantum uerbis conficiatur, humilis fuerit, ac plebeius: quod summũ uitiũ. praesertim in Heroico poëmate, & Tragico, alijsq; multis, quae maiestatẽ sermonis amant. Sunt igitur propria quidem retinenda, quia perspicuum reddunt sermonem: sed immiscenda illis sunt peregrina, & externa, translata quoq; ac figurata: haec enim omnia uno nomine in contextu uocat Aristoteles τὰ ξενικά. quicquid enim proprium non est: receditq; à consuetudine loquendi populari: peregrinum, & externum dici potest. mirificè autem nos delectant omnia τὰ ξενικά, non secus ac externarum urbium, regionumq; aspectus: sicuti igitur hospites in alienas urbes eunt: sic uerba translata, & ficta: aliena occupant loca

quæ usitatorum, & propriorum uerborum fuerint. Hæc autem orationem faciunt sublimem, ac elatam, (σεμνὴν uocant Græci) multa de hac re etiam me tacente, legi possunt apud Hermogenem in libro primo περὶ τῶν ἰδεῶν. & si nonnulla ex eo paulò ante protulimus. Sed optimè, ac copiosissimè rem hanc totam declarat Aristot. ipse libro tertio Rhetoric. ubi monet oratoribus modum in his esse adhibendum, quia ad poëtas potius spectant. quoniam igitur locum hunc declarant, adscribam ipsius uerba, quæ sunt hæc. ψυχρὰν ποιεῖ τὴν λέξιν τὸ χρῆσθαι γλώτταις, οἷον λυκόφρων ξέρξην τὸν πελώριον ἄνδρα, καὶ σκίρων σίνις ἀνήρ: quæ poëtica magis sunt, si consideres. quatenus uerò ait σίνις ἀνὴρ, libet locum hunc illustriorem reddere apposito uersu Callimachi in hymno Apollinis, ubi loquens de leone perempto à Cyrene, ait. ἤχι λέοντα. A

ὑψηλὶς κατέπεφνε βοῶν σίνιν εὐρυπύλοιο.

Idem Arist. paulò post, monens oratori crebra epitheta esse fugienda, ait. ξένον δὲ ἐν τοῖς ἐπιθέτοις τὸ ἢ μακροῖς, ἢ ἀκαίροις, ἢ πυκνοῖς χρῆσθαι. ἐν μὲν γὰρ ποιήσει πρέπει γάλα λευκὸν εἰπεῖν, ἐν δὲ λόγῳ τὰ μὲν ἀπρεπέστερα, τὰ δὲ ἂν ᾖ κατακορῆ, ἐξελέγχει, καὶ ποιεῖ φανερὸν ὅτι ποίησις ἐστίν, ἐπεὶ δεῖ γε χρῆσθαι αὐτῇ. ἐξαλλάττει γὰρ τὸ εἰωθὸς, καὶ ξενικὴν ποιεῖ τὴν λέξιν, ἀλλὰ στοχάζεσθαι δεῖ μετρίου. & quæ sequuntur: Adnotanda uerò postrema uerba: nam conueniunt cum ijs, quæ sunt in hoc loco Poëtices. ἐξαλλάττουσα τὸ ἰδιωτικόν. Eodem libro tertio Rhetoricorum Aristoteles laudans orationem, quæ fit ex translatis uerbis, modo apte proprijs misceantur: ait, utens pulcherrima similitudine ducta ab hospitibus, qui in alienas ingrediuntur urbes. ὥσπερ γὰρ πρὸς τοὺς ξένους οἱ ἄνθρωποι, καὶ πρὸς τοὺς πολίτας, τὸ αὐτὸ πάσχουσι καὶ πρὸς τὴν λέξιν, διὸ δεῖ ποιεῖν ξένην τὴν διάλεκτον: Peregrina uerba, & translata admirationem afferunt auditoribus: ideò iucunda. Quòd si quis quærat, quatenus poësi, quatenusq; solutæ orationi conueniant: idem Aristoteles declarat ibidem his uerbis. ἐπὶ μὲν οὖν τῶν μέτρων πολλά τε ποιεῖ τοῦτο, καὶ ἁρμόττει ἐκεῖ. πλέον γὰρ ἐξέστηκε περὶ ἃ, καὶ περὶ οὓς ὁ λόγος, ἐν δὲ τοῖς ψιλοῖς λόγοις πολλῷ ἐλάττοσιν. ἡ γὰρ ὑπόθεσις ἐλάττων. Neq; uero prætermittendus alius est Aristotelis locus eodem libro tertio Rhetoricorum, ubi ait uerba ξένα, seu orationem ξένην conuenire ijs, qui perturbatione aliqua sunt agitati: uel licere ijs uti, cum auditores fuerint incitandi, & inflammandi seu ad iram, seu ad amorem, & odium. quod in Panegyrico factum uidemus ab Isocrate sub finem. simillimus autem sermo hic fit sermoni poëtarum, in quo faciunt homines furore percitos sæpe loqui, aut alia animi perturbatione: cum etiam ipsi poëtæ furore quodam impellantur. καὶ τὰ ξένα μάλιστα ἁρμόττει λέγοντι παθητικῶς; συγγνώμη γὰρ ὀργιζομένῳ. & quæ sequuntur. Hoc animaduertens Vergilius libro primo Aeneidos, non quidem uerba peregrina proferentem, sed κατ' ἔλλειψιν loquentem facit iratam Iunonem, ut aliquo modo imitaretur furentis sermonem. B

Méne incepto desistere uictam?

Sed redeo ad Arist. uerba. φθέγγονται γὰρ τὰ τοιαῦτα ἐνθουσιάζοντες. διὸ καὶ τῇ ποιήσει ἥρμοσεν: ἔνθεον γὰρ ἡ ποίησις. Iam patet opinor, quæ dicantur uerba ξένα, & quam habeant uim, quomodoq;, & quatenus ipsis oratores, & poëtæ utantur: nam si dolentibus, iratisq; competunt, patet in tragœdia posse multa collocari eiusmodi.

ἀλλ' ἄν τις ἅμα ἅπαντα τὰ τοιαῦτα ποιήσῃ, ἢ αἴνιγμα ἔσται, ἢ βαρβαρισμός. ἂν μὲν οὖν ἐκ μεταφορῶν, αἴνιγμα, ἐὰν δὲ ἐκ γλωττῶν, βαρβαρισμός.

Verũ, si quis hæc omnia simul congerat, uel ænigma efficiet, uel barbarismum: ænigma quidem, si translationes: barbarismum uerò, si linguas.

Octo qualitates nominum superius declaratas si quis inter se commisceat: ex ipsarum commistione uideat in sermone existere duo. Barbarismum scilicet, & Aenigma. declarat igitur mistiones harum qualitatum: nam separatim poni in sermone poëtico non debent. Si enim totum sermonem separatim conficias ex metaphoris: erit Aenigma, seu allegoria: sicuti patet in Ode illa Horatiana.

O nauis: referent in mare te noui
Fluctus. ò quid agis, fortiter occupa.
Portum. *Et quæ sequuntur.*

Multæ igitur metaphoræ simul contextæ ænigma, seu allegoriam faciunt, de qua Quintilianus meminit lib. 8. cap. 6. aliquando uerò est allegoria sine translatione: at illud est præstantissimum genus, quod utraq; constat. Sed nihilo minus ænigmata sunt sine translatione etiam, ut illud Vergilianum.

Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo.

A *Treis pateat cœli spatium non amplius ulnas.*

Nam ut testatur Quintilianus. Allegoria obscurior gignit ænigma: ficuti allegoria ex translationibus fit. Verum Aristot. nihilominus ænigma gigni dicit ex metaphora, allegoriæ uerò nullam facit mentionem. Atque hæc quidem ita sese habent. Iam uerò si sermo ἐκ γλωττῶν conficiatur tantum, nam quid per γλώττας intelligendum sit, est antè copiosè declaratum, existet BARBARISMVS. *qui quibus modis fiat, nunc non est quærendum: nam satis de hac re Quintilian. lib. 1. locutus est. Barbarismum ideo dixit gigni ἐκ γλωττῶν. quia peregrina, externaq́; uerba continent. Præterea additionem, detractionem, aliasq́; multas mutationes dictionum non aliò commodius referas, quàm huc: eo igitur nomine omnia est complexus Aristoteles. Sed utrunq́; genus fuerit uitiosum, & quod ex ænigmato, & quod ex barbarismo constet. nulla igitur ratione talis mistio probari debet à poëtis.*

αἰνίγματός γε ἰδέα αὕτη ἐστί, τὸ λέγοντα τὰ ὑπάρχοντα ἀδύνατα, συνάψαι. κατὰ μὲν οὖν τὴν τῶν ὀνομάτων σύνθεσιν, οὐχ οἷόν τε τοῦτο ποιῆσαι, κατὰ δὲ τὴν μεταφορῶν, ἐνδέχεται: οἷον, ἄνδρ' εἶδον πυρὶ χαλκὸν ἐπ' ἀνέρι κολλήσαντα, καὶ τὰ τοιαῦτα.

Aenigmatis forma ea erit, oratio scilicet, quæ ex minime congruentibus inter se constet. hoc itaq; per nominum compositionem effici minimè potest, per translationem uerò potest: ut, Vidi igne, atque ære uirum uiro inhærentem unum: Cæteraq; id genus.

Postquàm dixit Aristoteles ex mistione multarum translationum gigni ænigmata, affert exemplum ænigmatis: quod quale sit paulò post considerabimus. Auerroes in sua Paraphrasi locum hunc explicans ait: ænigma quippe est oratio, quæ comprehendit sententias, quarum connexio, & adaptatio impoßibilis est, ac difficilis ut redigatur ad certum aliquem sensum naturæ consentaneum. Arist. uerò lib. 3. Rhet. ait, ænigmaticam orationem lepidam esse, & iucundam, quia metaphora constant, & noua apparent καὶ τὰ εὖ ἠνιγμένα διὰ τὸ αὐτὸ ἡδέα. μάθησις γὰρ καὶ λέγεται μεταφορά, καὶ ὃ λέγει θεόδωρος τὸ καινὰ λέγειν. Aenigmata notiora sunt cum proferuntur (inquit Quintilianus) nec ea postea intelligas, nisi

B *quis interpretetur. Quale illud est de Clytemnestra Coa in triclinio: & in cubiculo Nola. quod & si multi interpretari conati sunt, ecquis tamen affirmet eos Cæcilij sententiam, qui primus ænigma confinxit, assecutos esse? Ego quoq; diuersum ex eo eliciens sensum expreßi in libris mearum Annotationum. Oratio (inquit Auerroes) quotiescunq; denudata est uerbis proprijs, & usitatis, erit ænigma: nam ænigmata fiunt ex uerbis communibus, transumptis, transmutatis, analogicis, ambiguis. Hinc Aristot. lib. Rhet. 3. uates ambigua proferre ait. καὶ πάσχουσιν οἱ ἀκροαταί, ὅπερ οἱ πολλοὶ παρὰ τοῖς μάντεσιν, ὅταν λέγωσιν ἀμφίβολα συμπαρανεύουσι κροῖσος ἅλυν διαβὰς μεγάλην ἀρχὴν καταλύσει. & quæ sequuntur. Cicero lib. de Oratore. 3. magnum ornamentum ait esse translationem, sed in ea obscuritatem fugiendam: quia ex eo genere fiunt ænigmata: eum uerò modum non eße in uerbo uno positum, sed in oratione, id est continuatione uerborum. Nunc declarandum est exemplum, quod in contextu Poët. profert Aristoteles. ἄνδρ' εἶδον πυρὶχαλκον ἐπ' ἀνέρι κολλήσαντα. est ex eo genere, quod translationem habet. ficuti patebit. cucurbitulas uulgo à medicis uocatas, significare uoluit hoc ænigmate uir quispiā ingeniosus, quæ igni ardente supposito ex inflammata stuppa, aut alia quauis re huiusmodi leui, humeris, fœmoribusq́; sanguinis mittendi gratia, agglutinantur. Translatum uerbum est κολλήσαντα: nam κολλᾶν est agglutinare. rursus obscura cætera, quo modo uir super uiro æs agglutinent igne. qui enim ignorat usum cucurbitularum, non facilè intelliget dictum: sed admirabitur, quæretq́; frustra, quid sibi uelit. Dictio illa πυρίχαλκος in omnibus libris coniuncta scribitur. Sed semper existimaui esse disiungendam, sic πυρὶ χαλκόν: nam accommodatior fuerit structura: & aptius ænigma conficietur: uti satis patet. Demetrius Phalereus: ubi de Allegoria agit, quam magnam uim habere ἐν ταῖς ἀπειλαῖς ostendit, quia torquet animum dicentis obscuritate & ambiguitate: ideò factum, ut mysteria facta à ueteribus sub allegorijs traderentur, ut maiorem præ se ferrent dignitatem: uel ut ipse ait πρὸς ἔκπληξιν καὶ φρίκην: paulò post hæc uerba profert: φυλάττεσθαι μὲν δεῖ καὶ ἐπὶ ταύτης τὸ συνεχὲς, ὡς μὴ αἴνιγμα ἡμῖν ὁ λόγος γένηται. οἷον τὸ ἐπὶ τῆς σικύας τῆς ἰατρικῆς. ἄνδρ' εἶδον πυρὶχαλκον ἐπ' ἀνέρι κολλήσαντα. Idem Aenigma igitur profert, & declarat Demetrius. Aristoteles quoq; lib. Rhet. 3. ubi de metaphoris loquitur, significat hoc fuisse celebre Aenigma: ait igitur sic, declaratq́; Aenigma, quale sit, & quomodo confictum. ὅ λεχθὲν δῆλον ὅτι οὐ συγγενὲς, οἷον ἐν τῷ αἰνίγματι τῷ εὐδοκιμοῦντι. ἄνδρ' εἶδον πυρὶχαλκον*

ἐπ'

ἐπ' ἀνέρι κολλήσαντα, ἀνώνυμον γὰρ τὸ πάθος. δεῖ δ' ἄμφω πρόθεσις τις. κόλλησιν τοίνυν εἶπε τὴν τῆς συκίας προσβολήν, καὶ ὅλως ἐκ τῶν εὖ ᾐνιγμένων ἔστι μεταφορὰν λαβεῖν ἐπιεικῶς. αἱ μεταφοραὶ γὰρ αἰνίττονται. Atheuæus quoq; lib. 10. ubi de gripbis (sic enim ueteres ænigmata uocabant) τίνες δὲ γρίφων πολλοὶ τοιοῦτοί εἰσιν, οἷον.

ἄνδρ' εἶδον πυρὶ χαλκὸν ἐπ' ἀνέρι κολλήσαντα,
οὕτω συγκόλλως ὥστε σύναιμα πιεῖν.

Qui duo uersus elegi sunt. Sed Aristoteles alterum tantummodo recenset. declarãs uerò Athenæus griphum statim ait. τοῦτο δὲ σημαίνει τὴν τῆς συκίας προσβολήν. Atq; sic, opinor satis declaratum est antiquũ hoc Aenigma. Ex altero genere illud Platonis est. Homo non homo, percußit lapide non lapide, auem, non auem, in arbore non arbore: nam metaphoram nullam habet, sed tantum obscurum est propter uerba, quæ sententiam præseferunt parum consentaneam?

ἐκ δὲ τῶν γλωττῶν ὁ βαρβαρισμός. διὸ ἀνακέκραταί πως τούτοις.

Quemadmodum quoque ex linguarum uarietate barbarismus, quapropter aliquo pacto his admiscetur.

Quemadmodum ex metaphoris inter sese connexis, sine aliarum uocum mistione, Aenigmata fiunt: sic ex uerbis externis, ac peregrinis, relquisq; qualitatibus dictionum, de quibus diximus, gignitur Barbarismus: nam quodam modo ex harum mistione oritur, sicuti satis patet, etiam me exempla non proferente.

Τὸ μὲν οὖν μὴ ἰδιωτικὸν ποιήσει, μηδὲ ταπεινὸν ἡ γλῶττα, καὶ ἡ μεταφορὰ καὶ ὁ κόσμος, καὶ τἆλλα τὰ εἰρημένα εἴδη: τὸ δὲ κύριον, τὴν σαφήνειαν.

Proinde sicut illud non triuiale ac minime humile lingua, translatio, ornatus, cæteræq; dictæ species pariunt: ita proprium, perspicuitatem.

Dictum est antè sermonis summam uirtutem esse: ut simul sit perspicua, nec sit humilis, perspicuam quidem facit orationem dictio propria, sed humilem: non satis est igitur unum consequi, alterum non conficere posse: utrumq; enim iußit in oratione poëtica oportet. Ne igitur sit humilis, metaphora, & reliquis partibus, seu qualitatibus opus est. Si igitur metaphoræ cum proprijs nominibus misceantur: utrumq; assequemur: nam sermo poëticus erit sublimis & erectus, non autem plebeius, & humilis, additis translationibus. præterea erit perspicuus ob uerborum proprietatem: nam si translationes solæ essent: sermo esset obscurus & ænigmaticus. Hæc est igitur præclara mistio, quã in sermone poëtico requirit Aristoteles, ut sit aptus. afferam ego exemplum ex Homeri uersu hoc.

ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον ὃς μάλα πολλὰ.

Dictio ἔννεπε composita, & figurata per additionem ν. dictio πολύτροπον duplex est, & prorsus poëtica. πολλὰ pro πολλῶς mutationẽ præfert: hæ sunt qualitates in hoc uersu, metaphora nulla, reliquæ omnes ꝓpriæ sunt dictiones. Aptißima igitur mistio. Afferã & aliud ex Vergilio, ut res apertior sit.

At regina graui iamdudum saucia cura
Vulnus alit uenis, & cæco carpitur igni.
Gentis honos. Multa uiri uirtus animo multusq; recursat.

GRAVI CVRA SAVCIA. metaphora est, seu analogia, REGINA. dictio propria, et reliquæ omnes. VVLNVS ALIT VENIS Metaphora, seu analogia etiam hæc. Cæco IGNI. Epitheton, & μετάπλασις dictionis: nam Cæcum posuit pro obscuro, et latente. IGNI. Analogia. CARPITVR metaphora. VIRTVS VIRI. & reliquæ omnes dictiones propriæ. RECVRSAT Metaphora. Sic igitur aptè mistio fit in his uersibus: & propterea sermonem humilem non præseferunt, quia metaphoras habent: perspicuum tamen, quia propriæ sunt dictiones intermistæ.

οὐκ ἐλάχιστον δὲ μέρος συμβάλλονται εἰς τὸ σαφὲς τῆς λέξεως, καὶ μὴ ἰδιωτικὸν αἱ ἐπεκτάσεις, καὶ ἀποκοπαὶ καὶ ἐξαλλαγαὶ τῶν ὀνομάτων. διὰ μὲν τὸ ἄλλως ἔχειν, ἢ ὡς τὸ κύριον παρὰ τὸ εἰωθὸς γιγνόμενον, τὸ μὴ ἰδιωτικὸν ποιήσει, διὰ δὲ τὸ κοινωνεῖν τοῦ εἰωθότος, τὸ σαφὲς ἔσται.

Cæterum non minimam conferre uidentur partem ad dictionis perspicuitatem, & ad uulgare excludendum productiones, concisiones nominúmque immutationes, quandoquidem id, quod præter usum communem

munem fit, quatenus à proprio diuersum est, illud minime plebeium efficit: quatenus uerò cum usu communi conuenit, claritatem.

Potuisset quispiam mirari, cur Aristoteles ex octo qualitatibus prædictis metaphoram in primis ostendisset magnam uim habere in oratione poëtica, si misceatur proprijs nominibus: reliquas uerò qualitates quasi inusitatas, & parùm aptas prætermisisset. statuit igitur Aristotel. aliquam quoque uim in illis esse: nam si uerbum aliquod proferatur quod sit ἀφῃρημένον, ut RVIT, *pro eruit: uel in quo sit ἀποκοπὴ, ut illud,* ALTA MENTE REPOSTVM: *uel ἐπέκτασις, ut* INDVPERATORES, HVIVSCE, SICCINE: *uel ἐξαλλαγὴ, ut sanguine* CRETVS: *uel* PRECVLAM PRO PERGVLAM, *de qua Quintilianus libro primo Capite quinto, necesse planè fuerit his figuris distinctam orationem ornatiorem uideri, nec humilem: sed adnotandum has qualitates nonnullas posse esse, aut in alijs dictionibus, aut in ijsdem, in quibus etiam insit proprietas. Si in diuersis, patet talem esse mistionē ut propria perspicuitatem afferant: qualitates autem aliæ, aut additio, aut detractio, & reliquæ exornent sermonem, efficiantq́; ne humilis, & plebeius sit: si in ijsdem, separatim hæc in una dictione consideranda sunt, ut illud Homeri libro primo Iliados.*

πολυφλοίσβοιο θαλάσσης.

Ficta dictio est πολυφλοίσβοιο. præterea habet extensionem, & est (ut Aristotelis utar uerbo) ἐκτεταμένον: nam πολυφλοίσβοιο pro πολυφλοίσβου ponitur, Sed in ijsdem dictionibus non fuerit proprietas, & metaphora simul: diuersæ enim sunt & altera alteram trudit. Notat Quintilianus libro primo in ueteribus libris Tragicorum se legisse MENE, *pro* ME, *quod est per additionem factum. Vergilius* PHAEton *protulit bissyllabum. hæ omnes in dictionibus mutationes quædam sunt inter octo illas qualitates enumerandæ. Quatenus uerò ad id spectat, quod est in contextu, μὴ ταπεινὴν, καὶ σαφῆ, oportere esse orationem: locus est alter libro tertio Rhetoricorum, ubi Aristoteles idem explicat, & de tali mistione facit mentionem, τίνος γὰρ ἕνεκα δεῖ σαφῆ, καὶ μὴ ταπεινὴν εἶναι, ἀλλὰ πρέπουσαν. ἄν τε γὰρ ἀδολεσχῇ, οὐ σαφής, οὐδὲ ἂν σύντομος, ἀλλὰ δῆλον ὅτι τὸ μέσον ἁρμόττει, καὶ τὸ ἡδεῖαν τὰ εἰρημένα ποιήσει: ἂν μιχθῇ εὖ τὸ εἰωθὸς, καὶ τὸ ξενικὸν, καὶ ὁ ῥυθμὸς καὶ τὸ πιθανὸν ἐκ τοῦ πρέποντος. in quibus uerbis aduotandum ab Aristotele uocari τὸ εἰωθὸς uocabulum proprium, quia apud omnes est uulgò usitatum: nam quod usitatum non est, uocatur ab eodem ξενικὸν.*

ὥστε οὐκ ὀρθῶς ψέγουσιν οἱ ἐπιτιμῶντες τῷ τοιούτῳ τρόπῳ τῆς διαλέκτου, καὶ διακωμῳδοῦντες τὸν ποιητὴν, οἷον, Εὐκλείδης ὁ ἀρχαῖος· ὡς ῥᾴδιον ποιεῖν, εἴ τις δώσει ἐκτείνειν ἐφ᾽ ὁπόσον βούλεται ἰαμβοποιήσας ἐν αὐτῇ τῇ λέξει. οἷον, ἤτι χάριν εἶδον Μαραθῶνα βαδίζοντα, καὶ οὐκ ἂν γειναμένος τὸν ἐκείνου ἐξελέβορον. τὸ μὲν οὖν φαίνεσθαί πως χρώμενον τούτῳ τῷ τρόπῳ γελοῖον.

Quapropter errant non parum qui huiusmodi dictionis genus accusant, quiq́; Poëtam ipsum incessere audent, id quod priscus Euclides fecit, quasi facile quis confingat: si ei, dum iambos conscribat, in ipsa dictione nomina quantumlibet extendere liceat: quemadmodum. ἤτι χάριν εἶδον Μαραθῶνα βαδίζοντα: & οὐκ ἂν γενάμενος τὸν ἐκείνου ἐξελέβορον. itaq́; ridiculus esse apparet qui hoc dicendi modo usus est.

Cum igitur talis mistio sermonem poëticum ornatiorem reddat: illi temerè uidentur fecisse, qui huiusmodi genus orationis reprehendere ausi sunt, & improbare mutationes illas uarias, quas aptè diximus fieri in dictionibus per additionem, ablationem, interpositionem, et reliquas qualitates, quibus Homerus in primis usus est in suo poëmate: Euclides olim poëta in suis iambis ob hoc ipsum acriter in Homerum inuectus fuit, taliq́; usus est ratione. Atqui (inquit) facile fuerit cuiuis scribere poëma, si liceat dictioni addere, detrahere, & interserere aliquid pro arbitratu: Hunc sensum peruertit Paccius in sua uersione, quia quæ referri ad dictum Euclidæ oportebat, retulit ad Aristotelem: sed facile est totum illius erratum perspicere, & aptius uertere, sicuti nos declarauimus. Sed redeo ad Euclidem. uide quæso hominis huius imprudentiam, & stoliditatem: in eo ipso, in quo Homerum reprehendit, lapsus est: nam eodem genere orationis usus est in suis Iambis in quo uarietates eiusmodi essent: quod eo minus decet, quo Iambi magis similes orationi

A

tioni solutæ esse debent, quàm Heroici uersus, quibus usus est Homerus. *profert autem* Aristoteles Euclidæ *Iambicos uersus duos, ut rem totam perspiciamus.*

ἤ τι χάριν εἶδον Μαραθῶνα βαδίζοντα. *Alter uersus est*

οὐκ ἂν γενάμενος τὸν ἐκείνου ἐξ ἐλλέβορον

Ita in uulgatis libris corruptè scribuntur uersus hi, ut uix elicias sensum. Manuscripti diuersa nonnulla habent, μαραθῶνάδε*: in qua dictione tota uis reprehēsionis esse uidetur: nam additio est, ut* οἴκονδε, *& similia, quæ ad locum referuntur, qua sæpè utitur* Homerus*: sed Iambis fortasse non conueniat, quia proximè scribuntur formæ solutæ orationis. Habet alius manuscriptus liber* χαβίζοντα. *sed non probo. nam legendum est* βαδίζοντα, *ut referatur ad* μαραθῶνάδε *id est* Mrrathonem *(quæ urbis est appellatio) proficiscentem uidi* Charen. *nam* χάρην *habet alius liber, quod ualde probo, ut uirum quendam ita uocatum denotet. In altero uersu uarietas est primum in illa dictione* γενάμενος*: nam manuscripti libri habent* ἐράμενος. *itidem in illa* τὸν. *scribitur enim* τῶν. *præterea in illa* ἐξ ἐλλέβορον, *nam scribitur sic.* ἐξελλέβορον. *in qua dictione putarim totam uim reprehensionis esse, nam quid erat, quod in iambis tam horrida, & inusitata dictionis figura uteretur* Euclides*?* ἐξελλεβορίζειν *dicunt* Græci *ueratro purgare, quod ad insaniam refertur, ut* Horatius *quoq; sæpè dicere solitus est.*

Τὸ δὲ μέτριον κοινὸν ἁπάντων ἐστὶ τῶν μερῶν. καὶ γὰρ μεταφοραῖς, καὶ γλώτταις, καὶ τοῖς ἄλλοις εἴδεσι χρώμενος ἀπρεπῶς, καὶ ἐπίτηδες ἐπὶ τὰ γελοῖα, τὸ αὐτὸ ἂν ἀπεργάσαιτο.

Atqui mensura æquè omnibus partibus regula est. nam si quis translationibus, linguis, cęterisq; huius generis uel indecenter, uel affectatè usus fuerit, pari ratione ridicula struxerit.

Præceptionem dat Aristoteles, *quæ ad mistionem earum qualitatum in oratione spectat. uidendum est (inquit) ut in omnib. modus adhibeatur, ac ne qua ex illis superet reliquas, præter* τὸ πρέπον. *si enim propria superent, humilis erit oratio: si translata, oratio fiet obscura, & ænigmatica. apte igitur hæc illis miscenda.* μηδὲν ἄγαν *est in uetere* Græcorum *dicto.* NEQVID NIMIS, *inquit* Terentius *apud* Latinos. *Rursus & illud notißimum* μέτρον ἐν πᾶσιν ἄριστον. Quintilianus *libro decimo: poëtæ alligati ad certam pedum neceßitatem non semper proprijs uti possunt, sed depulsi à recta uia necessario ad eloquenda quædam confugiunt: nec mutare modo quædam uerba, extendere, corripere, conuertere, diuidere coguntur. Hæc ille: in quibus satis patet quomodo qualitates, figurasq; illas orationis inter se misceant poëtæ, Sed omninò intra modum omnia sunt facienda.* B

Τὸ δὲ ἁρμόττον, ὅσον διαφέρει ἐπὶ τῶν ἐπῶν θεωρείσθω, ἐντιθεμένων τῶν ὀνομάτων εἰς τὸ μέτρον, καὶ ἐπὶ τῆς γλώττης δὲ, καὶ ἐπὶ τῶν μεταφορῶν καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων εἰδῶν μετατιθεὶς ἄν τις τὰ κύρια ὀνόματα, κατίδοι, ὅτι ἀληθῆ λέγομεν, οἷον, τὸ αὐτὸ ποιήσαντος ἰαμβεῖον Αἰσχύλου, καὶ Εὐριπίδου, ἓν δὲ μόνον ὄνομα μεταθέντος, ἀντὶ κυρίου εἰωθότος γλῶτταν, τὸ μὲν φαίνεται καλὸν, τὸ δ' εὐτελές. Αἰσχύλος μὲν γὰρ ἐν τῷ Φιλοκτήτῃ ἐποίησε, φαγέδαινα ἥ μου σάρκας ἐσθίει ποδός, ὁ δὲ ἀντὶ τοῦ ἐσθίει, τὸ θοινᾶται μετέθηκε.

Quantum uerò concinnitas in carmine polleat, uel ex eo consideretur, quod loco nominum ad mensuram in oratione comparatorum à uarietate linguarum, translationũ, cæterorumq; generis huiusmodi, si quis proprias appellationes posuerit, ueram nos attulisse rationem inficias non iuerit. id quod Aeschyli, atque Euripidis in eodem faciendo iambo pariter uersantium exemplo apparet: nam cum hic unum duntaxat nomen lingua non trita loco proprij immutauerit, tam pulcher apparuit, quàm ille abiectus est uisus. etenim in Philoctete Aeschylus sic locutus est: Mei pedis carnem exedit Phagedæna: ipse uerò Euripides, loco èxedit, epulatur apposuit.

Præce-

A *Præceptum dat hoc loco Aristoteles, quo docet, qua ratione aliquis cognoscere poßit, quantam uenustatem, lepôrem, & dignitatem in sermone poëtico: & præsertim Heroicorum seu Epicorum poëtarũ (hi enim plurimum translationibus, & alijs mutationibus utuntur,) habeat metaphora, uarietas nominũ, mutatio, additio, & reliquæ id genus qualitates. est autem huiusmodi: ponderanda sunt æqua lance nomina & conandum in metrum intrudere alia nomina, ubi prius alia erant collocata: tunc facilè perspiciet quiuis quanti momenti sit hoc potius, quam illo uti nomine. Paccius uerba illa* ἀντιθεμένων τῶν ὀνομάτων εἰς τὸ μέτρον *ita uertit, loco nominum ad mensuram in oratione comparatorũ. Sed* εἰς τὸ μέτρον, *debet uerti aliter, hoc est.* IN METRVM: *loquitur enim de metro Epicorũ poëtarum Aristoteles. Manuscriptus liber Medicæus habet* ἀντιτιθεμένων, *quæ multo aptior lectio est. iubet enim Aristoteles loco priorum nominum, alia reponi in metris, ita ut metra non dissoluantur. Sed adhuc apertius rem totam declarat. sic. loco peregrinorum nominum, (inquit) & translatorum, & aliarum dictionum, quæ uarietatem, ac mutationem propter aliquam ex illis octo qualitatibus præsesferẽt, ponantur uocabula, & nomina propria: et tunc licebit cognoscere uerißimũ esse, quòd à nobis dictum fuit. Affert uerò exemplum eiusdem uersus de eadẽ re prolati à duobus summis poëtis Aeschylo, & Euripide: uterq; enim in Philoctete exprimere uoluit, quomodo ulceribus paulatim carnes ipsius pedis absumerentur. et Aeschylus quidẽ ita inquit.*

φαγέδαινα, ἥ μου σάρκας ἐσθίει ποδὸς

Translate quidem. nam ἐσθίειν *est edere, seu uorare. Sicuti etiam apud Latinos Vergilius locutus est de eadem re in lib. III. Georg.*

Artus sacer ignis edebat.

Euripides autem eundem uersum protulit, una tantum mutata dictionẽ: nam ait.

φαγέδαινα, ἥ μου σάρκας θοινᾶται ποδὸς

Translatè quoq; & ipse, sicuti Aeschylus: sed aliquantò etiã magis. nam θοινᾶσθαι *quod est conuiuari, & epulari dixit, pro* ἐσθίειν: *sicuti Vergil. quoq; lib. II. Aeneidos, quamuis de serpentib. loquatur, ait.*

Miseros depascitur artus.

Homerus lib. XI. Odysse. de Polyphemo uorante loquens ait.

τῷ κεν οἱ ἐγκέφαλός γε διὰ σπέος ἄλλυδις ἄλλῃ

B θεινομένου ῥαίοιτο πρὸς οὔδει

Sed afferam ego ex Vergilio quoq; unum exemplum, ex quo cognosci poßit, quantam in poësi uim, & uenustatem habeat metaphora. nam si loco translati uerbi proprium ponas, animaduertes orationem languere, humilemq; fieri. Versus hic est lib. IIII. Aeneidos.

Vulnus alit uenis, & cæco carpitur igni:

Si translata uerba mutes: locoq; ipsorum proferas propria: hoc modo. Affectionem amoris interiorẽ paulatim auget, & occulto consumitur amore. Hinc Cic. libro de Or. III. non sine causa improbat eorum exercitationem, qui Ennij narrationem aliquam sibi proponentes, conabantur alijs uerbis exprimere easdem res. cum enim poëta ille optima quæq; uocabula tum propria, tum trãslata occupasset: nullus usus erat eius exercitationis: imò ex ea magnum capiebatur damnũ et incommodum, quòd deterioribus assuescebant dictionibus.

καὶ νῦν ἤ μ' ἐὼν ὀλίγος τε, καὶ οὐτιδανὸς, καὶ ἀειδὴς, εἴ τις λέγοι τὰ κύρια μετατιθεὶς. νῦν δέ μ' ἐὼν μικρός τε καὶ ἀσθενικὸς καὶ ἀειδὴς, καὶ δίφρον ἀεικέλιον καταθεὶς, ὀλίγην τε τράπεζαν, δίφρον μοχθηρὸν καταθεὶς, μικράν τε τράπεζαν, καὶ τὸ ἠϊόνες βοόωσιν, ἠϊόνες κράζουσιν.

Ad hæc. Nunc autem paruus me existens turpis ineptus: uerbi gratia: si quis afferens magis propria, id ineptus immutauerit: hoc pacto: Debilis informis me existens exiguusq;: itemq;, Indignum currum, & exiguas dapes, dicatq; currum prauum, & prauas dapes: rursusq; pro Iones uociferantur, Iones clamant.

Aliud affert ex Homero exemplum unius uersus, in quo si translata uerba mutes in propria: animaduertas humilem, ac sordidam ferè orationem fieri. Versus hic est lib. IX. Odysseæ. ubi Polyphemum facit conquerentem, ac simul indignantem, quòd Vlysses tam pusillo corpore sibi uim intulisset.

ἀλλ' αἰεί τινα φῶτα μέγαν, καὶ καλὸν ἐδέγμην

ἐνθάδ' ἐλεύσεσθαι, μεγάλην ἐπιειμένον ἀλκήν. A
νῦν δέ μ' ἐὼν ὀλίγος τε καὶ οὐτιδανὸς, καὶ ἄκικυς
ὀφθαλμοῦ ἀλάωσεν, ἐπεί μ' ἐδαμάσσατο οἴνῳ.

Legitur in hoc contextu Poët. ἀειδὴς. illic autem scribitur ἄκικυς. Verba translata in hoc Homeri uersu sunt ὀλίγος, & οὐτιδανὸς, & ἀειδὴς. quæ si per propria uocabula referas, dicas paruus, imbecillus. alia sunt in contextu exempla notißima ex homeri uersibus. ἠιόνες βοόωσιν. habent uulgati libri, atque ita uertit Paccius, Iones uociferantur, sed manuscriptus habet ἠϊόνες βοόωσι. ad littora enim clamor metaphoricè à poëta refertur. reliqua patent, neque egent mea interpretatione.

ἔτι δὲ Ἀριφράδης τοὺς τραγῳδοὺς ἐκωμῴδει, ὅτι ἃ οὐδεὶς ἂν εἴποι ἐν τῇ διαλέκτῳ, τούτοις χρῶνται: οἷον, τὸ δωμάτων ἄπο, ἀλλὰ μὴ ἀπὸ δωμάτων, καὶ τὸ σέθεν, καὶ τὸ ἐγὼ δέ νιν, καὶ τὸ Ἀχιλλέως πέρι, ἀλλὰ μὴ περὶ Ἀχιλλέως, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα: διὰ γὰρ τὸ μὴ εἶναι ἐν τοῖς κυρίοις, ποιεῖ τὸ μὴ ἰδιωτικὸν ἐν τῇ λέξει ἅπαντα τὰ τοιαῦτα. ἐκεῖνος δὲ τοῦτο ἠγνόει.

Ariphrades præterea, carpebat tragœdos, perinde ac in tragœdijs suis his uterentur, quæ in communi sermone diceret nemo: ut δόμων ἄπο, pro ἀπὸ δόμων, id est domibus ab, pro ab domibus: & σέθεν pro σοῦ, id est sui: & νίν pro αὐτὸν, id est ipsum: & Ἀχιλλέως πέρι pro περὶ Ἀχιλλέως, id est Achille de, pro de Achille, cæteraque huiusmodi: prorsus ignorans, quod hæc omnia dum proprium uitant, plebeiam interim dictionem effugiunt.

Ariphrades quoque tragicos poëtas reprehendere solitus erat, quòd in suis uersibus nonnullarum dictionum ordinem subuerterent in collocatione, præter consuetudinem loquendi communem, quæ est inter homines, dum familiariter colloquuntur. hanc enim imitari debent pro uiribus non modo Comici poëtæ, sed etiam tragici, qui ideò iambis (ut sæpe dictum est) usi sunt, quia proximè accedunt ad uulgatam formam loquendi. Verum tam longè eos ab hac recedere dicebat Ariphrades, ut auderent aliquando ea proferre, quæ ne in uarietate quidē, & mutatione figurarū dictionis solent concedi: hoc enim intelligit per διάλεκτον. Vel (quod magis crediderim) communem, ac quotidianum sermonem, quem inter se in communi conuictu homines habent: qualia sunt hæc, δωμάτων ἄπο, Ἀχιλλέως πέρι, σέθεν, νιν, cum potius dicendum sit ἀπὸ δωμάτων ex formula quotidiani sermonis, & σοῦ, & αὐτόν. hæc ubique Tragœdias Euripidis, & Sophoclis legentibus occurrunt: non est igitur opus apponere exempla: reperiuntur quidem sæpißime etiam apud Homerum, & alios Epicos: sed his conceduntur: neque reprehendendi sunt. ac sanè tragicos tantum reprehendebat Ariphrades. Verum Aristoteles hac una ratione, quæ firmißima est, & uerißima tragicos poëtas tuetur, debent hi altius aliquantò insurgere, quoniam imitantur res graues, & magnas. Quòd si proprijs tātum uterentur uocabulis, ex populari usu sumptis, communemque formam loquendi, qua homines uulgò utuntur, prorsus humilis esset, ac pedestris illorum sermo: maxime igitur opus est, ut adhibita uarietate, mutatione, additione, detractione, & reliquis dictionum formis ac qualitatibus sermonem grauiorem, sublimioremque reddant. Quòd si hæc sciuisset Ariphrades, nunquàm profectò tam temerè tragicos reprehendisset in hac re. Verbum illud ἐκωμῴδει cauillationem comicam significat. quali sæpè consueuerant comici poëtæ in tragicos uti. patet uero ex Aristophane. qui κωμῳδεῖ Euripidem. B

ἔστι δὲ μέγα μὲν τὸ ἑκάστῳ τῶν εἰρημένων πρεπόντως χρῆσθαι, καὶ διπλοῖς ὀνόμασι, καὶ γλώτταις: τὸ δὲ μέγιστον τὸ μεταφορικὸν εἶναι. μόνον γὰρ τοῦτο οὔτε παρ' ἄλλου ἔστι λαβεῖν εὐφυΐα σημεῖόν ἐστι, τὸ γὰρ εὖ μεταφέρειν, τὸ ὅμοιον θεωρεῖν ἐστι.

Cæterum magni negocij est in supradictis singulis à decenti non discedere, minimeque abuti compositis nominibus, linguisque: cum primis uerò decenter uti translationibus, maxime est arduum, id quod unum non aliunde quæsitum sit oportet, uersatilisque ingenij indolem præseferat. Etenim rectè quid transferre, simile aliquod illius contemplari est.

A Difficile ait esse Aristot. omnibus illis poëtici sermonis formis, ornamentisq; uti: nam neq; ubiq;, neq; semper, neq; omnibus locis, aut personis, aut rebus conueniunt: acri igitur iudicio opus est ad singula diiudicanda: ne inuenusta, aut ridicula efficiatur oratio. sed in primis difficile est aptè metaphoris uti: nã præterquàm quòd aptæ ut sint, & conuenientes rebus, ad quas transferuntur (ex rerum enim analogia sumuntur) oportet: debent quoq; ita in oratione collocari, ut cum ab una re translationem ducere cœperis, nõ in aliam desinas longè diuersam. de qua re copiosius loquitur Quintilianus. uerba in contextu sunt hæc. τὸ δὲ μέγιστον τὸ μεταφορικὸν εἶναι. Medicæus liber manuscriptus habet. πολὺ δὲ μέγιστον. Metaphoricum esse cum ait, intelligit, aptum esse ad metaphoras effingendas: ingenio enim acri opus est: nam cũ ex similitudine, & analogia, quæ est inter res, ducantur: naturã omnium rerum, ac uim nosse oportet, quaq; in re conueniant, & in qua non conueniant. sæpe enim alia res maior altera: multæ ab omni parte similes, & æquales: rursus multæ quæ saltẽ ab aliqua parte sibi respondent. hæc igitur, aliaq; quàm plurima diligenter sunt perpendenda, ut aliquis aptè metaphoras confingat. Nostra hac ætate putarim nihil utilius esse, quàm ex ueterum libris, qui dicendi laude floruerunt, omnes translationum formas, modosq; colligere, ac animo ita complecti, ut pro suis aliquis utatur, quando opus fuerit: periculum enim est, si ex se confingat, ne dispare habeant analogiam, ne duriores sint, ne minus cognitæ, ne inusitatæ. Tota quippe uis sermonis in proprijs, & translatis uerbis uersatur. propria rerum uocabula, quæ usitata sint, percipere non admodum est difficile. Translationes igitur singulæ sunt adnotandæ ac perpendendæ, quibus uti aliquis possit in scribendo: exornant enim nimirum orationem, humoq; attollunt, ac nescio quomodo mobiliorem, uegetamq; magis efficiunt, ac neruosiorem. Quod si Ciceronis translationes, & eorum, qui eadem ætate uixerunt, conferas cum illis, quibus usi fuerunt ij, qui postea scripsere, iam labefactata, ac corrupta Romanorum lingua, ob infusam peregrinitatem, uideas multũ discrepare, magisq; capiare illis, quàm his. Venustæ illæ sunt, pares, ac conuenientes rebus, notæ, aptæ, ac suaues, remq; ob oculos ponunt, quasi præsentem intuearis: hæ horridæ, obsoletæ, à rebus ignotis ductæ, dispares. Verum de his hactenus, non enim hoc ad institutum meum in præsentia pertinet. redeo igitur ad Aristotelis contextum. μεταφορικὸν εἶναι inquit hoc loco, sicuti lib. Rhetor. 1. ἐνθυμηματικὸν εἶναι. hoc est eo esse habitu animi, ut facile quando opus fuerit, enthymemata proferas, & excogites, uel potius ijs abundes. M. Cicer. lib. de Orat. 3. in translatione dici non uult, Ingentes cœli fornices, quia dissimile est: nec Charybdim bonorum, quia longè repetitum: nec Stercus curiæ Glauciam, quia deforme: nec Tempestatem comessationis, quia maius: neq; Pupillũ senatum mortuo Catone, quia durius. Verecundam enim in primis esse decet translationem, quia irrepit in alienum locum. Maximi igitur, acutissimiq; ingenij est, translationes aptè confingere, quia intueri oportet similia, quæ qui dignoscit, facilè metaphoram inde ducit. Arist. lib. 3. Rhet. καὶ λαβεῖν οὐκ ἔστι παρ' ἄλλου. innuens nostro ingenio metaphoras posse excogitari.

B

Τῶν δὲ ὀνομάτων τὰ μὲν διπλᾶ μάλιστα ἁρμόττει τοῖς διθυράμβοις, αἱ δὲ γλῶτται τοῖς ἡρωϊκοῖς, αἱ δὲ μεταφοραὶ τοῖς ἰαμβείοις. καὶ ἐν μὲν τοῖς ἡρωϊκοῖς ἅπαντα χρήσιμα τὰ εἰρημένα, ἐν δὲ τοῖς ἰαμβείοις, διὰ τὸ ὅτι μάλιστα λέξιν μιμεῖσθαι, ταῦτα ἁρμόττει τῶν ὀνομάτων, ὅσοις καὶ ἐν λόγοις τις χρήσεται. ἔστι δὲ τὰ τοιοῦτα τὸ κύριον, καὶ μεταφορὰ, καὶ κόσμος.

Duplicia uerò nomina ut maximũ in modũ Dithyrambis quadrãt, sic Heroicis linguarũ uarietas, Iambicisq; translationes, quanquã Heroicis quidẽ supradicta omnia ualde usui sunt. Iambicis uerò quòd maxime colloquia æmulentur, cuncta illa cõueniunt nomina, quibus ritè quis in ipso sermone utatur, sunt autem hæc propria: metaphorica: ornata.

Postquàm satis Arist. de octo qualitatibus nominũ, ac de illarũ apta mistione disseruit, dijudicat, quæ ad quos poëtas potissimum spectent, ut quid huius, quid illius magis sit proprium cognoscamus: quidq; alter ab altero, cum opus fuerit, mutuetur. Duplicia, compositaq; nomina Dithyrambicis poëtis conueniunt, sicuti etiam Aristot. lib. 3. Rhet. docet, & nos alibi locum explicauimus: non quidem quòd his nominibus alijs poëtis sit interdictum, sed quia ad illos maximè pertinent. Orationi quippè solutæ quam minimum cõueniunt: idq; docet Arist. lib. 3. Rhet. ubi de primo genere ψυχρῶν agit, his uerbis. τὰ ψυχρὰ ἐν τέτταρσι γίνεται κατὰ τὴν λέξιν ἔν τε τοῖς διπλοῖς ὀνόμασι. οἷον Λυκόφρων οὐρανὸν πολυπρόσωπον τῆς μεγαλοκορύφου γῆς. sed quod uitium in oratione soluta est, summa est laus in uersu, præsertim dithyrambico:

bico: huiusmodi enim poësis cantilenis, harmonia, numerisq; & saltationibus erat referta: de qua re copiose Dionys. Halicarn. in libro περὶ συνθέσεως, ubi ait, οἱ δὲ γε διθυραμβοποιοὶ καὶ τοὺς τρόπους μετέβαλλον δωρικοὺς τε, καὶ φρυγίους, καὶ λυδίους ἐν τῷ αὐτῷ ᾄσματι ποιοῦντες καὶ τὰς μελῳδίας ἐξήλλαττον τότε μὲν ἐναρμονίους ποιοῦντες, τότε δὲ χρωματικοὺς, τότε δὲ διατόνους καὶ τοῖς ῥυθμοῖς κατὰ πολλὴν ἄδειαν ἐνεξουσιάζοντες διετέλουν. Reliqua illic legi possunt: γλῶτται (nã sub his quæ contineantur, superius exposuimus) Heroicis poëtis, seu Epicos malis appellare, conueniunt, de qua re postea uberius suo loco agemus. Translationes autem Iambicis: Arist. lib. Rhet. 3. idem refert. αἱ δὲ γλῶτται τοῖς ἐποποιοῖς. σεμνὸν γὰρ, καὶ αὔθαδες: μεταφορὰ δὲ τοῖς ἰαμβείοις, τούτοις γὰρ νῦν χρῶνται, ὥσπερ εἴρηται. Verumtamen, & si hæc ita sunt distinguenda, singulisq; singula aßignanda: sciendum tamen Heroico carmini non γλῶττας tantũ adaptari, sed etiam translationes, & duplicia, compositaq; omnia. Et rursus Iambico competere trãslationes, quia etiam in communi, quotidianoq; sermone translationibus utimur: & si non admodum elatis, & turgidis. Iambicus aũt poëta sectatur quotidianum loquendi genus, (hoc enim significauit Arist. cum ait διὰ τὸ μάλιστα τὴν λέξιν μιμεῖσθαι) uti iam sæpe diximus: nõ tamen recipiet, eadem de causa, Iambicum poema composita nomina, sicuti paulò ante demonstrauimus, ubi Euclidem poëtam reprehendebat. Sed Iambicum etiam κόσμον, quæ una inter octo qualitates enumerata fuit, recipiet: nam ornari plurimum uult eiusmodi poëma. Quare summatim ut colligam, tres hæ qualitates communes omnibus sunt. Translatio. Ornatus. Proprietas. Eæ qualitates quæ continentur τοῖς γλώτταις, Epicorum propriæ sunt, aliquæ etiam tragicorum. Duplicia nomina, tragicis, Epicis, Dithyrambicisq; conueniunt, sed Dithyrambicis in primis. Poßit fortasse mirari aliquis cur hoc loco de Comicis nullam mẽtionem fecerit: sed putarim ideò factum, quia altero libro, qui perijt, ac desideratur à nobis, copiose, quicquid ad eos spectabat, persecutus fuit.

Περὶ μὲν οὖν τραγῳδίας, καὶ τῆς ἐν τῷ πράττειν μιμήσεως, ἔστω ἡμῖν ἱκανὰ τὰ εἰρημένα.

De tragœdia igitur. deq; ad actionem accommodata imitatione, satis hactenus à nobis hæc dicta sint.

Postquàm Arist. de fabula, de morib. de sentẽtia, de dictione, quæ partes erãt tragici poëmatis, copiose egit, epilogo utitur sicuti patet. apte autẽ sunt illa apposita uerba περὶ τῆς μιμήσεως τῆς ἐν τῷ πράττειν: nam cum uaria sit imitandi ratio, uti superius declaratum fuit, apud poëtas in unoquoq; poëmatũ genere tragœdia imitatur agentes homines, offertq; eos spectatoribus in Theatro tanquàm agẽtes. quod propriũ est omnium Dramaticorum poëmatum: sicuti comœdiæ, & reliquorũ. Atq; ob id differunt ab Epopœia, & alijs. Sed mirari poßit fortasse hoc loco aliquis, & simul accusare Arist. qui, cũ ab initio sibi proposuisset sex tragœdiæ partes, de duabus nihil dixerit: de APPARATV scilicet et MELODIA. Verũ puto de apparatu Aristot. non meminisse, quia ad alios artifices pertinebat, non ad poëtam: quæ duo superius innuit, cum ait. ἡ δὲ ὄψις ψυχαγωγικὸν μὲν, ἀτεχνότατον δὲ, καὶ ἥκιστα οἰκεῖον τῆς ποιητικῆς, ἔτι δὲ κυριωτέρα περὶ τὴν ἀπεργασίαν τῶν ὄψεων ἡ τοῦ σκευοποιοῦ τέχνη, τῆς τῶν ποιητῶν ἐστί. Præterea prætermisisse disputationem de MELODIA, quod satis esset res tota per se cognita: ut ipsemet superius ait: μελοποιΐα δὲ φανερὰν δύναμιν ἔχει πᾶσαν, quodq; alterius esset artis propria, sicuti satis notũ est: nam quod antè à me dictũ fuit, ueteres poëtæ cum Dramata scripsissent, si ea recitari uellent, necesse erat, ut saltatores, & cantores adhiberent, qui ad idipsum accommodatam saltationem, & harmoniã perdiscebant: erant enim apud eos insignes, peritiq; ὀρχηστοδιδάσκαλοι, de quibus satis multa superius locuti fuimus. Sed addo quiddam ex Plut. in lib. περὶ μουσικῆς, ubi ait. τὸ γὰρ παλαιὸν ἕως εἰς Μελανιππίδην τὸν τῶν διθυράμβων ποιητὴν συμβεβήκει τοὺς αὐλητὰς παρὰ τῶν ποιητῶν λαμβάνειν τοὺς μισθοὺς, πρωταγωνιστούσης δηλονότι τῆς ποιήσεως, τῶν δ' αὐλητῶν ὑπηρετούντων τοῖς διδασκάλοις. Verum si quis scire uelit, quali melodia ueteres in tragœdijs uterentur, declarat idem Plutarchus in eodem libro his uerbis. καὶ ἡ μιξολύδιος δὲ παθητική τις ἐστὶ τραγῳδίαις ἁρμόζουσα. ἀριστόξενος δέ φησι Σαπφὼ πρώτην εὕρασθαι τὴν μιξολυδιστί, παρ' ἧς τοὺς τραγῳδοποιοὺς μαθεῖν, λαβόντας γοῦν αὐτοὺς συζεῦξαι τῇ δωριστί, ἐπεὶ ἡ μὲν τὸ μεγαλοπρεπὲς, καὶ ἀξιωματικὸν ἀποδίδωσιν, ἡ δὲ τὸ παθητικόν: μέμικται δὲ διὰ τούτων ἡ τραγῳδία. Plato huiusmodi genus Melodiæ exagitat in libris de legib. Ideo Plutar. ibidẽ inquit, τούτων δὲ ἁρμονιῶν τῆς μὲν θρηνωδικῆς οὔσης, τῆς δὲ ἐκλελυμένης, εἰκότως ὁ Πλάτων παραιτησάμενος αὐτὰς, τὴν δωριστὶ, ὡς πολεμικοῖς ἀνδράσιν ἁρμόζουσαν εἵλετο, οὐ μὰ δία ἀγνοήσας, ὡς ἀριστόξενός φησιν, ὅτι καὶ ἐν ἐκείναις τι χρήσιμον ἦν πρὸς πολιτείας φυλακήν. Paulò post. ἀλλὰ μὲν καὶ τραγικοί οὐδὲ ποτὲ μέχρι τοῦ νῦν δωρίου τρόπου ἐμελῳδήθησαν.

περὶ

A Περὶ δὲ τῆς διηγηματικῆς, καὶ ἐν μέτρῳ μιμητικῆς, ὅτι δεῖ τοὺς μύθους καθάπερ ἐν ταῖς τραγῳδίαις συνιστάναι δραματικοὺς, καὶ περὶ μίαν πρᾶξιν ὅλην, καὶ τελείαν ἔχουσαν ἀρχήν, καὶ μέσον, καὶ τέλος, ἵν᾽ ὥσπερ ζῷον ἓν ὅλον, ποιῇ τὴν οἰκείαν ἡδονήν, δῆλον.

De narratiua uero & per numeros imitatione, quod ipse quoque fabulæ, non secus ac in Tragœdijs actus: consistere debeant: pariterq; circa unam, eamque integram atque perfectam actionem uersari, principio scilicet, medio: fineque constantem, à qua sanè, uelut ab integro quopiam animali, uoluptas quædam peculiaris proficiscatur, omnino manifestum est.

Hæc ita uertit Paccius. Sed prima illa uerba ego sic uertenda aptius puto, & apertius. De Narratiua autem Poësi & imitatrice per metrum, quòd in ea fabulas, sicuti in tragœdijs, constituere Dramaticas oportet. Varijs modis Epopœiam describit Aristot. nam Paulò antè ait, περὶ μὲν οὖν τῆς ἐξαμέτρου μιμητικῆς. (meus manuscriptus liber habet τῆς ἐν ἑξαμέτρῳ μιμητικῆς.) Alibi quoq; περὶ τοὺς λόγους, καὶ ψιλομετρίαν. Vocat Epopœiã διηγηματικὴν duabus, opinor, de causis, tum, quia Poëta ipse narrat: tum quia aliquis diuersas suscipiens personas, modò huius, modò illius referens sermones inducitur. hoc uerò ab Aristotele uocatur ἀπαγγελία, quæ propria est huius poëmatis: quamuis nõ in omni poësi Heroica ἀπαγγελία est. neq; enim in Iliade, sicuti patet, cuius rei declarationem afferam postea commodiore loco. Enumerat etiam Aristot. in contextu ea, quæ communia sunt Epopœiæ cum tragœdia. Oritur hoc loco dubitatio ex uerbis Aristot. quæ sunt in contextu. cum ait. oportere fabulas in Epopœia Dramaticas esse: non enim uidetur hoc uerum, quia in tragœdia exprimuntur personæ, tanquàm ipsæ agentes tunc eam actionẽ, cuius est imitatio. In Epopœia autem Poëta interloquitur, & narrat ipsos dixisse, aut egisse. adeò, ut Poëta ipse uideatur induere diuersas personas, quæ tamen illic non sunt in recitatione, sicuti in tragœdia. Ve-
B *rum respondendum putarim: quamuis hæc uera sint, esse tamen fabulas Dramaticas etiam in Epopœia: si quis enim, sublata persona poëtæ, qui interloquitur, & narrat, uoluerit in scenam producere aliquod Drama Epicum, facilè quidem id posit efficere: ex quo Dramaticum apparebit poëma, non secus ac tragœdia: neq; aliud est impedimento, quo minus totum posit in scenam produci recitandum, quàm longum temporis interuallum, quod est in Epopœia non unius tantum diei, & noctis, sed plurium dierum, mensium, & annorum: cum tragœdiæ imitationem necesse sit confici periodo, seu circuitu unius Solis, uti antè declaratum fuit. Refert Eustathius Homeri interpres particulam aliquam Iliados, & Odysseæ olim in scena ab histrionibus recitari solitam. & Plato in Ione, ubi de Rhapsodis plurima loquitur. Ob hoc igitur discrepat Epopœia à tragœdia, quòd hæc tota referri simul potest in scena, & repræsentari: Epopœia aut non potest propter longitudinem fabulæ, & longissimum temporis interuallum: Dramaticum tamen est & hoc poëmatis genus, sicuti illud. Alterum quoq; commune habet Epopœia cum tragœdia: Est autem hoc: Epopœia etiam ipsa unam, totam, ac perfectam complectitur actionem. quod declarat Arist. allata similitudine animalis. sic. ἵν᾽ ὥσπερ ζῷον ἓν ὅλον ποιῇ τὴν οἰκείαν ἡδονήν, instar animalis alicuius quod cũ ab omni parte sit integrũ, pulchrũ est, et spectantibus affert uoluptatem. est aũt inter fabulã, et animal aptissima analogia. Animal ἓν Fabula μία. Animal ὅλον. Fabula ὅλη. Animal τέλειον. Fabula τελεία. Hæc uero superius cum de tragœdia loquebamur, satis à me declarata fuerunt: ideo non repetenda existimo. Vnum tantum addo, quod est animaduersione dignum: hac similitudine ducta ab animali utitur etiam alibi Aristot. lib. de Cœlo. 2. ubi ait orbem esse instar animalis: quia sex illas habet differentias, & notas discrepantes, sicuti homo, reliquaq; animalia: quæ sunt: Supra, infra, ante, post dextrum, sinistrum latus: quæ declarans inquit Auerroes: Totus enim orbis est quasi unum animal et iste motus cœli localis, est quasi motus localis in animalibus. & alij motus, qui sunt in orbibus sunt sicuti motus particulares, qui sunt in mẽbris animaliũ.*

καὶ μὴ ὁμοίας ἱστορίας τὰς συνήθεις εἶναι. ἐν αἷς ἀνάγκη οὐχὶ μιᾶς πράξεως ποιεῖσθαι δήλωσιν, ἀλλ᾽ ἑνὸς χρόνου, ὅσα ἐν τούτῳ συνέβη περὶ ἕνα, ἢ πλείους ὧν ἕκαστον, ὡς ἔτυχεν, ἔχει πρὸς ἄλληλα.

Itemq; quod historijs usitatis dissimiles esse debeant, quæ quidem non unius tantum actionis præbeant notitiam: necesse est: sed tempo-

ris unius, omnium sanè, quæcunque in eo tam circa unum, quam plures A
,, contigere, eodem scilicet modo, quo singula quæque inter se (ut casu
,, euenit) se habent.

,, *Hæc ita uertit Paccius. Sed non satis apertè nonnulla. Ego igitur sic uertenda puto: Complectens quæcunq; eo tempore acciderunt, quæ uersantur uel circa unum hominem, uel plures, quorum singula fortuitò inter se connexionem habent, qui alterum ex altero non pendet. Connectuntur autem cum superioribus. Sic. Quoniam dixerat Aristoteles Epopœiam esse poësin* διηγηματικήν. *ne quis crederet ideò eam esse similem historiæ, ostendit quomodo differat ab historia: monetq; interim esse cauendum, ne historiæ similis fiat: Historia persequitur actiones, & res gestas hominum: aut plurium, aut unius. ut Periclis, Alcibiadis, Cæsaris, ut Romanorum, Atheniensium: Poësis unam debet persequi. Non negarim tamen Historiam aliquando unam tantùm persequi actionem unius: qualis est coniuratio Catilinæ à Salustio descripta: uerùm plerunq; plures actiones persequitur historia. Quatenus uerò in cõtextu ait Aristoteles* VNVM TEMPVS, *significauit multas actiones diuersas: necesse est enim, ut interuallo. XX. annorum, multa fiant, contingantq; diuersa, quæ gesta sint ab uno uel à pluribus: ut puta à Romanis. Quorum unumquodq;* ὡς ἔτυχεν ἔχει πρὸς ἄλληλα. *debent hæ dictiones uerti, ut superius docuimus: sensus enim est. Rerum, quæ fiunt, et geruntur, alias fortuitum inter se ordinem habere: alias non fortuitum. Fortuitum habent ordinem ea, quæ dissimilia inter se sunt, neq; alterum alterius causa fit: neq; alterum ex altero pendet, neq; respiciunt ad eundem finem, & exitum. exempli causa. Cicero* PROCOS. *in Cilicia. Idem Romam reuersus fauet Pompeio. Cæsar in Gallia bellum gerit: Idem contra Pompeium ducit exercitum, non fortuitum ordinem, sed certum & connexum habent ea, quæ eundem respiciunt finem: & mutuò cohærent. Aristoteles libro Rhethoric. II. sub finem ferè, ubi de apparẽtibus locis enthymematum agit: statuit locum* HOC PER HOC, *& alterum quem appellat* HOC POST HOC. *prius illud exemplum connexionem rerum quæ sunt eiusdem naturæ, habet posterius ordinem tantum rerum diuersarum, & separatarũ, sæpe uerò oratores propter affinitatem horum locorum fucum faciunt. ut illic docet Aristoteles. Ordo igitur de quo loquimur est* HOC PER HOC: *cuius exemplum hoc fuerit. Cicero pugnat contra Parthos. Cicero triumphum petit. Vel Cæsar fert legem agrariam de agro Campano. Cæsar non dimittit exercitum. Cæsar pugnat contra remp. Cæsar potitur imperio. Ordo hic* μετάλληλος *est. sic enim superius uocabat Aristoteles) exemplum quatenus ad poësin propius spectat, sumi potest ex Aeneide Vergiliana, in qua una actio est: & tametsi plures esse uidentur, illi tamen uni subseruiunt: talem enim naturam habent Episodia de quibus antè copiose locuti fuimus, Aristoteles in libro Prædicamentornm, ubi loquitur de* QVANTITATE, *alia dicit esse, quæ constant ex particulis inter se situm certum, & collocationem connexam habentibus: alia uerò ex non habentibus situm inter se cohærentem partium. Illorum exemplum est. Linea. circulus triangulus, nam licet in his perspicere* ποῦ ἕκαστον κεῖται, καὶ ποῦ συνάπτει πρὸς ἄλληλα. *Horum uerò exemplum est. Numerus, tempus. nam particulæ horum non cohærent. dicas igitur in huiusmodi magis* τινὰ τάξιν, *quàm* θέσιν. *nam in numero (inquit Aristoteles)* τὸ ἓν πρότερον ἀριθμεῖται τῶν δύο, καὶ τὰ δύο τῶν τριῶν, καὶ οὕτω τάξιν τινὰ ἂν ἔχοι, θέσιν δὲ οὐ πάνυ λάβοις ἄν *Paulò post de actionibus loquens ait.* ἡ δὲ πρᾶξις μακρὰ τῷ γε τὸν χρόνον πλείω εἶναι, καὶ ἡ κίνησις πολλή, *Si igitur aliquis explicare uoluerit* πόση τις ἡ πρᾶξις ἐστὶ τῷ χρόνῳ ὁριεῖ ἐνιαυσιαίαν, ἢ οὕτω πως. *ex his satis patet quod uolumus: nam actio poëtica & si ex pluribus partibus constat, quia tamen coniunctæ sunt cũ illa propter* μεταλληλίαν, *dicitur habere* θέσιν. *quẽ ego paulò ante ordinem appellabã certum, & connexum. Historicæ autem actiones quia diuersæ sunt, non habent* θέσιν, *sed* τάξιν, *quem ego ordinem fortuitum uocabã, seu disiunctum. Differt igitur historia à poësi quòd historia ordinem illum in persequendis rerum narrationibus gestarum sectatur, quem disiunctum dicimus ac fortuitum, seu ab Aristotele uocatum* τάξιν. *res enim quas narrat dissimiles sunt, separatæ, ac diuersæ. Poësis uero longè secus facit: nam persequitur connexam seriem, atq; propter affinitatem actionum ex multis unam constituit: sicuti perspicere licet in Iliade, & Odyssea Homeri: & Aeneide Vergilij.* B

ὥσπερ γὰρ κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους, ἥ τ' ἐν Σαλαμῖνι ἐγένετο ναυμαχία, καὶ ἡ ἐν σικελίᾳ καρχηδονίων μάχη, οὐδὲν πρὸς τὸ αὐτὸ συντείνουσαι τέλος, οὕτω καὶ ἐν τοῖς ἐφεξῆς χρόνοις ἐνίοτε γίνεται θάτερον, μετὰ θατέρου. ἐξ ὧν ἓν οὐδὲν γίνεται τέλος.

,, Verbi causa: circa idem tempus nauale bellum in Salamine, prælium q;

A liumq; Carthaginiensium in Sicilia, quæ minime quidem in eundem exitum spectant, ita quoq; in insequentibus temporibus, dum alterum interdum post alterum fit, quibus unus non est exitus.

Parùm aptè nonnulla uertit Paccius: nam ubi ait VERBI CAVSA, *in Græco contextu scribitur* ὥσπερ γὰρ. *hoc est. Quemadmodum enim. Rursus ubi uertit temporibus deinceps insequentibus, Græca uerba sunt,* ἐν τοῖς ἐφεξῆς χρόνοις. *Prætermisit Paccius illam dictionem* . ἐφεξῆς, *quæ hoc loco magnam habet uim: sed iam declaro contextum. Similitudinem affert Arist. per quã uult superius dicta cõprobare: est autẽ ab iisdẽ rebus gestis ducta similitudo. sic. Res gestæ in historijs duplici modo diuersæ appellantur, aut quæ à diuersis hominibus, & populis in diuersis locis aguntur, & si eodem tempore: aut quæ ab iisdem hominibus, & populis, altera post alteram: sed non respiciunt eundẽ finem: sicuti perspici potest ex allatis exemplis. Hunc duplicem ordinem, & modum scribendi secuti sunt historici ueteres. Priorem quidem secutus est apud Græcos Polybius, qui quæ eadem ætate gerebantur à diuersis populis diuersis in locis, simul explicat: Diodorus autem Siculus, Arrianus, Q. Curtius posteriorem modũ secuti sunt in scribendis rebus gestis Alexandri magni: Liuius quoq; Romanorũ. Cum igitur duplex hæc sit ratio diuersitatis, ac discrepantiæ rerũ gestarũ: talis profertur ab Aristotele similitudo. Quemadmodũ (inquit) eodẽ tẽpore olim in diuersis locis pugnatũ est ab Atheniensibus contra Barbaros apud Salamina, à Carthaginiensibus quoq; in Sicilia, & tantum diuersa, ac discrepantia hæc sunt: ita etiam contingit, ut deinceps per idem tempus alterum post alterum ab eodem, seu ab iisdem fiat: & tamen erunt diuersa. Diodorus Siculus refert eadẽ hora pugnatum in Italia inter Tarentinos, & Lucanos, duce Archidamo Rege Tarentinorũ: & in Græcia à Philippo cõtrà Athenienses, & Thebanos apud Cheroneã. Sed omißis exemplis redeo ad rẽ, de qua agitur in præsentia. Ad constituendã actionem unã ex pluribus, opus est demonstrare exitũ, & finẽ eundẽ ad quẽ referantur: si enim finis hic nõ fuerit propositus nihilo minus erũt diuersæ, ac si à diuersis hominibus in diuersis gerantur locis. De prælio apud Salamina meminit Plutarchus in eo lib. qui inscribitur* πότερον ἀθηναῖοι κατὰ πόλεμον, ἢ κατὰ σοφίαν ἐνδοξότεροι: *his uerbis.* τὴν δὲ ἕκτην ἐπὶ δέκα τοῦ μουνυχιῶνος ἀρτέμιδι καθιέρωσαν ἐν ᾗ τοῖς ἕλλησι περὶ σαλαμῖνα νικῶσιν ἐπέλαμψεν ἡ θεὸς πανσέληνος *Plato quoq; lib. 3. de Legibus* σχεδὸν γὰρ δέκα ἔτεσι πρὸ τῆς ἐν σαλαμῖνι ναυμαχίας ἀφίκετο δᾶτις περσικὸν στόλον ἄγων. *Idem Plato libro quarto de Legibus.* ἀλλὰ μὴν ὦ ξένε τήν γε

B περὶ σαλαμῖνα ναυμαχίαν τῶν ἑλλήνων πρὸς τοὺς βαρβάρους γενομένην ἡμεῖς γε οἱ κρῆτες τὴν ἑλλάδα φαμὲν σῶσαι: *in eo enim prælio Xerxes à Themistocle uictus fuit.*

Σχεδὸν δὲ οἱ πολλοὶ τῶν ποιητῶν τοῦτο δρῶσι. διὸ ὥσπερ εἴπομεν, ἤδη καὶ ταύτῃ θεσπέσιος ἂν φανείη ὅμηρος παρὰ τοὺς ἄλλους, τῷ μηδὲ τὸν πόλεμον, καίπερ ἔχοντα ἀρχὴν, καὶ τέλος ἐπιχειρῆσαι ποιεῖν ὅλον. λίαν γὰρ ἂν μέγας, καὶ οὐκ εὐσύνοπτος ἔμελλεν ἔσεσθαι, ἢ τῷ μεγέθει μετριάζοντα, καταπεπλεγμένον τῇ ποικιλίᾳ, νῦν δ' ἓν μέρος ἀπολαβὼν ἐπεισοδίοις κέχρηται αὐτῶν πολλοῖς, οἷον, νεῶν καταλόγῳ, καὶ ἄλλοις ἐπεισοδίοις, οἷς διαλαμβάνει τὴν ποίησιν

Id quod ferè poëtarum non pauci efficere solent. Quamobrem, quemadmodum superius diximus, ob id etiam præ cæteris diuinus Homerus uideri iure debet, quòd bellum quidem alioqui principio, medio, fineq; constans totum scribere minimè est aggressus. siquidem uel nimis magnum euasurum, atq; adeò perceptu difficile existimauit: uel, si ad iustam magnitudinem perstrinxisset, inculcatum nimia uarietate futurum. Nũc uerò eius rectè una duntaxat parte suscepta, pluribus in ea Episodijs usus est, sicuti nauium catalogo, alijsq; Episodijs: quibus poësin ipsam locupletissimam reddit.

Postquàm Aristoteles declarauit proprium poëseos esse complecti unam tantum actionem, atq; exposuit qualis sit una, & simplex actio: reprehendit imperitos poëtas quosdam, qui totum hoc artificium ignorantes, proponebant sibi describendas multiplices actiones, ac diuersas, more historicorũ, qui latius, fusiusq; omnia persequuntur, quæ fuerint gesta spatio multorum annorum. Hoc uitio, ni fallor, laborauit

apud Nos Lucanus in describendo Caesaris, & Pompeij ciuili bello: Sillius quoq; Italicus in Punico: & fortasse etiam Valerius Flac. in Argonauticis: & Apollon. apud Graecos in iisdẽ explicandis. nã & si Dramaticum confecerunt poëma, sicuti decet, & unam actionem complexi sunt: ordine tamen usi fuerunt, qui magis Historico, quàm poëtae conueniat: sed de hac re alibi diligentius, & copiosius. Homerum igitur extollit hoc loco Aristoteles, sicuti ubiq; facit, diuinumq; appellat (quemadmodum & Dionysius in lib. περὶ συνθέσεως δαιμονιώτατον) uel propter hoc unum, quòd cum Troianum bellum esset descripturus: animaduertit, quomodo hic sibi esset uitandus scopulus, ne similis historico alicui uideretur, si ordinem rerum gestarum seruasset in scribendo. id enim si fecisset, necessario non unam, sed multas actiones fuisset persecutus, quae & si ad unum respiciunt finem, & multiplices ideò uideri non possunt, tamen, quia ita intextae nõ sunt, ut una appareat actio primaria, et illae, quae praeter hanc sunt conficiant Episodia: longè absunt ab artificio poëtarum, quod requirimus. Poterat quidem, si uoluisset, totum describere Troianum bellum, nã constabat principio, medio, & fine, spatioq; decem annorum fuerat confectum. Sed aliam iniit rationem plenissimam artificij. Duplicem uerò affert causam Aristoteles, cur id ab Homero non sit factum: Prior est, quoniam nimis magnum fuisset opus exorsus, et ideò, si totum confecisset, nõ potuisset uno intuitu comprehendi: quod in primis requirit Aristoteles, sicuti etiam superius est saepè dictum copiose, ducta à corporibus magnis, atq; paruis similitudine. μέγεθος εὐσυνόπτον appellauit in periodo, libro tertio Rhetoricorum. Altera causa est: quòd etiam si Homerus longissimum poëma producere uoluisset ad iustam magnitudinẽ, incidisset tamẽ in aliud uitium lõgè fortasse maius: quoniam coactus fuisset pertexere opus inculcatum nimia rerum uarietate, neq; apte potuisset singula explicare (sicuti decet) sub Dramatica forma. Sed possit fortasse admirari hoc loco aliquis, cur haec ab Aristotele dicantur: cum ab Historicis res gestae plurimorum annorum longè breuiore libello concludantur. Verùm sciendum, Historicos non adhibere Dramaticum sermonem, sicuti poëta: facit enim Drama, ut Poëma aliquod in immensam excrescat magnitudinem. Quamobrem Homerus unam suscepit particulam belli Troiani, & ex eo unam ueluti quandam confecit actionem: ea fuit, Ira Achillis, quae quamdiu perdurauit, multa mala Graecis infligebantur. Vt primum uerò restincta est ob Patrocli mortem, uictoriam Graecis peperit. Hinc extitit artificium illud praeclarum, quod quaerimus in Epopoeia, actionis unius conficiundae: hinc extitit ordo planè admirabilis, dissimilis ordini Historicorum. Sed quia actio illa, quam sibi proposuerat Homerus, erat exilis, & breuis eam amplificauit multis Episodijs. Vnum Episodium recenset Aristoteles, exempli gratia. NAVIUM Catalogum. Hoc Episodium fit sub finem libri secundi, arrepta hac occasione. Iupiter Agamemnonem in somnis monuerat, ut Graecos in aciem educeret: id factum est suadentibus Vlysse, & Nestore. educuntur: enumerat igitur Homerus duces, & naues. Tertius liber habet Episodium Paridis pugnantis singulari certamine cũ Menelao, spectante Helena. Quartus liber Episodium continet, concionem Deorum de expugnando Ilio. His, atq; alijs multis Episodijs totam Iliada adauxit, ac pulcherrimè exornauit: ut iam facilè possit unusquisq; intueri, qua ratione sit scribendum poëma Heroicum. Nec dissimilii ratione usus est Vergilius, de quo fortasse postea.

» Οἱ δ' ἄλλοι περὶ ἕνα ποιοῦσι, καὶ περὶ ἕνα χρόνον, καὶ μίαν πρᾶξιν πολυμερῆ, οἷον, ὁ τὰ κυπριακὰ ποιήσας, καὶ τὴν μικρὰν ἰλιάδα.

» Alij uero circa uirum unum, tempusq; duntaxat unum uersantur: sed actionem ipsam multimembrem constituunt: quemadmodum, qui Cypriaca, & Iliadem paruam conscripsit.

Alij non intelligentes rationem & artificium Epici poëmatis, unius uiri res gestas omnes persecuti sunt, aut quae uno aliquo tempore, ac spatio plurimorum annorum fuerint confectae. Actionem igitur in suo poëmate non unam, sed multiplicem, ac diuersam constituerunt, eo, quo dictum est antè à me, modo. Atque hoc uitio laborauit is, qui Cypriaca scripsit. Athenaeus libro octauo ait, καὶ ὅτι ὁ τὰ κύπρια ποιήσας ἔπη, εἴτε κύπριός τίς ἐστιν ἢ στάσινος, ἢ ὅστις δήποτε χαίρει ὀνομαζόμενος, τὴν νέμεσιν ποιεῖ διωκομένην ὑπὸ διός, καὶ εἰς ἰχθὺν μεταμορφουμένην διὰ τούτων.

τοὺς δὲ μετὰ τριτάτην ἑλένην τέκε θαῦμα βροτοῖσι
τήν ποτε καλλίκομος Νέμεσις φιλότητι μιγεῖσα. Et quae sequuntur.

Nam uersus aliquot recenset ex eo poëmate: quos legat illic, qui uolet: perlepidi enim sunt, & elegantes. Iliados paruae authorẽ nominat Pausanias in Laconicis. ubi ait. μαχάονα δὲ ὑπὸ εὐρυπύλου τοῦ τηλέφου τελευτῆσαί φησιν ὁ τὰ ἔπη ποιήσας τὴν μικρὰν ἰλιάδα. Herodotus quidẽ, in Hom. uita ait,

ab ipso

A ab ipso Homero Iliadem paruam conscriptam, priusquàm alteram magnam scriberet, his uerbis. διατρίβων δὲ παρὰ θεστορίδῃ ποιεῖ ἰλιάδα τὴν ἐλάσσω. ἧς ἡ ἀρχή.

ἴλιον ἀείδω. Et quæ sequuntur.

Paulò post, καὶ τὴν καλευμένην φωκαΐδα, ἥν φασιν οἱ φωκαεῖς ὅμηρον παρ' αὐτοῖς ποιῆσαι. quod si uerum est, nimirum non uidetur artificij poëtici peritus ab initio fuisse Homerus, cum hæc scriberet. Paulo post idem Herodotus ait, ἐς μὲν ἰλιάδα τὴν μεγάλην ἐρεχθέα μεγαλύνων ἐν νεῶν καταλόγῳ. in quib. uerbis uideas nominari Iliadē magnā, ut differre sciamus ab altera, quæ parua uocatur. Scribit Suidas Syagrium antiquißimum poëtam antè Homerum Iliadem scripsisse, et Homero non satis æquum se præbuisse. Præterea Idem testatur Corianum Iliensem, adhuc uigente eo bello Iliadem scripsisse, nam post expugnationem Ilij CLXVIII. annos natus est Homerus, ut scribit Herodotus. τῶν δὲ τρωϊκῶν ὕστερον γέγονεν ὅμηρος ἔτεσιν ἑκατὸν ἑξήκοντα ὀκτώ.

Τοιγαροῦν ἐκ μὲν ἰλιάδος, καὶ ὀδυσσείας μία τραγῳδία ποιεῖται ἑκατέρας, ἢ δύο μόναι: ἐκ δὲ κυπρίων πολλαί. καὶ ἐκ τῆς μικρᾶς ἰλιάδος πλέον ὀκτώ, οἷον ὅπλων κρίσις. φιλοκτήτης, νεοπτόλεμος, εὐρύπυλος, πτωχεία, λάκαινα, ἰλίου πέρσις, καὶ ἀπόπλους, καὶ σίνων, καὶ τρῳάδες.

Verumenimuerò Ilias simul, atque Odyssea una tantum Tragœdia, duabus ad summum claudi possunt: contrà Cyprica, non nisi pluribus, tum parua Ilias ex octo amplius constat: ut sunt Armorum iudicium, Philoctetes, Neptolemus, Eurypylus, Emendicatio, Lacæna, Ilij excidium, Reditus, Sinon: Troiades.

Hæc ita uertit Pacius. Verumenimuerò Ilias simul, atq; Odyssea una tantum tragœdia duabus ad summum constat. Verba Græca ita sonant apertius conuersa. Quare ex Iliade, & Odyssea una tragœdia ex alterutra ipsarū separatim conficitur, uel duæ ad summū. Rursus Paccius illa ita uertit. Contrà Cyprica non
B *nisi pluribus, tùm parua Ilias ex octo amplius constat. Ego autem sic, ex Cypriacis multæ, & ex parua Iliade plures octo. ut armorum iudicium, & quæ sequuntur: Laudauit Homerum hactenus Aristoteles, tanquam summum artificem poëmatis Epici, alios uerò reprehendit, qui Cypriaca scripserunt. & Iliadem paruam: ille enim unam actionem sibi proposuit, hi uerò plures. Hæc autem comprobat huiusmodi ratione. Si quis uelit Epicum poëma Iliados Homeri redigere ad formam tragicā: is sanè poßit pro suo iure: nam cum in tragœdia simplex, & una actio constitui debeat: & in Iliade idipsum sit ab Homero factum: non difficile fuerit id efficere: sublatis utiq; Episodijs, quæ multa augent Iliadem: item sublato interuallo, & spatio multorum dierum, atq; annorum, qui illic uisuntur inserti, propter magnitudinem poematis, quibus sublatis remanebit nuda ipsa actio primaria, quàm sibi in eo poëmate proponit Homerus: quo loco perspici potest, ex singulis Epopœiæ Episodijs singulas confici posse tragœdias. Quomodo autem id fieri poßit, demonstrarem pluribus, nisi putarem satis esse notum. Sumenda enim una particula est actionis Epicæ, ut potè si dicas. TVRNI necem apud Vergilium. Patrocli cædem apud Homerum: postea uerò prologus, chorus, episodium, aliaq; sunt aptè excogitanda, nomina præterea personis imponenda: seruanda demum ea methodus, quam superius ipse explicauit. Sic igitur possunt ampla, & grandia poëmata redigi ad unam tragœdiam, quia ex una actione tantum constant artificiose connexa. Idem fieri potest in Odyssea Homeri, ut si tragœdia inscribatur Penelope, uel Vlysses reuersus: et fiat instar Electræ Sophocleæ, in qua Orestes perimit Aegisthum, & Clytemnestram: sic in hac Vlysses procos. Agnitio uerò erga Penelopen lugentem. necesse igitur esset uolenti inde dramata tragica desumere, partiri in octo, aut in nouē argumenta. Dicat aliquis fortasse. At nónne, eadem quoque nouem, & multò plura desumi poßunt ex Iliade Homerica, seu Odyssea: & Aeneide Vergil. Respondeo tamen, posse quidem: sed non ex ipsa primaria actione, quæ una est, & simplex: at ex Episodijs ipsis, quæ inseruiunt, & cohærent actioni, ut amplior maiorq; fiat? In Iliade uerò parua, patet nullam esse actionem primariam authori propositam: neq; ullam rem Episodij loco poni: sed omnia locum obtinere primariæ actionis. Enumerat Aristoteles Armorum iudicium. Philoctetem, Illa tragœdia adhuc extat à Sophocle scripta. Neoptolemum, quam citat Athenæus, Theophili libro decimotertio & refert lepidißimum hunc uersum.* καὶ ὁ θεόφιλος δὲ ἐν νεοπτολέμῳ ἔφη.

οὐ συμφέρον νέα δ' ἐστὶ πρεσβύτῃ γυνή.

Eurypylum, de qua tragœdia meminit Cicer. in Tusc. quæst. Emendicationem, cum Vlysses se mendicum

dicum

dicum simulauit, & ingressus est Troianorum urbem: de qua re Homerus libro quarto Odyss. A

αὐτόν μιν πληγῇσιν ἀεικελίῃσι δαμάσσας
” σπεῖρα κάκ' ἀμφ' ὤμοισι βαλὼν οἰκῆϊ ἐοικὼς
” ἀνδρῶν δυσμενέων κατέδυ πόλιν εὐρυάγυιαν
” ἄλλῳ δ' αὐτὸν φωτὶ κατακρύπτων ἤϊσκε
” δέκτῃ, ὃς οὐδὲν τοῖος ἔην ἐπὶ νηυσὶν ἀχαιῶν.
” τῷ ἴκελος κατέδυ τρώων πόλιν. & quæ sequuntur.

” quo loco etiam, atq; etiam poëtæ artificium considerandum est, qui eam rem in Iliade prætermisit, quoniam non omnia complexus est, sed unam tantùm (uti diximus) actionem, ad quam adaptauit Episodia, quæ ipsi maximè cohærere posse cum dignitate aliqua uidebantur. Lacænam? Cui similis extat Euripidis Helena, Ilij excidium quam tragœdiã citat Athenæus ex Acato Argiuo libro decimoquarto, uocatq; ἰλίου πέρσιν. Reditum. ἀπόπλουν scribit in contextu Aristoteles, de quo etiam superius mentio facta est. Eiusdem argumenti fabulam scripsit Euripides Iphigeniam in Aulide, quæ extat. Sinonem, quam fabulam à nemine adhuc scriptam legi. Troades, quæ tragœdia extat apud Euripidem.

ἔτι δὲ τὰ εἴδη ταὐτὰ δεῖ ἔχειν τὴν ἐποποιίαν τῇ τραγῳδίᾳ. ἢ γὰρ ἁπλῆν,
” ἢ πεπλεγμένην, ἢ ἠθικὴν, ἢ παθητικὴν δεῖ εἶναι, καὶ τὰ μέρη ἔξω μελοποιίας,
” καὶ ὄψεως ταὐτά. καὶ γὰρ περιπετειῶν δεῖ, καὶ ἀναγνωρίσεων, καὶ παθημάτων,
” ἔτι τὰς διανοίας, καὶ τὴν λέξιν ἔχειν καλῶς.

” Iisdem præterea generibus Epopœia, quibus Tragœdia constet, est
” necesse: etenim uel simplicem, uel complicitam, uel moralem, uel pa-
” theticam hanc esse oportet. Cui totidem, eædemq́ partes, præter har-
” moniam, & apparatum respondent: ut quæ peripetijs, agnitionibus:
” affectibus: adhuc etiam sententia & dictione: egregijs quidem omni-
” bus indigere uideatur.

Postquàm Aristoteles ostendit Epopœiam hoc commune habere cum tragœdia, quòd una constat actione: persequitur alia, quæ communia utrique sunt, dictum est ante, tragœdiam aliam esse simplicem, aliam esse perplicitã ex agnitione, & peripetia: præterea aliã esse moratã, aliam παθητικήν: has omnes qualitates habet etiam Epopœia. Partes quoq; quantitatis eædẽ in Epopœia sunt, quæ in tragœdia præter harmoniam, & apparatum. Postremo peripetiam continet, agnitionẽ et perturbationem, Horum omnium rerum exempla facilè inuenias in Odyss. Homeri, & nos cũ de agnitione, ac peripetia loqueremur, satis multa protulimus. Neq; uerò minus requirit sententiarum, ac uerborum ornatum epopœia, quàm tragœdia. Quòd ad ornatum spectat sententiarum, & uerborum: aptè dixit Aristoteles oportere, ut bene sese habeant: & accommodata sint ad rem. (καλῶς ἔχειν δεῖ inquit) non autem eundem esse oportere, qui in tragœdia: nam alio quodam modo ornari debet Heroicum poëma, quàm tragicum: aliudq; requirit sententiarum genus, & si non ualde diuersum: concinnas requirit sententias Epopœia, & si non semper graues, sicuti tragœdia. Grandis & ornata (inquit Cice. in Oratore) uox est poëtarum: atq; maiorem licentiã habent faciendorum, iungendorumq; uerborum: uoluptati enim inseruiunt aliquando magis, quàm rebus. Est aũt uidendum poëtæ Epico, ut non in sententijs solùm, sed etiam in uerbis elimatus sit: nec omnem authoritatẽ, nec omnem honorem, nec omnem fortunam, nec omnem ætatem, eodem genere uerborum, & sententiarum tractet: quanquam hæc illi communia sunt cum tragico. Habent sanè singula genera poëmatum suum peculiare dicendi genus. Hinc Cicer. in libro de Optimo genere Orat. ait. si in tragœdia comicum uerbum ponatur, esse uitiosum, & in comœdia turpe esse tragicum: eodemq; modo in cæteris, suum esse cuiusq; certum
” sonum, & quandam intelligentibus notam uocem. Idem Cic. explicat quales sententiæ, qualiaq; uerba in o-
” ratione poni debeant, et quamuis ad Oratorem illa accommodarit, possunt tamen etiam ad Epicum poë-
” ma transferri: Verba sunt hæc. Quoniam Eloquentia constat ex uerbis, & sententijs, perficiendum est, ut
” purè, & emendatè loquentes, quod est Latinè: uerborum præterea & propriorum, & translatorum ele-
” gantiam persequamur: In proprijs ut aptißima eligamus: In translatis, ut similitudinem secuti, uerecundè
” utamur alienis. Sententiarum totidem sunt genera, quot diximus esse laudum. Sunt enim docendi acutæ: de
” lectandi quasi argutæ cõmouendi graues, sed & uerborum est structura quædam duas res efficiens, nume-
” rum, & lenitatem. Hæc ille. quæ diligenter planè sunt etiam poëtæ seruanda.

Ois

A Οἷς ἅπασιν Ὅμηρος κέχρηται καὶ πρῶτος, καὶ ἱκανῶς. καὶ γὰρ καὶ τῶν ποιημάτων ἑκάτερον συνέστηκεν ἡ μὲν Ἰλιὰς ἁπλοῦν, καὶ παθητικόν, ἡ δὲ Ὀδύσσεια πεπλεγμένον, ἀναγνώρισις γὰρ διόλου, καὶ ἠθική. πρὸς δὲ τούτοις λέξει καὶ διανοίᾳ πάντας ὑπερβέβληκε.

Quibus ſanè cunctis et ante alios, et pleniſsime Homerus uates utitur, ſiquidem utroq; poëmate hæc omnia complexus eſt. Vt enim Ilias ſimplex, atq; patheticum continet genus, ſic Odyſſea complicitum: ut quæ agnitionibus conſtet, & per totum morata ſit. ad hæc quoq; dictione, atque ſententia, cæteris mirum in modum uatibus antecellit.

Omnia, quæ ſuperius enumerata ſunt, demonſtrat Ariſt. eſſe in poëmate utroq; Homeri Iliade & Odyſſ. digniſsimum uerò oſtendit Homerum, qui ab omnibus extollatur: habeaturq; plane admirabilis, ac diuinus: quòd primus (id quod ſummi fuit ingenij) tale excogitarit artificiũ, atq; ita excogitarit, ut cum nihil in eo prætermiſiſſet: à poſteris nihil potuerit poſtea unquam addi: id quòd rarò contingere ſolet: non enim facilè poßunt primi artium inuentores eas abſolutas ab omni parte tradere, ſed paulatim abſoluuntur, & expoliuntur. Nullus uerò fuit qui artificio Homeri ne tantillum quidem addiderit: at quàm plurimi poſtea fuerunt poëtæ, qui cum artificium illud ſummũ non perſpicerent, laudem in ſcribẽdo non fuerunt aſſecuti: quantò enim quiſq; ab inſtituto, & forma Homerici poëmatis longius diſcedit: tantò ille longius abeſt à ſummo artificio. Atq; ego ſane ſatis mirari non poſſum antiquorum ignauiam, & ſocordiam, qui cũ Epicum poëma ſcriberent, Homeri artificium, de quo loquor, non conſiderarint, quale eſſet: omnium certe diligentißimus in eo perpendendo, & exprimendo fuit Vergilius, tametſi neq; is eſt omnia fortaſſe aſſecutus. Ilias ſimplex eſt, quia nullam habet agnitionem: peripetiam tantum, & multis quidem in locis: ſæpe enim Troiani uictores, Græci uicti: Rurſus Græci uictores, Troiani uicti demonſtrantur: hoc uerò quid aliud eſt, quàm peripetia, & commutatio fœlicitatis in infœlicitatem, & infœlicitatis in fœlicitatem? Eſt præterea Ilias pathetica, ubiq; enim cædes, uulnera, certamina, bella narrantur. Odyſſea uerò non ſimplex eſt: ſed complicita: præter enim q̃ quod eadem in ſe habet: habet etiã agnitionem: qualis eſt libro decimoſexto, ubi
B *Telemachus patrem Vlyſſem agnoſcit: et libro inſequenti altera: ubi canis herum agnoſcit: mox alio libro altera: cum illum ex cicatrice agnoſcit Euryclea, dum pedes ipſius lauaret, itidem alia lib. XXIII. cum illum Penelope uxor agnoſcit, ultimo quoq; libro alia ubi à Laërte patre agnoſcitur. Mirum ſanè, quantum hæ agnitiones poëmata exornant, ſuauiaq; reddunt? Nec dubitarim ego hoc conſtanter aſſerere, quantò tragœdia, quæ peripetiam habet, & agnitionem, cæteris præſtat, quæ patheticæ tantummodo ſunt: tantò Epicum poëma eſſe præſtantius altero, quod nullam habet agnitionem: habet enim in ſe agnitio multum admirationis, & uoluptatis: atq; (quòd ſummum eſt) ex ea magna animorum, & fortunæ commutatio pendet. Morata uerò ſunt poëmata Homerica, quod facilè unuſquiſque perſpicere poteſt: & nos de hac re paulò poſt aliquid dicemus copioſius. Verborum uerò elegantia, & ſententiarum grauitate plane cæteros omnes ſuperauit Homerus: Plutarchus de utroq; poëmate, tanquã bene ubiq; morato, ait:* εἰσὶ δὲ αὐτῷ ποιήσεις δύο Ἰλιὰς καὶ Ὀδύσσεια, ἐν αἷς μὴ μόνον ἀρετὰς ἐν ταῖς ποιήσεσι παρίστησι, λύπας τε, καὶ χαρὰς, καὶ φόβους, καὶ ἐπιθυμίας οὐ χρὴ ἀπιστεῖσθαι τὸν ποιητὴν, παρόντα δὲ μιμεῖσθαι, οὐ μόνον τὰ χρηστὰ ἤθη ἀλλὰ καὶ τὰ φαῦλα *(hoc enim addit, ut occurrat Platonis ſententiæ)* ἄνευ γὰρ τούτων παράδοξοι πράξεις οὐ συνίστανται, ὧν ἀκούοντα γένεσιν αἱρεῖσθαι τὰ βελτίω. πεποίηκε δὲ τοὺς θεοὺς τοῖς ἀνθρώποις ὁμιλοῦντας, οὐ μόνον ψυχαγωγίας χάριν, ἀλλ' ἵνα ἐν τούτῳ παραστήσῃ, ὡς κήδονται, καὶ οὐκ ἀμελοῦσι τῶν ἀνθρώπων οἱ θεοί. *De ſententia uero, & oratione ſic,* καὶ τὸ μὲν ὅλον ἡ παρ' αὐτῷ διήγησις τῶν πραγμάτων παράδοξος, καὶ μυθώδης κατεσκεύασται ὑπὲρ τὸ πληροῦν ἀγωνίας, καὶ θαύματος τοὺς ἐντυγχάνοντας, καὶ ἐκπληκτικὴν τὴν ἀκρόασιν καθιστάναι.

Διαφέρει δὲ κατά τε τῆς συστάσεως τὸ μῆκος ἡ ἐποποιία, καὶ τὸ μέτρον. τοῦ μὲν οὖν μήκους ὅρος ἱκανὸς εἰρημένος. δύνασθαι γὰρ δεῖ συνορᾶσθαι τὴν ἀρχὴν, καὶ τὸ τέλος. εἴη δ' ἂν τοῦτο εἰ τῶν μὲν ἀρχαίων ἐλάττους αἱ συστάσεις εἶεν, πρὸς τε τὸ πλῆθος τῶν τραγῳδιῶν τῶν εἰς μίαν ἀκρόασιν τιθεμένων παρήκοιεν.

Differt autem Epopœiæ contextus à Tragico longitudine, metroq;,
itaque

itaque longitudinis præfinitio sit:de qua à nobis satis est dictum.ut principium,simulq́ꝫ finis conspici queat.hoc autem fuerit, si contextus ipsi ueteribus quidem minores erunt:plures uerò Tragœdias ad unam auditionem dispositas complectentur. A

Postquàm enumerauit Aristoteles ea omnia,quæ communia Epopoeiæ esse uidebantur cum tragœdia: recenset nunc ea,quibus differunt, sunt autem duo:longitudo, & metrum. Et quatenus ad longitudinem spectat,sciendum Epicum poëma multò longius esse tragico,quia non habet præscriptum temporis spatium tam breue.Quòd si quis quærat,quanta demum debeat esse Epici poëmatis magnitudo:respondet Aristoteles tantam esse debere,ut uno intuitu tota actio percipi poßit:simulq; conspici principium, & exitus, non secus,ac solet in pictorum imaginibus,quæ si paulò maiores fuerint, quàm conueniat, uno intuitu simul comprehendi nequeunt:& quia incerta,& obscura ratio hæc præcipiendi uidebatur, rem aliquanto apertius declarat Aristoteles,ingeniose,uti solet,& acutè.sic.Si poëmatis constitutio, ac confectio, breuior sumatur, quàm à ueteribus sumi solebat,qui plurimum in hac re peccarũt(unum Homerum semper excipio)facilè erit iustam poëmati aßignare magnitudinem:huc referri debent ea, quæ superius de longitudine tragœdiæ dicta fuerunt: ubi antiquos poëtas,qui Heracleidem, & Theseidem ignorato omni artificio, scripserunt:reprehendit. Alia quoq; ratione longitudinem præscribi Heroico poemati potest: quod apertius,& craßiore quodã,ac magis uulgari modo explicat Aristoteles:ait enim, Si constitutio poëmatis Heroici eo usq; producatur, ut pertingat, perueniatq; ad longitudinem multarum tragœdiarum, quæ simul eodem tempore,altera post alteram recitatæ fuerint:hanc eius iustam fore longitudinem:dictum uerò est superius ad clepsydram recitari olim tragœdias multas consueuisse. Colligi igitur potest ex hoc loco uno heroico poëmati adæquari multas tragœdias:& sanè id ualde probabile est: nam longiore spatio continetur epopœia,quàm tragœdia,quæ egredi non potest periodum unius Solis, uti antè est dictum copiose

ἔχει δὲ πρὸς τὸ ἐπεκτείνεσθαι τὸ μέγεθος πολύ τι ἡ ἐποποιία ἴδιον, διὰ τὸ ἐν μὲν τῇ τραγῳδίᾳ μὴ ἐνδέχεσθαι ἅμα πραττόμενα πολλὰ μιμεῖσθαι, ἀλλὰ τὸ ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ τῶν ὑποκριτῶν μέρος μόνον. ἐν δὲ τῇ ἐποποιίᾳ, διὰ τὸ διήγησιν εἶναι, ἔστι πολλὰ μέρη ἅμα ποιεῖν περαινόμενα ὑφ' ὧν οἰκείων ὄντων αὔξεται ὁ τοῦ ποιήματος ὄγκος. B

Quippe proprium Epopœiæ est posse plurimum in magnitudinem excrescere, id quod assequi Tragœdia non potest, quandoquidem hæc plura simul facta imitari nequit, sed id solummodo, quod in scena tunc, atque adeo penes histriones est. contra in Epopœia: ut quæ mera enarratio sit, plures ueluti partes transactas conglutinari permissum est:quibus sanè, perinde ac sibi proprijs, poëmatis ipsius quasi grauidus augetur uterus.

Illa uerba sic protulit Paccius. Quippe proprium Epopœiæ est posse plurimum in magnitudinẽ excrescere.At ego ita uerterem. Habet autem Epopœia in se proprium quiddam:ex quo longitudinem maiorẽ accipere potest. Explicat Aristoteles in Epopœia inesse quiddam innatum,ac peculiare,ex quo longius magnitudo ipsius producitur,ne quis fortè putaret aliunde augeri,quàm ex seipsa: nam si extrinsecum aliquod assumeret incrementum:absurdum id quidem esset:& præter rem,de qua agitur,minimeq; conueniens poëmatis artificio : ex iisdem enim rebus aptè compactum esse oportet. Hoc uerò in tragœdia effici non potest:quæ non habet tam multa insita,unde produci, & amplificari poßit: neque enim in tragœdia imitatio fit multarum rerum,quæ simul,eodemq; tempore in diuersis fiant locis,sed tantùm earum,quæ ab histrionibus aguntur in scena:histriones autem,cum imitentur agentes uoce,uultu,habitu,quasi illi ipsi agerent:actionem totam in scena referant oportet:sicuti agi solet inter homines: Sed Epopœia, cum narrationem longã habeat,aut ipsius poëtæ,aut alterius cuiusuis,multa cõplectatur necesse est,& ab una narratione ad alteram se transferat:quare fit,ut totum poëma magnopere augeatur:Adnotanda uerò diligenter sunt ea uerba,ac perpendenda,quæ sunt ab Atistotele prolata ἅμα περαινόμενα,significauit enim Aristoteles quiddam,quod planè summum est in artificio Epopœiæ,atq; ut facilius res tota perspiciatur:exemplo Homerici poëmatis patefaciam. uidere est in Odyssea libro primo, narrari procorum insolentiam,

atq;

A atque intemperantiam, Telemachiq; calamitatem, cuius bona à procis absumebantur. mox libro secundo cùm persuadere illis non posset, ut è domo sua abirent, aggreditur iter, suadente Minerua, ad Nestorem, ut ab eo sciscitetur de reditu patris. ibi longa habetur collocutio. postea lib. III. & IIII. suadente Nestore, contendit Telemachus ad Menelaum, eâdem de causa, ibi rursus longus sermo inter eos habetur, quem summo artificio pertexuit Homerus, ut explicaret partes quasdam belli Troiani, qualis est illa libro quarto, ubi de Durateo, & Troiano equo mentio fit: nam & si nihil prætermittendũ putabat doctus, & ingeniosus poëta, quod ad Troianum bellum spectaret: uidit tamen postulare poëmatis artificium, ut per Episodia opportunè multa etiam alio in poëmate explicaret. Cum in serie poëmatis Iliados longa inseri non possent, ne uideretur historiam potius, quàm poësin scribere, quod summum est uitium: debet enim (ut ante diximus) poëta unam complecti actionem tantum, & simplicem. Sed redeo unde digressus sum. Idem Homerus postquàm multa Episodia deduxit ex itinere, & collocutionibus Telemachi: mox ab eo digrediens narrationẽ suam transfert ad Vlyssem, quem inducit: dum apud Alcinoum regem esset, multa narrantem, quæ antè gesta fuerant. Hoc uerò artificium unum τῆς ἀπαγγελίας bellè est imitatus Vergilius: rursus ab Vlysse digrediens se transfert ad procos, Penelopen, & Telemachum. Hæc sunt ἅμα πραττόμενα, de quibus loquitur Aristoteles: illa enim simul fiebant, at diuersis in locis: dum igitur poëta animum, modò ad hæc, modò ad illa exprimenda appulit: miris modis totum suum poëma amplificauit. Hoc uerò non est in poëmate Virgiliano: nam nunquam à suo discedit Aenea, neque certè omnia Vergilius est assecutus. Perpendenda illa dictio ὄγκος, quæ translatè ponitur pro grauitate orationis, & sublimitate. Aristoteles libro Rhetoricorum tertio: κἂν μήτε περὶ δὲ ὄγκον αὐτοκιβδήλως λέγηται, μήτε περὶ δὲ εὐτελῶν σεμνῶς. Plutarchus quoque in Hom. τραγῳδία εἰς ὄγκον πραγμάτων, καὶ λόγων ἐπίδειξιν. Rursus perpendenda illa uerba quæ sunt in contextu: πολλὰ μέρη δεῖ ποιεῖν ἅμα περαινόμενα. In Epopœia siquidem multæ partes simul actionis conficiuntur. Episodia partes actionis sunt: & singula actionem per se perfectam, integramq; habent: ut patet in Odyss. de Polyphemo, de procis, de Menelai, Nestorisq; collocutione. Singula enim horũ integra dici possunt, quia exitum habent, & confecta sunt. Secus uerò in tragœdia, nam Episodia imperfecta sunt, & antequàm conficiantur, sese coniungunt cum primaria actione, quæ sola integra est, & conficitur: sicuti satis (etiam me tacente) ac non proferente exempla, attentè intuenti patere poterit.

B ὥστε τοῦτ' ἔχει τὸ ἀγαθὸν εἰς μεγαλοπρέπειαν, καὶ τὸ μεταβάλλειν τὸν ἀκούοντα καὶ ἐπεισοδιοῦν ἀνομοίοις ἐπεισοδίοις, τὸ γὰρ ὅμοιον ταχὺ πληροῦν, ἐκπίπτειν ποιεῖ τὰς τραγῳδίας.

Quapropter hac prærogatiua cum polleat: tum facilem ad magnificẽtiam aditum habet, tum ad auditorem subinde leuandum, neque nõ dissimilibus Episodijs cuncta ad peragendum. Etenim Episodiorum uniformitas, ut quæ cito satietatem afferre soleat, in causa est, cur Tragœdia ad finem festinet.

Tria recenset commoda & ornamenta Aristoteles poëmatis Heroici. Primò decentius uidetur esse, & maius, quàm cætera, præ se fertq; dignitatem quandam admirabilem, & plurimum in se habet decoris, & maiestatis. Deinde propter plurimarum rerum uarietatem, quæ in eo inest, satietatem, fastidiumq; tollit, relaxatq; sæpè, ac renouat animos audientium, seu legentium: postremò pro suo iure uti potest dissimilibus Episodijs, quæ res facit, ut magis magisq; semper excrescat: si enim similia essent ubique Episodia, non suppetentibus rebus subinde nouis, properaret ad exitum, & quàm celerrimè clauderetur totum poëma, quod licet intueri in tragœdia, quæ quia dissimilia habere non potest episodia, breuis ut sit necesse est, & cito ad Epitasin deducatur: potest hoc apertè demonstrari tùm rationibus, tùm exemplis: nam tragœdia imitatur homines (ut sæpissimè est à nobis dictum) quasi tunc agentes: necesse est igitur omnia cõfici circuitu unius Solis, sicuti antè declaratum fuit. Quare longioribus Episodijs actionem tragicam amplificare non licet: quia longè repeti non possunt. Sed sumenda sunt è proximis rebus, quæ ad finem ipsius actionis respiciunt. Exemplum esto, quod superius retulimus ex Sophocleo Oedipode, nam & prologum & episodia omnia illic uidere est coniuncta cum ipsa actione, neq; longius repetita: præterea similia esse, & pauca: neq; ijs plura esse potuisse: satis enim erat rem deducere ad agnitionem & peripetiam.

Τὸ δὲ μέτρον τὸ ἡρωϊκὸν ἀπὸ τῆς πείρας ἥρμοσεν. εἰ γάρ τις ἐν ἄλλῳ τινὶ

μέτρῳ διηγηματικὴν μίμησιν ποιοῖτο, ἢ ἐν πολλοῖς, ἀπρεπὲς ἂν φαίνοιτο. τὸ γὰρ ἡρωϊκὸν στασιμώτατον καὶ ὀγκωδέστατον τῶν μέτρων ἐστί. διὸ καὶ γλώττας, καὶ μεταφορὰς δέχεται μάλιστα. A

Heroicum uerò carmen ex ipsa quidem experientia cõgruens esse apparuit. Etenim, si quis alio quolibet metri genere, pluribus ue inter se mixtis, enarratiuam facere imitationem aggressus fuerit, præter ipsum decens factum uideri poterit: quandoquidem numerorum omnium stabilissimum, atque turgidissimum Heroicum est: quo sanè fit, ut linguas, atque translationes potissimum admittat.

ἀπὸ τῆς πείρας ait Aristoteles. Sic etiam Cicero in eo libro qui inscribitur Orator, cum ait: Vt igitur poëtica, & uersus inuentus est terminatione aurium, & obseruatione prudentium: sic in oratione animaduersum multò quidem serius, sed eâdem natura admonente, esse quosdam certos cursus, conclusionesq; uerborum. Hæc ille. Experientia igitur magistra didicerunt homines, uel hoc, uel illud metrorum genus ad diuersa poëmata accommodare: sic quoq; intellexerunt nõ alio metro melius res gestas tractari posse, quàm hexametro: si quis igitur aut iambico, aut trimetro, aut elego, aut alijs inter se mistis uersibus id genus rerũ complectatur, planè perperam faciat, præterq; omnem consuetudinem, & obseruationem prudentum. Aristoteles libro Rhet. III. ait iambum conuenire orationi humili, quæ similis est sermoni, quo inter se colloquuntur homines: Trochæum uerò saltationibus, uersatilis enim est, & ideò olim in tetrametris locum habebat: Herôum autem amplum esse, & grandem, ideoq; non conuenire oratoribus, quos pæane uti uult in sua oratione claudenda. Si igitur iambus humilior est, patet non potuisse adaptari ad hoc poëmatis genus, quod grande est: multo minus Trochæum, ob nimiam uelocitatem, & mobilitatem: narratio enim Heroicarum rerum grauitatem requirit: necesse igitur fuit Herôum retinere, quia amplus est, & sonorus. Verba Aristotelis sunt hæc: τῶν δὲ ῥυθμῶν ὁ μὲν ἡρῷος σεμνός, καὶ λεκτικός, καὶ ἁρμονίας δεόμενος, ὁ δ᾽ ἴαμβος αὐτή ἐστιν ἡ λέξις τῶν πολλῶν, διὸ μάλιστα πάντων τῶν μέτρων ἰαμβεῖα φθέγγονται λέγοντες. δεῖ δὲ σεμνοτέραν γενέσθαι, καὶ ἐκστῆσαι. ὁ δὲ τροχαῖος κορδακικώτερος. δηλοῖ δὲ τὰ τετράμετρα, ἔστι γὰρ τροχερὸς ῥυθμὸς τὰ τετράμετρα; λείπεται δ᾽ ὁ παιάν. Quintilianus libro nono licet enim pæonem sequatur Ephorus, inuentum à Thrasymacho, probatum etiam ab Aristotele, dactylumq; ut temperatiorem breuibus: fugiat spondæum, & Trochæum alterius tarditate, alterius celeritate damnata: & Herôus, qui idem est dactylus, Aristoteli amplior, Iambus humilior uideatur, Trochæum ut nimis currentem damnet, eiq; Cordacis nomen imponat. Ex quibus Quintiliani uerbis licet perspicere Herôum, quoniam amplus est, ideò reijci ab oratoribus, & accipi à Poëtis Epicis: κόρδαξ (ut superius est declaratum) Saltationis erat nomen. Trochæus autem propter mobilitatẽ saltationi illi aptus, hincq; ita uocatus & ipse, de qua re etiam Cic. in Oratore meminit his uerbis. Longè Aristoteli uidetur secus, qui iudicat Herôum numerum grandiorem, quàm desideret soluta oratio. Iambum autem nimis esse è uulgari sermone: ita neque humilem, neque abiectam orationem, nec nimis altam, & exaggeratam probat: plenam tamen eam esse uult grauitatis, ut eos, qui audient, ad maiorem admirationem possit traducere. Trochæum autem, qui est eodem spatio, quo Choreus, Cordacem appellat: quia contractio, & breuitas dignitatem non habeat, ita pæana probat. Hæc ille. Peropportunum igitur fuit res gestas eo genere metrorũ enarrare, quoniam grauitatẽ celeritati mistam habet propter spondæum, & Herôum pedes, quos recipit. Hinc Quintilianus libro nono uerissimè ait: Plurimum igitur authoritatis (ut dixi) & ponderis habent longæ, celeritatis breues, quæ si miscentur quibusdam longis, currant: si continuantur, exultant acres, quæ ex breuibus ad longas insurgunt: leniores, quæ à longis in breues descendunt. Quatenus uerò ab experiẽtia id homines didicisse ait Aristoteles: uidere quoque est Ciceronem non dissimili ratione idem dixisse in Oratore, his uerbis: Esse ergo in oratione numerum quendam non est difficile cognoscere, iudicat enim sensus, in quo iniquum est, quod accidit non agnoscere, si cur id accidat, reperire nequeamus, neque enim ipse uersus ratione est cognitus, sed natura atq; sensu, quem dimensa ratio docuit, quid acciderit, ita notatio naturæ, & animaduersio peperit artem. Duplex igitur ratio esse uidetur, quare Herôo uersu scribant Epici poëtæ res gestas. Prima est, quam exposuimus. Altera est, quia nullum genus metri magis recipit uarietatem linguarum, & translationes q̃ Herôum. cognosci uerò hoc potest ex Homero, qui ubiq; uarietatem ueterũ linguarum aptè miscuit. de hac re Plutarchus ita ait: λέξει δὲ ποικίλῃ κεχρημένος, τοὺς ἀπὸ πάσης διαλέκτου τῶν ἑλλήνων χαρακτῆρας ἐγκατέμιξεν. ἐξ ὧν δῆλός ἐστι. B

πᾶσαν

A πᾶσαν μὲν ἑλλάδα ἐπελθὼν, καὶ πᾶν ἔθνος. Paulò post idem: ὅπως μὲν οὖν τὰς πάντων ἄλλων φωνὰς ἀθροίζων, ποικίλον ἀπεργάζεται τὸν λόγον, καὶ χρῆται ποτὲ μὲν ταῖς ξέναις, ποτὲ δὲ ταῖς ἀρχαίαις, ποτὲ δὲ ταῖς κοιναῖς, καὶ συνήθεσι. καὶ θαυμάσειέ τις, ὅτι καὶ κοιναὶ λέξεις παρ' αὐτῷ σώζουσι τὸ σεμνὸν τοῦ λόγου. *Translationes uerò multũ ornamenti afferre orationi quiuis intelligit: conueniunt autẽ Heroico poëmati, quia grande quiddam præ se ferunt, & magnam afferunt dignitatem rebus, dum uitant uulgaria. Hinc Quintil. lib. 8. translatio, in qua uel maximus est ornatus, uerba non suis rebus accõmodat. Ideò Plutarchus Homeriei poëmatis artificium perpendens, ait:* μεταφορὰ δὲ ἐστὶ ἀπὸ τοῦ κυρίως δηλουμένου πράγματος ἐφ' ἕτερον μετενηνεγμένη μετὰ τῆς ἀμφοῖν ἀναλόγου ὁμοιότητος, πολλὴ δὲ καὶ ποικίλη παρ' αὐτῷ. *Nec uerò pauciores, aut minus illustres habet translationes Vergilius apud Latinos in sua Aeneide, quod alibi nos commodius, Vergilianum ornatum cum Homerico conferentes, considerabimus, atq; explicabimus. De translationum generibus, & earum usu, qui plura legere uolet, uideat apud Aristot. lib. III. Rhet. & Plutarchum in loco superius prolato, & Ciceronem libro tertio de Orat. & in eo libro qui inscribitur Orator.*

περιττὴ γὰρ καὶ ἡ διηγηματικὴ μίμησις τῶν ἄλλων. τὸ δὲ ἰαμβικὸν, καὶ τετράμετρον κινητικὰ, τὸ μὲν ὀρχηστικὸν, τὸ δὲ πρακτικόν. ἔτι δὲ ἀτοπώτερον, εἰ μιγνύοι τις αὐτὰ, ὥσπερ Χαιρήμων. διὸ οὐδεὶς μακρὰν σύστασιν ἐν ἄλλῳ πεποίηκεν, ἢ τῷ ἡρῴῳ. ἀλλ' ὥσπερ εἴπομεν, αὐτὴ ἡ φύσις διδάσκει τὸ ἁρμόττον αὐτῇ διαιρεῖσθαι.

Nam modus ipse enarratiuus præ cunctis alijs excellens est. iambi uerò, atque octonarij mobiles quidem sunt: uerùm, ut hi saltationibus, sic agendis rebus illi aptissimi sunt. Ad hæc illud etiam magis absurdum, si quis, ut ipse Chæremon, hos miscuerit. Quare longum contextum alio, præterquàm Heroico metro rite panget nemo, nimirũ id congruere (sicut diximus) Natura docet.

B *Prima illa uerba hanc mihi uidentur præ se ferre sententiam, abundat enim Epopœia, enarratiua poësis, etiam alijs: nam ait Aristoteles, non mirum est, si Epopœia, & Heroicum carmen recipit uarietatem linguarum, & metaphoras magis quàm alia poëmata, & alij uersus, quia alijs etiam multis rebus abundat epicum poëma, quæ reliquis desunt, ut (si enumerare uelis) imaginibus, seu collationibus,* εἰκόνας *Græci uocant, quales multæ apud Homerum sunt, hyperbole, epithetis, alijs innumerabilibus, quæ in alio poëmatis genere aptè non inseruntur. Et quoniam posset aliquis quærere, cur iambicò uersu, aut tetrametris scribatur heroicum poëma: respondet Aristoteles, utrunque optima ratione genus fuisse reiectũ: nam iambi sunt* πρακτικοὶ, *id est, potius apti sunt sermonibus, qui inter homines quotidie habentur, dum inter se de aliqua re agunt, & colloquuntur: uel, ut breuius & apertius dicam, iambi sunt apti comœdiæ, & tragœdiæ, & alijs generibus poëmatum, in quibus homines agentes exprimũtur, & negociantes. Tetrametra autem sunt* ὀρχηστικὰ, *id est apta ad saltationem, de qua re dictum est copiose superiore quodam loco, ubi Aristoteles ex tetrametris trimetra facta esse asserebat, quòd poësis minus saltatione uti cœpit, atque eadem de causa* τροχερὰ *tetrametra idem Aristoteles uocat in Rhetor. libro tertio: quæ uerba superius retulimus, uti sese habent. Patet igitur, cur Epici poëtæ neque iambico, neque tetrametro utautur uersu. Quòd si quis adhuc putaret multis uersuum generibus mistis, heroicum poëma rectè posse contexi, respondet Aristoteles, hoc multò magis absurdum fore, ac ridiculum: & si Chæremon id fecisse narratur apud ueteres. de qua re quia superius copiose egimus, nihil est necesse ut repetamus. Nimirum autem misti uersus multi ridiculi sint oportet, multumq; præ se ferant leuitatis. Adde quòd legentes nunquam satis eodem uestigio mentem sistere possunt. Quid? quod cum alij mobiliores, alij tardiores sint, alij rotundiores, alij minus uolubiles, existat necesse est ex tali uersuum uarietate summa confusio. Concludit igitur Aristoteles, longi poëmatis constitutionem (Epopœiam intelligit) non alio debere genere uersuum scribi, quàm herôo: ipsa natura monstrante, quàm hoc deceat, monstrat quippe natura ex sono numerorum, qui iucundi auribus sunt. Adnotanda uerò illa uerba in contextu,* τὸ ἁρμόττον διαιρεῖσθαι, *nam decorum ideo dignitatem obtinet, quia singulis rerum generibus separatim adaptatur, nihilq; aliud est* τὸ ἁρμόττον, *quàm distributio eius, quod conuenit, in singulas res pro genere diuerso aptè facta.*

Ὅμηρος δὲ ἄλλα τε πολλὰ ἄξιος ἐπαινεῖσθαι, καὶ δὴ καὶ ὅτι μόνος τῶν ποιητῶν οὐκ ἀγνοεῖ ὃ δεῖ ποιεῖν αὐτόν. αὐτὸν γὰρ δεῖ τὸν ποιητὴν ἐλάχιστα λέγειν. οὐ γάρ ἐστι κατὰ ταῦτα μιμητής. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι αὐτοὶ μὲν δι' ὅλου ἀγωνίζονται, μιμοῦνται δὲ ὀλίγα καὶ ὀλιγάκις. ὁ δὲ ὀλίγα φροιμιασάμενος, εὐθὺς εἰσάγει ἄνδρα, ἢ γυναῖκα, ἢ ἄλλο τι ἦθος. καὶ οὐδὲν ἀήθη, ἀλλ' ἔχον ἦθος. A

Proin uates Homerus in hoc quoque quemadmodũ & in cæteris, præcipua laude dignus est, quandoquidem omnium unus, quid ipsum deceat poëtam, minimè ignorat. Decet autem hunc ex persona sua pauca dicere: quòd in eo imitator non sit: itaque uates alij, dum hoc studio semper certant, pauca interim, paucisque in locis imitatione assequuntur. contra Homerus pauca admodum præfatus, modo uirum, modo mulierem, interdum mores aliquos inducit: nihil enim unquam nõ moratum: at semper moribus præpollens, quodcunque confingit.

Homerus multis de causis laudandus, extollendusque est: nam quicquid in Epico poëmate artificij requiritur, id totum ipse primus demonstrauit cæteris: rationemque rectè scribendi. Quatenus ad Heroicum, hexametrumque uersum, de quo paulò ante loquebamur, etiam Horatius in Epistola ad Pisones, Homerum primum illius generis metrorum authorem fuisse ait:

Res gestæ regumque, ducumque, & tristia bella.

Quo scribi possent numero monstrauit Homerus: ac subinde idem Horatius ostendens, quomodo τοῦ ἁρμόζοντος fuerit in singula genera facta distributio, statim addit:

Versibus impariter iunctis querimonia primùm.

Post etiam inclusa est uoti sententia compos. Paulò post ibidem:

Archilochum proprio rabies armauit iambo. & quæ sequuntur.

Obseruatione enim doctorum hominum, & numerorum terminatione, auriumque iudicio dijudicata fuerũt singula uersuum genera, cui magis rei scribendæ competerent. Hermogenes libro secundo περὶ γοργότητος de metris poëtarum diuersis, ait; κῶλα γε μὴν ἴδια ποιήσεως καὶ συνθῆκαι, ῥυθμοί τε, καὶ ἀναπαύσεις, ῥᾴδιον μὲν εἰπεῖν, ὅτι τὰ μέτρα. Idem paulò post hexametrorum formas ait esse uarias: ut mirum non sit ijs in Epico poëmate scribendo usos fuisse ueteres: τοῦτο δὲ συμβαίνει μάλιστα μὲν καὶ διὰ τὸ πλῆθος τῶν τοῦ ἑξαμέτρου σχημάτων, ἔστι γὰρ αὐτοῦ σχήματα δύο καὶ τριάκοντα, ὥς διδάσκουσιν ἡμᾶς οἱ γραμματικοί. Magnum est, & admiratione dignum, nec tamen nisi uerissimum, quod eodem loco de Homeri artificio in uersibus scribendis recenset idem Hermogenes: nam si in reliquorum poëtarum poësi consideres hexametrorum genus: unum tantum, ac simplex reperias, quia pro materie diuersa earum rerum, de quibus locuti sunt, ipsa distinguere, ac uariare non studuerunt. Homerus autem ita in singulis animi affectionibus, & moribus exprimendis distinxit, & uariauit, ut quamuis hexametrum unum sit, ac simplex per se, quòd sex dimensionibus, ac rhythmis constat: uariæ tamen pro diuersitate, ac dissimilitudine sumpta à rebus: illius formæ esse uideantur: nam si uel alterius cuiusuis personæ sermonem exprimit, uel ipsemet à seipso aliquid nunciat (quod proprium est epici poëmatis, in quo diximus, sæpè esse ἀπαγγελίαν poëtarum) ita conuenientes facit numeros, ut & grauitatem, & humilitatem, & ornatum, & simplicitatem, sicuti locus personæque dignitas, & orationis genus postulat, præ se ferant. Verba illius sunt hæc: ὅταν γὰρ ἡ διάθεσιν ἐμπαθῆ τοῦ λέγοντος προσλάβῃ ὁ ποιητὴς, ἢ τι ἄλλο προσώπου ἦθος μιμεῖται, ἢ καὶ ἑαυτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ τοιόνδε τι, ἢ τοιόνδε πρᾶγμα ἐξαγγέλλῃ, ἀνάγκη τὰς προσηκούσας ἐνταῦθα καθ' ἕκαστον γίνεσθαι κατὰ τὰ εἴδη τῶν λόγων ἀναπαύσεις, καὶ βάσεις, καὶ συνθήκας, καὶ ῥυθμὸς ἢ τραχεῖς, ἢ ἀφελεῖς ἢ περικαλλεῖς. Quæ uerba eò libentius apposui, quia declarant hunc Aristotelis locum, ubi ait Homerum etiam ob id esse magnopere laudandum, quòd pauca sub suæ personæ figura protulit: id enim debent in primis seruare poëtæ, quia imitantur, atque ab imitatione nomen ducunt: quatenus igitur ipsi narrant, non imitantur, neque munus exequuntur suum. Quòd si aliorum poëmata intuearis (inquit Aristoteles) uideas ipsos multum operæ posuisse in narrationibus sub sua persona proferendis: paucisque admodum in locis expressisse loquentes personas: atque eo modo, quo maximè debebant, imitatos fuisse hominum actiones, & mores, qui non

aliunde

A *aliunde facilius perspiciuntur, quales sint, quàm ex sermone. Homerus uerò pauca quædam præfatus statim imitari, atq; exprimere personarum mores, actionesq; per sermonem cæpit: totumq; poëma illius ubiq; moratum est, quia loquentium aut uirorum, aut mulierum, aut aliarum huiusmodi personarum apparet* προαίρεσις, *de qua superius, cum de Moribus ageremus, copiose locuti fuimus.*

Δεῖ μὲν οὖν ἐν ταῖς τραγῳδίαις ποιεῖν τὸ θαυμαστόν, μᾶλλον δ' ἐνδέχεται ἐν τῇ ἐποποιίᾳ τὸ ἀνάλογον. διὸ συμβαίνει μάλιστα τὸ θαυμαστόν, διὰ τὸ μὴ ὁρᾶν εἰς τὸν πράττοντα.

Sanè conuenit Tragœdiæ ipsum præbere mirandum, magis aūt Epopœiæ, quòd uidelicet proportione respondeat: ideoq; mirandum maximè huic conuenit, quoniam in ea ad ipsum agentem minimè respicimus.

Multa sunt, uti diximus, in quibus conueniunt tragœdia, & epopœia: conueniunt igitur etiam hac in re, quòd oportet sicuti in tragœdia admirabilem conficere sermonem, nouoq; quodam stupore semper suspensos tenere auditorum animos. Fortuita, quæ tamen non sine fato quodam accidisse uidentur, admirationem afferunt hominibus, sicuti ante declarauimus, cum de tragœdiæ artificio loqueremur. Talia quoque in Epopœia inesse oportet. Vel si non libet ex superioribus locum hunc ita explicare, dicendum est simplici quadam ratione Aristotelem monuisse, ut narrationes Epicorum, sicuti etiam tragicorum: sint eiusmodi, ut admirabiles uideri poßint, tùm propter res, quæ narrantur, tùm propter amplificationem, quæ grandiores ipsas faciat, ac sublimiores: non enim sicuti res gesta est, semper est explicanda breuiter: sed quærendæ delitiæ omnes, & fuci, quibus res exornari poßint. Ac sanè magis recipit Epicum poëma huiusmodi amplificationes, quàm tragicum, quia non exprimuntur agentes homines in eo, sicuti in tragœdia, licetq; poëtæ præter imitationem loquentium personarum, etiam ex suo ingenio addere multa, quæ ad actionem exprimendam, & exornandam pertinent: atque hoc significauit Aristoteles, per illam dictionem τὸ ἀνάλογον, *quia alio modo admirabilem facit suum sermonem tragœdia, quàm Epopœia: pluresq; rationes suppetunt amplificandi rem, & admirationis mouendæ in Epopœia: quia multa profert ipse poëta: atque*
B *id exemplo statim declarat.*

ἐπεὶ τὰ περὶ τὴν Ἕκτορος δίωξιν ἐπὶ σκηνῆς ὄντα, γελοῖα ἂν φανείη, οἱ μὲν ἑστῶτες, καὶ οὐ διώκοντες, ὁ δὲ ἀνανεύων. ἐν δὲ τοῖς ἔπεσι λανθάνει.

Porrò, si quis illa, quæ de persecutione in Hectorem sunt, in scenam afferat, utiq; ridicula apparere fecerit: nam & illos stare, & hunc abnuere uidere esset, id quod prorsus in ipsis carminibus latet.

Exemplum sumitur ex Iliados Hom. lib. XXII. ubi Achillem describit insectantem Hectorem fugientem. Versus Homeri hi sunt, qui sub persona narrantis poëtæ proferuntur:

Ἕκτορα δ' ἀσπερχὲς κλονέων ἔφεπ' ὠκὺς Ἀχιλλεύς
ὡς δ' ὅτε νεβρὸν ὄρεσφι κύων ἐλάφοιο δίηται. *& qui sequuntur paulò post:*
πῶς δέ κεν Ἕκτωρ κῆρας ὑπεξέφυγεν θανάτοιο
εἰ μή οἱ πύματόν τε καὶ ὕστατον ἤντετ' Ἀπόλλων
ἐγγύθεν ὅς οἱ ἐπῶρσε μένος, λαιψηρά τε γοῦνα.
λαοῖσιν δ' ἀνένευε καρήατι δῖος Ἀχιλλεύς.
οὐδ' ἔα ἱέμεναι ἐπὶ Ἕκτορι πικρὰ βέλεμνα.
μή τις κῦδος ἄροιτο βαλών, ὁ δὲ δεύτερος ἔλθοι
ἀλλ' ὅτε δὴ τὸ τέταρτον ἐπὶ κρουνοὺς ἀφίκοντο. *& qui sequuntur.*

In his uersibus, uti satis patet, fugiens Hector, fugientem insequens Achilles miro quodam artificio describitur: ut intueri utrunque, legens Homeri uersus, tibi uidearis, adeò aptè rem ob oculos ponit. Græci, dum Achilles Hectorem insequebatur fugientem, iacula, telaq; contorquebant in Hectorem. Achilles uerò ueritus, ne, si illi telis Hectorem oppreßissent, sibi tam magna laus præriperetur, nutu capitis significauit Græcis, ne tela conijcerent. Hæc si quis in scenam adducere uelit: currentemq; Achillem exprimere, & fugientem Hectorem, rursus Græcos tela conijcientes, & nutu significantem Achillem, ne conijcerent: ridicula planè tota fuerit actionis huius imitatio, & repræsentatio: commodius igitur narrantur ab ipso

Poëta, qui singula ob oculos ponit, dum rem exactè ornateq; explicat, Sententijs, uerbisq; in medium allatis, quæ euidenter omnia exprimant. Tragœdia igitur hanc uim non habet: quia agentes homines (cum Dramaticum sit poëma) imitatur: facit tamen aliquando etiam ipsa huiusmodi narrationes, quæ à Nuncio proferuntur: qualis illa est apud Sophoclem in Electra: ubi quadrigarum cursus in Pythijs, & Orestæ mors narratur: omnia enim ornamenta, ac lenocinia, fucosq; uerborum in huiusmodi narrationibus effingendis quærere solent tragici Poëtæ, ut rem ob oculos ponant, amplificentq;, & admirabiliorem reddant. nullum autem locum cõmodiorem suæ artis, & eloquentiæ ostentandæ habent tragici Poëtæ, quàm in Nunciorum sermone exprimendo: referunt enim Nuncij aliunde uenientes ea, quæ acta sunt: nec multum differunt à persona Poëtæ, qui in Epico poëmate, ipse quoq; narrat res gestas, modumq; omnem exponit, quo gestæ fuerunt. Quis uerò iam non uidet ὑπὲρ τὸ ἀνάλογον, Epopœiam multis in locis: imò ubiq; hanc amplificandi, narrandiq; facultatem habere? quantò igitur maior hæc est, tantò magis exprimit in rebus τὸ θαυμαστόν. Locus est Homeri in Odyss. libro quinto, ubi natantem exprimit Vlyssem, undisq; iactatum. Vberrima illa est, & longißima narratio: nam quæcunq; naufrago homini in natatione accidere possunt, ea omnia exprimere in Vlysse eo loco uoluit Homerus: neq; quidquam prætermisit, aut in peritia, & fortitudine Vlyßis exponenda, aut ui undarum, aut iactatione, & motione natantis explicanda. non apertius, clariusq; oculis cernere naufragum hominem ad littus incolumen enatantem poßis: quàm in illis uersibus legens cuncta, intueri, quasi præsens adsis. Sed obijciat se mihi fortasse hoc loco aliquis, dicatq;: Si uera est Aristotelis præceptio paulò ante tradita: Poëtam, tũc minime uideri poëtam in epico poëmate, cum narrat aliquid ipse, quia non imitatur (sicuti in primis debet) neque exprimit diuersarum personarum mores, & sermonem: cur nunc à te dictum est, ibi maximè uires suas, & artificium ostentare poëtam, admirabilemq; & amplam facere orationem, ubi ipse narrat aliquid? respondeo: Cum epica poësis sit διηγηματική, neq; agentes homines exprimat, ac imitetur: sed quomodo gesserint narret, referatq; diuersarum personarũ sermones, duplicem ueluti campum latißimè patentem habere, per quem expatietur, uiresq; suas in dicendo ostentet. Alterum quidem, cum moratos exprimit sermones diuersorum hominum, nam maximo opus est artificio in oratione morata conficienda, neq; quiuis hoc efficere potest, nam ferè omnes satis esse putant, si rem narrent, uti gesta fuerit, morumq; exprimendorum nullam curam suscipiunt, de qua re Halicarnasseus in suis Rhetoricis hoc hominũ genus reprehendens ait:
» οἱ μὲν ἠθῶν ἀμοίρους τοὺς λόγους ποιοῦντες
» οἰόμενοι τοῦ πράγματος εἶναι ἀγῶνα, τὸ δὲ ἦθος ἐν παρέργῳ τιθέμενοι. & quamuis ad oratores B
hoc ipse referat, potest tamen etiam ad poëtas referri. Alterum campum, per quem excurrit, poëta epicus habet, in quo descriptiones locorum, uestium, temporum, motionum, gesticulationum, atq; aliarum huiusmodi rerum quàmplurimarum descriptiones facit, potestq; pro suo arbitratu exprimere τὸ θαυμαστόν illud, de quo paulò ante loquebamur. Et quãuis, quo loco has facit descriptiones, ac narrationes sub sua persona, non imitatur: quia tamen necesse est multa in ijs explicari, quæ in sermone personarum commodè exprimi ac declarari nõ possunt: licet poetæ epico tali uti narratione aliqua, quam ipse proferat: nullius personæ imitans mores, & sermonem. Locus in quo hoc obseruari potest, est apud Homerum lib. V. Odyss. ubi hi sunt uersus, in quibus habitum Mercurij iussu Iouis ad Calypso ituri exactè describit:

» αὐτίκ' ἔπειθ' ὑπὸ ποσσὶν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα.
» ἀμβρόσια χρύσεια, τά μιν φέρον ἠμὲν ἐφ' ὑγρὴν.
» ἠδ' ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν ἅμα πνοιῇς ἀνέμοιο. & qui sequuntur.

Et paulò post alij, in quibus insulam Calypsus, eiusq; situm, & summam amœnitatem explicat:

» ᾧ ἔνι νύμφη
» ναῖεν ἐϋπλόκαμος, τὴν δ' ἔνδοθι τέτμεν ἐοῦσαν,
» πῦρ μὲν ἐπ' ἐσχαρόφιν μέγα καίετο, τηλόσε δ' ὀδμὴ
» κέδρου τ' εὐκεάτοιο. & qui sequuntur.

Rursus eodem libro ubi arbores securi cædentem facit Vlyssem, ut ratem, quam discessurus conscenderet, ædificaret:

» δῶκε δέ οἱ πέλεκυν μέγαν. & qui sequuntur.

Plurimi enim uersus sunt, in quibus Poëta narrans ipse mirificè studet ea exprimere, quæ dixi, ut nõ minor uoluptas ex tali descriptione propter illud, quod Græci uocant τὸ ἀκριβές, percipiatur, quàm in reliqua poësi: ubi personas loquentes facit, eorumq; mores imitatur. Vergilius quoq; libro primo Aeneid. ubi Veneris habitum, quem gerebat tunc collocutura cum Aenea, describit, ait:

» Virginis os, habitumq; gerens, & uirginis arma
» Spartanæ. & quæ sequuntur. Paulò post.

A *Vbi picturam explicat, & aduentum Didonis in templum, multa quidem sine imitatione sub sua persona refert: sed planè artificiosè, & aptè: quia secus si fecisset, mutilum, ac languens totum fuisset poema: necesse est igitur aliquando longas inserere in Epica poësi narrationes imitatione carentes, quæ mirificè oblectant legentium animos, & habent τὸ θαυμαστόν. Ac sic opinor declaratum est à me, qua ratione περὶ τὸ ἀνάλογον magis τὸ θαυμαστὸν inserat in suo poëmate Epicus poëta, quàm Tragicus: in manuscriptis libris uideo interpositam dictionem ὡς, sic: δεῖ μὲν οὖν ὡς ἐν ταῖς τραγῳδίαις ποιεῖν τὸ θαυμαστόν. Rursus in consequentibus uerbis additionem est aliquam uidere, nam sic leguntur: διὸ συμβαίνει μάλιστα τοῦτο τὸ θαυμαστὸν διὰ τὸ μή. & quæ sequuntur.*

Τὸ δὲ θαυμαστὸν ἡδὺ σημεῖον δέ. πάντες γὰρ προστιθέντες ἀπαγγέλλουσιν ὡς χαριζόμενοι.

Cæterùm mirandum ipsum per se esse gratum, argumento sit: quòd omnes huiusmodi aliquod, dum nunciant, ueluti dicturi in gratiam, id semper exaggerant.

Rationem affert Aristot. cur narratio admirabilis debet esse tum in Tragœdia, tum in Epica poësi, est autem hæc: Quia (inquit) omne admirabile, iucundum est, si igitur poëta aliquid narr t simplici quadam ratione, neq; amplificet, aut exornet, frigida erit, ac penitus elanguescet omnis narratio. lib. Rhet. I. Aristot. καὶ τὸ θαυμάζειν ἡδύ, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ἐν μὲν γὰρ τῷ θαυμάζειν τὸ ἐπιθυμεῖν ἐστίν, ὥστε τὸ θαυμαστὸν ἐπιθυμητόν. Verùm de hac re superius locuti satis fuimus. Hinc Vergil. lib. I. Aeneid. ait:

Miratur molem Aeneas.

Quòd cum uoluptate quadam animi maxima, innuit illum talia spectasse, nam admiratio huiusmodi uoluptatem affert. Sicuti igitur cum picturam intuemur præclarã: admiramur simul pictoris, à quo fuerit expressa, artificium, & uoluptatem capimus incredibilem, quemadmodum in suo Aenea Vergilius innuit:

Artificumq; manus inter se operumq; laborem
Miratur. *Paulò post:*
Hæc dum Dardanio Aeneæ miranda uidentur,
B *Dum stupet, obtutuq; hæret defixus in uno.*

Sic in Poësi, cum aptè, ornatèq; aliquid expressum audimus à perito & docto Poëta, admiramur illius artificium, magnamq; uoluptatẽ percipimus. Quòd uerò ornatus, & amplificatio sermonis delectet signo huiusmodi demonstrat. omnes, qui aliquid nunciant, rem conantur augere, & ornatius exponere, ut gratior, suauiorq; ipsorum sit narratio.

Δεδίδαχε δὲ μάλιστα ὅμηρος καὶ τοὺς ἄλλους ψευδῆ λέγειν, ὡς δεῖ, ἔστι δὲ τοῦτο παραλογισμός. οἴονται γὰρ ἄνθρωποι ὅταν τουδὶ ὄντος, ἢ γινομένου, τοδὶ γίνεται, εἰ τὸ ὕστερόν ἐστι, καὶ τὸ πρότερον εἶναι, ἢ γίνεσθαι, τοῦτο δέ ἐστι ψεῦδος. διὸ δή, ἂν τὸ πρῶτον ψεῦδος, ἄλλου δὲ τούτου ὄντος ἀνάγκη εἶναι, ἢ γενέσθαι, ἢ προσθεῖναι, διὰ γὰρ τὸ εἰδέναι τοῦτο ἀληθὲς ὄν, παραλογίζεται ἡμῶν ἡ ψυχὴ καὶ τὸ πρῶτον, ὡς ὄν.

Homerus uerò præcipuè alios docuit, quo pacto mendacium ipsum dici oporteret, quod profectò paralogismus est. Existimant enim homines cum hoc ipso existente, siue facto, hoc ipsum fiat. si posterius sit, etiam prius esse, uel fieri: quod quidem mendacium est, sed ob id sanè mendacium primum est, quod alio quopiam existente, hoc idem esse, uel fieri necesse sit. siquidẽ cùm hoc esse uerum sciat, anima nostra paralogismo colligit, etiam primum esse uerum.

Aliud est etiam, in quo magnoperè laudandus est Homerus: nam docuit primus, quomodo in poësi sit confingendum mendacium: docuisse illum ait, quia primus aptè confinxit mendacia: ut qui sequi ipsius uestigia uoluerit, facilè posit artem mentiendi perspicere. Summatim uerò exponit Homeri mendacia Paralogismo contineri. Et quoniam παραλογισμῶν in libro τῶν ἐλέγχων enumerat Aristoteles septem modos: sciendum hoc loco intelligi debere quartum, qui appellatur à consequentibus. Aristoteles enim uocat

τὸν παρὰ τὸ ἑπόμενον ἔλεγχον, est autem captionis genus hoc, quotiescunq; retrò uicißim consequens commeare existimatur: nec tamen uerum est, ut si mel est, dulce est: si dulce est, mel est: quod nequaquam uerum est, non enim retrò commeat, aut conuertitur: alia enim dulcia etiam sunt, præter mel. Alterum exemplum est: si pluit, terra madida est: si terra madida est, pluit: potest enim rore, pruina, niue, alijsq; modis madescere. Huius generis illud quoq; est argumentum, quo utuntur Rhetores, ad probandum enim aliquem adulterum, id quod consequens est, sumunt: eum comptum esse, aut unguento delibutum, noctuq; errantem uideri, quæ in multis uera reperiuntur, at non in omnibus. Verba Aristotelis ex libro τῶν ἐλέγχων sumpta apponam, quia simillima his sunt, quæ profert hoc loco: ὁ δὲ παρὰ τὸ ἑπόμενον ἔλεγχος διὰ τὸ οἴεσθαι ἀντιστρέφειν τὴν ἀκολούθησιν, ὅταν γὰρ τουδὶ ὄντος ἐξ ἀνάγκης τόδε ᾖ, καὶ τοῦδε ὄντος οἴονται καὶ θάτερον εἶναι ἐξ ἀνάγκης, ὅθεν καὶ περὶ τὴν δόξαν ἐκ τῆς αἰσθήσεως ἀπάται γίνονται. πολλάκις γὰρ τὴν χολὴν μέλι ὑπολαμβάνομεν εἶναι διὰ τὸ ἕπεσθαι τὸ ξανθὸν χρῶμα τῷ μέλιτι, καὶ ἐπεὶ συμβαίνει τὴν γῆν ὕσαντος γίνεσθαι διάβροχον, κἂν ᾖ διάβροχος ὑπολαμβάνομεν ὗσαι, τὸ δὲ οὐκ ἀναγκαῖον. de huiusmodi genere paralogismi mentionem facit etiam Aristot. lib. Rhet. secundo, ubi de apparentibus Enthymem. locis loquitur, docetq;, quomodo captiosæ argumentationes sint soluendæ. Iam uerò si diligenter consideres, nihil aliud est, confingere mendacia poëtica, quàm probabiliter loqui: ex quo patet poëticen facultatem, quod alibi copiosius exposuimus, reijcere ea, quæ prorsus sunt falsa, conuenireq; cum Rhetorice, quæ ex probabilibus ducit argumentationes, sicuti docet Aristoteles copiose libro Rhet. primo, ubi loquitur περὶ τεκμηρίων, καὶ σημείων, maximam enim partem suarum probationũ elicit ex signis probabilibus, quæ etiam ad alia possunt referri, nam necessaria quæ sunt, ἀντιστρέφοντα. Ideò Aristoteles in libro τῶν ἐλέγχων, significare uolens hoc genus probationum pertinere ad Rhetoricen, ait: ἐν δὲ τοῖς ῥητορικοῖς αἱ κατὰ τὸ σημεῖον ἀποδείξεις ἐκ τῶν ἑπομένων εἰσί, hæc omnia igitur etiam ad poëticen sunt referenda, quia ex his sua mendacia confingit: hoc est (ut ego interpretandum puto) uerisimilia & probabilia loquitur. Hermog. lib. II. περὶ γοργότητος, ubi agit περὶ μυθικῶν ἐννοιῶν, enumerat singillatim omnia genera mentiendi, quibus utuntur poëtæ. Atq; nisi fallor, quatuor genera statuit: Primum, quod continet fabulas antiquorum, de Saturno, de Titanum, Gigantumq; sobole, de Iouis, Martis, aliorum Deorum rapinis, ac furtis, quæ omnia ait esse περὶ τῶν θεῶν ἀνθρωποπαθῶς λεγόμενα. & propterea dicere possumus probabilia uideri: quamuis non temerè huiusmodi fabularum genus ab antiquis Philosophis fuerit excogitatum, ut superius docuimus. Alterum genus est, quod continet transmutationes hominũ in alias animalium formas, ut Cadmi in draconem. Halcyonis, Philomelæ, & Procnes in aues, & marium mutationes in fœminas, ut Tiresiæ, uel fœminarum in mares, ut Cænei: uel in diuersas diuersorum animantium figuras, ut Centaurorum, Sirenum, Gorgonum, Tritonum, Pegasorum, Cyclopum, & reliquorum huiusmodi. Tertium genus est, quod plurimum in se habet παραλογίας, ut si dicas bouem locutũ, equum cecinisse, & quæ huiusmodi sunt. Quartũ genus est κατὰ ὑπερβολήν, qualia sunt illa Homerica: ὁ ἀχιλλεὺς ποσὸν δὲ ἐπήδα, ὁ αἴας, καὶ ὁ ἕκτωρ τηλικοῦτον ῥαδίως ἐρρίπτει λίθον, καὶ ὅτι τηλικοίδε ἦσαν. Hoc quartum genus usitatißimum est apud poëtas, & Homerum in primis: nam quamuis sint (ut Hermog. ait) ὑπερβάλλοντα ἀνθρώπου φύσιν, καὶ ὑπ' ἐκείνων παραλογούμενα, uidentur tamen esse ὡς γεγονότα, καὶ πιστεύεσθαι ἄξια. Tertium genus haud scio, an apud ullum poëtam (de Epicis loquor) sit usitatum, aut probari debeat: alienißimum enim est non modò à ueritate, sed etiam à probabili & uerisimili, cum prorsus falsißimum sit ac fabulosum, præterq; naturam fictum. Reliqua duo genera recepta sunt ex ueterum Pythagoreorũ, & aliorum philosophorũ disciplina, qui sub eiusmodi figmentis, de natura rerũ, hominumq; moribus ac uita loquebantur. Hæc igitur ita sese habent, sed Aristoteles hoc loco, cum dixit Homerũ docuisse, quomodo aptè per paralogismum mendacia confingi possent: intelligit tantùm illud sermonis genus, quo poëtæ utuntur, amplificationis gratia, ut rem magis augeant, admirabilioremq; faciant, discedentes enim à uero, uerisimilia captant, & probabilia, sed operæpretiũ fuerit exactius contextũ declarare: appositis ad Aristotelis uerba exemplis, ut locus alioqui difficillimus apertißimè intelligatur. Consequentia alia sunt facti, alia sunt temporis, utrumque genus complexus est Aristoteles illis uerbis: τουδὶ ὄντος ἢ γινομένου τοδὶ γίνεται, εἰ τὸ ὕστερον ἐστὶ καὶ τὸ πρότερον εἶναι ἢ γίνεσθαι. Pallet, ergo amat. Vnguentatus est ergo adulter, hæc sunt consequentia facti. Nudauit ensem, ergo peremit. Sedebat in templo Vestæ, ergo uiolauit Vestalem: hæc sunt consequentia temporis: τουδὶ ὄντος, id est, si exemplum afferas, cum noctu ambulet: ἢ τουδὶ γινομένου: utpotè, si dicas cùm cruentatus sit, & exierit è sylua, τοδὶ ἐστὶ, est adulter: ἢ τοδὶ γίνεται, peremit Aiacem. εἰ τὸ ὕστερον ἐστὶ, utpote si dicas, pallet: καὶ τὸ πρότερον εἶναι, ergo amat: sed inquit Aristoteles, τοῦτο ἐστὶ ψεῦδος, quia pallor etiam ex ægritudinine corporis proficiscitur: &

alijs

A alijs causis. Iam uerò adnotanda uerba quæ sequuntur: διὰ γὰρ τὸ εἰδέναι τοῦτο ἀληθὲς ὄν, παραλογίζεται ἡμῶν ἡ ψυχή. Non enim ab inscijs hominibus fiunt paralogismi, sed prudentibus, ac scientibus: sciunt enim non esse necessariò uerũ, amare eum, qui pallet: proferunt tamen, quia probabile est, & cupiũt persuadere audientibus. Hinc Aristot. lib. Rhet. primo, ait Sophistam captiosis argumentationibus uti, non ex facultate ipsi insita, sed ex electione, quasi innuat Sophistam scientem paralogismis uti. Verba Aristotelis sunt hæc: ὁ γὰρ σοφιστικὸς οὐκ ἐν τῇ δυνάμει, ἀλλ' ἐν τῇ προαιρέσει, πλὴν ἐνταῦθα μὲν ἔσται (de Rhetorice loquitur) ὁ μὲν κατὰ τὴν ἐπιστήμην, ὁ δὲ κατὰ τὴν προαίρεσιν ῥήτωρ, ἐκεῖ δὲ σοφιστὴς μὲν κατὰ τὴν προαίρεσιν, διαλεκτικὸς δὲ οὐ κατὰ τὴν προαίρεσιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν δύναμιν. Poëtæ igitur etiam, non secus ac Sophistæ paralogismis utuntur κατὰ τὴν προαίρεσιν, quia sciunt hoc uerum esse, illud probabile, ac probabili uti malunt, quàm uero: illa dictio ἄλλου in manuscriptis libris secus se habet, ἄλλο, sic, ἄλλο δὲ, τούτου ὄντος, ἀνάγκη εἶναι, ἢ γίνεσθαι, quæ lectio multò est probatior. Rursus illa uerba, παράδειγμα δὲ τούτου ἐκ τῶν νίπτρων, in nonnullis desiderantur, sed Medicæus liber habet: & agnoscit Georg. Valla in sua translatione: & Paccius. puto igitur esse sensum, in Lauacris, apud Hom. in Odyss. ubi Eurycleam facit agnoscentẽ Vlyssem ex cicatrice, dum pedes lauaret: satis apparet, ex probabili signo ductam agnitionem: ac ingeniose ab Homero fuisse confictam. Nec uerò sine causa ait παραλογίζεται ἡμῶν ἡ ψυχή, nam omnes ratiocinationes tam ueræ, quàm probabiles, & falsæ, ἐκ τῆς διανοίας, quæ uis est, & facultas in anima nostra, per quam ratiocinamur, proficiscuntur.

προαιρεῖσθαί τε ἀδύνατα, εἰκότα μᾶλλον, ἢ δυνατὰ καὶ ἀπίθανα, τούς τε λόγους μὴ συνίστασθαι ἐκ μερῶν ἀλόγων, ἀλλὰ μάλιστα μηδὲν ἔχειν ἄλογον. εἰ δὲ μή, ἔξω τοῦ μυθεύματος, ὥσπερ Οἰδίπους. τὸ μὴ εἰδέναι πῶς ὁ ἰόλαος ἀπέθανεν. ἀλλὰ μὴ ἐν τῷ δράματι, ὥσπερ ἐν ἠλέκτρᾳ οἱ τὰ πύθια ἀπαγγέλλοντες, ἢ ἐν μυσοῖς, ὁ ἄφωνος ἐκ τεγέας εἰς τὴν μυσίαν ἥκων.

Itemq́; fieri quæ neutiquam possunt, modo uerisimilia sint, potius quidem eligenda esse, quàm quæ minime uerisimilia: licet fieri possint. Ser-
B mones quoque ipsos adeo non ex parte rationis expertium constitui debere, ut etiam nihil, quod non summa ratione præditum sit, contineant: si uero secus fiat, extra ipsam fabulationem saltem sit: exempli gratia: ignoratio Oedipodis, quo pacto Laius occubuerit: non autem in actibus, sicut in Electra Pythicorum nunciatio: itemq́; in Mysis, ex Tegea mutus ut loqueretur, profectus in Mysiam est.

In manuscriptis libris est dictio interposita hæc δεῖ, & paulò post non est altera, καὶ. Sic enim legitur totus locus hic, προαιρεῖσθαί τε δεῖ ἀδύνατα εἰκότα μᾶλλον ἢ δυνατὰ ἀπίθανα. nam etiam in posterioribus uerbis, non est illa dictio καὶ. Si optio detur poëtæ, utrum malit in oratione ponere, an id quod impoßibile, uerisimile tamen est: an poßibile, non uerisimile tamen, nec credibile: debet potius impoßibile, sed uerisimile eligere, quàm poßibile, non credibile. Exempli gratia: Narrat Homerus Aiacem uastæ magnitudinis, ac immensi ponderis lapidem coniecisse: id, si uires hominis consideres, est impoßibile, uerisimile tamen, quia scimus hominem altero homine longè esse robustiorem: & iactus ille lapidis: quantumuis uasti, quatenus iactus, non est præter naturam, quod fidem arrogat alteri, quod impoßibile uidetur. Iam uerò si dicas: Dædalum confectis ex cera alis euolasse: aut Pegasum alatum, pennatumq́; equũ uolare solitum: hoc, quatenus dicis pennatum aliquod animal uolare, uerißimũ est, nedum uerisimile: sed quatenus homo dicitur pennatus, & Pegasus alatus, hoc præter naturam est, & impoßibile, tantamq́; habet uim, ut alteri deroget fidem, & cum poßibile sit pennatum hominem uolare, non tamen credibile est hominem esse pennatũ. Aliud exemplum quod ad superius pertinet, esto. Ex eodem Homero cognoscimus, uelocitatem tantam in Achille fuisse, ut incredibilis sit dictu: impoßibile est hominẽ adeò uelocem esse, sed quia homo uelocitatem, & facultatem ad currendum à natura recipit: credibile fit, item quod de cursore Lada (sic enim uocat Catullus, quem alij Talum dixerunt) narratur, qui spatio unius diei omnia littora Cretæ currẽs perlustrabat, est quidem impoßibile, sed quia ad cursum aptus homo natus est, credibile uidetur, atq; ex hoc genere illud est, quod refert Lucian. in lib. πῶς δεῖ γράφειν ἱστορίαν. Tã uehemẽti clamore in prælio quidam uociferatus est, ut uno clamore decẽ simul peremerit: & attonitos primũ, mox emortuos

prostra-

prostrauerit, hoc impoßibile est. Sed quia natura insitus est homini clamor, ac uociferatio, credibile fit. Ac A
sanè si consideres, non aliunde ducuntur poëtarum ὑπερβολαὶ, quibus illi paßim utuntur, ut illa apud
» Vergilium: It clamor cœlo. Non dißimile illud Homeri: ὁ μὲν οὐρανὸν εὐρὺν ἱκάνει.
» Plutarchus hoc animaduertens ait: κέχρηται πολλάκις καὶ τῇ ὑπερβολῇ, ἥτις ὑπεραίρουσα τὴν ἀλή-
» θειαν πολλὴν ἐπίτασιν ἐμφαίνει. οἷον λευκότεροι χιόνος, θέειν δ᾽ ἀνέμοισιν ὁμοῖοι. Verùm de his hactenus, nunc reliqua persequor. In poësi Epica, sicuti etiam in alijs illud in primis uidendũ, ne sermones habiti absonum aliquid habeant, aut repugnans. Sed ab omni parte consentiant inter se, & quadrẽt. Quotiescunq; enim aut spatium temporis, quo res gesta fuit, aut locus, aut persona, aut modus, non constat: nõ quadrant rationi, neq; cum legentium, aut audientium mente conueniunt. Si fieri igitur poßit, danda opera, ut nequid repugnans sit, aut absonum: quòd si non poßit, saltem efficiendum, ut extra narrationẽ & actionem repugnantia illa posita uideãtur. Hoc uerò quale sit, declaratur exemplo ex Oedipode Sopho
» clis allato, his uerbis: ὡς μὴ εἰδέναι πῶς ὁ Λάϊος ἀπέθανε. nam Λάϊος legendum est, non ἰόλαος, ut multi habent uulgò impreßi libri. Inducitur à Sophocle Oedipus ignorans à quo, quomodo, ubiq; peremptus fuerit Laius rex. Atq; multa absona sunt in hac actione. Nam qui ignorare potuit Oedipus illum regẽ esse? Verùm esto, ignorauit. An consentaneum rationi est, illud postea non resciße, non percunctatũ fuisse? Fac non rogasse, fac neminẽ superstitem in cæde fuisse: rumor ipse nõ potuit hæc significare? Thebanorum regem Laium peremptũ fuisse, uirum insignem, ac eædem illius ignotam fuisse Corinthijs, ubi cõmorabatur Oedipus apud Polybum regẽ, cuius se putabat esse filium: fieri quî potest? Thebas paulò post uenisse Oedipodem, ænigma soluisse, regno Thebanæ regionis potitum esse, Iocasten uxorẽ duxisse quis credat? An adeò uecors, adeò ignarus, securus rerum omnium, ut quæ uulgò notißima erant, ignoraret ipse unus? ne peremptum quidem Laium esse sciret. Atqui probabilia sunt, quæ sectatur Sophocles, à circũstantia loci, & personarum ducta, in triuio cæsum: dum ueheretur quadrigis unà cum comitibus, à latronibus: quo uno excepto, cætera bellè quadrabãt: unde postea iniectus Oedipodi scrupulus. sed quorsum hæc? quî tamdiu sui oblitus fuit Oedipus, ut nollet peruestigare, quis ille esset, quem peremisset? aut saltem in sermone hominũ tacitus perspicere? Absonum planè hoc est, & minimè consentaneum rationi, atque, ut ait Aristoteles, prorsus ἄλογον. Vna hæc ratio excusandi Sophoclis uidetur reliqua, quòd tota hæc ignoratio, cædesq; Laij extra fabulam, & actionem posita est: nam si in Dramate fuisset, adhibenda erat ratiocinatio diligens, quæ B
apertè repugnantia ostendisset. Multò igitur artificiosius, & cautius in Oedipode egit Sophocles, quàm in Electra: ubi in eundem errorem lapsus est, qui tamen nullo prætextu potest defendi, ne illo quidem quo prior: nam tota discrepantia in rebus inest, quæ geruntur in scena. Verba Aristotelis sunt hæc: ὥσπερ ἐν ἠλέκτρᾳ, οἱ τὰ πύθια ἀπαγγέλλοντες. Facit Sophocles παιδαγωγὸν in ea Tragœdia narrantem Electræ, quomodo quadrigis certans Orestes, in summa celebritate Pythiorum ludorum, fracto curru, cum metæ illisisset, miserrimè attritum interijsse.

» κεῖνος γὰρ ἐλθὼν εἰς τὸ κλεινὸν Ἑλλάδος
» πρόσχημ᾽ ἀγῶνος, Δελφικῶν ἄθλων χάριν
» ὅτ᾽ ᾔσθετ᾽ ἀνδρὸς ὀρθίων κηρυγμάτων,
» δρόμον προκηρύξαντος. & quæ sequuntur.

Tota hæc narratio absona est, & minime consentanea: quis enim credat rumore ipso, aut nuncio aliquo antè non prolatam ad Electram fratris mortem? Quod si dicas, hoc probabile esse, quia mulier, semotaq; à foro, non tam facilè intelligere poterat ea, quæ in Pythijs accidißent. At Clytemnestræ saltem, & Aegistho ea nota esse debuissent, & explorata: qui urbis Argiuæ imperio fuerat potitus: nec aliunde sibi, quàm ab Oreste immінens periculum timebat. sed fac eos primos aduenisse, qui nunciarent. An credibile est nullum Argiuum hominem ludis interfuisse, qui spectare Orestæ exitium posset, cum ex uniuersa Græcia eò fieret concursus? Vertas te licet, in quamcunque uolueris partem, neque ullus fuerit excusandi Poëtæ modus. Etiam igitur, atque etiam diligenter uidendum, ut in sermonibus nihil discrepet, nihil repugnet: sed omnia ab omni parte quadrent, ratiocinationiq; auditorum qui in actione perpendenda euigilant, sint consentanea. Alterum exemplum sumitur ex tragœdia eiusdem Sophoclis, quæ inscribebatur μυσοί, de qua mentionem facit Athenæus lib. V. ubi de trigono, quo instrumento Musici utuntur, loquitur, his uerbis: μνημονεύει δὲ τοῦ τριγώνου τούτου καὶ σοφοκλῆς ἐν μυσοῖς οὕτως.

» πολὺς δὲ φρὺξ τρίγωνος. & quæ sequuntur.

Et rursus idem Athenæus eundem recitans uersum lib. XIII. ait: καὶ Σοφοκλῆς ἐν μυσοῖς.

» πολὺς δὲ φρύξ. Quæ de muto narrantur in contextu, perobscura sunt, quia tragœdia non extat. Sed etiam in ea, sicuti in alijs obseruat quidpiam, quod repugnat rationi.

ὥστε

A ὥστε τὸ λέγειν, ὅτι ἀνῄρητ' ἂν ὁ μῦθος, γελοῖον· ἐξ ἀρχῆς γὰρ οὐ δεῖ συνίστασθαι τοιούτους. ἂν δὲ θῇ, καὶ φαίνηται εὐλογωτέρως ἐνδέχεσθαι, καὶ ἄτοπον. "

Quapropter locutũ fuiſſe dicere, fabula quidem ridicula eſſet. Etenim à principio eiuſmodi conſtituendæ nõ ſunt: at ſi ſemel conſtitutæ fuerint, & ita ſint receptæ, eas admitti quamuis abſurdas, probabilius erit. "

Tantum tribuendum putat ueterum poëtarum authoritati Ariſtoteles, ut receptas ſemel fabulas, quamuis in ijs aliquid repugnans ſit, ac minime conſentaneum rationi, nolit, ne immutari quidem ab ulla parte, ne dum tolli, ac prorſus reijci. Si enim tollerentur, abrogaretur fides actionibus, quas creduntur poëtæ ex uero ducere euentu, aut ex uериſimili confingere. Si immutarentur, iam ſibi actiones non conſtarent, ac diſſimiles eſſent. Sed dictum eſt antè actiones ſemel receptas ac conſtitutas non eſſe immutandas: quod ſi quid noui confingere aliquis uoluerit, id in prologo, & Epiſodijs, & ſolutione fabulæ efficere poterit pro ſuo arbitratu, modo actionis conſtitutio eadem permaneat. Ab initio potius, cum conſtituitur actio, diligenter eſt conſiderandum, ne ulla ex parte inter ſe diſſentiat. Quòd ſi acciderit, ut diſſentiat, repugnantiáq; habeat: ſatius eſt ita repugnantem ſibi, & non conſentaneam fabulam ſeruare, quàm immutare. Illæ dictiones ἂν, δὲ, θῇ, in manuſcripto meo leguntur ἂν δὲ τεθῇ. Georg. Valla uidetur in ſuo legiſſe ἂν, δὲ ᾖ, ait enim, ſi fiat. Paccius in ſua uerſione omiſit uerba hæc, ὥστε τὸ λέγειν ὅτι ἀνῄρητο ἂν ὁ μῦθος. niſi fortè, quod magis crediderim id librariorum impreſſorumq; culpa accidit.

ἐπεὶ καὶ τὰ ἐν ὀδυσσείᾳ ἄλογα, τὰ περὶ τὴν ἔκθεσιν ὡς οὐκ ἂν ἦν ἀνεκτά, δῆλον ἂν γένοιτο, εἰ αὐτὰ φαῦλος ποιητὴς ποιήσει. νῦν δὲ τοῖς ἄλλοις ἀγαθοῖς ὁ ποιητὴς ἐμφανίζει ἡδύνων τὸ ἄτοπον. "

Quandoquidem illa etiam in Odyſſea circa Vlyſſis expoſitionem rationis expertia ſunt, quæ quidem nullo pacto toleranda apparerẽt, ſi hęc eadem non bonus aliquis poëta confinxiſſet: nũc uerò diuerſis bonis ab- B ſurdum illuſtrans, ſuaue ipſum poëta reddit. "

Quantum ſit authoritati antiquorum poëtarum, præſertim inſignium, tribuendum, exemplo Homeri demonſtrat: ſunt nonnulla apud Homerum minus rationi conſentanea, quæ tamẽ tanto uiro ſunt condonanda, neq; enim fieri poteſt, ut aliquo in loco non dormitaſſe uideatur. Verùm age quæſo. An continuò irruas contra dignitatem grauiſſimi, doctiſſimiq; poëtæ? Temerarij quidem id eſt hominis, & nimium furentis. Homerus in Odyſſeæ libro decimoquarto narrat Vlyſſem cum eiectus naufragio apud Alcinoum regem diuertiſſet: poſt aliquot dies magnis cum muneribus dimiſſum. Phæaces igitur iuſſu regis Vlyſſem naui uectũ ad Ithacenſium litora, ab ijs expoſitus fuit, dum altiſſimo ſomno eſſet oppreſſus, unà cum donarijs quæ ſecum ferebat: mox expergefactus ſolum ſe in litore uidit, ſtuporis pleniſſimus. Verſus Homeri hi ſunt, quos adſcribam, ut facilius res tota perſpiciatur:

οἱ δ' ἐκ νηὸς βάντες ἐΰζυγος ἤπειρόνδε "
πρῶτον ὀδυσσῆα γλαφυρῆς ἐκ νηὸς ἄειραν "
αὐτῷ σύν τε λίνῳ, καὶ ῥήγεϊ σιγαλόεντι. "
κὰδ δ' ἄρ' ἐπὶ ψαμάθῳ ἔθεσαν δεδμημένον ὕπνῳ "
ἐκ δὲ κτήματ' ἄειραν, ἅ οἱ φαίηκες ἀγαυοὶ "
ὤπασαν οἴκαδ' ἰόντι διὰ μεγάθυμον ἀθήνην. "
καὶ τὰ μὲν οὖν παρὰ πυθμέν' ἐλαίης ἀθρόα θῆκαν "
ἐκτὸς ὁδοῦ, μήπου τις ὁδιτάων ἀνθρώπων "
πρίν γ' ὀδυσῆ' ἔγρεσθαι ἐπελθὼν δηλήσαιτο "
αὐτοὶ δ' αὖτ' οἶκόνδε πάλιν κίον. "

Philoſtrat. in Heroicis in Proteſilao, ubi Hom. errata ridentur abſurda, ait de hac re in hunc modum: καλεῖ δὲ αὐτὸν ὁμήρου παίγνιον, ὅ ἐν τῇ ἄλλῃ καθεύδων τε γὰρ πολλαχοῦ ἀπόλλυται, καὶ ἐκφέρεται τῆς "
νεὼς τῶν φαιάκων ὥσπερ ἀποθανών. ἐν τῇ δὲ πλοίᾳ τήν τε τοῦ ποσειδῶνος μῆνιν, δι' ἣν οὔτε "
ναῦς ὑπελείφθη τῷ ὀδυσσεῖ οὐδεμία, καὶ οἱ ἄνδρες οἱ πληροῦντες αὐτὰς ἀπώλοντο. *Ibidem Philoſtratus abſurdam Homeri narrationem oſtendit, cum ait, Neptunum Polyphemi ulciſcendi cauſa, Vlyſſem fuiſſe adeò acriter inſectatum: neque enim ſatis iuſta uidetur cauſa his uerbis:* οὐχ

ὑπὲρ

ὑπὲρ τοῦ πολυφήμου γελοῖά φησιν, ὅτε γὰρ ἀφικέσθαι τὸν Ὀδυσσέα δεῖν ἦν τοιαῦτά τ' ἂν εἰ ποσειδῶνι κύκλωψ παῖς ἐγγόνος, μηνῖσαι τὸν ποσειδῶ ποτε ὑπὲρ τοῦ τοιούτου παιδός, ὃς λέοντος ὠμοῦ δίκην τοὺς ἀνθρώπους ἤσθιεν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ παλαμήδους, υἱωνοῦ ὄντος, ἄπλουν μὲν τὴν θάλασσαν τῷ ὀδυσσεῖ ἐποίει, διαφυγόντα δὲ αὐτὸν τὰ ἐκεῖ πάθη, ἀπώλεσεν αὐτῇ ἰθάκῃ ὕστερον, θαλαττίαν οἶμαι αἰχμὴν ἐπ' αὐτὸν δούς. Hæc (inquit Aristot.) adeò absurda sunt, ut si fortè ab imperito poëta, minimeq; insigni fuissent prolata, malè cum eo esset actum: nam se deridendum omnibus præbuisset, incurrissetq; in reprehensionem doctorum uirorum. Verùm Homero insigni poëtæ hæc danda uenia est: quia alijs multis rebus hoc, quantulumcunq; est absurdi, delet, ac mitigat iucundissimis narrationibus. Manuscripti Medicæi libri: meus quoque, non habent ἐμφανίζει, sed ἀφανίζει, sicq; omnino legendum. Sensus enim est, alijs multis præclaris, artificiosisq; sermonibus, ac uirtutibus totius poëmatis: emolliri, deleriq; prorsus, ac tolli quicquid absurdi in eo uno errato esse posset: nec solùm deleri, sed etiam ea re suauiorem reddi narrationem poëmatis, ut iam nõ uitium, sed summa uirtus sit appellanda.

τῇ δὲ λέξει δεῖ διαπονεῖν ἐν τοῖς ἀργοῖς μέρεσι, καὶ μήτε ἠθικοῖς μήτε διανοητικοῖς. ἀποκρύπτει γὰρ πάλιν ἡ λίαν λαμπρὰ λέξις τὰ ἤθη. καὶ τὰς διανοίας.

Cæterum in dictione, otiosis in partibus maxime elaborandum: secus autem in his, quæ moribus, quæq; sententia polleant. quandoquidẽ ipsa ualde luminosa dictio, tum mores, tum sententiam, quæ quidem per se satis conspicua sunt, obumbrare solet.

Pulcherrimum, utilissimumq; dat præceptum Aristoteles. Epici poëtæ in longa poësi non semper narrare possunt res, quæ sua ui auditoris animũ oblectare poßint: necesse est igitur tunc in primis ornata uerba, elaboratasq; sententias afferre in medium, ne elanguescat oratio. Nullus est, uel mediocriter oratorijs præceptionibus imbutus, qui nesciat orationem uim suam aut à rebus, aut uerbis habere, idq; sæpè declarat Hermogenes, præsertim libro primo τῶν ἰδεῶν, ubi loquitur περὶ σεμνότητος: si res fuerint graues, magnæ, nouæ, quæ uarium præ se ferant exitum, lætitiam, spem, misericordiam, & referta sint moribus diuersis ac perturbationibus: per se satis ornatam reddunt orationem, etiam si simplici quodam uerborum cultu tectæ proferantur. Quòd si tenues exilesq; fuerint res, tunc aliunde assumendus ornatus, uerbaq; eligenda quam ornatißima, & splendidißima. Id uidetur summo artificio lib. quarto Georg. fecisse Verg. ubi de apibus loquitur: nam translatis uerbis ferè semper utitur, quæ ducuntur à castris, à regibus, ab exercitu, ut grandior fiat, & ornatior sermo: satis enim patet, si simplici quadam ratione rem tenuem uoluisset exponere, nimis humilem fuisse futuram ipsius poësin. Hermogenes, ubi agit περὶ κάλλους, ait parcè adhibendum esse ornatum in confirmatione: quia per se satis magnam habent uim, ac pondus argumentationes, quibus causa probatur: neq; infuscandæ sunt ornamentis uerborum. Aristot. quoq; lib. Rhetor. III. sicuti etiam hoc loco inquit, ubi sunt Enthymemata crebra, ibi non esse affectus, aut mores ponendos in oratione: nec contrà, quia alterum ab altero truditur, ac tollitur. Idem paulò post eodem libro monet, ubi oratori Enthymemata non succurrunt, moratè esse dicendum. Idem igitur seruare diligenter oportet poëtam, quod in primis Homerus uidetur fecisse in ijs, quæ ipse narrat, ut libro decimotertio in descriptione Ithacensis portus, & alijs multis in locis. Vergilius quoque apud nos libro quarto Aeneidos, ubi uenationem describit:

Postquàm altos uentum in montes, atq; inuia lustra,
Ecce feræ saxi. & quæ sequuntur.

Et paulò post ubi de rumore, qui iam peruaserat omnes gentes de amore Didûs, & Aeneæ, quanto, dij boni, artificio, suam exornauit poësin descriptione famæ? si enim simplici quadam ratione dixisset: rumorem permanasse, nihil frigidius, aut humilius, aut magis exangue fuisset ea oratione. Præclarè igitur monet Aristoteles, Epico poëtæ tunc in primis ornatæ, fucatæq; orationis curam esse suscipiendam, cum res languentes uiderit, & exiles sibi esse propositas, ἀργὰ ipse uocat: nam desidet quodam modo, & ociosa est oratio: si non redundet, aut moribus, aut affectione aliqua: excitanda igitur ornatu uerborum, ut ferueat, grandiórque fiat.

περὶ δὲ προβλημάτων, καὶ λύσεων ἐκ πόσων τε καὶ ποίων ἂν εἰδῶν εἴη: ὧδε θεωροῦσι γένοιτ' ἂν φανερόν.

Cæterum dubitationes ac solutiones, ex quot uidelicet, quibus'ue generibus constent, ita considerantibus manifestæ fient.

Quoniam

A Quoniam semper parati adsunt, qui poëtas reprehendere conantur, dentesq; in illorum poëmata exacuunt, inuidia adducti, & odio impulsi, Methodum tradit hoc loco Aristoteles, qua dijudicare poßimus illorum reprehensiones, ueræ sint, nec ne: quaq; ratione refelli poßint, simul docet: προβλήματα uocat quæstiones, quæ afferri solent ab obtrectatoribus: ambigunt enim rectè dictum sit, an non: more eorum, qui problemata ponunt: est enim problema dubitatio, de aliqua re ad quam cōtrariæ probationes referri possunt, quia ignoratur, hoc'ne, an illo modo res sese habeat: ἔστι δὲ προβλήματα (inquit Aristoteles in Topic.) καὶ ὧν ἐναντίοι εἰσὶν οἱ συλλογισμοί, ἀπορίαν γὰρ ἔχει, πότερον οὕτως ἔχει, ἢ οὐχ οὕτως, διὰ τὸ περὶ ἀμφοτέρων εἶναι λόγους πιθανοὺς, & quæ sequuntur. Forma autem problematis hæc est: πότερον ὁ κόσμος ἀΐδιος, ἢ οὔ; Hinc uerò facilè cognosci potest, cur multi ueterum scripserint προβλήματα ὁμηρικὰ, de quibus alio loco commodius loquemur, in libris nostrorum problematum poëticorū, quem edere cogitamus. λύσεις solutiones sunt, quibus problemata allata refellimus, de Problematum igitur, & Solutionum generibus in præsentia locuturus est Aristoteles, declaraturusq;, ex quibus rebus aut locis sumantur, quotq; sint.

Ἐπεὶ γάρ ἐστι μιμητὴς ὁ ποιητὴς, ὥσπερ ἂν ἢ ζωγράφος, ἤ τις ἄλλος εἰκονοποιὸς, ἀνάγκη μιμεῖσθαι, τριῶν ὄντων τὸν ἀριθμὸν, ἕν τι ἀεί. ἢ γὰρ οἷα ἦν, ἢ ἔστιν, ἢ οἷα φασὶ, καὶ δοκεῖ, ἢ οἷα εἶναι δεῖ.

Etenim cum imitator poëta sit, sicuti quoque pictor, uel alius imaginū designator. eorum semper unum aliquod, quæ tria numero sunt, imitetur necesse est: qualia uidelicet fuerunt, siue sunt, uel qualia dicuntur, uidentur'ue, uel qualia esse oporteret.

Explicat Aristoteles locos, ex quibus problemata, & solutiones ducuntur: iacit autem prius fundamenta firmißima notißimarum quarundam conclusionum, ex quibus facilè colligi poterit, quæ sint, & quot. Constat inter omnes iam poëticam facultatem, artemq; esse unam ex imitatricibus, quoniam imitatur actiones, mores, sermonemq; hominum, non secus ac pictor, aut statuarius, quamuis hi differūt à poëta, quia plura imitatur poëta, hi pauciora, ut ab initio dictum est huius libri. Cum igitur poëta sit imitator hominum
B agentium, & loquentium, uel proborum, uel improborum, necesse est, ut imitetur tria hæc tantum, aut horum unum singillatim potius. Vel enim exprimit, quales homines, & actiones olim erant, aut nunc sunt: uel quales uidentur, famaq; est fuisse. Vel quales esse conuenit. Sunt uerò singula hæc diligenter perpendenda. Nam res, actiones, & personæ quas imitatur poëta, aut ueræ sunt, aut fictæ. Si ueræ, aut sunt aut fuerunt, uel enim uiuunt, uel iamdiu interierunt. Si sunt, ac uiuunt duplici modo has imitatur poëta, aut quales aiūt uulgò esse, aut uidentur esse. Si non uiuunt, neque sunt, sed iamdiu interierunt, imitatur etiam has duplici modo: aut quales rumor est fuisse, aut quales uidentur fuisse. Si personæ fictæ sunt ab ipso poëta, eas imitatur, exprimitq;, quales esse conuenit, & oportet. Medea olim fuit, & fama est eam liberos necasse. Aiax olim uixit, & sibi mortem consciuit. Socrates olim apud Athenienses fuit, & sapiens habebatur, ac bonus: multis tamen uisus est improbus, talem igitur Aristophanes exprimit in Nebulis. Achilles iracundus fuit: talis exprimitur ab Homero. Chremes persona ficta, apud Terentium, auarus exprimitur, non qualis fuit, sed quales plerumq; senes esse solent. Fidum παιδαγωγὸν exprimit Sophocles in Electra: non fuit ille quidem, sed effingitur, qualis esse debet. Notandum tamen, quamuis personæ effingantur eorum, qui uixerunt, licere poëtis ipsas imitari: non quales fuerunt, sed quales esse oportuit: recedunt enim sæpè à uero, & excellentiorem quandam speciem uiri effingunt, quod etiam pictores ac statuarij sæpè faciunt, id certè Homerus in Vlyßis, & Achillis, aliorumq; Herôum persona seruauit: quatenus Aristoteles in contextu ait: οἷα φασί. Horatius quoq; non dißimili ratione dixisse uidetur. Aut famam sequere. Iam uerò, cum hæc ita sese habeant. Si quis Homerū reprehendat, quòd falsa narrauerit de Achillis fortitudine, aut de Vlyßis prudentia, facilè tueri illum poßis, ut dicas illum non effingere uoluisse Herôas, quales fuerunt: sed quales esse potuerunt, aut debuerunt: eodem modo Vergilius defendendus, in persona Aeneæ exprimenda. Si quis asserat rursus Didonem non incubuisse gladio: teq; reprehendat, quòd præter historiæ fidem id dicas in poëmate, respondere poteris, rumorem eiusmodi esse, ac famam receptam. Verùm de hac re postea. Patet igitur ex triplici illo genere imitandi, in quo poetæ uersantur, nobis summam dari facultatem resistendi obtrectatoribus, ac inuidis, qui sæpè aliena conantur falso reprehendere.

ταῦτα δ' ἐξαγγέλλεται λέξει, ἢ καὶ γλώτταις καὶ μεταφοραῖς, καὶ πολλὰ

„ πάθη τῆς λέξεώς ἐστι. δίδομεν γὰρ ταῦτα τοῖς ποιηταῖς. A

„ Hæc autem dictione tum per linguas, tum per translationes enuncian
„ tur. Multę enim dictionis ipsius affectiões sunt, quas poëtis indulgemus.

Oratio, & imitatio poëtica ex duobus necessariò conficitur, rebus, & uerbis. Res cum dico, personas etiam intelligo, quas imitatur poëta. Verbis uerò exprimit id, quod imitari studet: ex qua enumeratione consequitur, Problemata fore aut in rebus, & personis, quas imitantur poëtæ, aut in uerbis, quibus imitationē exprimunt: uerba autem aut sunt translata (uti diximus paulò antè) aut peregrina, aut concisa, aut producta. hæc igitur diligenter perspicere oportet, atq; exactè habere cognita, ut, si quando opus fuerit, reprehensoribus, atq; obtrectatoribus respondere poßimus. Illa uerba, δίδομεν γὰρ ταῦτα τοῖς ποιηταῖς, non satis aptè uertit Paccius, ait enim: Quas poëtis indulgemus: nam sententia Aristotelis est. Hæc enim omnia poëtis, poëticæq; facultati, tanquam pecularia, attribuimus: quia ipsius munus est in his uersari, nam peregrinis, neq; translatis omnibus, nulla uerò prorsus, quæ aut per additionem, aut per concisionem figurata sit, dictione utitur orator, sed poëta tantum, ut superius diximus.

„ Πρὸς δὲ τούτοις οὐχ ἡ αὐτὴ ὀρθότης ἐστὶ τῆς πολιτικῆς, καὶ τῆς ποιητικῆς, οὐ
„ δὲ ἄλλης τέχνης, καὶ ποιητικῆς. αὐτῆς δὲ τῆς ποιητικῆς διττὴ ἡ ἁμαρτία. ἡ μὲν
„ γὰρ καθ' αὑτήν, ἡ δὲ κατὰ συμβεβηκός. ἡ μὲν γὰρ προείλετο μιμήσασθαι ἀδυ
„ ναμίαν, αὐτῆς ἡ ἁμαρτία. ἡ δὲ τὸ προελέσθαι μὴ ὀρθῶς, κατὰ συμβεβηκός. ἀλλὰ
„ τὸν ἵππον ἄμφω τὰ δεξιὰ προβεβληκότα. ἢ τὸ καθ' ἑκάστην τέχνην ἁμάρτη
„ μα, οἷον, τὸ κατ' ἰατρικὴν, ἢ ἄλλην τέχνην, ἢ ἀδύνατα πεποίηται ταῦτ' οὖν ὁ
„ ποῖα ἂν ᾖ, οὐ καθ' ἑαυτήν.

„ Ad hæc nō eadem est rectitudo ciuilis facultatis, quæ poëticæ. sed nec
„ alterius ullius artis, præterquàm poëticæ: huius uerò peccatum omnino
„ duplex est, alterum per se, alterum per accidens. Itaq;, quod ad imitandū B
„ non imitabile sibi proposuerit, per se huius peccatum erit: proponere ue
„ rò non rectè, per accidens. Quemadmodum utrunq; dextrum latus equū
„ promouentem, aut secundum unamquanq; artem peccatum: uerbi gra
„ tia: secundum medicinam, aliam ue quamlibet artem: aut etiam, si, quæ
„ fieri nequeunt, confinguntur. Qualiacūq; igitur hæc fuerint, minimè qui
„ dem per se huius peccata dicimus.

Tertium quiddam obseruari diligenter debet, ut sciamus cauillationes reprehendentium poëmata refellere, aut dignoscere, rectæ sint, an non. Poëtica facultas est quædam, quæ, sicuti Dialectice, & Rhetorice: non habet sibi unum subiectum genus, quemadmodum aliæ artes, & scientiæ, sed uersatur circa communia quædam. Docet Alexander Aphrod. in librum primum Top. Arist. dialectici munus esse differere de musicis, geometricis, astronomicisq; rebus, tum de ijs quæ ad Physicum, & Medicum pertinent: non tamen sumere principia medicæ artis: nam hoc ad Medicum spectat: nec geometriæ, nam hoc proprium est Geometræ: sed in quauis harum artium, & scientiarum communia sequi, & probabilia: eodem modo Orator probabiliter loquitur de omnibus rebus, nam ut libro primo Rhet. inquit Aristoteles, Rhetorica facultas est περὶ οὐδενὸς ἀφωρισμένου πράγματος. Non dißimili ratione Poëtica facultas, seu ars, nullam habet subiectam materiem propriam rerum, circa quam uersatur, sed omnia complectens, adaptansq; imitationem, quæ ipsius propria est, de omnibus rebus loquitur, conficitq; orationem moratam, quæ imitatur hominum actiones, & sermones uarios. Quòd si quæras an Poëtica facultas habeat aliquid proprium, circa quod uersetur: respondeo nihil præter unam imitationem, quæ fieri debet aut ex necessario, aut ex uerisimili: sicuti Rhetorica quoq; nihil aliud peculiare habet, quàm tractationem, & cognitionem probabiliū, ex quibus argumentationes conficiuntur rei probandæ aut refellendæ gratia. reliqua omnia aßumit extrinsecus tùm à Politica in primis cui inseruit: tùm ab ea philosophiæ parte, quæ de moribus uitaq; hominum agit, tum ab alijs omnibus artibus, & scientijs, Poëtica igitur si aliquem loquentem facit de bello & armis, id totum sumit à militari scientia, quam Græci στρατηγικὴν uocant. Si de nauibus reficiendis aut ædificandis à

A candis, à nautica: si de pharmacis, & medendi ratione: à medicina, & à reliquis omnibus eodem modo. Cum igitur hæc ita se habeant, uerissimaq; sint: facilè fuerit attentè considerantibus dijudicare poëtarum errata: nam animaduertent aliqua ad Poëticam facultatē spectare, aliqua uerò ad alias artes, & scientias. Quòd si singula ad suam artem redigere quispiam uoluerit, statim perspiciet, quale erratū sit, & Poëta ille lapsus fuerit, nec ne. Dicendum ergo, ex superiore disputatione nostra, Duplex in scriptis poëtarum & erratorū esse genus. Alterum quidem proprium poëticæ facultatis: alterum uerò uel huius, uel illius artis & sciētiæ. Prius illud erratorum genus uocatur per se, in poëtices facultatis tractatione admissum. Posterius genus erratorum uocatur κατὰ συμβεβηκός, hoc est per accidens. Non secus ac in Rhetorice (iuuat enim propter affinitatem duas has præclaras facultates, siue artes simul conferre) duplex quoque erratorum genus sit necesse est, alterum per se, alterum per accidens: si enim Orator non probabilia, tanquā probabilia assumpserit ad aliquid confirmandum, uel refellendum: aut argumentationis genus fuerit uitiosum, quod ex prioribus confici non possit complexio ulla, hoc fuerit per se artis Rhetorices erratum. Sin antem principia sumat argumentationis ex aliqua arte, aut scientia aliter, quàm conueniat: hoc erit erratum per accidens, nō enim ex eo, circa quod facultas ipsa uersatur, pendet, sed ex materie alterius scientiæ, ac artis, quam perperàm tractat. Verùm ut redeam ad rem, quotiescunq; poëtica in imitatione peccat: neque seruat, necessarium, ac uerisimile, conaturq; exprimere aliquid, quod impoßibile sit, præterq; omnem fidem, ipsius erratum hoc est uocandum, quia πεποίηται μιμεῖσθαι (ut Aristotelis utar uerbis) τὴν ἀδυναμίαν, id est proponit sibi imitanda, & exprimenda ea, quæ fieri nequeunt: longissimeq; absunt non modo à necessario, quia non euenerunt, neque facta sunt, sed etiam à uerisimili: quia euenire nunquā possunt, aut fieri. Quotiescunque uerò id, quod sibi proposuerit imitandum, & exprimendum, non rectè imitatur, propter ignorationem rei illius, & artis, atque scientiæ, ad quam spectat, erratum quidem hoc non est in poëtica facultate, sed in alterius artis, & scientiæ tractatione admissum, quod iamdudum dicimus ab Aristotele uocari κατὰ συμβεβηκός. Plato in eo dialogo, qui inscribitur ἴων, multa de hac re differit: οὐκοῦν ὅστις ἂν
μὴ ἔχῃ τινὰ τέχνην, ταύτης τῆς τέχνης τὰ λεγόμενα, ἢ πραττόμενα καλῶς γιγνώσκειν οὐχ "
οἷός τ' ἔσται; ἴων. ἀληθῆ λέγεις. σω. πότερον οὖν περὶ τῶν ἐπῶν ὧν εἶπες εἴτε καλῶς λέγει ὅμηρος, "
εἴτε μὴ, σὺ κάλλιον γνώσῃ, ἢ ἡνίοχος; ἴων. ἡνίοχος. σω. ῥαψῳδὸς γάρ που εἶ, ἀλλ' οὐχ ἡ- "
νίοχος. ἴων. ναί. σω. ἡ δὲ ῥαψῳδικὴ τέχνη ἑτέρα ἐστὶ τῆς ἡνιοχικῆς; ἴων. ναί, & quæ sequūtur. Ex- "
B emplum talium erratorum in contextu affert Aristoteles huiusmodi. Si quis Poëta imitationem quidem aptam sit secutus, aptam uoco, cum proponit sibi imitanda ea, quæ in rerum natura sunt. Sed interim in aliqua narratione equum prosilientem, aut currentem, aut incedentem inducat ambobus pedibus, cruribusq; dexteris simul promotis, quod fieri ex natura ipsa non potest: quia animalia, quæ quaternis notis incedūt (ut docet Aristoteles in libro de Incessu animalium) alternatim dexterum pedem, & crus ab una parte simul cum sinistro pede, & crure ab altera parte mouent: huiusmodi erratum non dicetur quidem admissum artis poëticæ ignoratione, sed eius scientiæ, quæ considerat naturam, & motionem in incessu animalium. Similia errata etiam in alijs artibus reperiri possunt: & ideò benè peritum humanarum rerum oportet esse poëtam, callereq; omnium artium proprietatem, & usum. Hinc rectè Vergilius ex peritia ártis nauticæ, ait libro quinto Aeneidos:

Obuertunt pelago proras. & illud: "
Prætexunt littora puppes. "

Itidem & illud libro tertio Georg. ubi de tauro loquitur:

Pedibus qui spargat arenam. "

Sumptū enim est ex obseruatione naturæ eius animantis. Nec dissimile illud est, quod narrat lib. V. Aeneid. de serpente, qui enasci uisus est ex cadauere Anchisæ. id enim nonnulli philosophi fieri asseruut, quorū sententiam secutus est Poëta. Quatenus uerò Aristoteles in cōtextu ait κατὰ ἰατρικὴν, exemplum poterit afferri huiusmodi ex Homero. Is enim lib. Odyß. IIII. narrat, pharmacum Helenam dono dedisse Telemacho, quod νηπενθὲς uocat: à quo pelli & abstergi omnem mœrorem animo asserit. Versus hi sunt:

αὐτίκ' ἄρ' εἰς οἶνον βάλε φάρμακον, ἔνθεν ἔπινον "
νηπενθές τ' ἄχολόν τε, κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων, "
ὃς τὸ καταβρόξειεν ἐπὴν κρητῆρι μιγείη, "
οὔκ ἂν ἐφημέριός γε βάλοι κατὰ δάκρυ παρειῶν. "
οὐδ' εἴ οἱ κατατεθναίη μήτηρ τε, πατήρ τε; "

Hoc quidem fabulosum est, & aptè ab Homero confictum, quod satis pharmaci appellatio νηπενθὲς demonstrat: sed fac, esse pharmacū aliquod, quo pellatur mœror: id quale sit, medendi ars considerat, docetq;.

Si quid igitur in hac re peccasset poëta, peccasse uideretur artis medicæ ignoratione. Sed aliud affero exemplum multò apertius. Idem Homerus libro XI. & lib. XIIII. sicuti etiam considerat Athenæus lib. I. τῶν δειπνοσοφιστῶν, uulneratis hominibus inducit propinari uinum Pramnium, Falerni instar: & multa alia cibaria ministrari, quæ ægrotis, aut malè affectis ex uulneribus ministrari ars medendi uetat: posset aliquis suspicari, reprehendendum esse Homerum, quòd imperitia artis medicæ lapsus sit. Sed Athenæus in eo ueterum Græcorum parsimoniam, & frugalitatē in uictu considerat, ait enim: διὸ οὐδὲν θαυμαστὸν τοὺς οὕτω τεθραμμένους ἀφλεγμάντους εἶναι τὰ σώματα, καὶ τὰς ψυχάς, ἐνδεικνύμενος ὤν, καὶ τὴν εὐταξίαν, ὡς ὑγιεινόν ἐστι, καὶ εὔχρηστον καὶ κοινόν, τὸν Νέστορα πεποίηκε Μαχάονι τῷ ἰατρῷ τετρωμένῳ τὸν δεξιὸν ὦμον προσφέροντα οἶνον ταῖς φλεγμοναῖς ἐναντιώτατον ὄντα, καὶ τὸν πράμνειον, ὃν ἴσμεν παχὺν, καὶ πολύτροφον, & quæ sequuntur: ut mirum uideri non debeat id ab Homero dictum eo loco. Idem Homerus lib. I. Odyss. de Aethiopibus ait: A

αἰθίοπας, τοὶ διχθὰ δεδαίαται ἔσχατοι ἀνδρῶν.
οἱ μὲν δυσομένου ὑπερίονος, οἱ δ' ἀνιόντος.

Magna enim concertatio olim inter Geographos fuit de Aethiopum habitatione. Versus hos considerat, ac tuetur aduersus quosdam obtrectatores Strabo lib. I. quod illic copiose explicatum leget, qui uolet. Huiusmodi igitur sunt errata κατὰ συμβεβηκός, quæ ex ignoratione aliarum artium, & scientiarum proueniūt. Nunc emendanda sunt nonnulla uerba in contextu, ac primùm illa ita legi debent: εἰ μὲν γὰρ προείλετο μιμήσασθαι ἀδυναμίαν, αὐτῆς ἡ ἁμαρτία. Sic habent manuscripti omnes. Reliqua ita legenda sunt: εἰ δὲ τὸ προελέσθαι μὲν ὀρθῶς, ἀλλὰ τὸν ἵππον ἄμφω τὰ δεξιὰ προβεβληκότα, ἢ τὸ καθ' ἑκάστην τέχνην ἁμάρτημα, οἷον τὸ κατ' ἰατρικὴν, ἢ ἄλλην τέχνην, ἢ ἀδύνατα πεποίηται ὁποιανοῦν, οὐ καθ' ἑαυτήν. Hæc sic leguntur in Medicæis libris, & meo, manuscriptis: quæ si quis conferre uoluerit cum uulgatorum librorum lectione, animaduertet primùm illam dictionem ἢ, quæ antè corruptè legebatur, esse immutatam in hanc εἰ, rursus illam dictionem μὴ, in μὲν, quæ lectio probatissima est, cum antè esset corruptissima. Præterea, tolli uidebit illas dictiones, κατὰ συμβεβηκός, quæ parùm opportune irrepserant in hunc contextum. Postremò sentiet delenda esse in uulgatis libris illa uerba, ταῦτα οὖν ὁποῖα ἂν ᾖ, atque loco illorum esse reponendam hanc, ὁποιανοῦν, Ac ne quis meam ulla in re desideret, aut requirat operam, ac diligentiam Latinè proferam totam hanc Aristotelis sententiam: nam Paccij translatio minus probari debet, quia secutus est corruptos libros. Si autem in proponenda sibi re, quam imitaretur, poëta rectè uersatus fuit: attamen in equi incessu, aut cursu describendo lapsus est, dicens utrunque dextrū pedem, ac crus simul mouere, uel in aliqua alia arte utpote medicina, & reliquis id genus errauit, impossibiliaq; protulit, ac parùm conuenientia illi arti, qualiacunq; illa sint, non erit erratum hoc uocandum, secundum ipsam poëticam. Huiusmodi igitur labeculis erat infectus, ac deprauatus pulcherrimus hic locus, quibus sublatis, omnia iam nitent, & lucidissima sunt. B

ὥστε δεῖ τὰ ἐπιτιμήματα ἐν τοῖς προβλήμασιν ἐκ τούτων ἐπισκοποῦντα λύειν.

Quo fit, ut obiectiones in quæstionibus, si quis ad hæc respexerit, soluturus sit.

Hic ueluti epilogus quidam est superiorum omnium, quæ hactenus de reprehensionibus, & solutionibus poëtices dicta fuerunt. Si quis enim in promptu habuerit, scieritq; distinguere septem has differentias, quas exposuimus: non erit difficile obtrectatorum calumnias refellere, aut saltem apertè dignoscere, qualia sint illa errata poëtarum.

Πρῶτον μὲν γὰρ ἂν τὰ πρὸς αὐτὴν τὴν τέχνην ἀδύνατα πεποίηται, ἡμάρτηται, ἀλλ' ὀρθῶς ἔχει, εἰ τυγχάνοι τοῦ τέλους τοῦ αὐτῆς. τὸ γὰρ τέλος εἴρηται, οἷον, εἰ οὕτως ἐκπληκτικώτερον ἢ αὐτὸ, ἢ ἄλλο ποιεῖ μέρος. παράδειγμα, ἡ τοῦ Ἕκτορος δίωξις, ἢ μέντοι τὸ τέλος, ἢ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐνεδέχετο ὑπάρχειν, καὶ κατὰ τὴν περὶ τούτων τέχνην ἡμάρτηται οὐκ ὀρθῶς. δεῖ γὰρ εἰ ἐνδέχεται, ὅλως μηδαμῇ ἡμαρτῆσθαι.

Ac primum quidem, tametsi peccemus semper in his, quæ secundum artem sunt, si quæ fieri nequeunt, confingamus: rectè tum id factum se habebit, si propterea eiusdem finem assecuti fuerimus: dictus est enim eius

finis:

A finis: uerbi causa: si hoc pacto, uel id magis stupendum fuerit, uel aliqua ipsius pars huiusmodi reddatur. Exemplum sit illa in Hectorem persecutio: si ergo finem magis, minus'ue assequi contigerit, peccatũ uerò in his, quæ circa artem sunt, fuerit: nequaquam satis rectè id fiet: quippe si fieri potest, nullo pacto peccandum est.

Cum duo sint errata poëtarum: alterum quod ad ipsarum artem, & facultatem spectat, quæ in imitatione uersatur: alterum, quod ad alias artes & scientias pertinet. Nullus quidem uidetur excusationi locus, cum præter illa tria, de quibus est antè dictum, poëta facit imitationem: præter autem illa tria est, quicquid impoßibile exprimitur, neque secundum necessarium, aut uerisimile: quod maximum est in ipsa arte, seu facultate poëtica uitium. Verumtamen Aristoteles etiam ijs aliquando dari ueniam posse ostendit. Si quis igitur poëta in sua poësi peccauerit, quòd ἀδύνατα ponat, imiteturq́;, poterit sic excusari, modo finem sibi propositum per illa consequatur. Finis uero est, ut rem admirabiliorem faciat, augeatq́; magis, ut auditores maiore afficiat admiratione. Exemplo nobis sit locus Homeri, ubi δίωξιν ἕκτορος, de qua superius nos copiose locuti fuimus, describit: poterant enim nutus illi tolli de medio, sed rem planè faciunt admirabiliorem. Non dißimilis est apud eundem Homerum locus libro Odyss. quarto, ubi narrat Helenam stantem iuxta equum Troianum, in quo inclusi erant Herôes Græcorum: nominatim compellasse Menelaum, & alios, cum adesset Priami filius, qui, eo nomine audito, omnes statim perdere potuisset. Versus hi sunt, ubi de Vlysse loquitur:

οἷον καὶ τόδ' ἔρεξε, καὶ ἔτλη καρτερὸς ἀνὴρ
ἵππῳ ἐνὶ ξεστῷ, ἵν' ἐνήμεθα πάντες ἄριστοι
ἀργείων τρώεσσι φόνον, καὶ κῆρα φέροντες
ἦλθες ἔπειτα σὺ κεῖσε, κελευσέμεναι δέ σ' ἔμελλε
δαίμων, ὃς τρώεσσιν ἐβούλετο κῦδος ὀρέξαι.
καί τοι δηΐφοβος θεοείκελος ἕσπετ' ἰούσῃ
τρὶς δὲ περίστειξας κοῖλον λόχον ἀμφαφόωσα
B ἐκ δ' ὀνομακλήδην δαναῶν ὀνόμαζες ἀρίστους.
πάντων ἀργείων φωνὴν εἴσκουσ' ἀλόχοισιν.

Paulò post, ubi ait Menelaum & Diomedem respondere uoluisse, sed prohibitos ab Vlysse:

ἀλλ' ὀδυσεὺς κατέρυκε, καὶ ἔσχεθεν ἱεμένω περ
ἔνθ' ἄλλοι μὲν πάντες ἀκὴν ἔσαν υἷες ἀχαιῶν
ἄντικλος δὲ σέ γ' οἶος ἀμείψασθαι ἐπέεσσιν
ἤθελεν, ἀλλ' ὀδυσεὺς ἐπὶ μάστακα χερσὶ πίεζε.
νωλεμέως κρατερῇσι, σάωσε δὲ πάντας ἀχαιούς.

Quis non uidet absurdum hoc esse, ut Helena, audientibus Troianis, compellaret Græcos in equo inclusos ligneo: sed quia finem suum consequitur, & rem facit ἐκπληκτικωτέραν, licet excusare poëtam. Simili ratione defendi potest locus ille, ubi de Vlysse in litus Ithacense exposito narrat: nam quamuis aliquid in ea re sit absurdum, finem tamen opportune assequitur suum, nam & commoditatem ea res affert ad perimendos procos, & ad artificium earum agnitionum, quæ consequuntur: eodem modo excusari potest Sophocles in Electra, ubi Pythiorum narratio est, de qua superius: nam ex ea consequitur aptè peripetia & agnitio. Locus est adnotandus diligenter, apud Philostratum ἐν ἡρωικοῖς in Protesilao, ubi reprehenditur Homerus, quòd dixerit ob Helenam reducendam, quæ à Paride non reddebatur, fuisse bellum susceptum. Verba Philostrati sunt hæc: ἑλένην μὲν γὰρ τὴν μενέλεω γυναῖκα ἰδεῖν οὔ φησιν ἐν τροίᾳ, νῦν δὲ ὁρᾶν μὲν αὐτὴν τὴν ἑλένην, καὶ οὐ μέμφεσθαι τὸ ὑπὲρ αὐτῆς ἀποθανεῖν, reliqua ibi legi possunt commodius, ideo à me prætermittũtur: nam poëta peropportunè finem suum consequitur, etiam si aliquid in narratione ea parum consentaneum apparet. Sciendum uerò hæc de quibus loquimur, potius ἄλογα esse (sic enim appellauit antè Aristoteles) quàm ἀδύνατα. Perpendenda diligenter Paccij translatio, nam nonnulla minus aptè uertit. Sunt autem ita uertenda. Primum enim si quæ ad artem spectant impoßibilia exprimantur à poëta, erratum id putandum est ipsius artis. Sed rectè sese habebunt, si finem propositũ ipsi consequantur. Finem appello, si uel illud, quod absurdum & impoßibile uidetur: uel aliam poeseos partem admirabiliorem reddat. Exemplo nobis sit, illa Hectoris persecutio, siquidem finem sine his uel magis, uel minus consequi alia ratione licet, & euitari potest illud absurdum, neque tamen id facere uoluerit poëta,

& artis poëticæ erratum, non coactus, sed propemodum uolens admiserit, planè damnandus est, qui id fa- A
cere neglexerit: oportet enim, si fieri posit, pro uiribus talia errata euitare, poësinq; scribere, quæ omni careat prorsus artis uitio. Hanc nostram translationē si cum Pacciana cōferas, uideas in illa multa perperā prolata: in hac uerò (ni fallor) lucidißimè apparet totius huius loci, qui alioqui obscurißimus uideri poterat, sententia. In illis uerbis, ἢ μέντοι τέλος, prima illa dictio ἢ, in meo manuscripto libro legitur εἰ, ac planè sic legi debet, & nos ita uertimus.

ἔτι ποτέρων ἐστὶ τὸ ἁμάρτημα, τῶν κατὰ τὴν τέχνην, ἢ κατ' ἄλλο συμβεβηκός. ἔλαττον γὰρ, εἰ μὴ ᾔδει, ὅτι ἔλαφος θήλεια κέρατα οὐκ ἔχει, ἢ κακομιμήτως ἔγραψε.

Præterea uel est in his peccatum, quæ secundum artem sunt, uel quæ secundum aliquod accidens, leuius enim fuerit, si ceruam cornua non habere ignorauerit, quàm si non bona imitatione descripserit.

Postquàm Aristoteles duo exposuit erratorum genera, quæ in poësi scribenda admittuntur, dijudicat utrum maius sit existimandum: nec dubitandum (inquit) quin multò grauiora errata sint, quæ propter ignorationem artificij poëtici admittuntur, quàm alia, quæ uocantur κατὰ συμβεβηκός, minus enim peccat aliquis poëta, qui dixerit, ceruā cornua habere, cùm non habeat, quàm qui in artificio imitationis poëticæ labitur. In eodem genere recensenda sunt, si quis dicat Leænam esse iubatam: &, quod Homerus de bobus protulit εἰλίποδας βοῦς, quia scissam habent ungulam: hoc ipsum referat ad equos, qui solidam habent ungulam, in eodem genere connumerandus est error Herodoti, quē reprehendit Aristoteles, cum ait: Aethiopas nigrum habere semen. Quatenus ad exemplum ceruæ spectat, quod affert Aristoteles hoc loco, ipsemet lib. secundo de Partibus animalium ait: ὅσοις δὲ ἄχρηστον πέφυκεν ἡ τῶν κεράτων ὑπεροχὴ, τούτοις προσέθηκεν ἑτέραν βοήθειαν ἡ φύσις, οἷον ταῖς μὲν ἐλάφοις τάχος, τὸ γὰρ μέγεθος αὐτῶν καὶ τὸ πολυσχιδὲς βλάπτει μᾶλλον ἢ ὠφελεῖ. Sophocles in Electra de ceruo loquens, ipsum uocat στικτὸν κεράστην ἔλαφον. Emendanda nonnulla sunt, quæ corruptè leguntur in contextu, ut ἔτι ποτέρων, omnes manuscripti habēt ἔτι ἀτοπώτερον, id est absurdius. Sic etiam Plutar. in lib. περὶ ψυχογονίας ait: ἀτοπώτερον τὸ τὴν ψυχὴν ἰδέαν ποιεῖν. Præterea illa dictio, quæ in uulgatis libris legitur κακομιμήτως, in Medicæo libro est, ἀμιμήτως, quæ lectio magis probari debet: nam non modò imitatio deprauata est, si dicas ceruam habere cornua, cum non habeat, sed prorsus nulla imitatio, quia exprimere conatur id quod non est. B

Πρὸς δὲ τούτοις, ἐὰν ἐπιτιμᾶται, ὅτι οὐκ ἀληθῆ, ἀλλ' οἷα δεῖ, οἷον, καὶ Σοφοκλῆς ἔφη. αὐτὸς μὲν οἵους δεῖ, ποιεῖν, Εὐριπίδης δὲ, οἷοί εἰσι διὸ ταύτῃ λυτέον.

Ad hæc, si quis ex parum ueris arguatur, at certe qualia esse decet, solutio sit, id quod Sophocles dixit, se quidem homines, quales esse oporteret effingere, Euripides autem quales essent.

Nunc ostendit Aristoteles, cui usui nobis esse poßint tria illa, de quibus superius locutus fuit: ueluti fundamenta quædam, quibus nituntur omnes rationes imitationis poëticæ. Simulq; docet, quo modo, indè ductis responsionibus aptis, poßint poëtæ se tueri aduersus inuidorum obtrectationes. Si quis igitur reprehendat Homerum, quòd Achilli tam multa attribuerit, ut credibile non sit, adeò fortem & constantē eum fuisse, præterq; fidem historiæ dicat esse omnem de illo uiro narrationem, & imitationem factam: respondendum huic cauillatori fuerit, Homerum, non qui fuerit, sed qualis esse potuit summus Heros, Achillem expreßisse: quod noster quoque Vergilius in Aenea, Ascanio, Achate, Anchise, & reliquis omnibus efficere conatus est. Mos enim hic ueterum fuit, ut, quod specimen absolutißimum putarent uirtutis, aut alterius cuiusuis rei, in aliqua certa persona, aut re demonstrarent: quod à poetis quidem factum uidetur, ut perfectiorem quandam, & ornatiorem scribendi rationem, cum amplificatione rerum, & admiratione legentium sequerentur: tùm à philosophis, ut res magis elucesceret, circunstantijs certarū personarū inclusa, magis moueret animos hominum, inijceretq; quandam spem se quoq; tales esse aliquando posse, qualē describi illum uiderent. Quis enim Rex, aut princeps Cyri institutionem Xenophontis legens non maximè accenditur ad uirtutem, & non sperat se eiusmodi fore, si illum imitetur? Multa quidem alia de hac re dici possent, sed hæc satis esse arbitror. Nec sanè aliò respiciebat illud, quod antè fuit ab Aristotele dictū Poëticen sectari τὸ καθόλου. Sophoclem ideò magis hoc loco laudandum putat, qui homines in suis tragœdijs,

non qua-

A non quales fuerant: sed multo præstantiores effingere conatus est, quàm Euripidem, qui planè expreßit omnes, quales fuerunt: Cum igitur aliquando reprehenderetur Sophocles, quod præter historiæ fidem actiones, moresq; hominum imitaretur: respondit, se effingere illos, quales esse conuenit: respicere quippè significabat uir præstantißimus in describendis hominum moribus, & actionibus, ad absolutum quoddam exemplar: quod mente comprehensum de unaquaq; re habemus. Hæc igitur est ratio, ac uia refellendi obtrectatores poëtarum.

εἰ δὲ μηδετέρως, ὅτι οὕτω φασίν, οἷον τὰ περὶ θεῶν. “

Quod, si neutro soluendum sit modo, at certe ita esse dicuntur: respon “
dendum erit, uelut in ijs, quæ ad ipsos pertinent Deos. “

Explicatum est, qua ratione se tueri poëtæ poßint, si quis eos reprehendere uelit, quòd præstantiores effingant, quàm fuerint, homines. Verùm quia interdum contingit, ut multò deteriores effingant aliquos, quàm fuisse dicantur, aut credibile sit, aut cõueniat. Docet Aristoteles in hoc contextu, qua ratione se tueri poßint poëtæ aduersus obtrectatores deterioris huius imitationis. Si quis igitur Homerum, aut alios poëtas reprehẽdat, quòd multa de Dijs absurda, & nefaria confixerint: cædes, furta, fœdos amores, inuidiam, odium: cæteraq; omnia, quæ etiam inter homines turpia censeri solent: & quæ legibus non modo conueniunt, sed grauißimo supplicio plecti ac lui debent: responderi potest Homerum, & alios, qui talia de Dijs scripserunt: non discessisse à populari hominum opinione, & sermone: omnes enim talia de Dijs & sentiunt, & narrant: Quamobrem statuit Aristoteles, satius esse ita narrare Deorum facta, ut quadrent cum uulgata hominum opinione, quàm alia, quæ magis Deorum conueniunt sanctitati, confingere. Iouem fœdis amoribus irretitum: Iunonem libidine, ira, inuidia flagrãtem: Vulcanum Veneris, Martisq; concubitus furtiuos deprehendentẽ ac detegentẽ: Martem cæde, ac sanguine hominum fœdatum narrat Homerus: cæteriq; omnes poëtæ. Atqui si Dij, pura quædam numina sunt (uti certè sunt) carentq; omni contagione scelerum, & labe corporis: nihil nisi purum, nisi sanctum, nisi pietatis, & religionis plenißimum dici de ijs debet: neq; alia ratione adductus Plato lib. II. & III. de Legibus, Homerũ, & reliquos poetas reprehendit, quia Dijs attribuunt ea, quæ nefarij homines solent patrare. de hac re, qui uolet, plura leget etiam apud Proclum in libro Quæstionum poëticarum, is enim in quæstione prima, quæ est: Cur plato poëtas in suam
B rempub. non receperit: ait, Homerum, non satis honestè mentiri de Dijs, Heroibusque, dum illis attribuit ea, quæ hominum propria sunt: Quando (inquit) opus fuerit ψεύδεσθαι (utar ipsius uerbis) οὐ καλῶς ψεύδεται διὰ τὴν ἀνοικειότητα τῶν ὀνομάτων. quæ non conueniunt Dijs. Quando autem opus fuerit uera dicere ait ipsum ψεύδεσθαι διὰ τὴν ἀνοικειότητα τῶν παθῶν, quæ attribuit Heroibus. Aristoteles igitur (opinor) respiciens ad sententiam Platonis, clam ipsam refellere conatur, sentit enim ipse, ea quæ de Dijs semel in opinionem hominum recepta sunt, etiam si absurda, fœdaq; sunt: non esse à poëtis aliter narranda: Veteres quippè philosophi potius accusandi: siquid in hac re peccatum est, qui dum occultare scientiam rerum naturalium atq; obscurare conati sunt, ne omnibus pateret: fabularum inuolucris omnia contexerunt: de qua re nos superius multa disseruimus: & multò plura apud Simplicium doctißimum Aristotelis interpretem legi possunt, in proœmio libri τῶν κατηγοριῶν. Plutarchus in Homerum, hæc declarans quoq; ait. ἐν οἷς δὲ φησὶν ὁ ποιητὴς συνοικεῖν τῷ Διῒ τὴν Ἥραν οὖσαν ἀδελφὴν δοκεῖ ταῦτα ἀλληγορεῖσθαι, ὅτι Ἥρα μὲν νοεῖται ὁ ἀὴρ, ἥπερ ἐστὶν ὑγρὰ οὐσία. Ζεὺς δὲ ὁ αἰθὴρ, του-
τέστιν ἡ πυρώδης, καὶ ἔνθερμος οὐσία. Paulo pòst. σύνοικοι δὲ καὶ ὁμόλεκτροι, ὅτι διὰ αὐτῶν “
συνιόντων γεννᾶται τὰ πάντα, διὸ καὶ ἐν τῇ Ἴδῃ συνέρχονται. καὶ ἡ γῆ αὐτοῖς φύει τὰς “
πόας, καὶ τὰ ἄνθη. τοῦ δ' αὐτοῦ λόγου ἔχεται καὶ ἐκεῖνα, ἐν οἷς φησὶν ὁ Ζεὺς κρεμᾶσθαι τὴν Ἥ- “
ραν, καὶ ἐξαρτῆσθαι τῶν ποδῶν αὐτῆς ἄκμονας δύο, τουτέστι τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν. Hæc “
atq; alia multa apud eundem Plutarchum legi possunt: ex quibus patet, ex philosophorum obscuris dispu- “
tationibus extitisse eiusmodi narrationes de Dijs, quæ minus aliquãdo probandæ sunt, si ad ipsorũ sanctißimũ numẽ respicias. Xenophanes igitur Colophonius eos refellens, qui nihil nisi castũ, ac sanctũ de Dijs narrari uolebãt: Homerumq;, & alios Poëtas reprehendebant qui secus fecissent: dicere solitus erat. ἀλλ' οὖν φασὶ τάδε.. idest. At uulgò homines hæc non loquũtur de Dijs, quæ uos requiritis in Hom. quasi innueret philosophus doctißimus ea quæ Homerus narrasset, quamuis fœda, ac turpia, sumpta esse ex communi hominum opinione de Dijs. De Xenophane meminit Arist. lib. Rhetor. primo sub finẽ, ubi de iureiurãdo loquitur, refertq; ipsius dictũ, his uerbis. ὥσπερ τὸ τοῦ Ξενοφάνους ἁρμόττει, ὅτι οὐκ ἴση πρόσκλησις, αὕτη ἀσεβεῖ πρὸς εὐσεβῆ. De eodẽ Xenophane mentio fit ab Aristotele libro Rhetoricorum secundo, ubi de locis ait Enthymematum, refertq; rursus eius dictum huiusmodi: ex æquo impios esse eos, qui Deos

asserant ortos, ac illos, qui morituros esse affirmant: cum ex utroq; consequatur Deos aliquando non esse. Plutarchus quoq; in Homerum, ubi de principijs rerum naturalium loquitur. μετ' ἐκεῖνον δὲ ξενοφάνης ὁ κολοφώνιος ὑφιστάμενος τὰς πρώτας ἀρχὰς εἶναι τὸ ὕδωρ, καὶ τὴν γῆν, ἔοικε παραλαβεῖν τὴν ἀφορμὴν ταύτην ἐκ τῶν ὁμηρικῶν τούτων. *M. Cicer. lib. 1. de Diuinatione, à Xenophane ait omnem diuinationem tolli, existimabat enim Deos mortalia negligere.*

ἴσως γὰρ οὔτε βέλτιον οὕτω λέγειν, οὔτ' ἀληθῆ, ἀλλ' ἔτυχεν, ὥσπερ ξενοφάνης. ἀλλ' οὖν φασι τάδε. ἴσως δὲ οὐ βέλτιον μὲν, ἀλλ' οὕτως εἶχεν, οἷον, τὰ περὶ τῶν ὅπλων, ἔγχεα δέ σφιν ὄρθ' ἐπὶ σαυρωτῆρος. οὕτω γὰρ τότ' ἐνόμιζον, ὥσπερ καὶ νῦν ἰλλυριοί.

Fortasse enim sic dicere neque meliorem in modum, neq; secundum ueritatem fuerit: sed tamen ita contingit: ut Xenophanes ait, ferunt hæc quanquam non meliorem fortasse in modum, nihilominus ita se habuere uelut illud, quod de armis perhibere. Recte quàm solo præfixæ hastę. Sic enim eo tempore moris erat: ut nunc etiam apud Illyrios.

Docet Arist. aliud quoddam respondendi genus aduersus obtrectationes inuidorum: nam superior responsio ad eos accommodata, qui obijciebant narrationes de Dijs: erat eiusmodi. SIC AIVNT: NEQVE MELIVS ETIAM FVERIT VERA DICERE. *adnotanda sunt, & perpendenda illa uerba.* NON MELIVS. *quia ita fabulæ ab initio de Dijs à philosophis fuerunt confictæ. Nunc autem, si quis obijciat aliquid, quod pertineat ad mores, & uictum eorum, quos describẽdos nobis in poësi proposuimus, respondendum docet, sic.* NON MELIVS QVIDEM ERAT, *sed* SED SESE TVNC SIC RES HABEBAT. *Exemplũ quod affert Arist. est* περὶ τῶν ὅπλων *huiusmodi, ex Hom. Iliad. lib. 20. ubi de militibus Diomedis loquitur, apponam uerò & alios uersus, ut facilius res tota intelligatur.*

βὰν δ' ἐπὶ τυδείδην διομήδεα, τὸν δ' ἐκίχανον
ἐκτὸς ἀπὸ κλισίης σὺν τεύχεσιν· ἀμφὶ δ' ἑταῖροι.
εὗδον ὑπὸ κρασὶν δ' ἔχον ἀσπίδας, ἔγχεα δέ σφιν.
ὄρθ' ἐπὶ σαυρωτῆρος ἐλήλατο, τῆλε δὲ χαλκός.
λάμφ', ὡς ἀστεροπὴ πατρὸς διός, αὐτὰρ ὅγ' ἥρως.
εὗδ' ὑπὸ δ' ἔστρωτο ῥινὸν βοὸς ἀγραύλοιο.

Describit eo loco Homerus Diomedem, eiusq; milites in armis dormientes: ut si opus esset, somno statim excitati arma haberent in promptu: excurrerentq; ad pugnam, hastas igitur habebant ita collocatas, ut erectæ starent ἐν σαυρωτῆρσι: *nam* σαυρωτῆρα *Græci uocant (ut declarat Eustathius Homeri interpres) ferramentum quoddam excauatum, in quo humi defixo collocabantur hastæ: tum ut erectæ starent, magisq; essent paratæ: tum etiam, ne ima hastarum pars, si sine ferramento illo defigerentur humi, obtunderetur ac limo fœdaretur. Si quis Homerum reprehendat, quòd talem morem hastarum defigendarum, qui apud Græcos non erat, expresserit, docet, respiciendum esse Aristot. ad genus hominum, de quibus loquitur poëta: sic enim facilè poterit defendi: Singulis enim populis sui sunt attribuendi mores: generaq; armorum & ipsorum usus: ita igitur defigere hastas consueuerant illi: quod adhuc in usu sua ætate fuisse testatur Aristoteles apud Illyrios, quibus imperabat olim Diomedes, nam è regione Illyriorum sunt insulæ uocatæ Diomedeæ. Idem Homerus lib. Odyss. primo, uersus hos profert.*

ἔγχος μὲν ῥ' ἔστησε φέρων πρὸς κίονα μακρὴν.
δουροδόκης ἔντοσθεν ἐΰξόου, ἔνθα περ ἄλλα
ἔγχε' ὀδυσῆος ταλασίφρονος ἵστατο πολλά.

in quibus licet perspicere Heroum Græcorum morem, qui hastas repositas domi seruabant in lignea thecha, quam uocat δουροδόκην. *Præterea libro tertio Odyss.*

τόφρα δὲ τηλέμαχον λοῦσεν καλὴ πολυκάστη,
νέστορος ὁπλοτάτη θυγάτηρ νηληϊάδαο.

nam mos erat apud Græcos, ut uirgines, filiæq; ipsorum Regum hospites lauarent, Rursus lib. Odyss. 4. περὶ δὲ ξίφος θέτο ὤμῳ *loquens de more accingendi ensem: de quo, & alijs multis Thucydides lib. pri. Historiarum suarum, in proœmio. Hæc igitur diligenter consideranda: & sanè patet totius antiquitatis oportere peritum esse poëtam: uarios hominum nosse mores, ac gentium naturam: præterea uictus, uitæq;*

rationem

A *rationem omnem: Paccius illam dictionem in contextu σαυρωτῆρα: non satis aptè uertit.*

Περὶ δὲ τοῦ καλῶς, ἢ μὴ καλῶς ἢ εἴρηταί τινι, ἢ πέπρακται, οὐ μόνον σκεπτέον εἰς αὐτὸ τὸ πεπραγμένον, ἢ εἰρημένον, βλέποντα, ἢ σπουδαῖον, ἢ φαῦλον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν πράττοντα, ἢ λέγοντα, πρὸς ὅν, ἢ ὅτε, ἢ ὅτῳ, ἢ οὗ ἕνεκεν, οἷον, ἢ μείζονος ἀγαθοῦ, ἵνα γένηται, ἢ μείζονος κακοῦ, ἵνα ἀπογένηται.

An uerò rectè, uel non rectè à quoquam siue dicatur, siue fiat, si quis inquirere uelit, non modo id ipsum factum, dictumúe considerare debet, utrum laudabile, an prauum sit: uerum etiam ad agentem, dicẽtem úe respicere, ad quem uidelicet, uel quando, uel cui, uel gratia cuius: uerbi causa: boni maioris gratia ut fiat: mali maioris, ne fiat.

Rursus aliam ostendit rationem Aristoteles poëtas defendendi: nam non continuò debet existimari aliquid perperam, minusúe rectè dictum, aut factum: sed diligenter considerandum, prius est: à quo, cui, quando, & cur, dicatur, agaturúe. faciunt enim sæpè hæ circumstantiæ locorum, personarum, & temporum: ut aliquid, quod per se separatim consideratum turpe, absurdumq́; uideri posset: uenustè, apteq́; dicatur. Homerus Odysseæ lib. 4. profert sub Helenæ persona huiusmodi uersus.

τηλεμάχῳ, τὸν ἔλειπε νέον γεγαῶτ' ἐνὶ οἴκῳ.
κεῖνος ἀνὴρ ὅτ' ἐμεῖο κυνώπιδος εἵνεκ' ἀχαιοὶ,
ἤλθεθ' ὑπὸ τροίην, πόλεμον θρασὺν ὁρμαίνοντες.

In quibus seipsam Helena κυνώπιδα, id est impudentem uocat, quòd Paridem secuta fuerit. Rursus Paulò post.

αὐτὰρ ἐμὸν κῆρ.
χαῖρ' ἐπεὶ ἤδη μοι κραδίη τέτραπτο νέεσθαι.
ἂψ οἶκονδ', ἄτην δὲ μετέστενον, ἣν ἀφροδίτη.
δῶχ' ὅτε μ' ἤγαγε κεῖσε φίλης ἀπὸ πατρίδος αἴης.

ubi uidetur idem significare, se sponte secutam adulterum. Hæc absurda non uidebuntur, si consideres ab Helena dici, sciasq́;, qualem effingere ipsam uoluerit Homerus Alius locus est libro tertio Odyss. ubi Telemachus talia profert.

B

ὦ γέρον οὔπω τοῦτο ἔπος τελέεσθαι ὀΐω.
λίην γὰρ μέγα εἶπες ἄγη μ' ἔχει, οὐδ' ἂν ἐμοίγε.
ἐλπομένῳ τὰ γένοιτ' οὐδ' εἰ θεοὶ ὣς ἐθέλοιεν.
Ζεῦ πάτερ οὔτις σεῖο θεῶν ὀλοώτερος ἄλλος.

Et Aiax libro tertio Iliad.

Impiè quidem aduersus Deos, sed uidendum est à Telemacho irato, & Aiace furẽte hæc proferri: quod facit, ut reprehendi Poëta non possit. Non est præter rem illud, quod libro Rhetoricorum secundo refert Aristoteles de Hygiænonte, qui Euripidem poëtam accusauit, quod in tragœdia quadam dixisset, esse peierandum. Sic enim ille se purgauit apud Iudices: id Bacchanalibus in scena à se fuisse prolatum. idem Aristoteles libro Rhetoricorum tertio ubi discrepantiam sermonis, ex personarum diuersitate demonstrat, ait: οὐδ' ὡσαύτως ἄγροικος ἂν, καὶ πεπαιδευμένος εἴποιεν. Videntur autem hoc loco expositæ omnes τοῦ πράττοντος circunstantiæ, quæ sunt quinque, hæ scilicet, τὸν πράττοντα, ἢ λέγοντα. πρὸς ὅν. ὅτε. ὅτῳ. οὗ ἕνεκεν. de qua re nos satis superius copiose locuti fuimus. MAIORIS BONI *potiundi gratia.* MAIORIS *Mali uitandi causa. Duo hæc separatim enumerat Aristoteles, sæpe enim homines mentiuntur, aut parum consentanea rationi loquuntur ut incommodum aliquod euitent, & commodum maius consequantur. exemplum esto in Oedipode Sophocleo, ubi Iocaste de Apolline, oraculisq́; obtrectans, nefaria loquitur: ita enim fortasse excusari potest Sophocles, quòd ita loquentem fecerit Iocasten: quoniam cupiebat sollicitudine graui Oedipodem maritum liberare.*

τὰ δὲ πρὸς τὴν λέξιν ὁρῶντα δεῖ διαλύειν, οἷον, γλώττῃ. οὐρῆας μὲν πρῶτον. ἴσως γὰρ οὐ τοὺς ἡμιόνους λέγει, ἀλλὰ τοὺς φύλακας, καὶ τὸν δόλωνα. ἒ, δος μὲν ἔην κακὸς οὐ τὸ σῶμα ἀσύμμετρον. ἀλλὰ τὸ πρόσωπον αἰσχρόν. τὸ γὰρ εὐειδὲς οἱ κρῆτες εὐπρόσωπον καλοῦσι.

Sunt etiam aliqua, quæ si ad dictionem ipsam respexeris, licet soluere:

re: uerbi gratia, lingua, ut Principio sanè οὐρῆας: nam ea uox οὐρῆας fortè A
non mulos, sed custodes significat: ac de Dolone: Turpis erat specie: non
quod esset corpore male compacto, uerum turpi facie. nam uocabulum
εὐειδὴς pulchra facie aliquid Cretenses uocant.

Sæpe reprehendi solent poetæ in oratione, quòd dictione parum usitata, peregrina, & obsoleta sint usi. Docet igitur Aristot. quomodo etiam hac in re se aduersus obtrectatores tueri poßint: Tria uero ipse affert exempla ex Homero, quæ singillatim sunt consideranda. Primum exemplum sumptum est ex Homeri uersu notißimo libro primo Iliados, qui est huiusmodi.

οὐρῆας μὲν πρῶτον ἐπῴχετο, καὶ κύνας ἀργούς.

Eustathius Homeri interpres, dictionem hanc explicans ait: οὐρῆας τοὺς ἡμιόνους λέγει, ἢ παρὰ τὸ ὄρος ὀρέας, καὶ ἰωνικῶς οὐρῆας, ἐπεὶ τὰ ἐν ὄρεσιν ἔργα (ὡς καὶ ἐν τῇ τοῦ πατρόκλου ταφῇ δηλωθήσεται) διὰ τῶν τοιούτων ζώων ἐξετελοῦντο, ἢ παρὰ τὸ οὖρον, ὃ δηλοῖ τὸν ἄνεμον, τοῦτο δὲ διὰ τὸ ἄγονον τῶν τοιούτων ζώων, καὶ τὸ τοῦ σπερματικοῦ πνεύματος ἄκαρπον, διὸ καὶ τὰ ἐν τοῖς ὠοῖς ἄκαρπα διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν οὔρια ἡ κοινὴ λέγει συνήθεια. *Aristot. uerò innuere uidetur apud Homerum eam dictionem significare* τοὺς φύλακας, *quia etiam addidit Canes, qui custodiæ causa alebantur, atq;. ideo in Odyss. lib. 2. Telemachum in concionem euntem comitebantur* δύο κύνες ἀργοί. *Eustathius quoq; hoc idem asserit his uerbis.* ὡς δὲ οὐρῆες καθ' ὁμωνυμίαν, καὶ οἱ φύλακές ποτε λέγονται, φανεῖται που ἐν τοῖς ἑξῆς. *Homerus lib. Iliados 20. mulos arationi aptos nominat, quare non absurdum etiam fortasse, si pro Mulis illic posuit, lib. 1. Iliados: sunt enim militibus magno usui. Alterum exemplum ex Homero quoq; sumptum est lib. Iliad. uigesimo, ubi de Dolone Troiano exploratore loquitur: Versus hi sunt.*

ἦν δέ τις ἐν τρώεσσι, δόλων εὐμήδεος υἱός.
κήρυκος θείοιο πολύχρυσος, πολύχαλκος.
ὃς δή τοι εἶδος μὲν ἔην κακός, ἀλλὰ ποδώκης.

Considerat Arist. in his uersibus illam dictionem εἶδος, *& docet, cum referri poßit ab aliquo ad totũ corpus, non debere tamen referri, nisi ad faciem: nam apud Cretenses* εὐειδὴς *appellabatur, qui pulchra erat facie. Si enim apud Homerum eo loco intelligeres Dolonem fuisse deformi, distortoq; corpore: & ut ait Aristoteles,* ἀσυμμέτρῳ, *nõ rectè cõsequeretur altera dictio* ποδώκης: *nam cursores benè compacto sunt corpore, magnaq; constant membrorum symmetria: ex qua existit agilitas. Aristot. lib. 2. Rhetor. ait:* κάλλος δὲ ἕτερον καθ' ἑκάστην ἡλικίαν, ἔστι νέου μὲν οὖν κάλλος τὸ πρὸς τοὺς πόνους χρήσιμον ἔχειν τὸ σῶμα, τούς τε πρὸς δρόμον, καὶ πρὸς βίαν, ἡδὺν ὄντα ἰδεῖν πρὸς ἀπόλαυσιν, διὸ οἱ πένταθλοι κάλλιστοι, ὅτι πρὸς βίαν, καὶ πρὸς τάχος ἅμα πεφύκασιν. B

καὶ τὸ ζωρότερον δὲ κέραιρε, οὐ τὸ ἄκρατον ὡς οἰνόφλυξιν, ἀλλὰ τὸ θᾶττον.
Et illud ζωρότερον propinabant: haud enim ζωρότερον eo in loco pro
mero, quo ebriosi gaudent, sed pro frequenter accipitur.

Tertium hoc exemplum est, quod sumitur ex Homero libro Iliados nono ubi Vlyßi & Phœnici legatis mißis ad Achillem, eius exorandi gratia: Patroclus iussu Achillis, parat conuiuium. Versus hi sunt, quos profert Achilles.

μείζονα δὴ κρητῆρα μενοιτίου υἱὲ καθίστα
ζωρότερον δὲ κέραιρε, δέπας δ' ἔντυνον ἑκάστῳ.

Plutarchus lib. 5. Sympos. cap. 4. quicquid ueteres inter se disseruerunt olim de hoc Homeri uersu copiosè exponit: ut mirum uideri non debeat: si Aristoteles quoq; loci huius mentionem fecit. Ac sane primus scrupulum iniecit, ansamq; dedit differendi de hac dictione ζωρότερον *cauillatio Zoili: qui uersus Homeri reprehendere solitus erat. Is igitur affirmabat, absurdum utiq; esse, quòd Homerus meracius bibentem, hospitibusq;, uiris sapientißimis propinantem fecisset: interpretabatur enim* ζωρότερον *pro* ἀκρατότερον, *Multi, ut Homerum tuerentur aduersus Zoili reprehensionem hanc: dixerunt* ζωρότερον *accipi debere in eo uersu pro* τάχιον. *idest celerius, seu properè magis: quam significationem uidetur approbasse Aristot. quoq;, ut patet in cõtextu. ait enim* οὐ τὸ ἄκρατον, ὡς οἰνόφλυξιν, ἀλλὰ θᾶττον. *uerebatur enim, ne si* ζωρότερον *aliquis intelligeret merum: parum conueniret dictum Homericum dignitati tam insignium Heroum: meracius enim bibere temulenti homines solent. Hanc interpretationem Aristot. apposuit Plutarchus eo loco, quem citauimus paulò antè, nec tamen Aristotelis fuisse ait, sed aliorum*

quorun-

A quorundam, his uerbis. ἐγὼ δὲ ἀνεμίμνησκον αὐτῶν, ὅτι τὸ ζωρότερον τὸ θερμὸν ἔνιοι σημαίνεσθαι λέγουσι. τῷ δὲ θερμοτέρῳ τὸ τάχιον, ὥσπερ ἡμεῖς ἐγκελευόμεθα πολλάκις τοῖς διακονοῦσι θερμότερον ἅπτεσθαι τῆς διακονίας. nam calidum, feruensq; appellamus, in quo celeritas inest. Sic quoq; apud Latinos, nam Vergilius libro primo Aeneid. ait.

Feruet opus. & frigere rursus eos dicimus, ac conglaciare, in quibus magna lentitudo inest: Sed hanc interpretationem, quamuis Aristotelem quoq; ipsum, uti patet hoc loco, habeat authorem, non probat tamen Plutarchus, ut paulò post declarabimus. Nunc enim satius fuerit, alias ueterum explicationes singillatim proferre. Refert igitur ibidem Plutarchus Macedonem quẽdam suæ ætatis uirum doctum, etiam ipsum scopulũ hunc euitasse, noluisseq; eo loco ζωρότερον accipi, pro eo, quod Græci uocant propriè ἄκρατον, idest merum, ne incideret Homerus in Zoili laqueos, interpretari igitur solitum. τὸ ζωρὸν εἰρῆσθαι τὸ θερμὸν ἀπὸ τοῦ ζωτικοῦ, καὶ τῆς ζέσεως. quòd scilicet uitalitatem hominũ foueat uinum: sensusq; uegetiores reddat: ac magis feruidos: Sosicles poëta aliã excogitabat dictionis huius explicationem: cum enim apud Empedoclem obseruasset quiddam his uerbis expressum γίνεσθαι ζωρότερα τὰ πρὶν ἄκρητα. accipi uolebat pro eo, quod Græci uocant εὔκρατον. Verba Plutarchi sunt hæc, μᾶλλον ἔφη τὸ εὔκρατον ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ζωρὸν λέγεσθαι. neq; absurdum uideri, quòd Achilles proponari iußisset, Vlyßi, & Phœnici τὸν εὔκρατον οἶνον. esse autem positum ζωρότερον pro ζωρόν. sicuti alibi δεξιτερὸν, ἀντὶ δεξιοῦ: de qua re nos paulò ante locuti fuimus, Antipater subtiliore quadam ratione dictionem interpretabatur: asserebat enim cum ueteres olim annos uocaßent ὥρους: & particula ζα uim haberet augendi: hinc deductam uocem ζωρότερον. qua significare uoluit Hom. uetustũ uinũ, quale Horatius, cũ ait, alloquens amphorã.

O nata mecum consule Manlio. & alibi.
Est mihi nonum superantis annum
Plenus Albani cadus.

Laudatißima enim erant uina propter uetustatem. Achillem igitur uiris summa dignitate præditis propinari iußisse uinum uetustum, honoris causa. Hæ sunt ueterum explicationes, quas refert Plutarchus olim ab illis fuisse excogitatas Zoili refellendi causa. Verùm ipse Plutarchus multò ingeniosius, & uerius

B (ut uidetur) dictionem ζωρότερον interpretatur: Homerumq; tuetur. Ait enim: si accipias (sicuti Aristoteles hoc loco) dictum pro θᾶττον: magis absurdum fore, quia significabitur in sapientißimis illis Heroibus iuuenilis quidam ardor, atq; celeritas in bibendo: ac sibi uideri eos, qui ita interpretantur: in maius quoddam uitium labi: Putat igitur ipse ζωρότερον merum significare: ac magno eum artificio Homerum facere Achillem iubentem Patroclo, ut meracius uinum infundat Vlyßi, ac Phœnici uiris iam prouectiore ætate, his uerbis. ἀγνοεῖν δὲ δοκεῖ ὁ Ζωΐλος ὅτι πρῶτον μὲν ὁ Ἀχιλλεὺς τὸν φοίνικα, καὶ τὸν ὀδυσσέα πρεσβυτέρους ὄντας εἰδὼς, οὐχ ὑδαρεῖ χαίροντας, ἀλλ' ἀκρατοτέρῳ καθάπερ οἱ ἄλλοι γέροντες ἐπιτεῖναι κελεύει τὴν κρᾶσιν. Addit & aliam probationem rei huius: quòd Achilles, cum fuisset à Chirone institutus, totius uictus rationem exactè didicerat: quare uerisimile est iußisse illum meracius propinari uinum eo tempore Vlyßi, & Phœnici, quoniam τοῖς ἀρχοῦσι, καὶ σχολάζουσι παρὰ τὸ εἰωθὸς σώμασιν ἀνειμένη καὶ μαλακωτέρα κρᾶσις ἁρμόζει. Ideo induci Achillem ab Homero alio loco iubentem, apio suos equos pasci. quoniam equi, cũ stabulantur, in ocioq; desident: pedũ, articulorumq; dolore laborant: huius uerò morbi medelam in primis esse apium. & sanè in Iliade non obseruabis unquã, apio pasci ab alijs equos, præterquàm ab Achille, qui medicinam à Chirone didicerat. Hæc igitur ratio est cur meracius tunc iusserit uinum propinari: neq; enim dici potest compotatione oblectatum unquam Achillem, quum seueriore esset ingenio, neq; admodum ad hilaritatem propenso οὐ γάρ τι γλυκύθυμος (inquit Plutarchus) οὐδὲ ἀγανόφρων, οὐδὲ φύσει φίλοινος ἀλλ' ἀπηνὴς, καὶ ἄυπνος πολλὰς νύκτας διάγων. βραχὺς δὲ ὕπνος οὐκ ἐξαρκεῖ τοῖς χρωμένοις ἀκράτῳ. λοιδορούμενος γὰρ τῷ ἀγαμέμνονι πρῶτον αὐτὸν οἰνοβαρῆ προσείρηκεν, ὡς μάλιστα τῶν νοσημάτων τὴν οἰνοφλυγίαν προβαλλόμενος. Quæ postrema uerba sunt adnotanda. quia (inquit) maxima ægritudo est ipsa ebrietas. nam ebrietatem uocat οἰνοφλυγίαν: sicuti Aristoteles hoc loco eadem utens uoce ait, ὡς οἰνόφλυξι. nam ebrios Græci ita uocant: quam dictionem in mearum Annotationum lib. I. cap. VI. declaraui politißime uoluisse uertere Tibullum, cum ait.

Nec quisquam multo percussum tempora Baccho.

Nec uerò prætermittẽda, quæ elegãtißimè disserit Athenæus de hac eãdẽ dictione ζωρότερον lib. 10.

ἐμοὶ μὲν οὖν ὦ παῖ ζωρότερον κέραιρε. Paulo post.
πρότερον δέ μοι λέξεται ποδὶ τοῦ ζωρότερον. Antiphanes Milanione
τοῦτον ἐγὼ κρίνω μετὰ νι πρίδια τ ὑγιείας

πίνειν

πίνειν ζωροτέρω χρώμενον οἰνοχόῳ. *Idem Larapone.* A
κέρασον εὐζωρότερον.

Ephippus. Ephebo. φιάλην ἑκατέρα ἔδωκεν κεράσας ζωρότερον ὁμηρικῶς. *Nonnulli uerò (inquit)* ζωρότερον δὲ κέραιρε οὐκ ἄκρατον σημαίνειν φασὶν ἀλλὰ θερμὸν, ἀπὸ τοῦ ζωτικοῦ, καὶ τοῦ ζέσεως. *Et quæ sequuntur: nam si conferas cum Plutarchi uerbis, animaduertas eadem fermè esse. Theophrastum testatur ibidem Athenæus interpretari solitum* ζωρότερον τὸ κεκραμένον. *Verum de his hactenus. Nunc reliqua persequor.*

Τὸ δὲ κατὰ μεταφορὰν εἴρηται, οἷον, ἄλλοι μέν ῥα θεοί τε, καὶ ἀνέρες εὗδον παννύχιοι. καὶ τὸ, ἤτοι ὅτ᾽ ἐς πεδίον τὸ τρωϊκὸν ἀθρήσειεν. καὶ αὐλῶν συρίγγων τε ὅμαδον. τὸ γὰρ πάντες, ἀντὶ τοῦ πολλοί, κατὰ μεταφορὰν εἴρηται. τὸ γὰρ πᾶν πολύ τι, καὶ τὸ, οἴη δ᾽ ἄμμορος, κατὰ μεταφοράν. τὸ γὰρ γνωριμώτατον, μόνον.

Per translationem insuper: ut, Iamque deos alios pernox: hominesque tenebat Insignes galea somnus: tum illud quoque. Si quando Troiæ ad campos sua lumina uertant: ut etiam tibiarum fistularumque uocem. sanè pro multis omnes per translationem dicimus. Omne enim aliquod multum est. & οἴη δ᾽ ἄμμορος: id est sola, expers similiter per translationem. illud enim quod notissimum est, unicum, & solum dicimus.

Postquàm Aristoteles docuit rationem defendendi poëtas aduersus cauillationes improborum hominum, solutione, ac confutatione allata διὰ τῶν γλωττῶν. *hoc est per uarietatem, & dissimilitudinem eorum uerborum, quæ peregrina sunt. Nunc docet aliam rationem refellendi, quæ ducitur ex metaphora. si quis igitur Homerum reprehendat, quòd dormientes faciat Deos: ut in ijs uersibus qui sunt lib. I Iliados. nam illum citat in contextu Aristoteles.*

ἄλλοι μέν ῥα θεοί τε καὶ ἀνέρες ἱπποκορυσταὶ
εὗδον παννύχιοι. Δία δ᾽ οὐκ ἔχε νήδυμος ὕπνος. B

Hos eosdem legas libro ultimo Iliados. Sed idem Homerus in extremis uersibus profert hanc rem multò (sicuti mihi uidetur) apertius.

Ζεὺς δὲ πρὸς ὃν λέχος ᾔει ὀλύμπιος ἀστεροπητὴς
ἔνθα πάρος κοιμᾶθ᾽ ὅτε μιν γλυκὺς ὕπνος ἱκάνοι.
ἔνθα καθεῦδ᾽ ἀναβάς, παρὰ δὲ χρυσόθρονος ἥρη.

Si quis, inquam, Homerum reprehendat. facilè poterit refelli: si dixeris hanc esse metaphoram quandam, qua sæpe utuntur poëtæ. omnia enim quæ hominum sunt propria, Dijs attribuunt, risum, fletum, somnum, & quæ huiusmodi sunt, transferuntque humana ad Deos, ut Cicero inquit. Non dissimili ratione, Vergilius lib. 1. Aeneid. ait de Ioue, quem facit osculantem Venerem.

Oscula libauit natæ.
Et eodem libro ridentem.
Olli subrisit.

Aliud exemplum simile his in contextu affert Aristot. ex Homero. ubi Iouem ex alto speculantem facit & intuentem Troianam regionem, & planitiem, ubi pugna committebatur inter Græcos, & Troianos.

ἤτοι ὅτ᾽ ἐς πεδίον τὸ τρωϊκὸν ἀθρήσειεν.

Nam ἀθρεῖν, *hoc est cernere dixit Iouem. Sic noster quoque Vergilius.*

Et Libyæ defixit lumina regnis.

Quam rem aliquanto copiosius exprimit Homerus Iliados lib. 4. ab ipso statim initio.

οἱ δὲ θεοὶ πὰρ ζηνὶ καθήμενοι ἠγορόωντο. *Paulò post.*
τρώων πόλιν εἰσορόωντες.

Ideò sæpe ait. εὐρύοπα ζεύς. *Quid? nónne aliquando è cœlo in montis Idæ fastigium descendentem Iouem facit, ut propius intueatur, ea, quæ aguntur apud Ilium? Plutarchus in Homerum, de hac re ita disserit.* ἐπεὶ δὲ ἐδεῖτο ἡ ποίησις θεῶν ἐνεργούντων, ἵνα τὴν γνώμην αὐτῶν αἰσθήσει τῶν ἐντυγχανόντων παραστήσῃ, περιέθηκεν αὐτοῖς σώματα: οὐδὲν δὲ ἄλλο σώματος εἶδος, ἢ τοῦ ἀνθρώπου δεκτικόν ἐστιν ἐπιστήμης, καὶ λόγου. *Paulò post.* ὑπὲρ τοῦ παρέχειν ὑπόμνησιν, καὶ τοῖς ἔλασσον φρονοῦσιν ὅτι

A σιν ὅτι εἰσὶ θεοί. Aliud exemplum ex Homero affert Aristoteles. cum ait.

αὐλῶν συρίγγων τ' ἐνοπὴν

Versus hic est lib. XX. Iliados, ubi Agamemnonem induceit se oblectantem dum tibiarum, fistularúmque sonum audiret, sicuti Reges decet. sed Homerus loquens de tibijs: ἐνοπὴν uocat ipsarum sonum. nam ἐνοπὴν propriè uocem loquentium hominum dicimus. Hesiodus καλὴν ὄπα de Musis canentibus protulit sub poëmatis sui initium. uti satis notum est. Non est tamen reprehendendus Homerus: quia metaphora usus est: atque hæc est optima ratio illius defendẽdi. Versum hunc Homeri citat, declaratque Athenæus. ἐχρῶντο δὲ καὶ αὐλοῖς, καὶ σύριγξιν ἥρωες, ὁ γοῦν Ἀγαμέμνων, αὐλῶν, συρίγγων τ' ἐνοπῆς ἀκούει. εἰς δὲ τὰ συμπόσια οὐ παρῆγαγε, πλὴν ἐν τῇ ὁπλοποιΐᾳ γάμων γινομένων, αὐλῶν μνημονεύει. Hæc ille sed Aristoteles in superiore uersu.

ἄλλοι μέν ῥα θεοί πάντες, καὶ, ἀνέρες εὗδον.

Sic enim legendus est: considerat in eo meram cauillationem esse obtrectatorum, qui reprehendebant Homerum, quòd πάντες dixisset, cum non omnes dormirent. nam πάντες ἀντὶ πολλοὶ sæpè ponitur, apud Poëtas. cuius rei etiam philosophicè admodum reddit rationem, cum ait τὸ γὰρ πᾶν πολύ τι. Rursus considerandum aliud exemplum, quod affert ex uersu, quem dimidiatum profert, Homeri.

οἴη δ' ἄμμορος.

Versus hic integer est apud Homerũ lib. V. Odyss. ubi de rate Vlyssis loquitur, & tanquã peritũ gubernatorẽ Vlissem facit intuentẽ Orionem, Arctum, & Pleiadas. de arcto igitur, quæ nobis nunquã occidit. ait.

ἄρκτον θ' ἣν καὶ ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν

ἥτ' αὐτοῦ στρέφεται: καὶ ὠρίωνα δοκεύει

οἴη δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν ὠκεανοῖο

Translatè locutus est Homerus. cum dixit Arcton expertem esse lauacrorum Oceani. Sicuti etiam Vergilius apud Latinos, cum ait.

Metuentes æquore tingi.

Hæc uerò, quæ per metaphoram proferuntur ualde sunt probanda, quia mirificè sermonem illustrant metaphoræ, & rem ob oculos ponunt: notissimamque reddunt. Plutarchus, in Homerũ ubi ueteres poëtas multa ab Homero sumpsisse narrat: Aratum imitari studuisse uersum hunc Homeri ostendit: his uerbis.

B πῶς δὲ καὶ ἄρατος παρέφρασε, τὸ μέν.

οἴη δ' ἄμμορος ἐστι λοετρῶν ὠκεανοῖο. εἰπών

ἄρκτου κυανέου πεφυλαγμένος ὠκεανοῖο

Κατὰ δὲ προσῳδίαν, ὥσπερ ἱππίας ἔλυεν ὁ θάσιος τὸ, δίδομεν δέ οἱ, καὶ τὸ μὲν, οὗ καταπύθεται ὄμβρῳ.

Soluimus prætcrea ratione accentus: ut Hippias Thasius illud: δίδομεν δὲ οἱ: id est, nos uerò damus, οἱ enim articulus est: cui si circumflexum addideris accentum, pronomen sibi significat, quin & illud quoque: οὐ καταπύθεται ὄμβρῳ: idest imbre minus marcet. οὐ enim, quæ negatiua particula est, si circumflexum cum aspiratione sumpserit, aliud sonat.

Aliquando cauillationes soluuntur accentuum consideratione. quia (uti notum est) sæpè accentu diuerso uariatur significatio dictionum. Aristoteles in libro τῶν ἐλέγχων sex genera captionum sophisticarum in dictionibus esse ait. his uerbis. ἔστι δὲ τὰ μὲν παρὰ τὴν λέξιν ἐμποιοῦντα τὴν φαντασίαν, ἓξ τὸν ἀριθμόν. ταῦτα δέ ἐστιν ὁμωνυμία, ἀμφιβολία, σύνθεσις, διαίρεσις, προσῳδία, καὶ σχῆμα λέξεως. Hæc omnia considerat in hoc libro Poëtices. quoniam quæcunque ad dictionem spectant, in primis huius sunt facultatis. Cum igitur Homerum reprehenderent nonnulli in his duabus dictionibus. οι. & ου. non distinguentes significationem multiplicem ex accentu: Hippias Thasius uir doctissimus facilè modũ hunc eos refellendi excogitauit. Tam sæpè οἱ apud Homerum inuenias pro αὐτῷ, ut non sit necesse exempla apponere οὗ καταπύθεται ὄμβρῳ. Dimidiatus hic uersus Homeri est, sed integer ita legitur libro. XXIII. Iliados.

ἢ δρυὸς, ἢ πεύκης, τὸ μὲν οὐ καταπύθεται ὄμβρῳ.

Boëtius, qui primus librum τῶν ἐλέγχων Aristotelis Latinè uertit, non apponit uersum Homeri Græcum, sed Latinos duos profert: Alterum ex Horatio. qui est.

Me tuo longas pereunte noctes.

Lydia dormis. Alterum uero ex Vergil. Heu quia nam tanti cinxerunt æthera nimbi: quasi differre significare uoluerit Boëtius dicás ne METVO separatim, an METVO cõiunctim, & rursus QVIA NAM distinctè an QVIANAM simul, sed hæc magis perspiciuntur apud Græcos, qui subtilißimè cõsiderant ac distinguũt ea, quæ ad accentus pertinent: Arist. in eo lib. ostendit nõ magnopere ad Dialecticen spectare cauillationem hanc, quæ circa accentum uersatur: sed potius ad Poëticen, his uerbis παρὰ δὲ τὴν προσῳδίαν ἐν μὲν τοῖς ἄνευ γραφῆς διαλεκτικοῖς οὐ ῥᾴδιον ποιῆσαι λόγον. ἐν δὲ τοῖς γεγραμμένοις, καὶ ποιήμασι μᾶλλον. *ut mirum non sit tam diligenter de hac re in hoc libro Poëtices de ijs agere Aristotelem. Sed illic quoq; copiose omnia explicat, & eadem affert exempla ex Homero, apponã igitur illius uerba: ut facilius res tota perspiciatur.* οἷον καὶ τὸν ὅμηρον ἔνιοι διορθοῦνται πρὸς τοὺς ἐλέγχοντας ὡς ἄτοπον εἰρηκότα τὸ μὲν, οὐ καταπύθεται ὄμβρῳ. λύουσι γὰρ αὐτὸ τῇ προσῳδίᾳ. λέγοντες τὸ οὐ, ὀξύτερον. *Verum eodem quoq; loco profert Aristoteles etiam aliud exemplum quod superius retulimus.* δίδομεν οἱ. *atq; ita apertè profert, explicatq; simul, ut non egeat locus hic mea interpretatione, adscribam igitur ipsius uerba,* καὶ τὸ περὶ τὸ ἐνύπνιον τοῦ ἀγαμέμνονος ὅτι οὐκ αὐτὸς ὁ Ζεὺς εἶπεν, δίδομεν δὲ οἱ εὖχος ἀρέσθαι. ἀλλὰ τῷ ἐνυπνίῳ ἐνετέλλετο διδόναι. A

Τὰ δὲ διαιρέσει, οἷον ἐμπεδοκλῆς. αἶψα δὲ θνητὰ ἐφύοντο τὰ πρὶν μάθον ἀθάνατα ζωά τε πρὶν κέκρητο.

Per diuisionem quoque: quemadmodum apud Empedoclem: Nata sed hæc subito mortali corpore uidi. Ante immortali quàm animantia seligerentur.

Docet alium modum soluendi Cauillationes obtrectatorum, quæ sunt, circa interpunctiones dictionum: sæpe enim oratio aliqua hoc, uel illo modo interpuncta, ac disiuncta: diuersam præsefert sententiam, contrariam ei, quam sequi oportet. Tradit quidem solutionem quoq; διὰ τὴν διαίρεσιν *in libro* τῶν ἐλέγχων. *sed alio quodam modo considerat illic, quàm in hoc libro Poët. quòd facile unusquisq; per se perspicere poterit. Disiunctionis igitur, quatenus ad Poëticen spectat: exemplum affert, ex uersibus Empedoclis sumptum, qui sanè corruptißimi habentur in uulgatis libris: nec in Medicæis rectè sese habent, sed facilè, uti spero, ipsis medelam afferemus. Nam Simplicius in librum primum Phys. Aristotelis, ubi de Empedoclis sententia disputat, qui existimabat Litem, & Amicitiam duo esse principia rerum naturalium, plurimos recenset Empedoclis uersus: inter quos & hi ita leguntur, interpuncti.* B

αἶψα δὲ θνητ' ἐφύοντο τὰ, πρὶν μάθον ἀθάνατ' εἶναι
ζωρὰ δὲ τὰ πρὶν ἄκριτα διαλλάξαντα κελεύθους

Athenæus quoq; libro decimo, probaturus ζωρότερον *significare* κεκραμένον, *hos eosdem uersus refert Empedoclis, quos ideò rursus adscribẽdos putaui, quia uarietas quædam est in nõnullis dictionibus.*

αἶψα δὲ θνητὰ φύοντο τὰ πρὶν μάθον ἀθάνατ' εἶναι
χωρὰ τε τὰ πρὶν ἄκρητα διαλλάττοντα κελεύθους

ex quo Athenæi loco satis patet legendum esse ἄκρητα *quia opponitur alteri dictioni* ζωρὰ. *non autem ut est in uulgatis Simplicij libris.* ἄκριτα.

τὰ δὲ ἀμφιβολίᾳ παρῴχηκε δὲ πλέον νύξ, τὸ γὰρ πλέον ἀμφίβολόν ἐστι.

Item per Amphibologiam: Plurima præterijt nox. Illud enim πλέον amphibologicum est.

Ambiguitas dictionis sæpè, & cauillandi, & defendendi ansam præbet. Aristo. huius exemplum, sicuti & alia ex Homero profert. Versus hi sunt lib. XX. Iliados ubi Vlysses Diomedem alloquitur.

ἀλλ' ἴομεν μάλα γὰρ νὺξ ἄνεται, ἐγγύθι δ' ἠώς.
ἄστρα δὲ δὴ προβέβηκε παρῴχηκε δὲ πλέων νὺξ
τῶν δύο μοιράων, τριτάτη δ' ἔτι μοῖρα λέλειπται.

Ambigi enim potest, dixerit. πλέον. *an* πλέων. *ex quarum dictionum diuersitate satis patet diuersam in ijs uersibus existere sententiam: In lib.* περὶ τῶν ἐλέγχων *etiam agit Aristot.* περὶ τῆς ἀμφιβολίας, *Sed planè diuerso modo, quia illic inseruit dialectico, hîc poëtæ.* παρὰ δὲ τὴν ἀμφιβολίαν *(inquit)* οἱ τοιοίδε. τὸ βούλεσθαι λαβεῖν με τοὺς πολεμίους. *Et quæ sequuntur. Quintil. lib. VII. cap. IX. amphiboliæ (sic enim uocat) species ait esse innumerabiles, adeò ut Philosophi quidam existimarint nullum esse uerbum quod non plura significet. fit uerò aut in uocibus singulis, ac simplicibus: aut in coniunctis: quarum omnium exempla ipse copiose profert.*

A Τὰ δὲ κατὰ τὸ ἔθος τῆς λέξεως, οἷον τὸν κεκραμένον οἰνόν φασιν εἶναι. ὅθεν πεποίηται, κνημὶς νεοτεύκτου κασσιτέροιο, καὶ χαλκίας τοὺς τὸν σίδηρον ἐργαζομένους, ὅθεν εἴρηται ὁ γανυμήδης Διὶ οἰνοχοεύειν, οὐ πινόντων οἶνον, εἴη δ᾽ ἂν οὐ τοῦτό γε κατὰ μεταφοράν.

Per consuetudinem quoque dictionis: ut illud κεκραμένον id est mixtum, quod ad uinum pertinere receptum est. Vnde & illud. Ocrea, quæ fuerat stanno confecta recenti. & χαλκίας, quæ uox alioqui fabros ærarios significans, pro ferrarijs sumitur. Iuxta quod etiam Ganymedes à uino minister Iouis appellatur. cum tamen Dij ipsi uinum non bibant: id quod per translationem dici neutiquam potest.

Alium quoq; locum explicat: unde soluere, & refellere cauillationes poßimus obtrectatorum. Si quis enim reprehendat uerbum aliquod tanquàm minus proprium, facile fuerit respondere: ita usum obtinuisse, qui maximus est loquendi magister, ut profteratur. Tradit Aristoteles in libro τῶν ἐλέγχων præceptũ soluendi cauillationem παρὰ τὸ σχῆμα τῆς λέξεως, ὅταν τὸ μὴ ταυτὸν ὡσαύτως ἑρμηνεύηται. quamuis enim diuersum est ab hoc, non est tamen prorsus alienum: eademq; norma uidetur excogitatum. exemplum quod affert Aristoteles hoc loco est huiusmodi: κεκραμένον satis notum est nihil aliud significare, quàm mistum: sed quia κρᾶσις uini fiebat apud ueteres, (de qua Athenæus libro primo multa narrat & nos libro primo nostrarum Annotationum copiose declarauimus) usus obtinuit, ut uinũ. quod proprio nomine uocatur οἶνος, dicatur à poëtis κεκραμένον. qui plura cognoscere uolet: legat Athenæum lib. I. Nec dißimili ratione κασσίτερον, quæ uox propriè stannum significat: pro ferro accipimus. ut sæpè patet apud Homerum. libro XII. enim Iliados ait.

δώδεκα δὲ χρυσοῖο καὶ εἴκοσι κασσιτέροιο

Quamuis hoc loco ambiguum uideri poßit. Idem igitur apertius ait lib. XVIII. Iliados. ubi de Vulcano loquitur, qui arma Achilli fuerat fabricatus.

B

τεῦξε δὲ οἱ κνημῖδας ἑανοῦ κασσιτέροιο

Eodem modo χαλκέας uidemus appellari etiam eos fabros qui ferrum cudunt: cum tamen dictio ab ære deducta ærarios tantùm, seu fusores æris significet. Latini quoq; ARGENTARIOS ab argento primum uocatos, eos omnes appellant, qui etiam aurea numismata, & ærea permutant, tractantq;. eadem ratio est in hac dictione δρυοτόμος apud Græcos, quæ & si deducitur à quercu, ad omnes tamen syluarũ cæsores refertur. ARVNDO præterea à Latinis sagitta uocata, quamuis ex arundine non sit confecta, quia primum ex ea confici cœpit. PALMA quoq;, et ADOREA ex hoc genere sunt. aliaq; multa, quæ ego breuitatis causa prætermitto. Aliud exemplum affert Aristot. in contextu, quod est huiusmodi οἰνοχοεύειν uerbum est, sicuti patet, deductum à uino: & tamen uideas à poëtis Ganymedem, qui Ioui fundit nectar, (neq; enim potores uini sunt Dij) appellare οἰνοχόον: uersus est Homeri lib. XIX. Iliados, in quo perspicias hoc esse uerißimum.

καὶ ἀντίθεος γανυμήδης
ὃς δὴ κάλλιστος γένετο θνητῶν ἀνθρώπων
τὸν καὶ ἀνηρείψαντο θεοὶ Διὶ οἰνοχοεύειν.

Et rursus adhuc apertius lib. IIII. Iliados, ubi De Hebe, quæ etiam ipsa pocula Dijs ministrabat, ait.

μετὰ δὲ σφισι πότνια ἥβη
νέκταρ ἐῳνοχόει, τοὶ δὲ χρυσέοις δεπάεσσι
δειδέχατ᾽ ἀλλήλους

Athenæus libro X. ex Alcæo hunc citat uersum.

ἐν δὲ κίρναω μελιαδέος ὅττι τάχιστα κρατῆρα

Idem lib. 2. ait ueteres corneis poculis uti solitos: idq; comprobat hac ratione, quod uerba hæc κεράσαι. κέραννυσθαι. κρατήρ. κρᾶσις. ad uinum referantur, cum ἀπὸ τῶν κεράτων, hoc est, à cornibus, ex quibus olim ueteres pocula cõficiebant, sint deducta. τοὺς πρώτους (inquit) λέγεται τοῖς κέρασι τῶν βοῶν πίνειν, δῆλον δ᾽ ἐκ τοῦ καὶ μέχρι νῦν λέγεσθαι ὅταν συμμίσγωσι τῷ οἴνῳ τὸ ὕδωρ κεράσαι φάσκοντες. & quæ sequuntur, nam de his copiose locuti fuimus libro Annotationum nostrarum. II. cap. IIII. Eadem igitur ratio in his esse uidetur, quæ in dictione, de qua loquitur hoc loco Aristo. οἰνοχοεύειν.

Sic Latini quoq; AVSPICARI *primum auspicijs, quæ, antequàm aliquid agerent, captabant, dixerunt, mox, pro exordiri, & incipere ad omnia cæpit referri. Rursus,* ADOLERE. *quod ab Ador deductum, postea ad concremationem thuris, & uiscerum accõmodatum. Hæc igitur huiusmodi sunt, in quibus siquis poëtas reprehendere conetur, satis patet, qua ratione possit refelli. Adnotanda uerò in contextu illa uerba.* ἔνια δ' ἂν ἴσως κατὰ τὴν μεταφοράν. *hæc addit Aristoteles, nequis fortasse decipiatur, putans illa omnia, quæ exposuimus, dicta esse per metaphoram: nam aliud quiddam est metaphora, et differt ab hac consuetudine loquendi. nec sanè ullus satis doctus dicat* PALMAM *pro uictoria translatè poni. Illa translatio est apud Verg. lib. 7. Aeneid. uerè appellanda.* A

Et frontem obscœnam rugis arat.

Plura de hac re dicerem, sed satis sit apposuisse exempla, ex quibus satis cognosci potest, quantum inter illa discrimen sit.

Δεῖ δὲ καὶ ὅταν ὄνομά τι ὑπεναντίωμά τι δοκεῖ σημαίνειν, ἐπισκοπεῖν, ποσαχῶς ἂν σημαίνειεν. τοῦτο ἐν τῷ εἰρημένῳ, οἷον, τῇ ῥ' ἔσχετο χάλκεον ἔγχος τὸ ταύτῃ κωλυθῆναι. τὸ δὲ ποσαχῶς ἐνδέχεται, ὡδί πως. μάλιστ' ἄν τις ὑπολάβοι κατὰ τὴν κατ' ἀντικρύ.

Quando autem in nomine contrarietas inesse significationis uidetur, considerandum sanè, quotuplex est eius, circa id de quo agitur, significatio: quemadmodum: Huic spicula ferrea cum prohibebat. Etenim eo in loco ἔσχετο, quod alioqui inhærebat significat, pro prohibebat accipitur. Quotuplex uerò illud expenditur hoc fermè pacto: maxime uerò, siquis contraria, è regione disposita suscipiat.

Alium locum ostẽdit Aristo. unde solutio cauillationum, quæ afferuntur aduersus poëtas duci potest: & est locus is, quem declarat in libro τῶν ἐλέγχων, *& uocat* παρὰ τὴν ὁμωνυμίαν: *apponam autem illius uerba, ut res facilius intelligatur* εἰσὶ δὲ τρόποι τρεῖς τῶν παρὰ τὴν ὁμωνυμίαν, καὶ τὴν ἀμφιβολίαν, εἷς μὲν ὅταν ἢ ὁ λόγος, ἢ τοὔνομα κυρίως σημαίνῃ πλείω, οἷον ἀετὸς, ἢ κύων, εἷς δὲ ὅταν εἰωθότες ὦμεν οὕτω λέγειν. τρίτος δὲ ὅταν τὸ συντεθὲν πλείω σημαίνῃ κεχωρισμένα δὲ ἁπλῶς. *Hanc* ὁμωνυμίαν *uolens Aristot. declarare in hoc libro Poët. ait. Cum nomen uidetur aliquid contrarium significare, nam* ὁμώνυμα *in primis hanc repugnantiam inducunt in orationem. oportet igitur diligenter dictionum significationem multiplicem perpendere, intueriq;, quæ ad rem, de qua sermo habetur, accommodatior sit: Verunt qui ineptis delectantur cauillationibus, sæpe eam, quæ minus accommodata est ad rem, sumentes: poëtas reprehendere conantur: Ideo ait in contextu Aristoteles* δεῖ ἐπισκοπεῖν ποσαχῶς ἂν σημαίνειεν. *Nec dissimili ratione in Topicis libro primo instruens suum dialecticum, ut possit soluere sophistarum cauillationes, ait:* πρὸς τὸν μὲν πάντων περὶ ταὐτοῦ διοριστέον ποσαχῶς λέγεται, διορίσει δ' ἂν τὸ ταυτὸν, ὡς τύπῳ λαβεῖν, τριχῇ διαιρεῖσθαι, *& quæ sequuntur. Exemplum, quòd affert Aristoteles ex uersu Homeri sumptum est.* B

τῇ ῥ' ἔσχετο χάλκεον ἔγχος.

In quo ἔσχετο *significat* PROHIBVIT, *seu* REIECIT, *sic enim declarat ipse* τῷ κωλυθῆναι ταύτῃ. *Idem Aristot. in libro* τῶν ἐλέγχων, *ubi loquitur* περὶ ὁμωνυμίας: *ait nonnullas dictiones separatim sumptas aliud significare, aliud uerò positas in contextu orationis: quod tamen facilè perspicitur ex affinitate aliarum dictionũ, quibus cum coniunctæ proferuntur: his uerbis* ὅταν τὸ συντεθὲν πλείω σημαίνῃ κεχωρισμένα δὲ ἁπλῶς, *exemplum autem profert huiusmodi.* οἷον τὸ ἐπίσασθαι τὰ γράμματα. ἑκάτερον μὲν γὰρ εἰ ἔτυχεν, ἕν τι σημαίνει. τὸ ἐπίστασθαι τὰ γράμματα, ἄμφω δὲ πλείω ἢ τὸ τὰ γράμματα αὐτὰ ἐπιστήμην ἔχειν, ἢ τῶν γραμμάτων ἄλλον. *Hoc exemplum, si consideres, ualde simile est ei quod affert in libro hoc Poët. Dat uerò præceptum Aristot. quòmodo possimus internoscere contrarias dictionum significationes, ac reijcere eas, quæ ad rem nõ sunt accommodatæ. Oportet (inquit) ex ipsa repugnantia dijudicare, quæ significatio aptior sit: si enim uideas absurdum ex una significatione sensum existere: ad alterã cõfugiendũ est, hoc Arist. declarauit per ea uerba,* ἐάν τις ὑπολάβοι κατὰ τὴν κατ' ἀντικρὺ, *scilicet,* κατὰ τὴν σημασίαν. *quæ est* κατ' ἀντικρύ. *ut si proferas illũ Horatij uersum.*

Locus est et pluribus umbris: nam umbræ uocantur conuiuiorum, alienarumq; mensarum assectæ spontanei, qui à Græcis ἄκλητοι. *ut lib. 1. docet Athenæus, &* σκιαὶ, *sicuti à Latinis, & sanè Landinus Hora*

tij

A *tij interpres turpiter lapsus est in hoc loco declarando propter ambiguitatem uocis: ait enim Horatium lo qui de sede, seu cœnaculo umbroso: quod falsissimum est. At debebat saltem Landinus hac Aristotelis norma, si eam norat, uti in perpendenda dictione ambigua, nam ut paulò post in consequenti contextu declarat Aristot: sæpè consequentia uerba tollunt ambiguitatem præcedentium.*

ἢ ὡς γλαύκων λέγει ὅτι ἔνια ἀλόγως προϋπολαμβάνουσι, καὶ αὐτοὶ καταψηφισάμενοι συλλογίζονται, καὶ ὡς εἰρηκότες, ὅτι δοκεῖ, ἐπιτιμῶσιν, ἂν ὑπεναντίον ᾖ τῇ αὐτῶν οἰήσει. τοῦτο δὲ πέπονθε τὰ περὶ ἰκάριον. οἴονται γὰρ αὐτὸν λάκωνα εἶναι. ἄτοπον οὖν τὸ μὴ ἐντυχεῖν τὸν τηλέμαχον αὐτῷ εἰς λακεδαίμονα ἐλθόντα. τὸ δ' ἴσως ἔχει, ὥσπερ οἱ κεφαλλῆνές φασι, παρ' αὐτῶν γὰρ γῆμαι λέγουσι τὸν ὀδυσσέα, καὶ εἶναι ἰκάδιον, ἀλλ' οὐκ ἰκάριον.

Siue, ut inquit Glauco. Quoniam sine ratione aliqua, præsumunt ipsi quidem ueluti iam pronunciaturi ratiocinantur: quasiq; pro arbitrio locuti, tametsi eorum opinioni contrarium insit, redarguunt. quo in genere sunt illa, quæ de Icario perhibentur. Siquidem Laconem hunc extitisse existimant: ideoq; sequi absurdum euntem quidem Lacedæmona Telemachum in eum minime incidisse: cum tamē id fortasse se habeat, quemadmodum Cephalenses dicunt, qui quidem duxisse apud se uxorem Vlyssem dictitant: Icadiumq; esse, non Icarium.

Aliam tradit Aristoteles præceptionem, & normam dijudicandi eas uoces, quæ ambiguæ uidentur apud poëtas, nam ijs sæpe utuntur poëtæ non decipiendi causa sicuti Sophistæ: quod tradit Aristoteles tum in libro τῶν ἐλέγχων, *tum libro tertio Rhetoric. ubi monet, oratoribus ambiguas uoces esse fugiendas. Normam, quam explicat in præsentia, sumit à Glaucone Teio, qui librū de Histrionū & oratorū pronun-*
B *ciatione, ac gestu scripsit, quod his uerbis, declarat Aristoteles libro tertio Rhetoricorum* ὅπερ ἕτεροί τινες ἐπραγματεύθησαν καὶ γλαύκων ὁ τήιος. ἔστι δὲ αὐτὸ μὲν ἐν τῇ φωνῇ, πῶς αὐτῇ δεῖ χρῆσθαι πρὸς ἕκαστον πάθος. *Is igitur monebat quosdā, ne temerè Homerū aut alios poëtas reprehēderēt, sed singula prius diligenter perpenderent: turpe enim esse repugnantia sibi, ac parum certa loqui, quòd infirmis nituntur fundamentis, quæ facilè euerti possunt, ac tolli: omnes enim qui sumunt parum firma principia suarum argumentationum, facilè refelluntur ab aduersarijs: nam hoc est, quod ait in contextu.* ἀλόγως προϋπολαμβάνουσιν. *Ipsi igitur met reprehensores falso ratiocinantur, neq; proferunt uera, ac certa, sed quæ in labili quadam et fluxa hominum opinione posita sunt: nil igitur mirum, si in ipsos rursus retorquentur eædem rationes: omnes manu scripti libri habent* καταψηφισάμενοι. *sed si coniecturæ aliquando locus est, putarim esse legendum, leui quadam mutatione facta,* καταψευσάμενοι. *Rursus ex meo manu scripto emendanda illa dictio* ἄν. *nam legendum est* κἄν. *sensus enim est. Obtrectatores hi reprehendūt ueteres poëtas, etiam si in ipsorum opinione fuerit aliquid contrarium, ac repugnans.* οἴησιν *appellauit opinionem parum firmam: nullaq; ratione certa munitam, huiusmodi opinionum genere Democritus philosophus dicere solitus erat omnia esse perturbata. Præceptio igitur, seu norma cauillationes dijudicandi, quam elicit Aristoteles, ex Glauconis sermone, est: ut perpendamus, firmo ne nitantur fundamento illorum ratiocinationes, an potius ex falsis, atque ijs, quæ in opinione incerta posita sunt, deducantur: Hoc quale sit facile cognosci potest ex falsa illorum cauillatione, quam afferebant contra Homerum, ubi de Icario Penelopes patre mentio fit. sed prius explico rem totam, demonstroq; Homeri loca, mox docebo, qualis ipsorū fuerit reprehensio, et quomodo refelli poßit: uersus hi sunt apud Homerum lib. 2.* ὀδυσσείας.

ἀντίνο' οὔπως ἔστι δόμων ἀέκουσαν ἀπῶσαι,
ἥ μ' ἔτεχ' ἥ μ' ἔθρεψε, πατὴρ δ' ἐμὸς ἄλλοθι γαίης
ζώει, ὅγ' ἢ τέθνηκε, κακὸν δέ με πόλλ' ἀποτίνειν
ἰκαρίῳ, αἴ κ' αὐτὸς ἑκὼν ἀπὸ μητέρα πέμψω,
ἐκ γὰρ τοῦ πατρὸς κακὰ πείσομαι.

Rursus eodem libro secundo.

οἱ πατρὸς μὲν ἐς οἶκον ἀπερρίγασι νέεσθαι.
ἰκαρίου ὥς κ' αὐτὸς ἐεδνώσαιτο θύγατρα,
δοίη δ' ᾧ κ' ἐθέλοι.

in his uersibus Icarium Penelopes patrem fuisse significat. Idem Homerus Odyß. libro quarto euntem facit Telemachum Lacedæmona ad Menelaum Regem, ut pereunctaretur de Vlysse patre.

οἱ δ' ἷξον κοίλην Λακεδαίμονα κητώεσσαν
πρὸς δ' ἄρα δώματ' ἔλων Μενελάου κυδαλίμοιο.

Cum hæc ita se habeant, asserebant reprehẽsores Homeri, Icarium Lacedæmoniũ fuisse, & ideò absurdum sibi uideri, quòd Homerus euntem fecerit illum Lacedæmona, neq; hospitantem apud Icarium matris suæ patrem, aut cum eo colloquẽtem, quæ quidẽ quàm friuola, ac inanis sit reprehensio, aut cauillatio potius, satis omnes perspiciunt: nam quid uetat, quo minus uerum sit, id quod Cephaleníj uulgò prædicabãt: Icarium apud se natum suumq; fuisse ciuem, non autem Lacedæmonium, atq; Vlyssem è sua insula uxorem Penelopen ab Icario patre traditam, abduxisse Ithacam, Icadiumq; uocatum non Icarium ab Homero: Hanc igitur secutus est famam, atq; opinionem, quæ adhuc uigebat, Homerus: nihilq;, sicuti satis patet, absurdum fuerit in eius narratione. Huiusmodi Cauillationes nullo satis firmo nituntur fundamento: ideò tolli facilè possunt, ac refelli: quia sunt in inani quadam, & uaria opinione diuersorum hominum inter se dissentientium posita. Sicuti etiam de Homeri natalibus septem olim inter se ciuitates illum sibi ciuem uendicare cupientes concertarunt, quòd si quis asserat esse Chium: facile posit refelli ab altero, qui asserat esse Argiuum.

Διαμάρτημα δὲ τὸ πρόβλημα εἰκός ἐστιν.

Hoc autem in genere peccatum est, uerisimilis dubitatio.

Hoc ad superiora spectat, nam reprehensores illos cauillosos irridet Aristoteles ingeniosè admodum ait enim, Erratum, quod illi demonstrare conantur in Homeri uersibus: non est quidem ex eo genere, ut erratum sit uerè appellandum, nam errata ea sunt, quæ aut ueritati, aut opinioni sapientum, & plurimorum hominum aduersantur: Illud uerò, in quo lapsum Homerum aiunt cauillatores, est potius problema quoddam uerisimile, seu probabile: nam ex æquo aut hoc, aut illud incertum est, & utrumq; potest asseri. Problemata, seu quæstiones, de rebus admodum certis, & ueris non proponuntur, quia dubitationem ea, quæ uera sunt, & certa, non recipiunt, rursus de rebus apertè falsis, nullus ambigit, qui sana sit mente. probabilia igitur tantum cadunt in quæstionem.

ὅλως δὲ τὸ ἀδύνατον μὲν ἢ πρὸς τὴν ποίησιν, ἢ πρὸς τὸ βέλτιον, ἢ πρὸς τὴν δόξαν δεῖ ἀνάγειν. πρός τε γὰρ τὴν ποίησιν αἱρετώτερον πιθανὸν ἀδύνατον, ἢ ἀπίθανον καὶ δυνατόν. τοιούτους δ' εἶναι, οἵους Ζεῦξις ἔγραφεν. ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ βέλτιον. τὸ γὰρ παράδειγμα δεῖ ὑπερέχειν.

In summa, quod fieri nequit, uel ad ipsam Poësim, uel ad meliorem eius modum, siue etiam ad famam referendum est. quantum uerò ad Poësin attinet, credibile potius, licet fieri non queat, eligendum est, quàm incredibile, licet queat. huiusmodi autem sint, cuiusmodi pinxit Xeuxis: potiusq; in melius declinent. exemplar enim ipsum superare oportet.

Summatim colligit Aristoteles tres modos, quibus uti debemus in refellendis obtrectatorum cauillationibus. totidem enim etiam cauillationes in rebus ipsis, quæ ad poëticen spectant, esse uidentur ut prius diximus. Si quis igitur obijciat aliquid, tanquàm impoßibile, id triplex, ut, sit omnino est necesse. Aut enim impoßibile aliquid est quod præter naturam sit, ut naues in Nymphas uerti, mulieres in uiros, homines in arbores: Cyclopes esse, Gigantes. Chimeram. Cerberum. Aut quòd supra naturam, & uires hominum, & aliarum animantium. Vt Achilles, ut Cyrus, ut Nestor, alijque. Heroes, qui multo præstantiores effinguntur à poëtis, quàm credibile sit fuisse: uel esse potuerint. Aut quod de Dijs multa narrantur, quæ prorsus fieri nequeunt. Cum triplex hoc, sit genus impoßibilium, quæ poëtis obijci possunt à cauillatoribus. Triplex quoque modus refellendi demonstratur. Primus est πρὸς ποίησιν. ut dicas, cum Poësis Fabulas ingeniosè confictas receperit olim à Phisolophis, qui obscurum illud philosophandi genus sequi maluerunt, de quo superius locuti fuimus, eas esse semel receptas neque posse iure reprehendi. Quòd si quæ præter illa confingantur præter uerisimile: id fortasse licere poëtis, quàmuis de hac re quid sentiendum sit, superius copiosè exposuimus. Sacra igitur ueluti quædam anchora hæc esse debet, ad quam confugiendum est, cum alio genere defensionis caremus. Secundus modus refellendi, est πρὸς τὸ βέλ

τιον,

A τιον:ut dicas, poëtas in exprimendis hominum moribus semper præstantissimum quoddam exemplar respicere:neq; quales fuerint, sed quales esse debuerint, considerare. Tertius modus est refellendi. πρὸς τὴν δόξαν: ut dicas, de Dijs ita homines uulgò sentire, ac loqui, neq; licere aliter narrare, quamuis satius, honestiusq; fuerit. His ita declaratis: tradit Aristoteles pulcherrimam, maximeq; utilem præceptionem quæ cōtinetur his uerbis. πρός τε γὰρ τὴν ποίησιν αἱρετώτερον πιθανὸν ἀδύνατον, ἢ ἀπίθανον καὶ δυνατόν. In poësi(inquit) satius est eligere, sequiq; credibile impossibile, quàm nō credibile possibile. Credibile impossibile est Hectorem, seu Achillē adeò fortes fuisse, nō credibile possibile est, Dædalū alatum fuisse aut Pegasum. Verum de his superius copiòse locuti fuimus: non sunt igitur repetenda. In pingendo (nam hoc affert exemplum Aristoteles) Zeuxis eandem sequebatur rationem: pulchriora enim omnia exprimere cōabatur: semperq; tendebat πρὸς τὸ βέλτιον. quod satis declarat etiam Cicer. in proœmio libri secundi de Inuentione, nec mirum uerò toties ab Aristotele sumi similitudinem à pictoribus, & pictura: dum de poësi, & poëtis loquitur, magnam enim inter se affinitatem habent: Hinc Plutarchus descriptiones Homericas ait esse ueluti quædam exemplaria pictoribus, unde desumant sibi rationem rectè pingendi. εἰ δὲ καὶ ζωγραφίας διδάσκαλον Ὅμηρον φαίη τις οὐκ ἂν ἁμαρτάνοι, καὶ γὰρ εἶπέ τις τῶν σοφῶν, ὅτι ἐστὶν ἡ ποιητικὴ ζωγραφία λαλοῦσα, ἡ δὲ ζωγραφία ποιητικὴ σιωπῶσα. Declarat autem Aristoteles, qua ratione in pingendo uti debeant pictores, & poëtæ in scribendo, ait enim. τὸ γὰρ παράδειγμα δεῖ ὑπερέχειν. hoc est, oportet exemplar, quod tibi imitandum proposueris, longè excedere: pulchrioremq; multò descriptionem, seu in pictura, seu in poësi effingere.

Πρὸς ἅ φασι τἄλογα, οὕτω τε καὶ ὅτι ποτὲ οὐκ ἄλογόν ἐστι, εἰκὸς γὰρ καὶ παρὰ τὸ εἰκὸς γίνεσθαι

Et ad illa, quæ præter rationem dicunt esse, sic respondendum, tum quod aliquando sine ratione non sunt. uerisimile enim fieri aliqua præter id, quod uerisimile est.

B Nunc modum docet, quo refellere possimus obtrectatores obijcientes τὸ ἄλογον. Si quis igitur dicat: aliquid esse minus consentaneum rationi: duplici modo eius reprehensionem refutare poterimus, aut eādē ratione utētes, quàm paulò ante exposuimus: poësin scilicet multa eiusmodi recipere, nec debere reprehendi, aut prorsus inficiantes illud, quod ipsi asserunt, esse absurdum, neq; rationi consentaneum. credibile enim est aliquid etiam præter uerisimile fieri aliquando, ut si insistas prius allatis exemplis. Homerus quatenus narrat à Phæacibus in littus fuisse expositum dum alto somno esset oppressus: ita defendi poterit: ut dicas, uerisimile esse id tum contigisse Vlyssi, quòd ferè nunquam antè contigit alijs, uel quatenus Sophocles ait Oedipodem ignorasse cædem Laij à se patratam: uerisimile enim fuerit, id ei semel accidisse, quòd ferè uix ulli acciderit unquam, aut accidere possit, ut ignoret rem à se factam.

τὰ δ' ὑπεναντία, ὡς εἰρημένα, οὕτω σκοπεῖν, ὥσπερ οἱ ἐν τοῖς λόγοις ἔλεγχοι. εἰ τὸ αὐτὸ καὶ πρὸς τὸ αὐτὸ, καὶ ὡσαύτως, ὥστε καὶ αὐτὸν ἢ πρὸς ἃ αὐτὸς λέγει, ἢ ὃ ἂν φρόνιμος ὑποθῆται.

Ceterum ita dicta contraria sic exploranda, quemadmodum in sermonibus elenchi, si idem & ad idem & eodem modo: sicuti dicentem ipsum: aut ad ea quæ ipse dicit, aut quæ prudens aliquis supponeret.

Contraria uerò, ac repugnantia, quæ superius dicta fuerunt, non secus sunt in uersibus poëtarum cōsideranda, ac solent in oratione ab oratoribus, & dialecticis: sicuti enim illi habent locos, unde promunt refutationes contrariarum rationum: ita quoq; poëtæ ex quibus normam capiunt dijudicandi an aliqua inter se discrepent, contrariaue sint. Sunt autem ferè hi. AN IDEM, AN AD IDEM, AN EODEM MODO, de quibus qui uolet, plura leget apud Aristotelem libro Rhethoric. II. sub finem ferè: ubi Enthymematum locos, solutionesq; demōstrat. et lib. I. Topicorum, ubi περὶ ταυτοῦ, καὶ τοῦ ὁμοίου copiose disserit, docetq;, quomodo sint dijudicanda. Eodem igitur modo poëta considerare debet, à quo quiduis dicatur: & quid dicatur: qualeq; sit, & utrum sententia, aut iudicio prudentis alicuius nitatur. nā sicuti Aristoteles libro primo Topicorum. non semper dialecticus probalia sequitur, quæ in communi hominum opinione posita sunt: sed etiam ea, quæ sapientum sententia comprobantur, aut plurimorum, aut paucorum, aut unius. quàmuis hoc postremum raro: nam magis ad poëtam, quam aut ad oratorem, aut

ad dialecticum spectat. ut cum Homerus ait, Oceanum omnium rerum esse parentem: sequitur Thaletis sententiam qui omnia ex aqua generari asserebat. Plura, qui uolet, legere poterit de huiusmodi ueterum opinionibus apud Plutarchum: is enim copiose ostendit, singulas diuersis in locis Homerum fuisse secutum antiquorum opiniones. id quod etiam nos à Vergilio factum ostendemus in libello, quem mox edere cogitamus Problematum poëticorum. A

ὀρθὴ δὲ ἐπιτίμησις, καὶ ἀλογία, καὶ μοχθηρία, ὅταν μὴ ἀνάγκης οὔσης μηθὲν χρήσηται τῷ ἀλόγῳ, ὥσπερ Εὐριπίδης τῷ Αἰγεῖ τῇ πονηρίᾳ, ὥσπερ ἐν Ὀρέστῃ τοῦ Μενελάου.

Recte enim id increpatur, quod siue rationis est expers, siue probitatis: cum uidelicet nulla necessitate cogente, præter rationem aliquo quis utatur: sicut Euripides Aegeeti nequitia, & in Oreste Menelai.

Postquàm Aristoteles omnia genera cauillationum singillatim explicauit, quibus obtrectatores utuntur in reprehendendis poëtarum scriptis, quamq; inanes sunt ostendit: atq; docuit, qua ratione refelli possint: declarat ipse, quod genus reprehēsionis, minimè sit cauillosum: sed rectum, ac firmū. quo iure poëtæ reprehendi debent ab omnibus. Duplex autē est recta, iustaq; reprehensio. Altera quidem, quæ ab ipso uocatur ἀλογία quotiescunq; poëtæ narrant aliquid, quod caret ratione neq; consentaneum sibi uidetur: id enim maximū est erratum: & quàmuis paulò ante dictum est, quo modo illud tueri possit aliquis: magis tamen ingeniose, quam uere plerunq; fit. neq; facilè approbari possunt rationes allatæ ad purgandum poëtam in eo erratorum genere: Cauendum igitur etiam atq; etiam poëtæ, ne qua in parte sui poëmatis perspiciatur inesse ἀλογία hæc de qua loquimur in præsentia, & superius multò copiosius locuti fuimus. cum præsertim nulla necessitas cogat, uti τῷ ἀλόγῳ quasi innuat Aristoteles Homerum esse excusandum: quia aliter deducere ad exitum aptè non poterat suam narrationem. Altera autem reprehensio, quæ iure fit, est quæ ab Arist. uocatur μοχθηρία, quotiescunq; poëtam uidemus in suo poëmate improbos alicuius exprimere mores, præsertim nulla urgente necessitate. Vtriusq; errati affert exemplum, in quo iure reprehendi potest Euripides: nam τῷ ἀλόγῳ usus est in tragœdia quadam, in qua Aegeten loquētem facit: Multū, diuq; me torsit, & torquet adhuc locus hic, nam ubiq; corruptus legitur etiam in manuscriptis: qui habēt ἀιγινήτῃ. Georgius Valla, et Paccius uerterunt, Aegeten, aliam lectionem secuti. Quòd si coniecturæ locus est, dùm probatior ex meliore libro profertur lectio: putarim esse legēdum. ὅταν μὴ ἀνάγκης οὔσης μηδὲν, χρήσηται τῷ ἀλόγῳ. ὥσπερ εὐριπίδης ἐν τῷ αἰγεῖ. τῇ πονηρίᾳ. ὥσπερ ἐν τῷ ὀρέστῃ. τοῦ μενελάου. quæ latinè profero, nam aliter uidentur esse distinguenda: quàm in uulgatis libris distinguuntur. Quando ijs (ἀλογίαν, & μοχθηρίαν intelligo) poëta usus fuerit, nulla urgente necessitate. Absurda quidem narratione, seu (ut ipse ait) τῷ ἀλόγῳ. sicuti Euripides in Aegeo. Narratione autem improbitatē præseferente: ut in Oreste, Menelai personam cum imitatur. His ita interpunctis, declaro quasi adductus coniectura puto legendum esse τῷ αἰγεῖ. Euripides in Medea redeūtem ab Oraculo facit Aegeum, qui ierat percunctatum de sobole filiorum propaganda, atq; occurentem Medeæ merenti ac iratæ, quòd eijceretur domo à Iasone. Paulatim eò res deducitur mutua collocutione: ut Aegeus spondeat Medeæ se illam hospitio accepturum, si sponte ad se uenisset: nam uocasse uideri nolebat ipse, ne ius hospitij uiolaret, quod sibi intercedebat cum Iasone, rem cum iureiurando confirmasset, abit Aegeus. Medea liberos perimit paulò post. in hac igitur narratione considerat Arist. τὸ ἄλογον: nam absurdum est tam insperato aduentu Aegeum Medeæ ocurrisse. oraculum tàm temere exposuisse: ac demum spopōdisse se eam hospitio excepturum. rursus magis absurdum hominem uoluisse excipere hospitio eam, quæ liberos peremisset. At nondum peremerat, dicat aliquis. esto, ut lubet. at multò magis absurdum Medeam, cum sciret Aegeum uelle se excipere, ac spopondisse: sobolis procreandæ causa: liberos peremisse. quis enim ex tā immani muliere filios uelit procreare? aut quomodo incolumes fore speret? cum liberos illam trucidare solitam sciat. Hæc ego ita interpretatus sum, coniectura (uti mihi uideor) adductus satis firma, quanquam nihil magnoperè affirmo, cum careat nostra hæc opinio manuscriptorum librorum authoritate. B

ταῦτα μὲν οὖν ἐπιτιμήματα ἐκ πέντε εἰδῶν φέρουσιν. ἢ γὰρ ὡς ἀδύνατα, ἢ ὡς ἄλογα ἢ ὡς βλαβερὰ, ἢ ὡς ὑπεναντία, ἢ ὡς παρὰ τὴν ὀρθότητα τὴν κατὰ τέχνην. αἱ δὲ λύσεις ἐκ τῶν εἰρημένων ἀριθμῶν σκεπτέαι. εἰσὶ δὲ δώδεκα.

Tales itaq; obiectiones ex quinq; generibus proueniunt. Etenim uel

sicut

sicut illa: quæ fieri nequeunt, uel quæ rationis expertia, uel quæ lædentia, A uel quæ contraria, uel quæ præter artis rectam normam existunt, solutiones aũt, ex dictis iam enumeratis cõsiderandæ sunt omnino duodecim.

Epilogus est superioris totius disputationis, in qua reprehensiones tũ firmæ, tùm infirmæ, cauillationes, quæ afferuntur contrà poëtas: & solutiones cauillationũ expositæ fuerunt ab Aristot. Ac reprehensiones quidem sunt quinq; ex locis ductæ. Solutiones uerò ipsarũ habent locos, unde promuntur duodecim. quos omnes hactenus singillatim exposuimus. Annotanda illa uerba, quæ profert Aristoteles in enumeratione reprehensionum. ἢ ὡς βλαβερὰ. Lædentia uertit Paccius. Valla Pernitiosa. Ego uerò ea uoce puto ab Aristotele significari omnia errata, quæ & in rebus, & in dictionibus fiunt: nam βλαβερὰ, sunt ea uocabula, quæ rem minus exprimunt, imminuuntq; uenustatem, ac dignitatem sermonis, ac deteriorem faciunt imitationem: aut quòd peregrina, aut quòd durè translata, aut quòd ambigua sunt: Reliqua satis patēt per se: neq; egēt mea interpretatione, quia satis superius declarata sunt. Auerroes in sua Paraphrasi sex ponit genera erratorũ: nec est, quòd quisquã miretur, Cum Aristoteles ponat in cõtextu tantũmodo quinq; nam omnia illic confuse leguntur: uti paulò post ostendam, & aliam quandã diuisionem sequitur hoc loco Auerr. Sed satius igitur fuerit uerba ipsius apponere, tum quia mirificè nonnulla illustrant Aristoteles dicta: tum quia nonnulla profert, quæ cum ijs, quæ ab Aristotele prolata fuerunt conferri possunt: ait igitur. ERRORES, qui accidunt in poëtarum scriptis, propter quos iure reprehendendus est poëta, sunt sex. Primus est: cum repræsentatio fit per aliquid, quod non sit possibile: immo impossibile: oportet ergo, ut fiat repræsentatio per rem quæ existat in rerum natura: aut per rem quæ existimetur esse, aut per aliquid, quod fieri potest, aliquando ut fit: hæc Auerrois uerba significant τὸ ἀδύνατον ab Aristot. uocatum. Secundus est: cum poëta distortam adducit, ac prauam repræsentationem seu imitationem, sicuti pictor, in imagine aliqua pingenda, in qua pingit membrum, quod non competit ei: aut non ponit in loco cõpetenti, atq; apto: ut si quis in quadrupede ponat pedes posteriores antè, & priores post. Hæc sunt, quæ ab Aristotele uocantur, κατὰ τὴν ὀρθότητα. Tertius error est: cum per irrationabilia, ac parum consentanea fit imitatio, ac narratio. Veritas nanq; in hac perpusilla est: mẽdacium autem magnum. Vel cum rationalia per irrationalia explicantur. sed hoc tollerabile fit propter consuetudinem, ut consueuerunt Arabes assimilare mulieres campis, & uaccis syluestribus: & puellas hinnulis ceruorum. Hæc ille. in quibus, uideor mihi perspicere Auerroem, loqui de metaphora: ut non ordinatim persequatur, quinq; hos modos B *erratorum Poëticorum, de quibus Aristoteles in contextu: sed confuse de omnibus loquatur, Quare facilè adducor, ut credam Auerrois Paraphrasin hoc loco, sicuti in alijs multis esse mutilam, ac confusam, uel ipsius culpa, uel interpretis uitio accciderit: Ideò non est magnoperè laborandum in conferendis his, quæ ab eo dicta sunt, singillatim cum ijs, quæ ab Aristotele explicantur. Recitabimus tamen etiam alia genera erratorũ quæ Auerroes persequitur: nam doctè de ijs uidetur locutus, etiamsi non sequatur exactè ordinem, quem constituit Aristoteles. Ait igitur. Quartus error est. cum res ita repræsentatur, ut similis sit simili sui contrarij, aut ipsimet contrario. Videtur Auerroes in his uerbis, quoquomodo significasse τὰ ἐναντία, quæ appellat Aristoteles. Quintus error est cum adducuntur in medium duo nomina æqualiter duas diuersas res significantia. Nisi fallor innuit Auerroes τὰ κατὰ τὴν ὁμωνυμίαν. ex quo iam apertissimè cognosci potest, quàm hæc confuse explicentur ab eo. Sextum genus quoq; erratorum apponit Auerroes: sed adeò obscurè uerba eo loco, ac corruptè leguntur in translatione interpretis, ut nullus possit satis certus elici sensus, ideò prætermisi. Libuit uero superiora apponere, quia non omnino inutile existimaui, si quod ab initio mihi proposui, excerperem ex eius Paraphrasi, quæ intelligi posse uidebantur. Sed, quod postea hæc scribens animaduerti, Auerroes inseruire cupiens suis Arabibus potius, quàm exactè Aristotelem interpretari, omisit ea, quæ in illorum poëmatibus non reperiebantur. id quod ipsemet ait, in paraphrasi: Sunt igitur, ut ad Aristotelis epilogum redeamus, in poëticæ Reprehensionum modi seu loci sex. Solutionum autem duodecim, sicuti singillatim explicauimus antè.*

Πότερον δὲ βελτίων ἡ ἐποποιητικὴ μίμησις, ἢ ἡ τραγῳδικὴ, διαπορήσειεν ἄν τις. εἰ γὰρ ἡ ἧττον φορτικὴ, βελτίων, τοιαύτη δὲ πρὸς βελτίους θεατάς ἐστι, δῆλον ὅτι ἡ ἅπαντα μιμουμένη φορτική. ὡς γὰρ οὐκ αἰσθανομένων ἂν μὴ αὐτὸς προσθῇ, πολλὴν κίνησιν κινοῦνται. οἷον, οἱ φαῦλοι αὐληταὶ κυλιόμενοι, ἂν δίσκον δέῃ μιμεῖσθαι, καὶ ἕλκοντες τὸν κορυφαῖον, ἂν σκύλλαν αὐλῶσιν.

„ Vtrum uerò melior Epopœica imitatio sit, an Tragica, dubitare ali- A
„ quis poterit. Etenim si illa melior, quæ minus inuidiosa, huiusmodi sanè
„ est, quæ ad meliores fit spectatores. Manifestum quidem, quod illa quæ
„ cuncta imitari uult, magis inuidiosa est: ut quę parum sentientes, nisi mul
„ to motu moueantur, excitare debeat. Id quod inepti tibicines efficere so-
„ lent: qui cum discum imitari oporteat, seipsos in gyrum agunt: Scyllamq́;
„ dum modulantur, chori principem trahunt.

Postquam Aristoteles de reprehensionibus, ac cauillationibus, quæ aduersus poëtas excogitari solent, locutus est: & earum solutionibus: aggreditur aliam disputationem, in qua disserit in utranq; partem allatis rationibus. VTRA POESIS *præstantior sit, tragica ue, an epica: & hæc laudabiliorem imitationem contineat, an illa. Videtur enim quæstio hæc multum apud ueteres agitata: tum quia in frequenti usu utraq; erat poësis: tum quia Plato & hanc, & illam in libris de Legibus exagitarat: quasi inutiles, ac penitus reijciendas: Secus uerò cum sentiret Aristoteles, conatus est omnes Platonis, aliorumq́; tollere reprehensiones, nam multas in primis attulit Plato lib. secundo, & tertio de Legibus ad quas respexisse uidetur Aristoteles: Qui sentiebant epicam imitationem, ac poësin præstantiorem esse, huiusmodi utebantur argumentatione: Ea poësis præstantior est, quæ paucioribus eget adiumentis extrinsecus sumptis ad imitationem suam & uim exprimendam? Rursus ea, quæ pauciora requirit audimenta, accommodata est ad peritiores auditores: quæ uerò huiusmodi præstantior, peritiores uoco auditores, qui etiam sine gestu histrionum, ac uoce, & apparatu aptè percipiunt imitationem poëmatis: nam uulgares, rudesq; homines non aptè intelligunt, nisi omnia ponantur ob oculos, quasi tūc agantur, sensu enim uiuunt instar brutorum, ac mouentur, neq; mentis acie, aut cogitatione possunt uti, quam nunquam excoluerunt, segnes igitur illorum sensus, ac mentes imitatione scenica ab Histrionibus, rem, de qua agitur, referentibus uoce, uultu, gestu, habitu, totius deniq; corporis motione: sunt irritandæ, atq; excitandæ, Sed tali tantaq; rerum euidentia, ac expreßione non egent docti homines, qui mediationi sunt assueti: percipiuntq; etiam ea, quæ longißime absunt à corporis sensibus. Epopœia igitur, cum narratio sit ipsorum poëtarum, sola recitatione contenta est, aut etiam tacita, mutaq; lectione unius.* B

„ *Segnius irritant animos demissa per aurem,*
„ *Quàm quæ sunt oculis subiecta fidelibus,*

Inquit Horatius in Epistola ad Pisones, non de peritis loquens uiris, sed de hominibus, qui rudes sunt, ac prorsus inculti: Ex his facilè patet Epopœiam multo esse præstantiorem tragœdia: quæ dum singulas motiones corporis magna cum agitatione, sæpè etiam distorta, ac parùm uirili, qualis erat olim mimica: prorsus onerosa est, multisq; eget adiumentis, nec parum molestiæ affert peritis, sapiētibusq; uiris, quamuis fortasse rudes oblectet, Res tota ut apertior sit, faciliusq; intelligatur ab omnibus, exemplum affert Aristoteles à Tibicinibus sumptum. Dictum fuit ab initio nostrarum explicationum huius libri. Auleticen eam esse poësin, quæ tibijs imitatur actiones, & mores hominum, non est igitur necesse, ut de eius imitatione plura dicamus hoc loco, aut quales ipsius essent cantilenæ recenseamus. Imperiti igitur Tibicines, Auleticen poësin exercentes, cum sono tibiarum non poßint satis exprimere, & imitari actiones, motionesq́; eorum, quos sibi proposuerint imitādos, adijcientes præterea gestum, agitationem totius corporis magno cum risu, imitari aptè student: siquando igitur discum iaculantes homines, frendentemq́; discum, dum in aëre circumagitur, imitari uolunt Tibijs: neque poßint propter imperitiam: simul consurgentes ipsi se circumagunt: ut ea corporis motione circumactionem imitentur disci: Adnotandum autem est diligenter hoc loco, qualis olim fuerit discus. Homerus de disco mentionem facit libro primo Odyß.

„ δίσκοις τερπόμενοι καὶ αἰγανέαις.

„ *Athenæus lib. . uersum hunc declarans, considerat, quàm utilis hæc olim fuerit exercitatio corporis,*
„ *his uerbis,* καὶ τὴν ἐπιθυμίαν πληρώσαντες οἱ μὲν ἐξ ὁρμῶν ἤδη μελέτην ἀθλητικὴν, δίσκοις τερ-
„ πόμενοι, καὶ αἰγανέαις. τῇ παιδιᾷ τὰ πρὸς σπουδὴν ἐκμελετῶντες. *Philostratus in Heroicis,*
„ *in Protesilao: de disco mentionem facit. Idem in Hyacinthi imagine ait* ὁ δ' ἐν ποσὶ δίσκος: *Paulò post.*
„ ἀνίστησι ὁ ζωγράφος τὴν ἀπώλειαν τοῦ μειρακίου, δισκεύοντι γὰρ ἀπόλλωνι πλάγιος ἐκ-
„ πνεύσας ἐμβάλλει γὰρ ὑακίνθῳ τὸν δίσκον. *M. Cic. lib. de Orat. secundo iaci in altum solere discum*
„ *significat, his uerbis. Nam & seculis multis ante gymnasia inuenta ab illis, qui se in gymnasijs exercebant,*
„ *sunt, quàm in his philosophi garrire cæperunt, & hoc ipso tempore cum omnia gymnasia philosophi teneant:*

A neant, tamen eorum auditores discum audire, quàm philosophum malunt, qui simul ut increpuit, in media oratione, de maximis rebus, & grauißimis disputantem philosophum omnes actionis causa relinquũt, ita leuissimam delectationem grauißimæ (ut ipsi fuerunt) utilitati anteponunt: Horatius quoque libro primo ode octaua,

Sæpè disco Sæpè trans finem iaculo nobilis expedito. connumeratur etiam inter alias exercitationes discus in eo uersu ab ingenioso poëta.

ἅλμα, ποδωκείην δίσκον, ἄκοντα, πάλην.

Disci iactum declarat Iulius Pollux his uerbis libro tertio, sub finem. τὸν δὲ δίσκον ἀφεῖναι, δίσκον ἐκπέμψαι, δίσκον ἐκρῖψαι. sed & ex Dioscoride licet cognoscere, quo loco agit de herba, quam uocant θλάσπι. ait enim περὶ ὅλον αὐτὸν καρπὸς ὑπόπλατυς ἐξ ἄκρου, ἐν ᾧ σπερμάτιον ἐμφερὲς καρδάμῳ δισκοειδὲς. eam ego sæpè inspectaui: in qua folliculi quidam, quibus semina includuntur rotundi carnosi exigui admodum & crebri: hanc præseferunt formã. & ideo Dioscorides δισκοειδὲς ait. Homerus lib. 8. Odyß. ubi disco cum Phæacibus certantem facit Vlyssem ait. Verùm hactenus de disco. Alterum quoq; affert exemplũ Aristot. in contextu, quo explicat, imperitos tibicines motionem addere solitos corporis, cum diffiderent se sono tibiarum satis imitari rem posse. Verba sunt hæc. καὶ ἕλκοντες τὸν κορυφαῖον ἂν σκύλλαν αὐλῶσι. Vocabatur à ueteribus κορυφαῖος, qui à Latinis præsultor, seu præcentor, dux chori, & saltationis: de qua dictione copiosè in Comm. suis Budæus locutus est. σκύλλα quid sit satis notum, eam pulcherrimis uersibus effingit Vergilius libro tertio Aeneidos.

Informem uasto uidisse sub antro
Scyllam, & cæruleis canibus resonantia saxa.

Hanc igitur scyllæ rabiem, ac latratum imitari cupientes tibicines: gestu ipso conabantur exprimere, cum sono tibiarum satis non possent, nam trahebat ipsum Coryphæum huc, & illuc, ut immitarentur scyllæ motus, quos ita exprimit Vergilius, cum ait.

Ora exertantem, & naues in saxa trahentem. & quæ sequuntur.

B Hoc illud est, igitur, quod inquit Arist. ἂν σκύλλαν αὐλῶσι. sicuti Horatius Epistolarũ lib. 2. Epistola ultima.

Ludentis speciem dabit, & torquebitur, ut qui
Nunc satyrum, nunc agrestem Cyclopa mouetur.

Hoc est saltando imitatur. Ea enim sunt Cantilenarum, quæ Auletice imitabatur, nomina.

ἡ μὲν οὖν τραγῳδία, τοιαύτη ἐστίν. ὡς καὶ οἱ πρότερον τοὺς ὑστέρους αὐτῶν ᾤοντο ὑποκριτάς· ὡς λίαν γὰρ ὑπερβάλλοντα. πίθηκον ὁ μυνίσκος τὸν καλλιππίδην ἐκάλει. τοιαύτη δὲ δόξα καὶ περὶ πινδάρου ἦν, ὡς οὗτοι ἔχουσι πρὸς αὐτοὺς, ἡ ὅλη τέχνη πρὸς τὴν ἐποποιίαν ἔχει.

Itaq; Tragœdia talis est. unde priores illi iuniores se pro histrionibus habebant. siquidem Myniscus uelut in eo nimium Callipidem simiam appellabat. talisq; propemodum de Pindaro opinio erat. Vt autem hi ad illos se habent: ita quoq; integra ars ad Epopœiam.

Argumentationis igitur illorum, qui anteponebant tragœdiæ Epopœiam, hæc erat conclusio: cũ tragœdia multis extrinsecus adiumentis egeret: molestaq; esset propter scenicam imitationem ab histrionibus sæpè immoderata corporis motione expressa: eam Epopœiæ postponendam: Epopœiam autem, sua narratione cum esset contenta, neq; scenica quæreret adiumenta multò esse præstantiorem tragœdia. His ita declaratis, adhuc illorum exponit probationem, qui aiebant immoderatam, ac nimiam illam corporis motionem scenicam esse reprehendendam: ut ostenderent postea tragœdiam esse damnandam: ducebatur autem illorum probatio ex hoc signo, seu similitudine. Sicuti ipsimet histriones inter se alter alterum tanquam peritior parum peritum reprehendit, atque illudit, uel ob hoc ipsum tantummodo: quod nimium gesticulantur: sic quoque ea poëmata, in quibus histrionum scenica imitatio requiritur, deteriora sunt censenda ijs, quæ tali motione corporis mimica carere, pro suo iure possunt. Verba hæc, quæ sunt in contextu, neque intellexit, neque aptè uertit Paccius, ὡς καὶ οἱ πρότερον τοὺς ὑστέρους αὐτῶν ᾤοντο ὑποκριτάς. nam sic sunt uertenda. Quemadmodum etiam præstantiores histriones, qui principatum obtinent, propter peritiam suæ artis, inferiores se ob idipsum alios putabant histriones, minusq; præstantes. Myniscus igitur Callipidẽ uocabat simiam, quod nimia uteretur gesticulatione, & motione totius corporis

corporis, quali uitio laborauit olim apud Romanos Hortensius Orator, saltatriculaq; dictus, de qua re A. Gell. meminit. Athenæus libro octauo de Mynisco hoc histrione tragico mentionem facit: ubi ait: à Platone comico poëta reprehensum, ac notatum, tanquam belluonem, ac uoracem, uerba illius sunt hæc μυνίσκος ὁ τραγικὸς ὑποκριτὴς κωμῳδεῖται ὑπὸ πλάτωνος ἐν σύρφακι, ὡς ὀψοφάγος. οὕτως·

ἐγὼ μὲν ἀναγυράσιος ὀρφῶς ὅδ' εἰμί.
ταῦθ' ὡς φίλος μυνίσκος ἔσθιε ὁ χαλκιδεύς.

De Callipide uerò Xenophon in Sympos. loquens ait ipsum aptum fuisse ad ciendas lacrymas, & luctum, δικαιότερον γ' ἔφη οἴομαι, ἢ καλλιππίδης ὁ ὑποκριτὴς ὃς ὑπερσεμνύνεται, ὅτι δύναται πολλοὺς κλαίοντας καθίζειν. Eleganter quidem & aptè Callipides Myniscum simiam uocabat: nam simias ueteres appellabant imitatores, qui gestu omnia exprimere conantur, unde Aristophanes ἐν ἱππεῦσιν ait οἴμοι τάλας οἵοις πιθηκισμοῖς με περιελαύνεις. Callipidæ, Myniscì, & aliorum multorum nomina histrionum profert Plutarc. in lib. πότερον ἀθηναῖοι κατὰ πόλεμον et cæt. his uerbis τραγῳδοὶ δὲ αὐτοῖς ὑποκριταὶ, καὶ νικόστρατοι, καὶ καλλιππίδαι, καὶ μυνίσκοι, καὶ θεόδωροι, καὶ πῶλοι συνίτωσαν ὥσπερ γυναικὸς πολυτελοῦς τῆς τραγῳδίας κομμωταὶ, καὶ σιφροφόροι, μᾶλλον δὲ ὡς ἀγαλμάτων ἐγκαυσταί. Vsq; adeo autem imitari simiæ student actionem, gestumq; hominum, ut uinum etiam bibant: temulentæq; fiant: quod paucissimis inter bruta accidit: ut suibus, coruis, elephanto etiam, de qua re Athenæus libro decimo ita disserit. μεθύσκονται δὲ κἂν τοῖς ἀλόγοις ζῴοις ὕες μὲν στεμφύλης στεμφύλων χορτασθέντες, καὶ τὸ τῶν κοράκων, καὶ τῶν κυνῶν γένος τὴν οἰνοῦτταν καλουμένην φαγόντα βοτάνην, πίθηκος δὲ καὶ ἐλέφας πίνοντες οἶνον, διὸ καὶ τὰς θήρας ποιοῦνται τῶν πιθήκων, καὶ τῶν κοράκων, μεθυσθέντων τῶν μὲν οἴνῳ, τῶν δὲ τῇ οἰνούττῃ. M. Cicero antiquissimum uersum refert de simia.

Simia quàm similis turpissima bestia nobis.

Aristoteles quoque libro tertio Rhetoricorum ubi loquitur περὶ εἰκόνων, ait. καὶ καλοῦσι δὲ οὕτως οἷον πίθηκον αὐλητήν.

Sed non tantum peccabat nimio gestu Myniscus, uerum etiam alius histrio qui Pindarus uocabatur, Valla Dareum, uertit.

Τὴν μὲν οὖν περὶ τοὺς θεατὰς ἐπιεικεῖς, φασὶν εἶναι, οἳ οὐδὲν δέονται τῶν σχημάτων. τὴν δὲ τραγικὴν πρὸς φαύλους. ἡ οὖν φορτικὴ χείρων δηλονότι ἂν εἴη.

Hanc igitur sicuti præstantiorum spectatorum esse dicunt, histrionica arte minime indigentium: ita ignarorum Tragœdiam, quæ, quoniam inuidiosa, ideo deterior esse apparet.

Adhuc refert Aristoteles illorum probationem, qui ostendere conabantur tragœdiæ anteponendam esse Epopœiam. Sic accommodata est (inquiunt) Epica imitatio ad uiros doctos, sapientes, ideo præstantior, quàm tragœdia, quæ uulgi auribus, atq; oculis inseruit: patet enim Epopœiam, cum iudicio paucorum, ac sapientum probetur, minus multis egere adiumentis: minusq; molestam esse, aut onerosam auditoribus propter exactam illam omnium rerum imitationem, sæpe usq; ad fastidium, ac nauseam spectantium factam ab histrionibus, seu mimis, qui etiam turpia dictu ipso gestu exprimunt.

Πρῶτον μὲν οὖν οὐ τῆς ποιητικῆς ἡ κατηγορία, ἀλλὰ τῆς ὑποκριτικῆς. ἐπεὶ ἔστι περιεργάζεσθαι τοῖς σημείοις, καὶ ῥαψῳδοῦντα, ὅπερ ἐποίει σωσίστρατος, καὶ διᾴδοντα, ὅπερ ἐποίει μνασίθεος, ὀπούντιος.

Primum igitur huiusmodi accusatio non poëticæ, sed histrionicæ est. nam & indiciorum opificio, tum qui hexametros recitat, quod Sosistratus faciebat, utitur: tum, qui hos concinit, quod Manasitheus Opuntius.

Hactenus argumentationem illorum exposuit Aristoteles, qui putabant Epopœiam esse præstantiorem tragœdia. Nunc uerò, quid ipse sentiat, exponit: ac firmis rationibus ostendit, rem aliter se habere. existimat enim Aristoteles longè præstantiorem esse tragœdiam epopœia: ait igitur. Quatenus illi tragœdiã criminantur, quod nimis gesticulosa sit: hoc non esse poëtices uitium, sed histrionicæ: poëtica enim scribit, histrio-

A *histrionum ars refert, atque exprimit uoce, ac gestu ea, quæ à poëta scribuntur: ac sanè sæpè contingit, ut propter imperitos histriones, poëtæ minus periti uideantur. ideò* Lucianus *in* Nigrino *ait de quodam narraturo* Philosophi *sermonem, uereri se, ne malis histrionibus similis sit, qui malè referunt, ac recitant poëtarum* Dramata: ὁποῖός τις εἶμι τῶν μνήμων ὑποκριτής, οὐδὲν ἀγγέλλω τὰ ἄλλα τραγικοῦ διαφέρων, ὥστε κἂν ψυχρότερόν τι δοκῶ λέγειν ἐκεῖνο μὲν ἴστω πρόχειρον, ὡς ἄμεινον ἦν, καὶ ἄλλως ὁ ποιητὴς ἴσως διεξῄει. *Hæc igitur diligenter sunt dijudicanda, ne quod histrionis erratum est, poëtæ attribuatur. Subseruit enim poëtis histrio in recitandis uersibus* Dramatum *scriptorum, propter exactam illam omnium rerum imitationē, sæpe usque ad fastidium, ac nauseam spectantium factam ab histrionibus, seu mimis: qui etiam turpia dictu, ipso gestu exprimunt. Prima ratio, quam affert* Aristoteles, *ut illorum refellat opinionem, est hæc. Quid opus est, inquit, propter nimiam gesticulationem reprehendere tragœdiam: cum etiam* Epopœia *eodem modo à* Rhapsodis *recitari soleat, ac repræsentari habitu, uoce, gestu, non secus ac tragœdiæ solent?* ῥαψῳδοὶ *qui dicantur superius copiose declaratum fuit, & plura de ijs legi possunt apud* Platonem *in* Ione, *ubi cum* Rhapsodo *seu* Homericæ *poëseos recitatore loquentem facit* Socratem. Xenophon *quoque in* Symposiac. *ait:* ὅτι καὶ οἱ ῥαψῳδοὶ πάντες ἐπίστανται ταῦτα τὰ ἔπη, καὶ πῶς ἔφη λελήθοι ἀκροώμενόν γε αὐτῶν ὀλίγου ἀν' ἑκάστην ἡμέραν. οἶσθά τι οὖν ἔθνος ἔφη ἠλιθιώτερον ῥαψῳδῶν, οὐ μὰ τὸν Δί' ἔφη ὁ Νικήρατος, οὔκουν ἔμοιγε δοκεῖ, δῆλον γάρ, ἔφη, ὁ Σωκράτης, ὅτι τὰς ὑπονοίας οὐκ ἐπίστανται, σὺ δὲ Στησιμβρότῳ καὶ Ἀναξιμάνδρῳ, καὶ ἄλλοις πολλοῖς πολὺ δέδωκας ἀργύριον, ὥστε οὐδέν σε τῶν πολλοῦ ἀξίων λέληθε. *Videtur* Xenophon *in his uerbis duos celebres nominare* Rhapsodos, Stesimbrotum, & Anaximandrum, *sicuti duos nominat alios* Aristoteles *hoc loco* Sosistratum, & Mnasitheum Opuntium, *quorum alterum ait consueuisse* ῥαψῳδεῖν, *hoc est recitare* Epicos *uersus, alterum* διᾴδειν, *hoc est canere: utrunque enim factitabant olim* Rhapsodi. *Adnotanda illa uerba in contextu,* περιεργάζεσθαι τοῖς σημείοις, *hoc est, plus nimiò exornare, atq; exactius, quàm opus sit, gesticulatione exprimere, nam* σημεῖα *uocauit gestus, ac motiones corporis: sunt enim notæ ueluti quædam, ac signa affectionum animi, & sermonis, qui narratur, sine quibus omnis narratio languet, ac friget.*

εἶτα οὐδὲ κίνησις ἅπασα ἀποδοκιμαστέα, εἴπερ μηδ' ὄρχησις. ἀλλ' ἡ φαύλων, ὅπερ καὶ Καλλιππίδῃ ἐπετιμᾶτο, καὶ νῦν ἄλλοις, ὡς οὐκ ἐλευθέρας γυναῖκας μιμουμένων.

B Deinde non omnes motus sunt improbandi, sicuti nec saltationes, sed ineptorum tantum, quibus & ipse tunc arguebatur Callipides, & nunc etiam aliqui, perinde ac minime liberales fœminas imitentur.

Alia hæc est ratio, qua illorum refellit sententiam Aristoteles: *ait enim non esse omnem corporis motionem reijciendam: nam ex hoc consequeretur etiam saltationes esse tollendas, aut pyrrhicam, aut hyporchematicen, aut alias eiusdem generis, quibus se plurimum exercebant ueteres. Ego de his ex* Athenæo *superius multa recensui, plura legi possunt apud* Platonem *libro de* Legibus *tertio: ideo hoc loco non est necesse, ut copiosius explicem, aut ipsarum genera, aut utilitatem, quæ maxima ex ijs capiebatur.* Xenophon *in* Sympos. μετὰ δὲ τοῦτο ὁ κύκλος εἰσηνέχθη περίμεστος ξιφῶν ὀρθῶν, εἰς οὖν ταῦτα ἡ ὀρχηστρὶς ἐκυβίστα τε καὶ ἐξεκυβίστα ὑπὲρ αὐτῶν, ὥστε οἱ μὲν θεώμενοι ἐφοβοῦντο μή τι πάθῃ. *Idem paulò post utilitatem saltationis ostendens, ait:* ἆρ' οὖν καὶ τῷδε τῷ Συρακοσίῳ κράτιστον ὑποδείξαντι τῇ πόλει τὴν ὀρχηστρίδα εἰπεῖν, ἐὰν διδῶσιν αὐτῷ Ἀθηναῖοι χρήματα, ποιήσει πάντας Ἀθηναίους τολμᾶν ὁμόσε ταῖς λόγχαις ἰέναι. *Paulò post:* οὐδὲν ἀργὸν τοῦ σώματος οὐδὲν ἦν ἐν τῇ ὀρχήσει ἀλλ' ἅμα, καὶ τράχηλος, καὶ σκέλη, καὶ χεῖρες ἐγυμνάζοντο, ὥστε χρὴ ὀρχεῖσθαι τὸν μέλλοντα εὐφορώτερον τὸ σῶμα ἕξειν. *Multa alia apud* Xenophontem *de saltationis utilitate legi possunt, quæ ego, ne longior sim, prætermitto. Si igitur propterea* Epicam *poësin illi laudant: quòd recitationem tantùm habet:* Tragicam *uerò, quia in illa insunt gestus, & motiones totius corporis: uideant, inquit* Aristoteles, *ne totam saltationem damnent: nam perridiculi essent, si rem adeò absurdam assererent. Non igitur motio corporis, aut gestus est damnandus, sed immoderatus tantummodo, ac nimius, qualem reprehendebat* Myniscus *in* Callippide, & *alijs histrionibus, qui nimia corporis motione peccabant, & sæpè mimicè etiam turpia imitabantur, ut coëuntes meretrices, aliaq; innumerabilia, obscœnitatis plenissima, de quibus superius satis diximus, ubi de* Mimis *egimus.*

ἔτι ἡ τραγῳδία καὶ ἄνευ κινήσεως ποιεῖ τὸ αὑτῆς: ὥσπερ ἡ ἐποποιΐα. διὰ γὰρ τοῦ ἀναγινώσκειν, φανερὰ ὁποία τίς ἐστι. εἰ οὖν ἐστι τἆλλα κρείττων, τοῦτό γε οὐκ ἀναγκαῖον αὐτῇ ὑπάρχειν. A

Ad hæc tragœdia sine motu, quemadmodum & Epopœia conficitur: ut quæ ex lectione quoque, qualis omnino sit, manifestò apparet. Itaque sin cæteris est præstantior, illud sibi quasi minus necessarium esse planè dicimus.

Verùm esto (inquit Aristoteles) laudetur Epopœia, quòd careat gesticulatione, & motione corporis. Non'ne à tragœdia quoque tolli poterit Histrionum gesticulatio? ut eodem modo secreta ab omni scenica motione, recitetur, ac legatur, non secus ac epica poësis, quid enim uetat, quo minus uiri docti Sophoclis tragœdiam, aut Euripidis aliquam, taciti ipsi priuatim domi legant? atqui nihilò minus imitationem perspicient. Iam igitur fuerit tragœdia in hoc par Epopœiæ. Illud peculiare, ampliusq; habebit, quòd histrionum habitu, gestuq; repræsentatur in scena, rudes, ac populares oblectandi gratia: quamuis id sapientibus quoq; iucundum esse potest intuentibus admirabile quoddam imitationis artificium.

ἔπειτα διότι πάντ᾽ ἔχει, ὅσαπερ ἡ ἐποποιΐα, καὶ γὰρ τῷ μέτρῳ ἔξεστι χρῆσθαι. καὶ ὅτι οὐ μικρὸν μέρος τὴν μουσικὴν, καὶ τὴν ὄψιν ἔχει. δι᾽ ἧς τὰς ἡδονὰς ἐπίσανται ἐναργέστατα.

Omnibus insuper, quæcunque Epopœia continet, abundè pollet. nam & numeris utitur: &, quæ non modica pars habenda est, musica quoque, & apparatu. Ex quibus sanè uoluptates ipsæ, manifestissime percipiuntur.

Postquàm satis Aristoteles illorum refutauit sententiam, ipse multis rationibus suam probat, ostenditq; Tragœdiam Epicæ poësi esse anteponendam. Prima ratio est hæc: Quæ plura continent, quàm ea in quibus pauciora insunt, præstantiora censentur. At plura continet Tragœdia quàm Epopœia: nam quatenus metrum utraq; habent pares inter se sunt: quatenus autem in scena ab histrionibus adhibito etiam cantu, & harmonia, recitari consueuerit: duo hæc habet peculiaria, quæ maxima sunt, τὴν μουσικὴν, καὶ τὴν ὄψιν, hoc est, musicen, & apparatum scenæ, quorum utrunque imitationem iucundißimam reddit, & euidenter res ob oculos spectatorum ponit, atque exprimit, quasi agentes ipsos intueantur: magnam uerò ex huiusmodi genere imitationis, & repræsentationis uoluptatem capi, declaratum est antè copiosè. Quòd autem hac eadem ratione ante usus fuerit Aristoteles, cum prius sibi de Tragœdia, quàm de Epopœia dicendum statuit, satis notum est, & nos suo loco exposuimus. B

εἶτα καὶ τὸ ἐναργὲς ἔχει, καὶ ἐν τῇ ἀναγνωρίσει, καὶ ἐπὶ τῶν ἔργων.

Nec non in agnitione, cæterisq; actionibus euidentissima est.

Secunda hæc est ratio, qua idem probat Aristoteles, Tragœdia habet actionis ipsius euidentiam, qua nullum genus orationis, quàmlibet artificiosè confictum, clarius esse potest: quis enim speret rem narrando æquè auditoribus perspicuam proponere, ac cum fieri uident? At Epopœia narratio est. Tragœdia autem Drama. Ac sanè euidentia hæc in Tragœdia duplex est, aut τῇ ἀναγνωρίσει, aut ἐπὶ τῶν ἔργων. Prior est, cum uidentes post aliquid, agnoscimus: dum histriones igitur tragicam actionem referunt, eum repræsentantes habitu, uultu, & sermone, à quo fuerit acta: agnoscimus illum statim ex similitudine uultus, habitus, & sermonis. Posterior est. cum res ipsas intuemur, dum aguntur, neque uerò hoc est ab Aristotele dictum, quòd affirmet res tunc geri, nam non esset imitatio, sed ut tantam euidentiam in imitatione illa esse ostenderet, adeoq; perspicuam, ut parum discrepet à uera actione. Hic locus, hoc modo debet intelligi. Paccius neque intellexit, neq; aptè uertit: uidetur enim intellexisse de agnitione, quæ pars est Tragœdiæ, cum de ea non loquatur in præsentia Aristoteles.

ἔτι τῷ ἐν ἐλάττονι μήκει τὸ τέλος τῆς μιμήσεως εἶναι. τὸ γὰρ ἀθροώτερον ἥδιον, ἢ πολλῷ κεκραμένον τῷ χρόνῳ. λέγω δ᾽ οἷον εἴ τις τὸν Οἰδίπουν θείη τὸν Σοφοκλέους, ἐν ἔπεσιν ὅσοις ἡ Ἰλιάς.

Et ambi-

A Et ambitu minori poëticæ imitationis finem assequitur: id enim uberiorem uoluptatem præbet, quòd quæ per longam temporis periodum sparsa habētur, breuiori collecta gyro perstringit: exempli gratia. Si quis Sophocleum Oedipodem tot in carmina, quot Ilias cõtinet, distribuerit.

Tertia hæc est ratio, ad idem probandum accommodata, huiusmodi. Poëmata, quæ facilius, breuioreq́; uia tendunt ad exitum, siue finem imitationis sibi propositæ: at id facit Tragœdia: nam breui temporis spatio, suam conficit actionem, paucioribusq́; eget Episodijs, quàm Epopœia, quæ longißima est poësis, innumerabiliáq́; habet Episodia, quibus suam auget actionem. Atqui maiorem affert uoluptatem actio, quæ fuerit constipata uarijs euentibus, breui tamen narratione coarctatur, & multum habet admistum tempus. Verba Græca sunt, τὸ γὰρ ἀθροώτερον ἥδιον ἢ πολλῷ κεκραμένον τῷ χρόνῳ, ea dicũtur ἀθρόα, quæ condensata sunt, & in arctum coacta. Rursus τὰ κεκραμένα πολλῷ χρόνῳ sunt res, quæ quidem multorum annorum spatio actæ fuerunt, sed breuiter narrantur. Huiusmodi quippè narrationes multarum rerum breues, multum habent admistum tempus, quia complectũtur (uti dixi) multas res longißimo temporis spatio actas. Hoc ut facilius intelligatur exemplum affert Aristoteles, ut si quis Sophoclis Oedipodem redigere uelit ad prolixitatē poëmatis Epici, qualis est Iliàs, posset enim id aptè fieri, sed alia ratio esset excogitanda in constituenda actione, ut plura recipere posset Episodia, & magis magisq́;, sicuti Epopœia solet, augeri. Id si quis efficere uelit, actionem, quæ Dramate tragico prius collecta erat, & coarctata in breue quoddam spatium, densas uariasq́; continens res, cogetur disgregare in tenuiores partes, ac magis exiles, dum diducere ipsam uoluerit, ut ad iustam magnitudinem Epici poëmatis perueniat.

ἔτι ἧττον μία ὁποιασοῦν μίμησις ἡ τῶν ἐποποιῶν. σημεῖον δέ, ἐκ γὰρ ὁποιασοῦν μιμήσεως, πλείους τραγῳδίαι γίνονται. ὥστε ἐὰν μὲν ἕνα μῦθον ποιῶσιν, ἀνάγκη ἢ βραχέα δεικνύμενον μύουρον φαίνεσθαι, ἢ ἀκολουθοῦντα τῷ τοῦ μέτρου μήκει, ὑδαρῆ. ἐὰν δὲ πλείους, λέγω δέ, οἷον, ἐὰν ἐκ πλειόνων πράξεων ᾖ συγκειμένη, οὐ μία. ὥσπερ ἡ ἰλιὰς ἔχει πολλὰ τοιαῦτα μέρη, καὶ ἡ ὀδύσσεια, ἃ καὶ καθ' ἑαυ-
B τὰ ἔχει μέγεθος, καίτοι ταῦτα τὰ ποιήματα συνέστηκεν ὡς ἐνδέχεται ἄριστα, καὶ ὅτι μάλιστα μιᾶς πράξεως μίμησίς ἐστιν.

Ad hæc Epopœicam imitationem, qualiscunque fuerit, non unam omnino esse argumento sit, quòd ex hac qualiscunque fuerit, Tragœdiæ semper plures exeunt, quare si unam isti fabulam composuerint, necesse est eam uel breuē nimis, instarque muris caudæ apparere: uel, si ad iustæ mensuræ longitudinem produxerint, quasi uinum dilutissimum: quòd si plures, uerbi gratia, si ex pluribus actionibus commixtam, profectò non unam, qualem Iliadem, & Odysseam, plures quidem huiusmodi continentes partes, quæ alioqui per seipsas etiam magnitudinem habent, tametsi huiusmodi poëmata tum optime quantum fieri potest cõstituta sint, tum etiam quàm maxime unius actionis imitatio.

Quartam affert rationem Aristoteles, qua probat aduersus Epici poëmatis laudatores, & tragœdiæ reprehensores, hãc illi esse anteponendam, quæ est huiusmodi. Illa poësis, in qua una, simplexq́; inest actio, magis est probanda, præstantiorq́; censenda, quàm in qua illa multiplex fuerit actio. At simplex, & una magis est actio in tragœdia, ideo probatior. In Epopœia autem actio, non multiplex quidem, at minus simplex, ideò minus probanda. Quòd minus simplex in Epopœia actio sit, hinc facilè cognosci potest, quia multæ tragœdiæ, in quibus singulis, una, simplexq́; actio est, ex una Epica poësi ducuntur, quod superius quoque est à nobis copiosè declaratũ. Si igitur res se ita habet, planè probatior fuerit poësis Tragica quàm Epica. Verum mirari fortasse poßit aliquis hoc loco, cur Aristoteles, cum antè sæpè dixerit Iliadem, Odysseamq́; Epica Homeri poëmata unam habere tantùm simplicemq́; actionem, sicuti ars postulat, & ideò in primis Homerũ esse laudandum: cæteros uerò poëtas ignaros artificij poëtici, qui singulas res gestas unius uiri persecuti sunt more historicorum, esse improbandos: nunc dicat in ijs plures esse actiones, sed considerandum

randum omnia ab Aristotele prudenter dici, nec sibi ipsi ulla in re aduersari, nam Epopœia continet quidem unam simplicemq; actionem, sicuti declaratum fuit: sed ipsius Episodia, quæ partes sunt quædam, tam magna sunt, cum magno annectantur poëmati, ut singula unam contineant actionẽ integram. Episodia autem Epopœiæ duplici modo aut coniuncta cum toto, hoc est, cum actione primaria, tanquam partes ipsius: aut separata ab actione: si coniuncta consideres, una fuerit, ac simplex actio: si separata, ac disiuncta per se, plures uideri poterunt actiones: ideò Aristoteles dixit Iliadem, & Odysseam ex pluribus constare partibus seu actionibus, quarum singulæ per se integram, iustamq; magnitudinem habent, ut satis perspici potest apud Homerum & Vergilium, nam qualia sint Episodia, quomodoq; actionem unam complectantur per se, satis est antè declaratum. Non quòd neget id quod toties affirmauit, ita cum actione aptè esse Episodia coniuncta, ut distrahi non poßint, sed ut ostendat, si libuerit aliquando alicui seiungere, id pro iure facere posse, quia magna sunt, & integram continent actionem. Non idem fieri poterit in tragœdia: nam quamuis etiam ipsa Episodia habeat, quibus augetur: non tamen magna sunt, aut integra: sicuti illa, & ideò si sciungeretur ab actione cuius fit imitatio: non constituerent per se integram actionem. Tantundem uerò differt inter Episodia Tragica, & Epica, ut hæc quidem longa sint, & magna: illa breuia, & exigua, hæc integrã contineant actionem, illa uerò nõ contineant: hæc (quod summum est) ex natura ipsius actionis, ac intimis uisceribus deducantur: illa ex similibus, eoq; spectantibus alijs actionibus conflata primariæ actioni arctè annectantur, iunganturq;. Hæc cum ita sese habeant, uerißima esse animaduertes, quæ ab Aristotele dicuntur in contextu nec repugnare superioribus. Nam si in Epopœia unam tantum (sicuti maximè oportet) actionẽ constituas, & illa ducas Episodia, eo modo, quo solent duci, ex actione tragica, non aliunde integras actiones sumptas adnectas, uti fit in Epopœia semper, & factum ab Homero uidemus, uideas exilem actionem, ac perpusillam existere, qualis quantaq; tragica est, & simillimam murium caudæ. Quòd si producere tentes, & in tenuißimas extendere partes, atque augere, simillimum reddes poëma uino quàm maximè diluto, nam cum ante merum esset, paruo continebatur cyatho: mox superaddita aqua ita auctum, ut ne magno uase contineri poßit, sed dilutum omnino fuerit, omnemq; uim amiserit pristinam: non secus in poëmate fiet, si enim diducere coneris, & prolixum facere magis, quàm ipsius patitur actionis natura, quæ in eo inest, omnem amittet uenustatem, languidumq; fiet & eneruatum. Iam uerò si hoc metuens plures in Epopœia constituas actiones, aberrabis ab artificio ipsius, debet enim una tantùm, & simplex esse actio. Cum igitur hæc incommoda consequantur, nihilò minus una uidebitur esse Epopœiæ actio, quàm tragœdiæ, si separatim consideres, nam (uti diximus) singula Episodia singulas continent actiones, si separentur, quod patet eò magis, quòd ex singulis Episodijs Epicis una conflatur actio tragica, suapte igitur ui, natura, ac magnitudine Epopœiam nõ excedere tragœdiam. Non igitur præstantior, imò tragœdia præstantior, quæ habet uerè unam, & simplicem, quæ suis se sustentat uiribus, & auget. Adnotanda in contextu duo sunt. Primum, cum ait ἀνάγκη μῦθον βραχέα δεικνύμενον μύουρον φαίνεσθαι. Nam pulcherrima usus est similitudine Aristoteles, dum rem exiguam uoluit significare, sumpta à muribus, neq; à muribus tantum, sed etiam à cauda ipsorum. murem exiguum trita appellatione solent ueteres nominare, ut Vergil. in Georg. A

» Exiguus mus. Horatius quoq; de partu montium ex uetere prouerbio loquens, ridiculum nasci murem dixit, dum rem exilem, ac paruam significare uult: μύουρον quoque scimus claudicans quoddam genus uersuum fuisse appellatum, & desinens in exiguam quandam figuram, ex hac ipsa ut opinor similitudine. Hesychius dictionem hanc declarans ait, μύουρον τὸ ὑπὸ τελευτῆς ἀπολεπτυνόμενον. Aristoteles quoque libro tertio Rhet. ubi docet periodum non debere esse aut nimis longam, aut breuem, ait: δεῖ δὲ
» καὶ τὰ κῶλα, καὶ τὰς περιόδους μήτε μυούρους εἶναι, μήτε μακράς. Alterum deinde est in contextu adnotandum in alia similitudine quæ ducitur à diluto uino, quod Græci ὑδαρῆ uocant, sicuti Athenæus docet libro decimo, citans huiusmodi uersum:

» μὴ παντελῶς αὐτῷ δίδου ὑδαρῆ. & paulò post, ex Hegesandro:

» τὸν οἶνον ὑδαρῆ πωλούντων τῶν καπήλων ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ἐκέλευσεν, αὐτὸν πωλεῖν, ἵνα ἀκρατέστερον ὠνοῖντο. Verùm de hac re copiosius locuti fuimus libro primo nostrarũ Annotat. cap. 22.

» εἰ οὖν τούτοις τε διαφέρει πᾶσι, καὶ ἔτι τῷ τῆς τέχνης ἔργῳ, δεῖ γὰρ οὐ τὴν
» τυχοῦσαν ἡδονὴν ποιεῖν αὐτὰς, ἀλλὰ τὴν εἰρημένην, φανερὸν ὅτι κρείττων ἂν
» εἴη μᾶλλον τοῦ τέλους τυγχάνουσα τῆς ἐποποιΐας.

» Si igitur Tragœdiam non modo in his omnibus præcellit, sed artis
» quoque opificio: quippe non quamlibet uoluptatem, uerum quam diximus,

A mus, præstare debet: sanè liquet meliorem hanc esse, multo quidem perfectius Epopœia finem assequentem.

Quinta hæc est probatio, qua uehementer confirmat suam de Tragœdiæ præstantia sententiam. Alijs omnibus rebus, quas hactenus explicauimus, excellit Tragœdia Epopœiam: tùm uerò hac in primis, quòd maius requirit artificium, ut auditores oblectare poßit: non enim quamlibet rem licet inserere in Tragœdia, unde uoluptas capiatur: nam iocos, sales, ridiculas narrationes, festiuos sermones non recipit, quibus omnibus facilè est parare auditori uoluptatē. Sed cum luctuosa, lachrymarumq́; plena: luctusq́; & lachrymas homines auersentur, detestenturq́;: magnamq́; suæ infelicitatis partem, imò uerò omnem in ijs positam putent, tantum abest, ut uoluptatem ex illis capiant: plane summo opus est artificio, eò perducere uenusta, aptaq́; imitatione animos hominum, ut oblectari se sentiant in medio luctus. neque sanè, cum id natura festiuitasq́; rerum non efficiat, aliunde uoluptas oritur in Tragœdia, quàm ex apta, concinnaq́; morum, sermonum, actionumq́; imitatione, & dilucida quadam euidentia, licet igitur uerè affirmare, Tragœdiam Epopœia multò esse præstantiorem. Ac sanè testatur Plutarchus in eo libro, in quo differit, utrum domi, aut foris magis excelluerint Athenienses, hac uoluptate captos magna præmia doctis poëtis proposuisse, qui tragœdias scriberent: ac multo plus auri insumpsisse in Theatris, uoluptatis huius causa, quàm in bello gerendo, propagandorum finium gratia.

Περὶ μὲν οὖν τραγῳδίας, καὶ Ἐποποιίας, καὶ αὐτῶν, καὶ τῶν εἰδῶν, καὶ τῶν μορίων αὐτῶν, καὶ πόσα, καὶ τί διαφορᾶς, καὶ τοῦ εὖ ἢ μὴ τίνες αἰτίαι, καὶ περὶ ἐπιτιμήσεων, καὶ λύσεων, εἰρήσθω τοσαῦτα.

De Tragœdia igitur & Epopœia, deq́; earum generibus, atque partibus, quot etiam quibusq́; differunt, de causis insuper, cur hæ meritò probentur, reprobentur'ue, tum de obiectionibus, ac solutionibus, satis hactenus à nobis hæc dicta sint.

Epilogus est totius libri, in quo ait se de Tragœdia, de Epopœia, ipsarumq́; differentijs, & partibus singulis locutum: B *præterea de reprehensionibus, seu cauillationibus, quæ afferri solent contra poëtas, & de ipsarum confutatione, seu (ut ipse uocat) de solutionibus. Atque utinam sicuti integer est ab omni parte liber hic, alterum quoque haberemus, in quo de alijs poëseos generibus locutus fuit, sed quando interijt, reliquum est, ut hoc saltem nos solemur qui integer ad nos peruenit: sicuti ubique nos Methodi seriem Aristotelea obseruantes ostendimus: ut tandem aliquando nonnullorum peruicacem morositatem uinceremus: qui sua authoritate homines ab hoc libro legendo, quem mutilum, mirisq́; modis lacerum esse semper prædicarunt, antehac deterrere conati sunt.*

FINIS.

INDEX RERVM ET VERBORVM QVAE IN HOC Aristotelis De Poëtica libro & commentarijs F. Rob. digna scitu continentur locupletissimus.

Amici

B

Cæcilij

C

F

P.

Polygnotus